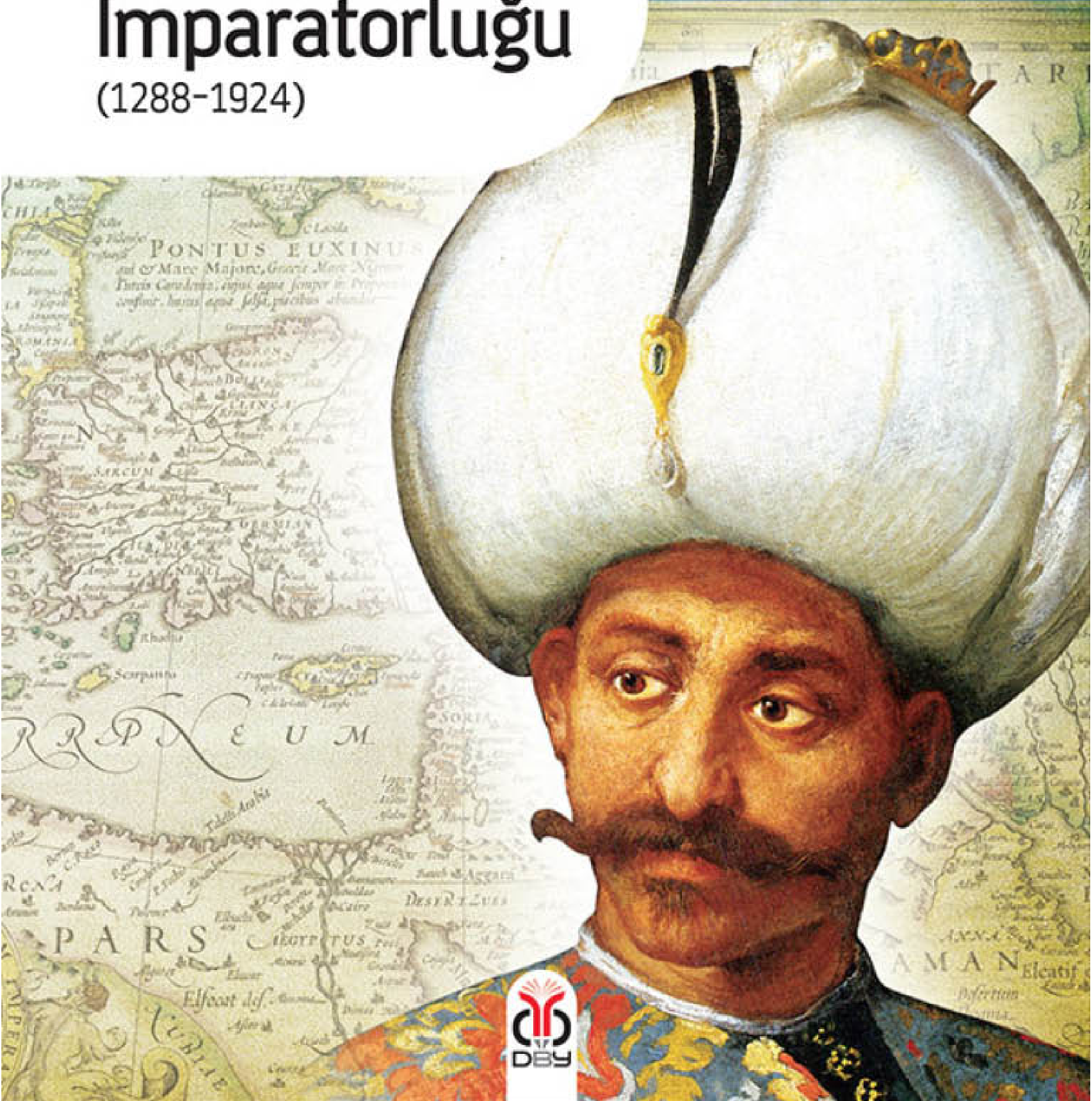
Lord EVERSLEY
Sir Valantine CHIROL

Türk İmparatorluğu
(1288-1924)

ARAŞTIRMA-İNCELEME

ARAŞTIRMA-İNCELEME

Türk İmparatorluğu

Türk İmparatorluğu

1288-1914 LORD EVERSLEY · 1914-1924 SIR VALANTINE CHIROL

DBY: 14
Araştırma-İnceleme: 4
Isbn: 978-605-4635-06-1
Sertifika No: 18188

:Birinci Baskı
İstanbul, Mart 2013

:Çeviri
Sedat Demir
Billur Manav Arslan

:Editör
Ersan Güngör

:Yayın Yönetmeni
İrfan Güngörür

:Sayfa Düzeni
DBY

:Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

Baskı/Cilt:
Şenyıldız Matbaacılık Yay. Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. No:3/2 - Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 483 47 91 (Sertifika No: 11964)

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ARAŞTIRMA-İNCELEME

1288-1914
LORD EVERSLEY

Türk İmparatorluğu

1914-1924
SIR VALANTINE CHIROL

Çeviri
Sedat Demir
Billur Manav Arslan

Sunuş

Çadırlar kurulmuş, ocaklar yakılmış, kazanlar kaynıyor. Palalar bilenmiş, duâlar edilmiş. Birçok kültürden ve anlayıştan beslenen bir dil ile muhtemelen dünya tarihinin önemli bir sürecini belirleyecek kararlar alınmış, ardından bu kararların rüyaları görülüyor. Oldukça ak bir sayfa ve bir karmaşadan henüz çıkamamış birçok savaşla tuğlalarını pişirmiş bir coğrafya var ortada. Sonra, ilerleyen zaman içinde mutlak bir özgüvenle, çadırlarından oluşan bu küçücük topluluk, ilerleyen zaman içinde etrafa saçtıkları okların peşine düşüyorlar. O kadar büyük bir kovalamaca ki bu, tuğlalar saraylara devşiriliyor, devletler okları atanların sancaklarına.

Biz, yanında olalım ya da eleştirel gözlüklerle karşısında duralım, bu hikâyeyi çok seviyoruz. Eski ya da yeni Türkçeyle yazılmış olanları bir kenara, Hammer, Jorga, Lewis ya da başka bir vakanüvis anlatsın, seviyoruz. Ayrıca kim ne derse desin, ‘Tarih’ koskocaman bir kurgudur. En azından envanterler, varaklar ve gözlemlerden oluştuğu için Tarih için bunu söyleyebiliriz. Tarih, kurgu kaldırabilir ve içerir. Bu genişliği içinde bizi içinde tutar, heyecanlandırır.

Bu sayfaların ardından içinde bulunacağınız büyük kitabın önemli kısmı Lord Eversley, küçük bir bölümü Sir Valantine Chirol tarafından çalışılmış. Özellikle küçük bölümü oldukça taze ve bu yüzden yakın. Chirol, kaynaklarının yanı sıra sağlığında gözlemlemiş olup biteni. Memleketlerinin iki “asil” tarihçisi, Osmanlı İmparatorluğu’nu, -belki de dönemlerinin etkisiyle- Türk İmparatorluğu olarak nitelemişler, belirlemişler.

Kuşkusuz, tahrik edici bölümler, paragraflar vardır içeride. Olmasa olmaz, olması kaçınılmaz. Yıldırım’ın özel hayatı, sarayda uğuldayan fısıltılar,

Abdülhamid, Köprülülü'ler kuşkusuz böyle dillendirilecekti onların anlattıklarında. Okurlardan birisi, bu iki tarihçinin interpretation yönteminden oldukça fazlaca faydalandığını söylerken, bir başkası bazen uzaktan renklerin daha kolay seçilebildiğini söyleyebilir. Ancak "Türk İmparatorluğu"; nasıl anlatılırsa anlatılsın ve bizim refleksimiz ne olursa olsun, her anlatılanın parçalardan oluşan büyük hikayeye katkısının oldukça değerli olduğunu; bugüne kadar alışılanın dışında bu kitapta uygulanan farklı yöntemle 'Tarih'in gramerinin biraz daha oluştuğunu, güçlendiğini; daha da önemlisi, sürdürmeye çalıştığımız gerçeğimizde ve çeşitli bakış açılarının, yaşamaya başladığımız geleceğimizde ne denli etkili olduğunu çok iyi biliyoruz.

Çünkü çadırlarda başlayan bu tarih, yaşamaya devam ediyor.

Sedat Demir
İstanbul, Şubat 2013

Önsöz

İki yıl önce *The Partition of Poland* kitabım yayınlanmasından sonra okuyuculardan aldığım tepkiye dayanarak, şevk ile kendimi yeni bir ülkenin tarihini araştırmaya adadım. Modern çağda bu ülke neredeyse Avrupa kıtasının haritalarından silinmiş durumda. Söz konusu ülke, Türkiye.

Bu araştırma konusu son yıllarda çok ilgimi çekmişti. Uzun bir yaşam sürmemin verdiği etkilerle, bir çok olaya şahit olma ayrıcalığı yaşadım. Bu olaylar, ülkenin Hıristiyanlığın etkin olduğu Avrupa kıtasında ve Müslümanlığın etkin olduğu Afrika kıtasında birçok eyalet (şehir) kaybetmekle sonuçlandı. Geriye sadece başkent ve Trakya bölgesinin bir bölümü ile yoğunlukla sahip oldukları Asya bölgesi kaldı.

Uzun zaman önce, 1855 ve 1857 tarihlerinde İstanbul'da belirli bir zaman kaldıktan sonra Yunanistan ve Bulgaristan'ı gezdim. Bu ziyaretlerimde Türk egemenliğinin söz konusu ülkelerde oluşturduğu etkileri gözlemledim. Sonuç olarak, 1876 yılında Bulgaristan'ın özgürlüğüne kavuşmasındaki çabaları için Bay Gladstone'ye sonsuz desteklerimi sundum.

30 yıl önce yaptığım gibi 1887 ve 1890 yıllarında Doğu'yu tekrardan ziyaret ettim. Bu sayede özgürlüğünü kazanan bölgelerdeki engin gelişimi ve İstanbul'da ne kadar az değişimin olduğunu gözlemledim.

Sahip olduğum tecrübeler ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasıyla, Türkiye'de kötüye delalet eden değişiklikleri gözlemlememle birlikte, Türk İmparatorluğu'nun hikâyesini, büyümesini ve çöküşünü özlü ve uygun bir .dille anlatmanın yararlı olacağına kanaat getirdim

Tarih, farklı uzunluklarda ve farklı bakış açılarıyla anlatılabilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun, 1288 yılında Osman'ın tahta çıkmasından; Rusya'yı,

Türkiye’deki Hıristiyan tebaanın kararları altında olmaktan kurtaran 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’na kadar olan dönemin, Alman Prof. von Hammer tarafından ve oldukça sıkıcı biçimde on sekiz ciltle anlatılması gibi. Öte yandan kendisi, Türk ve Yunan Tarihinin uzun bir dönemini anlatan tek tarihçidir.

1610 yılında İngiliz tarih bilimci Knolles, Türkiye tarihini iki kocaman ciltle anlatmıştır ki, bu çalışması Dr. Johnson ve Lord Byron tarafından daha prestijli bulunmaktadır. Söz konusu çalışma, Yunan Tarihi’ni çok az bölümünü kapsamaktadır. Mükemmel olmaktan uzak ve tutarsızlıklar barındırır ancak son derece özlü ve çarpıcı paragrafları vardır. Roma İmparatorluğu dönemi tarihçisi Gibbon, Rum İmparatorluğu’nun yıkımını anlatan enteresan kitabıyla Sir Edwin Pears, 1453 yılında Türklerin İstanbul’u fethine kadar Rum otoritelerine güvenmiştir. O tarihten önce Türk tarihçisi yoktur. Çok yakın bir zamanda, 1916 yılında Princeton Üniversitesi mensubu Herbert Gibbons, Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşunu, dört ayrı kurucu padişahını baz alıp araştırarak çok değerli bir kitap basmıştır. Gibbons, sayısız ve çelişkili erken dönem Yunan otoriteleri hakkında derin ve dikkatli bir inceleme yapmıştır. Bu sayede konuyu değişik bir biçimde aydınlatmıştır.

Creasy, Lane Poole, La Jonquiére ve bir Jön Türk olan Halil Ganem gibi Türkiye hakkında Fransızca ve İngilizce yazan diğer tarihçiler, olgularını genel olarak Prof. von Hammer’in çalışmalarından almışlardır.

Ancak söz konusu yazarlar, özellikle de Edward Creasy’in Kırım Savaşı sıralarında yazdığı Osmanlı İmparatorluğu Tarihi ayrıca takdire değer bir çalışmadır. Bu çalışmasından dolayı kendisine minnettarım. Çalışması, modern zamanda Türk yönetiminin nasıl olacağını olumlu ve umut dolu bir dille anlatmıştır. İmparatorluğun toparlanması ve yeniden doğması bunun bir kanıtıdır.

Von Hammer’in çalışmalarından yararlanırken ben de diğer yazarların yöntemini 1774 tarihine kadar olan kısmı için uyguladım. Bazı bölümleri farklı kaynaklardan yardım alarak düzelttim ve bunu onlarınkine göre sıkıştırılmış bir izlek olarak adlandırdım. Olaylara farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak, 1914’teki Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcına kadar geldim.

Kitabım çok uzun bir dönemi kapsayarak bütün tarihi sunmayı amaçlamıyor. Ben sadece Türk İmparatorluğu’nun ilk on padişahını temel

alan bir süreci tasarladım. Bu sürenin en iyi bölümü olmasından dolayı, ardından gelen ve öncekilere göre dejenere olmuş yirmi beş vârisi sadece parçalara ayırarak yazıya döktüm. Onları çok önemli iki tarihî akımın sebepleri olarak atadım.

Yeni çalışmalarıma daha önceden değindiğim ve aşina olduğum tarihten başladığımı eklemeliyim. Batı Avrupa'daki genel inanıştan ayrı olarak, -büyük ihtimalle Haçlılar zamanından başlayarak- dinî şevk, tutku ve İslam'ı yayma arzusunun, Türk işgaline ve Avrupa'daki fetihlere sevk edişine değindim. Şu şekilde de sonlandırdım: Türk ordusunda ve Avrupa'yı fetheden liderlerinde, İslam dinine karşı bir şevk ve onu yayma isteği yoktur, onları harekete geçiren asıl sebep, yağmalamak, ganimetleri toplamak ve tutukluları harem için ya da başkalarına köle olarak satmak için edinmektir. Cesaretlerinin birer hediyesi olarak da askerlere, el koyulan topraklar bölüştürülmüştür.

Türklerin savunma durumuna geçmesinin nedeni ise askerî ruhun parçalanması, imparatorluğun küçülmesi ise söz konusu sebepler ve toprakların bir ödül gibi paylaştırılmasıdır.

Değerli tavsiyelerinden ötürü Lord Bryce'ye, Lord Fitzmaurice'ye ve Sir Edwin Pears'a teşekkürü bir borç bilirim.

E.
1 Haziran 1917.

İkinci Baskının Önsözü

Bu kitabın ilk basımının üzerinden tam beş yıl geçti. Birinci Dünya Savaşı sırasında Türklerin gereksiz yere Almanlarla müttefik olmasının etkisi, ne Asya'da ne de Avrupa'da tespit edilememişti. Bunun yanında Türk İmparatorluğu'nun çöküşü 1914 yılının başları baz alarak anlatılmadı. Dolayısıyla, bu zaman diliminde Türkler Balkan Savaşlarıyla, Türklerin çoğunluğunun yaşadığı İstanbul ve Trakya'nın bir bölümü hariç, Avrupa'daki egemenliklerini neredeyse yitirmişlerdir. O zamandan sonra çok ciddi olaylar gerçekleşmiştir. İngiltere ile yapılan dört yıllık savaşın ardından Türkler, Anadolu haricinde Asya'daki tüm vilayetlerini kaybetmiştir. Bunu 1918 yılında yapılan ateşkes, Yunanistan'ın Küçük Asya'daki müdahaleleri ve 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması izlemiştir. Saydığımız olaylar doğrultusunda Türkiye çok büyük bir güç kaybı yaşamıştır. Antlaşmanın etkilerinde gecikmeler meydana gelmiştir ve Fransa ile İngiltere nüfuz bölgelerinde tereddütler yaşanmıştır. Bu olaylar Anadolu'da ulusal gururun ve askerî verimliliğin yenilenmesine yol açmıştır. Yenilenme, bölgeyi işgal eden Rum ordusunun Asya'da ezici bir .yenilgiye uğramasıyla ve bölgeden çıkartılmasıyla sonuçlanmıştır

Bunun ardından İngiltere ile Boğazların özgürlüğü konusunda korkutucu bir karmaşa yaşandı. Bu durum Türklerin İstanbul ve Doğu Trakya bölgelerindeki hâkimiyetinden ödün vermesiyle önlendi. Son olarak, Mudanya Ateşkes Antlaşması ile birlikte, sultanın tahttan indirilmesi, ilerleyen zamanlarda Osmanlı soyundan gelenlerin sınır dışı edilmesi .gerçekleşmiştir

Yeni bir baskıyı sunarken, bu hayret verici olayların kitaba eklenmesi arzulanmıştır. Ancak, bu dönem, için hissettiğim eksikliklerin giderilmesini tek başıma yapamazdım. Bundan dolayı, Orta Doğu sorunları konusunda ondan daha büyük bir otoritenin olmadığına inandığım Sir Valentine Chirol'u bulmak benim için çok büyük bir zevk. Bu görevi, kitaba dört ayrı bölümü ve son bölüm olan "Sonuç ve Geçmişe Bakış"ı tamamlamak adına kabul etmiştir. Bu sayede kitap şuanki durumuna geldi. Bu durum ile benim yazdığım bölüme övgü bile kabul edilmemeli. Sir Valentine Chirol gibi son derece seçkin bir yazarın işbirliği ile kitaba kalıcı ve büyük bir değer .katılmıştır

.E

.Kasım, 1922

Üçüncü Baskıya Önsöz

İkinci baskı’dan bu yana Lozan Antlaşması ile birlikte barışçıl bir devlet kuruldu, eskiden Türk İmparatorluğu olarak bilinen imparatorluğun sonu geldi, Türkiye taze bir devrim geçirdi. Bu nedenle Sir Valentine Chirol .kitaba uygun bir son getirebilmek için “İlave Bölüm” yazdı

.E
.Mayıs,1924

I. BÖLÜM

I. Bölüm

İmparatorluğun Yükselişi

I : OSMAN

1288-1326

On üçüncü yüzyılın ortalarına doğru, küçük bir göçebe Türk topluluğu -ya da kabilesi-, Horasan'dan, Orta Asya'ya oradan da Küçük Asya'ya göç etti. Onlar Süleyman Şah'ın önderliğinde Horasan'dan kaçan, aileleri ile birlikte yaklaşık 200 ile 400 atlıdan oluşan daha büyük bir topluluğun parçalarıydı. Bulundukları yerden, Uzak Doğu'daki göçebe ve yağmacı bir topluluk olan Moğollar tarafından sürüldüler ve Küçük Asya'ya sığınabilmeyi umut ettiler. İlk yıllarını Ermenistan'a geçip Erzurum yakınlarında yerleşik halkı yağmalayarak geçirdiler. Moğol dalgası güçten düşünce, tekrar Horasan'a geri dönmeye karar verdiler. Fırat Nehri'ne vardıklarında, at sırtındaki Süleyman Şah nehri geçmek için sığ bir yer bulmaya çalışırken, akıntıya kapılarak boğuldu. Bu olay Şah'ın takipçileri tarafından kötü bir alâmet

olarak sayıldı. Büyük bir toplulukla beraber Şah'ın iki oğlu ya Orta Asya'ya .geri döndü ya da bulundukları yerde farklı bölgelere dağıldı

Diğer iki oğlu Ertuğrul ve Dündar, dört yüz yirmi aile ile birlikte geldikleri rotayı izleyerek geri döndü. Erzurum yakınlarında belli bir zaman kaldıktan sonra Küçük Asya'ya, yani batıya doğru ilerlemeye başladılar. Aynı soydan gelen bir ırkın yaşadığı ülkeye vardılar. Orta Asya'nın aynı bölgesinden gelen başarılı Türk toplulukları, üç yüz yıllık farklı süreçlerden geçip kendilerini Küçük Asya'da buldular. Güç kullanarak belli bir bölgesini ele geçirdiler. Latincede İconium olarak bilinen Konya şehrini başkentleri olarak seçerek Selçuklu Türkleri adında bir imparatorluk kurdular. Ancak on üçüncü yüz yılın ortasına geldiğimizde, söz konusu imparatorluk çökmek üzereydi. Eninde sonunda Orta Asya'dan gelen, yeni oluşmuş bir grup istilacı tarafından saldırıya uğrayarak parçalandılar. Bir kısmı da baştaki ailelerin anlaşmazlıklarından kaynaklanan sivil çatışmayla .parçalandı

Ertuğrul'un kavmi ortaya çıktığında, Sultan Alaaddin Selçuklu şehrinden geri kalanları yönetmeye çalışıyordu. Geri kalanlar ise Karaman, Saruhan ve Menteşe Beyliklerinin hakimiyetine girdi. Bu üç beylik, Bursa, İznik, İzmit gibi şehirler ve onlara komşu olan Boğaz'ın etrafındaki yerler, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı gibi bazı şehirler hariç, Küçük Asya'yı ele geçirdi. Söz konusu yerler daha önce Bizans İmparatorluğu'na ait bölgelerdi; İmparatorluk neredeyse bütün Anadolu'nun sahibiydi, ancak zamanla küçülüyorlardı. Ama iki eski Hıristiyan şehri hâlâ varlıklarını sürdürüyorlardı. Kuzeydoğuda Trabzon ve güneydoğuda Kilikya'da Küçük Ermenistan. Gerçi yine de bu bütünlük bazı bağımsız beylikler tarafından bölünmüştür. Ermeniler ve Yunanlılar hariç, Küçük Asya'da yaşayan insanlar birbirleriyle iyice kaynaşmışlardı. İstila eden Türklerle yerel halk birbirlerine karışmış, onlara Türkçeyi öğretmiş, yerli halktan da İslam'ı .almışlardır

Ertuğrul ve onun göçebe topluluğu, bu ülkeye girmeden önce çok inançlı birer Müslüman değildi, ancak var olan dile de yabancı sayılmazdı. Dinleri ne idiyse, çok sıkı bağlı değillerdi. Ülkede az bir süre kaldıktan sonra Müslümanlığa geçiş yaptılar. Sık sık acemilik çekseler de yeni kaderleri .konusunda şevkli birer uzmana dönüştüler

Ertuğrul’un sömürgesinin ve onun dört yüz yirmi atlısının Selçuklu’ya gelmesi ve nesilden nesile geçirilerek sık sık anlatılan hikâyesi şöyle devam eder: Bir tarafın daha baskın olduğu bir savaş zamanı ansızın geldiler. Savaşçılar hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Ertuğrul yandaşlarına bir konuşma yaptı: “Dostlarım, doğrudan bir savaşın içine düştük. Kılıçlarımızı kuşandık. Kadınlar gibi kaçmak ve yolumuza devam etmek erkekçe değildir. İlk yardım eden biz olmalıyız. Kaybedene mi yardım edelim yoksa kazanana mı?” Ona şu cevabı verdiler: “Kaybedene yardım etmek çok zor olur. Zayıf ve sayı olarak azınlıktayız, muzaffer olan ise güçlü.” Ertuğrul cevap verdi: “Bu cesur olanın vereceği bir konuşma değildir. Bir erkek zayıf olana yardım etmelidir.” Böylelikle hepsi kazanan tarafa Moğollara .saldırdı ve onların kaçmalarına sebep oldular

Böylelikle Konya’nın Sultanı Alaaddin’e yardım ettiler ve zafer kazandırdılar. Hızır gibi yetişen yardım karşılığında, Alaaddin Sultan Ertuğrul’a bir bölge tahsis etti ve Selçuklu tımarına girdiler. Söğüt’ten başlayarak, Bursa’nın doksan altı kilometre güney doğusu ve batısındaki .dağlara kadar verdiği bölgenin sınırlarını çizdi

Ertuğrul ve atlıları, Alaaddin’in azalan hazinesine büyük katkı sağladı. Daha sonra küçük bir Bizans saldırısından galip ayrılmalarıyla Alaaddin, .sadece ismen hakimiyeti olduğu kendi bölgesinden yerler verdi

O zamandan sonra Ertuğrul 1288 yılında ölene kadar Türk topluluğunun başı olarak göç edip geldikleri topraklarda olaysız ve kırsal bir hayat sürdü. .Horasan’dan ayrılmalarının üzerinden 50 yıl sonra öldü

yılında Söğüt’te doğan oğlu Osman, kavim tarafından babasının 1258 izinden gitmesi için seçildi. Çok geçmeden Osman babasından daha başarılı bir çizgiye sahip oldu. Osman daha on altı yaşına bastığında, Karaman’da saygın bir din adamı olan Şeyh Edebali’nin güzel kızına âşık oldu. Küçük bir söylentiye göre de Şeyh, Ertuğrul’u göz önüne alarak, Osman’ın kızı için uygun bir koca olmadığını söyledi. Ancak, Osman tarafından yapılan uzun ve sabırlı kur döneminden sonra ve Osman’ın soyuyla gelişecek olan büyük bir imparatorluğun geleceğine dair gördüğü rüya ile Edebali .gençlerin evliliğine rıza gösterdi

Osmanlı İmparatorluğu’nun kurucu Sultanları ile ilgili eş zamanlı bir tarih bilgisi bulunmamaktadır. Ancak 1453 yılında İstanbul’un fethi ile tarihçiler, ülkelerinin kuruluşunu yazmaya başladılar. Sonrakiler de yıllardır hiç değişmeden devam eden gelenek ve göreneklere tabi kalarak yazmak

zorunda kaldılar. Hâlbuki Osman otuz sekiz yıllık hükümdarlığında, çok kısıtlı olan egemenliğini, Söğüt ve Eskişehir sınırlarından taşırarak; Boğaz'dan, Karadeniz'in kuzeyine doğru genişleterek yüz doksan üç kilometrelik uzaklığa, doksan beş kilometre sahaya yani yaklaşık on sekiz bin kilometre karelik bir alana taşımıştır. Büyük ihtimalle bu alanda Marmara ve Karadeniz kıyıları hariç, bir nüfus seyrekliği vardı ama buradaki popülâsyonu hesaplamanın bir anlamı yok. Bu alan sadece bir önemli şehri barındırmaktaydı, Bursa. 1326 yılında Osman'ın ölümünden kısa bir süre sonra şehir, kuşatmadan ve yıllarca Konstantinapol ile iletişimleri kesildikten sonra garnizonlar ve vatandaşlar tarafından teslim alınmıştır. Hatırı sayılır bir ekleme yapmak gerekirse, gelişmeye başlamış olan bu ülke, aslında büyüklüğü göz önüne alınırsa, çok da önemli bir ülke olarak nitelendirilemezdi. Sahip olduğu toprak hakimiyeti, Küçük Asya'daki Karaman, Saruhan ve diğerleri gibi daha büyük beylikler .tarafından ziyadesiyle geçilmiştir

Osman Bey ve Komutanları

Osman'ın kariyeri baştan itibaren, kendisinin güneyinde ve batısında bulunan Türk Müslüman ülkelerine karşı bir çaba harcamamıştır. Ancak

kuzeyinde bulunan Bizans İmparatorluğu'na ait bölgeler, onlardan ayrılarak azat edilen şehirler ve reisleri Hıristiyan olanlar için sonsuz çaba sarf etmiştir. Bundan bir anlam çıkarmak istersek eğer, Osman'ın amacı kısmen dinîydi, yani İslam'ı yaymaktı. Bizans İmparatorluğu ordusuna karşı elde edilen zaferler bu doğrultudadır. İmparatora karşı kayda geçen bir tek savaş vardır bu arada. İzmit yakınlarındaki Bapheus'da (Koyunhisar), yandaşlarıyla beraber tahminen dört yüz atlı adamıyla iki bin kişilik Bizans bölüğünün önemsiz bir bölümüne karşı zafer kazanır. Bu olayı takip eden yılda (1302), Rum İmparator Michael Paleologus, Osman'ın zaferlerinden paniğe kapılarak, kendi yönetimindeki Slavlardan oluşan paralı askerler ile Küçük Asya'ya geçti. Ancak askerlere ödeme yapmak için yanında para getirmedi. Askerler para almadan savaşmazlardı. Askerler dağıldı ve Michael de başkente dönmek zorunda kaldı. Bu onun bölgede sahip olduğu toprakları korumak için son çabasıydı. Küçük Asya'nın farklı bölgelerinde de Türk emirleri tarafından hezimete uğradı. Böylelikle on dördüncü yüzyılın başlarında Rum İmparatorluğu Ege Denizi'ndeki bütün adalarda .hakimiyetini kaybetti

Osman'ın otuz sekiz yıllık uzun hükümdarlığı sırasında topraklarını genişletmesi sırasında, çok olmasa da onu epey yıprattı. Zaman zaman büyük hisarları, kaleleri ve etraflarındaki bölgeleri topraklarına eklemesi bu süreçte ona olumsuzluklar da getirdi. Bu bağlamda önceleri Selçuklu Hükümdarlığı'nın tımarı olarak hareket ediyordu; ancak daha sonra, söz konusu imparatorluğun sonu geldiğinde Osman bağımsızlığını ilan etti. .Zamanından beri genişlettiği topraklar da kendisine kaldı

Osman'ın genişlettiği topraklarda büyük bir bölümü Hıristiyan olan nüfus, dinlerini değiştirerek Müslüman olmuştur. Ancak bu durum asla zorlamayla olmamıştır. Tutuklular toplu katliama maruz kalmamıştır ya da köle olarak satılmadı. Konstantinapol'ün Rumları, onların koruyucuları tarafından terk edilişleri sebebiyle Müslümanlığı seçtiler. Osman tarafından kurulan ülkenin sadece Türklerden oluşmadığını Gibbons, çalışmalarında açıkça belli etmiştir. İslam sayesinde Türklerle kaynaşan, Slav ve .Rumlardan oluşan bir birleşme yaşanmıştır

Osman, önceleri belirgin bir şekilde diğer Türk ülkelerinden uzak durup, kendilerine Osmanlı adını verdi. 'Türk' ifadesi, kendileri ile karşılaştırıldığı zaman alt tabakaya ait insanlar için aşağılayıcı bir söz olarak kullanılırdı. Daha sonraki yıllarda, Küçük Asya'da bulunan diğer Türkî devletler

imparatorlukla birleşince, ‘Türk’ ifadesi dışarıdan gelen yabancılar için, .sonuç olarak kendileri tarafından, kendileri için söylenmeye başladı

Bu sebeple Osman, yeni bir devletin itibarlı kuruluşunu, yenilik ve farklı insanlarla bütünleştirdi. Ancak “Sultan” unvanını almadı. Küçük Asya’daki diğer Türk devletlerinin başındakiler gibi o da “Bey” unvanıyla devam etti. Çok iyi bir kumandan değildi. Büyük bir çalışma yürütecek imkânı olmadı. Osman, yandaşları ve ona bağlı olanlara verdiği güven ile çok cesur bir asker ve sağduyulu bir liderdi. Genişleme politikasını büyük bir ısrarla sürdürdü. Son derece akıllı ve becerikli bir idareciydi, bu yolda ilerlerken kayınpederi ve aynı zamanda veziri Edebali’nin yardımlarını aldı. Irk ve din gözetmeden ona bağlı olanları eşit gördü ve onlara adil davrandı. Yaşamını basit ve gösterişsiz bir şekilde sürdürdü. Birden fazla eş aldığına ve iki oğlunun haricinde başka oğulları olduğuna dair bir kayıt yoktur. Mal biriktirmedi. Savaş ganimetlerinin bir bölümünü fakir ve öksüzler için .ayırdıktan sonra askerleri arasında eşit bir şekilde dağıttı

Osman’ın soyundan gelen diğer sultanlarda olduğu gibi, onun da karakterinde bir miktar acımasızlık vardı. Bir seferinde Osman, komşu devletlere yapılacak olan saldırı konusunda savaş konseyine ilerideki planlarını sundu. Babası Ertuğrul ile omuz omuza savaşan ve doksan yaşlarına gelmiş olan amcası Dündar, Osman’ın gelecekte yapmak istediği genişleme politikasına karşı geldi. Bu sorunu amcası ile tartışmak yerine Osman, tek vuruşta tatar yayı ile onu vurdu. Böylelikle tartışmaya bir son .vererek konseydeki karşıt görüşleri de susturdu

Von Hammer bu hikaye ile ilgili şu görüşlere yer verir:[1]

(Von Hammer, i,p.28 (Fransızcadan tercüme edilmiştir [1]

> Roma’da kardeşlerin birbirini öldürmesi gibi, Osman’ın işlediği söz konusu cinayet“ Osmanlı’nın bölgedeki hâkimiyeti için terörden sakınmayacağını gösterdi. Sadece daha öncekiler de resmî tarihi kanıtlar vardı. Bir Türk tarihçisi olan İdris, çalışmalarının başında bu olayı göz ardı etmiştir ve bu kınanması gereken bir olaydır. ‘Dündar’ın Cinayeti’ ile ilgili sadece Osmanlı’nın refahı ve ihtişamını miras bıraktığını yazmıştır. Aileden birinin öldürülmesi, bir methiye yazarı gözüyle anlatılması, bu durumun kendi aralarında övülmeye değer bir hareket olduğunu gösteriyor. Bu durumda methiyelerle övülmemiş ve sessiz kalmış tarihi için ne ”.düşünmeliyiz

Osman’ı günümüz şartları göz önüne alınarak yargılamamalıyız, içinde bulunduğu zaman açısından düşünmeliyiz. Söz konusu standartlarla birlikte

Osman, insanî ve merhametli bir hükümdardır. Bu bakış açısı Osman soyundan gelip tahta çıkan herkes için yapılan dinî törenlerde dile getirilmiştir. Tahta çıkan sultan, Osmanlı'nın kurucusunun iki ucu keskin .kılıcıyla kuşandıktan sonra, "Osman kadar iyi olsun," sözleri dile getirilirdi Osman'ın yaşı ilerledikten sonra, savaş alanına gidemediği zamanlarda, ordunun komutasını oğlu Orhan alırdı. Osman'ın ölümünden hemen önce de Bursa teslim oldu. Eskiden beri ve şimdi de Bursa, Küçük Asya'nın en önemli şehirlerinden biridir. 38 yıllık hükümdarlığının sonunda Osman ölüm döşeğinde yatarken, oğlu Orhan babasına şefkat ile bir ağıt yakmıştır: "Ah, Osman! Sen imparatorların kaynağı, dünyanın hakimi, sen uluslara :boyun eğdiren ve ulusların fatihi." Ölmekte olan kral cevap verir

> Yas tutmayın, ah benim oğullarım: sevinin! Bu, kötü dünyanın havasını solumuş genç, yaşlı" bütün insan oğlu gibi benim kaderimdir. Ebediyete göçer iken, ihtişamlı, zengin ve mutlu yaşadım. Tahtımın vârisi sensin, bu yüzden gidişime hiç üzülmeyeceğim. Sana son talimatlarımı vereceğim, çok dikkatle dinle. Seni refahla taçlandırıyorum, sakın tiranlığa meyilli olma, zalimliğe de çok fazla bulaşma. Tam tersine, adaleti toprağı işler gibi işle, dolayısıyla toprağını güzelleştir. Benim bu dünyayı terk eden ruhumu, bir dizi güzel zaferlerle sevindir. Usulünce dünyanın hâkimi olduğunda, dinimizi yanı başından ayırma ve yay. Öğrendiklerini onurunla pekiştir ki, ilahî kanunlar kurulsun. Nerede olursa olsun sen her şeyi bilen adam ol ki, onur, ihtişam ve hoşgörü sana katılsın. Şan şeref, orduda değildir, gurur senin zenginliğindir. Kanun adamlarını yakınında tut, krallıklar desteğini adaletten alır, ayrıca amaca aykırı olan anlamsız koşullardan sakın. İlahî kanunlar senin yegane silahındır ve biz Tanrı'nın yolundan giderek başarıya ulaşırız. Yarar sağlamayacak kibirli teşebbüslere girme. Bizim tutkumuz kesinlikle dünyanın hakimi olmak değildir, hususî arzum inancımızı yaymaktır ki, bu görev senin tarafından başarılacaktır. Herkese eşit olarak merhametli ol. Yönetiminde umumî vazifeleri ifa etmelisin ve onlarla ilgilenmelisin. İyilikleriyle seçkin olmayan bir kral güven vermez. Daimi amacın sana bağlı olanların güvenliğini sağlamaktır, bu sayede sende Tanrı'nın koruması altına girersin ve sana yardım eder."[2]

.Cantemir, p. 20 [2]

Büyük bir olasılıkla yazılanların çoğu yıllar sonra bir tarihçi tarafından türetilmiştir. Ancak belirli gelenekler baz alınırsa, ölmekte olan kralın .hükümdarlığı boyunca ifa ettiği olaylar dahilinde bu yazı ortaya çıkabilir Osman, Bursa'nın fethedildiğine dair güzel haberleri aldıktan kısa bir süre sonra öldü. Son arzusu ise Bursa'ya gömülmekti. O, soylu bir ırktan geliyordu, onun başlattığı fetihlerin devamını getirecek olan dokuz neslin atasıydı. Fetihler, Osman'ın imparatorluğu kurmasından başlayarak 278 yıl yani on altıncı yüzyılın ortalarına, kendi soyunun en önemli padişahının Kanuni Sultan Süleyman'ın zirveye çıkmasına kadar devam etti. Onun

soyundan gelen on ayrı muhteşem padişahtan sonra sultanlar yorulmaya başladı. Ondan sonra, şimdiki zamana gelene kadar istisnalar dışında soy .dejenere olmaya başladı

II : ORHAN

1326-1359

Osman ölüm döşeğindeyken, oğullarından en genç olan Orhan'ı halefi olarak seçti. Kırk iki yaşındaki Orhan babasının kontrolü altında asker olarak yetiştirildi. Savaşlarda çok büyük bir başarı gösteren Orhan, Bursa'yı almıştı. Büyük olan oğlu Alaaddin bir asker değildi. Alaaddin çok çalışkan bir adamdı, Edebali'nin rehberliğinde hayatını Kur'an'dan gelen dine ve .kanunlara adadı

Birçok tarihçi Orhan'ın, babasının arzularını yerine getirmedeki isteksizliği ve büyük ağabeyinin önüne geçmeyi istemediği konusunda hemfikirdir. Bu sebeple Orhan imparatorluğu ikiye bölmeyi teklif eder; ancak Alaaddin teklifi reddeder. Orhan'ın şu sözleri kayda geçti: "Kardeşim sana sunduğum sürü ve cemaati geri çevirdiğin için, insanlarımın çobanı ol. Benim vezirim ol." Alaaddin bu teklifi kabul etti ve

ağabeyinin buyruğu altında, büyümekte olan devletin idari işlerine, ayrıca da ordunun örgütlenmesine kendini adadı.[3]

Bay Gibbons, olayları göz önüne alarak, özünde ihtimal dahilinde olmamasından dolayı bu [3] enteresan hikayeye inanmamaktadır. Ancak onun sunduğu iddia beni ikna etmedi. Eğer bir neden sunulması gerekiyorsa makul olan açıklama yapılmalı. Büyük olan kardeş tarafından, genç olan kardeşin hiçbir savaş yapmadan beyliklere karşı zafer kazanması, olağanüstü bir olay olarak değerlendirilmiştir. Bu olay Osmanlı tarihinde neredeyse hiç görülmemiştir. Bana göre olasılıklar hep Orhan'a iltimas geçmiş. Alaaddin 1337 yılında öldü. Yedi yıl boyunca Alaaddin Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk veziriazamlığını yapan kişi olarak davranmıştır. Belki de ordunun örgütlenmesini başlatıp tamamlayan Alaaddin, ordunun geldiği nokta göz önüne alınınca Türk .tarihçileri tarafından itibarla anıldı

Orhan babasının açtığı yolu takip etti. O da babası gibi devletini genişletme konusunda, kendinden emin ve ısrarcı bir şekilde ağır ağır ilerleme metodunu benimsedi. Orhan başa geçmeden önce kendisine miras kalan toprakların üç katı daha büyüklüğünde bir alanı kendi topraklarına katmayı başardı. Bu bölgenin üçte ikisi Marmara Denizi ve Çanakkale sahilleriyle beraber Küçük Asya'nın kuzeybatı kenarını kapsıyordu. Geri kalan bölümü ise Avrupa ki, Osmanlı için değeri büyüktü. Orhan, Bursa'yı başkent yaptı ve bundan hemen sonra da sultan unvanını aldı. "Allah, Osman'ın oğlu Orhan'ın sahip olduğu imparatorluğa sebat etme gücü .versin" ibaresiyle Orhan ilk madeni parayı bastırdı

Söz konusu yazı Orhan'ın hırsından çok, var olan devletinin mevcudiyetini belli etmesi olarak anlaşılmalıdır. O zamanlar devlet, Küçük Asya'da bulunan birçok Türk beyliğinden ve Balkan devletlerinden boyut olarak daha küçüktü. Orhan olabilecek en basit ve en etkin yaşamı sürdü. Sürekli hareket halindeydi. Askerleriyle birlikte savaş alanında olmadığı zamanlarda, sahip olduğu ufak tefek kaleleri ziyaret ederdi. Gittiği yerlerde .bir aydan fazla kalmazdı

Orhan tahta çıktıktan sonra, Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu en önemli iki yer olan İzmit, İznik ve bu yerlerin çevresi onun için hırs haline geldi. İznik o zamanlar çok önemli bir şehirdi. Latinler İstanbul'u işgal etmişken ve Rum imparatorları Asya'ya sürgün edilmişken altı yıl boyunca bu şehir büyük bir önem kazanmıştır. Çok iyi bir şekilde kuvvetlendirilmiş bir şehirdi. Ancak Bursa gibi İstanbul ile de aralarındaki iletişim kesilerek veya halkı geçim kaynağından mahrum bırakarak işgal edilebilirdi. Rum İmparator III. Andronicus birliği ile idareyi devralmak için çaba sarf etmişti. 1326 yılında, apar topar paralı askerlerden oluşan bir ordu kurdu

kendine ve onlarla Boğaz'ı geçti. Nicomedia (İzmit) körfezinin kuzey sahillerinde, Pelekanon'da (Maltepe) Orhan'a karşı savaş açtı. Yunan tarihçilerine göre, Osmanlı ordusu Rum ordusunun yanında çok daha fazla kayıp vermiştir. Ancak bu durum karşısında geri çekilen III. Andronicus olmuştur. III. Andronicus'un korumalarıyla düşman arasında çıkan çatışmada kendisi de yaralanmıştır. Bunun üzerine aceleyle bölgeyi terk ederek, bir sedyeyle önce Boğaz'a, oradan da İstanbul'a götürülmüştür. İmparatorlarının onları terk etmesiyle şevkleri kırılan askerler yenilgiye uğradılar ve kaçtılar. Sonuç olarak, bu savaşı takip eden 1327 yılında Nicæa (İznik) uygun anlaşmalarla teslim oldu. Şehirdeki garnizon ve halk Bursa'dakilerden örnek alarak Müslümanlığa geçmiştir. Çok az kişi ise Avrupa'ya geçme teklifini kullanarak gitmişlerdir. III. Andronicus'un talihsiz mücadelesi ve korkakça kaçması Bizans İmparatorluğu'nun Asya üzerindeki hakimiyetlerini kurtarmak için gösterdikleri son çabaydı. Onlara sadece Avrupa'nın yardımı olmadan kendi kaynaklarıyla yaşayacakları Nicomedia (İzmit) kaldı. Nicomedia (İzmit) çok iyi bir şekilde korunuyordu ve Osmanlı için zorlu bir iş olacaktı. 1337 belki de 1338 yılına kadar dayandı; ancak sonunda Bursa ve Nicæa (İznik) gibi aynı şartlar altında ve .aynı şekilde teslim oldu

Nicæa (İznik) ve Nicomedia'ın (İzmit) teslimiyetlerinin arasındaki 10 yıllık arada Orhan topraklarını Asya'dan başka bir yere doğru çekmedi. Bazı tarihçilerin ifadesine göre Güney'de bulunan Angora'ya (Ankara) doğru gitmedi. Ancak kuzeybatıya, Karesi Beyliği tarafından fethedilen ve Sarukhan'ın hemen kuzeyinde bulunup Mytilene (Midilli) adasıyla karşı karşıya olan Mysia'ya (Misya-Çanakkale bölgesinin eski adı) doğru genişletti topraklarını. Bu devletin beyi, 1333 yılında öldü. İki oğlu taht için çekişmeye başlamıştı. Osmanlıların tarafını tutan genç kardeş ağabeyi tarafından öldürüldükt Suwarroff en sonra Orhan, göze çarpan bir ordu yollayarak ölen kardeşin intikamını aldı. Emir sürgün edildi ve Orhan da çok gecikmeden bölgeyi topraklarına kattı. Aynı kader, Marmara ve Hellespont'un (Çanakkale Boğazı) güney kıyılarında bulunan küçük emirliklerin de başına geldi. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin sınırları Anadolu'nun kuzeybatısı tarafından çevrelendi. Karesi ve daha küçük olan devletlerin nüfusu çoğunlukla Türklerden oluşuyordu; ancak sahil kısımlarında Nicæa (İznik) ve Bursa'da İslam'ı seçen birçok Rum da vardı.

Orhan’ın zamanında, 1338’de sınırlarına dâhil ettiği Nicomedia’dan (İzmit) .sonra Osmanlı, Küçük Asya’dan daha fazla toprak almamıştır

Nicomedia’nın (İzmit) alınmasıyla başlayan barış zamanlarıyla birlikte Orhan devlet yönetimi ve ordusu için gerekli bütün planlarını bitirdi. Bu zaman kadar Osman ve Orhan komşularıyla ihtilaf halindeydi ve karşı gelmeleri veya saldırmaları durumunda askerî güç kullanmak gerekli görülüyordu. Önemsiz küçük devletlerdeki silah tutabilen adamlar gönüllü olarak çağrıldı. Bu çağrıyı hiçbir soru sormadan kabul ettiler. Hizmet verdikleri özel durumlar geçtikten sonra savaşçılar evlerine ve gerçek mesleklerine geri dönüyordu. Sürekli genişleyen bir devlet ve fethetme hırsıyla birlikte, disiplinli ve sürekliliği sağlayacak bir güç oluşturmanın gerekliliğine karar verdiler. Orhan kabul etsin ya da etmesin, ağabeyi Alaaddin’in planları bu kararı etkiledi. Sürekli hizmet verebilmeleri için bir çok kişiyi piyade olarak askere aldı. Gönüllü olanlar katı bir disiplinden geçtiler ve onlara çok iyi ödemeler yapıldı. Öyle görülüyordu ki, yetiştirilen askerler Rum İmparatorluğu’na destek vermek için krallık sınırları dışına bile gönderilebilirdi ya da tam tersi.[4] Bunun yanında büyük bir grup atlı asker de sağlandı, ancak bu askerler sürekli değil sadece gerekli durumlarda .çağırılmak için eğitildi ve zorunlu hizmet vermek durumundaydılar

Bu Gibbons’ın belirttiği gibi, Orhan’ın oğlu Murad için kurulan Jannissaries (Yeniçeri) birliği [4] .değildi

Bu amaçla, devlet tımarlara bölündü, hamiller savaş zamanı hizmet vermek zorundaydılar. Savaş zamanı orduyu oluştururken kendi atları ve teçhizatlarını getirmek durumundaydılar. Sahip oldukları tımarların genişliğine göre yerine geçecek vekiller bulurlardı. Aslında bu sistem Avrupa’daki feodal yapıdan alınmıştır. Ancak Avrupa’daki sistemden farkları vardır, tımarlar babadan oğula miras yoluyla geçmezdi ve tımarlar büyük olmaz ve yönetimde bulunmazlardı. Askerî hizmetlerinin karşılığı olarak yaşamları boyunca tımarın başında olurlardı; ancak ölümlerinden sonra başka bir askere devir edilirdi ki, bu durumlarda bazen babadan oğula .geçişlerin olduğu iddia ediliyor

Müslüman olmayanlardan yeni bölgeler fetihlerle ele geçirildiğinde, çok büyük olan bölgeler birkaç parça tımara bölünüyordu. Savaş sırasında başarılarıyla sivrilen askere de bu bölgenin tımarı veriliyordu. İster piyade birliği olsun ister süvari sınıfı olsun bütün askerler Müslümanlardan

seçiliyordu. Askerlikten muaf olan Hıristiyan halk ise ağır kelle vergisi .veriyordu ki, Müslüman halktan vergi alınmıyordu

Ordunun yeni bir şekilde örgütlenmesi Orhan tarafından başlatılmıştır ve oğlu Murad zamanında ise genişleyip en mükemmel şekline kavuşmuştur. Orhan aynı zamanda ünlü Yeniçeri birliğini kurmuştur. Bu ilk birlikle beraber gelişmeye başlayan Osmanlı Devleti, savaş zamanı çok güçlü bir organa dönüştü. Müslüman olmayan devletlere yapılan fetihlerde engin bir güç sağlamıştır. En şaşalı ödüller, kazandıkları zafer ve gösterdikleri cesaretten dolayı Müslüman askerlere verilmiştir. Savaş kazanımı olarak sadece ganimet, para ve eşya elde etmezler, ülke içinde yağmalamalar yaparlar, şehri talan ederlerdi. Aynı zamanda köle olarak satılan tutsaklardan gelen paranın beşte dördünü askerler, geri kalan para ise sultanın olurdu. Rehineler sadece savaş sırasında tutuklanan askerlerden oluşmuyordu aynı zamanda bölgede yaşayan halk da köle olarak satılıyordu. Her iki cinsiyetten güçlü ve genç olanları köle olarak satılıyordu. Erkekler genelde köle olarak, güzel kadınlar ise eş, cariye veya harem için satılıyordu. Daha önce de söylediğimiz gibi askerler kazanılan topraklardan askerî tımar olarak ayrılan bölgelerin başına geçiyorlardı. Söz konusu tımarlar askerin ömrü boyunca sahip olması için veriliyordu; ancak aynı zamanda savaş esnasında ölen yoldaşlarının da sahip oldukları tımarlar tekrardan dağıtılıyordu. Söylendiği üzere bir tımar savaş esnasında birçok .kez sahip değiştirmiştir

Fetih edilen bölgede yaşayan Müslüman halk köle olarak satılmazdı ve sahip oldukları topraklara el koyulmazdı. Yapılan uygulamalar sadece Müslüman olmayanlar için geçerliydi. Bazı durumlarda Hıristiyanlara, köle olarak satılmamak ve topraklarına dokunulmaması için Müslümanlığı seçme hakkı verilirdi. Ancak bu tip istisnalar Avrupa’da gerçekleşen fetihlerde pek görülmezdi. Ayrıca bu konu da son derece açıktır ki, .askerlerin aldıkları ödüller yer ve mekân aranmaksızın azaltılmıştır

Osmanlı Devleti’nin, Bizans İmparatorluğu topraklarında fethettiği yerlerdeki halkın çoğu dinlerini değiştirerek Müslüman olduğu biliniyor. Buradan da anlaşıldığı gibi Osmanlı İmparatorluğu’nu genişlemeye iten ve teşvik eden sebeplerin başında kâfirlerin dönüştürülmesi ve İslam’ın yayılması gelmektedir. Osmanlı ordusunun Orhan ve Murad ile geçirdiği büyük değişim, askerlerin Müslüman olmayan bölgelerden aldıkları

muazzam ödüller göz önüne alınırsa, Osmanlı ordusunun İslam'ı yaymak gibi bir görev üstlendiği söylenemez. Esasen eğer birincil amaçları ganimet almak ve yağmalamak, tutukluları köle olarak satmak, topraklara el koyularak askerler arasında tımar olarak dağıtmak değildi; bu amaçlara büyük çapta Avrupa'daki Hıristiyan devletleri işgal etmek yerine
.imparatorluğu Asya'daki Müslüman devletler üzerinden ulaşabilirlerdi

yılında Orhan ordusunun örgütlenmesini ve geliştirilmesini 1354 bitirdikten sonra, ilk defa gözünü Avrupa'ya dikti. Bu zamandan sonra 1359 yılında ölene kadar bitmek bilmeyen tutkusunu Bizans İmparatorluğu'na çevirdi. İlerlemiş yaşı, savaşlarda ordusunun başında olmasını engelliyordu. Ancak soyunun bütün önemli özelliklerini taşıyan ve ordunun baş figürü
.olan büyük oğlu Süleyman, işgalci birliklerinin başında yerini aldı

Yeri gelmişken bunu söylemekte de fayda var, söz konusu zaman geldiğinde yani on dördüncü yüzyılın ortalarında Bizans İmparatorluğu, eski heybetli günlerinden epey uzaklaşmıştı. Onların sahip oldukları bölgeler, Avrupa'da Danube'ye (Tuna Nehri), Asya'dan Anadolu ve Suriye ile sınırlı kalmıştı. Bu küçülmenin sebebi ise 1204 yılında Dördüncü Haçlı Seferi liderleri ki, bu tarihteki en utanç verici anlardan biridir, açıkça bilinen Filistinli Müslümanlara saldırma amaçlarından dönüp bunun yerine İstanbul'u işgal edip, Bizans imparatorunu, hükümetini Küçük Asya'daki Nicæa'ya (İznik) geçirmesi için zorlamışlardır. Bu işgal, kısa bir dönem boyunca Latin İmparatorluğu olarak devam eder. Ancak 1261 yılında İstanbul Bizanslı Rumlar tarafından tekrar ele geçirilir, böylece kısa ömürlü olan Latin İmparatorluğu tarihten silinir. Bizans İmparatorluğu Asya'da ve Avrupa'da eskiden beri egemen oldukları bölgelerde küçük bir bölümü tekrardan elde eder. O zamanlarda, imparatorluğu Asya'dan püskürten Orhan, onlara Avrupa'da saldırmaya karar verdi. Avrupa'da ellerinde sadece Trakya'da Adrianopol (Edirne) ile beraber, Selanik'le Makedonya'nın bir bölümü ve Yunanistan'da Morea (Mora) yarımadasının büyük bir bölümü kaldı. Onların kuzeyinde ise Sırbistan yer alıyordu, en ünlü liderlerinden Stephen Dushan devletin başındaydı. Balkan yarımadasının büyük bir bölümü üzerinde egemenlik kurduğu iddia ediliyordu. Selanik'i tehdit ediyor ve İstanbul'u kendi topraklarına katmak için büyük bir istek duyuyordu. Sırplar, Balkanlar'ın çok küçük bir bölümüne sahip olmalarına rağmen, Bulgaristan ki onlar için önemsiz bir

bölgeydi. Venedik Cumhuriyeti ve Ceneviz, Adriyatik ve Ege Denizi'nde birçok ticari limana sahiplerdi ve genellikle birbirlerini kıskanırlardı. İçinde bulundukları durumlar, Osmanlılar gibi bölgeyi istila edecek devletlere uygun fırsatlar sunuyordu. Osmanlı'ya karşı direnmek için Hıristiyanların .bir birleşme gerçekleştirmesi de söz konusu değildi

Osmanlıların Avrupa'ya ilk girişleri, bir çok Türk tarihçi ve bu tarihçilerin anlattıklarını benimseyen von Hammer ve diğerleri tarafından şöyle aktarıldı: 1356 yılında Orhan'ın oğlu ve yaklaşık yetmiş beş ile üç yüz kişilik küçük bir Osmanlı bölüğünün başında olan Süleyman ailesinden gelen bir rüyadan ilham alarak, gizlice hareket etti. Çanakkale Boğazı'nı teknelerle geçti ve Boğaz'ın Avrupa yakasındaki Tzympe (Cinbi) Kalesi'ndeki Rum garnizonunu şaşırtıcı bir şekilde yendi. Daha sonra .istilacı birliğini üç bin askere çıkardı

Buna karşılık Gibbons, 1345 yılından geriye doğru Osmanlı ordusunun Avrupa'ya girişi hikâyesinin Bizanslı tarihçiler tarafından daha doğru ve dolu bir şekilde anlatıldığını söyler. Bizanslı Rumları küçük düşüren Osmanlı'nın Avrupa'ya ilk girişi, bu büyük tarihi olay kısaca şu şekilde :özetlenebilir

> yılında Palaiologos Hanedanı'nın en güçsüz ve beceriksiz üyesi Rum İmparatoru III. 1338 Andronicus'un ölmesiyle, onun baş Şansölyesi Cantacuzene, imparatorun vasiyetiyle oğlu John Palaiologos'un koruması olarak tayin edilmiştir. Bununla beraber dul eşi İmparatoriçe Anna kral .naibi olarak seçilmiştir
>
> Ancak Cantacuzene bu düzenlemeden hiç memnun kalmamıştır. İmparatorluğun verdiği yüksek güce ulaşmanın hırsı ile 1343 yılında Nicotika'da kendini imparator olarak ilan etmiştir. Daha sonra sivil savaş başlamıştır. Anna ve Cantacuzene, diğerlerine karşı, Boğaz'ın öbür tarafında bulunan yeni ve güçlü komşuları Orhan'a müracaat etmişlerdir. Cantacuzene, altı bin kişilik Osmanlı bölüğünün yardımına karşılık küçük kızı Theodora ile evlendirmeyi teklif etmiştir. Görünüşe göre Orhan bu teklifi İmparatoriçe Anna'nınkinden, ki o teklif her ne ise, daha iyi bir teklif olduğunu düşündü. Büyük ihtimalle Bizans İmparatorluğu ailesiyle olası bir aile bağı gururunu okşadı. Cantacuzene'ye destek olması için anlaşmayı kabul etti ve altı bin kişilik bölüğü Avrupa'ya yolladı. Cantacuzene de askerleri İmparatoriçe Anna'nın egemenliğindeki İstanbul'u ele geçirip tahta geçmek için kullandı. Cantacuzene, askerlerin Anna'yı sırtından vurup kapıları açmasıyla şehre giriş yaptı. Bunun üzerine imparatoriçe anlaşmaya varmak zorunda bırakıldı. Anna kendisi ve oğluyla birlikte, Cantacuzene ve eşinin, imparator ve imparatoriçe olarak taç giymeleri hususunda anlaşmaya vardı. Bu birliktelik Cantacuzene'nin bir diğer kızıyla, on altı yaşındaki İmparator John'un evlenmesiyle sağlamlaştırıldı. Yeni imparatorla yaptığı anlaşmayı takiben 1346 yılında altmış iki yaşındaki Orhan, Theodora ile .evlendi. Theodora'nın Hıristiyanlığını sürdürmesine izin verildi
>
> Cantacuzene için yollanılan altı bin askerin Asya'ya geri döndüğü zannedilebilir; ancak aynı şekilde asker ödünç verme olayı başka bir alışveriş için tekrar kullanıldı. 1349 yılında Stephen

Dushan yönetimindeki Sırbistan, Selanik’i ciddi bir şekilde tehdit ediyordu. Ayrıca İstanbul ile .alakalı nihai projeleri vardı

Orhan tekrar, imparator olan kayınpederi ve kayınbiraderinin yardım çağrısıyla, Selanik’in kurtarılması için yirmi bin askerini Avrupa’ya yolladı. Onların yardımıyla Cantacuzene Sırpları yenebildi ve onların İstanbul’daki Bizans İmparatorluğunu kaldırma umutlarını yok etti. Bu sebeple onların amaçlarına yardım eden Osmanlı ordusu Asya’ya geri döndü. Dört yıl sonra Orhan Boğaz’ın diğer kıyısına asker yollamak için yeni bir fırsat geçirdi eline. Ancak bu sefer düşmanın içinden ayrılmamacasına yerleşmek için ayak basmıştı Avrupa’ya. Cantacuzene damadı ve İmparatoriçe Anna ile birlikte egemenliği paylaşmaktan memnun değildi. 1353 yılında egemenliği tek başına almak için bir teşebbüste bulundu. Yaşını doldurmuş olan damadı John Palaiologos bu duruma karşı geldi. Tekrardan iç savaş patlak verdi. Cantacuzene üçüncü kez damadı Orhan’dan yardım istedi. Orhan’dan istediği yirmi bin askere karşılık olarak Hellespont (Çanakkale) Boğazı’nın Avrupa yakasında küçük bir kale vermeyi teklif etti. Orhan bu teklifi kabul etti. Osmanlı askerleri Süleyman’ın liderliğinde Avrupa’ya yollandı. Cantacuzene de onları diğer imparator damadı John’a karşı savaşmak için kullandı. Osmanlı askerleri başarılı oldu ve Demotika’yı (Dimetoka) işgal ettiler. Bu sırada çok önemli olmayan Tzympe (Cinbi) Kalesi Orhan’a verildi ve Cantacuzene’nin rızasıyla Osmanlı orduları .tarafından işgal edildi

Bundan kısa bir süre sonra Trakya’da Chersonese’de (Gelibolu yarımadası) bir deprem meydana geldi. Bu nadiren gerçekleşen bir olaydı. Gallipoli (Gelibolu) haricinde bir çok şehre büyük zararlar verdi. Gallipoli (Gelibolu) Hellespont (Çanakkale) Boğazı’nın Avrupa tarafındaki en önemli hisarlardan biriydi ve Tzympe’ye (Cinbi) çok da uzak değildi. Kale duvarları ve surlarının büyük bir bölümü yıkıldı ve yok oldu, böylelikle kaleye giriş çok kolaylaştı. Tzympe (Cinbi) komşu kalesinde bulunan Süleyman da çok önemli bir kaleyi ele geçirme fırsatı önlerine gelmişken, bu durumdan istifade ettiler. Gelibolu Kalesi’nin garnizonu, depremden dolayı yıkılan duvarların ve surların ilahî güç tarafından yapıldığına inandığı için Osmanlı ordusuna karşı gelmedi ve Osmanlılar hiçbir zorluk çekmeden kaleye yerleşti. Cantacuzene, Orhan’ın çirkin bir şekilde anlaşmayı bozduğunu, Gallipoli (Gelibolu) Kalesi’nin kendisinin olması gerektiğini belirtti ve hatta Tzympe (Cinbi) Kalesi için adil bir para ödemeyi teklif etti. Orhan Tzympe (Cinbi) için ne kadar para almayı istese de Gallipoli’den (Gelibolu) doğrudan vazgeçmek istemedi. “Tanrım” *dedi.* “Benim için surların düşmesini sağlayarak kendi isteğini ”.de ortaya koydu, birliklerim şehri ele geçirdi, delip geçtik, Allah’a şükürler olsun

Görülüyor ki, Türkler ve Rumlar aynı ilahî müdahaleye inandı, biri kaleyi savunmamak için .gerekçe olarak kullandı, diğeri de ele geçirmek için kullandı

Orhan’ın bu hareketi İstanbul’da büyük bir kızgınlıkla karşılandı. Cantacuzene, Türkleri Avrupa’ya davet ederek ne büyük bir hata işlediğini görmeye başladı. Halk kaygısı onu Orhan’a karşı savaş açmaya zorladı. Osmanlıları Asya’ya geri yollayabilmek için Sırp çarlarından ve Bulgaristan’dan yardım istedi. Onu açıkça reddettiler. Bulgaristan çarı şu şekilde yanıtladı: “Bundan tam üç yıl önce senin Türklerle yaptığın dine aykırı müttefikliğini kınamıştım. Şimdi fırtına patlak verdi ve bırak da Bizanslılar bu havayı tatsınlar. Eğer Türkler bize karşı savaş açarsa, kendimizi nasıl savunacağımızı biliriz.” Böylelikle talihsiz bir öngörü gerçekleşmiş oldu. Eğer söz konusu iki devlet, Türkleri Avrupa’dan atmak için Bizans ile birleşmiş olsaydı, bütün tarih değişebilirdi. Zamanında bir çok farklı olayda dahi Hıristiyan devletlerin birlik .oluşturamaması, Osmanlı’nın o kıtada ilerlemesine neden olmuştur

Cantacuzene eninde sonunda vatana ihanetten cezasını çekecekti. Şimdiye kadar onun için her şey yolunda gitmişti. Palaiologos Hanedanı’nı tahtan indirdi; ancak kabul etmek gerekir ki, kesinlikle güvenilir bir aile değillerdi. Oğlu Matthew’i imparator olarak ilan etti. Ancak Türkleri

Avrupa’ya davet etme politikası sebebiyle İstanbul’da ona karşı tepkiler oluşmaya başladı. Rum Piskoposu Matthew’e taç giydirmeyi reddetti. Ve şehirde bir karışıklık başladı. Cantacuzene’nin etrafında hiç arkadaşı kalmamıştı. Ülkenin her yerinde Türklerle birlikte imparatorluğa ihanet etmekten suçlanıyordu. Tahtan çekilmesi için onu zorladılar. Rahip olup, Yunanistan’da bir manastırda inzivaya çekildi. Hayatının geri kalan otuz yılını manastıra kapanarak geçirdi. Ayrıca kendi hikayesini yazdı ki, güvenilmeyecek bir kaynaktır. Osmanlıları Avrupa’ya davet ederek aslında ülkesine ihanet edişini haklı çıkarmak için, baştan beri yaptığı hataları anlatarak kendini .temize çıkarmaya çalıştı. Eşi İmparatoriçe Irene de rahibe oldu

İstanbul halkı John Palaiologos’u geri çağırdı ve Matthew’i yendikten sonra ki, hiç zor olmadı, yegane imparator olarak yerini aldı. Hükümdarlığı elli yıl sürdü, imparatorluk için talihsizliklerle dolu bir elli yıldı. Onun da kayınpederi gibi Türkleri Avrupa’dan zorla atacak ve Avrupa’yı boşaltarak Asya’ya gönderecek gücü yoktu. Cantacuzene tarafından yardım amaçlı davet edilen yirmi bin asker, geldikleri yerde devletin düşmanı olarak kaldı. Süleyman’ın liderliği ile Trakya’da avantajlı duruma geçtiler ve İstanbul’un birkaç kilometre yakınlarında ki Tchorlu’yu (Çorlu) işgal ettiler. Ancak bu şehrin ve Demotika’nın işgali geçiciydi, Osmanlılar kendilerini Trakya’nın güney kısımlarına yerleştirdi. Eninde sonunda İmparator John, Orhan’ın Trakya’da ele geçirdiği bölgeleri tanımak için, anlaşma imzalamak zorunda kaldı. Bu zamandan sonra Bizans İmparatorluğu Osmanlı sultanına boyun eğmek ve hatta neredeyse sultana bağlı derebeyi olmak zorunda kaldı. Süleyman Asya’dan bir sürü Türk kolonisi getirip, Gelibolu yarımadasına ve Trakya’nın diğer bölgelerine yerleştirdi

yılında Osmanlı ordusuna başarılı bir şekilde liderlik eden Süleyman, en sevdiği spor olan 1358 doğanla avlanırken atından düşerek öldü. O yılı takiben babası Orhan yetmiş iki yaşında vefat etti. Osmanlı sınırlarını muazzam bir şekilde genişletti. Tek amacı olan, Bizanslıları Asya topraklarından atmayı başardı. Anadolu’nun kuzeybatısındaki Mysia’yı (Çanakkale) topraklarına dâhil ederek sınırlarını tamamladı. Avrupa’yı istila ederek Trakya’nın bir bölümüne Osmanlı egemenliğini taşıdı. Bizans İmparatorluğu’nu neredeyse derebeyliği haline getirdi. Kazandığı bu muhteşem başarıları sadece ordularını komuta ederek elde etmedi, savaş meydanında büyük bir zafer eklemedi hanesine, ya da kalelere yapılan büyük saldırılar olmadı. Ancak kurnazca izlediği politikalar, entrika ve hileler sayesinde çok güçlü bir orduyu arkasına alarak, Bizanslıların kendi devletlerine ihaneti ve güçsüzlüğünden yararlanarak başarıya ulaştı. Askeri gücüne biçim vererek oğlu Murad’ın toprakları hem Asya’da hem de Avrupa’da daha ”.genişletmesini sağladı

III: I.MURAD

1359-1389

Murad kırk yaşında babası Orhan'ın bıraktığı tahta geçti. Sahip olduğu dinçliği, askerî zekâsı, akılcı devlet adamlığı ve yorulmak bilmeyen tutumuyla devleti fazlasıyla iyi yöneteceğini kanıtladı. Okuma yazması yoktu. Kendi imzasını bile atamıyordu. Ragusa (Dubrovnik) şehrinde 1363 yılında küçük devletlerden biriyle yaptığı anlaşmada elini mürekkebe batırarak parmak iziyle imzaladığı bir anlaşma hâlâ mevcuttur. Böylece "Tuğra" sonradan gelen Türk sultanlarının resmî imzası olarak kaldı. Osman ve Orhan, Osmanlı hükümdarlığını ve devletini kurdu; ancak Murad da ona bağlı olan bütün ırkları yöneterek imparatorluğu kurup, itibar .kazandı

Murad tahta çıktığında, devlet sınırları Orhan tarafından genişletilmişti; ancak hâlâ Anadolu'daki birkaç Türk beyliğinden daha küçüktü. Marmara

Denizi'nin iki tarafıyla, 320 kilometre uzunluğunda ve 160 kilometre derinliğindeki bir alanı kapsıyordu. Çanakkale Boğazı'nın iki kıyısını ve Boğaz'ın sadece bir kıyısını içine alıyordu. Öbür tarafta ise Osmanlılar tarafından neredeyse kuşatılan İstanbul vardı. Sözde özgürlerdi ve Trakya'da bulunan diğer Rum vilayetleriyle iletişim kurabiliyorlardı. Marmara Denizi'ndeki bölgeyi hesaptan düşersek, Murad'ın hükümdarlığı altındaki topraklar 5180 kilometre kareden büyük değildi. Topraklarında yaşayan nüfus ise bir milyonu geçmezdi. Murad böylesine küçük bir toprak parçasına sahipken nasıl oldu da imparatorluğunu Avrupa'ya kadar taşıdı, inanması güç. Tahminen Anadolu'nun diğer yerlerinden risk alarak ya da Avrupa'daki yağmalamalardan kaçan büyük sayıdaki topluluklar Türk .alemine akın etti

Çanakkale Boğaz'ının iki tarafına da sahip olmak ki, henüz barut bulunmamıştı, Boğaz'ın hakimiyetini sağlayabilmek anlamına gelmiyordu. Murad'ın donanması yoktu. Askerlerini Asya'dan Avrupa'ya geçirmek için sahip oldukları az miktarda denizcilik bilgisinin lütfuna kalmıştı. Kara Deniz kıyılarında ve Boğaz'daki Galata'da çok iyi bir ticarî yerleşim yeri kuran, ayrıca Ege Denizi'nde güçlü deniz kuvvetlerine sahip olan Cenevizliler, Osmanlı'nın Avrupa kıyısına giden yolunu açabilirdi. Rumlardan nefret ediyorlardı ve para konusunda da açgözlülerdi. Murad'ın ordusunu tam anlamıyla karşı kıyıya taşımak için de güvenilirlerdi. Öyle gözüküyor ki, Murad otuz yıllık hükümdarlığı sırasında Osmanlı'nın sahip olduğu toprakları beş katına çıkarmıştır, bir noktada imparatorluğu Tuna Nehri'ne kadar getirmiştir. Diğer devletleri ve hatta Rum İmparatorluğu'nu da kendi imparatorluğuna haraç vermesi için zorlamıştır. Murad'ın Osmanlı tarihindeki yeri en az İstanbul'u fetheden Fatih Sultan Mehmed ve İmparatorluğu en üst seviyesine getiren Kanuni Sultan Süleyman kadar .önemlidir

Murad'ın imparatorluğunu genişletmesini, kronolojik olarak üç ayrı ana .başlık altında ele almak daha uygun olur

I. Trakya'da ve Bulgaristan'da Bizans İmparatorluğu'nun egemenliğindeki bölgeleri fethetmesi ve itibarını kaybeden imparatorluğu .küçük düşürerek derebeyliğine bağlaması

.II. Bulgaristan, Makedonya ve Sırbistan'daki büyük zaferi

III. Diğer Türk emirliklerinin Osmanlı ile birleşmesi ve Murad'ın .Anadolu'ya doğru genişlemesi

Trakya'daki Fetihler .1

Beceriksiz ve talihsiz olan V. John Palaiologos'un yönetimindeki Rum İmparatorluğu, Murad'ın tahta çıktığı zamanlarda vahim bir durumdaydı ve çöküş dönemine girmişti. Daha önce zaten Avrupa'daki egemenliğinin ne kadar da azaldığını söylemiştik. Güveneceği ve ilerlemekte olan Müslümanların yoluna set çekebileceği hiçbir arkadaşı yoktu. Daha önceleri Avrupa'da bulunan Haçlı ruhu çoktan ölüp gitmişti. Latin ve Rum Kiliseleri arasında tatsız bir kavga vardı. Türklerden korkmaktan daha çok, birbirlerinden nefret ediyorlardı. Hıristiyan olan Latinlerin hepsi Rumların Roma Papalığı'ndan inmesi gerektiği şartını sürüyordu. Sonucunda imparatorluklarını Müslüman Türklerden kurtarmak dahi olsa, Rumlular .açıkça bu duruma karşı geldiler

Bu koşullarda, Murad hükümdarlığının ilk yılında, babasının planlarını takip ederek Avrupa'da fetihlerine başladı. Başkenti olan Bursa'dan ayrılıp Çanakkale Boğazı'nı geçerek, başında bulunduğu muhteşem bir orduyla Trakya'ya yürüdü. Murad'ın komutanları Evrenos ve Lala Şahin ordunun diğer iki kanadının başındaydı. Evrenos sola ayrılarak, İstanbul'a sekiz kilometre uzaklıktaki Tchorlu (Çorum) Kalesi'ni tekrardan kuşattı. Askerî birliği kılıçtan geçirip, kale duvarlarını yerle bir etti. Sağa ayrılan Lala Şahin ise Kırkkilise'yi işgal etti ve Karadeniz'den gelebilecek olası düşman saldırısına karşı orduyu korudu. Daha sonra merkezde bulunan ordusuyla Murad, diğer iki kanatla birleşerek 1363 yılında Eski Baba'da büyük bir savaşa imza attı. Bu savaşta ona karşı gelen Bizans ordusunu hezimete uğrattı. Savaşın sonucunda Adrianopol (Edirne) hiçbir zorluk çekilmeden fethedildi ve neredeyse bütün Trakya Murad'ın eline geçti. Lala Şahin daha sonra Meriç Vadi'sine ilerleyerek oradan Bulgaristan'a geçti ve Balkanlar'ın güneyinde, Bizans'ın egemenliğindeki Philippopolis'i .(Plovdiv) işgal etti

Başarılı işgallerin sonucunda Bizans imparatoru, Murad ile anlaşmak yapmak zorunda kaldı. Yaptığı anlaşmaya göre, imparator Trakya'da kaybettiği toprakların hiçbirini geri almayı denemeyecekti, ileride Osmanlı'nın Avrupa'da ilerlemesiyle oluşacak hiçbir durumda

Bulgaristan’a ve Sırbistan’a yardımda bulunmayacaktı. Anadolu’daki düşmanları, Türk beyliklerine karşı Murad’ı destekleyecekti. Anlaşmadan sonra Murad, ordusunu toparlamak ve yeni girişimlerini düşünüp taşınmak için Bursa’ya geri döndü. Ancak kısa süre sonra çok büyük bir olay için tekrar Avrupa’ya çağırıldı. Asya ve Avrupa’da egemen oldukları bölgelerin Osmanlı tarafından işgal edilmesine ses çıkarmayan Hıristiyan güçleri, Bulgaristan’a yapılan ilerlemeyle alarma geçti. Papa V. Urban, Macaristan Kralı Louis’i, Sırp ve Eflak prenslerini harekete geçirdi. Hepsi birlik olarak Trakya’ya yirmi bin kişilik asker yolladı. Amaçları, Türkleri Avrupa’dan atmaktı. Murad onlarla yüzleşmek için acele etti; ancak Lala Şahin’in müttefiklere karşı ordu oluşturduğu anda bölgeye ulaştı. İki ordu 1363 yılında Adrianopol’la (Edirne) yakın olan Meriç Nehri’nde karşı karşıya geldi. Osmanlı ordusunun başında olan İlbeki, Hıristiyan ordusu neşeli bir cümbüş sonrası ağır uykularındayken, gece saldırdı. Büyük bir bozgun :meydana geldi. Tük tarihçileri müttefik ordusu için şunları söyledi

İnlerindeki vahşi hayvanlar gibi yakalandılar. Dumanından önce gelen alevler gibi onlar da .Meriç Nehri’ne doğru püskürtüldüler ve sularında can verdiler

Hıristiyan ordusunun kolayca kökü kurutuldu. Mucize eseri Macaristan kralı kaçtı. Bu Macarlarla Osmanlıların ilk çatışmasıydı. Bu olaydan sonra yüz elli yıl boyunca Avrupa’da kilitli kaldılar. Bu savaşın sonuncu olarak Balkan Dağları’nın güneyinde bulunan ülke Osmanlı egemenliğine girmiş oldu. Gece saldırmayı akıl edip büyük bir başarıyla savaşı yöneten İlbeki, onun bu başarısından dolayı kıskanan Lala Şahin’in isteği ile zehirlenerek .öldürüldü

Meriç savaşı Hıristiyanlar için ezici bir darbe oldu. Bunun sebebi ise Murad’ın fetihlerine Asya yerine Avrupa’da devam etmek istemesidir. Böylece Bursa’da bulunan hükümetini Trakya’ya taşıyarak Demotika’yı (Dimetoka) başkenti yaptı. Üç yıl sonra ise başkenti Adrianopol’ye (Edirne) taşıdı. İstanbul işgal edilene kadar doksan yıl boyunca Adrianopol başkent olarak kaldı. Böylece Balkan devletlerine fetihler düzenledi. Bir diğer sonucu ise Yunan İmparatoru V. John Palaiologos Osmanlı hükmü altına girmek için zorlandı. Sultana haraç vermeyi kabul etti ve ileriki savaşlarda Osmanlı ordusuna asker yollamayı göndermeyi kabul etti. Düştüğü derebeyliği durumundan oldukça sıkılan imparator, Hıristiyan güçlerini

Osmanlılara karşı birleştirmesi için 1369 yılında Papa'yı ziyaret için Roma'ya gitti. Yokluğu sırasında imparatorluğun başına büyük oğlu Andronicus'u bıraktı. Papa V. Urban'ın desteğini kazanmak için Roma'ya vardığında, karşılaşabileceği en küçük düşürücü durumlarda kaldı. Kilisenin Ana Mihrabı'na gelmeden önce Rum Kilisesi prensiplerine ki, Roma'dan çok farklıydı, Aziz Peter Kilisesi'nde tövbe etti. Papa'nın dini üstünlüğünü kabul etti. Daha sonra Papa'nın önünde diz çökmesine ve eli ile ayağını öpmesine izin verildi. Papa'nın katırının dizginlerini tutma ayrıcalığına bile sahip oldu. Bu rezil ve küçük düşürücü durumun karşılığında hiçbir şey .alamadı

Papa Osmanlı'ya karşı Hıristiyan güçlerini toplayamaz ve kışkırtamazdı.
İmparatorun Papa'ya imtiyaz vermesi İstanbul'daki Rum Kilisesi'nin Başpiskoposu tarafından da onaylanmadı. İmparator John Palaiologos geri dönüş yolunda acısını hafifletecek hiçbir şeyin olmayacağını kabul etmek zorunda kaldı. Geri dönüş yolunda Venedik'ten geçerken, görevini yerine getirebilmesi için ona para veren Venedikliler tarafından tutuklandı. Parayı geri ödeme gibi bir durumu olmadığından, yasal süreçten kurtulamadı. Andronicus da babasının İstanbul'a geri dönmesi gerektiğini düşünmüyordu ve istemiyordu. İmparatorun serbest bırakılması için para göndermek için hiç çaba sarf etmedi. Hazinenin zor durumda olduğunu açıkladı. Babasını seven imparatorun küçük oğlu Manuel bütün malını satarak parayı toparlayıp babasının salıverilmesini sağladı. İmparator İstanbul'a geri döner dönmez, beklendiği üzere oğlu Andronicus'u bütün görevlerinden mahrum etti ve oğlu Manuel'i yerine geçirerek Ortak İmparator ilan etti. Andronicus ile aynı adı taşıyan oğlu, babasının bu davranışı üzerine hiddetlendi ve Murad'ın en genç oğlu Savcı ile birlikte çılgın bir komplo kurdu. Amaçları iki imparatoru tahtlarından indirerek yerlerine geçmekti. Murad'ın Avrupa'daki ordusunun başında olan Savcı, Murad'ın Asya'daki yokluğundan faydalanarak, Osmanlı ordusunun bağlılığını rüşvet ile bozdu. İstanbul'un yakınlarında kayda değer büyüklükte bir ordu topladı. Aynı .zamanda birçok Rum soylusunun oğulları ve askerleri ile bir araya geldi

Murad, Bursa'dayken patlak veren bu çılgın olayı duyunca aceleyle Avrupa'ya döndü ve Rum imparator ile birlikte bir ittifak kurdular. İki imparator söz konusu başkaldırışı ortadan kaldırdıktan sonra, oğullarının bütün haklarını ellerinden almak üzere anlaştılar. Bunun üzerine Murad

bulabildiği kadar askeri toparlayıp Savcı'nın ordusuyla karşılaşmaya gitti. Olayı duyar duymaz, gece askerlerine seslenerek, görevlerine geri dönerlerse, onları affedeceğini açıkladı. Onları sıklıkla zafere taşıyan sultanlarının sesini duyan askerler, hainliklerinden dolayı pişman oldular, yaptıkları aptallığı kabul ederek Savcı'yı terk ettiler. Savcı, Asndronicus ve soylular, ordunun bozulmasıyla yalnız kalarak Demotika'daki küçük kaleye sığındılar. Murad, iki isyankâr oğul ve soylularla beraber bu küçük kaleyi işgal etmek için çok fazla zorluk çekmedi. İmparator ile yaptığı anlaşmayı yerine getirmek için, oğlunu tahtan men etti ve hatta daha de ileri giderek öldürttü. Rum soylularını ikili üçlü gruplarda bir araya getirip bağlayarak Meriç Nehri'ne attı ve onlar boğulurken karşılarına geçip onları seyretti. Oradayken, ebeveynlere kendi evlatlarını öldürmelerini tavsiye etti. Ebeveynler bunu kabul etmeyince, oğullarıyla beraber bağlanarak Meriç Nehri'nde boğulmaya terk edildi. Bu olayla birlikte Murad göze çarpan acımasız bir mizacı olduğunu gösterdi ki, arkasından gelen birçok Osmanlı hükümdarı da ona benziyordu. Andronicus ise Rum imparatora teslim edildi, sözünü tam anlamıyla yerine getirmese de torununu her şeyden men .etti

Bu olayların sonucunda İmparator John Palaiologos, Murad'la yeni bir anlaşma imzalamak zorunda kaldı. Anlaşmanın şartları da şöyleydi: "Egemenliği olan yerde hayatının sonuna kadar barış içersinde yaşayabilirdi." Kendisini sultanın derebeyi yani tımarı olarak tanıdı, .Osmanlı ordusunda askerlik yapacaktı ve tutsak olarak oğlu Manuel'i verdi

Makedonya, Bulgaristan ve Sırbistan'ın İşgali .2

Osmanlı'nın Trakya'yı işgal etmesi ve müttefik olmuş Hıristiyanları Meriç Nehri'nde bozguna uğratması, müttefiklere ve Bizans İmparatorluğu'na yardımda bulunmayan Bulgaristan'a darbe vurdu. Adrianopol (Edirne) ve Philippopolis'in (Plovdiv) ele geçirilmesiyle Bulgaristan ve Makedonya'ya giden yolları açtı. Ancak Murad 1366 yılına kadar kendisine avantaj sağlayan bu fırsattan istifade etmedi, kendisini Makedonya'nın efendisi yapacak ve Bulgaristan ile Sırbistan'ın bir bölümünü alacağı birçok saldırıda bulundu. O zamanlarda bölgedeki dış ilişkiler kendisine çok yardım etti. Bulgarlar, Sırplar, Bosnalılar ve Rumlar birbirlerini çılgınca kıskanıyordu. Hepsi Osmanlı'nın kendilerine rakip

gördükleri devletlere doğru genişlemesini istiyordu. Eğer Bulgaristan tek başına bir bütünlük gösterebilseydi, Murad'ı yenebilirdi. Ancak 1365 yılında çarları Alexander öldü ve krallığı üç oğlu tarafından bölündü. Büyük oğlu Sisman en büyük parçasını aldı. Osmanlı ağabeylerinin ülkesini işgal ederken iki kardeş yardım etmedi. 1366 ile 1369 yılları arasında Murad Bulgaristan'a yürüdü ve Meriç Vadisi ile Rhodope (Rodop) Dağlarına kadar ilerledi. 1371 yılında Lala Şahin Sofya şehrinin yakınlarında, Samakof'da Bulgar ve Sırp ordusuyla çarpıştı. Çarpışmayı kazan sultan Bulgaristan dahil olmak üzere Balkanlar'a kadar bölgeyi Osmanlı egemenliğine kattı. Buralar yaşadığımız zamana kadar, tam beş .yüz yıl boyunca Osmanlı hükümdarlığının altında yaşadı

Lala Şahin'in Samakof'da kazandığı büyük zaferden sonra Murad, Lala Şahin'in Bulgaristan seferinin Balkanlar'ın kuzeyine kadar devam etmemesini söyledi. Bunun yerine batıya doğru ilerleyip orada Evrenos ile birleşip birlikte Vardar Nehri boyunca Makedonya'yı işgal etmelerini söyledi. Bu sefer iki komutanı 1371-72 yıllarında meşgul etti. Kavala, Druma (Drama) ve Serres (Serez) iki komutan tarafından alındı. 1372 yılında Vardar Nehri'ni geçerek Eski Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna'yı delip geçtiler. Ancak Sırbistan'ın merkez bölgeleri Prens Lazar'ın elinde kaldı. Fakat Osmanlı sultanının hükümdarlığını tanımak zorunda kaldı. Prensleri Sisman'a itibar ederek Bulgaristan topraklara eklenmedi, özgürlüğünü elinde tutmasına izin verildi. Prensin kızı Murad'ın haremine girdi ve Müslümanlığı seçmesi için zorlanmayacağına dair anlaşmaya varıldı. 1381 yılına kadar Murad herhangi bir sefere çıkmadı. Daha sonra ordularını Vardar Nehri'nin karşı kıyısına, Monastir'ı (Manastır-Bitola) işgal etmeleri için yolladı. Sofya'yı da kendi topraklarına kattı ve .Sırbistan'la yaptığı sert bir savaş sonrası 1386 yılında Nisch'i (Niş) aldı

Prens Lazar

Murad’ın Küçük Asya’yı Alması .3

ile 1380 yılları arasında Murad bütün dikkatini Küçük Asya’ya 1376 verecek fırsatı yakaladı. İlk yılında ilk önce hiç şüphesiz savaş tehdidiyle Kermia Beyliği’ini (Germiyan Oğulları) ikna etti ve en büyük oğlu Beyazıd’a beyin kızını aldı. Beyin kızı kendisiyle beraber çeyizi olarak Kermia’nın kayda değer bir bölümünü ve çok büyük stratejik bir konumu olan Kutayia (Kütahya) kalesini sundu. Bunu takiben 1377 yılında Hamid emirine, Tekke İle Kermia arasında bulunan emirliğinin büyük bir kısmını, Karamania’yı (Karaman) ve Akşehir’i kendisine sattırdı. Bütün alanları almak istemesinin sebebi ise Karamania ile komşu olmaktı. 1378 yılında tekrardan Tekke Beyi’ne savaş açtı ve ona Adalia’yı (Antalya) bırakarak bölgesinin büyük bir bölümünü topraklarına kattı. Karamania (Karaman) Emiri Alâeddin’e savaş açana kadar, yani 1387 yılına kadar Murad Asya’da topraklarını genişletmek için başka bir sefere çıkmadı. Bu seferi için ise Rum imparatorunu, Sırp ve Bulgar prensini tımarları olduğu için askerlerini yollamalarını istedi. İki oğlu Beyazıd ile Yakup ordusunun iki kanadını komuta ediyordu. Köylü sınıfının gönlünü almak için aralarından geçti ve onlar da ordusuna yemek yollayarak levazımlarını sağladı. Kesinlikle yağmalama yapmamalarını ciddi bir şekilde belirtti ve ülkesinde yaşayan halka ve topraklarına saygı duyulmasını emir buyurdu. Bölüklerin içinde, yaptıkları anlaşmaya sadık kalarak Sırp prensinin yolladığı iki bin asker vardı. Ancak bu askerler Murad’ın emirlerine uymayı reddederek ordunun gittiği yol üzerinde felaket yıkıma sebep oldular. Murad askerlere ciddi cezalar verip diğerlerinin gözlerini korkutup uyarmak için de bir kısmını öldürttü. Daha sonra ordu Karamania (Karaman) ile çarpışmak için devam

etti. Angora (Ankara) vadisinde bir savaş meydana geldi. Beyazıd süvarileriyle birlikte sert bir şekilde taarruza geçerek kendi adından söz .ettirdi ve lakap olarak “Yıldırım” adını aldı

Bu savaşı anlatan farklı yorumlar vardır. Bazı tarihçiler bu savaşı Murad’ın büyük zaferi olarak anlatır ve yenik düşen Karamania (Karaman) beyine son derece cömert davrandığını, ayrıca ondan sadece sembolik olarak boyun eğmesini istediğini rivayet ederler. Ancak Murad, askerlerinin kazandığı başarıyla avantaj sağlamayı ihmal etti. Bu durumda çok açık ki, imparatorluğunu genişletmeyi başaramadı. Karamania (Karaman) özgürlüğünü uzun yıllar sürdürdü ve sözde derebeyliğine bile riayet etmedi. Bu savaşın son derece şüpheli olduğunu söylemek daha doğru olur; çünkü .Murad amacına ulaşamadan geri çekildi

Artık yetmiş yaşında olan Murad geri kalan hayatını sükunet içersinde geçirip sonlandırmaktan mutlu olurdu; ancak Sırbistan’da patlak veren bir ayaklanma sebebiyle Avrupa’ya çağırıldı. Sonradan anlaşılıyor ki, Karamania (Karaman) seferi için Murad’ın ordusuna katılan askerler, geri döndüklerinde Murad’ın diğer askerleri öldürttüğünü söyledi. Bu olay Sırplar arasında büyük bir öfke ile karşılandı. Düşmanın ülkesinden hiçbir haraç ve mal alınmayan bir savaşı anlayamadılar. Bütün Sırplar isyan çıkardı. Bulgarlar, Bosnalılar ve Arnavutlar bir ittifak kurdular. Macaristan ve Eflak eyaleti de yardım etti. Murad tekrardan Osmanlı ordusunun başına geçerek Balkanlar’ı geçti. Schumla ve Tirnova’yı (Tırnova) ele geçirdi ve sonra Danube’ye yürüdü. Bulgar Kralı Sisman, Danube üzerindeki Nicopolis’e (Niğbolu) kapanarak bu kötü durumu kabullenmek zorunda kalmıştır. Osmanlı’ya Silistre’yi verip, ayrıca haraç verme konusunda .çaresizdir

Lazar ise, bütün bu bozguna karşı Silistre’yi Osmanlı’ya kaptırmama konusunda kararlıdır. Her ne kadar Sisman anlaşmayı bozmuşsa da, sisman hücumlarını şiddetlendirir. Murad, ordunun bir kısmını Ali Paşa komutasında Sisman’ın üzerine salar. Böylelikle Nicopolis de düşer. Murad, Sisman’ın hayatını bağışlamakla birlikte Güney Bulgaristan’ın tamamını .Türk İmparatorluğu’nun topraklarına dahil eder

Lazar, savaşı sürdürmeye kararlıdır. Murad, yetmiş yaşında olmasına rağmen, Küçük Asya’da olduğu gibi, iki oğluyla birlikte ordusuna destek

vermeye devam eder ve savaş, Sırbistan ve Bulgaristan sınırındaki Kosova .meydanına sürüklenir. Tam anlamıyla Kosova bir kıyım meydanına döner

I. Kosava Savaşı

Oldukça kritik bir anda, bir önceki gün yanlışlıkla ve her nedense vatan haini olarak ilan edilen bir Sırp soylusu olan Milosch, büyük bir vatanseverlik örneği göstererek Türk sınırına kadar yaklaşır ve Sultan'a bir mesajının olduğunu söyledi. Milosch'un Murad'a yaklaşmasına izin verildi ve onun önünde eğilirken kalbine bir hançer saplayarak ölümcül bir yaraya sebep oldu. Daha sonra Milosch çaresizce kaçmaya çalıştı; ancak bu çabası nafileydi. Yakalanarak sultanın çadırına getirildi. Aynı zamanda Murad ölüme çok yaklaşmış olmasına rağmen, yedek askerlerine emirlerini verip, Osmanlı'nın lehine karara vararak savaş açtı. Sırplar ve onların müttefikleri bozguna uğratıldı. Lazar tutuklanarak sultanın çadırına getirildi. Murad, Lazar ve Milosch'un öldürülmesini emredecek kadar hayatta kalabildi. .Daha sonra son nefesini verdi

Aynı günün daha trajik bir hal alması için, babasının öldüğünü duyan ve kendisinin tahta geçtiğini öğrenen Beyazıd, bir çok savaş meydanında yiğitçe omuz omuza savaşan kardeşi Yakup'un öldürülmesini emretti. Babasının ölümü Yakup'un ölümünü etkiledi. Söz konusu vahşi eylem Kur'an'dan alıntı yapılarak haklı konuma getirildi: "*Fitne adam*

öldürmekten kötüdür." Beyazıd kardeşi Yakup'un tahtı isteyeceğini varsaydı. Bu ölüm, Osmanlı soyundaki ilk kardeş katli olarak kayda geçti. Bundan sonra Türkiye'de tahta geçen sultanlar tarafından sürekli bir uygulama haline geldi. Tahta geçen sultanın ilk işi kardeşlerini ve onların .yandaşlarını, ona karşı itirazda bulunmasınlar diye, öldürtmek oldu

Yasalara göre, hükümdarlık yapan ailenin yaşayan en büyük erkeği tahta geçer, ölmüş olan sultanın en büyük oğlu değil. Bu olay kardeş katli uygulamasına yeni bir motif getirdi, tahta geçen sultan, kardeşlerini ve amcalarını öldürterek, kendinden sonra tahta en büyük oğlunun geçmesini garantiye alıyordu. İlerleyen zamanlarda halk kardeş katline sıcak bakmamaya başladığında ve ailedeki en büyük erkeğin tahta çıkması halk tarafından daha çok benimsendiğinde, sultan tahta geçtikten sonra, kendisinden sonra gelecek olan vârisi ki, bu genellikle kardeşi oluyordu, tutuklayarak hapsediyordu. Bu uygulamadan yola çıkarsak eğer, tahtın vârisleri, devlet yönetiminde ya da orduda komutan olarak görev almalarının yerine, tutuklanarak hiçbir devlet işine karıştırılmıyordu. Sultanın hükümdarlığı boyunca, tahtın diğer vârislerinin zorunlu inzivaya çekilmesi Osmanlı hanedanının yozlaşmaya başlamasının nedeni olarak .görülebilir

Murad'a tekrar dönersek eğer, kendi hükümdarlığı sırasında, Osmanlı'nın büyümesinde çığır açtığını göstermiştir. Yirmi dört yıl boyunca süren savaşlarda hep savaş alanında kendi ordusunun başında bulunmuştur, aksi görülmemiştir. İmparatorluğunu ilk defa Türklerin ve Bizanslıların bulunmadığı büyük alanlara taşımıştır. Bunun yerine güçlü kuvvetli Hıristiyan halkının yaşadığı, Bulgaların, Sırpların ve Bosnalıların yaşadıkları bölgelere doğru topraklarını genişletmiştir. Hatta Türkler ilk defa Macaristan ile bir çatışmaya girerek onları bozguna uğratmıştır. Osmanlı etkisi Tuna nehrine kadar genişlemiştir. Bazı müdahale edilen bölgelere, fethedilen ve imparatorluğa eklenen topraklar olarak bakılmamıştır. Bu bölgeler Sırbistan'da olduğu gibi ya haraca bağlanmıştır .ya da derebeyliği haline getirilmiştir

Murad savaşmadığı zamanlarda bütün dikkatini babasının ona bıraktığı ordusunun daha iyi olması için düzeltmelerini yapardı. Ayrıca Avrupa'da fethettiği Hıristiyan nüfusu olan bölgelerden asker toplayarak yeni bir bölük kurmuştur. Bu ordu adıyla çok şöhretli olan Yeniçerilerdir. Von Hammer ve

onu takip eden birçok tarihçi ayrıca son zamanlarda da Sir Edwin Pears, söz konusu ordunun kuruluşu ve kuran kişi hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Hıristiyan ailelerinden kopartılarak, yaşları on ile on iki arasında bulunan bin adet erkek çocuğunun her yıl askere alındığını açıklarlar. Özellikle aralarından en akıllıları ve fiziksel anlamda en güçlüleri seçilir. Askerler zorla İslam dinine döndürülür ve sultanın kendi talimatlarıyla sıkı bir şekilde askerî kariyer yaptırılarak eğitilirlerdi. Altı yılın sonunda özel bir birliğe geçtiler, birkaç yıl sonra da tam on iki bin kişilik askerî bir birlik oluşturdular. Birliği çok ciddi ve sert bir biçimde disiplin veriyorlardı. Osmanlı ordusunun en verimli ve en güvenilir birliği haline geldi. Onları disiplin altına alan adam, babaları gibiydi. Hayatlarını ona adamışlardı. Mülk sahip olmalarına izin verilmezdi. Elde ettikleri her şey yöneticilerine aitti. İmparatorluğun ileri zamanlarına kadar evlenmeleri yasaktı. Savaşta Osmanlı ordusunun belkemiğini oluşturuyorlardı. Bir çok zorlu savaşta, yenilgi ve felaket an meselesiyken düşmana karşı korkusuz ve sağlam duruşlarıyla orduyu kurtarırlardı. Murad'ın amacı sadece Yeniçeriler gibi güçlü duran bir ordu yaratmak değildi, kendilerini sultana adamış ve diğer .güçlerin şamatacılığını bastıracak bir ordu kurmaktı

:Bu güç birliği için Sir Edwin Pears şunları söylemiştir

> En zeki topluluğun içinden erkek çocuklarını topla; zekalarına ve güçlerine göre onları seç; savaş sanatını dikkatlice öğret; onları askerî disiplin altında topla; çocukluklarını, ailelerini ve arkadaşlarını unuttur; bütün umutlarını alaydaki yerleri olduğunu aşıla; terfiler ver, zorlukları yenmeleri için baskı altında tutarak konuşmalar yap ve barışı sıkıcı, savaşı ise zevkli hale getir; böylelikle bir liderin elinde dünyada eşi görülmemiş bir güç oluşur. Aynı Yeniçeriler gibi bir ordu oluşur.[5]

Gibbons'un söz konusu Yeniçeri birliği ile ilgili anlatımları daha önceki yazarlar tarafından 5 reddedildi ve maddeleştirdiği anlatımın sözde olduğu söylendi. Bu sorunun üzerine uzun zaman harcadıktan sonra bu sayfalara eski Yunan ve Türk tarihini çok iyi araştırmış olan Sir Edwin Pears'ın yorumunu ekledim. Ancak Gibbons'a sadece bir konuda hak veriyorum o da: söz konusu ordunun şekillenmesinin Orhan'dan çok I. Murad'da ait olduğudur. Gibbons'ın Yeniçeri ordusu ile ilgili açıklamalarını Foundation of Ottoman Empire çalışmasının 118 ve 120. sayfaları arasında, Sir Edwin Pears'ın açıklamasını ise Destruction of Greek Empire çalışmasının 223 ve 230. sayfaları .arasında bulabilirsiniz. Pears, p. 228

Çocuklarının asker olarak toplanması Hıristiyan kanı taşıyanlar için en acımasız vergi olarak görülürdü. Bu birlik ise, onları kontrol edecek kadar güçlü olan sultanın elindeki en önemli silahtı. Ancak daha sonra aslından

uzaklaşan sultanların elinde bir çeşit Praetorian Muhafızları haline geldi. .Sultanı tahtan indirerek kendi istediklerini başa geçirecek konuma geldiler Ayrıca sürekli savaş ve sefer istekleri oluyordu. 1648 yılında IV. Mehmed zamanında, sadece Hıristiyan çocuklardan yaratılan oluşum artık kısıtlanmadı ve Yeniçerilerin oğulları ile Müslümanlar da orduya alındı. Daha sonra ise Hıristiyan çocuklar tamamen yasaklandı ve sadece Müslümanlar birliğe katılabildi. Sultan Süleyman'ın zamanından sonra ise sayıları oldukça arttı. Devlet için bir tehlike unsuru haline geldi. 1826 yılında II. Mahmud kendisinin ve daha önceki sultanların küçük .düşürülmesinin öcünü, kanlı bir sahneyle aldı

Ancak hiç şüphesiz ki, Murad'ın Yeniçeri ordusunu Avrupa'daki Hıristiyan halktan oluşturması öyle bir askerî silah yarattı ki, bu ordu iki .yüz yıl boyunca Osmanlı'nın yükselmesinde kilit nokta oldu

Knolles, Türk İmparatorluğu'nun çizimsel tarihini anlattığı kitapta, Murad'ın karakterini şu cümlelerle aktarmıştır. (İçeriği daha fazla (genişletilemezdi

Murad gelmiş geçmiş bütün Türk krallarından daha şevkliydi, çok cesur bir adamdı ve bütün girişimlerinde ise şansı yaver gitti; babasından ve dedesinden daha fazla düşmanı bozguna uğrattı; kılıcıyla, evlilikle ve satın alarak Asya'daki topraklarını genişletti. Rum prenslerinin arasındaki korkaklığı ve fikir ayrılığını kendi yararına kullandı. Trakya'nın çok büyük bir bölümünü ve bitişiğindeki yerleri kontrolüne aldı. İlâveten İstanbul imparatoruna, neredeyse isimsiz ve imparatorsuz olan bu krallığa, Trakya'da çok az bir bölge ile imparatorluk şehrini bıraktı. Bulgaristan'ın kayda değer bir bölümünü ele geçirdi, Sırbistan, Makedonya ve Bosna'ya girdi. Özgürlükçü ve bununla beraber de sertti; ancak bütün adamları ondan hem korkar hem de severdi, az konuşurdu ve duygularını asla göstermezdi.[6]

.Knolles, i.p. 139 [6]

IV : I. BAYEZİD

1389-1403

Beyazıd otuz dört yaşındayken babasının yerine tahta geçti. Sadece on dört yıl hükümdar olarak kaldı ve son yılları ise esaretle geçti. Hiçbir Osmanlı soyu böylesine inişli çıkışlı bir dönem geçirmedi. Hükümdarlığı sürecince göz kamaştırıcı bir başarı gösterdi, zaferler kazandı daha sonra bu dönemi ezici bir yenilgiyle bitirdi. İlk üç yılı boyunca muhteşem bir cesaret örneği göstermiştir ve harika askerî kabiliyeti vardı. Büyük bir gaddarlık ve zalimlikle hükmetmiştir. Özel hayatında ise ahlakî zafiyeti ve duyarsızlığı ile ağza alınmaz ve küçük düşürücü kötü alışkanlıkları vardı ki, bunlar .askerler tarafından hiç görülmemişti

Hükümdarlığının ilk zamanlarında Avrupa'nın Hıristiyan güçlerine karşı Murad'dan daha akılcı tutumlar sergiledi. Ticarî imtiyazlarda yenilik yapmayı isteyen İtalya'dan gelen bir elçiye, Macaristan'ı ele geçirdiğinde Roma'ya ilerleme niyetinde olduğunu ve Aziz Peter Kilisesi'nin

mihrabındaki yulaflarla atını beslemek istediğini söyledi. Ona bağlı olan .Hıristiyan topluluğuna daha önce hiçbir selefi bu denli sert davranmamıştı

Bayezid Kosova'da Sırplara karşı zafer kazanarak babasının yolundan devam etti. Lazar'dan sonra tahta çıkan Stephen'i zorlayarak barış talep etti. O zaman yapılan anlaşma son derece makuldü. Bulgaristan gibi Osmanlı ile birleşmek yerine Sırbistan, özerk bir devlet olarak kaldı ve Osmanlı tımarına girdi. Vergi ödemeyi ve sultanın kullanması için beş bin asker vermeyi kabul etti. Ayrıca Prens Stephen kız kardeşi Despina'yı sultana eş olması için yolladı. Çoğunlukla ve sadakatle Bayezid'e verdiği sözleri .yerine getirdi

Macarlara ve Batı Avrupa'dan gelen Haçlılara karşı Büyük Nicopolis Savaşı'nda (Niğbolu Muharebesi), sonra Angora'da (Ankara) Timur'a karşı yapılan savaşta Sırpların yolladığı askerler büyük bir cesaretle savaştı. .Osmanlı birliğinde artık sadık asker kalmamıştı

Sırbistan ile anlaşmaya vardıktan sonra Bayezid ordusuyla beraber güneye doğru ilerledi ve İstanbul'un yakınlarında tehditkâr bir biçimde konuşlandı. İstanbul'un başında hâlâ geçmiş yaşına ve kuvvetsiz durumuna rağmen John Palaiologos ve yanında da oğlu Manuel bulunuyordu. Andronicus'un imparatora karşı başlattığı ayaklanmayı öne sürerek tehditlerde bulundu ki, söz verdikleri halde Andronicu'un gözleri hâlâ yerindeydi. Ayaklanmadan sonra sultan imparatora zorla anlaşma imzalatmıştı, buna göre de Rum İmparatorluğu'nun geri kalan toprakları, Osmanlı'nın rezil bir tımarı olacaktı. İmparatorlar yıllık olarak otuz bin parça altın ve Osmanlı ordusuna, sultana herhangi bir durum için ihtiyacı olduğunda gönderilmesi için on iki bin asker sözü verdi. Ayrıca Osmanlı'ya Bizans İmparatorluğu'nun Küçük Asya'da bulunan tek egemen olduğu Philadelphia Kalesi'nin teslim olması için yardım etti. Ancak şehrin komutasını yürüten asker teslim olmayı reddedince, Bayezid Bizans imparatorunun askerlerini kullanarak kendi şehrini ele geçirmesini istedi. Daha sonra kendisinin liderliğinde ve oğlu Manuel'in yardımıyla Osmanlı'nın ellerine kendi şehrini, sözde müttefiki aslında kurnaz ve komplocu düşmanları vermek için saldırdı. İmparator ve oğlunun içine düştükleri bu aşağılayıcı ve korkakça tavrın daha kötüsü hayal bile edilemezdi. Halkın aşağılamaları ilerki günlerde yurt içinde daha da şiddetlendi. Bayezid, denizde bir yelkenliyi esir alarak, Manuel'in eşi

olması için bir prenses getirdi; ancak daha sonra prensesi çok beğendi ve .kendi haremine sokmak için ısrar etti

Daha sonra Bayezid bütün ilgisini topraklarına katmak istediği Küçük Asya'ya çevirdi. Bunun için ilk çabası Aidin'e (Aydın) oldu. Aydın beyini yendikten ve bölgesini topraklarına ekledikten sonra Saruhan ve Menteşe Beylikleri ile aynı şekilde ilgilendi. Bu seferden sonra da Kudüs Şövalyesi Aziz John'un egemenliğinde olan Smyrna'ya (İzmir) saldırdı. Şövalye güçlü bir direnç gösterdi ve denizlerde egemenliği olmayan Bayezid zorlandı, tam altı hafta sonra kuşatmadan geri çekildi. 1391 yılında Tekke beyine saldırdı, Murad zamanında elinde ne kaldıysa onların hepsini ve en önemli şehirleri olan Adalia'yı (Antalya) aldı. Osmanlı artık Karamania (Karaman) ile sınır komşusu olmuştu. Karamania'nın (Karaman) Beyi Alaaddin'di ve aynı zamanda sultanın kayınbiraderi oluyordu. Ancak aile bağları kendisini hiçbir şeyden korumuyordu. Bayezid Konya'yı kuşatarak ele geçirdi. Alaaddin Akşehir ile beraber beyliğinin bir bölümünü vermeği .taahhüt edince geri çekildi

Birçok yeri topraklarına eklemeyi başardı, bu başarısının hiçbir adil yönü yoktu, sadece imparatorluğunu daha da genişletmek için açlık duyuyordu. Bayezid, fethedilen bölgelerde komutanı Timurtaş'ı bırakarak Adrianopol'ye (Edirne) geri döndü. Bu arada Rum İmparatoru John, başkentini savunabilmek için çeşitli değişiklikler yapmaya başladı. Bu sebeple, şehrin etrafına hisar inşa edebilmek için İstanbul'daki çok önemli üç kiliseyi yıkıp duvarlarını kullandı. Sultan, imparatorun yaptıklarını öğrenince ona bir haber yollatarak, üzerinde çalıştıkları yapıdan vazgeçmelerini emretti ve Manuel'i kör etmekle tehdit etti. İmparatorun itaat etmekten başka şansı yoktu. Ancak bu onun katlanabileceği son aşağılanmasıydı. Bundan kısa bir süre sonra öldü, bazı tarihçilere göre imparator kaygı ve korkularının ağır baskısıyla can verdi, diğer tarihçiler ise gut hastalığı ve ayyaşlıktan öldüğünü söylüyor. Sultanın sarayında gözaltında olmasına rağmen damat gibi davranan Manuel, babasının ölümünü duyduktan sonra gizlice kaçarak, tahtın sahibi olarak gösterildiği İstanbul'a gitti. Buna karşılık Bayezid misilleme yaparak İstanbul'un bütün topraklarını ablukaya aldı. bu savaş yaklaşık yedi yıl sürdü. Neredeyse şehrin topraklar işgal edilmek üzereydi, ancak Timur'un Küçük Asya'yı

kuşatmaya başlaması Bayezid’in ilgisini başka yöne çekti ve İstanbul .kuşatması sona erdi

Başlattığı ablukayı devam ettirebilmesi için Bayezid arkasında bir komutan bıraktı ve Rum garnizonunu gece gündüz aralıksız saldırılarla taciz etmesini emretti. Daha sonra Bayezid büyük bir orduyla Bulgaristan’a yürüdü ve Eflak eyaleti prensini zorlayarak Osmanlı İmparatorluğu tımarına girmesini sağladı. Ordusunun bir bölümü ayrılarak Syrmia’ya ilerleyip Macarlar ile savaşa girdi. Ordu yenilgiye uğrayarak geri püskürtüldü, böylece Macar Kralı Sigismund’a karşı taarruz şansı verdiler, bu sayede çok önemli ve güçlü olan Nicopolis’i (Niğbolu) kuşattı. Bunun üzerine Bayezid’in Eflaklardan aldığı yardım ile şehri terk etmek zorunda kaldı. Geri çekilme sırasında Hunyadi Dükü Sigismund, Elizabeth Moronay ile karşılaşarak kendisine hayran kaldı. Bu evlilik dışı ilişkiden meydana gelen çocuk, daha sonra Türklere karşı aktif rol oynayacak olan ünlü Macar .Kahramanı Büyük Hunyadi’ydi

yılında Bayezid, başında en büyük oğlu Süleyman’ın bulunduğu bir 1393 orduyu hâlâ özerk olan Bulgaristan’ın kuzey bölgesini işgal etmeleri için yolladı. Üç haftalık saldırılar sonucunda, başkent Tırnova alındı. Bulgaristan’ın güney kısmına yaptığı gibi, kuzey bölümünü de Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarına ekledi. Böylece Bulgar halkının irtifak hakkı tamamlanmış oldu. Prensleri Sisman ortadan kayboldu ve hüküm süren aile ortadan kaldırıldı. Müslümanlığı seçen halkın toprakları hariç diğer alanlara el konuldu. Askerî sistemi de kapsayarak topraklar derebeyliği şeklinde bölüştürüldü. Topraklara bakan çiftçiler derebeyliğinin .kölesi haline geldi

Tam da bu zamanlarda Nicopolis’in (Niğbolu) büyük kaleleri Widdin (Vidin) ve Silistria (Silistre) Osmanlı’nın eline geçerek Macaristan’ın yollarını açtı. Bayezid ülkeye baskınlar düzenledi. İlk etapta amacı ülkeyi ele geçirmek değil sadece yağmalamaktı. Bayezid’in ‘Akıncıları’ ya da başıboş düzensiz askerleri geniş bir bölgede terör estirdi. Köyleri yıktılar ve yaktılar, halkı da köle olarak sattılar. Küçük Asya’daki yeni liman için gemileri donattı ve Yunanistan’ın sahil kesimi ile Chios (Sakız Adası) ve Negropont (Eğriboz Adası) adalarını yakıp yıktı. Karamania (Karaman) emirinin kışkırtmalarıyla, Bayezid’in Küçük Asya’da son aldığı topraklarda isyan patlak verdi. Bu sebeple Avrupa’nın kuzey sınırlarındaki bölgelere

yapacağı akınlarını durdurmak zorunda kaldı ve ordusunu Asya'ya yönlendirdi. Kayınbiraderi Karamanlı Alaaddin'den bir elçi, barış talep etmek için Bursa'ya geldi. Bayezid ise aralarındaki bu durumun ancak bir kılıçla çözüleceğini bildirdi. Derhal bir ordu toplayarak Timurtaş önderliğinde Karamanlılara savaş açtı. Akçay ovasında Alaaddin ile .karşılaştılar

Türk ordusu büyük bir zafer kazandı. Alaaddin ve iki oğlu tutuklanarak, Bayezid'in onayı beklenmeden Timurtaş tarafından asıldı. Bayezid kayınbiraderine yapılan bu uygulamayı duyunca üzüldü ve öfkelendi. Ancak hemen ardından Kur'an'dan alıntı yaparak kendini teselli etti. "Bir şehzadeyi kaybetmek, bir bölgeyi kaybetmekten daha üzücü bir durum değildir(!)". Bu sözlere müracaat ederek askerlerine Karamania'nın (Karaman) geri kalanını işgal etmelerini ve topraklarına katmalarını emretti. Karşı gelen olmadı. Konya ve doğu kesiminde bulunan diğer şehirler ele geçirildi. Buna rağmen Karamania tam olarak Osmanlı İmparatorluğu'na geçmedi. Timur tarafından işgal edilen Küçük Asya özgürlüğüne kavuştu ve .ancak yetmiş yıl sonra tam anlamıyla işgal edildi

yıllarında Bayezid Küçük Asya'da daha öteye giderek Samsun, 1393-94 Cæsarea (Kayseri) ve Ermenistan sınırındaki en önemli kale olan Sivas'ı aldı. Asya'da ve Avrupa'da yapılan fetihlerin ardından bir durgunluk dönemi yaşandı. Bayezid de kendini iğrenç bir sefahat dönemine soktu. Bu dönemden Macar Kralı Sigismund'un savaş tehditleriyle çıktı ve .enerjisinden, ataklığından hiçbir şey kaybetmediğini kanıtladı

Sigismund kendi topraklarına yapılan bu baskıdan dolayı çok üzüntü duyuyordu, bu sebepten dolayı da Osmanlı'ya karşı sürekli savaş planları kurmaktaydı. Bu planlarında Danube'deki (Tuna nehri) kalenin toparlanması büyük rol oynuyordu. Bu sebeple 1395 yılında Avrupa'nın Hıristiyan güçlerine yardım etmeleri için başvurdu. Kâfirlere karşı çıkmaları için Haçlılara öğütler veren Papa IX. Boniface ona arka çıktı. Fransa Kralı VI. Charles'in çabalarıyla Fransa'nın önde gelen soyluları bir araya geldi. Hiçbir askerî tecrübesi olmayan yirmi iki yaşındaki Burgundy Dükü'nün oğlu Comte de Nevers liderlik etti. Bin atlı adam, iyi durumda olan şövalyeler, altı bin katılımcı ve paralı asker söz konusu serüven için Fransa'da toplandı. Diğerleri ise İngiltere, İskoçya, Flamanya (Felemenk), Lombardiya ve Savoy'dan geldi. Macaristan'a doğru giderken geçtikleri

Almanya’dan, Hohenzollernli Kont Frederic liderliğinde birçok Alman şövalye ve Töton Şövalyeleri’nin önde gelenleri, Elector Palatine önderliğinde Bavyeralılar da onlara katıldı. Kudüslü Şövalye Aziz John’un askerleri kahramanları Naillac öderliğinde katılarak, askerî birliği daha da güçlendirdi. Sigismund komutasındaki Macar ordusuna katılınca Bosna ve Wallachia (Eflak) ordusuyla da tam anlamıyla altmış bin kişilik bir ordu oluşturdular. Keşif seferine çıkmak Haçlıların doğasında vardı, tarzları ve amaçları içersinde dindar olmalarından çok laiklerdi. Bütün askerlerin bir araya gelmesinden de görüldüğü gibi bu olay bir sefere çıkmak yerine piknik yapıyorlarmış edası veriyordu. Birleşen kuvvetler Macaristan’ın Buda kentinde 1396 yılında toplandı. Daha sonra Danube’den (Tuna nehri) Nicopolis’e (Niğbolu) doğru ilerlemeye başladılar ve yolda Widdin (Vidin) ve Sistova’yı (Ziştovi) aldılar. Sırbistan’dan geçerlerken, masum Hıristiyanların yaşadığı bir bölgeyi yıktılar, sanki düşmanın bölgesindeymişler gibi, Osmanlı’nın acımasız yıkımlarını örnek aldılar hatta daha fazlasını yaptılar. Eylül ayında Nicopolis’e (Niğbolu) varmadan önce kamp kurdular. Ancak on altı gün boyunca çok cesur bir Osmanlı komutanı tarafından savunulan kaleye saldırmadılar. Bu sayede Bayezid’e ordusunu toplaması için zaman vermiş oldular ve birleşmiş kuvvetlere karşı avantajlı duruma geçmesine neden oldular. Hıristiyan kampı hem düzeni bozan hem de kumar döndüğü bir alan haline geldi. Aynı zamanda büyük sayıda hayat kadını Haçlılara eşlik ediyordu. Disiplin ve düzen ordu için söz konusu bile değildi. Fransız şövalyeleri çok böbürleniyordu. Türk ordusunu hor görüyorlardı ve kesinlikle bir tehlike arz etmediklerini söylüyorlardı. Üstünlüğünden son derece emin olan Bayezid’in ordusu aralıksız saldırılarla taciz etmeden dikkat çeken bir yakınlıkla bölgeye ulaştı. O zaman bile Hıristiyanlar bir tehdidin olmadığını savundu. Türk ordusu aniden saldırdı. Şövalyeler oyun masalarından ve kadınlardan kurtulmakta ve hor gördükleri orduyla karşılaşmakta zorlandı. Osmanlı ordusu çok sayıda muvazzaf askerlerden ve öncü birliklerden daha fazla üstündü. Şövalyelerin lideri Osmanlı ordusunun sayısından ve nasıl savaştıklarından bihaberdi ve büsbütün küçük görüyordu. Şatafatlı süvarileriyle bütün güçlerini kullanarak hemen saldırıya geçti. Daha önce Osmanlı ordusunu tecrübe eden ve önden başıboş askerleri yollayarak asıl orduyu gizleyen Osmanlı’nın metotlarını bilen Macar Kıralı daha dikkatliydi. Macarların ve Eflakların piyade erlerinin Osmanlı’nın yolladığı

muvazzaf askerlerine karşı önden gitmesi gerektiğini önerdi. Süvarilerin ise arkadan gelecek olan asıl ordu ile çarpışması gerektiğini söyledi. Şövalyeler bu öneri karşısında sinirlendi. Hemen saldırmak için ısrar ettiler. Bu kararı duyan Sigismund şöyle söyledi: “Fransızların gururlu ve aptalca davranış .yüzünden günü kurtaramayacağız”. Nitekim öyle de oldu

Şövalyeler muhteşem bir görkemle, dağılmadan Türk ayaktakımını bozguna uğrattı. Ancak bu düşüncesizce yapılan hareketle enerjileri tükendi ve atları yoruldu. Geride kalan altmış bin kişilik asıl Osmanlı ordusu ile yüz yüze gelince, karşı koyamayacak kadar zayıf düşmüşlerdi. Kuşatıldılar ve kuşatmaya karşılık veremediler. Macarların piyade erleri de Osmanlılarla karşılaşmalarında pek talihli değillerdi. Ordunun bir diğer kolunu oluşturan Eflaklar ise savaşın gidişatına bakarak hiç savaşmadan geri çekildi. Sigismund’un liderliğindeki Macar ordusu Bavyeralılarla birlikte cesurca savaştı. Hatta bu durumda kazanabilirlerdi de ancak Prens Stephen’ın liderliğindeki Sırp ordusu son derece kritik bir anda Osmanlı tarafına geçerek, savaşı tersine çevirdi. Sadece üç saat süren savaşın ardından, iki tarafın da büyük katliamı ile Hıristiyan ordusu bozguna uğradı. Kurtulan şövalyelerle birlikte on bin asker tutuklandı. Geri çekilerek Eflak’a doğru Danube (Tuna) nehrini geçenler çok büyük zarar gördüler. Daha önce acımasızca davrandıkları köylüler tarafından dayak yediler ve hırpalandılar. Sigismund ve Rodos’un başrahibi savaşın ilerleyen safhalarında ordularını kaderlerine bırakarak terk ettiler. Danube (Tuna) nehrinden küçük bir kayıkla geçerek kaçtılar. Daha sonra Venedik tekneleri onları aldı. Kara Deniz’e, Çanakkale Boğazı’ndan geçerek Adriyatik’e ve oradan da Almanya’ya götürdüler. Boğaz’ı geçerlerken Nicopolis’de (Niğbolu) tutsak düşen şövalyelerini gözleri önünde sıraya dizdiler. Tutsaklardan biri olayı :şöyle anlatıyor

> Osmanlılar bizi Gelibolu kulelerinden çıkardı, denize doğru sürdüler. Macar kralı geçerken de teker teker her biri küfür etti. Onunla alay ettiler ve tekneden inip gelip askerlerini almasını söylediler. Daha sonra denizde birbirleriyle hafif kavgalar ettiler. Ancak ona zarar vermediler ve o da gitti.[7]

.Gibbons, p. 221 7

Nicopolis (Niğbolu) Savaşı'ndan sonraki sabah, Bayezid, kendi ordusunda çok büyük kayıplar olduğunu, savaşın başlarında şövalyelerin, yaşam sözü verilerek teslim olan Türklerin birçoğunu kılıçtan geçirdiğini öğrenince çok öfkelendi. Onun hükümdarlığı süresince tutsak olarak alınan on bin Hıristiyan askerin öldürülmesini emretti. Sadece liderleri Nevers ve yirmi dört adet şövalye için bir istisna yaptı; çünkü serbest kalmaları halinde yüklü bir para alabilirdi. Ancak onlara da zorla, omuz omuza .savaştıkları yoldaşlarının idamı izlettirildi

Niğbolu Savaşı

Nevers ve yanındakiler alıkonulmalarından bir yıl sonra Bursa'da serbest :bırakıldılar. Bayezid kibirli ve küstah bir tavırla Nevers'e seslendi

> John, ben seni çok iyi tanıyorum. Kendi ülkende çok büyük bir lord olduğun hakkında bilgilendirildim. Daha gençsin, umarım gelecekte, bu yaşadığın aptalca kendini adamış olduğun girişimin talihsizliğini ve utancını cesaretin sayesinde atlatırsın. Bu utanç verici olayı atlatıp onurunu tekrar kazanmak istediğinde, güçlerini tekrardan toplayıp bana karşı geleceksin ve bana bir savaş açacaksın. Senin bu isteğinden korksaydım eğer, burada eşlik edenlerle birlikte sana dinin üzerine öyle bir yemin ettirirdim ki, bir daha bana karşı silahlanamazdın. Ancak, hayır; ne sana ne de yanındakilere böyle bir yemin ettirmeyeceğim; çünkü senin eve dönmeni, kendine gelmeni, gücünü toplamanı ve tekrardan bana savaş açmanı istiyorum. Her zaman sana ve savaş meydanında olacak askerlerine karşı hazır bekleyeceğim. Sana söylediklerimi, bu konuda seninle konuşmak isteyen herkese söyleyebilirsin; çünkü ben bu nedenle dünyaya geldim, sürekli silah taşımak ve önüme neresi gelirse orayı fethetmek için varım ben.[8]

.Froissart, p. 47 8

Onlar yola çıkmadan önce, Bayezid şövalyeleri krallar gibi ağırladı ve yedi bin avcı ki bunlar doğanlarla avlanıyorlardı bu özel durum sebebiyle işe alındı. Ayrıca oyuna katılmaları için de av esnasında köpeklerle ilgilenen beş bin kişi çağırıldı. Tarihçiler söz konusu sürek avının neden .düzenlendiği konusunda bir bilgi veremiyor

Yirmi dört şövalyeden sadece biri, Mareşal Boucicaut, Bayezid'in ayrılırken yaptığı meydan okumaya cevap vererek, onunla savaşabilmek için tekrar doğuya döndü. Diğerlerinin utanç verici yenilgilerini ortadan kaldırma gibi bir niyeti olmadı.[9]

yılında Boucicaut dört gemi, silahlı iki kadırgayla ve on iki bin şövalye ve piyade eri ile 1399 9
Osmanlı donanmasını Çanakkale Boğazında yendikten sonra, İstanbul'a gelerek şehrin korunması .için İmparatora yardım etti

Büyük Nicopolis (Niğbolu) Savaşı'ndan sonra Osmanlı, Macaristan, Eflak ve Styria'ya (Steitermark) saldırdı. Peterwardein (Petrovaradin) şehri ele geçirildi ve on sekiz bin kişiden oluşan halkının hepsi köle olarak satıldı. Başka bir bölük Syrmia'ya saldırdı ve Drave ile Danube (Tuna) arasındaki yerleri yıkıma uğrattı. Haçlılar tarafından ele geçirilen nehir kenarındaki kale tekrardan kuşatıldı ve alındı. Onlarla savaşan Türkler yenik düşerek geri püskürtüldü. Bayezid Macaristan ve Buda'yı tehdit etti; ancak gut hastalığının yarattığı acı ve geçirdiği nöbetler sebebiyle ilerleme :kaydedemedi. Gibbons olayların ahlakî yönü için şunları söyledi

> Ahlakî kurallarda meydana gelen düzensizlik, kişinin fiziksel dünyasıyla çözülür bazen; hırçın bir mizaç dökülür karakterinden ki, ancak bir adam önleyebilir veya durdurabilir sefalet çeken bir milleti.[10]

.Gibbon,viii.p.114 10

.Bu durumda Macaristan'a yapılan sefer başarısız oldu

Bu seferlerden sonra Bayezid Adrianopol'ye (Edirne) geri döndü. Rum İmparatorluğu'nu daha nasıl rezil edebilirim diye planlar kurmaya adadı kendini. Manuel'i tahtı bırakması ve Andronicus'un oğlu John'u yeni imparator yapması için zorladı. Daha sonra 1397 yılında ilerledi ve hiçbir uyarı veya suçlamada bulunmadan Yunanistan'dan yıldırım gibi esti geçti. Ordusuyla Thessaly'e (Tesalya) doğru ilerledi ve yol üstünde Larissa ile Pharsalia'yı aldı. Thermopylæ'dan geçti. Ordunun önemsiz bir bölümü

Doris ve Locris'i almak için yeterli oldu. Daha sonra Bayezid'in iki komutanı Evrenos ve Yakup Peloponnesus'u (Mora Yarımadası) istila etti. Ardından Argos'u ele geçirip yağmaladılar. Otuz bin kişilik halk köle olarak satıldı ve Asya'ya sürüldü. Türk kolonileri Morea'ya (Mora Yarımadası) yerleşti. Rum imparatoru adına acımasızca davranan Theodora .Palaiologos, sultana bağlı olmayı kabul etti

Adrianopol'ye (Edirne) dönen Bayezid, İstanbul'u ele geçirmek için kesin kararlar aldı. İmparator çoktan, şehrinin duvarları dışında kalan bölgelerden elini ayağını çekmişti. Sultan harekete geçerek, aşağılayıcı bir mektubu :elçisiyle birlikte yolladı

> Senden önce gelen İmparator Manuel'i sana yarar sağlasın diye değil kendim için tahtan indirdim. Eğer benim arkadaşım olarak kalmak istiyorsan krallığını bana teslim etmelisin. Eğer istersen sana başka bir devlet verebilirim. Eğer razı olmazsan, Allah ve Peygamber şahidim .olsun ki, şehrinde yaşayan hiçbir canlıyı sağ bırakmam hepsinin kökünü kuruturum

İstanbul'da yaşayan halk, Osmanlı ordusunun başarılı saldırısıyla korkunç bir kaderi tecrübe etmektense, anlaşmaya varılmasını istiyorlardı. Ancak Hıristiyan güçlerin (Haçlıların) yardım edeceğinden umutlu olan imparator, korkakça teslim olarak boyun eğmeyi reddetti. Temkinli bir şekilde elçiye :cevap verdi

> Efendine deki; ne kadar kuvvetsiz olsak da Tanrı haricinde hiçbir güce yönelemeyiz, Tanrı .kuvvetsiz olanı korur ve güçlü olanı âciz kılar. Bırak sultan ne istiyorsa onu yapsın

Bu aşamada Bayezid, tehditlerini hayata geçirmeden önce, Asya'da İstanbul'un ablukasını kaldırmak için çıkan büyük olaylar sebebiyle zorlandı. Şimdiye kadar, ardı ardına gelen on iki yıl süren savaşlarda Bayezid'in başarısı hiç değişmedi. Makedonya, Bulgaristan'ın kuzeyi ve Thessaly (Tesalya) ile beraber Küçük Asya'nın büyük bir bölümünü ele geçirdi. Tımarlarını Rum İmparatorluğu, Sırbistan ile Eflak ve Yunanistan'ın büyük bir bölümü ile Bosna'ya indirgedi. Büyük Nicopolis (Niğbolu) Savaşı'yla Avrupa'nın şövalyelerini yendi. Şimdiye kadar bunun tersi bir olayla karşılaşmadı. Bundan sonraki iki yıl yani hükümdarlığının sonu, feci ve ezici olaylar yaşadı. Tutuklandı ve öldü. Türk İmparatorluğu .geçici bir çöküş yaşadı

Kendisinden daha azimli, kurnaz, zalim ve daha fazla zafer kazanan Komutan Timur ile savaştı. Daha çok Timurlenk olarak bilinen Tatar Timur,

-Timur the lane-,11 gençliğinde geçirdiği bir kaza sonucu topal kalmıştır. Timurlenk, en büyük, en gaddar ve savaşlarda en çok tahribat yapan savaşçı olarak tarihe geçmiştir. 1333 yılında annesi ile büyük Cengiz Han'ın birlikteliklerinden dünyaya gelmiştir. Semerkant'a komşu olan küçük bir Tatar kabilesinin şefi olmuştur. Henüz otuz beş yaşına basmadan çevredeki diğer Tatar devletleri arasında ün salmıştır. Bütün evreni fethetme azmiyle yanıp tutuşur. "Cennette nasıl ki, bir Allah vardır, dünyada da sadece bir adet hükümdar olmalıdır" demiştir. Hükümdar olarak da kendisini görmektedir. Sahip olduğu azimle çok fazla yol kat etmiştir, otuz beş yıldan az olan kariyerinde imparatorluğunu Çin Seddi'nden Küçük Asya sınırına kadar, Aral Denizi'nden Ganj Nehri'ne ve İran Körfezi'ne kadar getirmiştir. Kendi hükümdarlığı sırasında yetmiş iki ayrı devleti fethetmiş ve dokuz hanedanlığın sonunu getirmiştir. Amacına sadece güçlü bir orduyla değil, kasıtlı teröristvari politikasıyla kavuşmuştur. Kazandığı zaferlerden sonra, .acımasız ve zalim davranışlarına devam etmiştir

Lame kelimesi Türkçede topal anlamına gelmektedir. Timur the lame ifadesi zamanla Timurlenk 11 .olarak değişmiştir

Eninde sonunda kendi imparatorluğu haricinde dünyada hızla büyüyen tek askerî güç olan Osmanlı ile karşı karşıya geleceklerdi. Söz konusu iki imparator çoktan komşu olmuştu bile, anlaşmazlıklar, düşmanlık sıklıkla aralarına girmekteydi. Fethettikleri topraklardan kaçarak birbirlerine sığınan prensler vardı, kendi devletlerine tekrardan kavuşabilmek için iki rakip krallığı birbirine karşı kışkırtmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. İki .hükümdar arasında aşağılayıcı mektuplar gidip geliyordu

:Timur'un Bayezid'e yazdığı mektup

> Küstahlığının ve aptallığının temelleri neye dayanıyor? Anadolu topraklarında birkaç savaş yaptın, hepsi rezil zaferlerdi. Daha sonra Avrupalı Hıristiyanlara karşı bir zafer kazandın; kılıcın evliya tarafından kutsanmış olmalı. Kur'an'ın ilkelerine itaat ettiğin için ve kâfirlere karşı savaş açtığın için senin Müslümanlığın küpeştesi ve sınırı olan devletine karşı savaş açıp onu yok etmiyoruz. Şimdi akıllı ol; bizden intikam alma düşüncesini kafandan at, tövbe et. Sen karıncadan başka bir şey değilsin, neden filleri kışkırtmaya çalışıyorsun ki? Yazık! Seni ayakları .altında ezerler

Bayezid büyük bir hiddetle cevap verdi ve Timur'un zeki ve vefasız .düşmana karşı hiçbir zafer kazanmadığını söyledi

> Senin ordun hesaplanamaz bile, öyle değil mi? Ancak Tatarların uçan okları, benim güçlü Yeniçerilerimin palaları ve savaş baltaları karşısında nedir ki? Benim korumam için yalvaran prenslere yardım edeceğim. Benim çadırımda arayabilirsin onları. Arzingan (Erzincan) ve Erzerum (Erzurum) şehirleri benimdir. Ancak parasını ödeyerek Tauris (Kırım) ve Sultania'yı .isteyeceğim

Bunun ardından haremine gönderme yaparak aşağılayıcı birkaç satır daha .ekledi ki, bir Müslüman tarafından tasarlanan en kötü sözlerdi

> Eğer senin ordunda kaçarsam eşlerim yatağımdan boş olsunlar, ancak savaş alanına sen gelmeye .cesaret etmezsen, başkasının kucağından düşen ve boşanan kadınlar senin eşlerin olsun

Karşılıklı aşağılamalardan sonra 1400 yılında Timur liderlik ettiği ordusuyla beraber ki, tarihçilere göre yaklaşık sekiz yüz binden az değil, Ermenistan'dan başlayarak Küçük Asya'ya saldırdı. Daha üç yıl önce Bayezid tarafından alınan Ermenistan sınırındaki Sivas'ı ve Kapadokya'yı kuşattı. O zamanlar bu bölge Bayezid'in en büyük oğlu Ertuğrul tarafından korunuyordu. Kalenin temelleri çok kuvvetliydi; ancak şehri ele geçirmek ve kuşatmak için Timur bir çok askeri feda etmeye razıydı. Altı bin madenciyi işe aldı, savunmasını yavaş yavaş yok etmek için dehlizler açtırdı, duvarlarını geçici olarak desteklemek için zifte bulanmış kalaslar kullandı. Tüneller tamamlandıktan sonra, kalaslar ateşe verildi, böylece duvarlar kademeli olarak çöktü ve büyük bir boşluk açıldı, saldırı için bir geçit meydana gelmiş oldu. Şehir ele geçirildi. Şehri savunan dört bin asker .canlı canlı gömüldü ve Ertuğrul öldürüldü

Böylece 1401 yılında, Bayezid Sivas'ın intikamını almak için yüz yirmi bin askerle meydan okundu. Ancak Timur, şehri ele geçirdikten sonra Küçük Asya'da ilerlemekten kendini alıkoydu. Suriye'ye geçti ve Damascus (Şam) şehrini ele geçirdi. Oradan da Mezapotamya'ya geçti ve .Bağdat şehrini kuşattı

Bir sonraki yıl, yani 1402'de kararlı bir şekilde Küçük Asya'ya geçti ve Bayezid'i aşağıladı. Geldiği izleri takip ederek Sivas'a geri döndü, Osmanlı sultanı ile birkaç aşağılayıcı yazışmadan sonra Kırşehir ve Cæsarea'dan .(Kayseri) geçerek sultanı bulmak için Angora'ya (Ankara) doğru ilerledi

Aynı zamanda Bayezid de Küçük Asya'nın doğusunda büyük bir ordu kurdu ve Angora (Ankara) yakınlarında konuşlandırdı. Cesaret ve küstahlığı haricinde eski komutanlık yeteneklerini gösteremedi. Ordusu Bayezid'in cimriliğinden ve dolu olan hazineden bir ödeme yapmamasından dolayı

memnuniyetsizlerdi. Ancak Bayezid en iyi kumandanının, askerî güçlerini daha iyi mevzilere yerleştirebilecekleri ve bu şekilde Timur’un çok sayıdaki konuğunu ağırlayabilecekleri bir bölgeye geçme önerisini, kabul etmedi. Sonunda iki ordu daha önce bir çok savaşa ev sahipliği yapmış Angora (Ankara) ovasında karşılaştı. Akıl almaz bir gerçek ki, Bayezid, düşmanını o kadar küçük görüyordu ki, Timur’un gözleri önünde ordusuna görevler verdi, oyun için muhteşem bir av olmuştu. Ordusunu su olmayan bölgeye doğru yönlendirdi ve bir çok asker acı çekti, beş bin askerin susuzluktan .öldüğü söylenir

Kampa geri döndüklerinde, Timur’un su ihtiyaçlarını karşılayacak akıntıyı ters çevirdiğini anladılar. Bu durum Bayezid’i güç duruma düşürdü ve bu şekilde savaşmak zorunda kaldı. Osmanlı ordusunun dördüncü bölüğünü oluşturan Tatarlara bu savaşta güvenilmemeliydi. Onlar Timur’un yanında savaşan Tatar dostlarıyla olmak istiyordu. Bayezid onları ilk saldıracak askerler içersine yerleştirerek büyük bir hata yaptı. Bu, Bayezid’in sürekli kullandığı bir taktikti, güçsüzleri güçlülerle karşılaşmak için yollardı, diğer askerlerini sonraki saldırıya saklardı. Bu sefer Tatarlar savaş alanını terk etti. Prens Stephen’ın yönetimindeki Sırp birliği ile diğer Hıristiyan tımarlar büyük bir yiğitlik ve sadakat ile savaştı. Ancak bu bile nafileydi. Osmanlı ordusu sayı bakımından azaldı, bozguna uğradı ve bir katliamla karşı karşıya kaldı. Bayezid yanındaki korumalarıyla son kez direndi. “Yıldırım” diyorlardı Türk tarihçiler ona, “eline aldığı savaş baltasıyla devam etti. Bir grup koyunu dağıtan aç kurt gibi düşmanı dağıttı. Heybetli baltasını öyle bir savuruyordu ki, ikinci bir atağa gerek .kalmıyordu.” Ancak sonunda güçsüz düştü ve tutsak olarak alındı

Yıldırım Bâyezid'in Timur elindeki esaretliği

Timur Bayezid'i yakaladıktan sonra ilk zamanlar olağan dışı bir cömertlikle davrandı. Onun yenilmesine ve aşağılanmasına rağmen ağırbaşlı hareketleri Timur'u etkiledi. Ancak kaçmaya çalışmasından sonra daha sıkı bir şekilde muhafaza altına alındı, geceleri ise zincire vuruldu. .Daha ağır ve zalimce davranıldı

Bazı zamanlar Timur'un kafilesi ile parmaklıkları olan bir kafesli[12] tahtırevanla Tatarlar tarafından aşağılanmak ve alay edilmesi için etrafta gezdiriliyordu. Bayezid'in Sırp prensesi eşi Despina, akşam yemeklerinde çıplak olarak Timur'un masasına içki getiriyordu, ayrıca haremindeki diğer kadınlara da farklı muameleler yapılıyordu. Aynı zamanda Timur'un Bayezid'i ayaklarını uzatabilmesi için tabure olarak kullandığı da .söyleniyor

12 Kafes hikâyesi, Marlowe'nin Tamerlane oyunundaki bir sahnede kullanıldı, son yıllarda bir çok tarihçi bu olaya şüphe ile yaklaştı. Ancak Gibbons'ın zamanın kaynaklarında uzun ve dikkatlice .yaptığı araştırmalardan sonra gerçekliğini tekrardan kanıtladı

Bayezid sekiz ay boyunca süren aşağılamalar sonrasında kırk sekiz yaşında vefat etti. Bu süre zarfında Timur Küçük Asya'nın büyük bir bölümünü istila etti. Osmanlı'nın elinde bulunan Nicæa (İznik) ve Bursa gibi çok güçlü ve önemli bölgeleri işgal etti, aynı zamanda Kudüs şövalyesi Aziz John'nun elinden de Smyrna'yı (İzmir) aldı. Smyrna'nın duvarları da aynı Sivas'ınki gibi temeli çürütülerek yerle bir edildi. Timur iki hafta içinde Bayezid'in bu zamanın üç katı süresince yapamadığı kadar işgal

gerçekleştirdi. Şövalyeler şehri daha fazla ellerinde tutamayacaklarını anladıklarında, ümidini yitirmiş halkın arasından geçerek gemilerine ulaşmak için savaştılar. Bir çoğu Rodos adasına giderek yeni bir yerleşim kurdular. Kaçmayı başaramayanlar ise Timur tarafından öldürüldü ve Timur onların kafalarından oluşan yığınla bir piramit yaptı. Her yerde insafsız bir acımasızlık vardı. Efes kentine yaklaştıklarında onunla tanışıp hiddetini yatıştırmak isteyen bir çocuk şarkı söyleyerek yaklaştı. “Bu gürültü de ne?” dedi Timur. Sesin ne olduğu söylendiğinde, askerlerine çocuğun üstünden .geçmelerini emretti. Askerler çocuğu ezerek öldürdü

Timur’un Anadolu’ya seferini ve Ankara Muharebesi’nden sonra Anadolu’daki önemli ilerlemelerini gösterir harita

Kendi imparatorluğuna haraç veren eski bölgelerini, Türkler tarafından yerinden edilen prenslere tekrardan verdi. Bunların içinde Karaman beyi de vardı. En sonunda Semerkant’a geri döndü ve Çin’e saldırmak için hazırlıklar yapmaya başladı. Ancak bunu başaramadan Bayezid’in ölümünden iki yıl sonra yetmiş bir yaşında öldü. Osmanlı İmparatorluğu’nun bulunduğu Küçük Asya’ya yaptığı akınların sonucunda imparatorluk, Tatarlar daha sonra hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolduğu .için geçici bir dönem için dağıldı

Bayezid’in fiziksel anlamda çöküşü kahredici ve aşağılayıcı olsa da ahlakî çöküşü daha beterdi. Sonradan ortaya çıktı ki, imparatorluğun insanlarına daha büyük zararlar verdi. Buna kötülük sebep oldu. Bursa’da ve Adrianopol’de (Edirne) yaşanan kısa süreli barışlarda, rahatına düşkün

tavırlar sergileyip ahlaksızca işler yapmıştır. Peygamber'in koyduğu yasaları çiğneyip, özgürce şarap içerek ailesi arasında bir ilke imza attı. Baş veziri Ali ile birlikte içki ve fuhuş müptelası olmuştu. Daha da kötüsü, ağza alınmayacak ahlaksız hareketleri olan eğlence arkadaşları tarafından baştan çıkarılmıştı ve bütün dünya tarafından ayıplanıyordu. Yakışıklı erkek çocuklarının bulunması için bütün imparatorluğun altı üstüne getirildi, Müslüman olmaları için zorlanan Hıristiyan ailelerin oğulları devlet yönetimine getirilmeleri için toplanıyordu; ancak asıl sebep sultanın küçük düşürücü arzularına hizmet vermekti. Bu uygulamalar Bayezid'in etrafındaki kişiler tarafından da âdet haline geldi. Söz konusu ahlakî bozukluk üst tabakalara, özellikle kadılara ve ulemalara da yayıldı. Hiç şüphesiz ki, ahlaksızlığın üst sınıfa da yayılması imparatorluğun çöküşünü .getirdi

Bayezid'in yaptığı kısa, ancak şiddetli fetih kariyerinde, yaptığı aşırılıkları hiçbir zaman enerjisini kaybetmesine ve cesaretini yitirmesine sebep olmadı. Ancak Timur'a karşı yaptığı son seferinde son derece aptalca hareket etmesi, ayyaşlığının beyninde yarattığı yumuşamadan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak şu olmuş olabilir, kendinden daha yüce bir adamla karşılaştı ki, Timur yetmiş yaşında olmasına rağmen asla gücünden ve aklından bir şey kaybetmedi. Çok daha büyük bir taburun .lideriydi ve yenilmezdi

V : I. MEHMED

1413-1421

Sultan Bayezid'in ölümüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kalkmaya mahkum olduğu söylenebilir. Küçük Asya çoktan elinden çıkmıştı ve Timur, beylere bölgelerini geri verdi. Beyler de Timur'a bağlılık yemini etti. Diğer bölgeler ise Tatarların elindeydi. Avrupa'daki imparatorlukların Asya'dan destek almadan ayakta kalabilmeleri beklenmiyordu. Bulgaristan, Bosna ve Eflak'ın Hıristiyan nüfusu yakın zamanda tekrardan özgürlüklerini alacaklardı ve Rum İmparatorluğu'nun da kaybettiği bazı bölgelere tekrardan hakimiyet kurması an meselesiydi. Ancak Osmanlı İmparatorluğu hiç beklenmedik bir dayanma gücü gösterdi. Sadece Timur'un işgalinden kurtulmadı, aynı zamanda Bayezid'in ölümünden sonra dört oğlu arasındaki çekişmeden dolayı çıkan iç savaşı bile atlattı. On yıllık Fetret Devri meydana geldi, bu dönem boyunca tahtta

hak iddia edenler arasında yıkıcı savaşlar oldu. Aralarından en güçlü ve en genç olan Mehmed’in idaresi sayesinde, hiçbir bölgeyi kaybetmeden, imparatorluk geçirdiği zorlu dönemi atlatarak gün ışığına çıktı. Timur’un yöneticileri Küçük Asya’yı tahrip ettikten sonra çekirge sürüsü gibi ayrıldı, bölgeyi çırılçıplak bıraktıktan sonra daha verimli yerler arayışına geçtiler. Orta Asya’ya geri döndüler. Tatarların yönetimindeki Küçük Asya’da hiçbir şey bırakmadılar, ne bir ordu ne de bir yönetici. Bölge Osmanlıların birbirleriyle, derebeyleri ve komşularının savaşmaları için bomboş ortada .kaldı. Oraya ancak en güçlü olan yerleşecekti

Bayezid’in altı oğlundan beşi ordusunun farklı bölümlerinin başında yer alarak Angora’da (Ankara) birlikte savaştı. Oğulları arasından Mustafa savaş sırasında katledildi, diğer oğlu Musa ise babasıyla aynı kaderi paylaştı ve esir düştü. Geri kalan üç oğlu ise kaçtı. Aralarında en büyüğü olan Süleyman, Başvezir Ali ve Hasan, ayrıca Yeniçeri ağası ile birlikte Adrianopol’ye (Edirne) gitti. Bayezid’in ölümünden sonra da kendini sultan olarak ilan etti ve imparatorluğun Avrupa bölümündeki yerlerde etkisini gösterdi. Bayezid’in daha genç olan oğlu İsa ise Bursa’ya gitti ve o da babasının tahtının sahibi olduğunu açıkladı. En genç, ancak en yetenekli oğlu Mehmed de Küçük Asya’nın kuzey doğusundaki küçük bir beylik olan Amasya’da inzivaya çekildi. Babalarının ölümünden sonra tahtta hak iddia eden üç oğlan birbirleriyle savaştı. Daha sonra dördüncü bir oğul daha aralarına katıldı. Musa, babasının cenazesini Bursa’ya getiren konvoyun .başında yer almak için Timur tarafından serbest bırakıldı

Musa Çelebi

İlk anlaşmazlık Mehmed ile İsa arasında yaşandı. Mehmed Asya'daki Osmanlı egemenliğini ikisi arasında bölüşmeyi teklif etti. İsa bunu reddederek hepsini istediğini açıkladı. Savaşı kaybetti ve Avrupa'ya Süleyman'ın yardımını istemeye gitti. Süleyman çoktan bulunduğu bölgede Osmanlı egemenliğini kurmuştu ve kardeşine destek olmak için Asya'ya kendi liderliğinde bir ordu yollayabilirdi. Mehmed, Süleyman tarafından güç bela bastırıldı. Musa'yı Boğaz'ın diğer yakasına yolladı, Süleyman'ın Avrupa'da dikkatini dağıtmak için isyan çıkardı. İstenilen tepkiyi aldılar ve Süleyman Avrupa'ya dönmek zorunda kaldı. Süleyman döndükten sonra Mehmed, İsa'yı yenmeyi başardı, İsa ortadan kayboldu ve bir daha da haber .alınamadı

Avrupa'da ise Süleyman ile Musa büyük bir anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Süleyman aynı babası gibi bir adamdı, savaşlarda gayretli ve cesurdu; ancak o da kendini meşke, içkiye ve ahlaksızlığa verdi. Yeniçerilerin ağası, hastalık sebebiyle zaman zaman azalttığı bu ahlaksız davranışlardan vazgeçmesi için boşuna uğraşlar verdi. Ağanın bıyıklarını kılıcıyla keseceğini söyleyerek tehditler savurdu. Sıklıkla askerlerine küfür ederdi ve çok zalimce davranırdı, sonunda Yeniçeriler Süleyman'ın zalim davranışlarına, sefahat düşkünü haline ve sefere bile çıkamamasına

hiddetlenerek isyan başlattılar. Hasan'ın önderliğinde öldürdüler. Daha sonra Avrupa'da egemenliğini ve sultanlığını ilan eden Musa'nın yanında yer aldılar. Sırbistan'a bir keşif seferi düzenledi, Mehmed'e yardım ederek kendisine hainlik yapıldığını düşünen Musa intikam almak için sefere çıktı. Gittiği yerde büyük zalimlikler yaptı ve Adrianopol'ye (Edirne) geri döndü. Bayezid'in ölümünden sonra Andronicus'u Rum tahtından ederek başa .geçen ve Mehmed'e yardım eden Manuel'e savaş açtı

İmparator, Mehmed'den yardım istedi. İmparatorun yardım çağrısına cevaben Mehmed, Tük ordusu ve Sırp askerleriyle beraber Boğaz'ı geçti. Hiç görülmemiş garip bir olaya sebep oldular. Bir Türk ordusu, İstanbul'u .Osmanlı ordusuna karşı savundu

En sonunda Musa İstanbul'dan geri çekildi ve Mehmed tarafından sürüldü. Sırbistan sınırlarında iki ordu karşı karşıya gelince Musa'nın askerlerinin geri çekilmesiyle savaşa meydan verilmedi. Yeniçeri Ağası :Hasan, Musa'nın karşısında askerlerine seslendi

> Neden Osmanlı şehzadelerinden en erdemli ve en düzgününe geçerek taraf değiştirmekte çekiniyorsunuz? Ne kendisine, ne de başkalarına bakamayan zulüm eden bu adama neden ?kendinizi adıyorsunuz

Askerlerine çekilen bu nutuğu duyan Musa, Hasan'ın yanına giderek onu katletti. Hasan'a eşlik edenlerden biri Musa'ya kılıcıyla saldırarak onu elinden yaraladı. Komutanlarının ciddi bir şekilde yaralandığını gören askerler, paniğe kapıldı. Terk edilmişlerdi ve Mehmed'e saldırdılar. Musa yanında aldığı üç refakatçiyle birlikte kaçtı, daha sonra ölüsünü bir .bataklıkta buldular

Bu olaydan sonra Mehmed, Osmanlı İmparatorluğu'nun başına geçti. Hükümdarlığı sadece sekiz yıl sürdü. Bu zaman zarfında, Mehmed hem devletin başı olarak hem de komutan olarak, imparatorluğunu tekrardan kurup, güçlendirirken sayısız beceri ve sabır gösterdi. Barış için coşkun bir :arzusu vardı. Sırp, Eflak ve Arnavutluk elçilerine şöyle söyledi

> Liderlerinize, onlara barışı verdiğimi söylemeyi unutmayın ve aynı barışı ben de kabul .ediyorum. Allah, barışı bozanlara karşı olsun

Rum imparatoru ile de çok iyi geçindi, beraber savunma ittifakı kurdular ve ona Karadeniz sahillerinde bazı şehirleri ve Thessaly'yi (Tesalya) geri

verdi. Sık sık ordusunu kullanmak ve kendi liderlik becerilerini göstermek için nedenleri oldu. Timur'a ittifak sözü veren Karaman, Kermia (Germian) ve Küçük Asya'da bulunan diğer beylikleri tekrardan Osmanlı tımarına geçmeleri için zorladı. Karaman beyi birkaç kez bağımsızlığını ispatlamak için çaba sarfetti ve başkaldırdı. Mehmed çoğu zaman onu yendi. Ancak Mehmed, kendi üstünlüğünü iddia ederek ve bölgesinin Osmanlı İmparatorluğu ile birleşmesine karşı çıkarak bir çok kez savaş açtı. Smyrna (İzmir) ve Aidin'de (Aydın) bağımsız bir devlet kurmak isteyen ve sonradan zengin olan Türkleri de yendi. Aynı zamanda "Dervişlere"[13] karşı savaştı ve tarikatı da ortadan kaldırdı. Venedik Cumhuriyeti ile denizde bir anlaşmazlık yaşadı, yenileceğini ve filosunun ortadan kaldırılacağını .düşünerek onurlu bir barış anlaşması yapmayı başardı

(.Şeyh Bedrettin olayı (çev 13

İmparatorluğun hakimi olarak çok iyi nitelikler gösterdi. Çok güzel bir unvan kazandı ki, İngilizceye şu şekilde çevrildi: "Great Gentelman"[14] zaten bu unvanı ziyadesiyle haketmişti. Yüce ruhlu, bağışlayıcı ve adaletliydi.Verdiği sözleri kesinlikle yerine getirirdi. İmparatorluğun sadece güçle elde edilmeyeceğini, hoşgörü ve adaletin de gerekli olduğunu biliyordu. Hıristiyan halka her zaman saygıyla yaklaşıldı. Onlara karşı yapılan zalimliye asla tolerans göstermedi. Özgürlükçü edebiyatının müdavimlerindendi, onun kısa süren hükümdarlığında Osmanlı ilk defa şiire karşı ilgi duydu. Hükümdarlığın kendi ya da oğlunun elinden alınması korkusuyla, en küçük kardeşini tahttan men etti ve mahrum bıraktı, Süleyman'ın oğlu olan yeğenini öldürdü, bu yaptıkları centilmenlik unvanında leke olarak kaldı. Ailesinin geçmişi ve kardeşi ile yaşadığı sorunlardan edindiği tecrübe, onu hiçbir Osmanlı soyunun sultanlıktan .başka bir görevden memnun kalmayacağı konusunda ikna etti

.Büyük Centilmen 14

Bu açıklama ahlakî bir savunma olmayabilir; ancak içinde bulunduğu zaman koşulları göz önüne alındığında bu çok da sert bir karar olmuyordu. Gerçi Mehmed imparatorluğun egemenliğini eline geçirdiğinde -ki kısa süreli bir hükümdarlık sürdü-, topraklarını genişletemedi; ancak imparatorluğun kurucularından olarak adlandırılmalıdır ve en yüce, başarılı .hükümdarlarından biridir

Kardeşleri arasından sıyrılarak başarıya ulaşmasındaki yegane şey onun ahlakî üstünlüğüydü, ayrıca askerleri arasında kazandığı ün ise hükümdarlık özelliklerinin yanında çok iyi bir komutan olduğunun da kanıtıdır. İmparatorluğun Moğol istilasıyla içine düştüğü zor durumdan kurtulması, o zamanın Osmanlı'sının Rumlardan ve istikrarlı bir hükümet kurmaya .çalışan Hıristiyan topluluğundan daha üstün olmasından kaynaklanır

Mehmed 1421 yılında daha kırk yedi yaşındayken beyin kanamasından öldü. Mehmed Bursa'da kendisinin inşa ettirdiği Yeşil Camii'nin yanındaki .türbede yatmaktadır

VI : II. MURAD

1421-1451

Adı ikinci sırada olmasına rağmen Murad babasının ölümünden sonra tahta geçti. Hükümdarlığı, bir kere özel hayatıyla inzivaya çekilmesi ve bir kere de tahtan çekilmesiyle iki kısa dönem ara yaşadı ve otuz yıl boyunca devam etti. Ancak iki durumda da vârisi olan oğlunun genç ve tecrübesiz olmasıyla devletin düştüğü durum yüzünden geri dönmek zorunda kaldı. Adil davranmak istemesiyle ve komutan olarak kuvvetli ve kabiliyetli .olmasıyla babasına benziyordu

Murad'ın hükümdarlığının başladığı yıllarda, son derece aptalca davranan Rum İmparatoru Manuel, Murad'ın tecrübesizliği ve gençliğinden fayda sağlamak istiyordu. Bu bilginin kaynağı olarak doğru ya da yanlış Sultan Bayezid'in oğlu Mustafa olduğu söyleniyordu. Kendisi Angora (Ankara) Savaşı'ndan sonra ortadan kaybolmuştu. Bu iddiasını savunarak Manuel, tahta değişiklik olduğu zaman da Osmanlı Hanedanı'yla bir anlaşma

yapmak istedi. Türkler tarafından Rum İmparatorluğu'ndan alınan Gelibolu .ve Karadeniz kıyısındaki birçok şehir geri verildi

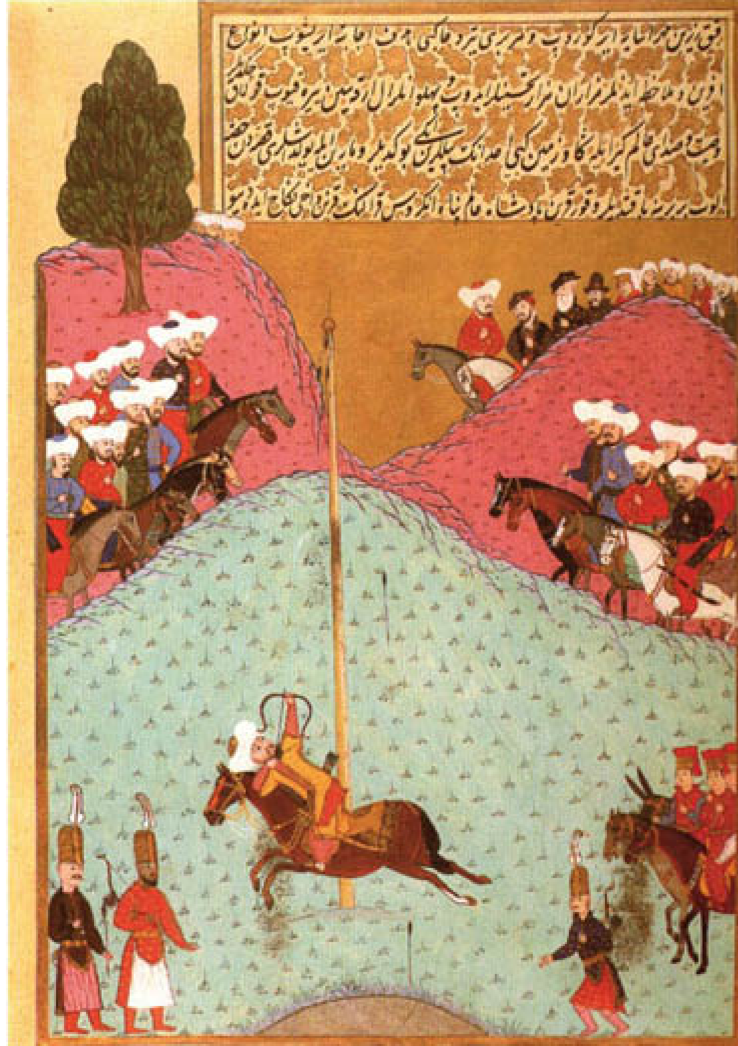
İslam'a karşı yapılan bu skandal ihanet karşısında, Mustafa Avrupa'da sözde bir ordu kurdu ve Murad yanlısı bölükleri bozguna uğrattı. Daha sonra İmparator Manuel'in sağladığı teknelerle ordusunu Çanakkale Boğazı'ndan Asya'ya geçirdi. Murad, bu acil duruma el koymak için bütün gücünü ve enerjisini ortaya koydu. Mustafa'nın ordusunun büyük bir bölümünü bozguna uğrattı, geri kalanını da yendi. Mustafa tekrardan Gelibolu'ya püskürtüldü, burada mahsur kaldı ve ele geçirildi. Sahtekâr olarak adlandırıldı ve asıldı.[15]

(.Düzmece Mustafa hadisesi. (çev 15

Murad, tahtında hak iddia eden kişiyi yenerek, İmparator Manuel'in hainliğine karşı intikam almış oldu. Rum İmparatorluğu'na, İstanbul'u alarak son vermeye karar verdi. Bu amaç uğruna gazilerden oluşan bir ordu kurdu. Haliç'ten Marmara Denizi'ne kadar toprak tahkimatı yaptı ve şehri kuşattı. Büyük toplarla şehrin duvarlarını bombaladı. Toplar Osmanlı ordusun tarafından ilk defa kullanılmıştı; ancak çok etkili olamadılar. Ayrıca hareket edebilen kuleler kullandı, bu kulelerle şehrin duvarlarına ulaşabilirdi. Eğer şehri ele geçirirlerse Murad ganimetlerin en değerlilerinin askerlerin olacağını ilan etti. Saldırıyı yönetecek olan beş bin "Dervişe", şehirdeki bütün rahibelerin kendilerine cariye olarak verileceğine dair söz verdi. Zafer için bir çok teşvik edici şey olsa da saldırı başarısız oldu. Şehirde yaşayan Rumlar son derece üstün bir kahramanlık göstererek duvarları savundu. Savaş sırasında bir anlık ortaya çıkan Bakire Meryem görüntüsü sayesinde zafer için kamçılandıkları ve saldırıyı bastırdıkları söylenir. Rum imparatoru kurnazca planlar icra ederek Murad'ın aklını başka yönlere çekti ve sultan geri çekilmek zorunda kaldı. Eğer Murad .saldırısında ısrarcı olsaydı büyük ihtimalle şehri almış olurdu

Asya'da sultana bir başka rakip daha çıkmıştı, Mustafa. Murad'ın en küçük kardeşi olan Mustafa için normalde ailevî bir uygulama olan kardeş katli kuralı es geçildi ve öldürülmedi. Yeni hak iddia eden kişi Karamania (Karaman) ve Kermia (Germiyan) beyleri tarafından destekleniyordu. Onların yardımıyla Asya'da bir Osmanlı ordusunu yendi. Bu durumda Murad İstanbul'un kuşatmasının durdurulmasına karar verdi ve ordusunun ana bölümünü Küçük Asya'ya yolladı; çünkü diğer yandan tahtı tehlike

altındaydı. Mustafa’nın ordusuyla olabildiğince çabuk karşılaşmaya çalıştı ve onları bozguna uğrattı. Murad’ın kardeşine karşı merhamet gösterme şansı tanımadan ki, iradesine yenik düşebilirdi de Mustafa yakalandı ve yakalayan kişiler tarafından da asıldı. Daha sonra Murad Karamania (Karaman) ve diğer beyliklerin kendisine bağlılıklarını sunmaları için .uğraştı

Hünername’de Sultan II. Murad’ı gösterir bir minyatür

Bu arada İmparator Manuel öldü, yerine John Palaiologos geçti. Murad İstanbul kuşatmasını yinelemek yerine, imparatorla yeni bir anlaşma yapmaya karar verdi. Kendisine ağır vergiler dayattı ve şehrin duvarları

dışında kalan egemen olduğu bütün yerlerden mahrum bıraktı. Bu sayede .imparatorluk birkaç yıl rahat nefes aldı

Rum imparatoru tarafından Venedik Cumhuriyeti’ne satılan Selanik olayı gibi, Makedonya’yı da aynı şekilde yapmak isteyen imparatoru, Murad reddetti, bir zamanlar Osmanlı egemenliğinde bulunan bir şehri Hıristiyan güçlerine vermesini kabul etmedi. Son yüz yılda üç kere Osmanlılar tarafından kuşatılmıştı, aynı zamanda Rumlar tarafından da sıklıkla bozguna uğratıldı. 1430 yılında Murad saldırmak için bir ordu hazırladı, Venediklilerin güçlü bir direniş göstermesinden sonra, Murad şehri kuşattı ve ele geçirerek toprakları Türk İmparatorluğu’na kattı. Murad’ın askerlerinin toplu katliam yapmasına izin vermeyerek büyük bir merhamet örneği gösterdiği düşünülür. Ancak Rum halkı köle olarak satıldı, sayıları o .kadar fazlaydı ki, güzel kızlar bir çift bot parasına satıldı

Küçük Asya’da ortaya çıkan başkaldırılar, Rum imparatorunun hükmü altında olanların tımarı altına girmesi ve Selanik’i ele geçirme olayları Murad’ın birkaç yılını aldı. Kuzey sınır komşusu olan Macarlarla uzun soluklu savaşlara girdi. Osmanlılar Danube (Tuna) nehrinin karşısında durağan mücadelelere girdi, çok büyük bölgeler harap oldu ve nüfusun çoğu tutuklanarak köle olarak satıldı. Tam da bu sırada Macaristan’da bir kahraman ortaya çıktı. Ünlü Hunyadi, son Kıral Sigismund’un gerçek oğluydu. Bir liderin oğlu olarak dünyaya geldi, çok iyi bir komutan değildi; ancak çok cesur bir savaşçıydı. Savaşlarla farklı bölgelerde imtiyazlar elde etti. Osmanlı’ya karşı büyük bir düşmanlık besliyordu. Süvari sınıfının başında ilerlerken her zaman parıldayan gümüş bir zırh giyerdi, bu yüzden ona Beyaz Şövalye denirdi. Köylüler tarafından haklı olarak vatansever ve ulusal kahraman olarak seçilmişti. Bununla birlikte kana susamış bir zalimdi. Savaşlarda ele geçirilen bütün tutsakları katletti. Bu olaydan büyük zevk alırdı, onun bulunduğu şölenlerde misafirler ölmekte olan adamların .feryatları ile eğlendirilirdi

Hunyadi Yanoş

Yirmi yıl boyunca Hunyadi, Osmanlı ordusuna korku saldı. Seksen bin Osmanlı askeri tarafından kuşatılan Danube'nin (Tuna) kuzeyinde bulunan Hermanstadt'da ilk kez karşı karşıya geldiler. Osmanlı'ya karşı yirmi bin Macar askeri topladı, büyük kalenin verdiği rahatlıkla, aralarındaki sayı farkına rağmen onları yenilgiye uğrattı. Komutanlarıyla beraber yirmi bin Osmanlı katledildi. Geri kalanlar ise kaçıştı. Murad başka bir paşanın komutasında seksen bin asker daha yolladı. Hunyadı yine Varsag'da onları katlederek yendi. Bu kayda değer zaferler Avrupa'da büyük coşkuyla karşılandı. Tekrardan Osmanlıları Avrupa'dan atmak için bir saldırı planlamaya başladılar. Bu amaç için bir koalisyon düzenlendi. Macaristan ve Lehistan Kral Ladislaus'un altında toplandı, ayrıca Eflak ve Bosna da onlara katıldı. Önceki Kral Stephen Lazariwitch ile Sırplar ise Osmanlı'nın değişmez müttefikiydi, onları Asya ve Avrupa'daki bir çok savaşta destekledi. Şimdi ise Osmanlı'yı bu durumda terk edip, Stephen'in vârisi olan George Brancowitch Osmanlı'ya karşı kurulan birliğe katıldı. Bu bileşme Papa Eugenius tarafından desteklendi. Papanın elçisi Kardinal Julian Cesarini ile birlikte destek vermek için bir ordu yolladı. Avrupa'ya sadık olan her yerden, savaş uğruna paralar toplandı. Fransız ve Alman şövalyelerinden oluşan büyük bir birlik de onlara katıldı. Hıristiyanların İslam'a karşı büyük bir dinî istekle karşı gelmesiyle, yeni bir Haçlı ordusu kuruldu. Birleşmiş olan ordular Ladislaus'un komutasındaydı; ancak gerçek .liderleri Hunyadi'ydi

Cenova ve Venedik Cumhuriyetleri de destek verdi. O zamanlarda Osmanlı'nın deniz kuvvetleri yoktu, Birleşmiş Güçlerin sahip olduğu çok güçlü kadırgalar vardı ve yine Küçük Asya'da Karamania (Karaman)

ordusuyla çatışan Murad’ın ordusunu Avrupa’ya geçirmesine izin .vermezlerdi

Birleşmiş Güçler bu koşullar altında 1443 yılında ordularını Danube’den (Tuna) geçirdiler. Masova ve Nisch’in (Niş) kıyısında Osmanlı ordusunu yendiler. Aynı ordu kışın Balkanlar’a geçti. Şimdiye kadar iki kere Komutan Diebitsch ve Gourko tarafından işgal edilen bölgede çok zor bir operasyon gerçekleştirdiler. Balkan dağlarının eteğinde girdikleri savaşta Türkleri yendiler. 1829 yılında Komutan Diebitsch’in yaptığı gibi Adrainople’ye (Edirne) geçmek yerine Hunyadi, sahip olduğu başarıdan memnun kalarak ordusuyla birlikte Buda’ya geri döndü. Burada .ganimetlerinin gösterişini yaptı ve zafer kazandı

Macarların Balkanlar’dan çekildiğini duyan Murad, tekrardan onlarla karşı karşıya gelmeyi planladı. Bu sefer Danube’den karşıya geçmelerine izin vermeyecekti. Bazı zorluklar çekerek ve Kardinal Julian ile Fransız bölüğünün karşı çıkmasına rağmen Ladislaus ile Szegeddin’de bir anlaşma imzaladılar. Anlaşmaya göre Sırbistan Osmanlı İmparatorluğu tımarından çıkarak bağımsız olacak ve Eflak Macarlara teslim olacaktı. Bu anlaşmanın hükümleri on yıl boyunca geçerli kaldı. Bu anlaşmada Ladislaus ile Murad .Kur’an ve İncil üzerine yemin etti

Murad bu zor durumu anlaşmayla atlattı; ancak savaştan dolayı çok yorgun düştü. Uzun zamandır reddettiği bedenî zevklerini yaşamak için ve hayatını bu şekilde geçirmek için tahtan çekilmeye karar verdi. Hâlâ kırk bir yaşında olmanın zindeliğini yaşıyordu; fakat çok fazla kilo aldığı söyleniyordu. İmparator V. Charles gibi bir manastırda inzivaya çekilmek istemedi, Roma İmparatoru Diocletian gibi çok güzel bahçelerle çevrili olan ve onun için hazırlatılan Magnesia’daki (Manisa) lüks bir saraya yerleşti. 1444 yılında Szegeddin Anlaşması’nın[16] onaylanmasıyla amacına ulaştı ve .on dört yaşındaki oğlu Mehmed’i onun yerine “Sultan” ilan edildi

(.Edirne-Segedin Antlaşması. (çev 16

Bu olay Macarlar tarafından öğrenilince, Türklerle daha önce yapılan anlaşma üzerinde ani değişiklik yapılması gerektiği düşünüldü. Macar yönetimi Papa tarafından desteklenen Kardinal Julian’ın anlaşmayı bozmasını istedi. Karamania’da (Karaman) patlak veren isyanların haberi geldi. Çanakkale Boğazı’na hakim olan Genova (Cenova), Venedik ve Burgundy donanmalarının, Osmanlı’nın Küçük Asya’daki ordusunun

Avrupa’ya geçmesini engellediğine inanılır. Türkleri ezerek Avrupa .sınırlarından atmak onlara çok uygun göründü
:Kardinal Julian Macar yönetimine seslendi

> Şimdi kendi ümitlerinizi mi terk ediyorsunuz? Tanrınız ve Hıristiyan dostlarınıza kendi kaderinizi mi vadediyorsunuz? Bu öncelikli zorunluluk, Hıristiyanların düşmanına ettiğimiz kutsal yemini yok etmektir. Tanrı’nın dünyadaki elçisi Roma Dini Lideridir, onun izni olmadan ne söz verebilirsiniz ne de bir şey yapabilirsiniz. Onun adıyla sizin yalancı şahitliğinizi bağışlıyorum ve ordunuzu kutsuyorum. Şan ve şeref ile kurtuluş yolunda benim adımlarımı .izleyin, hala tereddüdünüz var ise günahınızı ve cezanızı ben üstlenirim

Tarihçi Gibbons “Bu sinsi vicdan muhasebesi onun saygı duyulan karakteri ve laubali kurulu tarafından desteklenmiş” diyerek düşüncelerini belirtmiştir. Macar yönetimi savaşa karar verdi, ettiği yemini göz ardı eden Kral Ladislaus anlaşmayı bozmaya karar verdi. İlk etapta Hunyadi bu duruma karşı geldi; ancak ona Osmanlı’yı yenerek ele geçirilecek topraklardan Bulgaristan’ın sözü verilince kendisi de ikna oldu. Anlaşmayla özgürlüğünü kazanan Sırp prensi kendi krallığına ek olarak alacağı toprak .anlaşmasıyla birliğe katılmaya karar verdi

Osmanlı’ya aynı anda savaş açmaya karar verdiler. Ancak topladıkları birlik daha önce Balkanlar’a yolladıklarından daha küçüktü. Daha önce onlara katılan Alman ve Fransız şövalyelerinin çoğu ülkelerine geri dönmüştü. Neredeyse on binden az asker Hunyadi bünyesinde kaldı. Onlara beş bin Eflak katıldı. Bulgaristan’ı istila ettiler, daha sonra Balkanlar’ı .geçmek yerine Danube (Tuna) kıyılarına inerek Varna’ya yürüdüler

Bu arada Osmanlılar, genç Mehmed’in savaş yönetiminde yetersiz kalmasından korkarak, inzivaya çekilmiş olan Murad’ı uyardılar. Aceleyle Küçük Asya’da bir ordu toparladı. Genovalıların hepsine adam başı bir duka altını ile rüşvet verdi, böylece Çanakkale’den hiçbir birlik geçmeyecekti. Hıristiyan ordusu onun niyetini anlamadan, hiç beklenmedik bir şekilde Varna’ya vardı. Ordusu Kral Ladislous’un ordusundan daha kalabalıktı. Buna rağmen ordunun iki ayrı kanadı kılıçtan geçirilerek geri püskürtüldü. Ordunun başında yer alan Murad, bir anlığına hayatında ilk kez aklını yitirdi ve kaçmaya niyetlendi. Ancak Anadolu beylerbeyi eğilerek atının dizgininden tuttu ve onu tekrar savaşması için teşvik etti. Savaş tekrardan başlamıştı. Yeniçeriler çok güçlü durdular ve Hıristiyan ordusunun büyük bir bölümünü püskürttüler. Kral Ladislaus attan düştü ve

korunması için etrafını askerlerle çevirdi. Ancak savaş alanında ölüme terk edildi. Başı bir mızrağa çakılıp kaldı ve başka bir mızrakla da ihlal edilen anlaşmanın bir kopyası yukarıya kaldırıldı. Hıristiyanlar ölmüş krallarının başını miğferiyle birlikte mızrağın ucunda görünce, panik yaptılar ve aceleyle kaçtılar. Hunyadi zor bela canını kurtarabildi. Kardinal Julian anlaşmanın bozulması için verdiği tavsiyeyle savaş meydanında günahlarının kefaretini öldürülerek verdi. Diğer iki başpiskoposu da onunla aynı kaderi paylaştı. Yenilgi ve felaket hiç bu kadar hak edilmemişti. Hıristiyan ordusunun üçte ikisi savaşta katledildi. Onlardan daha fazla; .ancak orantıda daha az Osmanlı askeri de aynı kaderi paylaştı

Varna Savaşı

Muhteşem zaferi kazanan Murad tekrardan Manisa'daki sarayına inzivaya çekildi ve yerine oğlu genç Mehmed, sultan olarak geçti. Buna rağmen tarihte, bazı kralların yönetimden çekilerek inzivaya geçtikleri görülmüştür ve bazıları da tekrardan tahta geri döndürülmüştür; fakat ikinci defa tahtı terke etmesi ve tekrar geri gelmesi tarihte tektir. Çok az bir süre sonra Adrainople'da (Edirne) Yeniçeri ayaklanması meydana gelince, Murad .tekrar zevkli inzivasından geri çağırılmıştır

Yeniçeriler, şehri tahrip edip büyük bir zulme yol açtılar. Genç sultanın vekillerinin etekleri tutuştu. İtaatsizlik eden Yeniçerileri ancak güçlü birinin kontrol edebileceğini düşündüler. Murad tekrardan çekildiği inzivadan çağırıldı. Genç Mehmed'i av seferine çıkması için zorladılar. Onun yokluğunda Murad tekrardan Adrianopol'de (Edirne) ortaya çıktı ve gücü

eline aldı. Av seferinden dönen Mehmed babasını yine eyer üstünde buldu. Murad askerleri tarafından coşkuyla karşılandı hatta itaatsiz Yeniçeriler bile ona olan bağlılıklarını sundu. Murad, artık Manisa'ya gidip inzivaya çekilmedi. İlk önce Rum imparatorunun kardeşleri tarafından bölünerek önemsiz prenslerin ya da Tiranların (Tiran olarak söz edilirlerdi) yönettikleri Morea (Mora) yarımadasını istila etti. Murad, Corinth tarafından savunulan kıstağın olduğu bölgeyi taarruz edip ele geçirmekte hiç zorlanmadı. İki tiranı zorlayarak imparatorluk tımarına girmesini .sağladı

Daha sonra Murad bütün dikkatini Sırbistan'a ve Macaristan'a çevirdi. Kosova'da, Macaristan, Sırbistan ve Bosna'nın Hunyadi tarafından liderlik edilen birleşmiş ordusunu bozguna uğrattı. 1389 yılında aynı yerde I. Murad Sırpları bastırmıştı. Büyük savaş sonrasında Sırbistan özgürlüğünü kaybetti ve sonunda Osmanlı İmparatorluğu'na dahil olarak bağlandı. .Bosna vergi veren bir devlet haline geldi

Murad Arnavutluk'u zapt etmekte pek de başarılı olamadı. Arnavutlar George Castriota önderliğinde yaşamaktaydı. Castriota'ya genellikle Scanderbeg (İskender Bey) olarak hitap edilirdi. Murad'ın devletine Müslüman olarak getirilmişti, ondan savaş sanatını öğrenmişti, sonra İslam'dan çıkarak Arnavutların başına geçti. Osmanlı istilacılarına karşı çete savaşları düzenlerdi, bunda da son derece başarılıydı. Murad bu bölgeyi kuşatmada başarılı olamadı. Bu, Murad'ın maceracı hayatındaki tek başarısızlığıydı. Murad'ın komutanları Hunyadi karşısında birçok başarısızlık elde etti. Ancak Murad iki kere karşı karşıya geldiği savaşta Macar kahramanını yenerek bu durumu telafi etti. Beyin kanaması .geçirerek 1451 yılında vefat etti

Murad'ın sultanlığı göz önüne alındığında, imparatorluğun itibarını yükseltmek için savaş hırsı olmadığı gözlenebilir. Genellikle savaş onun için zoraki bir durum olmuştur. Üç kere Karamania (Karaman) prensi ona karşı savaş açtı ve her seferinde Murad onu bozguna uğrattı. Her seferinde de tımarı altına girmesi için ısrar etti; ancak hiç egemenliği altına almadı. Rum imparatorunun davranışlarının ne kadar haince olduğu ve Murad'ın onun bölgesini en az seviyeye indirmesinde ne kadar haklı olduğu kanıtlandı. Venedik Cumhuriyeti elinde bulunan Selanik'e saldırması da aynı ölçüde haklı bulundu. Rum imparatorunun Selanik'i satmaya ve başka

bir gücü getirerek yerleştirmesine hakkı yoktu. Kuzey sınırlarında meydana gelen savaşlar ise Macarların ve onlara yardım eden Hıristiyan güçlerinin zorlamasıyla oldu. Güçlerini birleştirdiler ve onlara karşı zafer kazandılar. Murad'ın hükümdarlığı zamanında otuz yıllık süreçte Osmanlı İmparatorluğu kendi bünyesine Küçük Asya'da bulunan bir çok eyaleti katmıştır. Sırbistan'ın ve Bosna'nın tamamen bağımlı hale gelmesi ve Selanik bölgesinin fethedilmesi ayrıca Morea (Mora) yarımadasının vergiye bağlanmasıyla Osmanlı topraklarını genişletmiştir. Ancak Eflak'ın tımardan .çıkmasıyla da büyük bir alan kaybedilmiştir

:Türk tarihçilerinden alıntı yapan Gibbons şöyle açıklıyor

> Murad yiğit bir prensti, çok güçlü bir ruhu vardı. İşinde son derece sabırlıydı, öğrenmeye açıktı, bağışlayıcı, dindar ve yardımseverdi. Gayret göstereni ve bilimin her hangi bir dalıyla uğraşanı sever ve cesaretlendirirdi. Hiç kimse ondan daha fazla zafer kazanmamıştır. Belgrat tek başına onun saldırısına karşı koydu. Onun hükümdarlığı zamanında askerleri zafer kazanmıştır, halkı ise zengin ve güvenlik altında olmuştur. Herhangi bir ülkenin kontrolünü ele geçirdiğinde ilk işi .oraya bir camii, kervansaray, hastane ve okul inşa etmek oluyordu

Ancak Gibbon, bu tip övgülerin bir sultan tarafından yerinde bulunması konusunda şüphelerini ortaya koymuştur. "Erdemleri en zeki olan ve en yararlı olan, ona bağlı olanlara uzlaşmacı tavırlar sergileyen." İşte bu .açıklamaya katıldığını belirtiyor Gibbons

Murad'ın dengeli ve adil olması önderlik yeteneğini doğruluyor ve aynı zamanda Hıristiyanlar tarafından da kabul ediliyor ve bu durum başarılı olarak addediliyor. Aynı zamanda layığı ile huzurlu bir ölüm yaşadığı da savunuluyor. Bulunduğu yaşın enerjisiyle ve askerî gücüyle nadiren savaşa girmiştir ve bu daha önceki provokasyonlarla uygun ve haklı bulunmuştur. Anlaşma yapıldığı zamanlarda onun söyledikleri çiğnenmez ve kutsal kabul edilirdi.[17]

.Gibbon, viii. p. 242 17

VII: II. MEHMED, 'FATİH'

1451-1481

Murad'ın en büyük oğlu Mehmed on dört yaşındayken devletin buhranlarıyla başa çıkmak için fazla güçsüz bulunmasaydı, olağanüstü bir ilerleme göstereceği aşikârdır. Yirmi bir yaşındayken, babasının ölümüyle tekrar tahta çıktığında bir otokratın hem en iyi hem de en kötü özelliklerine sahipti ve tek başına devletin idaresini ele alabilecek durumdaydı. Hiç şüphesiz, yalnızca bir asker olarak değil bir devlet adamı olarak da Osmanlı hanesinin o zamana dek sahip olduğu en muktedir insandı. Büyük bir entelektüel kapasiteye ve edebî yetiye sahipti. Beş yabancı dili akıcı bir şekilde konuşabiliyordu. Kendi milletinin en onurlu ve en hırslı insanıydı, aynı zamanda hedeflerine ulaşma konusunda en kararlısıydı. Fakat bu yüce niteliklerini acımasızlık, gaddarlık, kötü düşünceler ve nefsine düşkünlüğüyle birleştirmişti. Mutlak güç arzusu, nâzırlarının kontrolünden

bağımsız olma ve insan hayatını kayıtsız bir şekilde hiçe sayması açısından Mehmed seleflerinden farklıdır. O döneme değin, yani Osman'dan II. Murad'a kadar geçen zamana kadar, sultanlar vezirleri ve ordu komutanlarıyla yakın ilişkiler kurmuş, yemeklerini onlarla paylaşmışlardır. Üst veya alt sınıftan bütün kulları için ulaşılabilir birer mevkidedirler. Mehmed ise hepsinden çok farklıydı. Şark geleneğinden sonraki en acımasız kişiydi. İnsanlarla arasına mesafe koyardı. Yemeklerini tek başına yerdi. Bir dert ortağı yoktu. Vezirlerine ve paşalarına sanki onun köleleriymiş gibi davranırdı. Hayatlarına önem vermezdi. Kendi kişisel hizmetinde, palalarının tek bir darbesiyle kelleleri uçuracak yetiye sahip adamları vardı. Mehmed'in en az iki vezir-i azamı kendi gözü önünde daha önceden uyarılmadan ve hiç tereddüt etmeden bu şekilde öldürülmüştür. .Görünen o ki, kulları da bu düzene hiç karşı çıkmamıştır

Güce tekrar sahip olma arzusunda olan Mehmed, babasının ölümünü duyunca Arap atına binerek "Beni seven herkes takip etsin!" diye bağırmış, atını Çanakkale Boğazı'na sürmüş ve oradan Gelibolu'yu geçerek Edirne'ye gitmiştir. Yeni bir sultanın tahta çıkmasının ardından yinelenen ve kötü bir emsal olan Yeniçerilere büyük hediyeler sunma geleneğini gerçekleştirmek zorunda kalmadan Edirne'de tekrar sultan olarak tezahüratlarla karşılanmıştır. Egemenliğinin ilk eylemi erkek kardeşinin, yani Murad'ın Sırp prensesi olan son eşinden olma bebeğinin, ölüm emrinin verilmesi olmuştur. Mehmed yalnızca bir kölenin oğluyken, çocuğun büyüyünce, annesinin sultanın meşru karısı olması bahanesiyle taht kavgası çıkarabileceğinden korkmuştur. Dîvânın yüksek rütbeli bir üyesine çocuğu banyoda boğması emredilmiştir. Bu emir, çocuğun annesinin yeni sultana tebriklerini sunduğu sırada yerine getirilmiştir. Bu çirkin eylem kötü bir izlenim yaratınca Mehmed bu emri inkâr etmenin daha münasip olduğu kararına varmıştır. Bu kararını da emrini yerine getiren dîvân üyesini idam ettirerek göstermiştir. Çocuğun annesini, soyluluğuna rağmen, bir köleyle evlendirmeye zorlamış, bu da hem Sırp prensine hem de babasının .hatırasına yapılan korkunç bir hakaret addedilmiştir

II. Mehmed'in Edirne'de tahta çıkışı

Daha tahta çıktığı ilk zamanlarda, Mehmed'in amacının saltanatını İstanbul'u alarak taçlandırmak olduğu anlaşılmıştır. Bu amaçla, Hunyadi ve Macarlarla üç yıllık bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Karamanları önce cezalandırmış sonra da uygun şartlar sunmuş ve prenslerinin kızlarını kendine eş olarak kabul etmiştir. Rum imparatorunun Mora yarımadasını yöneten iki kardeşinin İstanbul Rumlarına yardım göndermelerini engellemek adına yarımadaya bir ordu göndermiştir. Boğazlara hâkim olmak için, Boğaziçi'nin Avrupa yakasına, başkente çok yakın bir yere, Bayezid tarafından inşa edilen diğer yakadaki hisarla arasındaki en dar mesafedeki noktaya, büyük bir hisarın inşa edilmesini emretmiştir. Rum

imparatoru, buna itiraz etmek için bir elçi gönderdiğinde, Mehmed şu :cevabı vermiştir

> Şehrinize karşı bir tehlike oluşturmuyorum. Kendi ülkemin güvenliğini garantileyerek herhangi bir anlaşmayı ihlal etmiyorum. İmparatorunuz, Macarlarla işbirliği yaparak Boğazları babama karşı kapatıp onun Avrupa'ya geçişini engellemeye çabalarken babamın sınırlandırılan hudutlarını unuttunuz mu? Murad, Cenevizlilerin yardımını istemek zorunda kalmıştır. O zamanlar ben Edirne'deydim ve yaşım küçüktü. Müslümanlar telaş içindeydi ve siz Rumlar onları hor gördünüz. Babam, Varna Savaşı'nda Avrupa yakasına bir hisar inşa ettireceğine dair ant içmişti. Bu andı ben yerine getireceğim. Kendi topraklarımda istediğimi yapmama engel olacak hakkınız veya gücünüz var mı? Boğazların iki yakası da benimdir. Anadolu benimdir; çünkü Osmanlılarla doludur, Avrupa benimdir; çünkü Avrupa'yı savunacak gücünüz yoktur. Efendine deki şu an egemen olan sultan hiçbir yönden seleflerine benzememektedir. Benim gücüm onların yeminlerinin ötesindedir. Şimdi geri çekilmene müsaade ediyorum; fakat ileride bana bunun gibi haberleri getirenlerin derilerini diri diri yüzeceğim.[18]

.Von Hammer, ii. s. 379 18

Rumlar tarafından Mehmed'e başka bir elçi gönderilmemiştir. Soyunun son üyesi olan İmparator Constantine Mehmed'in tahta çıkmasından üç yıl önce erkek kardeşinin yerine geçmiştir. Constantine, imparatorluğun son günlerini aydınlatan cesur ve dürüst bir prensti. Fakat Murad tarafından altı yıl önce tahttan indirilen deneyimsiz bir genç olan Mehmed'in hakkından gelmesi gerektiği düşüncesiyle yeni sultana karşı takındığı tavırla akılsız ve provokatiftir. Mehmed'i, Osmanlı tahtının rakip taliplilerinden biri, Bayezid'in torunu olan ve kendi himayesinde tuttuğu Orhan'ın himayesinin sürdürülmesi için daha fazla ödenek verilmezse salıvermekle tehdit etmiştir. Mehmed kibirli bir şekilde bu talepleri reddetmiştir. Rumların lehine çalıştığından şüphelenilen Veziriazam Halil, Rum imparatorunu bu çılgın davranışlarına karşı uyarmıştır. Rum elçisine, "Deliliğiniz, İstanbul'u sultanın avuçlarına bırakacak. Orhan'ı Avrupa'da sultan ilan edin, Macarları yardıma çağırın, alabildiğiniz vilayetleri geri alın fakat ne yaparsanız yapın Rum İmparatorluğu'nun sonunu kısa zamanda .göreceksiniz." demiştir

Yeni hisar 1452 yılının sonbaharında tamamlanmış, karşı kıyıdaki hisarla birlikte, Boğazların kontrolünü tamamen Osmanlılara vermiştir. Boğazlardan geçmeye çalışan Venedik gemileri ele geçirilmiş ve mürettebatların gövdeleri ikiye ayrılmıştır. Daha sonra, Mehmed İstanbul'a saldıracağını beyan etmiştir. Paşalarını muhatap alarak, seleflerinin Avrupa

ve Asya'da gerçekleştirdikleri fetihleri anlattıktan sonra, daha fazla ilerlemenin önündeki en büyük engelin bu şehir ve imparatorun ordusu .olduğuna dikkat çekmiştir

Mücadele sona erdirilmeli, bu engeller kaldırılmalıdır. Babalarının işlerini tamamlama görevi onlarındır. Şimdi karşılarında yalnızca bir şehir vardır; saldırılarına karşı koyamayacak bir şehir; nüfusu büyük oranda azaltılmış ve eski zenginliği Türk kuşatmalarıyla ve topraklarını Türklerin atalarının bitmek bilmeyen istilalarıyla kaybetmiş bir şehir; binaları işe yaramaz, surları terk edilmiş ve büyük oranda harabeye dönmüş olan yalnızca adı şehir olan bir şehir. Şehrin zayıflığına rağmen, hem karayı hem de denizi kontrol altında tutması ve yerinin elverişli olması, planlarına muhalefet olması ve her zaman saldırıya hazır olması Osmanlıların ilerleyişini büyük ölçüde engellemiş ve hâlâ engelleyebilecek durumdadır. Açıktan veya gizlice Osmanlılara karşı yapabileceği her şeyi yapmıştır. Timurların saldırılarına ve sonrasında ortaya çıkan çilelere sebep olan şehirdir. Hunyadi'yi Tuna Nehri'ni geçmesi konusunda kışkırtmış ve her durumda ve olası her şekilde Osmanlıların en büyük düşmanı olmuştur. Mehmed'e göre, bu şehrin ele geçirilmesinin veya yeryüzünden tamamen silinmesinin zamanı gelmiştir. Ona göre iki seçenek vardır; ya bu şehri kendi imparatorluğuna katacak ya da her şeyini kaybedecek. İstanbul'u himayesi altına alırsa, daha önceden alınmış olan topraklar emniyette olacak ve daha fazla toprak ele geçirilebilecektir; eğer şehri alamazsa sahip oldukları hiçbir toprak parçası emniyette olmayacaktır.[19]

.Sir Edwin Pears, Destruction of the Greek Empire, s. 217 19

Mehmed, takip eden kış mevsiminde (1452), gelecek yıl yapılacak olan sefer için Edirne'de her türlü hazırlığı yapmıştır. O zamanlar Avrupa ordularında kullanılan topları dökme gibi bir yolu olmayan Mehmed, çok büyük ölçülerde toplarla, 2 ½ feet çapında ve onlarca daha küçük topları ayrıca İstanbul'un duvarlarına 150 Ibs[20] ağırlığında mermileri ateşleyecek silahları hazırlaması için bu tarz işlerde deneyimli olan ve Rumların hizmetinde çalışan bir Eflaklının aklını yüksek ücretle çelerek kendi tarafına geçmesini sağlamıştır. Ayrıca şehrin kuşatmasında kullanılmak üzere kayık ve ikili-üçlü kadırgalarla yürütülen savaş gemilerinden oluşan büyük bir donanma hazırlamıştır. Bu büyük amacı için ordu komutanlarıyla gece gündüz planlar yapıp çalışarak hevesini artırmıştır. Ertesi yılın (1453)

ilk zamanlarında, Mehmed, İstanbul’un surları önünde, tahminen on iki bin Yeniçeri ve büyük şehrin alınmasına can atan onlarca gayrinizami kuvvet ve .sempatizanlar dâhil, yüz elli bin adamdan oluşan bir ordu toplamıştır

(.Ibs (pound) = 0,455 kg (1 kg= 2,2 Ibs) (çev 1 [20]

Constantine (Konstantin) de aynı şekilde kendi şehrini savunmak için hazırlıklar yapmıştır. Her türlü teçhizatı toplamıştır. Sahtekâr Rum müteahhitleri tarafından ihmal edilmiş ve üstünkörü tamir edilmiş olan şehrin surlarını tamir etmek ve güçlendirmek için elinden gelenin en iyisini yapmıştır. Ufukta görünen mücadele için Batı Avrupa’nın Hıristiyan prenslerinden yardım istemiştir. Bu yönden ve ayrıca Papa’dan tam destek alma umuduyla, Rum ve Latin Kiliseleri arasında bir birlik oluşturulmasını kabul etmiş; fakat bu birlikle Rumların her şeyi Latin Kiliselerine bağışlanmıştır. Bu birliğin onaylanması için St. Sophia’da büyük bir merasim düzenlenmiştir. Papanın elçisi ve Rum asıllı Kardinal Isidore bu merasime başkanlık etmiştir. İmparator ve tüm dîvânı, papazları ve devlet görevlileri merasime iştirak etmiştir. Bu birlik, Rum papazlarının ana düzenine ve İstanbul halkının büyük bir çoğunluğuna hakaret sayılmıştır. İki kilisenin üyeleri arasında amansız bir nefret vardır ve devletin başındaki büyük tehlike bile farklılıklarını gidermeye yardımcı olamamıştır. Cemaat St. Sophia’yı terk etmiştir. Kilisenin bu merasim tarafından kirletildiği düşünülmüştür.[21] Bütün birliklerin başında olan ve imparatordan sonra devletin ikinci asıl adamı sayılan Büyük Dük Notaras ise ayrıca hakarete uğramıştır. Bu durum, onu halkın önünde İstanbul’da kardinal şapkası görmektense Türklerin sarığını görmeyi tercih edeceğini söyleyecek noktaya kadar getirmiştir. Nihayetinde Rumlar iki gruba bölünmüştür. Papazlar, ölüm döşeğinde olan bir kişi eğer kendi gruplarından değilse dinî ayin yapmayı reddetmiştir. Kiliseler, devletin ihtiyaçlarını karşılamak için kendi engin zenginliklerinden yararlanmalarını reddetmiştir. Kendi halkı arasındaki bu bölünme Constantine’i ciddi bir şekilde sıkıntıya düşürmüş ve zayıflatmıştır. Tahminen yüz bin kişi olan şehrin toplam nüfusundan, geçmişle kıyaslandığında ne kadar azalmış olsa da ancak altı bin kadarı .Türklere karşı Constantine’i desteklemek için silah kuşanmıştır

Gibbon’un bu iki kilisenin birliğinin tasvirine ayırdığı dört sayfa hiciv ve tahkirin başyapıtıdır. [21]
.((Gibbon, viii. S. 278-91

Batı güçlerine yapılan çağrılar, Müslümanlara karşı verdikleri son mücadelede Rumları desteklemek adına Güney Avrupa'dan yetersiz sayıda gönüllünün hizmetlerini sunmasıyla sonuçlanmıştır. Yedi yüz Cenevizli, Constantine'in ana desteği olarak kendini ispatlamış hünerli bir paralı asker olan Giustiniani'nın komutası altında desteğe gelmiştir. Diğerleri ise Papanın isteği üzerine, Kardinal İsidore komutasında ve aynı çevreden alınan küçük bir meblağ para ile gelmiştir. İspanya'dan Katalanlar ve Aragonlar gelmiştir; fakat Batı Avrupa'dan gelen bu askerlerin sayısı üç bini geçmemektedir. Şehri savunmak için Constantine'in emri altında bulunan toplam askerî gücün sayısı sekiz bini aşmamaktadır. Geçmiş yıllarda Türkleri Avrupa'dan defetmek için onlarca Haçlının gönüllü olduğu Fransa ve Almanya ya da Macaristan ile Polonya'dan hiçbir gönüllünün olmaması ise ilginçtir. Doğu Akdeniz ülkelerindeki sayısız Rum'dan da asker ve para konusunda dişe dokunur bir yardımın gelmemesi de aynı derecede ilginçtir. Talihsiz Constantine yalnızca asker sayısı açısından değil para kaynakları açısından da yetersiz durumdadır. Fakat elinde iyi birer tayfası olan yirmi güçlü kadırga ile Venedik'ten gelen üç kadırga daha .bulunmaktadır

Constantine'in kavgasının ne Avrupa'yı çok fazla ilgilendirdiği ne de .Rumların kendileri arasında etkili bir destek oluşturduğu görülmüştür

İstanbul şehri, o zamanlar, Haliç ile Marmara Denizi arasında yerleşik bir durumdadır. Liman girişinden dokuz mil uzaklıkta olan kara sınırının uzunluğu dört mildir. Burası, üç sıra halinde surlarla korunmaktadır, içte bulunan iki sıra sur, aralarında 170 feet mesafe bulunan kulelerle muhafaza edilen muazzam surlardır. Bu surlar arasında 60 feet uzunluğunda boşluk bulunmaktadır. Üçüncü ve dış kısımda bulunan sur ise 60 feet genişliğinde olan ve kale hendeğinin diğer kısmında bulunan mazgallı bir parapet duvardır. Savunmanın bu güçlü hattının planları yaklaşık bin yıl önce İmparator II. Theodosius tarafından gerçekleştirilmiş ve şehri yirmi kuşatmaya karşı korumuştur. Topun icadından önce hakikaten ele geçirilemez bir kaledir bu.[22] Ayrıca, Haliç tarafında yaklaşık dokuz mili aşan takviyeler de bulunmaktadır. Sekiz bin asker, Osmanlı ordusu tarafından saldırıya uğrayacak olan surların dört millik kısmının etkili bir şekilde savunulması için bile yetersizken Haliç kıyılarındaki takviyeler hakkında söz söylemek imkânsızdır. Fakat bu kısıtlı koşullarda dahi

savunma ateşli bir şekilde sürdürülmüştür. Bu durum, Rum imparatorunun Batı güçleri tarafından yeterince desteklenmiş olması durumunda .Mehmed'in belki de şehri ele geçiremeyeceğini göstermiştir

Yazar, 1890 yılında, büyük kuşatmayı anlattığı takdire şayan eserinde bu surları en ince [22] ayrıntısına kadar tasvir eden Sir Edwin Pears eşliğinde surlardan geriye kalanları görme fırsatına .sahip olmuştur

Kuşatma, Mehmed tarafından 6 Nisan 1453 günü başlatılmıştır. Vaktin birçoğu ise topların Edirne'den taşınması için harcanmıştır. Kuşatma sırasında hatırlanmaya değer iki ilginç olay yaşanmıştır. İlki, etrafı kuşatılmış olan şehre Sakız Adası'ndan erzak ve kumanya getiren dört adet güçlü ve sağlam mürettebatlı Ceneviz kadırgasının limanın sıkı ablukasını kırmasıdır. Kendi lehlerine esen şiddetli rüzgârla Marmara Denizi boyunca ve oradan da Boğaz'a yelken açmışlardır. Sultan, kayıklarla itilen küçük gemilerinden yüz kırk tanesini onlara karşı göndermiştir. Bu küçük gemiler azgın dalgalı denize karşı koymada güçlük çekmiştir. Dört büyük Ceneviz gemisi bu küçük gemilerin üstlerine gelmiş, bu gemilere çarpmış ve kayıklarını parçalamıştır. Ceneviz gemilerinin tayfaları, Türk kadırgalarının üzerine kocaman kayalar fırlatmış ve sırrı Rumlarda saklı olan söndürülmesi imkânsız ateşlerle Türkleri geri püskürtmüştür. Türk kayıkları bu büyük gemilerin ezici gücü karşısında herhangi bir ilerleme kaydedememiştir. Kadırgaların büyük bir kısmı ciddi can kayıplarıyla birlikte batmıştır. Liman girişinin yakınında rüzgâr dindiğinde Ceneviz gemileri, sayısız Türk donanması tarafından kuşatıldığı için büyük bir tehlikeye düşmüştür. Fakat son anda, akşam rüzgârı esmeye başlamıştır. Ceneviz gemileri kendilerini kurtarmayı başarmıştır. Limana girişi .engelleyen zincirler gevşetilmiş ve kurtulan gemiler içeri alınmıştır

Zonaro’nun Fırçasından Fatih’in Edirne Kuşatması

Sultan, deniz muharebesini kıyıdan izlemiştir. Atını, denizcilerine daha büyük çabalar harcamalarına yardımcı olma umuduyla sığ denizin içine doğru sürmüştür. Mehmed, yeni donanmasının bu ilk görevinde büyük hayal kırıklığına uğramıştır. Ertesi sabah, doğuştan gürbüz bir Bulgar olan Amiral Balta Oghli’yi huzuruna çağırtmış ve bu başarısızlığından dolayı onu azarlamıştır. Amiral falakaya çekilirken yere yatırılmasını ve dört adet güçlü adamı tarafından sıkıca tutulmasını emretmiştir. Hatta bazı tarihçiler .sultanın kendisinin de zavallı amirali asasıyla dövdüğünü belirtmektedir

Deniz bozgunundan doğan diğer olay ise Mehmed’in, kayıklarla itilen küçük gemilerinin Rumların yok edilmesinde güçlü gemilere karşı koyamadıklarını öğrenmesi üzerine, çok sayıda küçük geminin, suyun sığlığından ötürü, büyük gemilerin küçüklerle çarpışamayacağı ve şehrin iç savunmasına karşı rol oynayacağı, Boğaz’dan limanın üst kısımlarına gönderilmesine karar vermesidir. Bu amaçla, Mehmed, Boğaziçi’nin üstünden, yani Tophane’den Boğaziçi ile Haliç’i birbirinden ayıran tepeye kadar kalaslarla döşenmiş bir yolun inşasının yapılmasını emretmiştir. Bu yol, iyice yağlanmış ve gemiler, ırgatlar ve öküzler tarafından çekilerek yolun üzerinden kaydırılmıştır. Tepenin diğer ucundaki yokuşu geçmek ise kolaydır. Bu plana benzer bir operasyon önceden, daha küçük ölçeklerde, başka bir yerde yapılmış olduğu için tamamen yeni bir plan değildir. Plan,

çarpıcı bir başarıyla yürütülmüştür; bir gece içinde seksen adet Türk kadırgası bu yolla üst limana çıkarılmıştır, ayrıca, Mehmed liman boyunca bir yüzer köprü inşa ettirmiş ve bu köprü üzerine toplar dikilmiştir. Bu iki plan, Mehmed'e liman hattı boyunca Rum savunmalarına saldırma imkânı tanımış ve Constantine'i, ana saldırının gerçekleştirildiği kıyıya uzanan .surların savunmasından onlarca askeri geri çekmek zorunda bırakmıştır

Genç sultan, kuşatmada faal bir rol oynamıştır. Surların bombalandığı dört topun hattını kendisi belirlemiştir. İlk büyük top atışı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İlk atışta yanmış ve topu ateşleyen Eflâklıyı parçalara ayırmıştır. Fakat aynı boyutlarda iki topla birlikte tekrar ateşlenmiştir. Şehrin surlarına ve kalelerine toplar[23] atılmış ve nihayetinde bir oyuk açılmıştır. Hiç şüphe yok ki, şehrin ele geçirilmesi, geçmişte kalelere karşı kullanılan her şeyden üstün olan bu büyük silahların teminiyle gerçekleşmiştir. Rumlar da savunmada toplar kullanmış; fakat surların siperleri silahların ateşlenmesine izin verecek kadar geniş değildir ve silahların kullanılabileceği yerlerde ise surlar büyük sarsıntılara maruz .kalmıştır

Büyük boyutlardaki toplar Türkler tarafından Çanakkale'nin savunmasında son ana kadar [23] kullanılmıştır. 1855 yılında yazar oradaki kaleleri ziyarete gittiğinde hâlâ silahlardan bazılarının .mevcut olduğunu görmüştür

Kuşatmanın yedinci haftasından sonra, top atışları surların üç noktasında oyuklar açılmasını sağlamış, bu da Mehmed'e son hücum için her türlü umudu vermiştir. İlk oyuk, iki ana dış surun neredeyse dört yüz yard[24] uzunluğa düşürüldüğü ve muhafız kalelerden dördünün harap edildiği St. Romanus'ta açılmıştır. Geniş hendeğin bir kısmı surun enkazı, diğer kısmı ise çalı çırpıyla doldurulmuştur. Sultan, hücumun Mayıs ayının 29'unda yapılmasına karar vermiştir. Bu karar, şehirdeki Rumlar tarafından da duyulmuş ve her iki taraf da en büyük gayretlerini göstermek için her türlü .hazırlığı yapmıştır

Yard (Yarda): İngiliz birimleri, Emperyal birimler ve Birleşik Devletler geleneksel birimleri [24] sistemleri içinde yer alan bir uzunluk ölçüsü birimidir. Uzunluk değeri sistemden sisteme değişebilir. 1 yarda 3 ayak ya da 36 inçtir. Genelde mesafeleri ifade etmek için kullanılır. Alan hesaplarında yarda kare, hacim hesaplamalarında ise yarda küp adını alır. Bugün en büyük sıklıkta kullanılan yarda, uzunluk değeri 0,9144 m'ye eşit olan "uluslararası yarda"dır. ABD, İngiltere ve İngiliz .Milletler Topluluğu ülkelerinde kullanılır

Mayıs'ın 28'inde Mehmed birliklerine şehir ele geçirildiğinde üç günlüğüne şehri onlara bırakacağına dair bir ferman yollamıştır. Fermanda, baki Allah, dört bin peygamberi, kendi nefsi üzerine şehrin tüm nüfusunun, erkek, kadın ve çocuk, onlara bırakılacağına dair ant içmiştir. Bu ferman, .birlikler arasında coşkuyla karşılanmıştır

Aynı gün, sultan, ordusunu her biri elli bin adamdan oluşan üç bölüğe ayırmış ve sonra bütün askeri ve bahriyeli liderlerini çadırına çağırmıştır. Burada, onlara şehre ertesi gün nihai saldırıyı gerçekleştirme niyetini açıklamış, saldırı yöntemlerini belirtmiş ve son emirlerini bildirmiştir. Birliklere şehri yağmalama iznini vereceğine dair sözünün içeriğini .genişletmiştir

Şehirde sonsuz miktar ve çeşitte her türden zenginlik vardır, saray ve evlerdeki hazineler, gümüş, altın ve değerli madenlerle kaplı kiliseler. Ele geçirilip köle olarak satılacak yüksek rütbeli sayısız erkek ile asil ailelerden gelen genç ve güzel kadınlarla, satılabilecek veya haremlere alınabilecek sayısız kadın vardır. İyi ailelerden gelen delikanlılar mevcuttur. Evlerle .[güzel bahçeler vardır [demiştir

> Bugün size büyük ve kalabalık bir şehir veriyorum, eski Romalıların başkenti olan şehir, görkem ve ihtişamın merkezi olan şehir, dünyanın merkezi olacak şehir. Bu şehri size yağmalamanız için veriyorum, sayısız kadın, erkek ve çocukla dolu olan bu şehri ve şehri donatan her şeyi ele geçirmeniz için veriyorum. Şu andan itibaren hepiniz büyük saadetle yaşayacak ve çocuklarınıza büyük miraslar bırakacaksınız. Bütün Osmanoğullarına en büyük getiri ise dünya çapında akıl almaz bir üne sahip olan bir şehrin fethi olacaktır. Şanı ne kadar büyük olursa, şehri taarruzla ele geçirmenin şerefi de o kadar büyük olacaktır. Her zaman Türklerin düşmanı olmuş, her zaman Türklere düşman gözüyle bakmış, her yoldan Türklerin gücünü yok etmeye çabalamış olan şehir şimdi Türklerin eline geçecektir. Şehrin alınmasıyla bütün Rum İmparatorluğu'nu fethetmenin kapıları Türklere ardına dek açılacaktır.[25]

[25] Mehmed'in tarihçi Christobulus tarafından kaydedilen konuşması, Sir Edwin Pears'tan .alıntılanmıştır, s. 323-4

Mehmed'in bu konuşması kadın, erkek ve çocukların satılmak veya haremlerine almak üzere, dinî bağnazlıktan değil, Müslüman fetihlerinin ana dürtüsü olduğu için yağmalandığı ve ele geçirildiğine dair kanıt olması .açısından alıntılanmıştır

Taarruzun arefesi Türkler arasında büyük bir coşku yaşanmıştır. Çadırlar aydınlatılmıştır. Bu durum, Rumların İmparatorluklarının son gününde tamamen farklıdır. Şehirde, surların savunmasında varlığına gerek

duyulmayan insanların bile duaya katılıp Tanrı'ya düşmanın ellerine düşmemeleri için yalvardıkları dinî bir tören düzenlenmiştir. Törenin sonunda İmparator Constantine soylular ve askerî liderlerden oluşan topluluğa seslenmiştir. Yaklaşan taarruza karşı onları uyarmıştır. :Constantine

> Dini, ülkesi, egemenliği veya karısı ve çocukları için ölmeye hazır olmak bir vatandaşın görevi sayılmıştır her zaman. Kahramanca bir özveri için gerekli olan tüm bu teşvikler şimdi birleşmiştir. Şehrimiz, bütün Hıristiyanlar için sığınak, her bir Rum'un ve Doğu'da yaşayanların gururu ve neşesi olmuştur. Şehrimiz, Şehirlerin Kraliçesi'dir, mutlu zamanlarda neredeyse bütün topraklara güneşin altında boyun eğdiren şehirdir. Düşman, şehrimize en büyük ödülü olarak göz koymuştur. Savaşa neden olmuştur. Şehri almak için bütün taahhütlerini ihlal etmiştir. Yurttaşlarımızı kendi boyunduruğu altına almak ve köle yapmak, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ile donanmış ve içinde yüce Tanrı'ya tapınıldığı kutsal kiliseleri bizim kutsal varlıklarımıza küfredecek mabetlere çevirmek ve İsa'nın yerine başka bir peygamberi koymak istemektedir. Yurttaş ve silah arkadaşı olarak, kendileri için kıymetli olan şeyleri korumak için cesurca savaşmak, eski Yunan ve Roma kahramanlarının soyundan geldiklerini hatırlamak ve gelecekte kendi hatıralarının da atalarınınkiler kadar güzel olacağını bilmek ve buna göre davranmak vatandaşlarımızın görevidir... Bunu savunmak için ölümü göze almıştır... Düşman askerlerinin sayısına .güveniyor; fakat siz Tanrınıza güvenin

Akşam, St. Sophia'da, bir Türk camisine çevrilmeden önceki son Hıristiyan merasimi olması açısından unutulmaz olan dinî bir merasim yapılmıştır. İmparator ve yandaşları dinî törene ve Rum patriğinin veda davetine iştirak etmiştir. Sonu yaklaşmakta olan bir imparatorluk adına yakılan bir ağıt merasimi olduğu için unutulmaz bir görüntüdür. Daha sonra, imparator sarayını son kez ziyaret etmiş ve hizmetkârlarına veda etmiştir. Burada çok dokunaklı anlar yaşanmıştır. Orada bulunanlardan biri şunları kaleme almıştır: "Taştan yapılma biri bile olsa o an ağlardı." İmparatorun, ölümcül düşmanın şehri ele geçirmesinden kurtarmak gibi bir .umudu olmadığı aşikardır

Kaçınılmaz olan ertesi günün, 29 Mayıs 1453 sabahı erkenden Türk ordusu nihai taarruza geçmiştir. Sultanın planı hem karadan hem de denizden surların pek çok noktasına saldırmak; fakat asıl taarruzu, St. Romanus kapısının yakınındaki Lycus vadisindeki toplardan büyük hasar görmüş surlara yapmaktır. Daha sonra da alt birlikleri kullanarak büyük ordusunun art arda yapacağı saldırılarla muhafızları bozguna uğratmak ve uzun süren dövüşme sonucunda düşman bitkin düştüğünde son taarruza en iyi birliğini saklamaktır. İlk taarruz, ok ve yay ile kaya ve demirden toplar atan sapanlarla kuşanmış büyük bir gayrinizamî birlik tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplarda kullanılan barut henüz tüfekler için kullanılmamaktaydı. Askerler, saldırı için merdivenlerle surlara tırmanmakta ve bir ok kümesi gökyüzünü karartmaktadır. Bu uzun takviye hattını savunmak için en fazla iki bin Rum ayrılabilmiştir. Askerler, iki sur arasında kalan duvarlarda toplanmışlardır. İç surlardaki kapılar kapatılmıştır, böylece buradaki askerlerin savunmayı bırakıp şehre geri çekilmek gibi bir şansları bırakılmamıştır. Bu iki sur arasında kendi canları .için savaşmak zorundadırlar

Sultan, büyük top atışının hendeğin kenarında gerçekleştirilmesini emretmiş ve tek bir atış dış surun yerine dikilen seti yıkmıştır. Toz bulutunun kamuflajıyla Türkler saldırıya geçmiştir. Rumlar da müdafaaya geçmiş ve Türkler büyük kayıplar vererek geri çekilmişlerdir. İkinci taarruz, gayrinizamî orduya göre oldukça üstün olan Anadolu piyadeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Fakat başarılı olamamışlardır. Rumların bu iki saldırıyla bitap düşmüş olacağını düşünen sultan, üçüncü bir taarruz için büyük bir birlik göndermiştir. Bu birlik, sultanın Yeniçerilerinden oluşmaktadır. Yeniçerileri hendeğin kenarına göndermiş ve saldırı emrini vermiştir. Sete karşı tekrar top atışı yapılmış ve top atışının kaldırdığı toz bulutu altında Yeniçeriler taarruzlarını gerçekleştirmiştir. Bazıları seti geçmekte başarılı olmuş ve onlarla Rumlar arasında göğüs göğüse bir mücadele başlamıştır. Rumlar ellerinden geleni yapmıştır. Fakat başlarına bir felaket gelmiştir. Askerleri kumanda eden Giustiniani ağır bir şekilde yaralanmıştır. Yaralarından kanlar boşalmaktadır. Giustiniani savaş alanını terk etmeye ve yaralarına baktırmak için limandaki gemisine dönmeye karar vermiştir. Yakınlarda bulunan İmparator Constantine, onun gidişinin geriye kalan askerler üzerinde yıkıcı etki yaratacağını belirterek kalması için beyhude

yakarmıştır. Diğerleri ise yaraların çok da ciddi olmadığını ve komutanın savaş alanını terk etmesinin gereksiz olduğunu düşünmüşlerdir. Fakat Giustiniani gitmekte ısrarcı olmuş ve iç surların kapısının anahtarlarını istemiştir. Onunla birlikte bazı Cenevizli askerler de alanı terk etmiştir. Bu gidiş, birlikler arasında ümitsizlik ve bunalıma yol açmıştır. Türklere karşı .dirençleri düşmüştür

Bazı Rum tarihçiler, Giustiniani'yi savaş alanını kritik bir anda terk ettiğinden dolayı korkaklıkla suçlamaktadır, Gibbon ise bu durumu onun büyük otoritesine bağlamıştır. Fakat İtalyan askerin şanı, Finlay ve Sir Edwin Pears gibi daha sonraki tarihçiler tarafından savunulmuştur. Giustiniani'nin, İstanbul'un ele geçirilmesinden birkaç gün sonra yaralarından dolayı öldüğünü bildirmişlerdir, bu da yaraların ciddi ve ölümcül olduğunun en iyi kanıtıdır. Tüm bunlara karşın, geri çekilmesinin askerlerin üzerindeki etkisini yeterince değerlendirememiştir. Kendi gemisinde ölmektense savaş alanında ölmesi daha iyi olacaktır. Fakat bu olsaydı bile, Giustiniani'nin alanı terk etmesinin günün dönüm noktası olduğu ve müdafaayı gerçekleştiren askerler üzerinde yıkıcı etkisi olduğu .konusunda bütün tarihçiler mutabıktır

Bu durumu düzeltmek için imparator elinden gelenin en iyisini yapmıştır. Giustiniani tarafından terk edilen mevkii kendisi doldurmuş ve savunmayı yönetmiştir. Mehmed ise hendeğin diğer tarafından müdafaanın zayıfladığını gözlemlemiştir. Yeniçerilerine: "Şehri alıyoruz! Orası artık bizimdir! Surlar savunulmuyor!" diye haykırmıştır. Onlardan son çabalarını harcamalarını istemiştir. Yeniçeriler setin üzerine çullanmış ve duvarlardan bir giriş açmışlardır. Kısa bir süre içinde diğer askerler de akın etmiş ve sayıca üstün olmaları dolayısıyla Rumları bastırmışlardır. Bu başarıyla umutları tükenen imparator kaftanını bir kenara fırlatmış ve "Şehir ele geçirildi ve ben hâlâ hayattayım!" diye haykırmıştır. Kılıcını çekerek arbedenin içine girmiştir. Constantin, imparatorluğu ve şehri için savaşarak ölmüştür. Sultanın emriyle aramalar yapılmasına rağmen cesedi hiçbir zaman bulunamamıştır. Türk askerler surlardaki Rum ve İtalyan askerlerden sayıca üstündür. İç sur boyunca Rum ve İtalyanların kaçacağı hiçbir çıkış yolu yoktur. Onlar iki sur arasında kendi tuzaklarına düşmüşlerdir. Hepsi birden orada bozguna uğratılmıştır. Bunu kullanan Yeniçeriler iç surlar boyunca yollarını açmakta hiçbir zorluk çekmemiştir, daha önce de .belirtildiği gibi, şehrin bu kısmı korunmasızdır

Fatih’in İstanbula Girişi

Şehrin diğer kısımlarına yapılan taarruzlar başarılı olmamıştır. Yalnızca bu taarruzda başarılı olunmuştur. Buradaki zaferin bir kısmı Mehmed’in eşsiz komutanlığı ve yılmaz kararlığı, bir kısmı ise müdafaanın en kritik anlarında Giustiniani’nin geri çekilmesiyle Rumların yaşadığı makûs kader sayesinde kazanılmıştır. Şehri savunan Rumlar görevlerini yerine getirmiştir; fakat sayıları oldukça yetersizdir. Batı Avrupa’dan ya da komşu Hıristiyan devletlerinden yeterli desteği alamamışlardır. Birkaç bin askerleri daha olsaydı, şehri kurtarma imkânları olabilirdi. Papa tarafından gönderilen otuz takviye kadırga şehir düştüğünde henüz yoldaydı. Ters yönden esen rüzgâr kadırgaları Scio’da (Sakız Adası) alıkoymuştur. Konuyla ilgili Rum tarihçisinin yorumu ise “Auxilium deus ipse .negavit”[26] olmuştur

(.İnsan her zaman kendi gücünün varlığına inanmalıdır.” (çev“ [26]

Türkler şehre girdiklerinde, yaş veya cinsiyet ayrımı yapmaksızın sokaklarda gördükleri herkesi yağmalamaya başlamıştır. Fakat şehirde silahlı kimse kalmadığı için onlara direnen de yoktur. Tüm nüfus sinmiş ve paniğe kapılmıştır, ayrıca üstlerine doğru gelmekte olan kara talihle karşı karşıyadırlar. Bir süre sonra, Türkler yağmalama ve köle alma konusunda daha pratik bir çözüm bulmuşlardır. Büyük bir grup asker varlıklı kesimin konaklarını, diğer bir grup kiliseleri ve üçüncü grup ise dükkânları ve evleri yağmalaya başlamıştır. Bütün kıymetli eşyalar askerlerin arasında paylaştırılmak üzere bir alanda toplanmıştır. Konak ve evlerde yaşayanlardan yaşlı olanlar öldürülmüş, güçlü ve genç olan kadın ve erkekler ise köle olarak satılmak üzere mahkûm edilerek askerler tarafından .alınmış ve iplerle bağlanmıştır

:Bu sahnelerin tadını çıkaran Türk tarihçi Sadeddin şunları söyler

> Yağma iznini alan askerler keyifli bir şekilde şehre akın etmiş, buradaki mal sahipleriyle ailelerini ele geçirmiş ve kâfirlere gözyaşı döktürmüşlerdir. İlkeleri “Yaşlıları öldür, gençleri ele geçir.” olmuştur.[27]

.Pears’tan alıntılanmıştır, s. 30 [27]

En ağır felaket ise şehirdeki zengin ve kültürlü sınıfın başına gelmiştir. Kız ve erkek evlatları Anadolu’daki haremlere satılmak üzere veya daha kötü amaçlarla kendilerinden alınmıştır. Ebeveynler de eğer hâlâ güçlü kuvvetlilerse, köle olarak satılmıştır. Birçok kişi evlerinden kaçıp hasımlarının tapınaklara saygı duyacağını umut ederek veya bir çeşit mucizenin onları kurtaracağını bekleyerek St. Sophia’da ve diğer kiliselerde toplanmıştır. Fakat çabalar beyhudedir. St. Sophia, şehirdeki en iyilerin toplandığı bir ağ olmuş ve gruplar halinde üstelerinden gelinmiştir. Kendilerini Tanrı’ya adayan bakireler saçlarından sürüklenmiş ve sahip oldukları her şey ellerinden alınmıştır. Şehirde tarifi imkânsız acılar .yaşanmıştır

Şehir, kıymetli olan her şeyden arındırılmış ve çıplak halktan başka bir şey kalmamıştır. En düşük tahminlere göre, çoğu genç ve kuvvetli kadın ve erkeklerden oluşmak üzere elli bin kişi esir düşmüş ve daha sonra köle olarak satılarak Anadolu’ya sürgün edilmiştir. Çok azı şehirden kaçarak

diğer bölgelere gitmiştir. Bazıları, limanı abluka altına alan Türk gemilerindeki mürettebatın şehrin yağmalanmasına katılmak için gemileri terk ettiklerinden dolayı kaçışın kolay olduğu Rum ve Ceneviz kadırgalarına sığınmıştır. Bazı kişiler şehirde saklanabilmiş ve korkunç sahneler sona erdiğinde ortaya çıkmıştır. Ne kadar olduğu bilinmeyen diğerleri satılmaya değer olmadıkları için öldürülmüştür. Şehrin yağmalanmasından kalan hâsılat ve esirlerin satılması Türk ordusundaki her bir askere zenginlik kazandırmıştır. Kartaca'nın yıkımından beri hiçbir .şehrin başına böyle kötü bir felaket gelmemiştir

Üç gün üç gecelik bir sefahatten sonra sultan olaya müdahil olmuş ve yağmanın durdurulması emrini vermiştir. Bu esnada, taarruzun son gününde birlikler şehri ele geçirirken sultan da atıyla şehre gelmiştir. Doğrudan St. Sophia'ya gitmiş ve atından inerek büyük kiliseye girmiştir. Kilisenin harap edilmesini önlemek için büyük itina göstermiş, kiliseyi harap eden bir askeri bizzat kendisi durdurmuş ve ona binaların kendisinin olduğunu söylemiştir. İnsanları vaiz kürsüsünden ibadete çağırmak için bir mollayı görevlendirmiştir. Böylece, görkemli Hıristiyan kilisesinin camiye .dönüştürülmesini resmen başlatmıştır

Daha sonra, İmparatorun Rum kuvvetlerinin komutasını gerçekleştiren Notaras'ı çağırtmış ve onu cömertliğiyle etkilemiştir. Ondan, şehrin ileri gelen erkeklerinin bir listesini almış ve kelleleri için büyük ödüller .koymuştur

Ertesi gün sultan şehri incelemiş ve İmparatorluk Sarayı'na gitmiştir. :Saraya girerken Acem şairin şu dizelerini okumuştur

Örümcek, Sezar'ın sarayının kapısına ağını örer, Baykuş, gözcü .kulesinin nöbetçisidir

Sultan, daha sonra, büyük bir şölene başkanlık etmiş ve şarap içmiştir. Yarı sarhoş bir şekilde harem ağasına Notaras'a gitmesini ve on dört yaşındaki yakışıklı küçük oğlunu getirmesini emretmiştir. Notaras oğlunu vermektense ölmeyi yeğleyerek reddetmiştir. Bunun üzerine, sultan, Notaras ve ailesinin öldürülmesini emretmiştir. Hepsinin kelleleri .uçurulmuş, şölende sultanın masasının önüne konmuştur

Sultanın acımasızlığının, haremindeki âşık olduğu gözdesinin hain bir Rum olan babası tarafından kışkırtılması üzerine kamçılandığı

söylenmektedir. Bu etki altında, bir önceki gün özgürlükleri verilen herkesin idamını emretmiştir. Papanın elçisi olan Kardinal Isidore'un itibarı alınmış ve kardinal cüz'i bir fiyat karşılığında bir asker tarafından köle olarak satılmıştır. Daha sonra fidye karşılığında kurtarılmıştır. Bayezid'in imparatorlukta bir Hıristiyan olarak yetişen torunu Orhan ise köle olarak .satılmaktansa intihar etmiştir

Sultan ve askerleri tarafından birtakım acımasızlıklar yapılmış ve İstanbul'un ele geçirilmesi bütün Rum topluluğunun üzerinde bir musibet olmuş olmasına rağmen, 1204 yılında Haçlılar tarafından ele geçirildiğinde yaşanan utanç verici âlemlere sahne olmamıştır. Şehre girilmesinden birkaç saat sonra bu anlamda toplu bir kıyım olmamıştır. Çok fazla kundakçılık yapılmamıştır. Sultan, başarılı bir şekilde, kiliseleri ve diğer binaları .korumak için elinden gelenin en iyisini yapmıştır

Sultan bazı davranışlarında acımasız olsa da bazılarında olağanüstü ileri görüşlülüğü ile devlet adamı olduğunu göstermiştir. İlk işlerinden biri, şehrin yağmalanmasını durdurduktan sonra, kendisini Rum Kilisesinin koruyucusu ilan etmek olmuştur. Kilisenin Ortodoks üyelerine şehirdeki bazı kiliseleri kullanmalarını garanti altına alan bir imtiyaz ve eskiden kullandıkları gibi dinî ayinlerini kutlama yetkisi verilmiştir. Ayrıca, iç işlerinde belli bir derecede özerklik tanınmıştır. Evlilik yasaları ve veraset hakları tanınmış ve Piskopos ile Kilise Mahkemelerine yasaları uygulama .yetkisi verilmiştir

Rum ruhban sınıfından geriye kalan en ünlü isim Gennadius'un peşine düşülmüştür. Gennadius, şehrin yağmalanmasından sonra Edirne'de bir paşaya köle olarak satılmıştır. Tekrar İstanbul'a getirtilmiş ve sultan tarafından Rum Kilisesinin Piskopos'u olarak atanmıştır. Bu esnada, :Mehmed şunları söylemiştir

> Seni Piskopos ilan ediyorum. Rabbim seni korusun. Her durumda ve her koşulda dostluğuma .güven ve seleflerinin imtiyazlarını gönül rahatlığıyla kullan

Bu, çok zekice ve yerinde bir harekettir. Türkler arasındaki bazı bağnazlar, sultana, İslam'a kucak açmayan Rumların katledilmesini tavsiye etmiştir. Mehmed bunu devletin çıkarı için olsaydı belki onaylar ve hatta muhtemelen hoşuna da giderdi. Fakat devlet idaresinin bilgece yapılabilmesi adına temkinli bir siyaset peşinde olan Mehmed bu tavsiyeyi

reddetmiştir. Başkentin nüfusunu tekrar artırmak ve Türkler dışında başka milletleri de cezp etmek gerekmektedir. Mehmed ayrıca Avrupa'da daha fazla fetih arzusundadır. Bozguna uğratılmış halkı dinlerini değiştirmeye zorlamanın dirençlerini kamçılarken, hoşgörünün zayıflatabileceğini fark etmiştir. Sırp prensi, Macar vatanseveri Hunyadi'ye eyaletin efendisi olsaydı Ortodoks Rum Kilisesine ne yapacağını sorduğunda Hunyadi'nin cevabı, "her yere Katolik Kilisesi inşa ettirirdim," olmuştur. Mehmed ise aynı soruyu şu şekilde cevaplamıştır: "Her bir caminin yanına halkınızın ".ibadet edebileceği kiliseler dikilecektir

Mehmed'in eşsiz hoşgörüsü o zamanlarda Avrupa'daki Hıristiyan güçlerinin bütün siyasî değerlerinden ötedir. Bu emsal, galiplerin dinini benimsemeyi reddeden Müslüman Arapları ülkelerinden kovan İspanyollar tarafından uygulanmamıştır. Mehmed'in bu davranışı, Avrupa'nın Türkler tarafından işgal edilmesinin dinî bağnazlıkla veya İslam'ı yayma arzusuyla gerçekleştirilmediğinin bir kanıtıdır. Rumları ve fethedilen şehirdeki diğer azınlıkları İslam dinini benimsemeye teşvik etme veya zorlama çabası .bulunmamaktadır

Mehmed İstanbul'un nüfusunu artırmak için işe koyulmuştur. Fetihten uzun bir süre önce şehrin nüfusu yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. Rum İmparatorluğu toprak kayıplarıyla küçülürken başkentin önemi de aynı oranda azalmıştır. Mehmed, fetihten sonra şehirden kaçan herkesi şehre davet etmiş ve mallarıyla dinlerini koruma sözü vermiştir. Rum, Yahudi ve Türk ailelerinin imparatorluğun çeşitli bölgelerine gönderilmesini emretmiştir. Trabzon ve Mora'yı ele geçirdiğinde, binlerce Rum İstanbul'a gönderilmiştir. Ege Denizi'nde fethedilen küçük adalar için de aynı uygulama gerçekleştirilmiştir. Mehmed'in egemenliğinin sonunda, İstanbul son Rum imparatorunun egemenliğinde olduğundan çok daha fazla nüfusa .sahip olmuş ve gelişmiştir

İstanbul'un fethi, Mehmed'in uzun saltanatının ilk başarısı olmasına ve tarihteki şanının buna dayanmasına rağmen hakikatte kendisine halkı tarafından verilen isim 'Fatih'i kazandıran uzun fetih listesinin ilkidir. Saltanatının otuz yılı boyunca birliklerini komuta ederek neredeyse bütün zamanını savaşta geçirmiş ve bu savaşların yalnızca çok azında Avrupa .veya Asya'daki imparatorluğuna yeni topraklar katmamıştır

Önceki padişahların egemenliğinde yalnızca vergi veren Bosna ve Mora, Mehmed zamanında tekrar kuşatılmış ve imparatorluğun mutlak parçaları haline getirilmiştir. Prensleri tahttan indirilmiş ve öldürülmüştür. Eflak ve Kırım Osmanlı'ya tâbi devlet olmaya zorlanmıştır. Asya'da, Osmanlıların uzun zamandır rakibi ve düşmanı olan ve onlarca savaştan sonra haraç vermeye razı olan Karamanlılar zorla devlete eklenmiş ve Selçuklu krallarından olan egemenlikleri ölümle sonlandırılmıştır. İstanbul'un Haçlılar tarafından işgalinden sonra imparatorluktan ayrılan ve Komnenos Hanedanlığı'nda küçük bir imparatorluk haline getirilen büyük şehir Trabzon ve komşu eyaleti Kapadokya, Mehmed tarafından işgal edilmiş ve devlete bağlanmış ve de hükümdar aile Mehmed'in emri üzerine öldürülmüştür. Cenevizlilerin Karadeniz kıyılarındaki mülklerine el .konulmuş ve zimmetlenmiştir

Rum Takımadalarındaki, Midilli, Limni ve Kefalonia adaları dahil olmak üzere, birçok ada da saldırıya uğramış ve topraklara katılmıştır. Aynı kader Eğriboz'u da vurmuştur. Eğriboz, Mora kıyısındaki diğer topraklarından da mahrum edilen Venedik Cumhuriyeti'ne bağlıdır. Tüm bu girişimlerin yanı sıra Mehmed takip eden yıllarda birliklerini Steiermark ve Transilvanya'yı yakıp yıkmaları için göndermiştir. Hatta Friuli bölgesini ve savaşlarda Osmanlılara deniz kuvvetleriyle yardım edeceği konusunda bağlayıcılığı olan küçültücü bir anlaşmaya zorlanan Venedik yakınlarındaki diğer bölgeleri yağmalamak için İtalya sınırına birlik göndermiştir. Hırslı padişahın son başarısı birliklerini Otranto'nun ele geçirildiği Güney İtalya'ya göndermek olmuştur. Mehmed'in başarılı olamadığı yegâne kuşatmalar 1456 yılında Belgrat'ta ve 1480 yılında ise Rodos'ta gerçekleşenlerdir. Macaristan ve Almanya'nın fethinin önünde uzun zamandır engel teşkil eden Belgrat'ın büyük bir önemi vardır. Sultan, yüz elli bin asker ve üç yüz adet silahtan oluşan taarruz birliklerinin komutasını bizzat kendisi almıştır. İstanbul'dan sonra kuşatmanın kolay olacağını düşünmüştür. Fakat Rum İmparatorluğu'nun sınırlarına çok az yardım gönderen Batı Avrupa, Belgrat'ın düşmesi üzerine Almanya'nın istilasıyla alarma geçmiştir. Papa başka bir Haçlı seferi ilan etmiş ve sayısız şövalye .sınır şehrinin korunması için gönüllü olmuştur

Bu son seferde Hunyadi Macarlıları kumanda etmiştir. Büyük kayıpların ardından alt bölge Türkler tarafından alınmıştır; fakat üst bölge uzun süren

bir direniş gerçekleştirmiştir. Hıristiyan şövalyeleri dikkate değer bir hücumla Türklerin mühimmatına saldırmış, bütün silahları ele geçirmiş ve sultanı yaralamışlardır. Mehmed, elli bin askerini kaybettikten sonra kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu, Macar vatanseverinin son başarısı olmuştur. Hunyadi, bu büyük başarıdan yirmi gün sonra ölmüştür. Söz konusu başarı, Belgrat'a tekrar saldırılıp şehrin ele geçirilmesinden ve Macaristan ve Viyana'nın fethinin kapılarının Türklere açılmasından elli yıl .önce gerçekleşmiştir

Çok sayıda komutana sahip olduğu düşünülen Mehmed, görevi ehil komutanlarına bıraktığı Kırım istilası, Rodos taarruzu ve Otranto'nun ele geçirilmesi hariç bütün bu seferlerde ordularını savaş alanında bizzat kumanda etmiştir. Fakat emri altındaki komutanları idare edebilecek ve Devlet-i Âliye'de sultanın egemenliğini sürdürebilecek şanlı bir kumandanı yoktur. Askerî operasyonları veya saldırıda bulunacağı yerler konusunda kimseye güvenmemiştir. Savaş konseyleri toplamamıştır. Ordularını her yıl Boğaz'ın yakalarından birinde varış noktalarının neresi olduğunu bildirmeden toplamıştır. Komutanlarından biri bir gün sultana yeni hedefinin neresi olduğunu sorduğunda Mehmed sakallarının tek bir tanesi bile niyetinin ne olduğunu bilse onu koparıp ateşe atacağını söylemiştir. Savaşta başarının ilk öğesi olarak gizemi ve sürati ele almış ve bu ilkeye göre hareket etmiştir. Eflak kuşatması örneği istisnai olmak üzere, savaş provokasyonu her açıdan sultanın elindedir. Küçük akın ve baskınlar, devlet veya şehri boyun eğdirme amacıyla kısa bildirilerle duyurulur ve gerçek .saldırı da mümkün olan en kısa zamanda gerçekleştirilirdi

Belgrat Savaşı

Savaş ve akın konusunda kararlı olan sultan hedefini son derece gayretle kovalamış ve kayıpları göz ardı etmiştir. Bir kural olarak, seferleri kısa sürmüştür; fakat Venedik ile yapılan savaş istisnai olmuştur. Bu savaş yıllarca sürmüştür. Söz konusu savaş çoğunlukla, her iki tarafın donanmalarının büyük roller üstlendiği Takımadalardaki Adalar Cumhuriyeti ve Yunanistan ile Arnavutluk kıyılarındaki kalelere yapılan saldırılardan oluşmaktadır. Arnavutluk'un fethi, vatansever kahraman Scanderbeg'in kendi askerlerinin sayısını son derece aşan Osmanlı orduları tarafından birbiri ardınca yapılan saldırıları alt ettiği, yıllarca süren bir mücadelenin sonunda gerçekleşmiştir. Bu büyük kumandanın 1467 yılındaki ölümüne kadar Mehmed sayıca üstün kuvvetlerle Arnavutluk'taki .savunmayı yıpratamamıştır

Mehmed, hükümdarlığının ilk yıllarında İstanbul'un stratejik önemini kavramıştır. Şehir, imparatorluğunun temel taşı olmuştur. Hükümetinin merkezini Edirne'den İstanbul'a taşımıştır. Çanakkale'yi, her birinde otuzar silah bulunan, Sestos ve Abydos kalelerine yakın, iki kale inşa ettirerek güçlendirmiş ve Boğazların kontrolü buradan sağlanmıştır. Bu kaleler devletin başkentini saldırılardan korumuştur. Ayrıca, Marmara ve Karadeniz'den düşman donanmalarının geçişini engellemiştir. Deniz donanmasını güçlendirmiş ve Akdeniz'deki tüm diğer güçlerden üstün hale getirmiştir. Bu durum Mehmed'e Karadeniz ve Marmara Denizi'nde mutlak egemenliği tanımıştır. Cenevizlilerin Karadeniz'deki varlıkları Mehmed'in elindedir. Belgrat'taki kuşatmaya destek olmak için Tuna'ya küçük .gemilerden oluşan bir filo göndermiştir

Mehmed bütün seferlerinde daha önce görülmemiş bir acımasızlık göstermiştir. Hayatları ve mal varlıklarını garantiye alma şartıyla teslim olan prensler, generaller ve ordular, verilen sözlerden dönülerek, hiç acımadan öldürülmüştür. Şehirlerde yaşayanlar, vaatler hiçe sayılarak, ya .köle olarak satılmış ya da zorla Türk topraklarına gönderilmiştir

Bu durumun bir örneği Bosna'da, sultanın komutası altında ordulardan birinin başında bulunan Osmanlı sadrazamı tarafından kazanılan zaferde yaşanmıştır. Bosna prensi ve ordusu hayatlarının bağışlanacağına dair yazılı bir anlaşma üzerine teslim olmuştur. Bu imtiyaz Mehmed'i çok öfkelendirmiştir. Savaşlarda mağlup ettiği prensleri ve saltanatlarını öldürerek soyunu tüketmek Mehmed'in kasti politikasıdır. Mehmed, Bosna'daki konuyla ilgili, cevabın ne olması gerektiğine dair gerekli bilgileri ileterek, şeyhülislama danışmıştır. Şeyhülislam, kâfirlerle yapılan bir anlaşmanın sultan için bağlayıcı olmadığına dair bir fetva vermiştir. Hatta bu din adamı, infazı kedisinin gerçekleştirebileceğini söylemiştir. Bosna kralı, sultanın huzuruna, elindeki anlaşmayla korkudan titreyerek çıkarıldığında şeyhülislam, bir kâfirin öldürülmesinin hayırlı bir iş olduğunu söyleyerek, kralın kellesini uçurmuştur. Fetvası da benzer birçok olayda emsal teşkil etmiştir. Kendisi ve ailesinin hayatları ve özel mülkiyetlerini garanti altına aldıktan sonra savaşmadan teslim olan Trabzon İmparatoru Comnenus ve soyundaki herkes birkaç hafta sonra İstanbul'da .sudan bir bahane gösterilerek öldürülmüştür

Aynı şekilde, Eğriboz Adası 1470 yılında Venediklilerden aldığında, Rumlar tarafından desteklenen Venedik karargahı çok büyük bir savunma

gerçekleştirmiş ve Türklere ağır kayıplar yaşatmıştır. Adanın savunmasında kumandanlık yapan general Paul Evizzo kendisi ve ordusunun hayatını güvenceye almak kaydıyla teslim olmuştur. Mehmed ise sözünden dönmüştür. Bütün Venedik askerlerini kazığa oturtarak öldürmüştür. Evizzo'nun vücudu ise sultanın emriyle ikiye ayrılmıştır. Evizzo'nun kızı Mehmed'in huzuruna çıkartılmış ve cariyesini olmayı reddettiği için sultanın emriyle öldürülmüştür. Ada, 1471 yılında Osmanlı .İmparatorluğu'nun topraklarına katılmıştır

Tüm bu fetihlerde Osmanlı ordularının sayı ve silah bakımından oldukça üstün olduğu kabul edilmelidir. Savaşların birçoğunda da hasımlarının arasındaki düşmanlık Osmanlıların çıkarına olmuştur. Karaman'ın Osmanlı'ya bağlanması, ardında yedi şehzade bırakan son sultan İbrahim'in ölümü sayesinde gerçekleşmiştir. Oğullarının altısı kraliyet soyundan olan eşinden diğeri ise bir köleden doğmadır. İbrahim vârisi olarak en küçük oğlunu seçmiştir. Diğer altı şehzade en küçük kardeşlerine karşı mirasları uğruna mücadele etmiş ve vârisi, başkent Konya'da kuşatma altına almıştır. Mehmed bu duruma müdahale etmenin iyi bir fırsat olabileceğini ve bu sayede Karaman'ı topraklarına katmayı düşünmüştür. Hiçbir savaş nedeni olmaksızın yüz bin askerden oluşan ordusunu ülkeye göndermiş ve bütün prenslere karşı savaş açmıştır. Sadrazam Mahmud Paşa önceden gönderilmiş ve Konya yakınlarında İbrahim'in en küçük oğlu İshak'ı bozguna uğratmıştır. Mehmed, şartlı teslim maddelerini fazla merhametli bulmuştur. Mahmud Paşa'yı hoşgörüsünden dolayı cezalandırmaya karar vermiştir. Sadrazam uyuduğu sırada çadırının ipleri kesilmiş ve çadır da talihsiz sadrazamın üstüne düşmüştür. Bu, itibardan düşmenin bir işaretidir. Kabiliyetli ve başarılı bir kumandan ve devlet adamı olan Mahmud görevinden alınmış ve öldürülmüştür. Osmanlıların uzun zaman boyunca düşmanı olan Karaman Hanedanlığı boyunduruk altına alınmıştır. Ülke, Türk İmparatorluğu'nun eyaleti haline getirilmiştir. İki önemli şehrinin nüfusu azaltılmış ve şehrin ihtişamı kaybolmuştur. Karaman, bir daha .Osmanlı saltanatı için sorun teşkil etmemiştir

Mehmed'in acımasızlıklarından en çok muzdarip olan ülke ise Yunanistan'dır. Burada da yıkımın asıl nedeni ihtilaftır. İstanbul'un son Rum imparatoru olan Constantine'in erkek kardeşleri Demetrius ve Thomas, sultana bağlı olarak biri Argos'ta diğeri Patras'ta egemenliklerini sürdürmüştür. Kendilerini beklemekte olan tehlikenin farkına varmaksızın

Constantine'in ölümünden sonra egemenlik için birbirleriyle savaşmışlar ve ölümcül savaşlarında tek bir gün içinde üç kez taraf değiştirdikleri söylenen; bu yarı despotların bir birine bir diğerine destek veren sayısız kararsız Arnavut'tan yardım almışlardır. İki kardeş arasındaki bu kavganın Mora'nın tamamının topraklara katılması için iyi bir fırsat olduğunu düşünen Mehmed, 1458 yılında büyük bir orduyla taarruza başlamıştır. Ülkeyi savunmak için birleşmek yerine, iki kardeş birbirleriyle savaşmaya devam etmiş ve aynı zamanda tek başlarına Türklere karşı da savaşmaya çalışmıştır. Mehmed'in ordusu ülkeyi geçerken herkesi kılıçtan geçirmiş ve her yeri yağmalamış, pek çok küçük kaleyi başarılı bir şekilde kuşatmış ve ele geçirmiştir. Neredeyse bütün galibiyetlerde, düşmanın gayretli direnişinden sonra şartlı teslim teklif edilmiş ve askerlerin hayatlarının bağışlanacağı sözü verilmiştir. Fakat hiçbirinde sözler tutulmamıştır. Kaide olarak, savaşçılar teslim olduktan sonra öldürülmüş, liderleri ikiye bölünmüş, şehirdeki diğer kişiler ise ya köle olarak satılmış ya da boş şehri doldurmak için sömürge olarak topluca İstanbul'a gönderilmiştir. İki kardeş ise ülkeden uzaklaştırılmıştır. Demetrius, sultanla birtakım anlaşmalar yapmıştır; buna göre kendi kızını Mehmed'in haremine vermiştir. Fakat Mehmed bu sözünü tutmamış, kızın hareme değer bir insan olmadığına karar verilmiş ve emrine verilen tek bir harem ağasının da hizmetinden alınmasıyla hakarete uğramıştır. Bu kıza ne olduğu tarihte belirtilmemiştir. Thomas ise hazine yerine kıymetli bir yadigârla, St. Andrew'un kellesiyle, ülkeden kaçmış ve tarih sayfalarından silinmiştir. Sultan, Venediklilerin elinde olan iki veya üç liman hariç, ülkeyi ele geçirmiştir. Türklerin bu taarruzu Yunan halkını derinden etkilemiştir. Yunanistan, Venedikliler tarafından kısa bir süreliğine ele geçirilmiş olmasının dışında tam 471 yıl .boyunca bir Türk eyaleti olmuştur

Kazıklı Voyvoda

İstanbul’a dönüş yolunda sultan, Franco’nun Türk İmparatorluğu’na bağlı bir şekilde “Dük” olarak hüküm sürdüğü Atina’dan geçmiştir. Franco’nun öldürülmesini emretmiştir. Bu emir, özel bir durum üzerine, Türk kumandanın çadırında değil Franco’nun kendi evinde gerçekleştirilmiş .böylece de Yunan bağımsızlığına dair son ışık da sönmüştür

Mehmed’i acımasız veya gaddar olarak yargılamak adil olmayacaktır. Kuşatmış ve fethetmiş olduğu ülkelerin liderleri, yani Mehmed’in rakipleri, bu açılardan Mehmed’den aşağı kalır değillerdir. Arnavutluk’u vatansever bir şekilde savunmuş olması ülkesinde kendisine aziz ismini kazandıran ve tarihte önemli bir yere sahip olan Scanderberg bulduğu her fırsatta zalim ve kindar bir insan olmuştur. Savaşlarda yakalanan tutsakları alışkanlık olarak topluca katletmiştir. Mora’daki bu iki isim acımasızlık açısından birbirinden geri kalmamıştır. Eflak Prensi Wlad, bir diğer ismiyle Voyvoda, tarihteki en zalim ve kana susamış zorbadır. Wlad, “Kazıklı” ismiyle de tanınmaktadır. Bu acımasız ölüm şekline terk ettiği mahkûmlarla diğer kurbanların can çekişmesini izlemekten zevk almıştır. Kurbanlar, Voyvoda’nın şölenlerine renk katması için kazığa oturtulmuştur. Şölendeki misafirlerinden biri öldürülen kurbanlardan yayılan kokuyu hissettiğini söylediğinde, prens,

şikâyet ettiği kokudan rahatsız olmaması için misafirinin de aynı şekilde .fakat daha büyük bir kazığın üstüne oturtularak infazını emretmiştir

Mehmed, 1462 yılında iki yüz bin kişilik askerden oluşan bir orduyla Eflak'ı kuşatmıştır. Prens Wlad'ı ararken, yirmi bin Türk ve Bulgar'ın, yarısının kazığa oturtularak diğer yarısının ise çarmıha gerilerek öldürüldüğü bir alana gelmiştir. Mehmed, bu zalimi bozguna uğratmış ve sürgüne göndermiştir; yerine de kendi saltanatında yetişmiş olan Radul'u getirmiştir. Radul'un ölümü üzerine Wlad geri dönmüş; fakat daha sonra bir köle tarafından öldürülmüştür. Önceleri haraç vermek zorunda olan Eflak sonradan tâbi devlet haline getirilmiştir. Prensini de padişah seçmeye .başlamıştır; aksi takdirde bir Türk vilayeti olarak ele alınamazdı

Türk kumandanının Rodos adasını ele geçirememesinin nedeninin, adayı ellerinde tutan şövalyelerin uzun direnişlerinden sonra ve nihai taarruzdan hemen önce Türk kumandanının, zenginlikleri sultana ve kendisine saklamak adına Türk askerlerine şehrin yağmalanmayacağına dair bir emir vermesi olduğu söylenmiştir. Bu emir, Türk askerlerinin mücadele gücünü kırmış ve askerler taarruzda muvaffak olmak için çaba harcamamışlardır. Şövalyeler saldırıyı püskürtmüş ve kuşatma kaldırılmıştır. Rodos, nihayet .1520 yılında topraklara katılmıştır

Mehmed, savaşçı ve kumandan olarak başarılı olduğu kadar yönetici ve devlet adamı olarak da başarılıdır. Birçok seferinde ordusunun düzeni ve ön hazırlığı özellikle dikkate değer niteliktedir. Askerleri her zaman iyi bir şekilde beslenmiş, silah ve diğer cephaneleri bol bol yetecek kadar kuşanmış durumda olmuştur. Mehmed ayrıca imparatorluğundaki kanun koyan yegâne kişi olmuştur. Bütün kullarının canı ve mülkü üzerinde söz söyleme hakkına sahipti. İstanbul'da ve imparatorluğundaki diğer şehirlerde, kendi selef ve haleflerinden çok daha fazla cami, hastane ve okul yaptırmıştır. Eğitimde bilimin yerini çok iyi anlamıştır. Bilgin insanlar yetiştirmiş ve böyle kişilerle sohbet etmeyi sevmiştir. Şair kimliği vardır. Fakat birçok kişi tarafından, yapmış olduğu acımasızlıklar ve kötülüklerle anılmıştır. Yalnızca kendisini değil halefleri için de koymuş olduğu kanunla birlikte, ailesini de kardeş katili yapmıştır. Otuz yıllık hükümdarlıktan sonra elli bir yaşında hayata gözlerini yummuştur. Ölmeden önce başka bir sefer için büyük bir ordu hazırlamış; fakat planlarının Rodos'a saldırmak, Candia'yı kuşatmak veya Calabria'daki başarısını desteklemek mi olduğuna dair kimse bir şey öğrenememiştir. Sırrı kendisiyle birlikte toprağa

gömülmüştür. İstanbul’a, inşa ettirmiş olduğu meşhur camiye, gömülen ilk padişah olmuştur. Yapmış olduğu acımasızlıklara rağmen, kendinden sonra gelen vatandaşları tarafından onur duyulan biri olmuş ve “Fatih” ismini .hakkıyla kazanmıştır

VIII : II. BAYEZİD

1481-1512

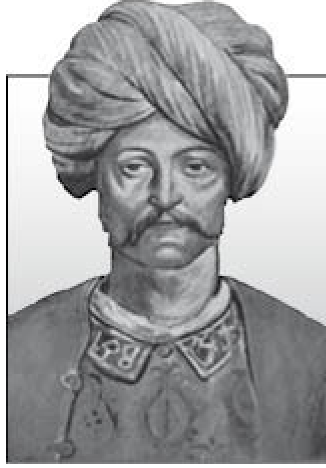
Mehmed'in vâris olarak bıraktığı iki oğlundan büyüğü yani Bayezid, yirmi beş yaşında tahta çıkmıştır. Von Hammer ve yazılarını Hammer'a dayandıran diğer tarihçiler Bayezid hakkında kötüleyen yazılar yazmıştır; bunun nedeni de Bayezid'in, diğer Osmanlı padişahlarının aksine, imparatorluğuna büyük katkılar yapamamış olmasıdır. Bir hükümdarın başarısı yalnızca, toprakların genişlemesi açısından ölçülecek olsaydı, Bayezid, Osmanlı İmparatorluğu'nu kuran ve zirveye taşıyan diğer dokuz padişah arasında en alt sırada kalırdı. Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük bir imparatorluk da daha fazla fetihler gerçekleştirmek için savaş yerine barışı seçerek daha iyi sonuçlara ulaşabilir. İmparatorluğun sınırlarını Tuna Nehri'nden ileriye, kuzeye doğru, genişletmek adına girişimlerde bulunulmasaydı Osmanlı İmparatorluğu için daha hayırlı olabilirdi.

Gerçekleştirmiş olduğu eylemlerden anlaşıldığı kadarıyla, Bayezid imparatorluğun daha fazla genişlemesinden yana değildir. Bir dönem, Macaristan, Venedik ve Mısır ile savaş içinde olmuş olmasına rağmen saldırıyı başlatan taraf olmamıştır. Barışın mümkün olduğu zamanlarda bu güçlerle barış anlaşmaları yapmıştır. Selefinin komutası altında İtalya'yı kuşatan ve Otranto'yu ele geçiren orduyu desteklememiştir. Bu orduyu kumanda eden Komutan Ahmed Kedük'ü tekrar imparatorluğa çağırmıştır. Daha sonra komutanlığı üstlenen Hayreddin Paşa, yiğit bir savunmanın ardından, teslim olmaya zorlanmış ve bu olaydan sonra İtalya bir daha Türk orduları tarafından kuşatılmamıştır. İtalyan topraklarının peşinde koşmama .kararı ise Bayezid açısından akıllıca verilmiş bir karar olmuştur

Bu kitabın amacının Osmanlı sultanlarının eksiksiz tarihini yazmanın aksine, imparatorluğun ilk zamanlarındaki büyümesini ve daha sonraki yıllarda yaşanan parçalanmayı anlatmak olduğundan, Bayezid'in nispeten olaysız seyreden hükümdarlığına birkaç sayfadan fazlası ayrılmayacaktır. Fakat Bayezid'in sakin bir mizaca sahip olduğundan, inançlarına düşkünlüğünden ve babasının kötü alışkanlıklarına sahip olmadığından bahsetmekte fayda vardır. Kendi milletinin çoğu gibi o da edebi çalışmalar üzerinde yoğunlaşmış ve şair olarak ün kazanmıştır. Sefere gitmesi gerektiğinde kudret ve kahramanlık göstermemiştir. Kendi soyunun aksine .ordularını sürekli olarak savaşa göndermemiştir

Fatih Sultan Mehmed öldüğünde yirmi iki yaşında olan diğer şehzadesi Cem, Bayezid'den daha atılgan, cesur ve hırslı bir askerdir ve daha güçlü bir kişiliğe sahiptir. Duygusal bir yaradılışı vardır ve şair olarak ağabeyi Bayezid'den daha büyük bir üne sahiptir. Şiirleri, Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Başından geçen olaylar ve kötü kaderi Türk tarihinin öykülerinden birine konu olmuştur. Yeni bir hükümdarlık döneminin başlangıcında öldürülmemiş olan şehzadeler gibi Cem'in de Bayezid'e karşı silahlanmış ve taht kavgası başlatmış olması, hakkında söylenmesi gereken olaylardandır. Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine İstanbul'a ilk varan ise Bayezid olmuştur. Bayezid çok fazla hediye vermeden Yeniçerilerin desteğini kazanmıştır. Kardeşiyle, beyhude, anlaşma sağlamaya çalıştıktan sonra Bayezid, Ahmed Kedük'ün yardımıyla, Cem Sultan adına başlatılan isyanları bastırmayı başarmıştır. İkinci yenilgiden sonra Cem Sultan Mısır'a kaçmış, orada yaşadığı sayısız maceradan sonra Rodos adasına gitmiş ve

Kudüs Şövalyelerinden barınma talep etmiştir. Mehmed'e karşı adayı kahramanca savunmuş ve cesur bir savaşçı olan şövalyelerin başı d'Aubusson ise kurnaz ve hain bir düzenbazdır. Bir yandan, Cem Sultan'ın Osmanlı tahtına geçmesi durumunda şövalyelere tanınacak imtiyazları içeren bir anlaşmayı Cem Sultan'a imzalatmaya çabalarken diğer yandan Cem Sultan'ın himayesinin sürdürülmesi ve Rodos adasından kaçmasını engellemek için Sultan Bayezid ile yıllık 45.000 akçelik ihtiyat payı alacağına dair bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşamaya dayanarak, Cem Sultan önce Rodos'ta daha sonra da Fransa Sasesnage'de bir kalede, şövalyelerin emriyle, yedi yıl mahkum olarak tutulmuştur. Bu sürenin sonunda, Fransa Kralı VIII. Charles şehzadenin lehine olacak şekilde duruma müdahale etmiş ve şehzadeyi Roma'ya Papa'nın himayesine göndermiştir. Papa Callixtus da Cem Sultan'ın üzerinden kendine çıkar sağlamıştır. Cem Sultan'ın Bayezid'e herhangi bir sorun çıkarmasını engellemek adına Sultan Bayezid ile yıllık 45.000 akçelik ihtiyat payı alma hususunda anlaşmaya varmıştır. Birkaç yıl sonra Callixtus'un ölümü üzerine halefi Papa Alexander Borgia, padişah ile yapılmış olan anlaşmayı, Cem Sultan'ın mahkûmiyetini sürdürmek yerine onu öldürmeyi teklif ederek 300.000 akçe karşılığında yenilemiştir. Fransa kralının olaya müdahale edeceğinden korktuğu için bu infazı gerçekleştirememiş; fakat bahsi geçen meblağı cebine indirme gayesinde şehzadeyi zehirleyerek öldürmüştür. Böylece padişahı tehdit eden tehlike nihayetinde ortadan kaldırılmış; fakat İmparatorluk, günün koşullarına göre gerekçelendirilebilen bir sonucu olan başka bir iç savaşla karşı karşıya .kalmıştır

Cem Sultan

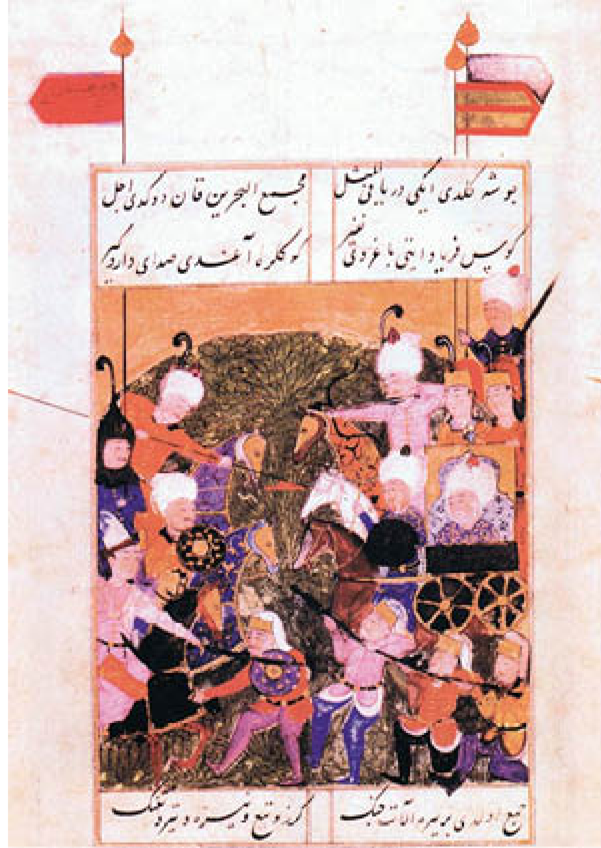
Bayezid’in hükümdarlığı süresince yaşanan hadiselerden en önemlisi, saltanatının ikinci yılında seleflerinin egemenliğinde tâbi devlet olan Hersek’i tamamen boyunduruk altına almak olmuş; fakat sonradan tekrar kuşatılmıştır. Nihayetinde, imparatorluğun bir eyaleti haline getirilmiştir. Ayrıca, Macaristan ile yıllarca istikrarsız bir şekilde yapılmış, her iki devletin birbirinin topraklarına akınlar düzenlediği ve gaddarlık konusunda birbirleriyle yarıştıkları savaşlar yaşanmıştır. Her yerde çocuklar kazıklara oturtulmuş, genç kızlar ailelerinin, evli kadınlar ise kocalarının gözlerinin önünde tecavüze uğramış ve binlerce mahkûm köle olarak satılmıştır. Fakat bunların dışında bir sonuca ulaşılamamış ve nihayetinde iki devlet arasında .barış imzalanmıştır

Asya’da, Mısır ve Suriye Memlukları hükümetleriyle beş yıl süren bir savaş yaşanmıştır. Memluklar, Karaman’da çıkan isyana destek olmak için ordu göndermiştir. İsyan bastırılmış ve Karamanlar nihayet boyun eğmiş; fakat Memluklar Türk ordularını üç büyük savaşta yenilgiye uğratmıştır. Barış nihayetinde sağlanmış; fakat Anadolu’da üç önemli kale Türkler .tarafından imtiyazla Memluklara verilmiştir

Osmanlı ordusu, ayrıca, Venedik Cumhuriyeti ile de savaş içindedir ve bu savaş sırasında Türkler Mora’da, Navarino, Modon ve Coron kalelerini ele geçirmeyi başarmıştır, bu da Yunanistan kıyılarında Venedik etkisini .zayıflatmaya neden olan bir başarı olmuştur

Bu başarının en önemli nedeni, Akdeniz’de Fatih Sultan Mehmed zamanında diğer deniz güçlerinin üzerinde bir egemenlik kurmayı başarmış

olan Türk donanmasının büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. Türk donanması 1499 yılında Lepanto’da ciddi bir savaşta Vedenik filosunu yenilgiye uğratmış ve aynı şartlarda Vedenik, Avusturya ve Papa’nın filolarından oluşan bir donanmayla 1500 yılında karşı karşıya gelmiştir. İspanya’da Hıristiyan ordusu tarafından ciddi bir baskı altına alınmış olan .Türk ordusu daha da uzaklara açılmış ve İspanya kıyılarını yıkıp geçmiştir

Sultan II. Bayezid ile Şehzade Selim arasındaki savaşı tasvir eden minyatür

Bayezid’in muvaffakiyetli geçen hükümdarlığının son iki yılı, oğlu ve halefi olan Selim’in çıkarmış olduğu başka bir iç savaşla gölgelenmiştir. Selim, Bayezid’in üç oğlunun arasında en küçük olandır. Üç oğlu da Asya’daki vilayetlerin valileri olarak önemli görevlere sahiptir. Bayezid tarafından tahtın vârisi olarak belirlenen ortanca şehzade Ahmed, babasının gözdesidir. Fakat Selim üç şehzade arasındaki en muktedir ve cesaretli olandır. Selim, tahta çıkmayı garanti altına alarak, yaşlanmakta olan ve sağlığı bozulan babasının ölümünü beklemiştir. Valilik mevkiinden

neredeyse bir ordu büyüklüğündeki birlikle ayrılarak İstanbul'daki babasına davetsiz bir ziyarette bulunmuş ve orada entrikalar çevirmiştir. Selim, Sultan Bayezid'in uzun süredir savaşa çıkmamasından hoşnutsuzluk duyan Yeniçeriler tarafından desteklenmiş ve yeni fetihler umuduyla Selim'in egemenliğinde yağmalama başlamıştır. Bayezid ise ordusunun bir kısmı tarafından desteklenmiş ve oğlunu bozguna uğratmayı başarmıştır. Bunun üzerine Selim, yeni bir ordu kurduğu Kırım'a kaçmış ve daha sonra Karadeniz'in kuzeyinden cebri yürüyüşle tekrar İstanbul'a yürümüştür. .Vardıklarında ise tam tekmil bir Türk ordusu tarafından desteklenmiştir

Selim'in emri üzerine Yeniçeriler imparatorluk sarayının girişine dayanmış ve sultanın kendilerini kabul etmesini talep etmişlerdir. Sultan, Yeniçerilere boyun eğmiş ve aralarından bir temsilci heyetini huzuruna kabul etmiştir. Tahtına kurulu bir şekilde isteklerinin ne olduğunu sormuştur. Yeniçeriler, *"Padişahımız yaşlı ve hastadır; biz Selim'in sultan olmasını talep ediyoruz."* demiştir. Bayezid ordusunun hiçbir bölüğüne güvenemeyeceğini anlayarak boyun eğmiştir. *"Oğlum Selim için tahttan çekiliyorum. Allah hükümdarlığını muvaffak kılsın."* demiştir. Yalnızca doğduğu topraklar olan Anadolu'ya çekilmesine izin vermelerini talep etmiştir. Bunun üzerine Selim eski padişahı saygıda kusur etmeyerek şehrin dışına göndermiş ve Bayezid de yolculuğuna başlamıştır. Fakat kendisine yapılmış olan hainlikten şüphe duymaksızın üç gün sonra vefat etmiştir. Bayezid'in tahttan indirilmesi ise Yeniçerilerin artan gücünü göstermesi açısından ilginç ve önemli bir hadisedir. Bayezid zamanından beri yalnızca en güçlü olan sultan, Yeniçerilerin üstesinden gelebilmiş ve imparatorluğu var etmek için yaptıkları onca şeye rağmen Yeniçeriler, imparatorluğun .çökmesinin nihayetinde en önemli nedenlerinden biri olmuştur

Kendi ırkının diğer mensupları gibi Bayezid de sakin mizacı ve refah düşkünlüğüne rağmen acımasız bir insandır. Kardeşi Cem'in zehirlenerek öldürülmesine sebep olmuştur. Bu, aile hukukuna uygun bir durumdur. Diğer ve daha ciddi bir örneği ise Cem Sultan'ın isyanını bastırma konusundaki başarısından dolayı büyük minnettarlık duyduğu kumandan Ahmed Kedük'ü öldürmesi olmuştur. Ahmed, sultanın barış politikasına düşüncesizce muhalif bir tavır takınarak sultana karşı çıkmış ve Bayezid de .bu gafil davranışı cebren ortadan kaldırmıştır

Bayezid’in otuz bir yıllık hükümdarlığının Türk İmparatorluğu’na sağlamış olduğu sonuçlar bir yandan Hersek’in topraklara katılması ve Venediklilerin Mora’dan ihraç edilmesi iken diğer yandan ise Anadolu’daki üç kalenin Mısır Memluklarına verilmesi ve Güney İtalya’dan çekilmiş .olunmasıdır

IX : I. SELİM

1512-1520

Bayezid’in, oğlunun zoruyla tahttan çekilmesi üzerine, Selim, Yeniçerilerin tam desteğiyle İstanbul’da padişah ilan edilmiştir. Yalnızca sekiz yıl boyunca hüküm sürmüş; fakat bu kısa süre içinde Osmanlı İmparatorluğu’nun sınırlarını iki katından da fazlasına çıkarmayı başarmıştır. Avrupa’dan toprak katamamış; fakat İran’dan önemli vilayetler olan Diyarbakır ve Kürdistan’ı, Mısır’ın Memluk hükümetinden Mısır ve Suriye ile kutsal şehirler de dahil olmak üzere Arabistan’ın büyük bir çoğunluğunu topraklarına katmıştır. Selim, savaş ve fetih gibi uğraşılara kırk yedi gibi oldukça geç bir yaşta başlamıştır. İmparatorluğunun sınırlarını genişletme hırsı hususunda babasıyla taban tabana zıt olan Selim yılmaz arzu ve gayretiyle bir hükümdar ve komutan olduğunu kanıtlamıştır. Selim çok iyi bir yöneticidir. Haremini veya hayattaki diğer zevkleri çok

fazla önemsememiştir. Az uyumuş ve gecelerini edebi çalışmalara adamıştır. İlahiyatla ilgili münazaralardan ve alimler cemiyetinden zevk almış ve bu alimlere devletin üst mertebelerinde görevler vermiştir. Fakat bu kişilerin Selim'in kötülüklerini törpülemede bir etkileri olmamıştır. Selim, savaşta veya barışta insan hayatına değer vermemiştir. Suskunlar olarak bilinen adamları, Selim tarafından belirlenen herhangi bir kişiyi her an boğmaya veya kellesini vurmaya hazır insanlardır. Selim'in en güvenilir elçileri olan eski arkadaşları veya yardımcılarının hayatları her zaman tehlikedeydi. Onun planlarını kınayanları veya protesto edenleri ya da geçmiş davranışlarını eleştirenleri Selim çoğunlukla kendi elleriyle öldürmüştür. Kısa süren hükümdarlığı boyunca yedi sadrazamının kellesini vurdurmuştur. Sayısız başka devlet adamı ve komutan da sadrazamlarla aynı kaderi paylaşmıştır. Bu kişiler, yalnızca birkaç ay devlet işleriyle ilgilenmenin hazzını yaşayabilmiştir. Bu kaderi paylaşan kişilerden biri Selim'e oyunbaz bir hatırlatma yaparak özel hayatını düzene sokabilmek için kendi yazgısıyla ilgili önceden bilgilendirilme talebinde bulunmuştur. Padişah'ın cevabı: *"Bazen seni öldürmeyi düşünüyorum; fakat şu an için senin mevkini doldurabilecek kimseyi bulamıyorum, yoksa seni seve seve mahkûm ederdim."* olmuştur. Yolsuzlukla suçlanan kadılar da aynı şekilde cezalandırılmıştır. Kasti bir hicivle, bu kadılar, cellada teslim edilmeden önce, kendi infazlarını vermeye zorlanmıştır. Ayrıca, daha fazla para istemeye cesaret eden Yeniçeriler de ölümle cezalandırılmıştır. Selim'in, kayıtlara geçen ilk eylemi, tahta çıkışı üzerine geleneksel olarak aldıkları hediyeleri talep etmek adına heyet kararıyla gönderilen bir Yeniçeri'yi kendi kılıcıyla öldürmesi olmuştur. Fakat bu olaylar, Selim'in hükümdarlığına gölge düşürmemiş ve yeni birer olay olmaktan çıkmıştır. Boşalan mevkiler için devlet işlerinin risklerini yürütme konusunda azimli ve istekli sayısız başvuru yapılmıştır. Selim, karşılıklı ilişkilerde uzlaşmacı olmuş, hayatını da mutlu bir şekilde sürdürmüştür. Büyük babası Fatih Sultan Mehmed gibi, acımasızlıklardan keyif almamıştır. Halkına duyduğu sorumluluk duygusuyla hareket etmiştir. Çok fazla kan döktüğü zaman ordudaki disiplini yenilemiş ve sürdürmüştür. Yolsuzluğun önüne geçmiştir. Tebaası tarafından sevilmiş; fakat birçok Doğu ülkesinde olduğu gibi, bu .sevgi korkuyla aşılanmıştır

I. Selim'in Cülüsü

Tahmin edileceği üzere, tahtta hak iddia eden ve Anadolu'da önemli vilayetlerin valileri olan Orhan ve Ahmed, Selim'e karşı silahlanmıştır. Gafil avlanan Orhan ivedilikle bozguna uğratılmıştır. İple boğulmadan önce Orhan'a bir saat müddet verilmiştir. Bu kısa süre içerisinde Orhan, kardeşinin zalimliklerini küçümseyen bir şiir yazmıştır. Selim, şiiri görünce ağlamış ve kardeşi için resmi bir cenaze töreni hazırlanmasını emretmiştir. Bursa'da korkunç bir kıyım yaşanmıştır. Selim'in tahtta hak iddia edebilecek olan yeğenleri buraya getirilmiştir. Yeğenlerin yaşları beşten yirmiye kadar değişmektedir. Hepsi Selim'in emri üzerine boğdurulmuş, Selim yan odadan olanları izleyip suskunlara görevlerini bir an önce bitirmelerini buyururken yaşça en büyük olanları büyük mücadelelerle karşı koymaya çalışmış, en küçük olanı ise iç sızlatan yakarışlarla merhamet dilemiştir. Bayezid'in gözdesi olan ortanca oğlu Ahmed savaş alanında

daha büyük mücadeleler göstermiş; fakat birkaç ay sonra o da bozguna .uğratılmış ve öldürülmüştür

Tahtının güvenliğini garanti altına alan Selim, dikkatini İran ile olan savaşa vermiştir. Çatışmanın temel sebebi dinî bir tartışma üzerine çıkmıştır. Eski zamanlardan beri, Hz. Muhammed'in ümmeti Sünniler ve Şiiler olmak üzere iki mezhebe ayrılmıştır. Bu farklılığın kaynağı, salahiyetin, Şiilerin ileri sürdüğü üzere, tek bir halifesine mi atfedileceği, yoksa yalnızca Peygamberin sözlerinin mi inanç hususlarında kati kabul edilmesi gerektiğine dayanmaktadır.28 Bu iki mezhep arasındaki inanç farklılığı ne kadar az ise bu mezheplerin üyeleri birbirlerinden o kadar fazla nefret ediyormuş gibi görünmektedir; o kadarki Rum ve Latin Kiliselerinin Hıristiyanları, birbirlerinden Hz. Muhammed'in ümmetinden nefret ettiklerinden daha fazla nefret etmeleri gibi Sünni ve Şiiler de birbirlerini yok etme konusunda kararlı olacak kadar nefret etmiş; fakat bu fark dışarıdan ancak birbirlerine tıpatıp benzeyen şeylerin arasında olabilecek .bir fark gibi görünmektedir

Söz konusu bu iki mezhep arasındaki asıl ayrılık, Hz. Peygamber'den sonra O'nun yerine 28 geçmesi gereken kişi hakkında oluşmuştur. Yoksa Sünniler ve Şiilerde de Hz. Peygamber'in sünneti (.başlıca kaynaklardan biridir. (çev

İran, Şiilerin ana merkezidir, Osmanlı İmparatorluğu'nda ise Sünniler yaygın olmuştur. Fakat daha sonraki yıllarda, Şiiler Anadolu'da rağbet kazanmaya başlamıştır. Hz. Muhammed'in mutaassıp bir savunucusu olan Selim, Şii aykırılığını imparatorluk sınırlarından tamamen söküp atmaya karar vermiştir. Zalimce bir gayretle, "kâfirleri" ortaya çıkarmak için bir casus ordusu kurmuş ve bir gün içinde yetmiş bin "kâfiri" tutuklatmıştır. Bunların kırk bini öldürülmüş, geri kalanları da hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu acımasızlıklar, Selim'e karşı bir öfke duygusu uyandırmamıştır. Türkiye topraklarında Selim'e "Adil" unvanını kazandırmış ve günün diplomatları ile tarihçileri bu durumu övgü dolu şekilde kaleme almıştır. Selim'in tutumu, benimsenen yolun acımasızca uygulanması durumunda bile herhangi bir aykırılığı kökünden kazıma ihtimalinin olduğunun bir kanıtıdır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Şii aykırılığı ilk ve son olarak bastırılmıştır. Fakat bu serüven, İranlılarla Osmanlılar arasında halihazırda mevcut olan husumeti artırmış ve iki devlet arasındaki savaş kaçınılmaz bir hale gelmiştir. İlk çatışma, İranlıların,

Bursa'da öldürülen kuzenlerinin arasında bulunmayan ve Ahmed'in oğlu .olan Murad'a sığınma hakkı tanımasıyla başlatılmıştır

O tarihlerde İran, imparatorluğu tazeleyen ve pek çok komşu devletleri fethederek veya buyruğu altına alarak topraklarını genişleten, muktedir ve başarılı bir hükümdar olan Şah İsmail'in egemenliği altındadır. Bu iki hükümdar, Şah İsmail ve Selim, gayret ve kudret açısından birbirlerine çok benzerdir. İran ile yapılacak olan savaş dîvânda Selim tarafından mütalaaya sunulduğunda dîvânda meşum bir sessizlik olmuştur. Bu savaşla ilgili bariz bir korku duyulmuştur. Dîvânın girişinde muhafızlık yapan Yeniçeri, Selim'in huzurunda dizlerinin üstüne çökerek bu belirsizliği bozmuş ve savaşla ilgili coşkun desteğini sunmuştur. Bu olay, dîvânın karar sürecini .hızlandırmış ve de Yeniçeri ivedilikle daha üst bir mevkiye atanmıştır

yılının Mart ayının başında, sultanın komutası altında, Boğaz'ın 1514 Asya yakasında yüz kırk bin asker ile üç bin adet silah toplanmıştır. Ordunun yükünü ve cephanesini taşımak üzere altı yüz adet deve alınmıştır. Ordu, sefere 20 Nisan günü başlamıştır. Ordunun ilk hedefi Tebriz'dir, daha sonra da Üsküdar'dan dosdoğru içinde hiç yol olmayan bin millik dağlık bir ülkeyi geçerek İran'ın başkentini almaktır. Seferin en büyük zorluğu, askerlere, atlara ve develere yiyecek sağlamak olmuştur. Yiyecek tedarikinin bir kısmı, Karadeniz'deki egemenliğin Selim'e İstanbul'dan .yiyecek temin etme yolunu açtığı, Trabzon'dan sağlanmıştır

Selim, seferini Şah İsmail'e yazdığı aşağılayıcı bir mektupla başlatmıştır. :Bu mektupta Selim şunları kaleme almıştır

> Yalnızca hak dine uyan kişi bu dünyada zenginliğe, ahirette ise sonsuz hayata kavuşacaktır. Sen, Emir İsmail, böyle bir ödüle asla erişemeyeceksin; sen kurtuluş yoluna ve Allah'ın kutsal emirlerine sırtını çevirdin; sen İslam dininin berraklığını kirlettin; sen Allah'ın mihraplarını lekeledin; sen kara bulutların arasından doğup kendini hilelerle ihtişamlı ve görkemli bir yere yücelttin; sen Müslümanlara zorbalığın ve baskının kapısını açtın; sen kötülüğe, yalancılığa ve dine küfür etmeye, dinsizliğe, sapkınlığa ve parçalanmaya zorladın; sen, riyakârlık kisvesi altında, huzursuzluk ve fesatlık tohumları ektin; sen dinsizliği yaygınlaştırdın; sen, utanç verici tutkularına boyun eğdin ve en utanç verici taşkınlıklardan sakınmadan kendini bıraktın... Bu yüzden, bir Müslüman'ın ve her şeyden öte dindar bir hükümdarın ilk görevi Allah'ın emirlerine itaat etmektir, "Siz inananlar, Rabbinizin emirlerini yerine getirin." Ulema ve kanun adamları, yalancı ve kâfir olan senin ölüm emrini vermiş ve her iyi Müslüman'ın dinin korunması, sen ve senin yolundan giden insanların sapkınlık ile dinsizliğini yok etmek gibi kutsal bir görev için .silahlanmasını sağlamıştır

Şah İsmail

Selim ve ordusunun İran sınırına dayanması üzerine Şah İsmail düşmanının üzerine gitmemiş bunun yerine tüm ülkeyi harabeye çevirerek başkente geri çekilmiştir. Bu durum, Selim'in ordusunun ihtiyaçlarını sağlamasını çok zorlaştırmıştır. Askerler uzun yürüyüşlerden bitap düşmüştür. Yeniçeriler isyan etmeye başlamıştır. Selim'in çocukluğundan beri birlikte büyüdüğü ve yönetimde Selim ile birlikte büyük bir etkisinin olduğu düşünülen komutanlarından biri olan Hemdar Paşa, İran'a yapılacak olan akının en ufak bir yemek kırıntısının bile kalmadığı bir ülke üzerinden sürdürülmesine karşı çıkma konusunda kardeşi tarafından ikna edilmiştir. .Sultan, bu öneriyi paşanın başını vurdurarak karşılamıştır

Selim yalnızca dizelerden oluşan başka bir aşağılayıcı mektup yazarak İsmail'i kendisiyle savaş alanında karşılaşmaya kışkırtmış ve onun korkaklığıyla alay etmiştir. Mektubunda, *"Saltanatı yalanlarla ele geçiren bir kişi tehlikeden kaçmamalıdır... Egemenlik, kur yapan bir gelindir ve dudaklarında keskin kılıcın acı busesini taşır."* demiştir. İsmail, savaş için hiçbir neden olmadığını belirterek vakur bir şekilde bu mektuba cevap vermiş ve barış arzusunu dile getirmiştir. Selim'in mektubunun bir sultanın vakurluğuna uymayacak bir üslupla yazıldığını ve fazla miktarda afyon

almış bir kâtibin elinden alelacele çıkmış bir mektup olduğunu belirtmiştir. Selim'in afyona olan düşkünlüğü bilindiğinden dolayı bu iğneleme sert olmuştur. Mektup, sözde kâtibe gönderilen bir kutu afyon eşliğinde .gelmiştir

Bu sırada, Selim ve ordusu ihtiyaçlarını karşılama konusunda gittikçe artan bir zorlukla ilerlemeye devam etmiştir. Nihayetinde, askerler açıkça isyan başlatmış ve evlerine dönme talebinde bulunmuşlardır. Selim, atını askerlerin arasına sürme cesaretini göstermiş ve direk olarak askerlerine .hitap etmiştir

> Bu mudur Sultanınıza hizmetiniz? Sadakatiniz yalnızca övgü ve hayranlıktan mı ibarettir? Aranızdan gitmek isteyen kim varsa gidebilir. Ben bu yoldan geri dönemem. Korkaklar, kılıçları .ve okları, ruhları ve bedenleriyle kendilerini bu yola adayanların arasından derhal çıksın

Selim, birliklere ayrılıp yürüyüşe devam edilmesi emrini vermiş ve tek bir .asker bile rütbesini bırakıp ayrılmaya cüret edememiştir

Osmanlı ordusunun Tebriz'e varması üzerine İsmail sonunda saklandığı yerden çıkmış ve savaşmaya karar vermiştir. İki ordu, seferin başlangıcından 116 gün sonra yaklaşık 1200 millik bir yolculuktan sonra Ağustos ayının 14'ünde başkentten çok da uzak olmayan Çaldıran'da karşılaşmıştır. Türk ordusu bu savaşta muntazam bir performans sergilemiştir. Seksen bini süvari sınıfı olan ordudaki asker sayısı yüz yirmi bine düşmüştür. İran'ın ordusu ise atlı, silahlı ve iyi eğitimli seksen bin askerden oluşmaktadır. Fakat orduda ne piyade sınıfı vardır ne de ateşli silahlar. Türk askerleri ise uzun süren sefer sonucu bitap düşmüştür. Askerler yeterince yiyecek bulamamış, bitkin düşmüş ve atlarının da kondisyonu zayıflamıştır. Savaş, İranlı süvarilerin başarısı haline dönüşmüştür. İranlılar, Türk ordusuna her iki koldan şiddetle saldırmıştır. İsmail'in komutası altında olan birlik, Türk kanadını dağıtmayı başarmıştır. Diğer birlik ise başarılı olamamıştır. Osmanlılar geri çekilmiş, Yeniçeriler sağlam bir ön hat oluşturmuştur. Tüfek kuşanmış olan Yeniçeriler tarafından desteklenen top atışı yıkıcı bir yaylım ateşi başlatmıştır. İranlılar dağılmış ve yıkıma uğratılmıştır. Türk ordusunun diğer kolda uğradığı bozgun burada tersine çevrilmiştir. İranlı yirmi beş bin atlı asker savaş alanında öldürülmüştür. Şah İsmail de ciddi bir şekilde yaralanmış ve güçlükle .kaçmayı başarmıştır

Çaldıran Savaşı

Bu zaferden sonra Selim Tebriz'e girmiş ve orada sekiz gün kalmıştır. Maksadı kışı İran'da geçirmek ve bir sonraki baharda ordusunu canlandırmak iken askerleri buna karşı çıkmış ve eve dönme talebinde bulunmuşlardır. Bu sefer, Selim askerlerinin isteklerini reddedememiştir. İsmail'le barış antlaşması yapılmamış, Selim'in hayatı boyunca da bu iki ülke kağıt üzerinde savaş içinde olmaya devam etmiştir. Fakat Diyarbakır ve Kürdistan Türklerin elinde kalmıştır. Selim, ele geçirilen yerleri, bu iki vilayeti düzenlemiş ve çıkan herhangi bir isyanı bastırmış olan ünlü Türk tarihçisi İdris'e emanet etmiştir. İdris bu hususta son derece başarılı olmuş ve bu iki vilayet Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına kalıcı olarak katılmıştır. Selim'in bütün bu mücadelesi takdire şayan bir başarı olarak ele alınmalıdır. Yüz kırk bin asker, seksen bin at ve üç yüz silah ile 1200 millik bir yolu katetmesi, güçlü bir orduyu bozguna uğratması, büyük bir şehrin kaynakları tarafından desteklenmesi Selim'i büyük komutanlar arasında iyi bir yere taşıyan bir başarıdır. Selim, İran'ı kendi topraklarına katma konusunda endişeli olmamıştır. Şii aykırılığına duyduğu nefret o kadar fazladır ki, İran'ı topraklarına katmaktan ziyade tecrit edilmesini istemiştir.

İran'la olan ticareti yasaklayan bir ferman çıkarmış ve bu fermanı çiğneyerek İranlılarla kanunsuz ticari ilişkiler içine giren bir grup tüccar tespit edildiğinde bu kişilerin infazlarını emretmiştir. Şeyhülislam Cemali[29], Selim'i bu emri hükümsüz kılmaya razı etme konusunda .zorlanmıştır

(.Zembilli Ali Cemali Efendi (?-1525). (çev [29]

Şii aykırılığını bastırması ve "kâfir" İran'ın hakkından gelmesi üzerine galeyana gelen Selim, İstanbul'a döndüğünde Hıristiyanlığın kökünü topraklarından söküp atmaya karar vermiştir. Yine büyük zorluklarla, cesur şeyhülislam tarafından bu kararından caydırılmıştır. Fakat Selim, Hıristiyanları İstanbul'daki kiliselerinden mahrum etmek konusunda ısrarcı olmuş ve bu yüzden kiliseleri camiye çevirmiştir. 1516 baharında, Selim, Suriye ve Mısır fetihleriyle imparatorluğunun topraklarını genişletmeye karar vermiştir. Bu iki ülke, yıllardan beri, Çerkez kölelerinden toplanan askerlerden oluşan ve sultanların bu askerler arasından seçildiği Memlukların egemenliği altındadır. Dönemin Sultanı Kansu Gavri seksen yaşında olmasına rağmen hâlâ savaş alanlarında Memlukların kumandanlığını yapabilecek durumdadır. İran savaşında olduğu gibi bu savaşın bahanesi de dinle ilgilidir. Selim'in savaş sebebi olarak sunduğu .iddia kutsal topraklar olan Mekke ve Medine'nin korunmasıdır

Haziran'da Selim Konya'ya varmış ve Halep'te bulunan Gavri'ye 26 gözdağı veren aşağılayıcı bir mektup göndermiştir. Bunun karşılığında Türk karargahına bir heyet gönderilmiştir. Bu heyet, bir elçiden ve muhteşem bir askerî düzen ile göz alıcı zırhların içinde on Memluk askerinden oluşmaktadır. Selim, bu savaş yanlısı tutuma çok öfkelenmiştir. On askerin ivedilikle infaz edilmesini emretmiş ve elçiye de aynı muamelenin yapılmaması için güçlükle ikna edilmiştir. Elçinin, infaz yerine, saç ve sakalı tıraş edilmiş, kafasına bir takke takılmış, bitkin bir eşeğe bindirilmiş .ve aşağılayıcı bir durumda Gavri'ye göndermiştir

İki ordu daha sonra Halep yakınlarında karşılaşmıştır. Ortada şüpheli bir durum yoktur. Mısırlılar silahsızdır. Ayrıca, Memlukların bir alt sınıfı olarak kabul edilen bir birliğin geri çekilmesi de Mısırlıları zor durumda bırakmıştır. Türklerin galibiyeti tamamen ele geçirmeleri için bir saat yetmiştir. Gavri, kaçakların ayakları altında ezilerek ölmüştür. Bu galibiyet yalnızca Halep'in değil bütün Suriye'nin kaybına neden olmuştur. Bu

durum, askerler çölleri geçerken birliklere su taşımaları adına binlerce devenin alınmasını gerektirmiştir. Selim, İranlılara karşı kendi muzaffer birliğini komuta etmiş olan cesur kumandan Sinan Paşa’nın komutası altında Gazze’ye beş bin askerden oluşan bir birlik göndermiştir. Gazze’de aşağı yukarı aynı sayıda askerden oluşan Mısır ordusuyla karşılaşılmış ve Osmanlı ordusunun kullandığı ağır silahlar sayesinde Memlukların bozguna
.uğratılmasıyla sonuçlanan şiddetli bir savaş meydana gelmiştir

Selim, 16 Aralık günü ordusuyla birlikte Şam’ı terk etmiştir. Gazze’ye vardığında, bütün yerlilerin öldürülmesi emrini vermiştir. Ayrıca, Mısır’ı işgal etmenin tehlikeli olabileceğini söylemeye cesaret eden bir kumandanını da öldürmüştür. Ocak ayının 10’unda, sefer için bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Suriye ile Mısır arasındaki çölü geçmek on güne mal olmuştur. Ordu, Arapların saldırılarına uğramış; fakat Mısır ordusu dirayet göstermemiştir. Bir gün, sadrazam Arapların daha ciddi bir direnç anlamına geldiğini söyleyip Selim’i savaş atına binmeye ikna ettiğinde ve bunun Araplarla ilgili yanlış bir alarm olduğu ortaya çıktığında sultan
.sadrazamın infazını emretmiştir

yılının son günü, Selim ordusuyla birlikte Kahire yakınlarına 1516 varmıştır. Bu esnada, Memluklar Gavri’nin halefi olarak Tomanbay’ı sultan ilan etmiştir. Fakat Gavri’nin oğlunu destekleyenler bu duruma karşı çıkmıştır. Sonuç olarak, Mısır ordusu içinde anlaşmazlıklar doğmuştur. Ordunun iki lideri Gazali ve Kadir Beyler, Selim ile casus ilişkileri içine girmiştir. Gazali, Tomanbay’ı Mısır ordusunun temin ettiği silahları olağan rotasından göndermeye ikna etmiş; fakat daha sonra bunu gizlice Selim’e
.bildirmiş ve Selim de başka bir rota kullanarak kaçma imkânı bulmuştur

İki ordu Ridaniye yakınlarında karşılaşmıştır. Silah ihtiyaçları dolayısıyla yirmi beş bin askerin kaybedildiği savaş Mısırlıların mağlubiyeti ile sonlanmıştır. Selim daha sonra Kahire’ye ilerlemiştir. Başta herhangi bir direnişle karşılaşılmamış; fakat daha sonra Memluklar tekrar şehre gelerek Türk ordusuna karşı umutsuz bir direniş göstermiştir. Sokaklara siperler kurulmuş ve her bir ev kaleye çevrilmiştir. Selim, şehri alabilmek için üç gün mücadele vermiştir. Hayatları bağışlanarak teslim olan sekiz yüz Memluklu öldürülmüştür. Daha sonra, şehirde yaşayanlar toplu olarak öldürülmüş, elli bin kişi kılıçtan geçirilmiş veya yakılan evlerin alevleri arasına atılmıştır. Tüm bunların ve Delta’da gerçekleştirilen diğer askerî müdahalelerin bir sonucu olarak, Mısır tamamen kontrol altına alınmıştır.

Cesur ve kerim Tomanbay tutsak olarak alınmış ve iki vatan hainini ihbar .ettikten sonra öldürülmüştür

Takip eden yıllar, Selim'in fethedilen bölgede düzenlemeler yapmasıyla geçmiştir. Ülke, Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olarak topraklara katılmamıştır. Memluklara, daha doğrusu kendi sultanlarına sadakatsiz olanlarla şehirdeki kıyımdan sağ çıkmış olanlara, Osmanlılar tarafından tayin edilen bir paşanın üst yönetimi altında Mısır'ın yönetimi verilmiştir. Gazali ve Kadir Beyler kendi ülkelerine ettikleri ihanetten dolayı ödüllendirilmiş, Gazali Suriye Valisi, Kadir ise Mısır Valisi olarak görevlendirilmiştir. Beş bin askerden oluşan bir Osmanlı karargahı Kahire'de bırakılmıştır. Türk ordusu, İstanbul'a bir an önce dönme konusunda ısrarcı olmuştur. Köle olarak veya haremlere satmak üzere tutsak alma imkânı olmayan Müslümanlara karşı yapılan bir savaş askerler .için cazip değildir. Selim bir kez daha isteklere razı gelmiştir

Eylül ayının 17'sine kadar Selim yurda dönüş seferine başlayamamıştır. Selim, çölü güvenli bir şekilde geçtikten sonra arkasında atını süren Sadrazamı Yunus Paşa'ya dönerek şunları söylemiştir: *"Mısır yolumuz açıldı, şimdi sıra Gazze'de."* Bu sefere aleyhtar olan sadrazam kendini tutamayarak şu cevabı vermiştir: *"Peki ya ordumuzun yarısının savaş alanında veya çöllerde helak olmasının ve Mısır'ın bir grup hain tarafından yönetilmesinin dışında bütün bu sorunların ve bitkinliğimizin sonucu ne olacaktır?"* Bu düşüncesiz cevap sadrazamın canına mal olmuştur. .Sultanının yanı sıra atını sürerken sadrazamın kellesi uçurulmuştur

Mısır'ın fethi, kutsal şehirler Mekke ve Medine dahil olmak üzere Arabistan'ın büyük bir kısmını almayı gerektirmiştir. Kahire'de saltanatlığı bulunan Selim ayrıca, Peygamberlik emareleri, sancağı ve kaftanıyla birlikte nesiller boyunca Hz. Muhammed'in haleflerinden miras alınan, dinî açıdan yetki tanıyan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun padişahı olarak haleflerine bırakacağı Halifelik unvanını da almayı başarmıştır. Tüm bu emanetler İstanbul'a götürülmüş ve böylece Halifelik ve Kutsal Toprakların Koruyucusu unvanı Osmanlı padişahlarına geçmiştir. Bu unvanlar Türk İmparatorluğu'nun gücüne çok fazla katkıda bulunmuş olmasa da İslam dünyasında prestij kazandırmıştır. Bir diğer maddî getirisi ise Mısır hükümetinin, bir kaç yıl sonra Süleyman'ın hükümdarlığında 80.000 altın olarak kararlaştırılmış olan yıllık vergisi olmuştur. Ayrıca, sultanın komuta

ettiği savaşlarda asker ve gemi sayısına katkıda bulunulmuştur. 1524 yılında Rodos kuşatmasında Mısır üç bin Memluk askeri ve yirmi savaş gemisi .göndermiştir

Memluk Savaşçıları

Selim, kuşattığı yeni yerlerin nizamı için bir süre Şam ve Halep'te bulunmuştur. Suriye, Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesine katılmış ve .uzun yıllar boyunca da öyle kalmıştır

Mısır ve Suriye'nin fethiyle sonuçlanan sefer İran ile yapılan savaştan daha az dikkat çekici değildir, düzenden kaynaklanan zorluklar savaş alanında kazanılan zaferden daha ağır basmıştır. Vatana ihanet ve ağır silahlara duyulan gereksinim, Memlukların yenilgisinde Osmanlı birliklerinin mertliğinden daha büyük bir paya sahiptir. Suriye'nin imparatorluk bünyesine katıldığı gibi neden Mısır'a da aynı şekilde davranılmadığını anlamak zordur. Memluklar, ülkeye Türklerden daha yabancıdır. Savaştan ve Selim'in gazabından sağ kurtulan azınlık, Memluklu yurttaşlarına ve sultanlarına yaptıkları hainlik ve şehirlerini kuşatanlara verdikleri destek haricinde Mısır'daki yönetici sınıftan olma konusunda iddiada bulunmamıştır. Hayatta kalan bu Memlukların kısa

zaman içinde Mısır'da tekrar güç kazandığı ve İstanbul'dan atanan paşaları .kuklaya çevirdikleri anlaşılacaktır

Selim 1518 yılında başkente dönmüştür. Ömrünün son iki yılında başka askerî bir başarı yaşanmamıştır. Selim, başka bir sefer için büyük hazırlıklar yapmıştır. Deniz kuvvetlerini güçlendirmiştir. Büyük bir çoğunluğunun günün koşullarına göre çok büyük boyutlara sahip olduğu yüz elli savaş gemisi yaptırmıştır. Büyükbabasının uğradığı bozgunun intikamını almak için Mısır rotası üzerinde olması bakımından büyük öneme sahip olan Rodos'a saldırma planlarının olduğuna inanılmıştır. Fakat herhangi bir karara varılmadan önce, Edirne yolunda, babasının kendi emriyle .zehirlendiği yere çok yakında, vefat etmiştir

Selim, zafer kazanmada en kabiliyetli insan olarak ün saldığı kadar .Osmanlı soyunun en acımasız padişahı olma namını taşımaktadır

X: MUHTEŞEM SÜLEYMAN

1520-1566

Selim'in yerine yirmi altı yaşındaki tek oğlu Süleyman padişah olmuş ve bu dönem, Osmanlı İmparatorluğu tarihinin eşsiz bir ihtişama sahip olan doruk noktası olarak ele alınmıştır. Bu durumun asıl sebebi, yeni sultanın kişisel niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Süleyman, bütün seleflerini ve yozlaşmış bütün haleflerini haysiyet ve merhamet açısından gölgede bırakmıştır. En iyi padişahların askerî kabiliyetleri, hareket güçleri ve kişisel cesaretleri açısından onlardan geri değildir. Bu niteliklerini yüksek kademedeki devlet adamlığı ile birleştirmiştir. Nadir istisnalar hariç sözlerini tutmuş ve kâfirlerin inanışlarının sürdürülmesinin gerekmediğine dair emirlere itaat etmemiştir. Yönetici ve kanun koyucu olarak çok başarılı

bir insandır. Tahta çıkmadan önce, babası tarafından üç önemli vilayetin valisi olarak görevlendirilmiş, milletleri ve inanışları ne olursa olsun bütün tebaasına adil davranma azmiyle nam salmıştır. Özel hayatı da çalkantılardan uzaktır. Şefkati ve iyilikseverliğiyle tanınmaktadır. Zaferlerden veya kalelerin ele geçirilmesinden sonra toplu ölümler yaşandıysa bu Süleyman'ın vahşi ve kana susamış Yeniçerilerini zapt edememesinden dolayıdır; fakat bu olaylar nispeten nadir yaşanmıştır. Seleflerinin birçoğunda olduğu gibi Süleyman'ın karakterinde de bir nebze zalimlik vardır. Tek şehzade olduğu için tahta çıkarken Fatih Sultan Mehmed'in koymuş olduğu kardeş katli kanunu uygulanmamıştır. Fakat ne kadar uzaktan olursa olsun ailesinde tahta rakip olabilecek kimsenin kalmamasına dair hırs yapmıştır. İki yıl sonra, Rodos askerlerinin hayatları ve mallarının güvence altına alınması üzerine teslim olmalarından sonra, Süleyman sözünden dönerek, bu af kapsamında bulunanlardan biri olan Cem Sultan'ın oğlunun ve dört torununun ivedilikle infaz edilmesini buyurmuştur. Kardeş katlinden daha kötüsü ise Süleyman'ın kendi iki oğlunu öldürmesi olmuştur. En büyük oğlu Mustafa gelecek vadeden bir şehzadedir. Kabiliyetini vilayet valisi olarak da çok iyi bir şekilde göstermiştir. Babasının bütün iyi nitelikleriyle donatılmış bir insandır. .Ordunun gözdesi, ülkesinin ise umudu olmuştur

Süleyman, üzerinde sonsuz tesiri olan ve bunu hayatının son zamanlarına dek sürdüren Rus kökenli en son gözdesi olan cariyesi Hürrem tarafından, Şehzade Mustafa'nın, Selim'in Bayezid'e yapmış olduğu gibi, kendisine karşı tuzak kurarak tahttan indirmeyi hedeflediği konusunda ikna edilmiştir. Herhangi bir ikazda bulunulmadan veya kendisini savunma hakkı tanınmadan, şehzade Mustafa 1553 yılında ikinci İran seferi sırasında babasının çadırına girdiğinde suskunlar tarafından yakalanmış ve Süleyman bu kalleşliği seyrederken iple boğulmuştur. Diğer oğlu Bayezid'i, 1561 yılında Sultan'ın hareminde kardeşi Selim'e kumpas kurmaya teşvik edilmesi üzerine silah kuşanmasından dolayı öldürmüş olmasının mazereti ise daha büyüktür. Bayezid bozguna uğratılmış ve İran'a kaçmış burada da Şah İsmail'in halefi olan Şah Tahmasb'ın teslim edilmeyeceğine dair sözü ile büyük bir şerefle karşılanmıştır. Fakat Süleyman, Bayezid'in iadesini savaş tehdidi ve 400.000 altın vaadiyle almayı başarmıştır. Bahtsız şehzadeye onur kırıcı bir şekilde davranılmıştır. Bayezid dört oğlu ile

birlikte, kardeşi Selim'in hepsini bir an önce ölüme gönderen özel bir .elçisine teslim edilmiştir

Süleyman'ın bu iki oğlunun öldürülmesi üzerine tahta vâris olabilecek tek şehzade olarak Hürrem'in oğlu kalmıştır. Süleyman'ın halefi olan Selim "Sarı Selim" olarak da bilinmektedir. Bu şehzadenin kendi atalarının hiçbir iyi niteliğine sahip olmadığı görülecektir. Selim, Süleyman ve selefleri tarafından genişletilen Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir kısmını .kaybeden yozlaşmış padişahların ilkidir

Sadrazamlık makamı, bu görevi yapan kişiler için I. Selim zamanında olduğu kadar tehlikeli olmasa da Süleyman'ın egemenliği döneminde bu makamın sahibi olan dokuz kişiden ikisinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Süleyman'ın hayatının en dikkate değer vakalarından biri ikinci sadrazamı olan İbrahim'e duyduğu dostluktur. Dinden dönme bir Rum olan İbrahim küçük bir çocukken korsanlar tarafından kaçırılıp, İbrahim'i bir Müslüman olarak yetiştiren ve Manisa'da yaşayan dul bir kadına köle olarak satılmıştır. İbrahim'in yeteneklerinin farkına varan kadın ona çok iyi bir eğitim vermiştir. Bu vilayeti ziyaret ettiği sırada İbrahim ile tanışan Süleyman onun müzik kabiliyetinden çok etkilenerek İbrahim'i kendi hizmetine almış ve hasodabaşısı yapmıştır. İbrahim kısa zamanda sultanın üzerinde büyük bir nüfuza sahip olmuş ve sultanın kız kardeşiyle evlendirilmiştir. Makamı hızlı bir şekilde yükseltilmiş ve 1523 yılında vezir-i azam ilan edilmiştir. Sultan ve İbrahim ayrılmaz ikili haline gelmiştir. Yemeklerini birlikte yemişlerdir. Devletin bütün işleri için birlikte karar almışlardır. İbrahim, sultanının bu seçimini yeteneğiyle, ondan hiçbir açıdan geride kalmaması ve hatta eğitimi ile yabancı dil ve tarih bilgisi açısından sultandan ileri olması konusunda, ispatlamıştır. Sultanın kumandanlık edemeyeceği zamanlarda seraskerlik veya başkumandanlık yapmıştır. İlk Macaristan ve İran seferleri ile Viyana kuşatmasında aktif .olarak yer almış ve sultana danışmanlık yapmıştır

Hürrem Sultan

İbrahim Paşa'ya on üç yıl boyunca duyulan itimadın ardından sultan'ın aklında kuşkular uyanmaya başlamış ve bu kuşkular sadrazamlık mevkisini damadı Rüstem Paşa için isteyen Hürrem Sultan tarafından da körüklenmiştir. Kendi yükselişiyle mest olmuş İbrahim'in sultan ile eşit olduğunu düşünmesi dışında bu kuşkular için hiçbir dayanak bulunmamaktadır. Kendisinden şüphe duyulan bir sadrazam kötü sona çok yakındır. 1536 yılında bir gün her zaman yaptığı gibi sultan ile akşam yemeği yemek üzere saraya girdikten sonra bir daha canlı görülmemiştir. Ertesi gün cesedi sarayda bulunmuştur. İbrahim'in muazzam servetine devlet tarafından el konulmuştur. Cinayetin işlendiği odanın bitişinde bulunan Süleyman'ın öldürülmekte olan vezirin çığlıklarını bastırmak için .Hürrem tarafından öpücüklere boğulduğu söylenmektedir

Bir başka vaka ise Veziriazam Ahmed'in, sultanını memnun etmeyen bir tavsiye vermesi üzerine Süleyman'ın emriyle Divan-ı Hümayun'da kellesinin uçurulmasıdır. Von Hammer, kitabında aynı kaderi paylaşan üst .düzey yetkililerin uzun bir listesini paylaşmıştır

Egemenliğinin kırk altı yılı boyunca Süleyman, imparatorluğa çok fazla toprak katmıştır. Haleflerine bıraktığı topraklar arasında Belgrat, Rodos,

Macaristan’ın neredeyse tamamı, Kırım, Musul, Bağdat ve Basra vilayetleri, Ermenistan’ın İran’dan alınan bir kısmı, Arabistan’da Yemen ve Aden, Cezayir, Oran ve Libya, Kuzey Afrika’da Arapların mesken tuttuğu tarifi imkânsız boyutlardaki iç bölgeler ve Nubiya yönünde Mısır’ın büyük bir çoğunluğu yer almaktadır. Uzun süren egemenliği boyunca silah kuşanmadığı yılların sayısı çok azdır. Kuzey’de Macaristan ve Avusturya ile yapılan savaşları, Doğu’da İran ve Batı’da İspanya ile yapılan savaşlar takip etmiştir. Süleyman genellikle ordularının başında bulunmuştur. Aralarında İran’a yapılmış olan sefer gibi iki yıl süren seferlerin on üçünün başında durmuştur. Bu savaşlar çoğunlukla haklı veya hatta makul bir sebep olmadan başlatılmıştır. Sultan açısından fetih arzusuyla, Yeniçeriler açısından ise faal bir hizmet verme ve yağmalama maksadıyla gerçekleştirilmiştir. Dinî bağnazlık, savaş nedeni veya sonucu olarak çok az .bir rol oynamıştır

Süleyman’ın ilk seferi, Fatih Sultan Mehmed’e başarıyla direnen şehir Belgrat’a 1521 yılında düzenlenmiştir. Süleyman, yüz bin asker ve üç yüz silahtan oluşan ordusunun başına geçerek Belgrat seferini başlatmıştır. Bölge, Macarlar tarafından cesurca savunulmuştur. Fakat Macarlar silahsız savunma yapmıştır. Yedi gün süren bombardımandan sonra taarruz yapılmış ve şehir ele geçirilmiştir. Askerler veya bölge halkı öldürülmemiştir. Süleyman, baş kiliseyi camiye çevirmiştir. Şehir, Türk güçleri tarafından korunmuştur. Belgrat, imparatorluğun Tuna’daki baş kalesi olmuş ve .Macaristan’a yapılmış birçok akında geçit rolü üstlenmiştir

Ertesi yıl, 1523 senesinde, bu başarıyı Fatih Sultan Mehmed’in başarı sağlayamadığı Rodos adasına yapılan saldırı izlemiş ve bölgenin ele geçirilmesi, İstanbul’dan deniz yoluyla direk güzergah üzerinde bulunduğu için Mısır’ın fethinden beri, daha da önem kazanmıştır. Bu nedenle, Süleyman, üç yüz gemi, sekiz bin Yeniçeri ve yüz kuşatma silahından oluşan bir donanma göndermiştir. Anadolu’dan, Rodos’un karşısındaki Marmaris’e kadar yüz bin askerinin başında gelmiş ve buradan adaya geçmiştir. Altı yüz şövalye, beş bin eğitimli asker ve adadaki köylülerden oluşan düşman ordusu Büyük Usta de L’Isle Adam komutası altında adayı kahramanca savunmuş; fakat dokuz ay süren bir kuşatmadan sonra silah bırakmaya mecbur kalmışlardır. Osmanlı tarihinde ilk defa, ateş açmamak için kazma ve küreklerle tünel kazılarak büyük bir kaleye yaklaşılmış,

bombalar taarruz ordusu tarafından atılmıştır. Süleyman’ın ordusundan elli bin askerin kazalardan dolayı, bir o kadarının da hastalıktan öldüğü söylenmektedir. Teslim şartları altında, askerlerden sağ kalanlar on iki gün sonra, kendi gemileriyle, bütün mülkleriyle birlikte Girit’e gönderilecektir. Büyük Usta ile yaptığı bir görüşme sonucunda Sultan’ın yüce gönüllülükle şunları söylediği bilinmektedir: “Bu cesur adamı bu yaşında evini terk etmeye zorladığım için üzgünüm.” Şövalyelerin silahlarının, Rodos’ta yaşadıkları evlerin duvarlarına oyulmuş olduğu günümüzde bile görülebilir. Türkler, şövalyelerin yapmış oldukları cesur direnişin anısına onlara her zaman saygı duymuştur. Teslim olma koşulları, bahsedilmiş olan istisna dışında, Süleyman tarafından yerine getirilmiştir. Şövalyeler, o zamanlar neredeyse terk edilmiş bir ada olan Malta’ya yerleşmiştir. Adayı kendi meskenleri haline getirmiş ve takviyelerle güçlendirmişlerdir. Malta’nın Akdeniz’deki merkezî konumu adayı önemli bir yer haline getirmiştir. Süleyman, uzun süren hükümdarlığının son senesinde imparatorluğunun Kuzey Afrika’da daha fazla genişlemesi için şövalyeleri yeni mekânlarından defetmek gerektiğine karar vermiştir. Adayı almaları için Piyale Reis komutanlığında bir ordu ve donanma göndermiştir. Bunun üzerine, şövalyelerin Büyük Ustaları Lavallette komutasında kendilerini savundukları diğer bir şanlı kuşatma yaşanmıştır. Türkler, kalelere yaptıkları saldırıların çoğunda bozguna uğratılmış ve nihayetinde büyük .kayıplar vererek adadan ayrılmaya zorlanmıştır

Mohaç Savaşçı

Rodos’un fethinden sonra Süleyman iki yılını saltanatının düzenini sağlamakla geçirmiştir. Süleyman’ın bu sefersiz dönemi, kışlalarda geçirdikleri yavan hayatlarından nefret eden, savaş ve yağmalama arzusu içinde olan Yeniçeriler tarafından sevilmemiştir. Yeniçeriler isyan başlatmış ve İbrahim ile diğer devlet adamlarının evlerini yağmalamıştır. İsyan bastırılmış ve Süleyman isyankârlardan üç kişiyi kendi elleriyle öldürmüştür. Yeniçerilerin ağaları ve diğer önderleri de öldürülmüştür. Süleyman, bu paragöz askerleri büyük hediyeler vererek memnun etmeyi makul bulmuş ve ertesi yıl, Yeniçerilerin teşviki üzerine, başka bir savaş ilan etmiştir. İmparator V. Charles’ın büyük planlarını bozma umudunda olan Fransa Kralı I. François tarafından Macaristan’a saldırmaya teşvik edilmiştir. Bu saldırı, Türklerin Avrupa politikası labirentine ilk girişleri olarak düşünülebilir. Macaristan ve Bohemya o tarihlerde çok genç ve tecrübesiz bir hükümdar olan II. Louis egemenliği altında birleşmiş .bulunmaktadır

yılının Nisan ayında, Süleyman ve sadrazamı İbrahim, yüz bin asker 1526 ve üç yüz silahtan oluşan orduyla Belgrat’a sefere çıkmış ve Macaristan’ı işgal etmiştir. İki ordu, Ağustos ayının 27’sinde, yani İstanbul’dan ayrıldıktan beş ay sonra, Tuna’dan çok uzak olmayan ve Belgrat ile Macaristan’ın hâlâ başkenti olan Budapeşte arasında orta noktada bulunan Mohaç’ta karşılaşmıştır. Savaş hemen başlamıştır. Osmanlı ordusu asker ve silah bakımından ezici bir üstünlüğe sahiptir. Macarlar bozguna uğratılmıştır. Macar kralı, sekiz piskopos, Macar soylularının büyük bir çoğunluğu ve yirmi dört bin asker öldürülmüştür. Bu durum, Macaristan’ın kaderini belirlemiştir. Yollarına devam etmeden önce Süleyman tutsak olarak alınan dört bin kişinin öldürülmesine karar vermiştir. Osmanlılar Eylül ayının 10’unda Budapeşte’ye varmıştır. Şehir, Osmanlılara teslim olmuştur. Mohaç Savaşı’ndan sağ kalan birtakım Macarlı soylu burada teslim olmuştur. Süleyman’ın isteği üzerine, Macaristan’ın ileri gelenlerinden biri ve Transilvanya Voyvodası olan Kont Zapolya, hiçbir vâris bırakmamış olan Kral II. Louis’nin halefi olarak soylular tarafından kral ilan edilmiştir. Bu seçimden kısa bir süre sonra Süleyman, kısmen Anadolu’daki iç karışıklılardan dolayı, Budapeşte’yi terk etmiş ve Tuna’ya çekilmiş, buradan da başkentine geri dönmüştür. Macaristan’ın bir kısmının geçici olarak alınması korku dolu bir yıkım ve nüfusunun büyük bir

çoğunluğunun ölümüyle sonuçlanmıştır. İki yüz bin kişinin öldürüldüğü tahmin edilmektedir. Geri çekilen ordu devasa bir ganimet toplamış ve nihayetinde İstanbul'da köle olarak satılmak üzere kadın-erkek yüz bin mahkum almıştır. Macaristan'ın bazı sınır kalelerinde Türk askerleri .bırakılmıştır

Kont Zapolyon'un Türklerin emri altında Macar Kralı olarak seçilmesi ülkede iç savaşa neden olmuştur. Arşidükalığı kardeşi V. Charles'tan alan Avusturya Arşidükü Ferdinand, V. Charles ve merhum Kral Louis arasında yapılan bir anlaşma dolayısıyla tahtta hak iddia etmiştir. Diğer bir taraftan, Zapolya ve yandaşları ise eski bir Macar kanununa göre yalnızca bir yerlinin kral olabileceğini iddia etmiştir. Buna rağmen, Batı Macaristan soyluları Presburg'da toplanmış ve Ferdinand'ı kral ilan etmiştir. Ferdinand silah kuşanmış ve Avusturyalılar tarafından desteklenmiştir. Rakibi Zapolya'yı bozguna uğratmış ve onu ülkeden ihraç etmiştir. Zapolya, Polonya'ya kaçmış ve Macaristan üzerinde iddia ettiği hakka destek olması için Sultan Süleyman'a başvurmuştur. Bu haberi alan Ferdinand, sultana bir elçi göndermiştir. Akılsız Ferdinand yalnızca Macaristan tahtında hak ederek sultandan destek istemekle kalmamış, bir de sultanın egemenliği altındaki Belgrat ve Macaristan'daki diğer şehirlerin de kendisine verilmesini talep etmiştir. İki rakip arasındaki görüşmeleri yönlendiren Sadrazam İbrahim ise küstahça davranmıştır. İbrahim, sultanın atının çiğnediği her bir karış toprağın ebediyen Osmanlı İmparatorluğu'nun olarak kalacağını söylemiştir. İbrahim, "*Macaristan Kralı Louis'yi öldürdük. Krallığı artık bizim, ister elimizde tutarız, ister başkasına veririz. Bir kralı kral yapan tacı değil kılıcıdır. Bu kılıç, diğerlerine boyun eğdirir ve kılıcın .ele geçirdiği her şey kılıcındır.*" demiştir

I. Viyana Kuşatması

Sultan, Ferdinand’ın aleyhine karar vermiş ve Zapolya’nın elçisine, *“Kralının dostu olacağım. Ona yardım etmek için bizzat kendim geleceğim. Peygamberimiz Hz. Muhammed, yüce Rabbim ve kılıcım üstüne yemin ediyorum.”* demiştir. Ferdinand’ın elçisine ise kralını derhal ziyaret edeceğini ve onu çalmış olduğu krallıktan def edeceğini söylemiştir. *“Ona söyle, Mohaç ve hatta Budapeşte topraklarında savaş için bekleyeceğim, ”.eğer benimle karşı karşıya gelmezse Viyana surları altında savaşacağım*

Rodos'un Fethi

Bu tehditlerin peşinden, Süleyman 1529 yılında iki yüz elli bin asker ve üç yüz adet silahla Macaristan'ı tekrar işgal etmiş ve Budapeşte'yi kuşatmıştır. Şehri savunanlar arasından çıkan hainlerin talepleri üzerine şehir teslim olmuştur. Teslim olma koşulları altında, askerlerle vatandaşın hayatları ve mallarının korunacağı belirtilmiştir. Kendilerine yağmalama hakkı tanınmayan Yeniçeriler bu koşulları kabul etmeyi reddetmiştir. Kalelerden ele geçirdikleri askerleri öldürmüş ve şehrin genç kadınlarını köle olarak satmak amacıyla yanlarına almışlardır. Zapolya, Macaristan'ın bu kısmında tekrar Süleyman'a bağlı kral olarak ilan edilmiştir. Daha sonra, Süleyman Viyana'ya doğru yola çıkmıştır. 27 Eylül 1529 gününde, iki yüz binin üzerinde askerle Viyana'ya varmıştır. Burada, Osmanlılar tarafından .gerçekleştirilen unutulmaz iki Viyana kuşatmasının ilki yaşanmıştır

Almanya İmparatoru V. Charles o dönemde Avrupa'nın en güçlü hükümdarıdır. Almanya'daki krallığının yanında İspanya, Hollanda, Nepal

ve Sicilya krallıklarının da vârisi olmuştur. Süleyman'dan altı yıl sonra doğmuş olan Charles, Süleyman'ın tahta çıkışından bir yıl önce Almanya kralı ilan edilmiştir. Süleyman'ın ölümünden on yıl önce ise tahttan inmiş ve bir manastıra çekilmiştir. Bu iki hükümdar, otuz altı yıl boyunca aynı anda egemenliklerini sürdürmüştür. Hangisinin bir asker olarak daha yiğit veya bir devlet adamı olarak daha zeki olduğunu söylemek zordur. Fetihler açısından bakılacak olursa, Süleyman düşmanını katbekat geçmektedir. Charles, Avrupa'da kendisine kalan toprakların bütünlüğünü korumak dışında pek fazla bir şey yapmamıştır. Fakat Afrika'da Tunus'u, .Amerika'da ise Meksika ve Peru'yu topraklarına katmıştır

Süleyman, Fransa Kralı I. François tarafından Avusturya'yı kuşatma konusunda teşvik edildiği sırada Charles İtalya'da Fransa'ya karşı bir savaş içinde olduğundan, Osmanlılarla savaş alanında karşılaşacak bir ordu gönderememiştir. Viyana, şehri koruyan bir ordu olmaksızın Osmanlı saldırılarının darbeleriyle baş başa bırakılmıştır. Şehrin karargahı, Kont Salm komutası altında yalnızca on altı bin askerden oluşmaktadır. Takviye surları, yalnızca surların devamı niteliğindedir; bu surlar 5 feet kalınlığında olup burçları bile bulunmamaktadır. Askerlerin yalnızca yetmiş iki adet silahı vardır. Bunun gibi zayıf bir savunma, Osmanlı ordusunun ezici çoğunluğu karşısında hiçbir umut vaat etmemektedir. Sultanın ve ordusunun çadırları şehrin etrafındaki bütün düzlükleri beyaza boyamıştır. Başıbozuklar olarak adlandırılan gayrinizami süvariler, kendilerine yiyecek ve para bulmak için akıl almaz bir vahşilik ve açgözlülükle şehrin çevresini kasıp kavurmuştur. Dört yüz küçük gemiden oluşan bir Türk filosu bütün köprüleri yıktıktan sonra Tuna'ya varmış ve kuşatmaya yardım göndermiştir. Fakat bütün bu çabalar boşunadır. Kont Salm komutası altında bulunan Avusturyalı ve İspanyol birlikler büyük bir cesaret ve azimle zayıf hatları savunmuştur. Osmanlıların büyük kuşatma silahları, şiddetli yağmurlar ve yolların bozuk olmasından dolayı yolda bırakılmıştır. Türkler sayısız saldırı gerçekleştirmiştir. Askerlerin sonunda başarısızlıktan dolayı cesaretleri kırılmıştır. Komutanları beyhude bir şekilde, kılıçları ve asalarıyla onları savaşmaya zorlamıştır. Askerler ise İspanyolların uzun namlulu tüfekleriyle öldürülmektense kendi komutanları tarafından öldürülmeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine, adam başına yirmi altın verilmiş veya verileceği söylenmiştir. Fakat bu da bir işe yaramamıştır. Üç hafta boyunca başarısız geçen saldırılar üzerine Süleyman

kuşatmayı kaldırmak ve ordusuyla birlikte geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ülke, gayrinizami ordular tarafından o kadar tahrip edilmiş ki, Süleyman .kendi adamlarını doyurma konusunda çok zorlanmıştır

Yola çıkmadan önce, seferde ele geçirilen bütün ganimetler yakılmıştır. Çoğunluğu Viyana yakınlarındaki köylüler olan mahkûmlar öldürülmüştür. Yalnızca en güzel kadınlar, köle olarak satılmak üzere şehre götürülmüştür. Sultan, İstanbul'a dönmüş ve ordu hiçbir amacı olmaksızın sapasağlam geri gelmiştir. Bu başarısızlık Süleyman'ın namına leke sürmüş, Süleyman da başkente döndüğünde başarı hikâyeleri uydurarak ve zafer kutlamaları yaparak Viyana'nın ele geçirilemediğini saklamaya çalışmıştır. Ülkelerini işgal ettiğini, Viyana'nın surlarına kadar ülkelerini harap ettiklerini ve Avusturyalıların savaş alanında Süleyman'ın karşısına çıkmadığı veya geri çekildiğinde onu takip etmediği gibi şeyler söyleyerek Avusturyalıları .küçümsemiştir

Üç sene sonra, 1532 yılında, başka bir büyük orduyla Süleyman tekrar Macaristan'ı işgal etmiş ve asıl amacın Viyana'ya yürüyüp imparatorun ordusuna saldırmak olduğu açıkça beyan edilmiştir. Bu durum üzerine V. Charles, Avusturya ordularının başına geçmiştir. Bu iki hükümdar arasında bir güç denemesinin yapılacağı ve hangisinin daha güçlü olduğunun ortaya çıkacağı bir savaş yaşanacağı beklenmiştir. Fakat Süleyman'ın ilerleyişi, Guns kalesinin üç hafta süren kahramanca müdafaası üzerine yavaşlamıştır. Kale alındıktan sonra, Süleyman Viyana'ya yol almamış, ordularını Osmanlı topraklarına yönlendirmiştir. Charles ise düşmanıyla karşı karşıya kalma ve hangisinin daha güçlü olduğuna dair sonuca varma konusunda bir çaba harcamamıştır. İki hükümdarın da büyük bir savaş yaşamaktan .kaçındığı aşikardır

Sultan Süleyman geri çekilmiş ve İstanbul'a dönmüş olsa da barış sağlanmamış, Ferdinand ile Zapolya arasında yıllarca süren düzensiz savaş .devam etmiştir

Barış, Zapolya'nın Doğu Macaristan ve Transilvanya Kralı, Ferdinand'ın ise Batı Macaristan Kralı unvanını aldığı 1538 yılında sağlanmıştır. 1566 yılında, Süleyman, ilerleyen sayfalarda tekrar bahsedilecek olan, on üçüncü .ve son seferinde tekrar Macaristan'ı işgal etmiştir

Türklerle, Avusturyalılar tarafından desteklenen Macarlar arasında yaşanan olaylar kısaca anlatılmıştır. Süleyman'ın bu yöndeki fetihleri

Viyana başarısızlığıyla durmuş olsa da Macaristan'ın büyük bir .çoğunluğunu topraklarına katmayı başarmıştır

Süleyman'ın başka istikametlerde gerçekleştirmiş olduğu kahramanlıklardan da bahsetmekte fayda var. Süleyman, 1534 yılında altıncı seferine başlamış ve İran'a karşı savaş açmıştır. Şah İsmail hayatını kaybetmiş ve krallık zayıf bir karakteri olan Şah Tahmasb'a geçmiştir. Süleyman, savaş başlangıcı olarak, Gelibolu'daki bütün İranlı mahkûmların öldürülmesini emretmiştir. İbrahim önceden büyük bir orduyla İran'a gönderilmiştir. Halep'ten Bağdat'a gitmek yerine, doğrudan, İranlılar tarafından hiçbir dirayet gösterilmeden işgal edilen, Tebriz'e gitmiştir. Kışı orada geçirmiş ve ertesi bahar Süleyman da başka bir orduyla İbrahim'e katılmış ve birlikte iklimin orduya büyük kayıplar verdirdiği bir ülke üzerinden Musul ve Bağdat'a gitmişlerdir. Nihayetinde Bağdat'a ulaşılmış ve şehir, komutanının namertliğiyle teslim olmuştur. Aslında, Şah, Osmanlı ordusunun taarruzunu def etmek için hiçbir çaba göstermemiş ve İran'la şiddetli bir savaş yaşanmadan Musul ve Bağdat Osmanlı topraklarına .katılmıştır

ve 1554 yıllarında İran'a başka seferler de düzenlenmiş; fakat 1553 ,1548 bu seferlerde Türk orduları İran saldırılarından çok iklimden ve yiyecek temininden muzdarip olmuştur. İki güç arasında hiçbir şiddetli savaş .yaşanmamıştır. Türkler fetihlerine 1917 yılına kadar devam etmiştir

Süleyman'ın uzun süren hükümdarlığı boyunca ordusuyla yaptığı fetihler kadar donanmasının yiğitlikleri de dikkate değerdir. Osmanlı donanması, İspanya ve Venedik ile yapılan bir çok zorlu savaşta galibiyet kazanmıştır. Türk ve İspanyol deniz kuvvetleri arasında büyük farklılıklar olmamıştır, fakat Venedik ve Papa'nın donanmaları İspanya'nınkiler ile birleştiğinde, sayı ve gemilerin büyüklüğü açısından Türk donanmasına üstün olunmuştur. Buna rağmen, bu birleşik donanmaya karşı verilen iki büyük savaşta Osmanlılar galibiyet kazanmış ve genellikle de Süleyman'ın hükümdarlığı boyunca Osmanlı donanması Akdeniz'de üstün olmuştur. Bu durum, Süleyman'ın Cezayir, Oran ve Trablus vilayetleri ile Ege Denizi'nde Venedik'ten alınan sayısız adayı topraklarına katmasını .sağlamıştır

Süleyman'ın egemenliğinin ilk zamanlarında Kuzey Afrika'daki Müslüman devletler iç bölgede yaşayan Araplar üzerinde pek fazla kontrol sağlayamayan yozlaşmış ve beceriksiz hükümdarların egemenliği altındadır.

Kıyıdaki şehirler, bazen, bahsedilen bu Müslüman devletlerin bayrakları altında yelken açarken çoğunlukla yalnızca kendi bayraklarıyla yelken açan korsanların uğrak yerleridir. Korsanlar, ganimetleri kendi limanlarına getirerek, tutsakları da köle olarak satarak Akdeniz ticaretini yağmalamışlar, bunun sonucunda da yalnızca Tunus'ta yirmi bin Hıristiyan tutsak birikmiştir. Bu korsanların, aralarındaki en cesur ve maceracı olanlardan seçilen amirallerin komutası altında yirmi gemiden oluşan bir filoları vardır. Korsan olarak bilinseler de kendi kanunlarından başka kanun tanımayan ve hayatlarını soygunculuk ve cinayet üzerine kurmuş olan bu kişiler aslında yalnızca birer deniz soyguncusudur. Bu korsanların komutanlığını gerçekleştirenler, gemileri ve filoları idare etme konusunda eşsiz deneyimler kazanmıştır. Şehir ve köyleri yakıp yıkarak ve ganimetlerle tutsakları beraberlerinde götürerek İspanya, İtalya ve Fransa .kıyılarını ve hatta bazen İngiltere ve İrlanda kıyılarını kasıp kavurmuşlardır

Selim'in deniz donanmasına büyük bir önem verdiği ve gemileri sayı ve boyut açısından geliştirdiği görülmüştür. Fakat amiralleri ve kaptanları, korsan filolarınınkiler kadar becerikli ve cesur değildir. Süleyman bu gerçeğin farkına vardığında, Osmanlı bayrağı altında yelken açmaları ve beraberlerinde kendi gemileri ile adamlarını da getirmeleri için bu kaptanların en yetenekli ve en deneyimlilerini kurnazca huzuruna davet etmiştir. Bu kişilere yüksek dereceli görevler vermiş, kendi donanmalarındaki yetkili kişilerin üstleri olarak onlara amirallik ve .başkumandanlık rütbeleri vermiştir

Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi

Süleyman'ın emri altında deniz kuvvetlerinde hizmet veren korsanların ilki ve en ünlüsü Hayreddin, tarihte daha iyi bilinen diğer ismiyle Barbaros'tur. Barbaros, denizde yasal ticaret yapma bahanesi altında genç yaşlarında korsanlığı bir meşgale olarak seçmiş ve Midilli Adası'nda doğmuş birer Rum asıllı olan dört erkek kardeşten biridir. Kardeşlerden ikisi korsanlık maceralarında hayatlarını kaybetmiş, üçüncüsü ise hayatta kalmış ve zengin olmuştur. Kendi komutası altında bir filo oluşturmuş ve tüccar gemilerini ele geçiren ve bütün kıyıları kasıp kavuran bu filoyla Akdeniz'in korkulu rüyası haline gelmiştir. Gemi ve mürettebat açısından güç kazanan bu üçüncü kardeş kendi hesabına savaşlara girmiştir. Cezayir'e saldırmış ve kendisini Cezayir ile çevre bölgesinin efendisi ilan etmiştir. Fakat bu bölgede bağımsız bir egemenlik sürdürme konusunda kendisini yetersiz bulunca Osmanlı sultanının üstünlüğünü tanımıştır. İspanya'da Endülüs'ten yetmiş bin mülteciyi gemileriyle taşıyarak Cezayir'e yerleştirmiştir. Daha sonra, Benî Hafs Hanedanı'nın yirmi ikinci temsilcisi olan, tahta çıktığında kırk dört erkek kardeşini öldürten ve gücünü dört yüz

güzel kadından oluşan haremine ayırmış yozlaşmış bir ahlaksız olan Muley Hasan egemenliğinde Tunus'a yapılan bir saldırıda Süleyman'ın hizmetine alınmıştır. Bu kepazeliğe bir son vermek bahanesiyle Barbaros Tunus'a saldırmış, şehri ele geçirmede ve rezil sultanlarını ihraç etmede hiçbir zorluk yaşamamıştır. Fakat Tunus'u uzun bir süre elinde tutamamıştır. .Muley Hasan, İmparator Charles'tan yardım talebinde bulunmuştur

Beş yüz gemilik bir donanma ile otuz bin askerlik bir ordudan oluşan birliğinin bizzat başında olan İmparator Charles, Tunus şehrinin surlarının dibinde şehre saldırmış ve Barbaros'u bozguna uğratmış, orada bulunan gemileri ele geçirmiş ve Barbaros'u şehrin iç kısımlarına göndermiştir. Bölgeye Tunus sultanının isteği üzerine gelmesi ve şehirdeki vatandaşların İspanyol saldırısına karşı şehri savunmada Barbaros'a destek vermemelerine rağmen Charles şehri ele geçirdikten sonra askerlerinin yağmalamasına izin vermiştir. Şehirde akıl almaz bir gaddarlık ve yıkım meydana gelmiştir. Masum halkın otuz bini katledilmiş ve on bini de tutsak olarak satılmıştır. Camiler ve bütün önemli binalar yakılmış ve harap edilmiştir. Bu dönemde galibiyet kazanan hiçbir Müslüman ordusu bundan kötüsünü yapmamıştır. Tunus bir süreliğine Barbaros ve Osmanlı egemenliğinden alınmıştır. Muley Hasan, İspanya'ya bağımlı olmak koşuluyla tekrar tahta çıkmıştır. Nihayetinde, 1574 yılında Tunus Türklerin .eline geçmiştir

Barbaros Hayreddin Paşa

Barbaros muhteşem bir savunma gerçekleştirmiş fakat; donanması bu amaç için yetersiz kalmıştır. Süleyman, bu sırada İran ile savaştadır ve Barbaros'a yeterli desteği verememiştir. Kısa bir süre sonra, Osmanlılarla İspanya arasında savaş patlak verdiğinde Sultan Süleyman Barbaros'u İstanbul'a davet etmiş ve onu Türk donanmasının kaptan-ı deryası tayin etmiştir. Barbaros, 1538 yılında, Amiral Andrea Doria komutası altındaki İspanya, Venedik ve Papa'nın birleşik donanmasından oluşan filosuna karşı Preveze Deniz Savaşı'nı vermiş ve düşman gemilerin sayı ve büyüklük bakımından üstün olmasına rağmen galibiyet kazanmıştır. Üç yüzyıl sonra Nelson'un ün yaptığı düşman donanmasının hattını kırma manevrasını yapan ilk kişi olmuştur. Bu savaşta Türk donanması yüz otuz gemiden oluşurken birleşik Hıristiyan güçlerinin yüz altmış yedi adet gemisi vardır. Düşman gemilerinin altısı Barbaros tarafından ele geçirilmiş ve harap edilmiştir. Barbaros daha sonra, Venedikliler tarafından kahramanca savunulan Korfu taarruzunda Süleyman'a yardım etmiştir. Sultan, adadan .çekilmek zorunda kalmıştır

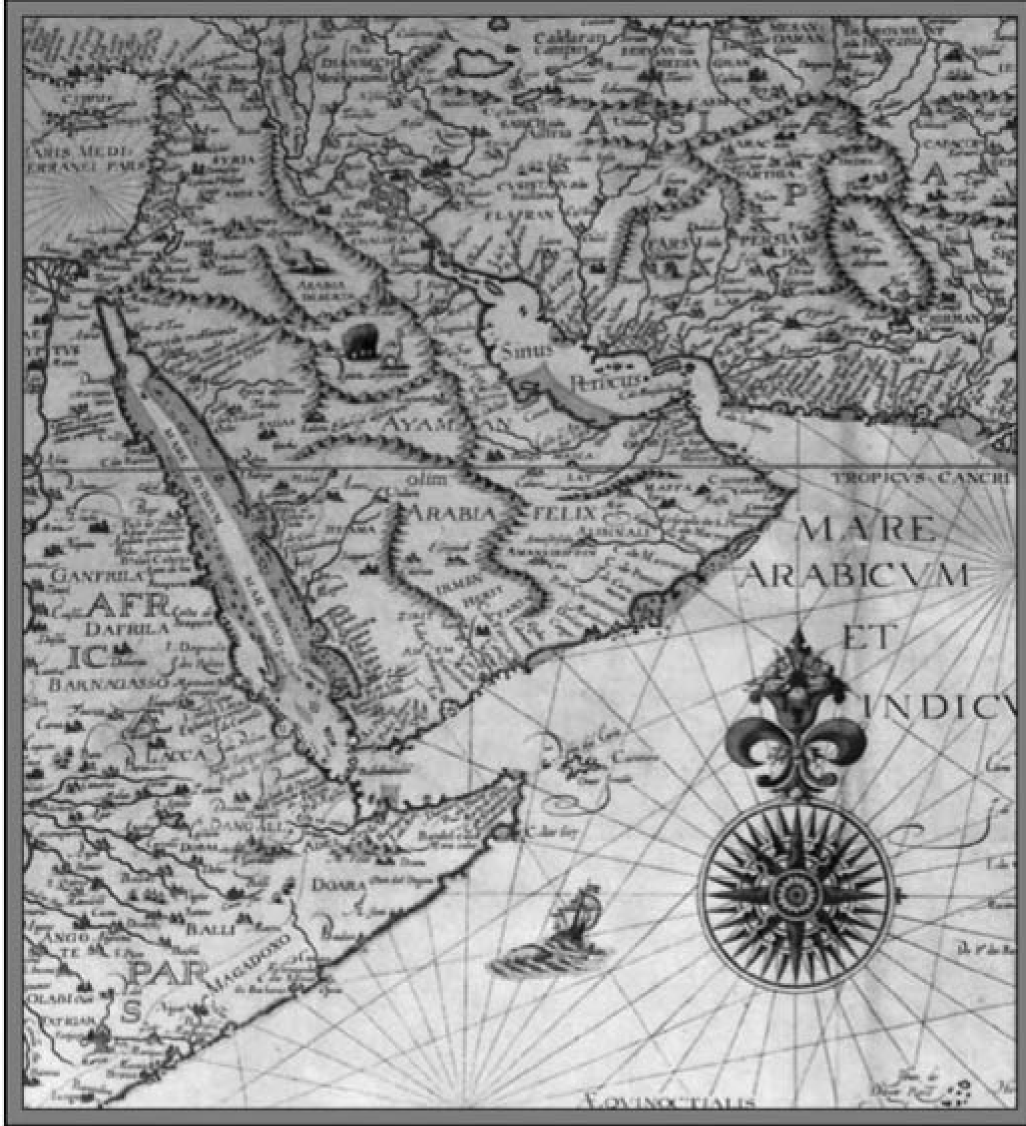

Preveze Deniz Muharebesi

Korfu'da ve Viyana'da yaşanan başarısızlıklar, Süleyman'ın yapmış olduğu sayısız seferinde karşılaştığı yegane bozgunlardır. Venediklilerle yapılan savaş sırasında Barbaros, Girit adası ve Mora'da güçlendirilen birkaç yer dışında, Hıristiyan güçlerinin Ege Denizi'nde sahip olduğu pek

çok adayı ele geçirmeyi başarmıştır. Bu başarılar, onun son maceraları .olmuştur. Barbaros Hayrettin 1546 yılında İstanbul'da vefat etmiştir

Barbaros'un soyundan gelen korsanlar da Türk donanmasında ona haleflik etmiş ve Barbaros'un cesaretiyle kazandığı ününü devam ettirmişlerdir. Bunların arasında en tanınmışları Türklerin dinden dönme tebaası arasından korsanlığı meslek olarak edinmiş olan Turgut ve Piyale Reislerdir. Hırvat asıllı olan Turgut Reis yaptığı işler, denizlerdeki kahramanlığı ve İtalya ile İspanya kıyılarında yarattığı korku açısından Barbaros'a benzemektedir. Sultanın müttefiklerine saygı duymamış ve onları düşman gemilerini ele geçirdiği gibi ele geçirmiştir. Venedikli tüccar gemilerini yıktığı için hesap vermek üzere İstanbul'a çağrıldığında kendisi için verilen kararı çok iyi bildiğinden oraya gitmeyi reddetmiştir. Korsan filosuyla birlikte Fas'ın yolunu tutmuş ve birkaç yıl boyunca korsanlığı buradan sürdürmüştür. Daha sonra, Süleyman onun gibi cesur birine duyduğu ihtiyaçtan dolayı Turgut'u Osmanlı bayrağı altında hizmet vermesi için davet etmiş ve eğer ele geçirmeyi başarırsa onu Trablus valisi yapacağına dair söz vermiştir. Trablus o zamanlar, Malta'da bulunan St. John Şövalyelerine aittir. Turgut, Trablus'a saldırmış, şehri ele geçirmiş ve Osmanlı topraklarına katmıştır. Turgut nihayetinde Trablus valisi olarak atanmış ve bu sıfatla 1565 yılında Malta taarruzuna destek vermek için bir donanma yönetmiştir. Daha sonra, şehre yapılan bir saldırıda hayatını .kaybetmiştir

Kızıldeniz ve Basra'da Osmanlı

Barbaros'un halefi olan diğer bir korsan ise uzun zaman korsanlık yaptıktan sonra Süleyman tarafından Osmanlı donanmasına alınan ve başkumandan tayin edilen Piyale Reis'tir. Trablus'u tekrar ele geçirmek üzere Andrea Doria komutasında gönderilen İspanya, Venedik ve Papa'nın birleşik kuvvetlerinden oluşan donanmayı bozguna uğratmıştır. Osmanlı topraklarına eklemek adına Cezayir'in batısında bulunan Afrika kıyısındaki Oran vilayetine saldırmış ve ele geçirmiştir. Süleyman'ın egemenliğindeki son deniz seferi olan 1565 yılındaki Malta taarruzunda Türk .donanmalarının başında bulunmuştur

Süleyman’ın donanması yalnızca Akdeniz’de savaşmamıştır. Piri Reis komutasındaki bir donanma Süveyş’te kurulmuştur. Buradaki donanma, Osmanlıların Kızıl Deniz’deki hakimiyetini garanti altına almış ve Aden ile Yemen’in alınmasını sağlamıştır. Osmanlı donanması buradaki faaliyetlerini Basra Körfezi ve Hint kıyılarına kadar uzatmış; fakat burada Portekizlilerle .savaş içine girerek bozguna uğramıştır

Malta’ya yapılan seferde yaşanan başarısızlık, komutasını bizzat kendisinin yapmış olmamasına rağmen Süleyman’ın aklını kurcalamıştır. Egemenliğinin ilk yılında Belgrat’a yapılan sefere önem verdiği gibi hükümdarlığını bu şekilde sonlandırmak istemiştir. Yetmiş iki yaşında olmasına ve sağlığının bozuk olmasına rağmen 1566 yılında Macaristan seferini bizzat komuta etmek istemiştir. Süleyman, atına binememiş ve ordusunun başında bir tahtırevan içinde taşınmıştır. En son saldırıda Osmanlı ordusuna başarılı bir şekilde direnmiş olan Ziget ve Erdel’in alınması Süleyman’ın özel amacıdır. Ordusunu en küçük ayrıntıya kadar yönetmiştir. Süleyman’ın iki günde gerçekleştirilmesini söylediği bir yürüyüşü paşalarından biri bir gün içinde tamamlamıştır. Süleyman çileden çıkmış ve bu aşırı istekli paşanın infazını emretmiş; fakat sadrazamı .tarafından güçlükle bu kararından caydırılmıştır

Muhteşem Sultan, Ziget kuşatmasında şehir ele geçirilmeden önce ve orduları Nicholsa Zriny tarafından savunulan kaleyi bombardımana tuttuğu sırada bir savaşçıya yakışır şekilde çadırında ansızın felç geçirerek vefat etmiştir. Ölümü uzun bir süre ordusundan saklanmıştır. Sadrazam, bu sırrı ifşa etmemesi için Sultan’ın doktorunun öldürülmesini emretmiştir. Süleyman’ın naşı mumyalanmış ve Macaristan seferinin kalan kısmında saltanat tahtırevanında taşınmış, emirler ise merhum sultanın adı altında verilmeye devam etmiştir. Bu büyük sultanın ölümünün haberi, ordunun eve dönüş yolunda, Selim’in Anadolu’daki valiliğini bırakıp Belgrat’a gelmesi .üzerine ortaya çıkmıştır

Malta'da Osmanlılar

Bu sefer, Süleyman'ın savaş alanında bizzat komuta ettiği on üç seferin sonuncusudur. Süleyman döneminde, generallerinin komuta ettiği başka seferler de düzenlenmiştir. Yalnızca bir meydan muharebesi gerçekleştirilmiş ve bu savaş büyük önem taşımıştır. Bu savaş, Osmanlı ordularının karşı safta bulunan Macarlara sayıca üstün olduğu ve cephane açısından düşmanın tamamen yetersiz olduğu geçmiş sayfalarda bahsi geçen Mohaç Savaşı'dır. Savaşın sonucu aşikardır. Bu savaş dışında, Macarlar, Avusturyalılar veya İranlılarla büyük bir meydan savaşı yaşanmamıştır. Seferler, Osmanlı ordularının işgalleri, büyük cephaneler ve işgal edilen ülkeleri yakıp yıkan gayrinizami süvari kuvvetlerinden oluşmuştur. Ordu komutanları, düşmanların Osmanlılarla savaş alanında karşılaşmalarını engelledikleri, kuvvetleri sayısız kaleye yaydıkları için bu kuvvetlere karşı çıkmış ve seferler kaleleri kuşatmaktan oluşmuştur. Nadir istisnalar dışında bu kuşatmalar başarılı olmuştur. Türkler, başarılı olmak için ezici kuvvetler getirmiştir. Kuşatma silahları, düşmanın savunma silahlarından oldukça üstündür. Başarı, kalelerin kaç gün veya kaç hafta direnç göstereceğine bağlıdır. Fakat kalelerin büyük bir çoğu uzun süre dirayet göstermiştir. Bu seferlerin genel gidişatında işgal edilen bölgelerdeki kaleleri ele geçiren Türkler ya buraları Doğu Macaristan ve

Mezopotamya örneklerinde olduğu gibi kendi topraklarına katmış ya da Batı Macaristan örneğinde olduğu gibi bozguna uğramış devleti sultanın hükümdarlığını tanımaya ve hürmet etmeye zorlamış veya harap edilmiş ülkeyi yiyecek kaynaklarından o denli mahrum bırakmış ki, düşmanlar .gerileyen ordunun peşinden gidememiştir

Süleyman, neredeyse bütün seferlerinde başarılı olmuştur; fakat bu başarılar Süleyman'ın savaş alanlarında eşit sayıdaki düşmanlarını yenerek şöhret kazanan en önemli kumandanların rütbesine ulaşmasını sağlamamıştır. Gerçekte, Avrupa'da yalnızca bir tane hükümdarlık -İmparator V. Charles- savaş alanında Süleyman'la eşit koşullar altında karşılaşma cesareti göstermiş ve İmparator savaş alanında kaç tane kılıç olduğunun hesabına önem vermemiştir. Asya'da ise Süleyman ile .karşılaşabilecek hiçbir hükümdarlık yoktur

Bütün bu hususlar, Süleyman'ın askerî şanına leke sürse de imparatorluk kurucusu ve işgal seferlerinin düzenleyicisi olarak Süleyman'ın namına leke süremez. Çok az can kaybı veya devlet kaynaklarının az kullanımıyla ancak çok nadir imparatorluklar topraklarını Osmanlılar kadar genişletebilir. Süleyman, düşmanların direnmesini imkansız hale getirmek adına bu denli ezici güç kullanarak başarısızlık riskini ortadan kaldırmayı .kendine görev edinmiştir

Büyük süvari birlikleri ve toplarla desteklenen devasa orduları savaş alanına getirmek, bu orduları, haftalar veya aylar gerektirecek bir şekilde, İstanbul'dan Macaristan'ın merkezine veya Üsküdar'dan İran sınırlarına götürmek verilen emirlerin yerine getirilmesi demektir. Uzun süren hükümdarlığı ve kendisi veya kumandanları tarafından komuta edilen seferleri boyunca Süleyman yalnızca Viyana'ya yapılan taarruzda askerlerine yiyecek ve mühimmat sağlama konusunda başarısız olmuştur. Süleyman ayrıca isabetli bir karar verme ve seferlerindeki kumandanlarını veya diğer askerlerini başarılı bir şekilde seçme yetisine sahiptir. Kendisinin aktif bir rol almadığı deniz taarruzları için de aynı şey söylenebilir; çünkü donanmalarının başarısı filolarını komuta edecek yetenekli amirallerin seçimine bağlıdır. Deniz donanmasında bulunan profesyonellerin dışına çıkıp haydut ve korsan olarak deneyim kazanmış ve ün salmış olan Barbaros, Turgut, Piyale ve daha nicelerini filolarının başına geçirmesi ne büyük bir dâhiliktir! Osmanlıların Akdeniz'de üstünlük kurması, Cezayir, Oran ve Trablus'u imparatorluklarına katması ve Süveyş'te kurulan bir

donanmanın Aden ile Yemen'in fethini sağlamasının esas sebebi .Süleyman'ın bu seçimleridir

Süleyman, yüceliğini yalnızca ordularının ve donanmalarının başarısıyla veya imparatorluğuna kattığı topraklarla göstermemiştir. Kati ve iradeli fakat aynı zamanda anlayışlı olma politikası devletin her bölümünde kullanılmıştır. İmparatorluğundaki herkesin tarafsız yargılanması konusunda ısrarcı olmuştur. Bu uygulamayı yerine getiremeyen, haksızlık ve acımasızlıkla suçlanan veya yolsuzluk yapan ve kabiliyetsiz olan vilayet valileri veya diğer yüksek rütbeli kişiler derhal kovulmuş ve genellikle suçlarından ötürü ölümle cezalandırılmıştır. Padişah olarak gerçekleştirdiği ilk eylem adaletsizlik veya yolsuzluk yapan devlet adamlarının kovulmasını emretmek olmuştur. Von Hammer, Süleyman'ın hükümdarlığı boyunca yaşanan bu tip olaylara kitabından oldukça yer vermiştir. Süleyman, tahta ne kadar yakın olursa olsun ayrıcalıklı kişilere istisnai davranmamıştır. Sultanın iki kızından biriyle evlenmiş olan Ferit Paşa, haksızlık, zalimlik ve yolsuzluk yaptığı için valilik görevinden men edilmiştir. Sultanın eşinin ve validesinin üstelemeleri üzerine Ferit Paşa başka bir göreve atanmıştır. Fakat suçlarını tekrar etmesi üzerine tekrar görevden alınmış ve bu sefer .sultanın emriyle öldürülmüştür

Devletin mali kaynakları Süleyman'ın egemenliğinde idareli kullanılmıştır. Süleyman, büyük bir hazinenin ülkesine sağladığı gücün farkına varmıştır. Yapmış olduğu onca savaşa rağmen yalnızca iki yıl olağanüstü durum vergisi almıştır. Diğer yıllarda, olağan gelir devlet için yeterli olmuştur. Vergilendirme nispeten hafiftir. Yapmış olduğu savaşlar, işgal edilen ülkelere konulan vergiler ve alınan haraçlarla ve de tutsakların satılmasıyla kendi kendini finanse etmiştir. Daimi orduyu oluşturan ve toplam sayıları yaklaşık elli bin olan Yeniçeri ve Sipahiler'e yüksek ücretler ödenmiştir. Tımar sahipleri savaş zamanında askerî hizmete ve at ile silah temin etmeye mecburdur. Tımar sahiplerinin sayısı seksen bin kadardır ve bunlara hiçbir ücret ödenmemiştir. Ne gayrinizami süvariler ve Tatarlar ne de ordularına eşlik eden diğer kişilere ücret ödenmiştir. Bu kişiler, geçtikleri ülkeleri yağmalayarak kendi ücretlerini çıkarmıştır. Bu koşullar altında, .Süleyman'ın yapmış olduğu savaşlar devlete yük olmamıştır

Pek çok selefinin olduğu gibi Süleyman'ın da edebiyata ve şiire meyli vardır. Şiirlerinin, yurttaşları arasında bir itibarı vardır. Seferlerini günlük olarak yazdığı bir seyir defterinde toplamıştır ve bu defter tarihi bir değer

taşımaktadır. Süleyman, bilim ve sanatın hoşgörülü efendisi olmuştur. Süleyman’ın egemenliği, Türkiye’nin altın çağı olmuştur. Camilere, okullara, hastanelere, sukemerlerine ve köprülere harcamaları açısından cömert olmuş ve bu yapıları yalnızca İstanbul’a değil imparatorluğunun .bütün büyük şehirlerine yaptırmıştır

Muhteşem” lakabının Süleyman’a Avrupa’daki çağdaşları tarafından“ verildiği de belirtilmelidir. Türkiye’de ise “Kanuni” olarak bilinmektedir. Egemenliği, hukukun her alanında adaleti hedefleyen büyük reformlarla doludur. Toprak hukuku değiştirilmiştir. Kısmen, Avrupa’daki diğer ülkelerin sistemlerinden alınan tımarların feodal sistemi ise sadeleştirilmiş ve geliştirilmiştir. “Reaya”ların mevkileri iyileştirilmiş, toprağı kullanım hakları sabitlenmiştir. Osmanlılardaki köylülerin durumu Macaristan ve Rusya’daki serflerin durumundan çok daha iyidir. Mora adasının Rum halkı Venedik yerine Osmanlı hakimiyetini tercih etmiştir. Bir kısım Macar köylüsü kendi istekleriyle topraklarından ayrılmış ve Rumeli’de Türk hükümetinin daha insanî koşulları altında yerleşmiştir. Engin Türk İmparatorluğu topraklarında insanların genel olarak memnuniyetlerini gösteren bir başka kanıt ise Sultan Süleyman’ın kırk altı yıl süren hükümdarlığı boyunca topraklarında yaşayan yirmi farklı ırktan insanın hiçbirinin isyan çıkarmamasıdır; bu durum, Macaristan ile İran’a yapılan seferlerde ülkenin uzak kesimlerinin birlikler tarafından aşındırılmış .olmasına rağmen böyledir

Süleyman, hükümdarlığının bu büyük başarıları için takdir edilse de bazı tarafsız tarihçiler onun hükümdarlık sisteminde kendisinden sonra gelen yeteneksiz sultanların döneminde çabucak yayılan kusurlar bulmuş ve bu .kusurlar Osmanlı İmparatorluğu’nun gerilemesine neden olmuştur

Süleyman’ın ölümünden yaklaşık altmış yıl sonra 1623 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşünü yazan ve von Hammer tarafından Türklerin Montesquieu’i olarak tanımlanan Türk tarihçi Koçi Bey, Osmanlı :İmparatorluğu’nun çöküşünü aşağıda belirtilen nedenlere dayandırmıştır

Süleyman’ın döneminde Sultan’ın Dîvân’da gerçekleştirilen toplantılara katılımının sona .1 ermesi: Süleyman, Dîvân-ı Hümayun’un bitişiğindeki odaya buraya açılan bir pencere yaptırmış ve perdenin arkasında durarak gerçekleştirilen toplantıları Dîvân’a katılmadan dinlemiştir. Süleyman’dan sonra gelenler ise perdenin ardında dinlemeyi bile bırakmışlardır. Sultanın Dîvân’da bulunmaması kendi keyfi gücünü artırmış ve nâzırları üzerindeki etkisini azaltmıştır. Süleyman gibi yüce bir padişahın tahta geçmesi durumunda bu yeni uygulama kötü sonuçlar

doğurmayacak olsa da Süleyman'dan sonra gelen yeteneksiz sultanlar zamanında kötü sonuçlara neden olmuştur. Nihayetinde, sultanın kararları nâzırları veya Dîvân-ı Hümayun üyeleri tarafından dinlenmemeye başlanmış, yalnızca hareminde yaşayanlar veya sorumluluğu .bulunmayan diğer kişiler ile yolsuzlar tarafından dikkate alınmıştır

Süleyman'ın, daha düşük mevkilerden geçmeden direk olarak yüksek mevkilere atanan .2 kişilerle ilgili alışkanlığı. Bu durumun ilk ve en dikkat çeken örneği, Süleyman'ın en iyi arkadaşı olan İbrahim'in hasodabaşılıktan sadrazamlığa yükselmesi olmuştur. Bunun gibi, fakat daha az dikkat çeker nitelikte sayısız örnekten bahsedilebilir. Aslında Süleyman, görev ne denli önemli olursa olsun dışarıdan gelen insanları bu gibi görevlere atamıştır. Harem ağaları ve dinden dönenler en yüksek görevlere atanmıştır. Süleyman çok iyi bir insan sarrafıdır ve görevlendirdiği insanlar konusunda nadiren yanılmıştır; fakat haleflerinin böyle bir muhakeme yetenekleri yoktur ve görev tayinleri kaprislerle veya haremin ya da en uygunsuz kişilerin .nüfuzu altında gerçekleştirilmiştir

Rüşvet ve yolsuzluk ilk kez, 15 yıl boyunca sadrazamlık yapan ve Süleymanın kızıyla .3 evlenen Rüstem Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. Sultanın gözünde Rüstem'in meziyeti hazineyi doldurmasıdır. Rüstem'in hazineye para kazandırma yöntemleri arasında, devletin idari makamlarına atanan kişilerden haraç almak bulunmaktadır. Süleyman zamanında bu ödemeler, maaşlarına belli bir oranda olacak şekilde sabitlenmiştir. Ordu ve donanma için bu uygulama gerçekleştirilmemiştir. Daha sonra gelen padişahların zamanında ise keyfileştirilmiş ve fahiş bir duruma getirilmiş ve de ordu ile donanmaya kadar uzatılmıştır. Her türlü görev tayini açık artırmaya sunulmuş ve görev en çok parayı veren kişiye verilmiştir. Tayinlerinin karşılığında ödenmesi gereken ücretleri ödeyebilmek adına en alt kademesinden en üstüne kadar bütün vali .ve diğer yetkililer her türlü yolsuzluğu benimsemiş ve kamu görevi anlayışı yok edilmiştir

Süleyman tarafından başlatılan, gözde vezirlere çok fazla mal mülk verilmesi veya hiyerarşi .4 içerisinde kendilerinden aşağıda bulunanlara kendi mülklerini satarak zenginliklerine zenginlik katma izninin verilmesi uygulaması. On üç yıl boyunca sadrazamlık yapmış olan İbrahim ile on beş yıl boyunca sadrazamlık yapmış olan Rüstem'in devasa birer servetleri vardır. Sonradan, diğer vezirler ve yüksek rütbeliler tarafından da benimsenen aşırı müsrif birer hayat sürdürmüşlerdir. Rüstem öldüğünde Anadolu ve Rumeli'de 815 çiftliği, 476 su değirmeni, 1700 kölesi, 2900 zırhı, 8000 sarığı, 760 kılıcı, 600 Kur'an'ı, 5000 kitabı ve iki milyon altını vardır. Rüstem'in kazanmış olduğu bu servet, kendisinden sonra gelenler tarafından da karşılarına çıkan fırsatlar çerçevesinde sürdürülmüştür. Yüksek rütbeler, büyük servetler kazanmanın bir yolu ve fırsatı olarak görülmeye başlanmış ve bu durum tüm İmparatorluğa yayılarak yolsuzluk ve haraç .almaya neden olmuştur

Bu yolsuzluğu düzeltici bir durum, ya da intikam da denilebilir, sultanın emri üzerine öldürülen bir yetkilinin tüm mal varlığına devletin el koyması olmuştur. İbrahim'in muazzam serveti bu şekilde devlete geçmiş ve hem Süleyman'ın hem de birçok halefinin zamanında ölüm cezası verilen vezirlerin, valilerin ve diğer görevlilerin servetleri devletin yıllık gelirinin önemli bir kısmını oluşturmuştur. Süleyman'ın halefleri tarafından, devletin, mal varlıklarına el konularak çıkar sağlaması amacıyla bazı paşaların öldürüldüğüne dair bir kuşku vardır. Bir devlet görevlisinin servet kazanmasının bu servetin uygunsuz yollarla kazanıldığına dair bir kanıt olduğu ve bu yüzden bu kişilerin hayatlarını ve servetlerini kaybetmeyi hak ettiklerini düşünmüş .olabilirler

Türk tarihçinin, imparatorluğun çöküşünün nedenlerine Süleyman'ın hükümdarlık dönemini araştıranların ekleyebileceği bir madde daha vardır;

sultanın hareminin devlet işlerine artan bir şekilde karışması. İbrahim'in düşüşü ve öldürülmesi, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi, Şehzade Bayezid'in isyanı ve ardından gerçekleştirilen ölümü esasında harem entrikalarına dayanmaktadır. Süleyman ne kadar yüce olsa da gözdesi Rus Hürrem'in kötü etkisi altında kalmıştır. Hürrem yalnızca baştan çıkaran bir cariye değil aynı zamanda harika bir muhabbet kabiliyeti olan çok akıllı ve hazırcevap bir kadındır. Yaşı, çekiciliğini azalttığında bile Süleyman'ın üzerindeki etkisini korumuştur. Bu kadının oğlu üzerindeki kötü etkisini fark etmiş olan Valide Sultan'ın isteği üzerine Hürrem bir süreliğine haremden uzaklaştırılmıştır. Fakat Süleyman onu unutamamış ve tekrar saraya çağırmıştır. Hürrem bu zaferini birçok infazda sultanın rızasını alarak kutlamıştır. Ölümüne kadar, sultan üzerindeki etkisi sınırsız olmuştur. Hürrem, *"Ben Sultan'la yaşıyorum ve ona ne istersem yaptırırım."* demiştir. Yüksek rütbelere tayinler Hürrem'in istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmiş ve dolayısıyla her türlü yolsuzluk ortaya çıkmıştır. Fakat bunların en kötü örneği, haremin devlet işlerine müdahalesi .olmuştur

Süleyman'ın haleflerinin döneminde, haremin nüfuzu sürekli olarak artmış ve genellikle devlet için bir tehdit oluşturmuştur. Görevini sürdürmek isteyen bir nâzırın sultanın hareminden destek alması mecburiyet haline gelmiştir. Harem, devletin çıkarları üzerinde çok kötü sonuçlar doğurarak entrika ve yolsuzluğun merkezi haline gelmiştir. Fakat imparatorluğu tehdit eden en önemli uygulama, devletin başına geçenlerin, Yeniçerilerin kanun tanımazlığını, mollaların bağnazlığını ve paşaların yolsuzluğunu engelleme imkânlarının ya da ihtimallerinin olmaması olmuştur. Süleyman, imparatorluğunun geleceği için, kendini her açıdan sultan olma konusunda ispatlamış olan en büyük oğlunu öldürmekten ve daha sonra Hürrem'in isteği üzerini halefini oğlu Selim olarak seçmiş olmaktan daha kötü bir şey yapmamıştır. Selim'in tarihte kıymetsiz ve sefahat düşkünü bir ayyaş olduğunu bilinmektedir. Süleyman'ın, oğluna bu durumu için ikaz ettiği ve onu kendini toparlaması için teşvik ettiği söylenmiştir. Fakat bütün bunların beyhude olduğu ilerleyen sayfalarda görülecektir. Selim'in sultan olması Mustafa'nın öldürülmesinin bir intikamıdır. Selim, Süleyman ve onun seleflerinin yaptıkları büyük işleri .mahvetmiş olan yozlaşmış sultanların ilkidir

Mustafa'nın ve Süleyman'ın en yakın arkadaşı ve hizmetkarı olan İbrahim'in öldürülmesine ve bahsedilmiş olan büyük yolsuzlukların başlatılmasına rağmen imparatorluğu gerçek anlamda yaratan Süleyman'ın, Osmanlı ırkının en yücesi olduğu ve bir imparatorun büyüklüğünü ve namını oluşturan eylemleri ve nitelikleriyle V. Charles, I. François, X. Leo, VIII. Henry, Polonyo İmparatoru Sigismund ve diğer hükümdarlar dahil Avrupa'daki bütün ünlü hükümdarlardan üstün olduğu kabul edilmelidir. *"Kusurlarının sayılabilecek kadar olması kişiye şeref olarak yeter"* sözü .Süleyman'ın bu üstün niteliklerini özetlemektedir

XI : SADRAZAM SOKULLU

1566-1578

Süleyman, tahtın babadan oğula geçmesi yöntemiyle üç yüzyıldan biraz az bir zaman içinde Osmanlı İmparatorluğu'nu sıfırdan dünyanın en büyük imparatorluklarından biri haline getiren ilk on Osmanlı sultanının en sonuncusu ve en yücesidir. Hükümdarlıkları, ortalama ömürden bile uzun olarak, aşağı yukarı yirmi sekiz yıl sürmüş olan bu sultanlar belli ki, çok kudretli bir milletten gelmektedir. Tek bir istisna dışında hepsi hünerli birer asker olmuş ve ordularını savaş alanlarında komuta etmiştir. Ayrıca, kendi hedeflerine ulaşma konusunda azimli olan birer devlet adamlarıdır. Bu padişahların çoğu edebiyat aşığı, tarih öğrencisi olmuş ve hatta şair kimliği dahi kazanmışlardır. Bütün bu iyi özelliklerine rağmen, neredeyse hepsinin acımasız birer yanı da olmuştur. Dünya tarihinde başka bir hanedanın bu denli seçkin ve kararlı niteliklerle dolu bir hükümdarlar topluluğuna sahip .olup olmadığı bilinmemektedir

Süleyman'a, kendisini tanımlamaya yeterli olan "Ayyaş" lakabıyla da tanınan üçüncü oğlu Selim haleflik etmiştir. Selim, Süleyman'ın öldürülmemiş olan tek oğludur. Selim'e, Osmanlı hanedanının çöküşüne kadar yirmi dört padişah haleflik etmiştir. Nadir istisnalar dışında bu padişahların hepsi büyük bir imparatorluğu yönetmek isteyen azimli insanlardır. Fakat aralarından yalnızca bir tanesi ordularını savaş alanında komuta etme yetisine sahip olmuştur. Diğerlerinin ise ne isteği ne de yeteneği ve hatta cesareti vardır. Bu padişahlar, ya vezirlerinin ve .cariyelerinin ya da harem ağalarının etkisinde kalmışlardır

Osmanlı tarihinin ilk on sultanının kararlılığı ve erdemli nitelikleri ne kadar takdire şayan ise Süleyman'dan sonra imparatorluğun çöküşüne dek tahta çıkan padişahların bu niteliklerden tamamen yoksun olması da o kadar dikkat çekicidir. İnsan, Osmanlı ırkının asil kanının yozlaşmış bu yirmi beş sultanın damarlarında gerçekten dolaşıp dolaşmadığını ister istemez merak etmektedir. Von Hammer, kitabında, kendi fikrini açıkça beyan etmese de Sultan Selim'in aslında Süleyman'ın değil bir Yahudi'nin oğlu olduğuna ve bu durumun Selim'in zayıf aklı üzerinde kuvvetli bir etkisi olan Yahudi bir macerapereste olan aşırı sevgisinin açıklaması olabileceğine dair zamanında İstanbul'da yaygın olan bir söylentiye değinmiştir. Hareme hadım edilmiş

olan erkekler dışında hiçbir erkeğin giremeyeceğine dair alınmış bir önlem .olsa da böyle bir durum haremin tehlikeli ortamında gerçekleşmiş olabilir

İzahatı ne olursa olsun, Osmanlı hanedanının yozlaşmasının Selim'in tahta çıkışından sonra gerçekleştiğine dair bir kuşku olamaz. Fakat bu durum, imparatorluğun ani çöküşü anlamına gelmemektedir. Osmanlı İmparatorluğu, her bir nesilde yalnızca bir hükümdarın enerjisi ve yetenekleriyle kurulmuş olamaz. Her dönemde, hükümdarlarına katkı sağlamış olan kabiliyetli kişiler, devlet adamları, komutanlar ve her rütbeden yöneticiler olmuş olmalıdır. Süleyman'ın ölümünden sonra böyle kabiliyetli onlarca insan yaşamış ve devleti tehdit eden yıkımdan korumuştur. Aslında imparatorluk toprak bakımından hemen küçülmeye başlamamış, aksine tarihteki güçlü sultanların imparatorluğa kazandırdıkları ivmeyle birlikte on iki yıl boyunca genişlemeye devam etmiştir. Selim, bu yeni türdeki sultanların ilkidir. Devlet işlerine ilgi duymamış ve bu işlerde rol almamıştır. Hovarda ve sarhoş olarak tanınmıştır. Yüksek veya düşük kademeden herkese kötü örnek olmuş ve kadılarla ulemalar da içki içmeye başlamıştır. Şairler, şarapla ilgili coşkulu şiirler yazmıştır. Bu şairlerden biri, şarabın genç bir kadının buselerinden daha tatlı olduğunu yazmıştır. Bunun üzerine, Kur'an'ın emirlerine aykırı olduğu gerekçesiyle, şeyhülislamın şiiri denetlemesi istenmiştir. Fakat şeyhülislamın cevabı, *"Bir padişah içki içmeye başladığında, halkının da aynını yapması ve .şairlerin de bunu kaleme alması caizdir"* demiştir

Selim, Süleyman'ın egemenliğinde de iki yıl boyunca sadrazamlık yapmış olan sadrazamı Sokullu'nun çok fazla etkisinde kalmıştır. Oldukça yetenekli

bir insan olan Sokullu bu dönemde aslında imparatorluğun gerçek hükümdarı olmuştur. Sokullu, engin fikirlere sahip bir insandır. Aklında iki tane önemli ve ilginç plan vardır. İlki, Türk donanmasının Kızıl Deniz ve Hint Okyanusu'na geçişini sağlamak için Süveyş Kanalı'nın açılması, diğeri ise Don ve Volga Nehirleri arasına bir kanal inşa ettirerek bu iki nehrin birleştirilmesidir. Kaynakları Rusya'da bulunan bu iki büyük nehir, uzun bir mesafe boyunca paralel akar ve bir noktada birbirlerine aralarında 30 mil mesafe kalacak şekilde yaklaşır. Bu noktadan sonra, biri Azak diğeri ise Hazar Denizi'ne dökülmek üzere tekrar ayrılır. Aralarındaki mesafenin en az olduğu noktaya kanal inşa ettirerek bu iki nehrin birleştirilmesi, Türk donanmasının önce Don Nehri'ne daha sonra buradaki kanalı geçerek Hazar Denizi'nden Volga'ya ulaşmasına ve böylece büyük bir avantaj sağlayarak İran'ın Tebriz kentine saldırmasına imkân sağlayacaktır. Bu iki büyük suyolunun birleştirilmesinin ticarî fırsatları da aşikârdır. Bu plan, son yıllarda varlığını ve gücünü büyük ölçüde genişletmiş olan Rusya'dan .Astrakan ve diğer toprakların alınmasını gerekli kılmıştır

Sokullu bu amaçla, 1568 yılında, yirmi beş bin Yeniçeri ve Sipahi'den oluşan ordusunu Azak Denizi'ne göndermiştir. Bu ordu, Azak Denizi'nde Kırım'dan gelen otuz bin Tatar tarafından desteklenmiş ve bu birleşik kuvvet Volga kıyısından Astrakan'a ulaşmıştır. Osmanlılar, böylece, tarihte ilk defa Ruslarla doğrudan çatışma içine girmiştir. Sefer, tamamen başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Türkler, Astrakan'ı ele geçirememiş ve Rus ordusu da Tatar ordusunu tamamen yok etmiştir. Türklerin esas ordusu ise Azak Denizi'ne çekilmek zorunda kalmıştır. Daha sonra, bu ordunun daha da büyük bir kısmı Karadeniz'deki şiddetli bir fırtınada hayatını kaybetmiş ve İstanbul'a yalnızca yedi bin asker dönebilmiştir. Dolayısıyla, Don-Volga kanal projesi suya düşmüştür. Süveyş Kanalına bir kanal inşa edilmesi projesi ise Yemen'de bir ayaklanmanın çıkması ve buraya Sinan Paşa komutasında bir birlik gönderilmesi gerekliliğinden dolayı süresiz olarak ertelenmiştir. Bu birlik, başarıyı yakalamış ve böylece Yemen ile Arabistan'ın diğer bölgeleri tamamen ve nihayetinde Osmanlı .İmparatorluğu'nun boyunduruğu altına girmiştir

Yemen'in ikinci kez fethedilmesinin üzerine Sokullu, İmparator V. Charles'ın ele geçirdiği tarihten beri İspanyolların egemenliğinde olan Tunus'a taarruzda bulunmaya karar vermiştir. Bu amaçla, başarılı bir

korsanlık yaşamından sonra sultanın hizmetine alınmış olan İtalyan asıllı Oruç Paşa komutasında bir donanma gönderilmiştir. Oruç Paşa, 1568 yılında Cezayir valiliğine atanmış ve ertesi yıl Tunus seferini komuta etmiştir. İspanyolları bozguna uğratmış ve şehri işgal etmiştir. Fakat şehri koruyan İspanyol müdafaa güçleri, 1574 yılına kadar ellerinde tuttukları iç .kaleye çekilmiştir

yılında başka bir sefer planı yapılmış ve o tarihte Venedik 1570 Cumhuriyeti'nin egemenliğinde olan Kıbrıs adasının alınması amaçlanmıştır. Bu plana karşı çıkan ilk kişi Sokullu olmuştur. Fakat Sultan Selim ilk ve son kez nâzırının görüşlerini dikkate almamıştır. Selim, Kıbrıs şarabını sevdiği için kendisine bir kaynak sağlamak niyetini taşımıştır. Ayrıca, bir eğlence sırasında sarhoşken yakın arkadaşı Yahudi'yi Kıbrıs kralı yapacağına dair vaatlerde bulunmuştur. O zamana dek Sokullu'ya tam destek veren şeyhülislama Kıbrıs'a yapılacak olan bir saldırının Venedik ile yapılmış olan anlaşmadan dolayı sultanı bağlayıcı nitelikte olup olmadığı konusunda danışılmıştır. Şeyhülislam, Kıbrıs'ın bir zamanlar Mısır'ın sömürgesi olarak Müslümanların egemenliğinde olduğu için kâfir güçler tarafından alınan bu toprakları tekrar İslam toprağı haline getirme fırsatından yararlanmanın Müslüman bir şehzadenin görevi olduğuna ve sonuç olarak Venedik ile yapılan anlaşmanın sultan üzerinde bağlayıcılığı .bulunmadığına dair bir fetva vermiştir

Şeyhülislamın bu fetvası gereğince, Sokullu'nun rakibi olan Kara Mustafa komutasında, düzensiz birlikler de dâhil olmak üzere, yüz bin askerden oluşan bir ordu ve Piyale Paşa komutasında bir donanma 1570 yılında sefere çıkmıştır. Birlikler, bir yılın içindeki günler kadar çok kiliseye sahip olduğu söylenen ve gelişmekte olan bir Hıristiyan şehri başkent Lefkoşa'yı kuşatma altına almıştır. Yedi haftalık bir kuşatmadan sonra, taarruzlar sayesinde şehir alınmış ve Türk askerlerine yağmalanması için bırakılmıştır. Birçok kadın, gözü dönmüş bu askerlerin eline düşmektense kendisini ve çocuklarını öldürmüştür. İki bin bakımlı ve güzel görünen kız ve erkek .çocuğu köle olarak satılmıştır

Kara Mustafa Paşa

Mustafa Paşa, daha sonra adanın en önemli kalesi olan Gazimagusa'yı işgal etmiştir. Kale, Venedikli cesur bir kumandan olan Bragadino komutanlığında İtalyan ve Rum askerleri tarafından kahramanca savunulmuştur. 1570 yılının kış mevsimi boyunca bu birlik saldırılara direnmiştir. Ertesi yılın (1571) Ağustos ayına kadar, asker sayıları dört bine kadar düşmüş olan birlik, yiyecek ve cephane yetersizliğinden dolayı teslim olmak zorunda kalmıştır. Mustafa, bu askerlere oldukça olumlu şartlar sunmuştur. Askerlerin hayatları bağışlanmış ve vatandaşların varlıkları ve inançları bu askerlerin emniyetine bırakılmıştır. Askerlerin Türk gemileriyle Girit'e götürülmeleri ve orada serbest bırakılmaları vaadinde bulunulmuştur. Bu şartların uygulanması esnasında, tutsaklar Kırım'a gitmeye hazır olan gemiye alınmıştır. Bu aşamada, Kara Mustafa ile Bragadino ve yirmi askeri arasında hararetli sözlerin kullanıldığı bir görüşme yapılmıştır. Türk komutan, kuşatma sırasında tutsak olarak alınan bazı askerlerinin öldürüldüğünden şikâyet etmiş, Bragadino ise bu durumu reddetmiştir. Kara Mustafa, Bragadino'nun üslubunu küstah bulmuş ve Baragadino'nun heyetinin kendi gözleri önünde öldürülmesini emretmiştir. Bragadino ise daha da kötü bir son için öldürülmemiştir. Gemi güvertesine alınan askerler tekrar indirilmiş ve toplu olarak öldürülmüştür. Bir hafta boyunca büyük acımasızlıklar ve insan dışı hareketlere maruz kalan Bragadino'nun derisi canlı canlı yüzülmüştür. Derisinin içi otlarla

doldurulmuş ve Türk askerlerinin ibret alması için sergilenmiştir. Gazimagusa'nın alınmasıyla Kıbrıs'ın fethi tamamlanmıştır. Lord Beaconsfield tarafından hazırlanan bir politika gereğince 1878 yılında Britanya Hükumeti'ne devredilene kadar da Osmanlıların egemenliğinde kalmıştır. Adanın ele geçirilmesinde Türklerin elli bin askerini kaybettiği ve bunun da Kara Mustafa'nın yapmış olduğu zalimliklerin faturası olduğu .söylenmektedir

Bu esnada, Kıbrıs'ın kaybedilmesi ve burada yaşanan acımasızlıklardan dolayı Hıristiyan güçleri alarma geçmiştir. 1570 yılında, Osmanlıların Akdeniz'de artmakta olan güçlerini engellemek amacıyla özellikle Papa'nın isteği üzerine İspanya ve Venedik güçleriyle bir ittifak oluşturulmuştur. Bu güçler tarafından çok büyük bir donanma hazırlanmış ve müteveffa İmparator V. Charles'ın oğlu, yetkinliğini İspanya'nın Endülüslerden arındırılmasıyla ispat etmiş ve genç yaşına rağmen zamanının en iyi generallerinden biri gözüyle bakılan, yirmi dört yaşındaki Don John'un komutasına verilmiştir. Donanma, iki yüz gemiyle altı adet güçlü ve büyük savaş gemisi ve silahlardan oluşmaktadır. Gemilerde seksen bin asker ile kürekçi görev almış, bu sayının yarısını İspanyollar, üçte birini Venedikliler ve kalanını Papa'nın askerleri oluşturmuştur. Don John, en üst rütbeli komutandır. İspanyol birlikler, II. Philip zamanında Hollanda'da adı çıkmış; fakat daha sonra İngiltere'nin işgali için İspanya'da toplanan deniz .kuvvetlerinin başına geçmiş olan Parma prensinin komutasına verilmiştir

Donanma, Kıbrıs için artık çok geç bir tarih olan 21 Eylül 1571 gününde Messina'da toplanmıştır. Türkler ise iki yüz doksan gemi ve yüz yirmi bin asker ile kürekçiden oluşan çok daha kuvvetli bir donanmayla İnebahtı Körfezi'nde toplanmıştır. Fakat Osmanlıların, İspanyolların sahip olduğu güçlü silahları olan büyük savaş gemileriyle kıyaslanırsa bu tarz büyük gemileri yoktur. Osmanlı donanması, deniz muharebelerinde tecrübesi olmayan genç Kaptan-ı Derya Ali Paşa tarafından yönetilmiştir. İkinci komutan Uluç Paşa'dır. Pertev Paşa ise ordunun komutanlığını gerçekleştirmiştir. Pertev ve Uluç Paşalar, askerlerinin yeterince eğitimli olmadığını belirterek müttefik kuvvetlerle hemen savaşa girilmesine karşı çıkmıştır. Bunun üzerine, savaş divanında hararetli bir tartışma yaşanmıştır. Ali Paşa derhal saldırılmasından yanadır. Uluç Paşa tartışmayı bölerek şunları dile getirmiştir: *"Sessizlik! Hazırım, çünkü bir kaptan-ı deryanın*

toyluğunun benim kırk üç yıllık savaş deneyimimden ağır bastığı yazıyor burada. Fakat düşmanlar seninle dalga geçecek! Tehlike yaklaştığında bu ".sözlerimi hatırla

Her iki donanmanın kürekçileri de kayıklara zincirlenmiş olan kölelerdir. Osmanlı donanmasında, savaşta tutsak olarak alınmış Hıristiyanlar bulunmaktadır. Hıristiyan donanmasında ise hapishanelerden toplanmış mahkûmlar kürek çekmektedir. Her iki donanmada da komutanlar ufukta görünen savaşta görevlerini yerine getirmeleri halinde bu kölelere .özgürlüklerine kavuşacaklarına dair söz vermiştir

İki donanma, 7 Ekim 1571 tarihinde İnebahtı kanalında karşı karşıya gelmiştir. Hıristiyan donanması, Venedikler sol kanatta olmak üzere hilal şekline girmiştir. Altı güçlü savaş gemisi, diğer gemilerin önünde tabya görevini almıştır. Don John, hilal şeklinin en ortasında bulunmaktadır. İki donanma birbirine yaklaşmaya başlamış ve çarpışma başlamıştır. Düşmanlar yaklaştıkça, güçlü silahlarıyla ateş açan İspanyol savaş gemileri tarafından Türk gemilerinin savaş hatları kırılmıştır. Sultana adlı gemide bulunan Osmanlı kaptan-ı deryası, Don John'un içinde bulunduğu Real adlı gemiye doğrudan saldırmış ve ikinci bir gemiden de destek almıştır. Bu üç gemi birbirine girmiş ve İspanyol askerler Osmanlı güvertelerine geçmiştir. Yumruk yumruğa bir mücadele başlamış ve Osmanlı kaptan-ı deryası öldürülmüştür. Don John tarafından tasvip edilmese de kellesi uçurulmuş ve İspanyol gemisinin direğine asılmıştır. Bu olay, Osmanlı donanmasının cesaretinin kırılmasına neden olmuştur. Savaş hattı boyunca, Türk gemileri düşmanlarıyla yaptıkları mücadelelerde yenilgiye uğramıştır. Merkez ve sol kanatları tamamen bozguna uğramıştır. Sağ kanadın başında olan Uluç Paşa ise daha şanslıdır. Kendi hattına saldıran Venedik gemileri üzerinde üstünlük sağlamayı başarmıştır. Müttefik birliklerden ayrılmış olan on beş gemiye şiddetli bir saldırı gerçekleştirmiş ve tamamını batırmayı başarmıştır. Osmanlıların ana donanmasının İspanyollar tarafından tamamen bozguna uğratıldığını öğrendiğinde, kendi hattından kırk adet gemiyle saldırıya geçmiş ve aralarından sıyrılmayı başarmıştır. Bu istisna dışında, bütün Türk kadırgaları, toplamda iki yüz altmış altı adet kadırga, ele geçirilmiş veya batırılmıştır. Bu büyük savaşta elli bin Türk yaşamını .kaybetmiş ve on beş bin Hıristiyan köle özgürlüğüne kavuşmuştur

İnebahtı Deniz Savaşı

Bu savaş, Osmanlılar için çok büyük bir bozgun olmuştur. Neredeyse aynı noktada gerçekleşen, Marc Anthony'nin donanmasının Octavius tarafından harap edildiği (M.Ö 31) Aktium Savaşı'ndan beri, Akdeniz böyle bir deniz muharebesine sahne olmamıştır. Ayrıca, Nelson'un Mısır kıyıları açıklarında Fransız donanmasının tamamını ele geçirdiği veya batırdığı Nil Muharebesi'ne kadar Akdeniz suları bu denli mutlak bir çatışma daha .yaşamamıştır

Müttefik Hıristiyan donanmasın bu zaferini bazı Osmanlı topraklarına saldırarak taçlandırması beklenmiştir. Fakat böyle bir plan ne komutanlar ne de amiraller tarafından yapılmıştır. Donanma, galibiyetinden sonra dağılmıştır. Her bir bölük zafer tezahüratlarını karşılamak üzere kendi limanına dönmüştür. Heykeltıraşlar ve ressamlar, Roma, Venedik Messina ve diğer şehirlerdeki kiliseler için eserler yaparak bu galibiyeti kutlamıştır. Bu denli mutlak bir galibiyetin bu kadar kısır sonuçlara sahne olduğu ise .daha önce görülmemiştir

Bozguna uğramış olan Osmanlılarla, galiplerin tutumları dikkat çekicidir. Uluç Paşa, Ege Denizi'nde kırk adet sahipsiz gemiyi alarak toplam seksen gemiyle İstanbul'a dönmüştür. Burada, Piyale Paşa da birkaç gemiyle Uluç Paşa'ya katılmıştır. Sokullu ve diğer devlet adamları, donanmayı yenilemek için ellerinden gelenin en iyisini yapmıştır. Sultan Selim bile bu çabalara ortak olmuştur. Hükümdarlık hazinesinden donanmaya oldukça büyük bir

katkıda bulunmuştur. Harem bahçesinin bir kısmını yeni gemilerin inşasına ayırmıştır. Daha büyük boyutlardaki seksen savaş gemisiyle yüz altmış adet kadırganın inşasına başlanmıştır. Ertesi yılın bahar mevsiminde, gemilerin yapımı tamamlanmıştır. İnebahtı'daki kayıplar yerine getirilmiş ve Osmanlı donanması bu felaketten önceki gücüne kavuşmuştur. 1572 yılının yazında, müttefik Hıristiyan donanması Akdeniz'in batısında tekrar bir araya gelmiştir. Sayıları hala Osmanlı donanmasından azdır. İki donanma yaz mevsiminde önce Çuha Adası yakınlarında daha sonra da Cape Matapan'da karşı karşıya gelmiş; fakat çatışma başlamamıştır. Bu durumun nedeni, Kılıç Ali unvanıyla Türk donanmasının kaptan-deryalığına getirilen Uluç Paşa'nın, mürettebatın yeterince eğitilmeden önce donanmasını riske atmamayı daha akıllıca bulmuş olması olabilir. Uluç geri çekilmiş ve bu durumun sonucu, kararının ne kadar yerinde olduğunu göstermiştir. .Müttefik donanma ise herhangi bir müdahalede bulunamamıştır
yılında Venedikliler, Osmanlılarla barışın sağlanması için koşulların 1573 görüşülmesinin yerinde olduğunu düşünmüştür. En son savaş sırasında İstanbul'da bulunan elçileri bu amaçla Sokullu ile görüşmüştür. Karşı iki kuvvetin yaşadığı, birinin Kıbrıs adasını diğerinin ise donanmasını :kaybettiği zayiata değindiğinde, Sokullu gururla şunları söylemiştir

> Donanmamızın başına gelenlerden sonra cesaretimizin şüphesiz farkındasınız. Bizim kaybettiğimiz şey ile sizin kaybettiklerinizin arasında büyük bir fark var. Siz donanmamızı yok ederken sadece sakalımızı kestiniz, biz ise bir krallığı ele geçirerek sizin kolunuzu kestik. Kesilen kol bir daha çıkmaz; fakat kesilen sakal daha da güçlü .bir şekilde yerine gelir

Barış koşulları üzerinde mutabakata varılmıştır. Kıbrıs'ın alımı, yalnızca adanın resmen devriyle değil ayrıca Venedik Cumhuriyeti'nin, adanın alınmasında Osmanlıların tahminen 300.000 altın olan kaybını ödemeyi kabul etmesiyle de doğrulanmıştır. Venediklilerin Zante adası için ödediği vergi 500 altından 1500 altına çıkarılmıştır. Venedik Cumhuriyeti, Kıbrıs adasına yıllık olarak ödediği 8000 altınlık vergiden de kurtulmuştur. İki kuvvetin, Dalmaçya ve Arnavutluk'taki mülkiyetlerinin sınırları ise savaştan önceki hallerine döndürülmüştür. Barış koşulları Venedikliler

açısından küçük düşürücü olmuştur; İnebahtı Savaşı gerçekleşmemiş .olsaydı Venedikliler dahi daha kötü bir durumda olamazlardı

Donanmasının hızlı bir şekilde eski haline dönmesi, Osmanlıların büyük gücünün ve emsalsiz zenginliğinin kanıtı olmuştur. Berberî asıllı tebaasının korsan birlikleri tarafından desteklenen Osmanlı donanması uzun bir zaman .boyunca Akdeniz'de üstünlüğünü korumuştur

Venedik ile Osmanlılar arasında barış sağlandıktan sonra, İspanyol donanmasının başına geçen Don John 1573 yılının Ekim ayında, önceki sayfalarda bahsedildiği gibi, Osmanlılar adına Uluç Paşa tarafından alınmış olan Tunus'a sefere çıkmıştır. Türkler, hâlâ İspanyol askerlerinin elinde bulunan iç kaleyi ele geçiremediği için Don John'un görevi daha kolaydır. Don John, Tunus'u ellerinde tutan birkaç adet Türk'ü bozguna uğratmada zorluk çekmemiştir. Ayrıca, Sultan Hamid'i tekrar tahta çıkarmak gibi bir niyeti olmamıştır. Zavallı sultan, Tunus'a gelmiş ve tekrar tahta çıkmak istemiştir. Fakat İspanyolların artık onunla işleri kalmamıştır. Bunun .üzerine, eski sultan, Napoli'ye gönderilmiştir

Amacına ulaşmış olan Don John, sekiz bin İtalyan ile İspanyol'dan oluşan karma bir birliği Tunus'ta bırakarak İspanya'ya dönmüştür. Bu haber İstanbul'a vardığında Sokullu ve Uluç çileden çıkmıştır. 1574 yılında, Uluç Paşa komutası altında İspanyol ve İtalyan birliğini bir hamlede alt eden iki yüz altmış kadırga ve büyük savaş gemisinde oluşan bir donanma ile kırk bin askeri Tunus'a ulaşmış, vilayeti ele geçirmiş ve nihayetinde Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına katmıştır. Bu başarı, Venedik, İspanya ile müttefik olarak kalmaya devam etmiş olsaydı belki gerçekleşemezdi; fakat .İspanya tek başına Akdeniz'de Osmanlılarla karşılaşacak durumda değildir

yılında Selim içkinin etkisi altında vefat etmiş ve yerine devlet 1574 işlerinde babası kadar işe yaramaz olan oğlu III. Murad geçmiştir. Sultan'ın haremindeki entrikalar sayesinde gücünü yavaş yavaş kaybeden ve sonu gelen Sokullu, dört yıl sonra bir suikastçı tarafından öldürülene kadar .sadrazam olarak kalmıştır

Sokullu'nun vezirliğinin son yılı olan 1578 senesinde yine İran'la savaş patlak vermiş ve Kıbrıs'ın fatihi Mustafa'nın komutası altında Asya'ya büyük bir ordu gönderilmiştir. Savaş, o tarihte boyunduruk altında olmasa da İran ile yakın ilişkileri bulunan bir Hıristiyan prensinin egemenliğindeki Gürcistan'ın işgaliyle başlamıştır. Mustafa, Gürcistan ile İran'a komşu

vilayetler olan Azerbaycan, Luristan ve Scherhezol’u alma konusunda hiçbir sıkıntı yaşamamıştır. Hazar’da Dağıstan’a girmiştir. Savaş, Sokullu’nun halefleri zamanında değişkenlik göstererek de olsa birkaç yıl boyunca devam etmiştir. 1570 yılında, İranlılarla, bu vilayetlerin Osmanlı .İmparatorluğu’na bırakıldığına dair bir barış anlaşması imzalanmıştır

Bu kısa anlatılardan görüleceği üzere, Vezir-i Azam Sokullu’nun Osmanlı’nın asıl hükümdarı olduğu on iki yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu’nun edindiği yeni topraklar çok büyük ve önemli olmuştur. Bu topraklar arasında Kıbrıs Adası, Tunus vilayeti, Gürcistan Krallığı, İran’dan alınan vilayetler ve Arabistan’da Yemen bulunmaktadır. Tek bir istisna hariç, bu topraklar Osmanlıların aldığı son topraklar olmuştur. Bu istisna, altmış yedi yıl boyunca yani 1645 senesine kadar Türklerin taarruzuna uğramamış ve 1668 yılına kadar da fethedilememiş olan Girit Adası’dır. Fakat bu tarihte, Osmanlı İmparatorluğu diğer bölgelerde düşmanlarının ellerinde küçülmeye başlamıştır. Buna göre, Süleyman’ın hükümdarlığının son yılı değil Sokullu’nun vezirliğinin son yılı olan 1578 .senesi Osmanlı İmparatorluğu’nun zirvesi olmuştur

İmparatorluk, bu döneme kadar, kuzeyde Macaristan’dan güneyde İran Körfezi ve Sudan’a, doğuda Hazar Denizi ve İran sınırlarından batıda Afrika’da Oran vilayetine kadar genişlemiştir. Akdeniz’de Fas hariç neredeyse bütün güney kıyılarına, Karadeniz ve Kızıl Deniz’de ise bütün kıyılara sahip olmuştur. Ege Denizi’nde Girit hariç bütün adalar Osmanlılara ait olmuştur. Bu topraklarda yirmi farklı millet yaşamıştır. Toplam nüfusları, otuz milyon ve üstü olarak tahmin edilmektedir. Bu dönemde, Anadolu’da bulunan birçok Rum şehri de Türkler tarafından ele geçirildiği sırada büyük kayıplar yaşamış olsa da hâlâ yoğun nüfusa sahiptir. Anadolu, Suriye ve Mezopotamya nüfusunun oldukça yoğun olduğu söylenebilir. Türk egemenliğinden kurtulmadan önce, Bulgaristan, Yunanistan ve Makedonya’nın nüfusu da oldukça yoğun olmuştur. Sokullu’nun ölümünün ardından, kötü yönetim ve yolsuzluğun imparatorluğu harap ettiği bir dönem baş göstermiş ve geçmiş üç yüzyıldaki büyümenin tam aksine gelecekteki üç yüzyıl boyunca toprakların .kaybedildiği bir süreç başlamıştır

Şunu da belirtmek gerekir ki, padişahlar kelimenin tam anlamıyla otokrat olsa da yaptıkları uygunsuz davranışlar üzerinde, uygulamada, nihai bir

kontrol bulunmaktadır. Kutsal İslam hukukunun esas yorumcusu olan şeyhülislamın, sultanın bir davranışının veya başkaları tarafından önerilen bir davranışın İslam'a uygun olup olmadığını söyleme hakkı ve gücü vardır. Şeyhülislam, sultan tarafından görevden alınıp öldürülebileceği için bu güç nadiren kullanılmıştır. Fakat Yeniçeri isyanları baş gösterip sultanın tahttan inmesini talep edebilecek bir noktaya geldiğinde bir kural olarak şeyhülislama fikri sorulmuştur. Süleyman'dan sonra tahta çıkmış olan yirmi beş padişahın on birinin tahttan indirildiği ve neredeyse her seferinde şeyhülislamın kendi kanunî yaptırımını uyguladığı ilerleyen sayfalarda görülecektir. Yeniçeriler kanun tanımaz olsa da sultanların üzerinde yararlı bir kontrol mekanizması olmuşlardır. Tahttan indirme vakaları, yalnızca bir istisna hariç, yerinde olmuştur. Ayrıca, dört vezir ile birçok askerî, sivil, hukukî ve dinî görevlilerden oluşan dîvânın da sultanların üzerinde kontrol gücüne sahip olduğu söylenmelidir. Dîvân, haftada bir veya iki kez toplanıp devlet meselelerini görüşürdü. Süleyman'ın zamanına kadar dîvâna padişah başkanlık etmiş; fakat Süleyman bu geleneği sürdürmemiştir. Yozlaşmış .sultanların zamanında dîvân önemli bir rol oynamıştır

II. BÖLÜM

II. Bölüm

İmparatorluğun Çöküşü

La Sultane

XII : VALİDE SULTANLARIN EGEMENLİĞİ

1578-1656

Sadrazam Sokullu’nun ardından, tahta çıkan güçsüz ve yeteneksiz padişahların yerine devleti yönetebilecek bir sadrazam bulunana kadar uzun yıllar geçmiştir. Güç, padişahların hareminde bulunan kadınların ellerine geçmiştir. Uzun bir süre boyunca, Venedikli asil bir ailenin soyundan gelen ve henüz genç bir kızken korsanlar tarafından ele geçirilip Sultan III. Murad’ın haremine köle olarak satılan Safiye Sultan nüfuz sahibi olmuştur. Safiye çok zeki ve hırslı olmanın yanı sıra çok da güzel bir kadındır ve Murad onu haremindeki tüm diğer cariyelerden ayrı tutmuştur. Fakat Murad’ın annesi Valide Sultan, Safiye’nin siyasî alandaki nüfuzunu kıskanmış ve oğlunun aklını iki güzel cariyeyle çelmeyi başarmıştır. Daha sonra harem kalfası ve yardımcısı, güzel cariyeleri sultana sunarak bu yöntemi devam ettirmiş ve bu da tutsak pazarında cariye fiyatlarını .arttırmıştır

Bu kadınların etkisi altında kalan Murad hayatını haremindeki sefahate adamıştır. Murad’ın yüz üç çocuğunun olduğu ve bunların ancak kırk yedisinin hayatta kaldığı sanılmaktadır. Murad’ın en büyük oğlunun annesi olan Safiye Sultan, cariye olarak Murad’ın gözünden düşmüş olmasına karşın zekâsıyla devlet işlerinde etkili olmayı sürdürmüş; fakat gücünü bahsedilen diğer cariyelerle paylaşmıştır. Valide Sultan’ın ölümünün

ardından Safiye Sultan eski gücüne kavuşmuştur. 1595 yılında tahta geçen oğlu III. Mehmed üzerinde bir otorite kurmuştur. Bu da Safiye Sultan'ın yirmi sekiz yıl boyunca devlet işlerinde büyük bir güce sahip olmasını sağlamıştır. Mehmed de babası gibi devlet işlerinde etkin olamamıştır. Tahta çıkışını, on dokuz erkek kardeşini öldürerek ilan etmiştir. Bu ölümleri, talihsiz şehzadelere yakışır bir hale getirmek için cenaze merasimi düzenletmiştir. Şehzadelerin naaşları, devletin ileri gelenleri eşliğinde babalarının yanına gömülmüştür. Bu şehzadelerin en büyüğünün ileride tahtta hak iddia edebilecek vârislere hamile olan altı gözde cariyesi .çuvallara konularak Boğaz'ın serin sularına atılmıştır

Mehmed, tahta çıkmadan önce devlet işleriyle ilgili deneyim kazanması için valilik yapmasına izin verilen son padişah olmuştur. Mehmed'den sonra tahta geçen sultanlar, vârislerini İstanbul'daki sarayda bir "kafes"e hapsederek dış dünyayla olan bütün bağlantılarını kesmiş böylece şehzadeler devlet işleriyle ilgili ne bir deneyim ne de bir bilgi sahibi olmuştur. Kafesteki şehzadeler ya sultan olup devleti yönetmiş ya da öldürülmüştür. Bazı tarihçiler, tahtın vârislerine uygulanan bu yöntemin Osmanlı hanedanının içler acısı bir hale gelmesinin esas sebebi olduğunu ileri sürmüştür. Şehzadelerin kafese kapatılması şüphesiz devletin

gerilemesine sebep olmuş; fakat bu küçük düşürücü uygulamaya maruz kalmamış ve tahta çıkmadan önce valilik yapmış olan II. Selim, III. Murad .ve III. Mehmed de halefleri gibi zayıf olmuştur

Amaçsız geçen sekiz yıllık egemenliğin ardından Mehmed'in yerine oğlu Ahmed tahta çıkmış ve on dört yıl boyunca egemen olmuştur. Ahmed de babası ve dedesi gibi yönetimde başarısız olmuştur. Haremindeki cariyelerin etkisi altında kalmıştır. Safiye Sultan ise artık gücünü kaybetmiştir. Ahmed'in 1617 yılındaki vefatının üzerine yerine oğlu değil .kardeşi Mustafa geçmiştir

Ahmed, kardeşinin hayatını bağışlamış ve bu sayede Mustafa haleflik kanunu sayesinde tahta çıkmış; fakat birkaç ay sonra tahttan indirilmiştir. Yerine, Ahmed'in oğlu ve devletin idaresinde daha yetenekli olan II. Osman geçmiştir. II. Osman dört yıl süren kısa hükümdarlığı sırasında tahttan .indirilip öldürülmesini talep eden Yeniçeriler tarafından sevilmemiştir

Bunun üzerine Mustafa tekrar tahta çıkarılmış; fakat birkaç ay sonra da tekrar indirilmiştir. Mustafa'nın yerine Ahmed'in oğlu on iki yaşındaki IV. Murad geçmiştir. IV. Murad aklıselim bir yaşa gelene kadar da Osmanlı İmparatorluğu'nu aslında zeki bir kadın olan annesi Valide Sultan yönetmiştir. Murad'ın kendinden önce gelen altı padişahtan farklı olduğuna ilerleyen sayfalarda değinilecektir. Küçük yaşta tahta çıkmış olduğu için kendisini haremin etkisinden korumuş ve Osmanlı hanedanının savaşçı bir ruha sahip olan ve ordularını savaş alanlarında komuta eden son padişahı olmuştur. Murad'ın egemenliği yalnızca sekiz yıl sürmüştür. 1640 yılında vefat etmesi üzerine sefahat düşkünü kardeşi II. İbrahim tahta geçmiş ve .İbrahim'in sekiz yıl süren egemenliğinde harem eski gücüne kavuşmuştur

İbrahim'den sonra tahta IV. Mehmed geçmiş ve harem sekiz yıl daha gücünü korumuştur. Bu kısa açıklamalardan, 1578 yılında Sadrazam Sokullu'nun ölümünden 1656 yılına kadar geçen yetmiş sekiz yıllık süre boyunca tahta çıkmış olan yedi sultan döneminde, Sultan IV. Murad'ın sekiz yıl süren egemenlik dönemi hariç olmak üzere, esas gücün haremdeki kadınların elinde olduğu anlaşılmıştır. Yetmiş sekiz yılın yirmi sekizinde imparatorluğun esas hükümdarı, adı çok fazla bilinmeyen diğer cariyelerle birlikte, Safiye Sultan olmuştur. Sadrazamlar, ara sıra Yeniçerilerin müdahalelerinin de olmasına rağmen, çoğunlukla cariyelerin istekleriyle sadrazam olmuş veya görevden alınmıştır. Sadrazamlar nadiren bir yıldan

fazla bir süre bu mevkide bulunmuştur. Safiye Sultan tamahkâr ve hırslı bir kadın olmuştur. Safiye Sultan'ın ve ondan sonra güç sahibi olan diğer kadınların etkisiyle birlikte yüksek veya düşük tüm mevkiler satılmaya .başlamış ve bu sistem imparatorluk çapında geçerlilik kazanmıştır

Kanuni Sultan Süleyman döneminde sadrazamlık yapan Rüstem Paşa'nın vilayet valiliğine veya diğer yüksek rütbeli görevlere tayin edilen kişilerden ödeme alma sistemini başlatan ilk kişi olduğu söylenebilir; fakat Rüstem'in almış olduğu paralar sabit olmuş, doğrudan devlet hazinesine aktarılmış ve sistem orduyu kapsamamıştır. Ancak bu ödemeler daha sonradan keyfi ve genel geçer bir hal almış ve de ordu atamalarına dek uzanmıştır. Bu haraçlardan hem sultan hem de harem kendi paylarını almıştır. Sadrazamlar ancak sultana ve çevresindekilere büyük paralar vererek sadrazam .olabilmiştir

III. Murad

Von Hammer, III. Murad'ın en sevdiği adamlarından biri olan ve eski Osmanlı sultanlarından birinin Karadeniz kıyılarında bulunan vilayetlerinin egemenliğini ellerinden almış olduğu ailenin soyundan gelen Şemsi Paşa'nın, Sultan III. Murad ile yapmış olduğu bir görüşmenin ardından sevinçle şunları söylediğini belirtmiştir: *"Sultan'ı Osmanlı'nın çöküşüne hazırlamaya ikna ettiğim için Osmanlı Hanedanı'ndan intikamımı aldım!"*

Bunu nasıl yaptığı sorulduğunda ise cevabı: *"Sultanı kendi yararına olan şeyleri satmaya ikna ederek! Sultana davetkar bir tuzak hazırladığım doğru. Kırk bin altın çok da küçük bir meblağ sayılmaz. Artık sultan yolsuzluklara başlayacak ve yolsuzluk da imparatorluğu yok edecek!"* olmuştur.[1]

.Von Hammer, vii,. s. 4 [1]

Mevkilerin satışına dair başlatılan bu kötü uygulama, imparatorluk çapında en alttan en üst kademeye kadar bütün yönetim sisteminin rüşvet ve yolsuzluğa bulaşmasına yol açmıştır. Diğer görevlilerle birlikte kadılar da yolsuzluğa bulaşmış ve kararlarını en yüksek teklifi sunanların lehine vermiştir. Kadılara rüşvet veren adi suçlular serbest bırakılmıştır. Kanunlara duyulan güven kökten sarsılmıştır. En düşük kademeden en yükseğine kadar bütün görevliler, kendilerini bu görevlere tayin eden kişilerin rızası dâhilinde görevlerini sürdürmüş ve azledilme ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştır. Bu görevlere gelebilmek için büyük paralar ödemiş olan kişiler de su akarken testiyi doldurmak için, kendi zararlarını, astlarından haraç alarak .ve bölgelerindeki insanları yağmalayarak telafi etmeye çalışmıştır

Ordu da bu tehlikeli sisteme dahil edilmiş ve subaylar yeteneklerine göre değil keselerinin doluluklarına göre orduya alınmış veya terfi etmiştir. Böylece ordunun disiplini gevşemiştir. Ayrıca askerlerin ödemeleri değeri düşürülmüş akçelerle yapıldığı için yaptıkları hizmetle ilgili memnuniyetsizlikler doğmuştur. Buda ve Tebriz sınırlarındaki karargahlarda ayaklanmalar baş göstermiştir. Yeniçeriler kontrolden çıkmıştır. Yeniçerilerle Sipahiler arasında anlaşmazlıklar doğmuştur. Yeniçeriler, sürekli olarak, vezirlerin veya diğer bakanların görevden alınması ve hatta infazının gerçekleştirilmesini talep etmiş, namert sultanlarla haremlerindeki kadınlar da bu taleplere razı olmak zorunda kalmıştır. Transilvanya, Moldova ve Eflak'ta isyanlar çıkmıştır. Lübnanlı Hıristiyanlar, Türklere karşı ayaklanmıştır. İmparatorluğun diğer .bölgelerinde de eşkıyalık içler acısı boyutlara ulaşmıştır

Haremdeki kadınlar genelde savaş yanlısı olmamıştır. Venedik soyundan gelen Safiye Sultan yıllarca Venedik Cumhuriyeti ile yapılacak olan savaşların önüne geçmiştir. Ayrıca Avusturya ile de barış sağlanmış ve birkaç yıl sürdürülmüştür. Fakat Transilvanya ile Eflak'ın ayaklanma çıkardığı dönemde Avusturya ve Macaristan buradaki halkı desteklemek adına 1593 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. İmparator

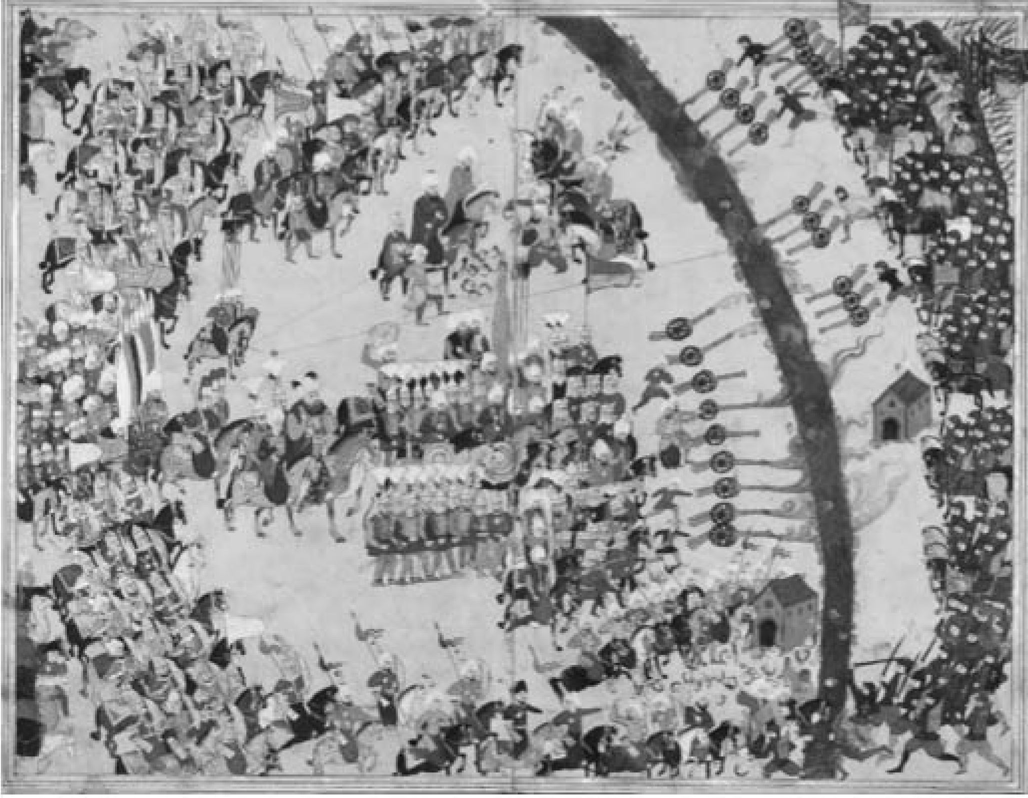
Maximilian ve Macar General Kont Palfi komutasındaki orduları Estergon, Peşte ve Bükreş ile Türklerin diğer kalelerini işgal ederek Tuna'ya gelmiş, .daha sonra da Tuna'yı geçerek Varna'ya ulaşmıştır

Birçok kalenin ele geçirilmesi ve Türk ordusunun bozguna uğramasının ardından İstanbul dehşete düşmüştür. Halk arasında Sultan Mehmed'in geçmişte seleflerinin yapmış olduğu gibi ordunun başına geçerek Türk askerlerinin güvenini tekrar kazanması gerektiğine dair bir istek doğmuştur. Ordunun dinî duygularına hitap etmesi istenmiştir. Mehmed bu görevi kabullenmek istememiş ve İstanbul'daki sarayında kalmayı tercih etmiştir. Oğlunun kendisinden uzak kalmasıyla üzerindeki etkisini yitireceğinden korkan Safiye Sultan da oğlunun kararını desteklemiştir. Diğer yandan, Mehmed'in üzerinde büyük bir nüfuza sahip olan akıl hocası tarihçi Sadeddin ise tam tersini savunmuştur. Nihayetinde, Yeniçeriler, padişahları başa geçmeden sefere gitmeyi reddedince sultan istemeden de olsa ordunun başına geçmek zorunda kalmıştır. Hz. Muhammed'in kutsal emanetleri olan sancağı ve hırkası sefer için getirtilmiştir. Osmanlılar, işgalci kuvvetlerle karşılaşmak için gösterişli bir şekilde kuzeye doğru yol almıştır. Avusturyalılarla Macarlar bu görkemli ordu karşısında geri çekilmiştir. Bulgaristan'da ele geçirmiş oldukları tüm kaleleri terk edip Tuna'yı tekrar geçmişlerdir. İki ordu nihayetinde Macaristan'da 24 Ekim 1596 tarihinde .karşı karşıya gelmiş ve üç gün süren unutulmaz bir savaş yaşanmıştır

Mehmed ordunun yönlendirilmesinde pek fazla görev almamış, asıl kumandan sadrazam olmuştur. İkinci kumandan ise İtalyan asıllı Müslüman olan cesur ve azimli asker ve haremdeki kadınların gözdesi Cicala'dır.[2] Sultan ise muhafızlarının etten duvarı arasında savaş alanında bulunmuştur. Savaş esnasında Peygamberin kutsal sancağı çıkarılmış ve askerlerin gayretlenmesini sağlamıştır. Savaşın ilk gününde Türk ordusunun bir bölüğü yenilgiye uğratılmıştır. Bunun üzerine savaş meclisi toplanmış ve Mehmed daha fazla çatışma yaşanmaması adına geri çekilmekten yana olduğunu bildirmiştir. Sadeddin bu duruma şiddetle karşı çıkmış ve *"Bir Osmanlı padişahının makul bir nedeni olmadan düşmana sırtını döndüğü ne görülmüş ne de duyulmuştur."* demiştir. Bunun üzerine Mehmed, kendisinin savaş alanını terk ederek sadrazamı Hasan Paşa'nın orduyu komuta etmesini önermiştir. Sadeddin, *"Bu paşaların işi değildir, padişahın*

varlığı kaçınılmaz derecede gereklidir." demiştir. Savaşa, sultan ile birlikte .devam edilmesine karar verilmiştir

(.Scipione Cicala/Yusuf Sinan Paşa (?-1606). (çev 2

Haçova Meydan Muharebesi

Osmanlılar için savaşın ikinci günü de kötü geçmiştir. Savaşın üçüncü gününde, 26 Ekim'de, iki ordu birbirine daha da yaklaşmıştır. Kont Palfi komutasındaki Macar ordusu iki koldan Osmanlı cephanelerine saldırmış ve silahlarını ele geçirmiştir. Osmanlılar savaşı kaybetmiştir. Oldukça uzun bir devenin üstünde muhafızlarınca çevrelenmiş bir vaziyette oturan sultan, ordusunun tarumar edilişini izlemiştir. Henüz vakit varken kaçıp kurtulmak gerektiğini bildirmiştir. Fakat Kur'an'dan alıntı yapan Sadeddin tarafından tekrar ikna edilmiştir: *"Sabır zafer getirir, sabrın evveli acı, ahiri tatlı ve lezzetlidir."* Hz. Muhammed'in hırka-i şerifini omuzlarına alan sultan savaş .alanında kalmaya razı olmuştur

Avusturyalılar, Osmanlı çadırlarına saldırmaya başlamıştır. Rütbelerinin gerekliliklerini çiğneyen imparatorluk askerleri çadırları yağmalamaya başlamıştır. Savaşta rol almamış gayrinizami süvarilerin başında bulunan Cicala büyük bir kuvvetle karşı koymuş ve Avusturyalılar savaş alanını terk etmiştir. Maximilian ve Sigismund hayatları pahasına kaçmak zorunda .kalmıştır

Bu görkemli taarruzun ardından Osmanlılar kaybettikleri her şeyi geri almıştır. Otuz bin Avusturyalı ve Macar asker savaşta yaşamını kaybetmiştir. Doksan beş adet silah ele geçirilmiştir. Arşidük'ün çadırı ve hazinesine el konmuştur. Bu zafer, Osmanlılar için beklenmedik bir zafer olmuştur. Zaferde sultanın bir rolü olmasa da savaş esasen onun sayesinde kazanılmıştır. Sultan kendi kararlarına göre hareket edip savaş alanını terk etmiş olsaydı savaş şüphesiz kaybedilirdi. Sultan, savaşı uzaktan seyretmiş fakat Peygamber'in sancağı ve hırkasını kullanarak askerleri gayretlendirmiştir. Osmanlılara zaferi getiren, Cicala'nın cesareti ve süvarilerinin eşsiz taarruzu ile sultanını savaş alanında durmaya ikna eden .Sadeddin'in azmidir

II. Mehmed zamanında yaşanan Mohaç Muharebesi'nin ardından Tuna sınırlarında başka önemli bir savaş yaşanmamıştır. Bu savaşı Hıristiyanlar kazanmış olsaydı Tuna'nın kuzeyindeki Osmanlı toprakları tamamen kaybedilmiş olacaktı. Maximilian komutasındaki Hıristiyan ordusu bu nehri tekrar geçerek Bulgaristan ile Makedonya'ya ulaşacak ve Osmanlı İmparatorluğu da iki ya da üç yüzyıl önce parçalanma dönemine girmiş .olacaktı

Sultan, savaşın ardından derhal İstanbul'a dönmüştür. Burada, Cicala sayesinde kazanılan zafer için büyük tezahüratlarla karşılanmıştır. Fakat sultan bir daha asla savaş alanında ordularının başına geçmemiştir. Bu zaferden sonra hayatını haremine adamıştır. devletin yönetimi de böylece .Valide Sultan'a kalmıştır

Büyük başarılarının ardından Cicala sadrazamlığa getirilmiştir. Fakat bu seçim talihsiz bir seçim olmuştur. Cicala, savaşta uygunsuz davranışlar sergileyen Osmanlı askerlerine ağır cezalar vermiş ve askerleri korkaklıkla suçlamıştır. Çoğu Anadolu'dan gelen otuz bin askeri dağıtarak evlerine .göndermiş ve bu askerler de kendi bölgelerinde isyanlar başlatmıştır

İstikrarsız bir niteliğe sahip olan bu zaferden sonra Avusturya ile savaşlara devam edilmiş, kaleler kaybedilip geri kazanılmıştır. 1606 yılında barış sağlanmıştır. Genelinde Osmanlıların aleyhine olan bir barış antlaşması, Silvatorok'ta Avusturyalılar ile Osmanlılar arasında imzalanmıştır. Antlaşmaya göre, Transilvanya Osmanlı egemenliğinden alınmıştır. Macaristan'ın yarısının Osmanlı egemenliğinde kalmasına karar verilirken diğer yarısının vergiden muaf olması kararlaştırılmıştır. Estergon, Erlau ve Gradiska kaleleri Osmanlılara verilirken Raab ve Komorn Kaleleri Avusturya'ya bırakılmıştır. Avusturya'nın yıllık olarak Osmanlı Devleti'ne verdiği 30.000 altınlık verginin durdurulmasına fakat bunun yerine tek .sefere mahsus 200.000 altının ödenmesine karar verilmiştir

Osmanlı İmparatorluğu, Transilvanya'daki haklarından vazgeçerek Avrupa'daki topraklarını kaybetmeye başlamış ve bu durum İmparatorluğun .çöküşüne dek böyle devam etmiştir

Bu gerileme diğer bölgelerde de devam etmiştir. İran ile tekrar savaşa girilmiş ve Türkler bir dizi yenilgiye uğramıştır. II. Murad ve III. Mehmed zamanında Osmanlıların almış olduğu bütün toprakların İran'a iade edilmesi ve iki imparatorluk arasındaki sınırların II. Selim zamanındaki sınırlara çevrilmesi koşuluyla 1618 yılında bir süreliğine barış sağlanmıştır. Ayrıca, yolsuzlukların bir sonucu olarak Türk İmparatorluğu çökmeye başlamıştır. I. James tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na ilk kez gönderilen İngiliz Elçi Thomas Roe'nun bu dönemde kaleme almış olduğu raporlar sayesinde, imparatorluğun girmiş olduğu bu içler acısı durum hakkında kayıtlara ulaşılmıştır. Fakat elçinin gelişinden birkaç yıl önce de Kraliçe Elizabeth Osmanlılarla ilişkiler kurmuş ve İngiltere'yi işgal etmekle tehdit eden II. Philip'e karşı Akdeniz'deki deniz birliğine katılması konusunda sultana ısrarda bulunmuştur. Osmanlıların cevabı yalnızca .dostane olmakla kalmıştır

yılında Thomas Roe, esasen Cezayir ve Tunuslu korsanların İngiliz 1622 ticaretini tahrip etmelerine karşı itirazlarını bildirmek amacıyla özel bir göreve gönderilmiştir. Beş yıl boyunca İstanbul'da kalmış ve Osmanlı'dan durumun düzeltileceğine dair teminat almıştır. Bunun üzerine, Cezayir paşası görevden alınarak yerine başka biri getirilmiştir. Fakat bu değişim, korsancılığa engel olamamıştır. Thomas Roe'nun raporlarında, Osmanlı topraklarında yaşayan insanların içinde bulundukları durumlara, büyük :İmparatorluğun parçalanmasının ve çöküşünün belirtilerine yer verilmiştir

> Derebeylerinin topraklarının nüfusu, mera istekleri ve baskılar nedeniyle azaltılmıştır- nüfus o kadar azalmıştır ki, Yunanistan veya Anadolu'nun en iyi yerlerinde üç, dört veya bazen altı gün boyunca at süren bir kişi kendisine veya atına yiyecek temin edebileceği bir köy bulamaz hale gelmiş, bu yüzden de gelir düşmüş ve askerlere ödeme yapılıp sistemin sürdürülmesini sağlayacak olan para kalmamıştır. Bu para bir süreliğine hazineden veya tüccarlarla işçi sınıfından alınan haraçlardan sağlanabilir.[3]

.T. Roe'nun Elçiliği, *s. 66-67* 3

> Bu illetin imparatorluğu yok edecek şekilde yol aldığından başka bir şey söyleyemem; her geçen gün daha çok değişimi ve daha çok kan akmasını bekliyoruz. Akıllı kişiler idareyi ele almak .istemediği için aptallar kendileriyle birlikte diğerlerini de uçuruma sürükleyecektir
>
> Osmanlı İmparatorluğu, Osman'ın ölümünden sonra on altı ay boyunca birçok farklılıklara sahne olmuştur; askerler devlet yönetimini ele geçirmiş, doyumsuzluk rüzgârına teslim oldukları için daha da çok zalimlikler yapmaya başlamıştır. Bu süre boyunca, üç padişah, yedi sadrazam, iki kaptan-ı derya, beş Yeniçeri ağası ve bütün vilayetlerde de olabildiğine vali değişikliği gördüm; sadrazamlığa seçilen her yeni kişi, diğer kişileri görevlerinden azledip mevkilerini başkalarına satarak zamanını değerlendirmiştir.[4]

.A.g.e., s. 178 4

Diğer bir bölümde ise Roe, Türkleri savaş ve işgale güdüleyen en büyük :etkenin savaş ganimeti olduğunu dile getirmiştir

> Türk askerleri yalnızca savaşa yatkınlığı olan insanlar olmamış, ayrıca savaşmak da istemiştir; bunun nedeni ise kendilerine her türlü iznin verilmiş olmasıdır; askerler fethetmeyi değil ganimet toplamayı ve esir ele geçirmeyi ümit ederek savaşa çıkmıştır. Esir olarak aldıkları her insan cephanelikleri olmuş sattıkları zaman da ticaretin en iyisini yapmışlardır; bu yüzden fethettikleri her köy de cephanelikleri olmuş ve zenginleşmelerine katkı sağlamıştır... Fakat bence kendi ülkelerinin işgal edilmesi ve savaşın kendi kapılarına gelmesi durumunda dünyanın en zayıf ve disiplinsiz düşmanı olurlardı.[5]

.A.g.e., s. 206 5

> Cezayirli korsanlar, yalnızca güçlü oldukları denizlerde değil ayrıca en iyi derebeylik topraklarında da saygısızlıklar yaparak imparatorluğa boyun eğmeyi reddetmiştir.[6]

.Ibid. s. 243 6

Thomas Roe'nun bu raporları yazmış olduğu on yedinci yüzyılın başlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun görülmemiş bir düzensizlik içinde olduğu ve yönetimin daha kabiliyetli kişilerce yapılması istekleri ile büyük oranda da yönetimin her alanını etkisi altına almış olan yolsuzluk sisteminden dolayı halkının tarifsiz bir sefalet içinde olduğu aşikardır. Bu dönemde Osmanlı'ya komşu güçlerden biri imparatorluğa saldırmış olsaydı imparatorluk bu saldırıya karşı direnemezdi. Fakat II. Philip'in

egemenliğinden sonra İspanya da Osmanlı İmparatorluğu gibi çöküş dönemine girmiştir. Almanya ise ülke içinde çıkan dinî savaşlarla uğraşmak durumunda kalmış ve yabancı düşmanlarıyla ilgilenememiştir. Rusya ise o .dönemde Türklerin karşısına çıkabilecek kadar gelişme göstermemiştir

IV. Murad

IV. Murad'ın tahta geçip yönetimi annesinin ellerinden aldığında haremin yıkıcı egemenliğine bir süreliğine de olsa son verildiğine önceki sayfalarda yer verilmiştir. Valide Sultan eşsiz tasarıları olan zeki bir kadındır ve devleti uzun bir süre yönetmiştir. Fakat döneminin zorluklarıyla başa çıkabilecek kadar iyi değildir. İmparatorluk kötü bir dönemece girmiştir. İmparatorluk içindeki karışıklıklardan faydalanan İran Osmanlılara savaş ilan emiş ve Erivan ile Bağdat'ı işgal etmiştir. Berberi vilayetleri olan Cezayir ve Tunus bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bu vilayetler, bir yandan Osmanlıların müttefiklerinin gerçekleştirdiği deniz ticaretine saldırılar düzenlerken diğer yandan da onlarla barış müzakereleri gerçekleştirmiştir. İmparatorluğun iç meseleleri her zamankinden de daha kötü bir hal almıştır. İsteklerini Valide .Sultanlara yaptırabilen Yeniçeriler ise sık sık ayaklanma çıkarmıştır

yılında yirmi bir yaşına ulaşan Murat, devletin egemenliğini ellerine 1632 almış ve kendisinden önce tahta çıkmış olan altı selefinden çok farklı olduğunu kanıtlamıştır. Murad'ın gerçekleştirmiş olduğu ilk eylem, sadrazam ile birlikte on altı üst düzey paşanın infazını isteyen Yeniçerilerin ayaklanması ile ilgilenmek olmuştur. Murad boyun eğmek zorunda bırakılmış; fakat bu durumun kendisini küçük düşürdüğünü düşünerek intikamını almaya karar vermiştir. Sipahilerden oluşan sadık bir birliği kendi arkasına alarak en beklenmedik anda Yeniçerilerin önderlerini öldürmüştür. Bu infazlar isyancıların gözünü korkutmuştur. Murad daha

sonra kendisini, devleti yolsuzluk ve haksızlık yapan herkesten arındırmaya adamıştır. Bu hedefini acımasız bir şekilde yerine getirmeye çalışmıştır. En küçük bir şüphe duyulması ile en yüksek rütbelerdeki görevliler, sultanın emriyle gizlice öldürülmüş ve cesetleri Boğaz’ın sularına atılmıştır. Murad, yolsuzluk yapanların korkulu rüyası haline gelmiştir. Gerçekleştirmiş olduğu eylemler merhametsizce olsa da imparatorluk içinde düzenin, ordu içinde ise disiplinin tekrar kazanılmasına yardımcı olmuştur. İmparatorluğun her köşesinde Murad’ın egemenliği hissedilmiş ve sultan .olarak otoritesi tekrar sağlanmıştır

Murad bir asker olarak da gayretli ve salahiyetli olmuştur. Yönetimi annesinin ellerinden almasından sonra hükümdarlığı yalnızca sekiz yıl sürmüştür. Bu süre boyunca, İran şahına karşı düzenlenen ve ikisinin de iki yıl sürdüğü seferleri bizzat kendisi yönetmiştir. Seferlerin ilkinde, Murad, Erivan’ı fethetmiştir. İkincisinde ise İranlıların ümitsizce direnişlerinin ardından Bağdat’ı tekrar ele geçirmiştir. İranlıların yirmi bin askerden oluşan karargahından yalnızca altı bin askeri hayatta kalabilmiştir. Osmanlı ordusunun şehri yağmalamasına ve halkı esir olarak almasına izin verilmiştir. Tüm vilayet tekrar Osmanlı himayesine geçmiş ve ancak sekiz .yıldan sonra İranlılarla tekrar savaşılmıştır

Bu seferlerde Murat eşsiz bir çaba göstermiştir. Ordusunun başında yürümüş ve askerlerinin çektiği sıkıntıları paylaşmıştır. Gündüzleri atına vurduğu eyeri geceleri yastık olarak kullanmıştır. İranlılarla meydan muharebesi gerçekleştirilmemiştir. Seferler, kalelerin işgal edilip ele geçirilmesinden ibaret olmuştur. 1639 yılında, ikinci seferinden İstanbul’a dönen Murad büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Kısa bir süre sonra, 1640 yılında ise hummadan ölmüştür. Murad ölüm döşeğindeyken Osmanlı hanedanının hayatta kalan tek erkek vârisi olan kardeşi İbrahim’in infazını emretmiştir. İbrahim, kardeşinin hayatta kaldığı süre boyunca kafeste tutulmuştur. Murad, kardeşinin imparatorluğu yönetmeye uygun biri olmadığının farkına varmıştır. Murad’ın, tahtını kudretsiz bir halefe bırakmaktansa Osmanlı İmparatorluğu’nun son padişahı olmayı tercih ettiği düşünülmüştür. Bazıları ise halefi olarak son ve gözde sadrazamını seçtiğine inanmıştır. Diğer oğlu İbrahim’in hayatını kurtarmaya çalışan Valide Sultan, Murad’ın emrini yerine getirmiş gibi göstermiştir. Ölüm döşeğinde olan padişaha kardeş İbrahim’in emirleri doğrultusunda

öldürüldüğüne dair bir mektup göndermiştir. Rivayetlere göre, bu haberi .alan Murad zoraki bir gülümsemeyle hayata gözlerini yummuştur

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını isteyenlerin Murad'ın Osmanlı hanedanını sonlandırma niyetini gerçekleştirememesini hoşgörüyle karşıladığı söylenebilir. Muhteşem Süleyman'dan sonra tahta çıkmış olan sultanların imparatorluğu uzun bir süre ayakta tutması zaten imkânsızdır. Hırslı bir vezir veya cesur bir maceracının kuracağı yeni bir hanedan imparatorluğun canlanmasını ve parçalanma sürecinin uzamasını sağlayabilirdi. Fakat *Tanrı aksini hükmetmiştir.*[7]

.Dis aliter visum est [7]

Murad'ın İbrahim'i öldürmek istemesinin nedeni İbrahim'in imparatorluğu yönetebilecek kapasitede olmadığını düşünmesi ise Murad'ın bu fikri daha sonra yaşanmış olan olaylarla tamamen haklı çıkmıştır. Sekiz yıl süren kısa hükümdarlığı sırasında İbrahim, Murad'ın büyük gayretlerle düzeltmiş olduğu her şeyi tekrar bozmuştur. İbrahim yozlaşmış bir sultan olmuş ve doğuştan gelen acımasızlığı yıllar boyunca mahkûm hayatı yaşaması ve bu süre boyunca yaşadığı ölüm korkusuyla daha da körüklenmiştir. İbrahim de kardeşi Murad gibi zalimlikler yapmış; fakat bu zalimlikleri yaparken amacı ordudaki disiplini veya ülkedeki düzen ve adaleti tekrar sağlamak olmamıştır. İbrahim bu merhametsizliğinin yanında cesaretsiz ve para canlısı bir insan olmuştur. Murad'ın zorluklarla biriktirmiş olduğu devlet kaynaklarını zevk-ü sefası ve haremin isteklerini yerine getirmek için harcamıştır. Osmanlı sultanları içinde safahata en düşkün olan Sultan İbrahim olmuştur. Valide Sultan oğlunun isteklerini ona her Cuma yeni bir cariye sunarak karşılamıştır. Böylece oğlu üzerinde büyük bir nüfuza sahip olmuş ve bunu devletin zararına olacak şekilde kullanmıştır. Murad'ın kontrol altına almış olduğu bütün yolsuzluklar ve kötülükler hızla yayılmaya başlamış ve Türk İmparatorluğu da iç işleri açısından yeni bir gerileme dönemine girmiştir. Haremin egemenliği tekrar baskın bir hale gelmiştir. Yeniçerilerle Sipahiler arasında itaatsizlikler ve ayaklanmalar baş göstermeye başlamış ve bu ayaklanmalar ulemalarla İstanbul halkına kadar sıçramıştır. İbrahim'in öldürülmesi için bir komplo hazırlanmıştır. Bu komplo ulema tarafından da desteklenmiştir. Bu planı tertipleyen kişilerin düzenlemiş olduğu toplantıda, İbrahim'e yüklenen suç :şu şekilde bildirilmiştir

> Padişah, Osmanlı İmparatorluğu’nu yağmacılık ve zorbalıklarla harap etmiştir. Egemenlik kadınların eline geçmiştir. Hazine, giderleri karşılayamamaktadır. Halk sefalet içindedir. .Kâfirlerin orduları sınır şehirlerimizi kuşatmış, donanmaları Çanakkale’yi abluka altına almıştır

Toplantıda İbrahim’in tahttan indirilmesine ve yerine yedi yaşındaki oğlu Mehmed’in tahta çıkarılmasına karar verilmiştir. Valide Sultan, oğlunu bu tehlikelerden kurtarmak için elinden geleni yapmış; fakat en sonunda oğlunun tahttan indirilmesine razı gelmiştir. Bunun üzerine kalabalık bir Yeniçeri grubu sarayı basmış ve padişahı görmek istediklerini bildirmiştir. İbrahim’e onu tahttan indirmeye karar verdiklerini iletmişlerdir. İbrahim boyun eğmeye zorlanmış ve mahkûm hayatı süreceği bildirilmiştir. Daha sonra şeyhülislama şu soru yönlendirilmiştir: “*İmparatorluktaki bütün kıdemli mevkileri hak edenlere değil de parasını ödeyenlere veren bir padişahı tahttan indirip öldürmek caiz midir?*”. Şeyhülislamın fetvası kısa ve net olmuştur: “*Evet”*. Sipahilerin, İbrahim’in lehine ayaklanma çıkaracağı düşünülmüştür. Bunun üzerine İbrahim derhal öldürülmüş ve .oğlu IV. Mehmed Sultan ilan edilmiştir

İbrahim’in sekiz yıl süren egemenliği, imparatorluğun dış ilişkileri açısından birtakım önemli olaylara sahne olmuştur. Bu olaylar, sultanın hizmetinde hâlâ işinin ehli adamlar olduğunu göstermiştir. 1641 yılında, daha sonra Kazakların ele geçirmiş olduğu Azoff şehrinin tekrar topraklara katılması amacıyla bir sefer düzenlenmiş; fakat sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ertesi yıl, Kırım’dan yüz bin Tatar’ın da katılmış olduğu daha büyük bir ordu bölgeye gönderilmiştir. Ordu bu defa hedefine ulaşmıştır. Kazaklar şehri teslim etmeden önce bütün kaleleri yıkmış ve şehri yakmıştır. Türkler de şehri tekrar inşa ederek yirmi altı bin askerden .oluşan bir karargâhı sınır kalelerine bırakmıştır

yılında ise, daha sonra Venedik Cumhuriyeti’nin ele geçirdiği Girit 1644 Adası’na başka bir sefer düzenlenmiştir. Girit, İstanbul’un 1204 yılında Haçlılardan alınmasının ardından dağılmış olan Yunan İmparatorluğu’ndan kendisine pay olarak verilmiş Montserrat Markisi’nden yıllar önce .alınmıştır

İstanbul’dan Mısır’a giden bir tüccar gemisi filosu, Girit limanlarında kendilerine barınacak yer ve para arayan Malta korsanları tarafından ele geçirilmiştir. Sultan bu olay üzerine çok öfkelenmiş, ayrıca ele geçirilen gemilerden bir tanesinin sultanın haremağasına ait olması da öfkesini daha

çok hiddetlendirmiştir. Sultan ilk önce Malta'ya saldırması için bir donanma göndermeye karar vermiş; fakat sonra bu kararından caydırılmıştır. Bunun üzerine, Venediklilerle barış içinde olmalarına rağmen, Girit'e saldırmaya karar vermiş ve Venedik Cumhuriyeti, Maltalı korsanların ihlal ettiği tarafsızlıkları ile ilgili değişiklikler yapmaya razı .olmuştur

Böylece 1645 yılında görünüşte Malta'ya fakat gizlice Girit'e saldırması amacıyla bir donanma gönderilmiştir. Bu donanma, toplamda elli bin kişilik mürettebatı olan yüz dört gemiden oluşmuştur. İlgili emirleri almış olan donanma Girit'e doğru yol alarak adanın en önemli limanlarından biri olan Hanya'ya ani bir saldırı düzenlemiştir. Hanya ile Retino'yu işgal eden askerler karaya çıkmıştır. Osmanlı askerleri adanın tamamında üstünlüğü sağlamış ve adanın en önemli kalesi ve aynı zamanda başkenti olan Kandiye'yi kuşatmış burada unutulmaz bir kuşatma yaşanmıştır. Kuşatma, neredeyse yirmi beş yıl sürmüştür. Venedik Cumhuriyeti şehri kurtarmak için ümitsizce çabalamıştır. Savunma, Venedikli hükümdarlarından nefret eden ve onların yerine Osmanlıları tercih eden yerli Yunan nüfusu .tarafından desteklenmemiştir

Osmanlı İmparatorluğu, bir yandan Venedik Cumhuriyeti pahasına adayı topraklarına katmaya çalışırken diğer yandan ise Akdeniz'de Afrika'nın kuzey kıyılarında ciddi bir toprak kaybıyla karşı karşıya kalmıştır. Tarihçiler, Berberî devletleri olan Cezayir ile Tunus'un Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılışını on yedinci yüzyılın ortalarına dayandırmaktadır. İmparatorluktan ayrılma süreci yavaş ve yıllara yayılmış olduğu ve sultan bu iki tâbi devleti yönetmeyi uzun süre önce bırakmasına rağmen görünüşte hükümdarlığı devam ettiği için her iki vilayetin bağımsızlığıyla ilgili kesin bir tarih belirlemek imkânsızdır. Bu iki vilayetin kaybedilmiş olmasının temel sebebi, valilik mevkilerinin en yüksek meblağı ödemeyi teklif edenlere verilmesiyle birlikte yolsuzluğun yayılmış olmasıdır. Gayreti ve kapasitesi olan, isyancı askerlerle muhalif Arap ve Emevîleri kontrol altında tutabilecek kişilerin yerine görevlerinin gereğini yerine getiremeyen ve tek hedefleri keselerini doldurmak ve kayıplarını telafi etmek olanlar getirilmiştir. Bu uygulama, daha sonra, Yeniçeriler ve Cezayir ile Tunus karargâhlarında bulunan askerlerin kendi şeflerini seçmeleri için de gerçekleştirilmeye başlanmıştır. "Dayı" olarak

adlandırılan bu kişilerin tayininin önceden sultanın onayından geçmesi gerekirken daha sonra bu uygulama kaldırılmış ve askerler tarafından seçilen Dayılar, İstanbul'dan vali sıfatıyla gönderilen paşaların yerlerine geçerek bulundukları vilayetlerin gerçek hakimi haline gelmiştir. Böylece asıl bağımsızlıklar da kazanılmıştır. Her iki vilayet de Osmanlı Devleti ile savaş içinde olup olmamasını düşünmeksizin, Akdeniz ile Atlantik'te İrlanda ve Madeira kıyılarına kadar giden ve şehirlerin ticaretini engelleyen güçlü savaş gemilerine sahip olmuştur. Bu gemiler esasen korsan gemisidir. Korsanların ele geçirdiği mürettebat Cezayir ve Tunus zindanlarında köle olarak tutulmuştur. Bu Berberî Devletlerin bağımsızlığının resmi olmasa da daha gerçekçi kanıtı, diğer ülkelerin, bu vilayetlere saldırmaları ve korsan tayfalarını yok etmeleri için Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etmeksizin donanmalarını göndermeleri olmuştur. 1617 yılında Amiral Beaulieu komutasındaki Fransız donanması, iki yüz ile dört yüz ton ağırlığındaki kırk Cezayir gemisine saldırı düzenlemiştir. 1620 yılında ise önceki beş yıl boyunca yaklaşık dört yüz İngiliz tüccar gemilerine saldırmalarının karşılığı olarak, Amiral Blake komutasındaki İngiliz donanması Cezayir'e saldırmış; fakat büyük bir sonuç alınamamıştır. 1655 yılında, Cromwell'den emir alan Amiral Blake komutasındaki bir başka İngiliz donanması Tunus'a ateş açmış ve Tunus'un büyük bir bölümünü harap ederek Cezayir'e uzanmıştır. Cezayirliler dehşete kapılmış ve İngiliz esirler herhangi bir mücadeleye girilmeksizin serbest bırakılmıştır. Bahsedilen her iki olayda da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edilmemiş ve .sultan da İngiltere'nin bu saldırılarını savaş ilanı olarak görmemiştir

yılında İngiliz Hükümeti Osmanlı sultanı ile bir antlaşma imzalamış 1663 ve bu antlaşma çerçevesinde İngilizler Osmanlılarla dostluk ilişkilerini zedelemekle suçlanmaksızın Cezayirlilere saldırmakla yetkilendirilmiştir. İngiltere, bu antlaşmadan çıkar sağlamış ve çok fazla sonuç vermese de buradaki korsan yuvalarına pek çok deniz saldırısı düzenlemiştir. Osmanlı Devleti, Ege Denizi'nde gerçekleştirmiş olduğu deniz operasyonlarının bazılarında bu iki Berberî devletten yardım almıştır. Fakat bu yardımlar asıl hükümdarlarının takdirinde ve herhangi bir mecburiyet olmaksızın gerçekleştirilmiştir. Bu iki vilayetin bağımsızlığını 1650 yılında kazanmış olduğunu söylemek yeterli olacaktır. Cezayir için bu bağımsızlık, 1830 yılında Fransa tarafından işgal edilip Fransız sömürgesi haline getirilene kadar devam etmiştir. Tunus da biraz daha farklı olsa da aynı kadere boyun eğmiş, 1881 yılında Fransa'nın sömürgesi haline getirilene kadar Yunanlı .bir maceraperestin Dayılık sistemiyle yönetilmiştir

İbrahim'den sonra tahta oğlu IV. Mehmed geçmiştir. Mehmed, otuz dokuz yıl boyunca tahtta kalmıştır. Hükümdarlığının ilk sekiz yılında imparatorluk

kargaşa içinde olmuştur. Yönetim haremin ellerinde kalmıştır. Durum, harem içindeki çekişmelerle daha da kızışmıştır. Haremde iki düşman taraf oluşmuştur, biri vefat etmiş olan sultanın annesi olan ve oğlunun egemenliğinde ele geçirmiş olduğu gücü kimseyle paylaşmak istemeyen Valide Sultan diğeri ise yeni sultanın annesi Turhan Sultan olmuştur. Her iki kadın da Yeniçerilerle Sipahiler arasından kendilerine destekçi bulmuş ve sonucunda İstanbul sokaklarında sürekli olarak kargaşa hüküm sürmüştür. Sadrazamlar, bu iki düşman tarafın hangisi baskın gelirse kendi adamlarını yerleştirdiği için şaşırtıcı bir hızla tayin edilmiş veya makamından olmuştur. İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde ayaklanmalar çıkmış; fakat bu ayaklanmaları bastırabilecek güçte kimse ortaya çıkmamıştır. İki kadın arasındaki çatışma eski sultanın annesinin öldürülmesiyle sonlanmıştır. Bu esnada Avusturya da Almanya ile otuz yıl savaşları içinde olduğundan, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan çatışmalardan yararlanamamış ve Macaristan ile diğer vilayetleri geri alamamıştır. Fakat İbrahim'in Girit'te başlatmış olduğu Venediklilerle yapılan savaş ara verilmeksizin devam etmiştir. Amiral Macenigo komutasındaki bir Venedik donanması Çanakkale açıklarındaki Osmanlı donanmasını bozguna uğratarak Limni ve Bozcaada'yı ele geçirmiştir. Ayrıca Çanakkale'yi de abluka altına almıştır. Fakat bu olaylar Osmanlıların Kandiye kuşatmasını kaldırmaya yetmemiştir. Kuşatma azimle fakat uzun bir süre başarılı olamadan devam etmiştir. Bu esnada Osmanlı İmparatorluğu'nda kargaşa hüküm sürmüştür. Huzur, Turhan Sultan'ın tayin etmiş olduğu Sadrazam sayesinde .sağlanmıştır

XIII : KÖPRÜLÜ PAŞALARI

1656-1702

Bu aşamaya gelindiğin de yani imparatorluğun çöküşünün çok yakın olduğu bir durum içersinde, başarısızlık birçok dinç ve otoriter sultan sebebiyle vuku bulmuştur. Aynı zaman da resmî yetkililerin yozlaşması, ordunun kanun tanımazlığı ve isyankâr davranışları da imparatorluğu çöküşe sürüklerken bu kargaşanın önünde duran bir adam ortaya çıkardı. Ya da aynı aile soyundan gelen adamlar denilebilir. Bu soydan gelenler uğursuz akımlara bir son vererek, imparatorluğun itibarını ve saygınlığını belli bir süre için tekrardan kurmuştur. İlerleyen 40 yıl boyunca Köprülü ailesi birden fazla olmayan Fetret Devri haricinde veziriazam olamamıştır. Mehmed ve onun soyundan gelenlerin yetersiz kaldığı zamanlarda, sultanın adına imparatorluğu yönetmişlerdir. Bu ailenin ortaya çıkışı Türkiye'de saygınlıkla karşılanır ve bu saygınlıkta başka bir ailede yoktur. İmparatorluğun ilk üç yüz yılında taht hiç aralık vermeden Osmanlı hanedanlığı tarafından doldurulmuştur. Çok uzun yıllar bozulmadan saygınlığını koruyarak devam etmişlerdir ve başka bir aile tarafından da desteklenmemiştir. Osmanlı Türklerinin sosyal ve politik yapısı her zaman demokrasiye dayalı olmuştur. Devlet görevinde bulunanların en üst seviyesindekiyle en alt seviyesindeki her zaman eşit olmuştur. Değerleri ve yetenekleri gözetmeksizin hepsinin önemsiz şahsi olaylarda bile her şeye

erişme hakkı vardır. Böyle durumlarda doğumdan gelen hakları ve zenginlikleri kayda alınmazdı. Bu durum içinde tek bir istisnai aile vardı, .sultan tarafından en yüksek konumlara getirilen Köprülü ailesiydi

Köprülü Mehmed Paşa

Bu başarılı ailenin ilk ferdi Mehmed Köprülü Arnavut'tu. Büyükbabası Küçük Asya'da bulunan Amasya'nın Köprülü ilçesine göç etmiştir ve böylece ailesi Köprülü adını almıştır. Aslında çok sıradan bir konumdaydılar, Mehmed kariyerine sultanın sarayında mutfakta çalışarak başladı. Sonra yükselerek baş aşçı oldu, daha sonra kâhya ve şahinci olarak görev yaptı. Böylece haremin de yardımlarıyla Damascus'a (Şam) vali olarak atandı, devamında Tripoli (Trablus) ve Kudüs'te de görev yaptı ve her görev yerinde adaletli, insancıl aynı zamanda güçlü özelliklerini göstermiştir. Yetmiş yaşına geldiğinde paşaların, ulemaların ve diğer görevlilerin karşı gelmesine rağmen, Valide Sultan'ın emriyle Veziriazam olarak görevlendirildi. Hepsi Köprülü'nün bunadığını, ne yazıp ne de okuyabildiğini ve görev için son derece yetersiz olduğunu savundu. Üstadlar daha fazla yanılamazdı herhalde. Köprülü'nün sadece belirli durumlarda göreve geçme hakkı vardı. Henüz on beş yaşında olan imparatorun adına Valide Sultana resmî olarak yeminlerini iletti. Veziriazam olarak verdiği bütün kararlar, sultan tarafından incelenmeden ve

araştırılmadan onaylanıyordu. Bu durumda görev dağılımları ve onur ödülleri de kendi elinden geçiyordu. Bulunduğu pozisyonunu şeyhülislamın .vermiş olduğu fetva ile duyurarak sağlamlaştırdı

Şeyhülislam tarafından da onaylandıktan sonra Köprülü en yüksek mercide görevine başladı, sahip olduğu gücü hiç şüphe etmeden kırılmaz bir sertlikle ve son derece ciddiyetle kullandı. Sultan IV. Murad'ı kendine örnek alarak bütün imparatorluktaki her seviyeden günahkâra karşı savaş açtı. Murad'ın yaptığı gibi acımasızlık ve kana susamışlık yapmadı; ancak onları bu konuda endişelendirenleri kasıtlı olarak kötü davranarak zorla kökünü kazıdı. Rüşvet yiyici resmî görevliler, adil davranmayan hâkimler, yeteneksiz askerî görevliler ve isyankâr askerler hiç gecikmeden öldürüldüler. Yeni vezire karşı entrika çevireceği konusunda şüpheli davranışlarda bulunanlar da diğerleriyle aynı kaderi paylaştı. Beş yıllık görev süresince onun emriyle yaklaşık otuz beş bin kişinin canına kıyıldığı söylenmiştir. Bu sayının içinde pek çok isyankâr asker de vardır. İstanbul'un baş idamcısı söz konusu dönem boyunca bazı mevkilerdeki beş bin kişiyi boğduğunu kabul etti. Her türlü günahkâra yapılan cezalar ne kadar kötü olsa da hiç şüphesiz ki, o dönem için gerekliydi. Köprülü'nün kararlı arzusu ve azmi bütün imparatorluğu hızlıca sardı. Adaletsizlik ve yozlaşma azaldı ve durdu. Her türlü düzensizlik bastırıldı. Bütün orduya .disiplin getirildi ve itaat etmeleri sağlandı

Köprülü azimli ve güçlü hareketleriyle Küçük Asya'da ve diğer yerlerde meydana gelen ayaklanmaları ortadan kaldırdı. Osmanlı donanmasını yeniden kurdu böylece Ege Denizi'ndeki donanma üstünlüğünü tekrardan ele geçirdi ve Venediklilerle yapılan savaşta başarı kazandı. Lemnos (Limni) ve Tenedos (Bozcaada) adaları Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetine geçti. Girit adasının kuşatması ise büyük bir gayretle .yürütüldü

Köprülü 1661 yılında ölene kadar, beş yıl otoritesi sorgulanmadan Osmanlı İmparatorluğu'nu yönetmiştir. Ölümünün yaklaşmış olması ihtimalini göz önünde bulundurarak sultan ve Valide sultandan onun yerine .veziriazam olarak oğlu Ahmed Köprülü'yü geçirmelerini sağladı

Ölüm döşeğinde yatarken genç sultana şu tavsiyelerde bulunduğu :söylenir

.Hiçbir zaman kadınların nasihatlerini dinleme-

.Kulunun hiçbir zaman çok zengin olmasına izin verme-
.Devletin hazinesini her zaman dolu tut-
.Her zaman ordunun başında at üstünde ol ve orduyu hep ileri götür-

yılında Ahmed Köprülü babası yerine veziriazam olarak geçtiğinde 1661 sadece yirmi altı yaşındaydı. Türk tarihçilerine göre Ahmed Köprülü Osmanlı İmparatorluğu'ndaki uzun devlet adamları listesinde en üst sıralarda yer alıyordu; ancak tabii ki Sokullu'nun yerini tutamazdı. Babası tarafından çok iyi bir şekilde eğitildi ve genç yaşında bir bölgenin valisi olarak görev yaptı, böylece devlet işlerinde tecrübe sahibi oldu. Babasının sahip olduğu değişmez arzusunu ve sertliğini aldı; ancak babasının tersine o toplu katliamlar yapmadı. Göreve geldiği ilk senesinden sonra babasının sert tutumunu sergiledi, fakat konumunu güven altına aldıktan sonra daha rahat davranmaya başladı, ondan sonra yönetimi insancıl ve adil oldu. Daha ılımlı davranışlar sergiledi, temkinli ve alçak gönüllü oldu. İhtiyatlı ve laf kalabalığı yapmadan konuştu. 1676 yılında ölene kadar imparatorluğu on beş yıl boyunca yönetti. Bu dönem boyunca Sultan Mehmed'in sonsuz güvenini her zaman arkasında hissetti, Sultan Mehmed yirmi yaşına geldiğinde Köprülü Ahmed Veziriazam olarak atanmıştı. Sırası geldiğinde kamu işleriyle ilgilendi; ancak kendini tamamen avcılığa adadı ve asla .sadrazamının kararlarına, yönetimine karışmadı

Ahmet İslam dininin öğretileri konusunda son derece katıydı. Buna rağmen diğer dinlere karşı da aydın görüşleri ve toleransı vardı. Osmanlı İmparatorluğu altında yaşayan Hıristiyanların kilise inşa etme kısıtlamalarını ortadan kaldırdı. Durumlarını düzeltmek ve üstlerinde ki ağır yükü kaldırıp biraz olsun teselli verebilmek için elinden geleni yaptı. Kendi yönetiminde kötüye kullanma söz konusu bile değildi. Herhangi bir idari karar için ya da atamalar için para almayarak altında çalışanlara iyi bir örnek oldu. Birçok savaşa girmesine rağmen hazineyi her zaman dolu tuttu. İmparatorluğun idaresindeki kabiliyeti ve bilgeliği göze çarpıyordu. Askerî kariyeri ise inişli çıkışlıydı, buna rağmen imparatorluğun topraklarına çok da önemsiz bölgeleri eklemedi. Osmanlı onun ellerinde çok büyük ve tarihî birkaç yenilgi yaşadı, birincisi Avusturya'nın diğeri ise Polonyalıların .elinden oldu

yılında Avusturya ile bir savaş patlak verdi. Veziriazam yüz yirmi 1663 bin askeri ve yüz yirmi üç bin silahı barındıran Osmanlı ordusunun

başındaydı. Belgrat’tan Tuna nehrini geçti ve kuzeye Nove Zamky’e doğru ilerledi, bu bölge Avusturya’nın elindeki en önemli ve en iyi korunan üç en yerden biriydi. Ancak beş hafta boyunca süren kuşatma sonrasında teslim olmak zorunda kaldı. Bu arada Kırım hanı düzensiz bir atlı ordunun başını çekerek Moravya’yı istila etti. Çok korkunç bir tahribata yol açtı ve seksen .bin Hıristiyan’ı köle olarak satmak için esir aldı

Nove Zamky’i aldıktan sonra Ahmed Köprülü bölgedeki diğer küçük kaleleri de işgal ettikten sonra kışı geçirmek için Belgrat’a karargaha geri döndü. Bir sonraki yıl tekrardan Belgrat’ta ordusunu toplayıp Nove Zamky’e doğru ilerledi. Mur Nehri’ni geçerek Serivar’ı ele geçirdi. 26 Temmuz’da Raab Nehri’nin yakınındaki Macaristan ve Styria (Steiermark) sınırındaki Komorn’a ulaştı. Avusturya-Macaristan ordusu Turenne’nin rakibi olan İtalya doğumlu ünlü General Comte Montecuculi liderliğinde Komorn’a yakın Raab Nehri[8] bölgesinde yerini aldı. Sayı olarak Osmanlı ordusundan üstün değildi. İki büyük güç arasındaki Cerestes’teki son savaştan sonra Avusturya generallerini, askerlerini ve silah gücünü büyük bir ölçüde geliştirdi. Osmanlı ordusunun eskiden sahip olduğu disiplin söz .konusu değildi ve silahlanma açısından kendilerini geliştirememişlerdi

(.Güneydoğu Avusturya ve Batı Macaristan’da yer alan Tuna Nehri’nin bir kolu. (çev 8

Bir Ağustos 1664 yılında iki ordu St. Gotthard yakınlarında bir manastır önünde karşılaştı, bu yer daha sonra adını savaşa vererek hatırlandı. Sayı olarak azınlıkta olmalarına rağmen, Lorraine Prensi Charles komutasındaki Avusturya’nın sahip olduğu güçlü süvariler Osmanlı’ya çok ciddi bir yenilgi yaşattı. Prens daha sonra çok ünlü bir general olarak anıldı. Türkler .on bin asker kaybetti ve bir çoğu da Raab Nehri’nde boğularak öldürüldü

Nehrin diğer kıyısından savaşı izleyen otuz bine yakın süvari ise savaşın gidişatını görünce silah başından ayrılıp kaçtı. Daha fazla kayıp vermemek için Veziriazam ordusunun büyük bir bölümünü geri çekti. Avusturya çok kayıp verdi ve zaferlerinin devamını getiremedi. Buna rağmen savaş çok büyük bir önem taşıyordu çünkü ilk defa Osmanlıları savaş meydanında yenilgiye uğratmışlardı. Osmanlı’nın daha önce oluşturduğu saygınlığını .bozdu ki, 1526 yılındaki Mohaç zaferinden beri kırılmaz bir itibarı vardı

Avusturya kazanmasına rağmen veziriazam ile barış masasına oturmak istiyordu ve on gün sonra Türklerin karargahını kurduğu Vascar’da antlaşma imzalandı. Anlaşma çoğunlukla Zitvatorok Antlaşması’nın

yenilenmesi gibiydi. Daha çok Osmanlı yararına olan bölümü hariç, antlaşma aynı kaldı. Transilvanya hem Osmanlı hem de Avusturya tarafından boşaltıldı. Prens Apafy bölgenin lideri olarak tanındı ve sultana bağlılığını gösterip vergi vermesi kararlaştırıldı. Nove Zamky ve Serivar Osmanlı'nın elinde kaldı. Yedi ayrı palatinlik işgal edildi, dördü Osmanlının elinde kaldı diğer üçü ise imparatora verilmek üzere yenilendi. Ahmed Köprülü'nün bu antlaşmadan memnun kalmaması gibi bir olasılık yoktu. Meydan muharebesini kaybetmesine rağmen sultanın imparatorluğunu genişletti. Ekim ayının sonuna doğru ordusunu kışı geçirmek için tekrardan Belgrat'a götürdü. İstanbul'a geri döndüğünde ise onu zafer alayı ile .karşıladılar

yılında Ahmed yeni bir seferin hazırlıklarını yapmaya başladı. Girit 1667 adasının işgalini bir sonuca bağlamak istiyordu ki, uzun yıllar diğer selefler bu konuda şaşırtıcı bir şekilde başarılı olamamıştı. Çok büyük bir teçhizatla Girit adasına vardı. Girit adası, Venedikliler tarafından çok güçlü bir direnişle savunuldu. Başlarında daha sonra adını Mora adasının fethi ile duyuracak olan Morosini vardı. Ahmed şehri ele geçirmeden önce neredeyse üç yıl kaldı. Şehri işgal ederken mühendislik becerilerini de kullandı. Venedikliler şehrin hakimiyetini sürdürebilmek için çok çaba sarf etti ve adadan gitmeleri için büyük miktarda para önerdi. Ancak Ahmed Köprülü bu teklife karşılık şöyle cevap verdi: *"Biz para tüccarı değiliz. ".Girit'i almak için savaşırız ve hiçbir bedel bizi bundan döndüremez*

Tabii 1669 yılında Fransız filosunun da onlara katılmasıyla şehir olduğundan daha fazla güçle başarılı bir şekilde savunulmaya başladı. Filo Noailles Dükü'nün kumandasında Fransız seçkinleri ve altı bin askeri kapsıyordu. Daha sonra Papa'nın destekçi filosu ve Malta şövalyeleri de onlara katıldı. Söz konusu birleşmiş filo yetmiş adet gemiden oluşuyordu ve Osmanlı'yı denizden bombalamaya başlamıştı, aynı zamanda diğer taraftan da kuşatma altındaydılar. Müttefikler, Osmanlı ordusunu iki ateş arasında bırakıp, şehri kara ile bağlayan hendek bölgesinden atmayı umut ediyordu. Ancak gemilerden birinin yanlışlıkla patlaması sonucu saldırı başarıyla sonuçlanamadı. Bu olay bütün hattı bozdu. Garnizonun harekâtı da başarısız oldu. Daha sonra Morosini ile Noailles dükü arasında hayati önem taşıyan bir anlaşmazlık ortaya çıktı ve birleşmiş filoların geri çekilmesi ile birlikte şehri kendi haline bıraktılar. Garnizon bu sebeple sadece dört bin silahlı

adama kalmıştı. Yoğun baskı uygulayan Osmanlı ordusuna karşı dayanmak imkânsız olmuştu. Teslimiyet şartları ile ilgili bir anlaşmaya varıldı. Sonuç olarak yirmi beş yıl süren bu işgal bir son buldu. Garnizona ve Morosini'ye uygun şartlar sunuldu ve kabul edildi. Bütün ada Osmanlıların oldu, kısa bir süre sonra Venedik Cumhuriyeti ile barış antlaşması yapıldı. Böylece Venedik adanın Osmanlılara geçtiğini tanıdı ve ticaret için ada kıyısından .üç küçük liman onlara tahsis edildi

yılında Ahmed Köprülü üçüncü bir savaşa el attı. Bu sefer Osmanlı, 1672 Ukraynalı Kazaklara onlara baskı yapan Polonya karşısında yardım etti. Ayrıca ülkelerini Sobieski'nin işgalinden kurtarması için Osmanlı'dan yardım istedi. Ahmed bu isyancılara yardım etmeye karar verdi. Osmanlı altı bin kişilik ordusunu yolladı ve onlara daha büyük bir orduyla Kırım'dan gelen Tatarlar da katıldı. Söz konusu isyana destek olup müdahale eden Osmanlı'ya karşı Rusya Çar'ı da Polonya kralına destek oldu. Osmanlı'nın :buna cevabı son derece onurlu oldu

> Allah'a şükürler olsun ki, Rusya ve Polonya'nın kurduğu birlik, İslam'ın bize verdiği güç ile önemsiz bir hal alıyor. Bizim imparatorluğumuz kökleri sayesinde çok büyümüştür; bütün Hıristiyan kralları bize karşı birlik olsa dahi kılımızı bile incitemez. Allah'ın yardımı ile bu her .zaman bu şekilde olacaktır ve Kıyamet Günü'ne kadar dayanacağız

Ahmed Köprülü Polonya temsilcisine ithaf olarak kendi eliyle kaleme aldığı bu mektupta, kendi eylemlerini savunmuştur. Aynı mektuptan, Türkiye'ye bağlı olan Hıristiyan gruplarının Rusya'dan yardım isteyerek .baş kaldırması olayı için de alıntı yapılabilinir

:Von Hammer şu şekilde bir yorum getirir

> Kazaklar kendilerini Polonya'nın hükmü altına sokan özgür insanlardır; ancak ne zaman ki, Polonya'nın baskılarına dayanamayacak hale geldiler her yerden yardım ve destek arayışına geçtiler. Şimdi de Türkiye sancağı altına girdiler. Eğer baskı altında olan ülkenin insanları bu durumdan kurtulmak isterlerse güçlü bir imparatora başvururlardı. Onlara bu şekilde koruma altına almak açıkgözlülük müdür? En büyük, en güçlü imparatorlar düşmanı tarafından baskı altına alınan halkın yardım çağrısına karşılık verdiğinde, akıllı bir adam, barışı bozan bu davranış hangi tarafın suçudur, bilir. Düzensizliği bastırmak için bir anlaşma yapılmak istenirse, bırakılmalı ki yapılsın. Ancak eğer söz konusu farklılıkların çözümü keskin ve kesin hüküm veren "Kılıç"a bırakılırsa, bu anlaşmazlık ancak Tanrı tarafından kesinliğe kavuşturulur. Arkasına her zaman İslam'ın gücünü alan da olduğu gibi yüz yıllardır düşmanlarına karşı zafer kazanır.[9]

(.Von Hammer, xi, s. 378. (çev 9

seferinde, önemli bir şehir olan Podolya'nın[10] başkenti Kaminiec 1672 (Kamaniçe) işgal edildi. Bunun ardından Polonya kıralı barış talep etti ve Podolya bölgesi sultanın hükümdarlığı altına girerek Bucaş Antlaşması imzalandı. Ancak daha sonra antlaşma Polonya'nın soyluları ve Sobieski tarafından reddedildi. Yeniden Türklere karşı savaş açtılar. Dört yıl sürdü. 1673 yılında Ahmed Köprülü komutasındaki Osmanlı Ordusu, Sobieski komutasındaki Polonya ordusuna karşı Hotim'de ezici bir yenilgi yaşadı. Ordugah çok şaşırdı. Savaş meydanında Moldavlar ve Eflaklar onu terk etti ardından taraf değiştirerek düşman birliğine katıldı. Türklere karşı çok büyük bir katliam yapıldı. Bir sonraki yıl Türkler tekrardan hücum etti ancak sonuç daha da kötü oldu. Sobieski 1675 yılında Ruslardan yardım alarak Lemberg'de Türklere karşı bir zafer daha kazandı. Ancak bunu takip eden yıl İbrahim Paşa komutasında ki Osmanlı ordusu Polonya'daki durumu tersine çevirdi. Köprülü'nün idaresindeki Türklerin üstün kaynakları durumu kendi lehine olduğunu anlattılar. Polonya'nın kıralı olan .Sobieski yenildi. Podolya'nın bütün toprakları Osmanlı'nın oldu

(.Ukrayna'nın güneybatı ve ortabatısını kapsayan tarihi bir bölgedir. (çev 10

Bu durumda Sobieski anlaşmaya karar verdi. 27 ekim 1676 yılında imzalanan Zorawna Antlaşması Osmanlı'ya daha önce reddedilen Bucaş .Antlaşması'ndan çok daha fazla yarar sağladı. Podolya onların oldu

Ahmed Köprülü bu antlaşmadan birkaç gün sonra, içkinin de etkisiyle, öldü. Avusturya ve Polonya tarafından ezici yenilgiler yaşamış olsa da bu durumu istikrarlı davranışları ve imparatorluğun sınırsız kaynaklarını kullanarak telafi etti. Podolya, Girit Adası ve Macaristan'daki Nove Zamky ve Serinvar'ı alarak toprakları genişletti. Bu olaylar sayesinde imparatorlukta dönemine damga vuranlar listesine girdi. Avrupa'yı kaygılandırması bile yeterliydi. İmparatorluğun idari bölümünü aydınlattı, onun insancıl ve adil davranışları, dini inançlarına bakılmaksızın herkes için eşit hakların olması gerektiği düşüncesi, önemli ya da önemsiz özel işlere ve halka olan değişmez inancı ve gözlemleme kabiliyeti, bilim ve edebiyata .olan düşkünlüğü, onu Türk idarecileri arasında ilk sıraya taşıdı

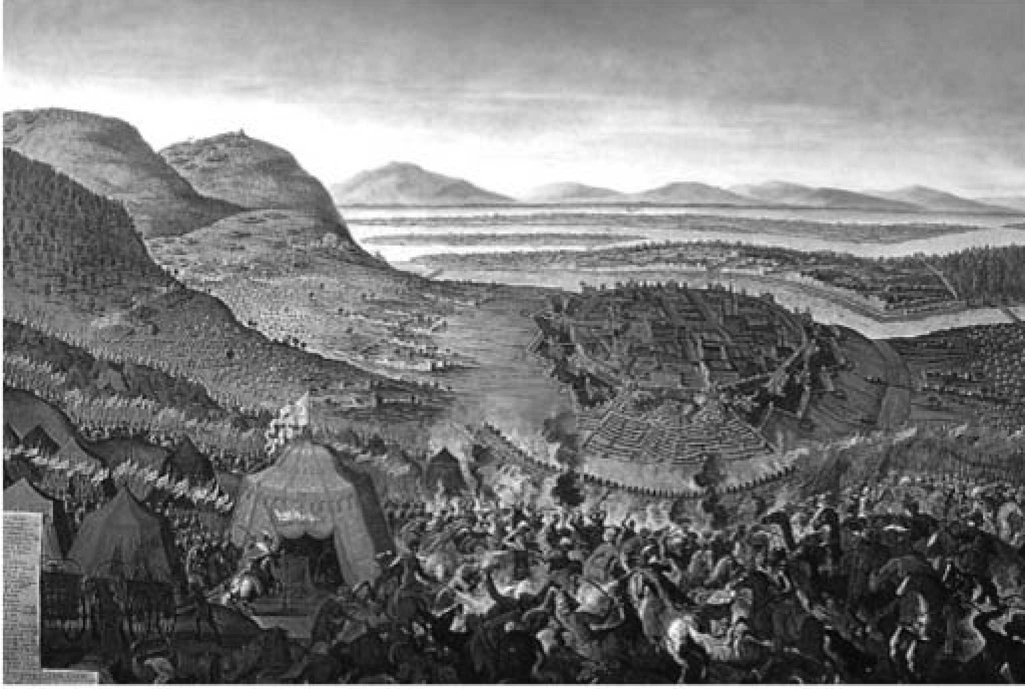
Bir çok karargâh tarafından sultanın Ahmed Köprülü'nün arkasından kardeşi Mustafa Köprülü'yü getirmesi bekleniyordu. Mustafa Köprülü ağabeyi gibi birçok yerde devlet görevi yapmıştı ve onun üstün özelliklerini

de taşıyordu. Ancak Mehmed veziriazam olarak avcılıkta beraber olduğu Kara Mustafa'yı seçti. Fakat Mustafa'nın kana susamış olarak adı çıkmıştı ve ayrıca ahlaksızlık yolunda son derece istekliydi. Bu olay Sultan IV. Mehmed'in soyundan gelene ayrıcalık yaptığı bir durum olarak görülür, yönetim açısından her şeyi vezirine bıraktı ve vezir seçildikten sonra hiçbir şeyi önemsemedi ve sadece avının peşine düştü. Daha kötü bir atama yapılamazdı. Mustafa Köprülü yönetime ancak on üç yıl sonra geçebildi. .İmparatorluk yıkım getiren çok tehlikeli yıllar geçirdi

Yeni veziriazam'ın ilk askeri atılımı 1678 yılında ordusunu Tuna Nehri'nden geçirerek Ukrayna'ya doğru ilerlemek oldu. Gittiği bölgede Ruslarla ve hatta Polonya ile çarpışmaya girdi ve kaybetti. Bu savaş 1681 yılına kadar yatışmadı ve ancak o yıl bir son buldu. Rusya ile barış sağlandı .ve Türkler ihtilaf olmaktan vazgeçti

yılında İmparator Leopold hükümdarlığındaki Macaristan'ın bir 1682 bölgesinde, kralın bağnaz ve despot tutumuna karşı ayaklanma meydana geldi. Kara Mustafa bu durumdan dolayı Avusturya'ya saldırmak için doğru bir zaman olduğunu düşündü. Hatta kendi için bir imparatorluk yaratma hırsı olduğu gözden kaçmıyordu. Adrianopol'de (Edirne) çok büyük bir ordu kurdu, 1683 yılının bahar aylarında Tuna Nehri'ni geçti. Düzensiz Tatar birliğini ve karargâhtan onları takip edenleri saymazsak iki yüz yetmiş beş bin asker topladı. İki yüz bin kişilik ordusuyla, Viyana duvarlarına dayanana kadar, yolda kuzeye doğru inerken bazı direnmelere göğüs germek zorunda kaldı. Ancak imparator bu istilacı konuklarını ağırlayamayacak kadar donanımlı değildi. Birliğinde otuz beş bin askerinden başka gücü yoktu. Bunun on bir bini Viyana garnizonu için bölüğü terk etmişti ve elindekilerle savaş meydanında Türklere karşı çıkacak durumda değildi. Bu tehlikeli durumdayken Polonya Kralı Sobieski'den yardım istedi ki, Polonyalılar Türklerle daha yeni barış antlaşması yapmıştı. Ancak bu durum onlar için sorun yaratmadı. Sobieski antlaşmanın hükümlerini yok sayarak İmparatora yardım için elli bin kişilik ordu yolladı. Böyle bir durum için antlaşmada bir madde vardı. Papa .tarafından bu durum için bir muafiyet veya vazgeçilme söz konusu değildi

Ancak Polonya ordusu çok uzaktaydı ve sekiz haftadan önce Viyana'ya varamazdı. Eğer Kara Mustafa, Polonya ordusu gelmeden işgal etseydi, .Viyana'nın düşeceğine dair şüpheler vardı

II. Viyana Kuşatması

İkinci büyük Viyana Kuşatması 15 Temmuz 1683 günü başladı. İmparator ve ailesi Bavyera'ya kaçtı. Viyana'nın savaşa karşı güçlendirmeleri son zamanlarda ihmal edilmişti ve hiç ciddi bir sorunla karşılaşmamıştı. Ancak şehir, daha önceki işgallere dayanan Kont Salm'ı örnek alan kumandan Kont von Stahremberg tarafından kahramanca savunuldu. Yirmi bin kişilik halk da bu savunmada komutana yardım etti. Türklerin borda topları duvarları yıktı geçirdi. Durmaksızın süren hücumlar işe yaradı. Sayı ile üstünlükte olan Osmanlı ordusunun şehri yıkıp yıkacağı söylenirdi ancak Kara Mustafa onların şartlı olarak teslim olacaklarını umuyordu. Böylelikle şehrin sahip olduğu zenginlik sultanı temsilen kendisinin olacaktı. Oysa saldırı ile ele geçirilse kazanılan hazinenin büyük bir kısmı askerlere geçecekti. Bu sebeple son taarruzu erteledi. Bu arada Sobieski Polonya ordusunu getirmeyi başardı ve seksen bin kişilik imparatorluk birliğini yöneten Lorraine Prensi Charles'ın ordusuyla birleştirdi. Tulm bölgesinde Tuna Nehri'nden kayıkları birleştirerek köprü yaptılar ve orduyu bu şekilde karşı kıyıya geçirdiler. Çok zor bir ülke olan Kalemberg'den dolambaçlı yollardan geçerek, Türklere saldırmak için şehrin arkasından dolandılar. Hıristiyan ordusu Tuna Nehri'nden geçerken Kara Mustafa'nın bu atağa karşı bir direniş göstermeyi ihmal etmesi veya Kalemberg'den geçerlerken

bir önlem almaması tamamen kendi hatasıydı. 6 Eylül günü Kalemberg'den havaya atılan işaretlerle garnizona Türk ordusunun arkasından geldiklerini ve onları çevreleyen tepelere konuşlandıklarının haberini verdi. Sobieski Türk kampının bütün ihtişamı ile saldırıya hazırlanırken gördüğünde, bu savaşın zafer ile sonuçlanacağından emindi. Veziriazam için küçümseyen sözler söyledi: "Bu adam çok tecrübesizce bir kamp kurmuş. Savaş hakkında hiçbir şey bilmiyor. Onu kesin yeneceğiz." Ardından kendi :askerlerine dönerek şu sözleri sarfetti

> Savaşçılar ve arkadaşlarım; şuradaki ovada düşmanımız bulunmakta, onları yakalarımızın altında çiğnediğimiz Hotin savaşındaki sayılarından daha fazlalar tabii. Onlarla yabancı topraklarda savaşmak zorundayız ancak biz kendi ülkemiz için savaşacağız, Viyana duvarlarının altında Varşova ve Krakov'u savunacağız. Bugün biz sadece bir şehri değil bütün Hıristiyanlığı kurtarıyoruz. Viyana'da Hıristiyanlığın küpeştesini. Bu kutsal bir savaştır. Silahlarımız O'nun tarafından kutsandı, ve O'nun için zafer tacını alacağız… Birazdan kâfirler sizleri tam tepelerine binmiş vaziyette görecek, umutları yok olacak, cesaretleri yerlebir olacak, mezarları olacak olan o vadiden kaçacaklar. Size vereceğim tek bir merim var, beni takip edin, genç olanın onların mahmuzlarını yenme vakti geldi.[11]

.Shimmer, Two Sieges of Vienna (İki Ayrı Viyana Kuşatması), s. 137 11

Kara Mustafa düşman birliklerini tam arkasındaki tepelere konuşlanmış vaziyette görünce aceleyle savaş hazırlıklarına başladı. Viyana'ya doğru ilerlerken köle olarak satılmak için planlanan ve çoğunluğu kadınlar ve çocuklardan oluşan otuz bin Hıristiyan tutuklunun öldürülmesini emretti. En iyi adamları olan Yeniçerileri şehrin hendek bölgesinde bırakarak ordusunun büyük bir bölümünü Polonya ordusundan gelecek olan saldırıya karşı hazırladı. Sobieski ordusunu yarım daire haline getirdi ve bu sayede .Türklere karşı avantaj sağladı

Başıboş Tatar birliği kaçarak diğer askerler arasında da kafa karışıklığına yol açtı. Bunun ardından Sobieski ordusunu Türklerin tam ortasına yolladı. Osmanlı ordusu parçalandı ve bozguna uğradı. Bu olayları büyük katliamlar izledi, bütün Türk kampı ve ganimetler Hıristiyan ordusunun ellerine düştü. Viyana hendeklerinde savaşan Yeniçerilere hem Polonya garnizonu hem de Viyana garnizonu tarafından iki yandan saldırıldı. Parçalara ayrılarak yok edildiler. Sobieski'nin zaferi tamamlandı ve son buldu. Üç yüz silah ve .dokuz bin cephane vagonu ile yirmi beş bin çadır ele geçirildi

Türk ordusu savaş meydanından atıldı, paniğe tutuldular ve kaçtılar. Sayısı tam olarak bilinmeyen binlerce asker, paşalar ve generallerle beraber

öldürüldü. Kara Mustafa kaçan bir guruba katılarak ortadan kayboldu, onu .Peygamber’in kutsal sancağı ile birlikte kaçırdılar

Enkaz halindeki ordu kendini Raab yollarında buldu, oradan da Buda’ya geçtiler. Veziriazam savaşı kaybetmelerinden sorumlu tuttuğu çok değerli ordu mensuplarının ölüm emrini verdi. Daha sonra Belgrad’a geçti ve haklı sebeplerle sultan tarafından ölüm emri verildi. Haramla ele geçirdiği ve çok büyük olan maddî varlığı kamulaştırıldı. Emsali görülmemiş bir şaşaa ile yaşadı. Haremindeki yüz on beş cariyenin her birine bir hizmetli ve yedi yüz harem ağası onları korumak için eşlik ediyordu. Binlerce özel atı ve .hizmetçisi vardı

İkinci Viyana Kuşatması cesur garnizonu ve Sobieski tarafından muhteşem bir zaferle sonuçlandı. 1529 yılında Sultan Süleyman tarafından yapılan ilk kuşatmadan çok daha farklıydı. Süleyman askerî malzeme ve yemek sıkıntısı sebebiyle işgali kaldırmak zorunda kalmıştı. Savaş meydanında başka bir terslikle karşılaşmadı ve başarılı bir şekilde bozulmadan ordusunu geri çekebildi. Mustafa ise şehri kurtarmaya gelen kendinden daha zayıf bir orduyla büyük bir meydan savaşının ortasında kaldı ve yenildi. Ordusu dağıtıldı ve bozguna uğradı. Bir ordu ya da bir general bundan daha büyük bir hezimet yaşamamıştır. Bu olay Osmanlı İmparatorluğu’na ciddi sonuçlar doğurmuştur. Bu olay fetihlerin milleti olan Türklerin bütün namını sildi süpürdü. İki yüz yıldır Orta Avrupa .ülkelerine kâbus yaşatan Osmanlı istilası artık ortadan kalkmıştı

Viyana işgali Osmanlı’nın düşman bölgelerine doğru topraklarını genişletme çabalarının sonuncusu oldu. Bundan sonra genel olarak savunma pozisyonuna geçtiler. Büyük Osmanlı ordusunun Sobieski tarafından yenilmesi, imparatorluğun Macaristan da fethettiği yerleri kaybetmesine yol .açtı. Bu sebeple birkaç yıl sonra Tuna Nehri’nden de uzaklaştılar

Paskenay’da geri çekilerek onların gelmesi için hazırlanan Türkler tarafından pusuya düşürüldüler ve iki bin askeri kaybettiler. Ancak iki gün sonra toparlanıp saldırdılar ve zafer kazanarak çok büyük bir katliam gerçekleştirdiler. Türklerin Tuna Nehri’ni geçmek için kullandıkları kayıklardan oluşan köprü, kaçakların telaşlı ve düzensiz hareketleriyle yıkıldı bu sebeple yedi bin asker boğularak öldü. Daha sonra Hıristiyan ordusu Gran’a baskın yaparak çok önemli bir kaleyi ele geçirdi. Bu kale uzun yıllar Türklerin hâkimiyetindeydi. Böylece kale Avusturya ve

Macaristan’ın onlara karşı savunma bölgesi olarak kaldı. Bu olay uzun yıllar süren seferin sonu oldu. Avusturya ve Polonya kışı geçirmek için .karargâhlarına çekildi

Bu arada Viyana’da kazanılan muhteşem zafer diğer güçleri de teşvik etti ve Türklere karşı birleştiler. Papa on dördüncü haçlı seferi için vaazlar verdi. Viyana halkının bütün ihtiyaçları Papa’nın gemisi, Malta Şövalyeleri ve Toskana dükünün de katıldığı büyük bir filo ile sağlandı. Takip eden yıl bu filo Santa Maura adasına saldırdı ve ele geçirdi. Aynı filo Arta Körfezi’nin girişinde bulunan Preveze’yi de aldı. Venedik ordusu da .Arnavutluk’u ve Bosna’yı işgal etti

yılında Lorraine komutasındaki Avusturya ordusu Gran’dan çıkarak 1684 Tuna nehrini geçti ve Warzen’de Türkleri yendi ayrıca bir savaşta Buda yakınlarında meydana geldi, orada bulunan kale de ellerine geçti. Ancak birkaç hafta sonra gelen yağmur sezonu ile orduda hastalık baş gösterdi ve işgali iptal edip geri çekildiler. Bu arada başka bir Avusturya ordusu Hırvatistan’da Türkler ile savaştı ve kazandı. Hırvatistan’ın ele geçirilmesiyle beraber yüz on beş yıldır Türklerin hakimiyeti altında olan .bölge artık Avusturya- Macaristan yönetimi altına girdi

Bunu takip eden 1685 yılında Avusturya bir zafer daha kazandı. Yirmi iki yıl boyunca Türklerin hakimiyetinde bulunan ve çok önemli bir kale olan Nove Zamky zayıf ve ümitsiz bir savunmayla kaybedildi. Üç bin kişilik garnizonundan sadece iki yüz asker sağ kaldı. Türk kadınları ve çocukları Avusturya İmparatorluğu’nun topraklarında köle olarak satılmak için tutuklandı. Söz konusu şehrin ele geçirilmesi bütün Avrupa’da bayram sevinciyle karşılandı. 1686 yılında Buda işgali tekrarlandı. İmparatorluk ordusu doksan bin Alman ve Macar ve Hırvat’tan oluşuyordu. Bu ordunun başında Prens Lorraine bulunuyordu. İşgal 18 Temmuz günü başladı. İşgali bastırmaya çalışan Veziriazam Süleyman’ın çabaları yetersiz kaldı. Altı hafta süren işgalin sonucunda Avusturyalılar şehri ele geçirdi. Şehri cesurca savunan Abdi Paşa ve garnizonu can verdi, şehir acımasızca yağmalandı. Yüz kırk beş yıldır Türk hâkimiyetinde olan şehir bu dönem boyunca altı .ayrı işgale göğüs germişti. Sonunda Macarların eline geçti

yılın da bir sonraki sefer Drava’ya saldırı ile açıldı. Veziriazam on 1687 beş bin kişilik asker ile altmış altı silah topladı. Avusturyalılarla Mohaç’da karşı karşıya geldi. Mohaç’da bundan yüz altmış yıl önce aynı savaş

alanında, Macarlar Türklere ülkelerinin yarısını kaybederek savaşta yenilmişti. Artık Osmanlılar bozguna uğrama ve yenilme dönemine girmişti. Yirmi bin kişi öldürüldü ki, başarılı ordudan sadece bin asker öldü. Aynı yıl Slovenya'da Türklerden temizlendi ve Avusturya'ya verildi.
.Transilvanya da ise Voyvoda Apafy, Türklerden desteğini çekti
Bu sırada Venedikliler son üç yılda aynı başarıyı gösterdi. 1686 yılında
Morisini komutasındaki ordu Mora Yarımadası'nı işgal etti ve bütün kaleleri ele geçirerek Türkleri bölgeden attı. Ayrıca Dalmaçya'yı da aldı. Pire ve Atina şehirlerine de 1687 yılında saldırarak ele geçirdi. Atina'da bulunan Partheon Tapınağı yıllarca her savaşa ve her tehlikeye dayanarak bütün güzelliği ile ayakta durabiliyordu; ancak artık o da onarılamayacak kadar harap oldu. Saldırılardan korunacağını düşündükleri için Türkler tapınağı cephanelik olarak kullanıyordu. Venediklilerin borda toplarından biri, kasten ya da değil tapınağa isabet etti ve harabeye çevirdi, şu anki durumuna geldi. Yunanistan'ın bütünü artık Venediklilerin elindeydi. Yunan halkı Venediklilere direnen Türklere hiç yardım etmedi. Daha sonra öğrenildi ki, eski ve yeni hükümdarları arasında bir seçim yapmışlardı.
.Hatta Venedikliler onlara karşı daha zalim ve daha zorba davrandı
yılında Macaristan'a yapılan seferlerin sonucunda, uzun bir süre 1687
yenilgi yaşayan Türk ordusu memnuniyetsiz ve hoşnutsuzdu hatta isyanın eşiğine gelmişti. Başlarındaki asker sultanla buluşarak isteklerini niyaz etti, komutanlarının yani Veziriazam Süleyman'ın baştan alınarak idam edilmesini istedi. Siyavuş Paşa'yı komutanları olarak seçtiler. Tuna Nehri'nden geriye Philippopolis'e (Plovdiv) çekildiler ve oradan da Adrianopol'ye (Edirne) devam ettiler, sultana bir heyet yolladılar ve sorunları hakkında görüşülmesini istediler. Sultan derhal Devlet Şurası'nı topladı ve ordunun istekleri kabul edildi. Siyavuş Paşa, Süleyman Paşa'nın yerine veziriazam olarak atandı. Daha sonra kendisi sultanın emriyle öldürüldü. Orduya sağlanan bu imtiyazla, onların İstanbul'a doğru ilerlemelerini durdurmayı umut ettiler. Ancak ordu tehditkâr tavrını sürdürdü ve başkente doğru ilerlemeye başladı. Daha sonra isteklerine bir yenisini daha eklediler ve Sultan'ın tahtan indirilmesini talep ettiler. Bu konu hakkında İstanbul'daki resmi görevliler de hem fikirdi. Ahmed Köprülü'nün sadrazam olan ve veziriazam yokken onun görevlerini devralan kardeşi Mustafa Köprülü ulema meclisini St. Sophia'da
:(Ayasofya) topladı. Onlara şu şekilde seslendi

Padişah kendisini sadece av ile oyalıyor, imparatorluğun her köşesine saldırılarda bulunulurken kendisi bizi bu talihsiz durumdan kurtarabilecek herkesi görevden aldı, sizce devleti idare eden ?padişahın artık tahtan indirilmesinin zamanı gelmedi mi

Ulemalar oy birliği ile karara vardı. Sultan Mehmed'in tahtan indirilmesine ve yerine oğlu değil, yasal vârisi olan kardeşi Süleyman'ın geçmesine karar verdi. Hemen ardından Topkapı Saray'ın giderek Harem dairesine tecrit edilen prensi çağırdılar ve kararlarını açıkladılar. Bu açıklamayı Kur'an'dan atıfta bulunarak yaptılar: *"Seni ülkenin Halifesi ".olarak seçiyoruz*

Bu duruma karşı çıkan olmadı. Hayatını sürekli kardeşi tarafından öldürülme korkusu ve tecrit altında geçiren, Valide Sultan tarafından kurtarılan Süleyman, sultan olarak seçildiğinde aslında hapis hayatı sürüyordu. Otuz dokuz yıl boyunca sultanlık yapmış olan Süleyman, kendini tamamen ava adamıştı ve devlet görevlerini yerine getirmiyordu, o da kardeşinin uzun yıllar geçirdiği haremdeki tecrit konutuna götürüldü. .Birkaç yıl sonra öldü ve kimse bu durumdan pişman olmadı

II. Süleyman

Von Hammer Sultan Mehmed'in oyun ve av arayışı sırasında organize ettiği seferin ayrıntılarını anlatır. Bu sefer belki de sultanın arayışı ve karakteri konusunda bilgi verebilir. Olay Tırnova ve Adrianopol (Edirne) arasında 1683 yılında ordusu Viyana Kuşatması'nda Avusturya ile çarpışırken geçti. Otuz bin köylü sadece oyun için yer açmaya ve ağaçları budamaya geldi. Geçinip gitmeleri için yüz elli bin mark ayrıldı. Bu savaş bir çok hayvan sürücünün hayatına mal oldu, operasyonun yorgunluğuna

dayanamadılar. Sadece bu oyun için Belgrat'tan bir çok koruyucu getirttirildi. Yollarda can verenleri gören sultan şöyle dedi. *"Hiç şüphesiz ki bu adamlar bana karşı geldiler, Bunun sonucu olarak da cezalarını ".çektiler*

Mehmed'in tahtan indirilmesi, kendi görevlerini umursamadığı ya da ihmal etmesinden değildi, kibirli ve yeteneksiz olan Kara Mustafa'nın Viyana'ya yaptığı sefer ve onun vârisi olan İbrahim ve Süleyman gibi iki .ahmak veziriazam sebebiyle bu hallere düşmüştü

yılında tahta geçen Süleyman kırk bir yaşındaydı. Hapis olarak 1687 geçirdiği yıllar göz önüne alındığında ondan fazla bir başarı beklenmiyordu; ancak yinede büyük bir azimle kapasitesinin üstünde çalıştı. Ancak isyankâr yeniçeriler de düzeni sağlamak için yetersiz kaldı. Yeniçeriler İstanbul'u isyanlara ve katliamlara boğdular. Vezirin ve diğerlerinin saraylarını yağmaladılar. Veziriazam yaptıkları Siyavuş Paşa'nın sarayına ve haremine saldırdılar. Haremini cesurca savunurken can verdi. Paşa'nın gözdesi ve kız kardeşleri zalimce dövüldükten sonra sokaklara çıplak olarak atıldı. Başkentte durumlar katlanılamaz boyutlara ulaştı ve halk da birlik olup Yeniçerilere karşı otoritelere yardım etmeye başladı. Yeniçeri ağası ve sorumlu görevli ile birlikte diğerleri öldürüldüler, böylelikle tekrardan .huzur sağlanmış oldu

Geçen beş senede yaşadıkları yenilgileri geri almak için 1688 yılının bahar aylarında çok iyi donanıma sahip olan bir ordu Macaristan sınırına yollandı. Ancak Avusturya bu arayı iyi değerlendirdi. Lorraine Prensi Charles, Baden Prensi Louise ve Savoy Prensi Eugéne'in komutasında üç ayrı ordu kurdular, bu üç ayrı generalin ayrı ayrı nadir görülen yetenekleri vardı. Erlau Kalesi'ni işgal edip ele geçirdiler. Bu sayede Belgrat yolları önlerine açıldı. Çok önemli bir şehir olan Erlau Balkanlar'ın siperi ve Macaristan'ın kapısıydı. 1688 yılında yirmi bir gün süren bombardımanın ardından Ağustos ayında garnizonu tarafından teslim edildi. Baden Prensi Louise Bosna'yı işgal ederek büyük bir bölümünü ele geçirdi. Dalmaçya'da ayaklanma başladı ve Türk hâkimiyetinden kurtuldu. Niş Avusturya tarafından kuşatıldı ve Tuna Nehri'ndeki Vidin de onların eline düştü. 1689 yılına geldiğimizde Türklerin elinde sadece Temeşvar ve Varazdin Kaleleri .kalmıştı

Daha doğuya gidildiğinde ise Türkler bu bölgede talihliydi. Kırımlı Tatarlar 1688 yılında Polonya'nın üstüne giderek Sereth'de Polonya ordusunu yendi. Bir sonraki yıl Osmanlılara karşı birleşen güçlere Rusya'da katılarak Kırım'a bir ordu yolladı; ancak ciddi bir yenilgi yaşadılar. Bu iki olay sadece Türkleri bir süreliğine rahatlattı. Diğer her yerde felaketle karşılaştılar. Balkan bölgesi Hunyadi'den sonra ilk defa Avusturya tarafından tehdit edildi. Bosna'nın ve Sırbistan'ın bir bölümü ellerine geçmişti. Yunanistan ve Arnavutluk'un hepsi Morisini komutasındaki Venediklilerin eline geçti, Türk donanması Venedik, Papa, Malta Şövalyeleri ve Toscana dükünün oluşturduğu birleşmiş donanma tarafından .Akdeniz'den atıldı. Osmanlı tarafından hiç bir general öne çıkamadı

Bu şartlar altında 1689 yılının sonunda Osmanlı'nın genel şurası acilen Adrianopol'da (Edirne) toplandı. Sultana Mustafa Köprülü'nün veziriazam olarak seçilmesi önerildi. Ahmet Köprülü öldükten sonra Mustafa Köprülü yerine rüşvetçi ve yeteneksiz Kara Mustafa getirilmişti. On üç yıllık yanlış yönetim ve sefaletten sonra üçüncü Köprülü yönetime getirildi. Köprülü hemen azmini ve yeteneklerini sergiledi. İmparatorluğun ruhanî liderlerine seslendi: *"Eğer geçmişte olduğu gibi devam edersek, düşman ".Kostantinopol için bir sefer düzenleyecektir*

Mustafa Köprülü hazineyi tekrar toparlayıp tedarik etmek için daha önce halkı soyup soğana çeviren idari görevlilerden ağır iştirakler aldı. Eski askerleri tekrardan işe alarak orduyu büyüttü. Osmanlı donanmasını tekrardan canlandırdı. Tuna Nehri'nde görev almaları için küçük gemilerden bir filo kurdu. İdari görevde bulunan rüşvetçi ve ahlaksız görevlilerin yerine güvenebileceği dürüst adamlar aldı. İmparatorluk için yararlı olacağını düşündüğü Hıristiyan halkı kazanmak için hummalı faaliyetlere girdi. Devlet adamlarına ve paşalara Müslüman olmayan halka karşı baskı uygulamayacaklarına dair emirler verdi. Kelle vergisi haricinde hiç birinden başka vergi alınmayacaktı. Kendisi çok sıkı bir Müslüman olmasına rağmen Hıristiyanlara istedikleri yerlere kilise inşa etmelerine izin verdi. Saçma sapan ticari zorunlulukları ortadan kaldırdı. Kendisi kişilik olarak son derece ağırbaşlı ve sadeydi, ağzı ise çok sıkıydı. Onun için hiçbir suç işlemediği ve yersiz konuşmalar yapmadığı söylenirdi. Ona "Erdemli Köprülü" denirdi. Ancak ülkesi için sadece iki sene veziriazamlık yapabildi, .1691 yılında bir savaşta öldürüldü

Köprülü veziriazam seçildiği sıralarda Avusturya Tuna Nehri'ni geçerek Makedonya içlerine kadar ilerledi. Köprülü onlara karşı bir ordu yollayarak iki savaşta da yendi. Sonuç olarak Tuna Nehri'nin güneyinde bulunan bütün bölgeler kurtarıldı ve bu bölgede imparatorluğa yapılan baskılar ortadan kaldırıldı. 1690 yılının Ağustos ayında Mustafa Köprülü şahsen ordunun başına geçerek Bulgaristan'a doğru ilerledi. Sofya ve Niş bölgesinden Avusturya'yı kovdu diğer bölgeleri de kuşatarak ele geçirdi. Daha sonra Semedire, Vidin ve Belgrat'a saldırarak buraları da aldı. Tekeli Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Transilvanya'ya girerek Avusturyalıları .buradan da kovdu. Köprülü zaferlerle kuşanarak İstanbul'a geri döndü

II. Ahmed

Aynı zamanda Sultan Süleyman öldü ve yerine kendisi gibi hareme hapsedilen kardeşi II. Ahmed geçirildi. II. Ahmed de orduyu yönetecek ve ülkeyi idare edecek kadar yetenekli değildi. Neyse ki yönetimi veziriazamın ellerine bıraktı. 1691 yılında Köprülü yine ordunun başına geçerek Belgrat'tan yola çıktı ve Tuna Nehri'nin kuzeyine doğru ilerledi. Orada Petrovaradin'i alarak yoluna devam eden Badenli Prens Louis komutasındaki Avusturya ordusuyla karşılaştı. İki ordu Salankamen'de karşılaştı. Küçük filolar Tuna Nehri'nde karşılaştı ve Türkler bu durumda üstünlük kazandı. Ancak kıyıda savaş Türkler için bir hezimetle sonuçlandı. Mustafa Köprülü en tecrübeli generalinin uyarmalarına karşın, gelmek üzere olan birliği beklemeden hücum etti. Türklerin yenildiği korkunç bir savaş meydana geldi. Kaybedilenleri yerine koymak için çabalayan veziriazam meydan savaşının ortasına elinde kılıcıyla girdi, kendi yolunu yarıp Avusturya saflarına erişmeye çalışırken öldürüldü. Türk birliklerinin şevki kırıldı ve geçit verdiler. Bu olayı panik ve hezimet takip etti. Türk

kampı ve yüz yirmi silah Avusturya'nın eline geçti. Aynı zamanda Tekeli Paşa da Transilvanya'da Avusturyalılara yenildi ve sürüldü. Bu yıkımdan sonra Osmanlı İmparatorluğu yine bozguna uğradı. Sultan II. Ahmed utancından kalbi kırık bir şekilde öldü ve yerine IV. Mehmed'in yeğeni II. .Mustafa geçti

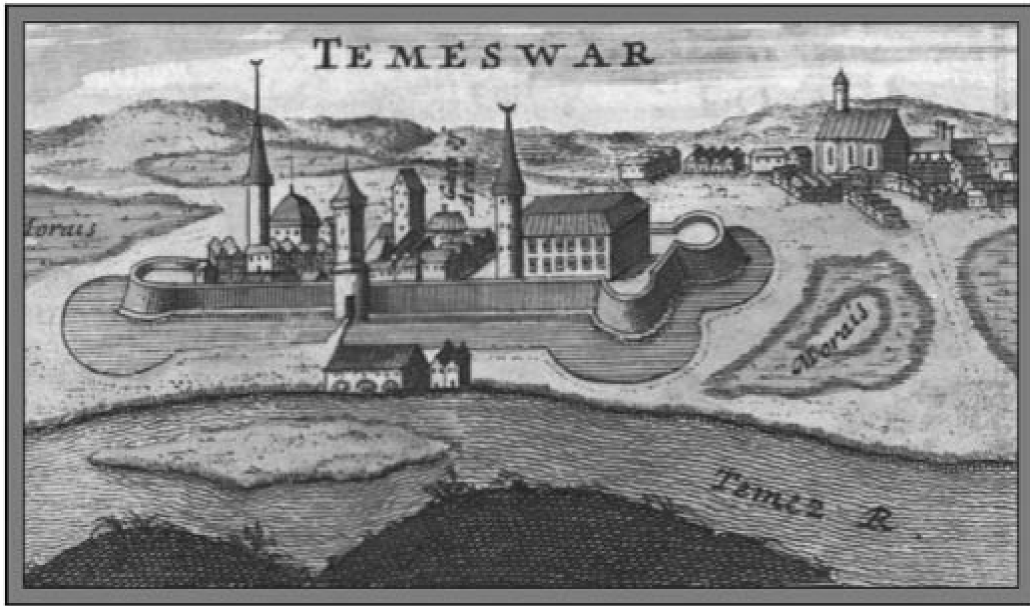
II. Mustafa

Yeni sultan ülkesini içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak niyetinde değildi ve acil durumlarda hareket edebilecek kabiliyete sahip değildi. Mevcut durumda yaşadıkları felaketin sebebinin ondan önce var olan sultanların sefahat düşkünü ve yeteneksiz olması olduğunu biliyordu. Tahta geçer geçmez Tanzimat Fermanı yayınlayarak yeni düzenlemeler yapacağını ve orduyu şahsen idare edeceğini belirtti. Bu kayda değer :fermanda şunları söyledi

> Hükümdarlık yaparken zevkin kölesi olan ve üşenerek pinekleyenler kesinlikle Allah'ın hizmetkârı değildir ve asla ebedi istirahat ve huzur bulamayacaktır. Bu sebeple şehvet düşkünleri, avareler ve miskinler hükümdarlık sarayından kovulmuştur. Babamız Muhteşem Mehmed'in ölümünden sonra ülkeyi yöneten padişahlar zevke duydukları aşk yüzünden hiç özen göstermedi, dinsiz ve ahlaksızlar İslam'ı dört koldan işgal etti. Bizim bölgelerimizi boyunduruk altına aldılar. Mehmed'in iyi insanlarını (kullarını) yağmaladılar. Çocuklar ve eşleriyle birlikte inançlı olanlar köle olarak satıldı. Bunu ben de sizler gibi biliyorum. Bunun için bir karar verdim; Allah'ın yardımıyla inançsızlardan (kâfirlerden) intikam alacağım, onlara cehennemi yaşatacağım. Onlara karşı ben, şahsen kutsal bir savaş başlatacağım. Sen, benim Veziriazamım, diğer vezirlerim, ulema, teğmenlerim ve ordumun Ağaları, benim etrafımda toparlanın ve görkemli Tanzimat Fermanı'mı enine boyun düşünün. Toplanın ve bana haber verin, İmparatorunuza karşı gelenlere karşılık vereyim mi yoksa Adrianopol'de (Edirne) mi kalayım? Bu iki seçenekten hangisinin İmparatorluğa ve Allah'ın kullarına yarar sağlayacağına karar verin.[12]

.Von Hammer, xii. p. 372 12

Bunun üzerine Dîvân toplanıp üç gün boyunca yeni padişahın Osmanlı ordusunu şahsen yönetmesi ve Avusturya'ya karşı gelmesi konusunda görüştüler. Olumsuz bir karar aldılar. Bu durumun sadece kutsal sultanı riske atacağını değil aynı zaman da paha biçilemez bir gider olacağını düşündüler. Aynı şekilde askerî olaylarda son derece tecrübesiz olan sultana ordunun yükünün ağır geleceğini düşündülerse de bunu dile getiremediler. Sultana şahsen seferlere çıkarak riske atılmaması gerektiğini onun yerine veziriazamını yollamasını önerdiler. Buna karşılık sultan kısa ve öz konuştu. *"İlerlemekte ısrar ediyorum"*. Bu kararın ardında Mustafa, tecrübesiz bir asker olmasına rağmen başarılı bir şekilde orduyu Belgrat'tan Temeşvar'a kadar götürdü. 1696 yılında Temeşvar'a doğru ilerlerken yolda küçük kaleleri de ele geçirdi. Avusturya ordusu ciddi bir yenilgi yaşadı ve .Temeşvar ele geçirildi. İstanbul'a geri döndü ve orada coşkuyla karşılandı

Temeşvar

yılında Mustafa tekrardan hiçbir askeri plan yapmadan Belgrat'tan 1697 Macaristan'a doğru yola çıktı. Bir çok kez toplanan savaş heyeti ve bir süre süren kararsızlıktan sonra kuzeye doğru Tisza Nehri'ne doğru ilerlemeye karar verildi. Avusturya ordusu Savoy Prensi Eugéne'nin komutasındaydı, Eugéne ilk olarak Viyana Kuşatması'nda karşımıza çıkmıştı. Zamanın en

hünerli generallerindendi. İki ordu Tisza Nehri ile Tuna Nehri'nin kesiştiği noktadan on kilometre uzaklıktaki Zenta'da karşılaştı. Bu bölgede Türkler nehrin üstüne bir köprü inşa etti. Sultan ile onun süvari birliği ve topçu sınıfının büyük bir kısmı çoktan nehri geçmişti. Piyade birliği ise hâlâ nehrin diğer tarafındaydı. Prens Eugéne apansız saldırısıyla, Türk ordusunu cürmümeşhut halinde yakaladı. Nehir tarafından ikiye bölünmüşlerdi. Ordusunu hilal şekline getirerek henüz nehrin diğer kıyısına geçemeyen piyade birliğine saldırdı. Osmanlı saflarında büyük bir karışıklığa yol açtı, başlarında bulunan komutanlar düzensizliği toparlayamadı. Yeniçerilerin büyük bir bölümü savaş meydanında isyan çıkardı ve subayları kesip biçtiler. Ardından Osmanlı'nın kahredici yenilgisi meydana geldi. Yirmi altı bin Türk savaş alanında katledildi ve on bini ise nehri geçmeye çalışırken .boğuldu

Veziriazam ve onunla beraber dört vezir daha, birçok paşa ile otuz Yeniçeri ağası öldürüldü. Dört yüz yirmi normal asker ise esir oldu. Nehrin diğer tarafından savaşa güvenlik içinde şahit olan sultan, süvarileriyle birlikte Temeşvar'a kaçabildi. Daha sonra Belgrat'a ve oradan da İstanbul'a döndü. Bu olaylar onun askerî hevesini tatmin etti ve bir daha asla savaş meydanına ordusunun başında çıkmadı. Avusturyalıların eline çok büyük bir ganimet geçti. Bütün Türk silahlarına el koyuldu. Zenta'da yaşadıkları yenilgiden geriye kalan askeri birlik Belgrat'a doğru yol aldı ve daha sonra Adrianopol'ye (Edirne) geri döndüler. Bu arada Prens Eugéne Tuna Nehri'ni geçerek Bosna'ya vardı ve bölgenin büyük bir bölümünü hâkimiyetine geçirdi. On dört yıldır süren başarılı seferleri ve son aldıkları savaşla beraber Avusturya, Osmanlı İmparatorluğu ordusuna geri dönülmez .bir çöküş yaşattı

Savaştan altı gün sonra tehlikede bulunan sultan, tekrardan Köprülü ailesinin yardımına başvurdu. Zenta'da öldürülen Veziriazamın yerine Muhammed'in en büyük oğlu ve Ahmed'in kuzeni olan Hüseyin, Köprülü'yü geçirdi. Viyana Kuşatması'na kadar kendini zevki sefaya adamıştı, Türklerin şiddetli yenilgisinden sonra devlet yönetimindeki birçok görevli onu görmezden gelmişti. Ailesinde veziriazam görevine getirilen .dördüncü kişiydi ve kendisini bu yükü kaldıracak kadar güçlü görüyordu

yılı kış aylarında barış için büyük çaba sarf edildi. İngiltere 1697-8 Büyükelçisi Lord Paget, Uti Possidetis İlkesi'ne[13] başvurarak Büyük Britanya ve Hollanda arasında arabuluculuk yapmayı önerdi. Avusturya,

Venedik ve Polonya’nın Türklerden aldıkları yerleri ellerinde tutacaklardı. Bu konuyu düşünmek üzere Veziriazam Hüseyin Köprülü Devlet Şurası’nı topladı. St. Gotthard Muharebesi ve diğer savaşlarda şahsen bulunmuştu ve Avusturya ordusunun üstünlüğünün farkındaydı. Viyana Kuşatması ile beraber dokuz büyük savaşta Osmanlı ordusu onlara karşı yenik düşmüştü. Ayrıca işgallerle dokuz küçük kaleyi de kaybetmişlerdi. Eğer tekrardan bir savaş çıkacak olursa sonucun farklı olmayacağını düşünüyordu. Onun verdiği örneklerin sonucunda Büyük Britanya ve Hollanda’nın sunduğu arabuluculuk kabul edildi. Rusya hariç diğer devletler bu durumu onayladı. Rus Çarı I. Petro tek başına itiraz ederek diğer devletleri de uyardı. Hollanda ve Büyük Britanya’ya güvenmemelerini onların sadece kendi ticari ilişkilerini düşündüklerini söyledi. Devletleri caydırma çabalarına rağmen bütün devletler birlik olup hatta Rusya’yı da temsilen bir Barış Kongresi düzenlemeye karar verildi. Tuna Nehri’nde Petrovaradin’den çok uzak olmayan Karlofça’da yapılmaya karar verildi. Yetmiş iki gün süren tartışmalar ve anlaşmaya varma sonrasında Lord Paget tarafından önerilen dağılım ve barış sağlandı. Avusturya sonunda, Transilvanya, Slavonya ve Macaristan’ın hepsi ile Mureş Nehri’nin kuzeyi ve Tisza Nehri’nin batısına kadar almayı kabul etti. Bu durumda Osmanlı’ya sadece Macaristan’da daha önce sahip oldukları bölgenin üçte biri kadar yer kaldı. Aynı zamanda İmparator Macaristan ve Transilvanya hususuyla ilgili vergi ödeme yükümlülüğünden de kurtuldu. Venedik Cumhuriyeti ise Mora adasını ve Arnavutluk’u elinde tutacaktı ancak Korint Kıstağı’nı vermek zorunda .kaldı, bu durum Uti Possidetis İlkesi’ndeki tek ayrılış oldu

as you possess” teriminin Latincesidir. Savaş sonunda başka bir antlaşma olmadığı takdirde“ 13
.işgal edilen toprakların elde tutulmasını öngören prensip

Ayrıca Venedik Zante Adası için Osmanlı Hükümdarlığı’na vergi ödemekten muaf tutuldu. Polonya Podolya’yı elinde tutacak. Rusya ise Azoff bölgesini aldı hatta hali hazırda onun hükümdarlığı altında olan Azoff Denizi’nin kuzey bölümleri de ona kaldı. Çar I. Petro bu durumdan hoşnut kalmadı ve bu şartlar altında bir anlaşmaya girmeyeceğini belitti. Sadece iki yıl ateş kes yapabileceğini söyledi. Diğer devletler yirmi beş yıl sürecek .olan bu anlaşmaya katıldı

Karlofça Barış Antlaşması’nın Avrupa ülkeleri arasındaki ilişki bazından büyük önemi vardır. Bu antlaşmayla birlikte anlaşıldı ki, Osmanlı ile savaşa girsin yada girmesin bütün Avrupa devletleri imparatorluğun şartları ile

ilgileniyordu. Avrupa’daki güçler söz konusu olduğunda bu antlaşmayla birlikte güçler arası eşitlik sağlandı ve sonunda Osmanlı’nın fetih yılları ile sahip olduğu gösteriş son bulmuş oldu. Böylece Orta Avrupa’nın Türkler tarafından istila edilme korkusu ortadan kalkmış oldu. Daha sonra yapılan barış antlaşmalar, Pasarofça, Kaynarca, Edirne ve Berlin gibi; bu denli küçük düşürücü olmadı. Yine de Avrupa’nın Hıristiyan güçleri için birer zaferdi. Osmanlı ordusunun uzun süre zafer kazanamaması ve imparatorluğun yorgun düşmesiyle Hüseyin Köprülü aslında zekice bir hareket yapıp antlaşmayı imzaladı. Kendisinin ve aile üyelerinin önerileri kabul görmüş olsaydı ve imparatorluğun altında yaşayan Hıristiyan halka adilce davranılmış olsaydı, bu denli bir aşağılanma önlenebilirdi ve .Osmanlı İmparatorluğu bozulmadan devam edebilirdi

Hüseyin Köprülü Karlofça Antlaşması’ndan sonra üç sene daha veziriazam olarak görevine devam etti. Bu yıllarda davranışlarıyla Ahmed Köprülü gibi büyük ve değerli özelliklere sahip olduğunu kanıtladı. Çok kültürlü ve vatansever bir adamdı. Ülkede baş gösteren ahlaksız davranışlara karşı akıllı ve faydalı reformlarla savaştı. Yeniçerilerin isyancı davranışlarını kontrol altına almayı amaçladı. Acınacak halde olan kafir kesimi için elinden geleni yaptı ancak reformlara gericiler tarafından şiddetle karşı çıkıldı. Yaşadığı stres dolu günler sebebiyle kalbi kırıldı ve görevinden istifa etmeye mecbur kaldı. Birkaç hafta sonra 1702 yılında öldü. Reformları da hayatta kalamadı. Köprülü’nün yerine Daltaban Paşa geçti, ancak paşa Köprülü’den çok farklıydı, vahşi bir Sırplıydı. Ne okuması vardı ne de yazması ve zalimliği ile ün yapmıştı ki bulunduğu .pozisyon gereği kendini haklı çıkarmayı başarmıştı

yılında yine Köprülü ailesinden biri veziriazam oldu. Numan 1710 Köprülü ailesinin birçok özelliğini taşımasına rağmen görevinde pek de eşit davranmadı. Birçok farklı girişimde bulunmaya kalkıştı. Devletin her işine müdahale etti ve bu sayede altında çalışanların düşmanlığını kazandı. Devlet işleri karmakarışık oldu, bunun sonucunda birkaç ay sonra görevden alındı. İleriki yıllarda Köprülü ailesinde beş ayrı kişi daha general oldu ve bölge valiliklerine getirildi. Herhangi bir devletin tarihi olaylarında bir ailenin bu denli seçkin adam çıkarabilmesi biraz şüpheyle karşılanacak bir olay, hatta getirildikleri göreve sıkı sıkıya bağlanıp kendi iyilikleri için değil de sadece devlet için çalışması da çok görülmüş bir olay değildi. Bu olayın

Türk tarihinde eşi benzeri yoktur, aynı aileden gelen iki kişinin bile ayrı .fikirlerde olmaması bile zor bulunan bir durumdu

XIV : PASAROFÇA ANTLAŞMASI

1702-1718

Köprülü ailesinden çıkan dördüncü Veziriazam Hüseyin'in ölümünden sonra, Mustafa da sultan olarak fazla zaman geçiremedi. Hükümdarlığın beklentilerini karşılayamadı ve Dîvânın karşı çıkmasına rağmen savaş meydanında ordunun başına geçti. Yaptığı hatalarla hayal kırıklığına uğradı ve hevesi kırıldı, geri kalan hayatını ayyaş ve miskin olarak idame ettirdi. Hüseyin Köprülü'nün ölümünden sonra bütün imparatorluğu bir huzursuzluk aldı ve birçok bölgesinde isyan çıkma tehlikesi oluştu. Mustafa'nın bununla başa çıkacak cesareti yoktu. Tahtan çekildi ve kendi isteği ile hapse kapatıldı. Onun yerine otuz yaşındaki kardeşi III. Ahmed .geçti. Yeniçerilerin kışkırtmalarıyla yirmi yedi yıl sonra tahtan indirildi III. Ahmed amcasının genellikle diğer aile üyelerine yaptığı zorunlu inzivayı yaşamadı. Hayatı son derece iyi bilerek tecrübeleriyle birlikte tahta

çıktı. O bir savaşçı değildi ve savaş meydanında ordusunun başına geçmedi. Ancak devlet işlerini haremindeki kadınlara da bırakmadı. Hırslı vezirlerin de gücü tek ellerine almalarına izin vermedi. Zaten onları sürekli değiştirdi ve buna imkân tanımadı. Hükümdarlığının ilk on beş yılında tam on iki veziri vardı. Bu değişimlerin sebebi olarak da vezirlerin ya para istemesi ya da haremde çıkan taşkınlıklar olarak gösterildi. Veziriazamların atamaları yapılırken sultana belli bir para verilmesi gelenekti ve Ahmed bu olaya gelir kaynağı olarak bakıyordu. Ancak kısa görev süreleri boyunca Ahmed işlerine fazla karışmadı. Barış politikası güdüyordu, vezirlerini de bu konuda destekliyordu. Hükümdarlığının ilk altı yılı ve son on iki yılı boyunca imparatorlukta güçlü bir barış söz konusuydu. Bunun yanında diğer dokuz yıl boyunca imparatorluk topraklarının genişleme ve azalma konusunda ciddi olaylar baş gösterdi. Eskiden Osmanlı hükümdarlığı altında olan bölgeler tekrardan fethedildi ve uzun zamandır ellerinde olan yerler ise kaybedildi. Azak şehri ve etrafındaki bölge ki, Kırımlıların korunması için önemli bir bölgeydi, Ruslar tarafından ele geçirildi. Mora Adası ve Arnavutluk, Venedik Cumhuriyeti'nden geri alındı. Daha önceleri Osmanlı hükümdarlığının egemenliği altında bulunan İran Ruslarla yapılan bir antlaşmayla bölündü ve paylaştırıldı. Bunun yanında Avusturya ile yapılan savaş sonucunda Macaristan'ın geri kalan bölümü ki, Karlofça Antlaşması'yla verilen bölgeyi kapsamıyordu, Sırbistan ile Eflak bölgesi de imparatorluğun elinden gitti. Kazandıkları bölgeler kaybettikleri bölgelerden daha fazlaydı. Ancak Prens Eugéne komutasındaki Avusturya ordusuna yenilerek ününü kaybeden Osmanlı, Venedik, İran ve I. Petro'nun .zayıf ordusuna karşı kazandığı zaferlerle dahi bu durumunu telafi edemedi

Bu dönem için bahsedilen ilk savaş I. Petro yönetimindeki Ruslarlaydı. I. Petro Kırım'ı alarak ve Karadeniz'e ulaşarak topraklarını genişletmek istiyordu. 1709 yılında İsveç Kralı XII. Charles ile yaptığı Poltova Savaşı'ndan Livonya'yı alıp zafer ile ayrıldıktan sonra rahatlayıp dikkatini bu bölgelere verdi. Rusya zaten Azak ve aynı adı taşıyan denizin kuzey doğu bölgesine sahipti. Çar, Kırım'ı tehdit eden bütün bölgeleri ve Taganrog'u elden geçirerek güçlendirdi. Osmanlı hükümdarlığı, açıkça savaşa hazırlanan Çar sayesinde paniğe kapıldı. İki hükümet arasındaki ilişki, Poltova Savaşı'ndan sonra İsveç Kralı XII. Charles'ın Türklere sığınmasıyla daha da bozuldu. Sultan krala karşı çok misafirperver davrandı

ve I. Petro’nun kralın kendisine iade edilme isteğini de büyük bir asillikle geri çevirdi. 1711 yılında Çar’ın düşmanca tavırlarının etkisiyle Osmanlı hükümdarlığı Rusya’ya karşı savaş ilan etti. Prut Nehri’nin diğer kıyısında bulunan Moldova’ya sultanın emriyle Veziriazam Baltacı komutasında bir ordu yollandı. Bu paşa daha önceleri sarayda oduncu olarak çalışıyordu ve haremde köle olan sultanın eşi tarafından düzenlenen entrikalarla bu göreve getirilmişti. Çar’da bütün güçlerini Polonya’nın güneyinde toplayarak Moldova’ya doğru ilerledi. İki ordu Prut Nehri’nin kıyısında karşı karşıya geldi. Rus ordusu halihazırda açlıktan ve hastalıktan dolayı büyük bir ölçüde sayıca azalmıştı. Yirmi dört binden fazla adamı yoktu. Kırım Han’ı komutasındaki büyük bir Tatar birliğinin yardımıyla Osmanlı ordusu Çar’ın ordusundan beş kat daha büyüktü. Çar I. Petro Osmanlı ordusunun Tuna Nehri’ni geçtiğinden habersiz olarak, Prut Nehri’nin diğer kıyısına doğru aceleyle ilerledi ve çok da uzak olmayan Zorawna yakınlarına geldi. Bölgeye tepeler hükmediyordu ve veziriazam güçlerini buralara yerleştirmişti, sayıca fazla olan silahları ile Rusya’yı ezip geçti. Nehre gitmelerine izin vermedi ve tam anlamıyla onları kuşattı. İçinde bulundukları zor durum en iyi Çar’ın, kamptan Moskova’da bulunan Rus .Senatosu’na yazdığı mektupla anlatılabilir

> Size bildirmek isterim, yanlış bir bilgi sonucu ki, benim hatam değil, Türk ordusu tarafından kampımda kıstırıldım. Kaynaklarımız kesilmiştir, şu an için eğer Cennet beklenmedik bir şekilde yardımımıza koşmazsa ya yok edilmeyi ya da rehine olarak alınmayı beklemekteyiz. Türkler tarafından rehin olarak alınabilirim, bu durumda beni sizin Çar’ınız ya da hükümdarınız olarak görmeyeceksiniz, benim tarafımdan size yollanan hiçbir emre itaat etmeyeceksiniz, kendi el yazımla olsa dahi inanmayın ta ki size kendi başıma gelene kadar bu böyle olacak. Eğer burada can verirsem ve ölümümü kanıtlayacak güvenilir haberler gelirse siz de benim yerime .geçmeyi en çok hak eden kişiyi başa geçireceksiniz

Hiç şüphe yok ki Rusya ordusu tamamen Osmanlı hükümdarlığının merhametine kalmış durumdaydı, tamamen yok edilebilirlerdi ya da esir alınabilirlerdi. İki kaderden de Çar’ın eşi Katherine tarafından kurtuldular. Bir köylünün kızıydı Katherine, Rusya ordusundan bir askerle evlenmişti daha sonra da Prens Menshikov’un gözdesi (metresi) olmuştu. Katherine’nin güzelliğine tutulan Petro onunla evlendi ve söz konusu sefere beraber çıktılar. Çok akıllı olan bu hanımefendi bulabildiği kadar parayı toparlayıp, birkaç bin ruble değerinde mücevherleriyle birlikte veziriazamın kâhyasına bir mektup yolladı. Aradaki düşmanlığı bazı şartlar sunarak

kaldırmak için bir teklif gönderdi. Bu şekilde iki general arasında bir ilişki kuruldu ve barış antlaşması yapılmasına karar verildi. Antlaşmanın şartları Rusya için pek hoş değildi. Azoff ve onu çevreleyen bölge Osmanlı Hükümetine verildi. Taganrog gibi bir çok kale boşaltılacaktı. Rus ordusu Polonya'dan çekilecekti. İsveç kralı güvenli bir şekilde Rusya'dan geçerek kendi ülkesine ulaşabilecekti. Gelecekte İstanbul'da hiç bir Rus elçisi bulunmayacaktı. Söz konusu imtiyazlar ışığında Rus ordusu her hangi bir .tacize maruz kalmadan geri çekilebilecekti

Antlaşmanın önsözü Çar ve ordusunun durum vaziyetini şu şekilde :anlatıyordu

> Tanrı'nın izniyle, Muscovy (Rusya'nın eski adı) Çar'ı ve ordusu muzaffer Müslüman ordusu tarafından Prut Nehri yakınlarında kuşatılmıştır. Çar barış antlaşması yapmak istemiştir. Onun .istek ve arzusuyla mevcut antlaşma belgesi hazırlanarak kabul edilmiştir

:Ayrıca antlaşmada veziriazam tarafından şu maddeler eklenmiştir

> Bu barış antlaşmanın ona verilen büyük gücün erdemiyle yapıldığını ve sultanın antlaşmayı kabul etmesi için bastıracağını, ayrıca gelecekte Çar'ın şeytanî atılımları için de gözünü açık .tutacağını

Prut Barış Antlaşması Osmanlı kampında bulunan İsveç kralı ve Kırım hanı tarafından şiddetle reddedildi. Ruslarla olan savaşın devam etmesi için hiç şüphesiz kayda değer sebepleri bulunmaktaydı. Onların çevirdiği entrikalarla İstanbul'da bu antlaşmaya karşı büyük ve şiddetli karşı çıkımlar oldu. Baltacı geri döndüğün de Osmanlı'nın daha önce kaybettiği Azoff ve bölgesinin geri alınmasıyla şenlik içinde karşılanacağını sanırken, küçük düşürülerek görevinden alındı. Antlaşmadan sorumlu tutulan Kâhya Osman .ile Reis Ömer Efendi sultanın emriyle ölüme mahkum edildi

Osmanlı İmparatorluğu antlaşmayı imzalamayı reddetti ve Rusya ile tekrardan savaşa girmek için hazırlıklar başladı. İngiltere elçisi Sir R. Sutton akıllıca önerilerde bulundu ve iki yıl sonra uzun süren arabuluculuk döneminin ardından Çar ile başka bir antlaşma yapıldı. Antlaşma Baltacı'ya .daha önce sunulan bölümleri kapsıyordu ki, daha önce karşı çıkılmıştı

Birçok tarihçi Baltacı'yı Rusya ordusunu ve Çar Petro'yu yok etme veya esir olarak alma fırsatını kaçırdığı için, ayrıca antlaşmaya vararak kaçmalarına sebep olduğu için suçlu buluyor. Hatta bu konuda İmparatoriçe

Katherine tarafından rüşvet aldığı bile söyleniyor. Ancak yüksek mevkide bulunan bir veziriazamın ki, zengin olması için birçok yolu ve imkânı vardı, bu denli küçük bir ücrete ülkesini ve kendisini satması akıl almaz bir olaydı. Çar ile antlaşmaya açık olabilmesi için imparatoriçenin sunduğu hediyelere büyük ihtimalle veziriazamın altında çalışanlar kanmıştır. Bunun yanında Baltacı'nın savaşı uzatarak bunlardan daha iyi şartlar kazanamayacağını düşünmesi de söz konusu. Rusya ordusunun yok edilmesi veya Çar ile beraber esir olarak alınmasıyla belki de Rus halkı böylesine bir yıkımının öcünü almak isteyecekti. Kahya ve Reis Efendi'nin öldürülmesini emreden sultanın olaylardan sorumlu olan Baltacı'nın canını bağışlayarak sadece görevden alması da kayda değer bir olaydır. Bu da şunu gösterir, sultan halihazırda bütün yetkiyi, sonradan yapılan antlaşmayla elde edilen olanakları onaylamayı Baltacı'ya vermişti ki, antlaşmada da belirtilmişti. Sultan Ahmed zaten topraklarını Rusya'nın kalbine Azoff'a kadar genişletmek istiyordu. Savaşı uzatmakla daha ne kadar iyi şartlar elde ?edilebilirdi ki

Bazı tarihçiler de antlaşmada yer alan şartlarla Çar'ı bu denli küçük düşürmenin hiç akıllıca bir hareket olmadığını ki, böyle bir durumda öç almak için tekrar bir savaş olmasının kaçınılmazlığını savunur. Ancak Çar şahsen farklı düşünmüş olmalı ki, ordusu felaketten kaçtıktan sonra tekrar savaş açmak gibi bir eğilim göstermedi. İki yıl sonra antlaşmayı, küçük düşürücü şartları olmasına rağmen yenilemek istedi. Hükümdarlığı boyunca on yıl Türklerle barış antlaşmasını bozmadı. Kesinlikle onlara karşı kin bile tutmadı, hatta birkaç yıl sonra İran'ı paylaşmak için sultan ile ayarlamalar .bile yaptı

Bütün bu hareketleri yeniden gözden geçirirsek; Veziriazam Baltacı Prut Antlaşması ile ilgili kendini haklı çıkardı bu da azımsanacak bir başarı değildi. Ordusunun son derece becerikli manevrası ve hiçbir can kaybının olmaması, Çar'dan istediklerini uygulamaya koyması, bu şekilde Osmanlı'nın Azoff ve bölgesini ele geçirmesi, bu sayede Kırım'a kapıların açılması ve antlaşmada yer alan birçok değerli hakka sahip olması .veziriazamın ne kadar başarılı bir atılım yaptığının göstergesidir

yılında Osmanlı hükümdarlığı bir başka savaşa daha girişti. Bu sefer 1715 Mora Adası'nı Avusturya ile yaptığı ittifak sayesinde ele geçiren Venedik Cumhuriyeti'ne savaş açmaya karar verdi ki, Mora Adası daha önce on altı

yıl boyunca Venedik Cumhuriyeti'nindi, ayrıca Karlofça Antlaşması'yla da bu durum doğrulanmıştı. Bu zaferi ele eden Venedik Komutanı Morosini ölmüştü. Avusturya'nın bu sefer karışmayacağı düşünülmüştü. Savaş için bahane kolayca bulunmuştu, Venedik Cumhuriyeti'nin, Karadağlıları Osmanlı'ya karşı isyan başlatmaları için teşvik ettiği öne sürüldü. Daha önce Ruslarla savaşmak için toplanan ordu, şimdi başka bir amaç için hazırdı. Veziriazam Damat aynı zamanda silahtar olarak da bilinirdi, sultanın damadıydı. Yüz bin kişilik bir ordunun başına geçti. Denizde de hazır olan yüz gemilik donanma ile iş birliği yaptı. Sultan da ordusuna Larissa ve Tesalya'ya kadar eşlik etti; ancak daha fazla ileri gitmedi. Bütün yönetimi Damad'ın ellerine bıraktı ki, Damat savaş konusunda son derece becerikliydi. İlk fetih Korint şehri ile başladı, üç hafta süren cesurca savunmalarının sonunda 7 Temmuz 1715'te avantajlı şartlarla teslim oldu. Ancak şehir boşaltılırken kalenin cephaneliği havaya uçtu ve altı yüz ya da yedi yüz Türk askeri öldü. Bu olay bütün anlaşmaları bozmak için bir sebep doğurmuştu, böylece Damad'ın onaylamamasına rağmen Venedikliler ve .Yunanlılar garnizon ve sivil halk gözetmeksizin katledildi

Korint şehrinin işgali ünlü şair Lord Byron'un şiirine konu olmuştur. Bu .şiirde Damat, Silahtar olarak anılır

Silahtar—şanın şerefin dinebilir mi
,Yunanistan'ı en son fetheden sen
Hıristiyanlar Yunanistan'ı yenilerken
Venedik özgürlüğünden vazgeçmiş
Yüzlerce yıl geçti gitti
.Ta ki o Müslüman aklını çelene kadar

Şiirsel lisanıyla Byron, Korint'te cephaneliği ateşe vererek korkusuzca :insanların ölümüne sebep olan Venedik valisine atfen şu dizeleri yazmıştır

Minotti'nin yaşlı elleri
Meşaleyi yakınca
Ateş aldı

Bu durumda Venedikliler Yunanlılara özgürlüklerini geri vererek kendilerini haklı çıkarmış oldular. Yunanlılar, Türklerden daha çok baskıcı

.olan Venedik yönetiminden nefret ediyordu

Korint'i ele geçirdikten sonra Osmanlı ordusu ikiye ayrılarak önce Mora Adası'nı istila etti daha sonra da bölgedeki Modon, Coron ve Navarino (Navarin) gibi önemli bütün kaleleri kolaylıkla ele geçirdi. Yunan halkı kesinlikle Venediklilere yardım etmedi. Türkleri, onları zalim bir .yönetimden alan kurtarıcıları olarak gördüler

Mora adasının tekrardan işgal edilmesi Damad ve ordusunun sadece yüz bir gününü aldı. Venediklilerle meydan muharebesine girilmedi. Bu seferde kaleleri de ele geçirdiler. Osmanlı'nın amacı Korfu Adası ve diğer İyonya adalarını da ele geçirerek tamamen Venediklilerden kurtulmaktı; ancak Avusturya İmparatoru VI. Charles, Venedik Cumhuriyeti'ne katılarak savunmaya geçti. Ancak Mora'yı kurtarmak için artık çok geçti. Sultanın Hükümdar Sarayı'nda Avusturya'nın bu hareketini casus belli (Savaş sebebi) olarak alıp almamak konusunda farklı görüşler vardı. Ancak Veziriazam Damat şiddetle bu durumun Karlofça Antlaşması'nı bozduğunu düşünüyordu. Çok güçlü bir karaktere sahip olan Damat aynı zaman da çok güzel de konuşurdu. Fakat ona güçlü bir şekilde karşı çıktılar. Sultanın da bulunduğu dîvândaki görüşmeler kayda alınmıştır ve okumaya değerdir. Bu konuda şeyhülislama başvurulduğunda kendisi Damad'ın yanında olduğunu açıkladı. Bu durum dîvânın karar vermesini sağladı. Avusturya'ya karşı savaş ilan edildi, 1716 yılında Damat komutasında yüz on beş bin kişilik bir ordu Avusturya'ya saldırmak üzere yollandı. Eylül ayında Belgrat'a vardılar. Savaş konseyi Temeşvar'a mı yoksa Petervaradin'e mi doğru ilerlemeliydiler, bunun kararını vermeye çalışıyordu. Söz konusu durum üzerine de farklı düşünceler vardı ve Damat kararını ikincisinden yana .kullandı

Türkler Sava Nehri'ni kayıklardan yaptıkları köprüyle geçerek, Tuna Nehri kıyısından Petervaradin'e doğru ilerledi. Ordunun keşif kolu, Avusturya ordusuyla altı yıl önce antlaşmayı imzaladıkları Karlofça'da karşılaştı. Karlofça ile Petervaradin arasında iki fersahlık mesafe vardı. Avusturya ordusu sayı olarak Türk ordusundan çok daha azdı. Son savaşta Siyavuş Paşa tarafından yapılan büyük kalenin önündeki siperde konuşlanmışlardı. Ordu yine Savoy Prensi Eugéne'e tarafından yönetiliyordu, Avusturya için çok büyük zaferler kazanmıştı, bazen de ikinci general olmuştu, Marlborough Dükü'nün yanında bir çok savaşa

girmişti. İki ordu 10 Ağustos 1716 yılında çarpıştı. İlk etapta savaş Osmanlı'nın lehine gelişti. Heybetli Yeniçeri ordusu Avusturya'nın piyade birliğini kırdı geçirdi. Prens Eugéne daha sonra piyade birliğini getirdi. Karşı konulamaz bir güçle Yeniçerilere saldırdılar ve günü tersine çevirdiler. Savaşın gidişatının aleyhine döndüğünü gören Damat Paşa, adamlarının başına geçerek savaşın yoğun olduğu bölgeye dört nala gitti. Amacı ordusuna cesaret vermekti. Saldırıya uğradı ve götürüldüğü .Karlofça'da vefat etti

Liderlerini kaybedince panik yaşamak Türklerde genellikle görülen bir durumdu, ardından bozguna uğrarlardı. Ordunun sol kolu Belgrat'a doğru geri çekildi, enkaz haline gelen ordunun diğer yarısı da onları takip etti. .Yüz kırk silah ele geçirildi

Kampları ve çok fazla ganimet düşmanlarının eline geçti. Ancak iki tarafta da askerî kayıp fazla olmadı. Avusturya üç bin asker Osmanlı ise bu sayının iki katı kadar asker kaybetti. Eugéne zaferlerine Osmanlı'nın Macaristan'daki son güçlü kalesi olan Temeşvar'ı da ekleyerek devam etti. Petervaradin Savaşı'ndan tam yirmi gün sonra Temeşvar'a vardı. Garnizonu ve on sekiz bin askeri beş hafta süren işgalin ardından 25 Kasım'da teslim oldu. Bu işgalle 1716 seferi son buldu. Diğer yönlerde de Osmanlı pek başarılı olamadı. Korfu işgalini kaldırmak zorunda kaldılar. Daha sonra donanmaları sık sık Venediklilerle karşılaştı oldukça zor duruma düştüler; .ancak sonuca ulaşan bir savaş yaşanmadı

Petervaradin Savaşı'ndan sonra Damad Paşa'nın yerine geçen Veziriazam Halil komutasında bir ordu 1717 yılında İstanbul'dan Tuna Nehri'ne doğru yola çıktı. Yüz elli bin askerden oluşan ordunun seksen bini Yeniçeri ve Sipahilerden oluşuyordu. Damad Paşa'nın daha önceki seferlerinden çok daha talihli değillerdi. Prens Eugéne komutasında olan Avusturya ordusu yetmiş bin kişilik ordusuyla Belgrat'a doğru sefere çıktı. Otuz bin asker tarafından savunulan şehri ve kaleyi kuşattı. Üç hafta boyunca süren işgalden sonra Osmanlı ordusu nihayetinde ortaya çıktı ve sayıca çok fazlalardı, Prens Eugéne çok kritik bir durum içersinde kaldı. Belgrat garnizonu tam önündeydi, Veziriazam Halil ve ordusu ise kendi sayısını ikiye katlayan bir çoğunlukla arkasındaydı. Eğer Osmanlı generali hiç tereddüt etmeden Avusturya ordusuna saldırmış olsaydı kesinlikle galip gelirdi. Ancak tereddüt etti ve erteledi. Kuşatanları kuşatmaya çalıştı.

Ordusunu Eugéne'nin tam arkasına yerleştirdi. Daha sonra iki ordu karşılıklı olarak silahları ateşledi; ancak fazla bir sonuç vermedi. Hakkını vermek gerekir ki, Türkler bu konuda onlardan daha üstündü. Yüz kırk silahı ve otuz beş adet havanları vardı. Yemeklerin bozulmuş olması Türkleri kötü duruma soktu. Prens Eugéne bu durumu öngörerek Osmanlı hattına ateş açtı. Bir general için çok akıllıca bir davranış olmasa da daha zekice bir başarı söz konusu olamazdı. Sayıca çok azınlıkta olan güçleriyle Avusturya ordusu Türkleri 16 Ağustos 1717 Petervaradin Savaşı'ndan az çok bir yıl sonra bozguna uğrattı. Osmanlı bütün askerî hattını kaybetti, yirmi bin kişi öldürüldü ya da yaralandı. Bunun yanında Avusturya sadece iki bin askerini kaybetti. Prens Eugéne ise büyük kariyerinde on üçüncü kez yaralandı. Türkler düzensiz bir şekilde geri çekildi. Yüz otuz bir silah ve otuz beş havan ile çok büyük cephaneyi kaybetti. Bir sonra ki gün Belgrat .garnizonu ve otuz bin asker teslim oldu

Belgrat ve kaleyi almadan önce, savaştan sonra Avusturya, Sırbistan'ın büyük bir bölümünü ve Kuzey Eflak'ı işgal etti. Osmanlıya karşı ayaklanmaları için Sırpları cezp etmeye çalıştılar; ancak on iki bin kişiden fazla insan Avusturya ordusuna katılmadı. Sırpların, Türk yerine Avusturya yönetimi altına girmek gibi bir arzuları yoktu. Avusturya'nın Tuna Nehri'nin güneyini ele geçirmesi çok uzun sürmedi. Yirmi iki yıl sonra .Osmanlı Belgrat'ı tekrardan işgal etti ve Avusturya'yı Sırbistan'dan attı

Bu sırada Belgrat'ta gösterdiği başarısızlık sebebiyle Veziriazam Halil sultan tarafından görevden alındı. Bir zaman sonra Damat İbrahim Paşa onun yerine geçti. İbrahim Paşa sultanın en sevdiği damadıydı ve III. Ahmed 1730 yılında tahtan indirilene kadar on iki yıl boyunca görev aldı. Sahip olduğu mevkii her durumda hak ettiğini kanıtladı. Bütün ordugâhlarda bir sefer daha düzenleyip Macaristan'ı tekrar almak için büyük bir istek vardı. Ancak 1717-18 kışında İngiltere elçisi, Hollanda ile birlikte tekrardan Uti Possidetis İlkeleri gereği bir arabuluculuk önerdi. Bu öneri Osmanlı hükümdarlığı ve Avusturya tarafından kabul edildi. İmparator daha önce kazandığı yerleri elinde tutmak istiyordu diğer bölgeler de ise savaş tehlikesi vardı. Osmanlı tarafında ise işler daha zordu. Ancak sultan ve veziriazam apar topar kararını barış yolunda kullandı. Geçmişte örnek olan Karlofça Kongresi aynen uygulandı. Kongre bu sefer Sırbistan'daki küçük bir şehir olan Pasarofça'da toplandı. Yine İngiltere ve

Hollanda arabulucu konumunda yer aldı. Uzun tartışmalar sonucunda antlaşma sağlandı ve 21 Temmuz 1718 yılında Pasarofça Antlaşması onaylandı. Antlaşmanın şartlarına göre Karlofça Antlaşması'yla Macaristan'ın Osmanlı'ya kalan toprakları, Oltu Nehri'ni sınır alarak Eflak'ın büyük bir bölümü, Sırbistan'da önem bir bölge ve Morava Nehri'ni sınır alarak Bosna'nın bir parçası imparatora verildi. Ayrıca Belgrad ve .Semendre kalesi ile birlikte Dwina ve Unna da imparatorun oldu

Venedik Cumhuriyeti ile birlikte yola çıkan Avusturya antlaşmadan kötü etkilendi. Daha önce Damat Paşa tarafından fethedilen Mora Adası'nın bütün hakimiyetini Osmanlı'ya verdi. Dalmaçya'nın bir bölümünü de aldı. Ancak konsey Osmanlı hükümdarlığına Adriyatik Denizi'ne giriş çıkış izni verdi, böylece Dubrovnik Cumhuriyeti Venediklilerin işgalinden korunacaktı. Venediklilere bu bölgede sadece Korfu Adası bırakıldı ayrıca İyonya Adaları da verildi. Arnavutluk'ta ve Dalmaçya'da da birkaç liman bırakıldı. Osmanlı, Cezayir, Tunus ve Trablus ile Dubrovnik'e izinsizce korsanlık yapmalarına bir son verdirdi ve Avusturya sınırında bulunan .bölge için Macarlara isyan çıkarmayı yasakladı

Osmanlı'nın Petervaradin ve Belgrat'ta almış olduğu yenilgiyle Pasarofça Antlaşması neredeyse Karlofça Antlaşması kadar önemliydi. Antlaşma bütün Macaristan'ı Osmanlı egemenliğinden çıkarmayı sağladı. Bölgedeki hâkimiyetleri askeri işgalden öteye gitmemişti. Ülke tam anlamıyla Osmanlı İmparatorluğu ile birleşme yaşamamıştı ayrıca Türkleri bölgeye yerleştirmek gibi bir atılımda bulunmamışlardı. Mevcut halka da Müslümanlığı yaymaya çalışmamışlardı. Bir çok kaleden sürülen Osmanlı garnizonu ile birlikte Osmanlı'nın daha önce bölgede olduğuna dair hiç bir iz kalmamıştı.[14] Çoğunlukla Prens Eugéne'nin sebep olduğu muhteşem bir başarı yakalamıştı Avusturya. Ancak şunu da eklemeliyiz ki, 1698-9 yıllarındaki ve son iki yılda olan savaşlar da dahil olmak üzere Macaristan halkı, Macarlar ve Slavlar ile birlikte hiçbir zaman hükümdarları olan Osmanlı'ya karşı ayaklanmamıştır. Daha önceki savaşlarla birlikte Macaristan'da Avusturya'ya karşı ayaklanmalar başladığını söyleyebiliriz. Türkler bu durumdan avantaj sağlamak istedi. İki savaşta da ayaklanmayı başlatanlarla yakın ilişki içindeydiler. Avusturya Türkleri yenerek ülkeden attı; ancak sahip oldukları bağnaz yönetimleri Türklerden daha çok kabul

görmedi. Macarların kendilerini kurtararak, özgürlüklerini ilan etmeleri çok .uzun yıllar aldı

.Morisini'nin Anıları,iii., s. 112, 113 [14]

Pasarofça Antlaşması ile son bulan Avusturya Osmanlı savaşı Macaristan'ı Osmanlı'dan kurtarmaktan çok daha fazla olaya sebep oldu. Avrupa'nın sürekli aklında olan Türk ordusunun yıkımını tamamladı. Avusturya'nın askerî anlamda Türk ordusuna karşı azınlıkta olduğu ve buna rağmen yendiği Belgrat ve Petervaradin Savaşları bunu takiben St. Gotthard Savaşı'yla Osmanlı ordusunun çok iyi disipline ve becerikli generallere sahip olan Avusturya ordusuyla denk olmadığı anlaşıldı. Osmanlılar sürekli gelen yenilgilerle birlikte yıldı. O zamandan beri her daim Avrupa'ya karşı savunma pozisyonunda durdular ve hiçbir zaman saldırgan bir tutum izlemediler. Bu durum Avrupa'da da yerleşmiş bir kanı olarak kaldı; ancak Türklerin istilasından korktukları için değildi, tekrardan Asya'ya .ilerlemeleri an meselesi olduğu içindi

XV : BELGRAT ANTLAŞMASI

1718-1739

Sultan Ahmed'in 1730 yılında tahtan çekilmesine kadar olan hükümdarlığı boyunca Avrupa ile uzun bir barış dönemi geçirildi. Damat İbrahim Paşa tekrardan göreve geldi ve sultanın en güvendiği adam olarak on iki yıl boyunca imparatorluğu yönetti. Onun da politikası kesin olarak barıştan yanaydı. Barış yıllarına sadece İran sınırında çıkan olaylar leke vurdu. Krallıkta ayaklanmalar baş gösterdi. Kuvvetsiz ve beceriksiz hükümdarı Şah Hüseyin bir Afgan spekülatörü olan Mahmud tarafından devrilmeye çalışıldı. Hüseyin'in oğlu Tahmasp Rusya çarından ve Türk sultanından krallığını kurtarmak için yardım istedi. Çar I. Petro yardım edeceğini ancak bunun karşılığı olarak Hazar Denizi ve Karadeniz'deki bölgeleri istediğini belirtti. Bölgeyi ele geçirmek için de bir ordu yolladı. Bu durum Osmanlı hükümdarlığını alarma geçirdi ve Rusya'yı savaşmakla tehdit etti. Nihayetinde savaştan kaçınıldı. 1723 yılında iki büyük güç aralarında anlaşmaya vardı ve Kuzey İran'ın büyük bir bölümü iki devlet ,arasında paylaşıldı. Osmanlı'nın payına Gürcistan

Erivan, Tebriz ve Bakü düştü. Rusya ise Tahmasp'ın daha önce vadettiği bölgeler ile Şirvan'ı aldı. Rusya hemen hemen halihazırda verilen bölgelerin egemenliğini almıştı. Osmanlı ise payına düşen bölgeleri fethetmek için hemen bir ordu yolladı. Bazı başkaldırmalarla karşılaşsa da Erivan ve Tebriz ele geçirildi. Bu durum Tahmasp ile Osmanlı arasında bir gerginliğe sebep olsa da anlaşmaya varıldı. Tahmasp bölgeden atıldı ve Mahmud Osmanlı'nın bölgedeki hâkimiyetini tanıdı. Aslında bu harekâtın detaylarını vermek için çok da sıkıntıya girmeye gerek yok; çünkü birkaç yıl sonra Tahmasp'ın emriyle Nadir Han komutasında İran ordusu verdiği .toprakları geri aldı

Patrona Halil İsyanı

Yirmi yedi yıllık hükümdarlıktan sonra isyancı Yeniçerilerin başındaki Arnavut Patrona bir ayaklanma başlattı. Hızlı bir şekilde bütün orduya yayıldı, düşük seviyeli halkın da desteğini aldılar ve daha önce salınan mahkûmlar da onlara katıldı. Büyük ihtimalle veziriazamın düşmanları tarafından da desteklendi. Ayaklanmanın en başında bunu bastırmak istedi. Ahmed'den sonra gelen olaylar gösteriyor ki, Ahmed'in çok güçlü bir karakteri yoktu ve çete başlarınca tahtından kolaylıkla indirildi. İsyan güçlüydü, öncesinde akıl almaz biçimde yayılmıştı. Ayaklanmanın sultanın sevilmemesinden dolayı ortaya çıktığı ve sultanın şatafatlı hayatı ile müsriflik yapmasının da bu durumu etkilediği söylenir. Ancak bu duruma derin bir açıklama getirmek gerekir. Öne sürülen bütün sebeplerin yanında askerlerin uzun süren barış döneminden memnun olmaması ve yağmalama fırsatlarının olmaması da eklenir. Ayrıca yeni sultanın tahta gelmesiyle de büyük hediyeler beklemekteydiler. İsyanlar galip gelince yeni bir politika için üstelemediler. Sultanın kız kardeşi Hatice Sultan, ağabeyine, eğer isyanlarda kendi canına kastedecek durumlar söz konusu olursa diye vekillerini kendisine yakın tutması gerektiğini söyledi. Görünen o ki bu öneriyi dikkate aldı. Kriz anında baş yardımcısını kaybetti ve cesaretini yitirdi. Onlarla barış görüşmeleri yapmaya karar verdi. İsyancılar üç ana vekili teslim etmesini istedi. Ahmet de üç vekili ölü mü yoksa diri mi istediklerini sordu. Çok hızlı bir şekilde ölü olarak istediklerini söylediler. Bunun üzerine sultan, kızıyla evli ve çok yakın dostu olan veziriazam ile kaptan paşa ve kahyayı acımasızca boğdurdu ve ölü bedenlerini isyancılara verdi. Ancak bu Yeniçeriler için yeterli olmadı. Sultanın tahtan indirilmesini istediler. Ahmet de kendi ve çocuklarının canlarının bağışlanması koşulu ile tahtan çekilmeyi teklif etti. Yeniçeriler bu durumu kabul etti. Daha sonra Ahmet yeğeni Mahmud'u çağırtarak onu padişah ilan etti ve önünde eğilerek eteğini öptü. Bütün hayatını inzivada geçiren Mahmud gün ışığına .çıktı

I. Mahmud

II. Mustafa'nın oğlu olan Mahmud otuz dört yaşında tahta çıktı. II. Mustafa'nın ona yaptığı gibi Ahmed, Mahmud'a cömertlik göstermemişti; ancak kendisi inzivayı hapiste geçirmeyi istemişti. En iyi yıllarını kapalı bir şekilde geçiren Mahmud devletin başına geçerek aktif görevde yer alacak kadar tecrübeli değildi. Edebiyata karşı ilgi duyuyordu ve okullara, halk kütüphanelerine büyük önem verdi ancak devletin diğer ilişkileri açısından son derece yetersizdi. Hareminin başında bulunan ve sultanın kâtibi gibi davranan Kızlarağası Beşir'in etkisi altına girdi. Beşir Etiyopyalı bir köleydi ve sultanın sarayına otuz kuruşa satın alınarak getirildi. Bu adamın kişiliği hakkında çok az şey biliniyor, Harem'in kapalı kapıları ardından otuz yıl boyunca büyük bir gücü yönetti, ileri yaşlarında da vefat etti. Ardında otuz milyon kuruş ve paha biçilemez bir hazine bıraktı. Hazinede sekiz bin adet saat, değerli taşlardan takı setleri vardı, bu hediyelerin atama almak isteyenlerden geldiği düşünülüyor. Beşir kendi isteğince birini veziriazam yapabilir ya da görevden alabiliyordu. Eğer biri Beşir'in işlerine karışmasından dolayı şikâyetçi oluyorsa o kişinin görevine hızlıca son veriliyordu. Mahmud'un yirmi dört yıllık hükümdarlığında tam tamına altmış adet Veziriazam değiştirildi. Her durumda Mahmud'un başarılı hükümdarlığı ve istikrarlı politikası tamamen yaşlı hadım sayesinde .oluşmuştur

Yeni sultanın ilk hükümdarlık günlerinde bütün güç isyancı Yeniçerilerin başında bulunan ve diğerleri gibi asker olan Patrona ve Massuli'nin elindeydi. Bu adamlar gösterdikleri kabadayılık ve küstahlık yüzünden tahammül edilemez duruma gelmişlerdi. Patrona cariyesini sultanın saraylarından birine yerleştirdi ve cariye doğum yaptığında, Valide

Sultan’dan cariyesine sanki bir soyluymuş gibi hürmet edilmesini istedi. Ayrıca daha önceleri kendisine para veren çok yakın arkadaşı Yunanlı bir kasap olan Yanaki’nin atanarak Moldavya Prensi olmasını istedi. Sultan bu adamlardan kurtulması gerektiğini anladı. Ahmed’in tahtan indirilmesinde yardımcı olan Yeniçerilere ve diğer askerlere daha iyi bir ruh haline girmeleri için yüklü miktarda para dağıtıldı. İsyan çıkardıkları için kesinlikle ceza almamaları kaidesiyle başlarında bulunan generale itaat etmeye söz verdiler. Patrona ile Massuli ve yirmi bir yandaşı sarayda vekillerle görüşmek üzere toplandı, sultanında katıldığı toplantıda hepsi öldürüldü. Bu olayı takiben üç gün içersinde isyan eden bütün Yeniçeriler .öldürüldü

İsyanın kontrol altına alınması bütün şehri etkiledi ve bütün ilgi İran’a çevrildi. Rusya ile yapılan antlaşma gereği bir çok yer almışlardı; ancak bölgeler tam olarak ele geçirilmemişti. Aynı zamanda Nadir adında bir eşkıya ki, daha sonra adını Hindistan’ı istila ederek üne kavuşturdu, tahtan indirilen Hüseyin’in oğlu Tahmasp’a çalışıyordu. Nadir Afganları İran’dan atıp Tahmasp’ı tahta geçirmeyi başardı. Son derece zayıf olan padişahı zorla tahtan indirdi ve Tahmasp’ın yerine kendisini şah olarak kabul ettirdi. 1733-35 yıllarında Türklere karşı savaş ilan etti, bir çok çarpışmada onları yendikten sonra, barış antlaşmasını imzalamaları için onları zorladı. Osmanlı hükümdarlığı barış antlaşmasını kabul etmek istiyordu; çünkü Rusya ile savaşa girmek üzereydi. 1735 yılında Nadir ile bir barış antlaşması yapıldı, Rusya ile aralarında paylaştıkları bütün bölgeler İran’a geri verildi. Rusya da aynı şekilde Türkiye ile savaşa girmeyi beklediği için Nadir ile antlaşma yaptı. Türkiye ile paylaştıkları bölgelerin hepsini geri .verdi

yılında I. Petro öldü, yerine 1730 yılında çok akıllı ve hırslı olan 1727 İmparatoriçe Anne geçti. Rusya’nın şimdiye kadar çıkarttığı en yetenekli general Mareşal Munnich liderliğinde Türkiye ile savaşa girmek istedi. Mareşal, Türkleri Avrupa’dan atacağına dair söz verdi. İstanbul’da ise hadım Beşir barış taraftarıydı. Yetmiş yaşını geçmişti ve geri kalan hayatını dinlenerek geçirmek istiyordu. Sultanı herhangi bir savaşa girmemesi için engellemeye çalıştı. Hükümetinden talimatlar alan Fransız elçisi Türkiye ile Avusturya’nın arasını bozmak istiyordu. Donanması olan Hollanda ve İngiltere bu durumda Fransız elçisine katılmadı ve barışın sürebildiği kadar kalması taraftarı oldular. Ancak 1735 yılında Türklerle sözde barış içinde

olan Rusya, Azoff'a komşu olan iki kaleyi işgal etti ve imparatorluğun en önemli emniyet müfrezesini tehdit etti. Bunun üzerine Osmanlı savaş ilan etti. Mareşal Munnich komutasındaki elli dört bin askerden oluşan Rusya ordusu Kırım'ı işgal etti. Kırım'ı ana karaya bağlayan ve şimdiye kadar işgal edilemez olduğu düşünülen Perekop kanalına doğru giden kaleleri yıkıp yaktılar. Perekop şehrini ele geçirdiler ve daha sonra bütün Kırım'ın üstüne doğru ilerlediler, binlerce kişiyi öldürerek katliam yaptılar. Ancak sefer sırasında Rusya ordusu yorgunluktan ve hastalıktan kırıldı böylece kış olmadan Kırım'dan geri çekildiler. General Leontiew komutasında başka bir Rus ordusu Kilburn'u ele geçirdi daha sonra İrlanda doğumlu olan .General Lascy komutasında üçüncü bir Rus ordusu Azoff şehrini kuşattı

Bu arada Rus diplomatlar Avusturya İmparatoru VI. Charles'ın, Çariçe Anne gibi Türklerin elinde bulunan bölgeleri ele geçirmek için son derece istekli olduğunu fark etti. Bu amaç uğruna Ruslarla bir koalisyona girmek istiyordu. 1736-37 kışında iki otorite arasında gizli bir antlaşma yapıldı. Ancak Avusturya saldırmak için bütün gerekli hazırlıkların yapılması gerektiğini düşünüyordu, Türkler Ruslar ile barış antlaşması yapmak için önerilerde bulunuyordu ve Osmanlı ile yalandan anlaşma görüşmeleri yapıldı. 1737 yılında Nemirof'ta bir kongre yapıldı. Daha sonra iki müttefik arasında yapılan barış görüşmeleri tamamen aldatıcıydı hiçbir zaman anlaşmaya varma niyetinde değillerdi. Diğer yanda Osmanlı barış için yanıp tutuşuyordu, bu yolda bir çok ödün vermeye hazırdı ancak Rusya tarafından sunulan şartlar son derece insafsızdı ve sultan ile vekillerin bu şartları göz önünde bulundurmaları imkânsızdı. Ruslar, Osmanlının Kırım'dan çekilmesini, Eflak ve Moldova'nın kendi halkından prenslerin komutasıyla bağımsızlığını, Rusya'nın egemenliğinin kabul edilmesini, Rusya savaş gemilerinin Boğazlardan ve Çanakkale'den geçmesine müsaade vererek Karadeniz'e ulaşmasına izin vermesini son olarak da on dört milyon ruble .istediler

Bunun yanında Avusturya Sırbistan ve Bosna'nın tamamını istedi. Bu tür bir antlaşma ancak Türklerin büyük bir şekilde bozguna uğramasıyla kabul edilebilirdi. Söz konusu antlaşma şartlarını öfkeyle reddettiler ve Osmanlı'nın aksini istemesine rağmen kongre son buldu. Bu durumda .sultan, ülkesini savunmak için savaşa hazırlanmak zorunda bırakıldı

yılında Mareşal Munnich komutasında yetmiş bin kişilik Rus ordusu 1737 Osmanlı'nın Karadeniz'deki en önemli kalesi olan Ochakov'e (Özü) saldırdı. General Lascy komutasındaki kırk bin kişilik ordu ise Kırım'a saldırdı. Ochakov yirmi bin cesur Türk askeri tarafından savunuldu. Birkaç gün süren işgalden sonra kalenin ana cephaneliği patlayarak çok büyük bir felakete sebep oldu ve bir çok can kaybı yaşandı. Bu olay sebebiyle Türk generali korkuya kapıldı ve uygun şartlarla teslim oldu. Ancak bu durum garnizonun haince katledilmesini önleyemedi ve sadece üç bin asker hayatta kaldı. Rusya'da çoğunluğu hastalık yüzünden bir çok adamını kaybetti, aynı yıl Munnich tarafından daha fazla bir hareket beklenemezdi. Bu sırada Lascy, Munnich'in bir önceki yıl yaptığı gibi Kırım'a operasyon düzenledi; .ancak sonunda o da çekildi

Avusturya ise iki ayrı orduyla Sırbistan ve Bosna'yı işgal etti. General Seckendorf komutasındaki ordu önce Niş'i daha sonra da Vidin'i aldı. Ancak bu sefer ordusunu çok yormuştu ve bir çoğu Tuna Nehri'ne doğru .ilerlerken hastalıktan öldü

yılında yapılan sefer ise daha kesin sonuçlar verdi. Cesareti tekrar 1738 yerine gelen Osmanlı saldırıya geçti ve Veziriazam Yeğen Mehmed komutasındaki ordusuyla Macaristan'a ilerleyerek Semendre ve Orşova'yı ele geçirdi. Avusturya ordusu Belgrat'a doğru geri çekildi. General Lascy tekrar Kırım'ı işgal etti ancak bir önce ki iki işgal sebebiyle talan olan ülkede askerlerini besleyemeyeceği için geri çekilmek zorunda kaldı. Kış aylarında Osmanlı barış antlaşması yapmak için çok büyük çaba sarf etti. Ayrıca fedakârlık yapmaya da hazırdı. Ancak Mareşal Munnich, Rus hükümdarın sarayında bütün barış görüşmelerine karşı olduğunu belirtti. Hâlâ Türkiye'ye saldırıp İstanbul'u ele geçirmek için yanıp tutuşuyordu. Osmanlı İmparatorluğu altında yaşayan Hıristiyan halkın içine casuslar yollandı ve halkı Osmanlı'ya karşı gelmeleri için silah başına toplamaya .çalıştılar. Böylesine bir durum ilk defa vuku buluyordu

yılında çıkılan seferde Munnich ordusunu Podolya'ya doğru sürdü. 1739 Bölge Polonya'ya aitti ve tarafsızlığı Munnich tarafından ihlal edildi. Sanki düşman bir ülkeden geçiyormuş gibi bölgeyi viran etti. Moldova kalesine doğru geçti ve Türk ordusunu Khoczim'de yendi ardından bölgenin .başkenti olan Yaş'a doğru ilerledi ve orayı da ele geçirdi

Avusturya ise Wallis ve Neipperg adında iki yeni generalle Sırbistan ve Bosna seferini yineledi. Elli altı bin kişilik Avusturya ordusu Petervaradin'den çıkarak güneye doğru ilerledi; ancak kendisini bekleyen Türk ordusunun gücünü hesaba katmamıştı. Veziriazam el-Hac Mehmed komutasında Osmanlı ordusu tam donanımlı iki yüz bin kişilik bir birlik kurdu. Avusturya ordusuyla Petervaradin ile Semendre arasındaki Krotzka'da karşılaştı. Beklendiği gibi Avusturyalılar yenildi. İki ordu arasında büyük fark vardı ve tekrardan Belgrat'a geri çekildiler. Daha sonra .Osmanlı ordusu zaferlerine devam ederek Belgrat'ı bombaladı

Avusturya generalleri Wallis ve Neipperg'in ahmaklığının ötesine kimse geçemedi. Seferin başlarında ne kadar kibirli ve mücadeleci olsalar da bulundukları şartlar altında barış anlaşması yapmak istediler. Fransız Elçisi Villeneuve de Türk ordusuyla birlikteydi. Elçinin arabuluculuğu Avusturya tarafından kabul edildi ve Ruslara danışmadan barış antlaşması yapmaya karar verildi. Pasarofça Antlaşması'yla Avusturya'ya verilen Bosna, Sırbistan, Belgrat ve Eflak'ın büyük bir bölümü Osmanlı'ya verildi. Osmanlı'nın Krotzka'da kazandığı zafer devam etti ve Belgrat Antlaşması yapıldı. Moldova'da zafer kazanan Rusya tarafından kızgınlık ve dehşetle karşılandı. İki yüz bin kişilik ordusuyla Avusturya'ya karşı zafer kazanan Osmanlı ordusunun hemen Tuna Nehri'nin yakınlarında bulunmasıyla; Yaş'ta bulunan Rus ordusu için Türkiye'ye ilerlemenin ve Moldova'daki konumunu korumanın imkânı kalmamıştı. Munnich'in İstanbul'u ele geçirme komploları yok oldu gitti. Çariçe de Avusturya'yı örnek alarak Türklerle barış antlaşması yapmak zorunda kaldı. Rusya'nın işgal ettiği Moldova, Kırım ve Ochakov şehri Osmanlı'ya verildi. Rusya sadece Karadeniz kıyısında küçük bir bölgeyi elde edebildi. Azoff şehri yıkıldı, iki imparatorluk arasında boz ve çöl toprakları olan bölge sınır olarak ilan edildi. Rusya'nın Karadeniz ve Azoff denizinde donanma bulundurması .kesinlikle yasaklandı

yılının sonunda iki antlaşmayla Türkiye zaferini ilan etti. Osmanlı 1739 ordusunun mertliğinden çok Avusturya generallerinin ahmaklığından kazanılan bir zaferdi. Krotzka savaşında iki yüz bin Osmanlı askerinin elli yedi bin kişilik Avusturya ordusunu yenmesi pek bir başarı olarak görülmedi. Ancak Moldavya'da Rus ordusuna karşı çok az direniş gösterip

asıl gücünü Tuna Nehrindeki Avusturya’ya vermesi çok iyi bir stratejiydi, .bu durumda zafer onların olmuştu

XVI : KAYNARCA ANTLAŞMASI

1739-1774

III. Osman

Belgrad Antlaşması ve seferler Osmanlı'nın uzun yıllar küçülmesini durdurdu ve barış devri geçirdiler. Söz konusu barış dönemi sadece Osmanlı hükümdarlığının güttüğü bir politika değildi, Türkiye'yi parçalamak isteyen Avrupa'nın iki büyük gücü Rusya ve Avusturya'nın bu amaç uğruna harekete geçecek durumları olmamasıydı. 1740 yılında İmparator VI. Charles öldü. İmparatorun bırakmış olduğu miras yüzünden komşu ülkelerde karışlık meydana geldi. Avusturya ile peş peşe girilen savaşlar 1748'de Aix-la-Chapelle (Ekslaşapel) Antlaşması'yla son buldu. Antlaşmanın devamında tekrardan savaşlar oldu, Yedi Yıl Savaşları olarak bilinen mücadeleler 1763 yılında son buldu. Osmanlı İmparatorluğu bu savaşlardan hiç birine katılmadı. Avusturya'nın toparlanmaya çalıştığı

dönemde Osmanlı’nın Macaristan’a saldırmaması, imparatorluğun yararına oldu. 1768 yılında Rusya ile bir savaş patlak verene kadar tamamen barış .vardı

yılında Sultan Mahmud öldü ve yerine kardeşi III. Osman geçti, o 1754 da sadece üç yıl hükümdarlık yaptı. Yıpranmış bir vücudu ve kamburu vardı. Hükümetinin yurt dışında sürdürdüğü politikada bir değişiklik yapabilecek gibi görünmüyordu. Üç yıllık hükümdarlığı zamanında tam altı adet veziriazam değiştirildi. Bu durumda imparatorluğun esas yönetiminin haremin kapalı kapıları ardından Kızlarağası Beşir’in yerine geçen kişi .tarafından sürdürüldüğü söylenebilir

III. Mustafa elli yaşında kardeşinin yerine geçti. Elli yaşına kadar bütün hayatını Harem dairesinde tutuklu olarak geçirdi. Ülke politikasından tamamen habersiz olarak hayatını sürdürdü. Hükümdarlığının ilk altı yılı ülke yönetimini Veziriazam’ı Ragıp Paşa’nın ellerine bıraktı. Mahmud’un hükümdarlığı döneminde değişen bir çok Veziriazam’dan en son kalandı Ragıp Paşa. Ragıp Paşa aynı Sokullu ve Köprülü gibi çok zeki bir devlet .adamıydı, onlar gibi kendiside barış politikası taraftarıydı

III. Mustafa

yılında Ragıp Paşa öldükten sonra Sultan Mustafa ülke yönetimini 1763 kendi ellerine aldı. Devlet görevlerini yerine getirmek isteyen iyi niyetli bir adamdı; ancak sabırsız, telaşlı ve kuvvetsizdi. Bir hükümdarın imtiyazlarını kullanarak en beceriksiz komutanları ve yöneticileri seçti. Barış politikasından vazgeçerek kendini savaşın ortasına attı böylece imparatorluğuna en talihsiz durumları yaşattı. Rusya’nın başında II.

Katherine ve Prusya’nın başında ise Frederick bulunmaktaydı, Osmanlı’nın iki güçlü komşusuydu ve Mustafa’nın talihsizliği ise iki devletin de son .derece yetenekli ve acımasız olmasıydı

İmparatoriçe Katherine 1762 yılında büyük bir güçle ayaklanmada kaybettiği eşinin yerine ülkenin başına geçti. Onun döneminde Rusya, Polonya ve Türkiye’ye doğru genişlemek istiyordu. Frederick ise daha önce Rusya’nın gidişatını kontrol altına almak için Osmanlı ile yaptığı anlaşmaya sırtını dönmüştü. 1764 yılında Rusya imparatoriçesiyle bir antlaşma yaptı, buna göre karşılıklı olarak sahip oldukları topraklar garanti altına alındı ve ikisinin de toprakları istila edilirse birbirlerine yardım etmek için söz .verdiler

Ancak eğer Fransa Prusya’ya ya da Türkiye Rusya’ya saldıracak olursa bu yardım parasal anlamda olacaktı. Bundan kısa bir süre sonra iki güç Polonya’yı parçalayarak paylaşma kararı aldı. Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresa da hiç istemeden bu antlaşmanın bir parçası oldu. Osmanlı ise Polonya üzerine komplo kuran üç güce karşı geldi. Polonya’nın Rusya ve Prusya orduları tarafından işgal edilmesine nafile bir çabayla karşı koymaya çalıştı; ancak Polonya’nın ilk parçalanışı meydana geldi. Rusya savaşı önlemek için hiçbir şey yapmadı. Tam tersine Türkleri savaşın ortasına çekmek için türlü türlü faaliyetler gerçekleştirdi. Kırım’ı, Mora’yı, Karadağ’ı ve Gürcistan’ı sultana karşı gelmeleri için isyana teşvik etti. Polonyalı mültecileri Kırım hanına ait olan Basarabya sınırından .geçirmesiyle ve Balta şehrini yıkmasıyla Türkiye tarafsızlığını bozdu

yılında İstanbul’da bir dîvân toplantısı meydana geldi. Toplantıda 1768 Rusya’nın Polonya’ya uyguladığı politika ile Belgrat Antlaşması’nı bozduğu ileri sürüldü ve ona karşı bir savaşın kaçınılmaz olduğu kararı çıktı. Bu karara bir tek Veziriazam Muhsinzade Mehmed Paşa karşı çıktı. Sadece karşı çıktığını belirtmedi ayrıca orduyu tamamen hazırlamadan savaş ilan etmenin çok aptalca olduğunu da belirtti. Sınırda bulunan kalelerin hazırlıksız olduğunu, Türklerin askerî operasyonunu ancak bir sonraki bahar gerçekleştirilebileceğini söyledi. Ani bir savaş kararı alınırsa Rusya’nın avantajlı durumda olacağını da sözlerine ekledi. Bu önerilerinde son derece haklı olmasına rağmen veziriazam görevden alındı. Onun yerine Mehmed Emin Paşa getirildi ki, olabilecek en yeteneksiz adamdı ve kesinlikle askerî tecrübesi yoktu. Vakitsizce verilen savaş kararından

haberdar olan Rusya, daha Türkiye hazırlanıp Moldova'yı savunmak için ordusunu yollamadan 1769 yılında sefere çıktı. İmparatoriçe savaş meydanına üç ayrı ordu yolladı. Prens Galitsin komutasında olan birinci ordu Moldova'yı istila etti ve Khoczim'i kuşattı. Veziriazamın hazırlanarak Babadağlı'da kamp kurup İsmail yakınlarındaki İsakçı'ya ilerlemesi 1769 yılının Mayıs ayına kadar sürdü. Kamp kurduğu bölgede generallerini toplayarak savaş üzerine bir toplantı düzenledi ki şaşırtıcı derecede bu konu hakkında ne kadar yeteneksiz olduğunu kanıtladı. Onlardan ordunun hangi :yöne doğru ilerlemesi konusunda akıl danıştı ve şöyle söyledi

> Benim hiç savaş tecrüben olmadı, görkemli Osmanlı hükümdarlığı ve ordusu için ne şekilde bir operasyon yapılmalı buna siz karar vereceksiniz. Tereddüt etmeden konuşun ve yardımlarınızla .beni aydınlatınız

Komutanların karşılaştıkları cehalet ve acizlik karşısında dilleri tutuldu. Sonunda bir tartışma içersine girdiler. Çok farklı düşünceler söz konusuydu. Sonuç olarak Tuna Nehri'nden geçerek Moldova'ya doğru ilerlemeye ve karşılarına çıkan durumlara göre davranmaya karar verildi. Aslına bakılırsa sefer için hazırlanmış kesin bir plan yoktu. Bu karara uygun olarak ordu Tuna Nehri'ni geçti. Daha sonra Prut Nehri'ne doğru ilerlemeye karar verdiler. Yaş ile Khoczim arasında bir yerlere vardılar. Çoktan açlıktan sorun yaşamaya başlamışlardı bile, ki hiçbir hazırlık yapılmamıştı. Tuna ve Prut'a doğru ilerlerken askerler sivrisineklerden nasibini almıştı. Khoczim'i Rusların istilasından kurtarmak imkânsızdı. Düşmanla ciddi bir çarpışma yaşamadan geri çekilmek zorunda kaldılar. Tuna Nehri'ne geri döndüler ve .sefer 1769 yılında son buldu

Rusya ie 1770 yılında çok fazla bir harekat yapamadı. Prens Galitsin de veziriazam gibi yeteneksiz ve ahmaktı. İmparatoriçe onu saraya geri çağırdı ve yerine çok yetenekli olan General Romanzoff'u geçirdi. Sultan da Emin .Paşa'yı çağırtarak öldürülmesini emretti

Bu arada İmparatoriçe Katherine "Doğu Projesi" adı verilen işleriyle meşgul olmaya başladı. Yunanistan'a sultana karşı ayaklanma başlatmak için bir çok casus rahip yolladı. Ayaklanmanın başlayacağını hissettiği noktada da Baltık Denizi'nden Akdeniz'e bir donanma yolladı ve ayaklanmayı destekledi. Donanmada on iki gemi ve on iki fırkateyn ile askeriyeyi destekleyen sayısız araç bulunuyordu. Keşif seferi

imparatoriçenin kardeşi ve daha sonra da sevgilisi olan Alexis Orloff tarafından kontrol ediliyordu. Orloff zamanında askerî isyan çıkararak imparatoriçeyi tahta geçirmişti. Orloff'un etkisiyle başa gelmiş olan imparatoriçenin Türklere karşı olan savaşta kendisine yardım etmesini bekliyordu. Donanma çok güçlüydü ve sembolik değildi. İngiliz Amiral Elphinstone tarafından komuta ediliyordu ve kendisine bir çok İngiliz subay yardım ediyordu. Söylenen o ki, her gemide bir adet İngiliz subay yer alıyordu. Bu durum İngiliz hükümetinin bilgisi ve onayı doğrultusunda gerçekleşmişti, daha önce de Rusya'nın genişlemesine yardım etmişlerdi. Donanma 1769 yılında Kronstadt'tan yola çıktı ve 1770 Şubat ayında Mora kıyılarına kadar geldi. Burada bir çok isyancı Yunan (Mairotes) tarafından karşılandılar, böylece Rus orduları karaya ayak bastı. İsyancılar bölgedeki .Türk evlerine çok acımasız davrandı ve hain bir suç işledi

Eski veziriazam, o zamanın Mora Valisi Muhsinzade Paşa çok büyük gayret gösterdi. Arnavutluk'tan yardım alarak isyancı Yunanları ve on beş bin kişilik Rus ordusunu yenmeyi başardı. Ruslar gemilerine geri dönmek zorunda kaldı. Kıyıda kalan Yunanlar ise daha önce kendilerinin çevre sakinlerine yaptığı gibi büyük bir kıyımdan geçti. Bütün bölge Arnavutlar tarafından katledildi. Modon ve Coron'u almak için başarısız demelerde bulunan Ruslar uzaklara yelken açtı. Sakız Adası'nın yakınlarında sayıca azınlıkta olan ve gemileri de küçük olan Osmanlı ordusuyla karşılaştı. 7 Temmuz 1770 yılında Türkler ile bir deniz savaşı meydana geldi ve Türkler kötü durumda kaldı. Daha önce korsanlık yapan kaptan Cezayirli Hasan'ın cesareti olmasaydı yenilgi çok daha şiddetli olacaktı. Kendi gemisini Rus amiralininkine yaklaştırıp her şeyi göze alarak iki gemi de havaya uçana kadar savaştı. Yenilgiye uğrayan filo Amiral Elphinstone tarafından ablukaya alınan küçük Çeşme limanına sığındı. İngiliz idareci Türk donanmasını yenmek için bir plan yaptı. Teğmen Dugdale Türklere karşı bir kundak gemisine kaptanlık yapmak için gönüllü oldu. Türk filosuna yaklaşmadan Rus denizciler gemiyi boşalttı ve Dugdale tek başına kaldı. Dümeni Türk gemisine doğru çevirip ateş açtı. Alevler bir biri ile yakın duran diğer gemilere de sıçradı ve sadece bir firkateyn hariç Osmanlı'nın bütün filosu yandı ve yok oldu. Deniz savaşı tarihinde bundan daha başarılı .ve cesur bir olay yaşanmadı

III. Selim

Büyük deniz savaşıyla birlikte gemileri patlayan Elphinstone ile Cezayirli Hasan ölümüne kaçtı. Daha sonra Rus ordusunun hiç ertelemeden Çanakkale'ye doğru ilerlemesi oradan Boğazlardan geçerek Marmara Denizi'ne ve son olarak da İstanbul'a girilmesi önerildi. Rusların niyetini anlayan Türklerin Çanakkale Boğazı'nın iki yanına yerleşerek ateş açmaya hazırlanmasından dolayı Orloff tereddüt etti ve seferi erteledi. Bu durum .Rusların Boğazlara doğru ilerleme isteğini ertelemesine yetti

Orloff ile Rus filosu Limni A'dasına doğru ilerledi, karaya ayak basarak orada bulunan kaleyi kuşattılar. Amaçları filoları için Ege Denizi'nde bir merkez oluşturmaktı. Altmış günün sonunda garnizon pes etti ve şartlı olarak Orloff'a teslim oldu. Aynı zamanda Hasan Limni Adası'nı kurtarmak için Osmanlı hükümetini ikna etti. Bu amaç uğruna İstanbul'da dört bin kabadayı topladı. Felaketler doğuracağı için bu duruma itiraz edildiğinde, cevap olarak kazanıp kazanmamanın o kadar önemli olmadığı söylendi. Eğer başarılı olunursa Limni Adası alınmış olacaktı; ancak eğer başarısız olurlarsa İstanbul dört bin ahlaksız adamdan kurtulacaktı. Hasan hiç beklenmedik bir anda Limni'ye gitti ve şartlı anlaşmayı kabul etmeyerek Rusya'ya saldırdı ve yenerek onları tekrardan zorla gemilerine bindirdi. Hasan'ın üstün başarısından sonra Osmanlı donanmasının kaptan paşası oldu. Tekrardan bir filo toparlamayı başardı ve Mondros'ta bulunan Rus filosuna saldırdı. İki filo da zafer ilan etti; ancak en büyük darbeyi Rusya almış olacak ki, sıvışarak bulunduğu denizlerden ayrıldı. Rusya daha sonra Mısır'da Memlukluların başı olan Ali Bey'e yardım ederken ortaya çıktı. Orada Türk paşasına karşı gelerek ayaklanma başlattı ve daha sonra Suriye'yi ele geçirdi. Ancak sonunda Ali Bey kendini zor durum içersinde buldu. Ordusunda kendisine karşı ayaklanma meydana geldi, ayaklanmaya

kayınbiraderi teşvik etti. Ali Bey yenilerek öldürüldü ve dört bin Rus da .kılıçtan geçirildi. Bu sayede Osmanlı Mısır'daki yerini korumuş oldu

Orloff'un seferi, deniz savaşlarında, denize ne şekilde hükmedeceğini anlatmak için iyi bir örnek olarak gösterildi. Ayrıca bunun yanında yardımcı bir kara ordusu olmadan karada ki savaşlarda ne kadar beceriksiz olduğu da söylendi. Orloff'un donanması 1773 yılında savaşlar sona erene kadar .Akdeniz'de kaldı; ancak hiçbir önemli atak yapamadı

bahar seferinde Tuna Nehri'ne doğru askerî operasyonları çevirmesi 1770 Osmanlı için hiç iyi olmadı. Başa geçen Halil Paşa da kendisinden önceki paşa gibi çok da yetenekli olmadığını kanıtladı. Rusya ordusunun başındaki Romanzoff Moldova'nın tamamını istila etti. Halil otuz bin yetenekli asker ve başıboş Tatar askerleriyle ona karşı geldi. İki ordu Kartal'da karşılaştı, Halil çoktan bölüğünü Ruslara karşı yerleştirmişti, bu arada Tatarlar da Rusların arkasından ülkeyi talan etti ve iletişimlerini kesti. Romanzoff bunun üzerine Türk hattına taarruza geçti. Türkler panikleyerek kaçtı. Kampları, silahları ve depoları Rusların eline geçti. Hayatta kalan Türkler tekrardan Tuna Nehri'nden geçti. 1770 yılında yapılan seferin sonucunda Tuna Nehri'nin kuzeyinde Türklere ait olan bütün kaleler Rusların eline .geçti. Veziriazamın ordusu yerle bir oldu. Sadece iki bin asker sağ kaldı

yılında Türkleri yine bir felaket bekliyordu. Seksen bin kişilik Rus 1771 ordusunun ve altmış bin Tatar askerlerinin başında bulunan Prens Dolgorouki Perekop'u ele geçirdikten sonra Kırım'ı istila etti. Bütün bölgeyi ellerine geçirdiler. Eflak ve Moldova da Rusların eline düştü. Khoczim ve Yaş da ele geçirildi. Türklerin yüzüne gülen tek olay Tuna Nehri'ndeki Gurgevo'nun ele geçirilmesi ve Karadeniz kıyısında ki Ochakov ile Kinburn'u başarıyla savunmaları oldu. Ruslar da Kafkaslarda .başarılı olarak Türkleri Gürcistan'dan ve Mingrelia'dan attı

Rusya'nın art arda kazandığı başarılar sebebiyle Avusturya ve Prusya alarma geçti. İkisinin de tek isteği komşularının genişlemesinin bir son bulmasıydı. Bunun ardından hemen Rusya ile görüşmelere başlayarak Osmanlı ile aralarında arabuluculuk yapmasını istedi. Ancak İmparatoriçe Katherine inatla iki güç arasına girmeyi kabul etmedi ve sultana haber yollayarak barış antlaşmasının sadece iki ülke arasında olmasını istediğini belirtti. Böylece sultan, Rusya konusunda yardım isteyen Avusturya'ya Polonya'yı paylaşmayı teklif etti, tabii daha önce Polonya yüzünden Rusya

ile savaşa girdiğini unutmuştu. Bu teklif imparator tarafından reddedildi. Yağmalamaya karşı olduğundan değil, Osmanlı'nın bu durumda çok akıllıca bir dost olmayacağını düşündüğü için teklifi reddetti. Bu arada Prusya, Avusturya ve Rusya hangi devletin parçalanması onlar için daha yararlı olur .diye tartışma içersindeydi

yılı seferinin sonunda Rusya ile Osmanlı aralarında ateşkes 1771 imzaladı. Bir sonraki yıl ise Bükreş'te barış antlaşmasının şartlarını görüşmekle geçti. Nihayetinde Rusya ültimatom çekti, ılımlı bir yaklaşımla şartları belirlemek istedi, ordusunun kazandığı büyük zaferler ve ele geçirdiği topraklarla egemenliğini genişletti. Sultan, veziriazam ve komutanlar sunulan şartları kabul etme taraftarıydı ancak bütün ulema ve şeyhülislam şiddetle karşı çıktı. Dîvân da kabul etmedi ve savaş yinelendi. Sunulan şartlar iki sene sonraki şartlardan çok farklı olmadığı için şu anda .açıklamanın gerekli olmadığını düşünüyorum

Ateşkes ile birlikte bir yıllığına düşmanlığa ara verildi ve böylece Osmanlı ihtiyacı olan arayı bulmuş oldu. Başka bir sefer için gayretli çalışmalara girildi. 1772 yılının sonunda kendini Mora Adası'nı savunarak gösteren Muhsinzade Paşa tekrardan veziriazam olarak göreve getirildi. Orduya yeni bir coşku getirdi. 1773 baharında Bükreş'te yapılan anlaşmalar sona erince düşmanlıklar tekrardan başladı. Avrupa'ya yapılan bu sefer, Tuna Nehri'nde Silistre ile Ruscuk, Karadeniz'deki Varna şehri ayrıca Balkanlar'ın kuzey sınırlarındaki Schumla kaleleriyle sınırlı kaldı. İki ordu arasında birkaç adet savaş meydana geldi ki, genel olarak Türkler için kötü sonuçlandı. Ancak üç çok önemli kale olan Silistre, Varna ve Schumla Türklerin elinde olduğu için Rusya'nın kazandığı zaferler de pek işe .yaramadı

Bu sefer de Rusya'nın ezici gücüne karşın Türklerin Silistre ve Varna'da yaptığı savunma öne çıktı. Aynı yıl General Romanzoff Silistre yakınlarında Tuna Nehri'ni geçti. Türkleri yenerek onları kaleye doğru geri çekilmeye zorladı, kaleyi çoktan kendi bünyesine almıştı. Romanzoff daha sonra bölgeyi kuşatma altına aldı. Rus ordusu dıştan gelen savunmayı gayretle ve başarıyla durdurdu. Ancak zorluklar daha sonra başladı. Osman Paşa komutasındaki Türkler kahramanca savunma yaptı. Bölgenin bütün erkekleri orduya yardım etti. Sokalar da bile Ruslar ile savaşıldı. Sekiz bin askerini kaybeden Rusya geri çekilmek zorunda kaldı. Daha sonra

Romanzoff Korason’da Türklere ağır bir yenilgi yaşattı. Bu olay da Varna’nın yollarını açtı. Ancak yine burada da Türkler muhteşem bir savunma gösterdi, onlara Karadeniz’de bulunan Osmanlı donanması da yardım etti. 1773 seferi böylece son buldu. Sene bitimine doğru Sultan Mustafa öldü, yerine kırk sekiz yıldır inzivada olan kardeşi Abdülhamid geçti. Beklendiği gibi yıllarca hapis hayatı süren Abdülhamid de bulunduğu mevkii için pek uygun değildi. Abdülhamid barış yanlısıydı ve veziriazamlığını sürdüren Muhsinzade Paşa da aynı şekilde barış politikası .uygulamak istiyordu

yılında sefere çıkan veziriazam yirmi beş bin kişilik bir orduyla 1774 Schumla’dan yola çıktı. Tuna Nehri’nin yakınlarındaki Hirsova’da bulunan Ruslara saldırma niyetindeydiler. Bölgede bulunan Rus birliklerinin başında Suwarroff vardı. Daha sonra kendinden Rusya’nın en büyük generali olarak söz ettirecekti. Türkler tarafından saldırıya uğramayı beklemiyordu. Hirsova’dan yola çıktı ve Kostlidji’de veziriazamın ordusuyla karşılaştı ve ezici bir zafer kazandı. Türk kampı, bütün silahları ve mühimmatları Rusların eline geçti. Yenilgiye uğrayan ordu dağıldı, veziriazam Schumla’yı sadece sekiz bin askerle savundu. Ruslar Schumla ile başkent arasındaki iletişimi kesmek için bir manevra yaptı. Bunun üzerine Muhsinzade ateşkes ilan etmek için teklifte bulundu. Bu teklif Ruslar tarafından reddedildi; ancak barış antlaşması yapmak için şartları konuşmak istedi. Osmanlı hükümdarlığı adına veziriazam karar aldı ve 16 Temmuz 1774 yılında yedi saat süren görüşmelerin sonunda Kaynarca’da barış antlaşmasının şartları kabul edildi. Şartlar ise iki yıl önce Bükreş Antlaşması’nda Osmanlı’ya sunulan ve tarafından reddedilen şartlarla neredeyse aynıydı. Savaş sırasında Osmanlı bütün bölgelerde çıkan savaşlarda yenik düşmüştü böylece Rusya Avrupa’da Kırım, Eflak, Moldovya ve Basarabya’yı, Gürcistan, Mingrelia ve Kafkasları aldı. Şartlar belirgin bir şekilde makuldü. İmparatoriçe barış için çok istekli olmalıydı. Hükümdarlığının güney bölgesinde çok ciddi isyanlar çıktı. Polonya ile olan ilişkisi onu kaygılandırıyordu. Türkiye’ye karşı kaybettiği savaş çok büyüktü; ancak kazandıkları da bir o kadar fazlaydı. Ellerinin boş olması onun için çok .önemliydi. Türklerle antlaşma yapması için bu sebepler yeterliydi

I. Abdülhamid

Bu antlaşmayla beraber Rusya, Türkiye sınırlarında ele geçirdiği her yeri geri verdi. Ancak Kırım Türklere verilmedi. Kırım ve Basarabya'dan Polonya sınırına kadar olan bölge de Tatarların bağımsızlığı tanındı. Yerli bir prens başa geçti ve seçime Rusya ile Türklerin karışması yasaklandı. O zamandan beri iki devlet de "yeni devletin yurt içi, politik, sivil ve iç işlerine karışmadı." Ancak Rusya gelecekte genişlemek istiyordu. İmparatoriçe Kerç, Yenikale kalelerini ve Azoff ile Kinburn şehirlerini elinde tuttu. Gelecekte herhangi bir zamanda Rusya'nın Kırım'a girmek için kullanılabileceği yerlerdi. Türklere karşı kaybederek elinden çıkardığı Kırım'ı bir daha ele geçiremedi. Büyük ihtimalle ulemalar Müslüman bölgesinin Hıristiyan güçlerin eline geçmesini kabul edemezlerdi ve eğer Rusya bu konuda ısrarcı olsaydı savaş kaçınılmaz olacaktı. Oczakoff ve diğer taraftan Dnieper ve Kinburn Türklerin elinde kaldı. Ancak Karadeniz kıyılarında bulunan iki Karbartas ki bu bölgede Müslümanlar yaşıyordu, Rusya tarafından alındı. Bu istisnalar dışında savaş sonucu ile Rusların eline geçen Eflak, Moldova, Basarabya, Gürcistan ve Mingrelia gibi Osmanlı toprakları tekrardan sultana verildi. Eflak ve Moldova'da ise halkın Hıristiyan dinini özgürce yaşanması güvence altına alındı, bu şartla bölgeler Osmanlı'ya verildi. İleriki zamanlarda ise bölgede insanî ve cömert bir yönetim hakim oldu. Bu konuda itiraz etme hakkı da İstanbul ve diğer .bölgelerde Rus vekillerine verildi

Antlaşmada yer alan Osmanlı İmparatorluğu için Hıristiyan halktan gelecek tehlikelere karşı diğer cümle de eklendi. Cümle *"Görkemli Osmanlı Hükümdarlığı"* ile başlayarak şöyle devam etti: *"Hıristiyan dinini ve*

kiliselerini koruyacak, ayrıca Rus vekillerinin onları temsil etme hakkı .”verilecek

Söz konusu koşullar Rusya’ya başka bir Hıristiyan güce bağlı olmayan Hıristiyan halkı koruma hakkı verdi. Ayrıca bu koşullar Rusların kutsal Kudüs şehrine istedikleri zaman rahatça girmelerini sağladı. Rus gemilerine Karadeniz ve Akdeniz’de özgürce dolaşma izni de verildi; ancak Çanakkale ve Boğazlarla ilgili bir ekleme yapılmadı. Savaşın asıl sebebi olan Polonya antlaşma koşullarında yer almadı. Antlaşmaya iki gizli madde daha eklendi, birincisi Osmanlı’nın Rusya’ya üç sene içersinde dört milyon ruble ödeyeceği ve diğer madde ise Rus filosunun Archipelago’dan (Takımadalar) .çekilmesi yönündeydi

Birçok maddesiyle, söz konusu antlaşma tarihçiler arasında Türk İmparatorluğu’nun parçalanmaya başladığı an olarak görülmüştür. Karlofça Antlaşması Macaristan’da yaşayan Hıristiyan halkı Osmanlı hâkimiyetinden kurtarmıştı. Ancak bu antlaşma ilk defa Osmanlı’dan bir Müslüman bölgesini aldı ve Hıristiyan halkı temsil etmesi için Rusya’ya verdi. Bu çok büyük bir değişiklikti, Türkleri aşağıladı ve gelecekte .imparatorluğu çok tehlikeli bir iş içine soktu

Hiç şüphesiz ki, antlaşmanın şartlarını kabul etmesi için veziriazamın Osmanlı İmparatorluğu adına yüksek yetkileri vardı. Ancak antlaşma imzalandıktan hemen sonra geri çağırıldı ve görevden alındı. İstanbul’a doğru yola çıkarken zehirlenerek öldü. Bu fikir büyük ihtimalle sultanın vekilleri tarafından öne sürüldü. Bu denli aşağılayıcı bir antlaşmayı imzalayan Muhsinzade’nin düştükleri bu durumdan mesul olduğunu düşündüler. Antlaşmanın son imzası ise Kaynarca’da bulunan Rus yetkililerine kalmıştı; ancak onlar da Rusya için büyük bir utanç olan Prut Antlaşması’yla tarihlerinin aynı güne gelmemesi için imzayı dört gün .erteledi

Ottoman Empire
1792

XVII : YAŞ ANTLAŞMASI

1774-1792

yılında yapılan Kaynarca Antlaşması'yla on sekiz yıl boyunca barış 1774 hakim oldu. 1792 yılında yapılan Yaş Antlaşması'yla da Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü simgeleyen bir olay meydana geldi. On üç yıl boyunca I. Abdülhamid'in hükümdarlığındaki Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı ülkelerle barış söz konusuydu. Rusya ile yapılan son savaşlar yüzünde İmparatorluk yorgun düşmüştü. Sultan ve hükümeti hakkıyla devam ettirebileceğine inanmayan vekilleri, güçlü bir şekilde barış taraftarıydı. İmparatoriçe Katherine'nin kışkırtmalarına rağmen barış baki kaldı. Yetenekli ve bir o kadar da vicdansız olan bu kadın Kırım'ı tamamen ele geçirmek için dur durak bilmeden bu arzusunun peşinde koşturdu. Kaynarca Antlaşması'nın şartları gereği Kırım bağımsızlığına kavuşmuştu ve devletin başına da Tatar bir prens geçmişti. Ancak Rusya tarafından doğrudan ya da dolaylı yollardan Kırım'ın bağımsızlığının bozulması halinde bu durum Osmanlı için antlaşmayı bozmak anlamına geliyordu ve savaş sebebi olurdu. Ancak bunun yanında Osmanlı hükümdarlığının imparatoriçe ile savaşa girecek gücü yoktu. Bunun bilincinde olan imparatoriçe hiç şüphesiz ki bu yüzden birkaç sene daha harekâtlarını .sürdürdü

Katherine’nin amacına ulaşmak için attığı adımlar, daha önce topraklarını genişletmek için uyguladığı hareketleriyle çarpıcı bir şekilde benzerlik taşıyordu. Prenslerin çıktığı ailesinden Giray, Tatarlar tarafından seçimle Kırım’ın Hanı olmuştu. Rus temsilcileri de Giray yerine Şahin’i destekliyordu. Bu durumda hoşnutsuzluk yaratarak devlete karşı ayaklanma başlattılar. Bu arada her hangi bir genişleme ihtimalini kaçırmayan Katherine sözde huzuru sağlamak için bölgeye bir ordu gönderdi. Giray’ın tahttan indirilmesini zorla sağladı ve seçimlerle kendi istediği Şahin’i devletin başına geçirdi. Rus ordusunun yardımlarıyla başa gelen prens, Rus temsilcilerinin önerilerini dinlemenin gerekli olduğuna inandı ve bu sayede kendi halkı arasında sevilmeyen bir kişilik oldu. Prense karşı ayaklanma baş gösterdi. Prens de bu durumdan kurtulmak için imparatoriçeden yardım istedi. Bu sayede Rus ordusu yine sözde uzlaştırmacı görevi ile ortaya çıktı. Karşı gelen Tatarlar ya katledildi ya da ülkeden atıldı. Şahin’i tahtan çekilmeye zorladılar ve böylece imparatoriçe Kırım’ı kendi topraklarına kattı, sebep olarak da onları kötü yönetimden kurtarmak olarak gösterdi. Zavallı bir piyon olan Şahin de belli bir süre Rusya’da hapis yattı, daha sonra Türkiye’ye sürüldü ve burada da öldürüldü. Osmanlı hükümdarlığının Tatarları kurtarmak için bir savaşa girecek gücü yoktu. Böylece 1784 yılında iki büyük güç arasında bir antlaşma daha imzalandı, buna göre Rusya’nın Kırım üzerindeki hakimiyeti tanındı ve Tatarlar Karadeniz .kıyılarındaki bölgelere yerleşti

Daha sonra Katherine’nin daha büyük bir proje yöneterek Türkleri Avrupa’dan atma niyeti ortaya çıktı. 1779 yılında ikinci torunu dünyaya .gelince adına Konstantine koyuldu

Ona bakması için bir Yunan kadın tutuldu ve çocuğa Yunanca öğretildi. Bütün her şey sadece günün birinde İstanbul’un bir Yunan imparator .tarafından yönetilmesini umut ettiklerini göstermek için yapıldı

Bu arada Türkiye’de bazı sorunlar çıkmaya başladı, bu sorunların çoğu da Rus casuslar tarafından ortaya çıkarıldı. Yaşlı ancak çok cesur olan Cezayirli Hasan ki, artık Kaptan Paşa olarak çağırılıyordu, sultanın bütün .güvenini kazanmıştı. Ayaklanmaları bastırmak için kesin emir almıştı

yılında Suriye’de ayaklanma başlatan Şeyh Zahir’i yendi. 1778 1776 yılında Mora’da isyan çıkaran ve bu bölgeyi Orloff’un işgalinden kurtarmak için zamanında yardım alınan Arnavutları kovdu. Orloff’un

yenilgisinden sonra Mora’da kalıp, yasalara aykırı olarak kendi üstünlüklerini ilan ederek herhangi bir ayrımcılık yapmadan Türkleri ve Yunanları yağmalayıp katlettiler. Hasan ise onları yenmeyi başardı ve bu zalim kabadayıları kovdu. Daha sonra Hasan Mısır’da Memluklulların çıkardığı isyanı bastırmak için görevlendirildi. Ordusuyla bölgeye giderek tekrardan sultanın otoritesini bölgeye yaydı. 1787 yılında tekrardan Ruslara karşı açılan savaş yüzünden İstanbul’a çağırıldı, yetmiş beş yaşındayken Karadeniz’de Osmanlı donanmasının başına geçti, daha sonra da ordunun başkomutanı oldu. Hayatı boyunca ilk defa talihi ona sırt çevirdi ve ciddi .yenilgiler yaşadı

İmparatoriçe Katherine’nin davranışlarından Türkiye’ye karşı çok kışkırtıcı olduğu anlaşılıyordu. 1787 yılında Katherine ile Avusturya İmparatoru II. Joseph arasında bir anlaşma yapıldı. Kasti olarak Türkleri Avrupa’dan atma niyetiyle onlara karşı birleşmeye karar verdiler. Osmanlı’nın elinde bulunan bölgeler iki güç arasında paylaştırılacaktı ve .İstanbul’un başına Yunanistan geçecekti

İmparatoriçe en gözde ve himayesi altında olan Prens Potemkin komutasıyla Kırım’da büyük bir üstünlük kazandı, Potemkin’in de niyeti ülkesinin topraklarını genişletmekti. İmparator Joseph imparatoriçe ile Herson’da buluştu ve Türkiye’ye açacakları savaşın ayrıntılarını konuştular. Bir zafer takı inşa edildi ve üzerine de “Bizans’a giden yoldur” yazıldı. .Hemen ardından casuslar Eflak ve Moldova’yı karıştırmak için yollandı

Kırım hanına ait olan Basarabya ve Ochakov kalelerinde Türklere karşı iddialar atılmaya başladı. Türkler bu iddialardan çok rahatsız oldu. Birkaç yıllık barış sayesinde toparlanmışlardı. Kinburn şehrini ger almak ve hatta Kırım’ı tekrardan ele geçirmek gibi umutları vardı. Bu düşünceye herkes sahipti ve dîvân ile birlikte savunma için kalelerin yenilenmesini .beklemeden Avusturya ve Rusya’ya 15 Ağustos 1787 yılında savaş açıldı

Osmanlı tarafından büyük bir ordu Ochakov’a yollandı, Dinyester Nehri’nin ağzında bulunan kaleye doğru ilerlediler, amaçları Kinburn’a arkadan saldırmaktı. Onlarla çalışması için Hasan komutasında bir donanma da yollandı, ordunun nehirden geçerek Kinburn’a varmasına yardım etti. Ancak ne yazık ki, Kinburn’daki Rus ordusu askeri bir deha olan Suwarroff komutasındaydı. Türk ordusunun büyük bir yarısının nehirden karşıya geçmesine izin verdi ve daha sonra karadan onlara saldırdı. Nicolaf’tan de

küçük bir filo Osmanlı donanmasına saldırdı. Söz konusu strateji kesin başarı getirdi. Kinburn tarafına inan sekiz bin asker yenilerek katledildi. Hasan'ın neredeyse bütün filosu da yok edildi. Kinburn'a yapılan bu saldırı .tamamen bozguna uğradı

de iki savaşçı ülkeyi daha fazla etkileyen bir şey daha olamazdı.'1787 1788 yılının başlarında Avusturya imparatoru 10 Şubat'ta hiçbir neden göstermeden Türklere savaş açtı. Ancak Katherine ile yaptığı antlaşmanın koşullarını kendi bölgesinde çıkan sorunlar yüzünden erteledi. Daha sonra üstlendiği koşulları yerine getirmek için rahatladı. Türkler ise iki korkunç düşmanıyla yüz yüze geldi. Neyse ki Rusya güney bölgesindeki saldırısında tam güç kullanamadı; çünkü İsveç ile bir savaş patlak verdi. Bu durumda imparatoriçe, Moldova'ya ordu yollayarak Avusturya'ya yardım edemedi. Daha önce söz verdiği gibi Ege Denizi'ne de filo yollayamadı. Ancak Joseph iki yüz bin kişilik bir ordu toplayarak Türklere saldırmak için harekete geçti. Hemen ardından ne kadar beceriksiz bir general olduğunu kanıtladı. Savaşta emsali görülmemiş bir olay oldu ve imparator kendi .askerlerine karşı zafer kazandı

Rusya'dan yana bir tehlike olmadığını anlayan Türkler hemen bir ordu toplayarak Tuna Nehri'nden geçip, Mendia'da bulunan Wartersleben .komutasındaki Avusturya ordusu ile çarpıştı ve zafer kazandı

Joseph daha sonra yenilgiye uğrayan ordusuyla beraber Macaristan'ı korumaya gitti. Seksen bin askeriyle beraber veziriazama kolayca ulaşabileceği Slatina'da konuşlandı. Osmanlı'ya yapılacak olan saldırı için bütün hazırlıkların tamamlandığı anda imparator panik yaptı ve Temeşvar'a doğru geri çekildi. Geri çekilmeye gece yarısı başladı, bu durum orduda çok büyük bir kafa karışıklığına sebep oldu. Türklerin çok yakın ve saldırmak üzere olduğu haberi her yere yayıldı. Çok şiddetli bir panik baş gösterdi. Avusturya topçu sınıfı çok hızlı bir şekilde geri çekildi. Piyadeler ise geri çekilenleri Türkler sandı. Küçük nizamsız bir şeklinde dağılarak her yere ateş etmeye başladılar. Sabah olup da gün doğduğunda, nizamsız bir şekilde ateş açan birliklerin birbirlerini öldürdüğü ortaya çıktı. Bunun sonucunda tam tamına on bin asker muhabere dışı kalmıştı. Daha sonra Türkler gelerek gerçekten saldırdı. Avusturya ordusunu yendiler ve toplarıyla yüklerine el koydular. O yıl aynı bölgelerde bir daha savaş yaşanmadı. İmparator tedbir

almaya çalışırken otuz bin adamını kaybetti, kırk bini de hastalıktan öldü. .Bir daha ordunun başına geçmeye teşebbüs etmedi

yılında Ağustos ayına kadar Rusya da fazla bir girişimde bulunmadı, 1788 Potemkin kendini Ochakov’a istila eder halde buldu. Suwarroff yardıma gelene kadar kuşatma aralık ayına kadar sürdü. Onun cesur önerisiyle kaleye saldırıldı, bir çok kayıp vermelerine rağmen, Rusya bütün karşı çıkışları göz ardı ederek şehre girdi. Korkunç bir katliam sahne aldı. Şehir Rus askerlerinin eline bırakıldı. Kırk bin kişilik nüfusa sahip olan şehirden sadece birkaç yüz tanesi kaçabildi yirmi bin kişilik garnizon ise kılıçtan geçirildi. 1788 seferi onca kaybedilen cana rağmen Türklere çok zarar vermedi. Ochakov’u kaybettiler ve Kinburn ile Kırım’ı tekrar geri alma hayalleri yok oldu; ancak Avusturya’ya karşı güçlü bir savunma gösterdiler. .Joseph’in saldırısı rezil bir şekilde başarısız oldu

Bir sonraki yıl düzenlenen sefer ise Türklere daha çok zarar verdi. 1789 yılının başlarında sultan I. Abdülhamid öldü. Onun yerine yirmi yedi yaşındaki yeğeni III. Selim geçti, çok gayretli bir gençti ve vatanseverdi. Osmanlı’nın çoğu vârisine yapıldığı gibi amcası onu haremde inzivaya çekerek hapsetmedi. Olabildiğince özgürdü. Babası Mustafa ona, devletin tehlikelerle dolu olduğunu ve büyük reformların yapılması gerektiğini anlatan anılarını bırakmıştı. Bu genç adam da anıları uzun uzun çalıştı. Köklü değişiklikler yapılması gerektiğinin farkındaydı, çok akıllıca bir hareket yaparak ordusunun başına geçmedi, ordunun toparlanması için hiçbir atılım yapmadı ve onları şevklendirecek bir harekette de bulunmadı. Sarayındaki bütün birikimi hazineye verdi ve haremin deki kadınlarında hazineye yardım için mücevherlerini bağışlamalarını istedi. Reformları gerçekleştirmek için çok hevesliydi. Onun için hazırlanmış olan kaderden çok daha iyisine layıktı. Onun hükümdarlığı dönemi, çok acı bir şekilde .ülkesinin gerilemesine sebep olacaktı

İmparator Joseph iyi gitmeyen sağlığı sebebiyle Avusturya ordusunun başına geçemedi, bu, Türkler için çok büyük talihsizlikti. Yerine yedi yıl savaşlarında görev almış eski asker İskoçyalı Mareşal Loudon geçti, rütbeliler tarafından eğitilmişti ve yetenekleriyle ün salmıştı. Onun için “Centilmence savaşır” denirdi. Hızlı karar verme yeteneği ile tanınırdı ve yetmiş beş yaşını geçkin olmasına rağmen hâlâ zindeydi. Avusturya ordusuna taze bir ruh gelmişti. Mareşal Loudon Sırbistan ve Bosna’yı işgal

etti ve büyük bir başarı kazandı. Bosna'da Müslüman halk tarafından ciddi bir şekilde direnişe şahit oldu. Sırbistan'da ise Müslüman hükümdarlarından iğrenen Hıristiyan halkın yardımını aldı. Bu bölgelerin büyük bir bölümü ele geçirildi. Prens Coburg yönetimindeki diğer bir ordu, Suwarroff komutasındaki Rus ordusunun da katılımıyla Moldova'ya ilerledi. Sultan da Hasan'ı veziriazam ve ordunun komutanı olarak atadı. Hasan komutan Suwarroff gibi bir askerle karşılaşacak eşitlikte değildi. Moldova sınırında bulunan Fokshani'de Coburg'a karşı büyük bir ordu topladı. Türklerin üstün gücü karşısında Coburg şaşkına dönmüş olmalı ki, Suwarroff'un yapacağı bir iş olmasa da Avusturya ordusunu kurtarmak için otuz altı saatte dağlık bir bölgeden doksan altı kilometre boyunca geri çekildi. Akşam üstü gelebilen Suwarroff ise hemen Türk ordusuna saldırmak için hazırlıklara başladı. Bir sonraki gün, güneş doğmadan iki saat önce Türk kampına saldırdı. Daha zekice bir hareket yapılamazdı. Süngülerle saldıran Ruslar kampı ele geçirdi. Türkler bütün ağır silahlarını ve depolarını kaybetti. Aynı yılın eylül ayında Selim tarafından bir ordu .daha yollandı ve onlar da Suwarroff tarafından yenilgiye uğratıldı

III. Selim

İki büyük yenilgi İstanbul'da panik yarattı. Sultan halkını ve yönetimdekileri sakinleştirmek için itibarını zedeleyen ayrıca bir çok savaşta zafer kazanan, Yeniçerilerin daha ciddi bir şekilde eğitilmesini öneren ve reddedilen yaşlı ve cesur Hasan'ı öldürttü. Savaşı kaybetmelerinin sebebi olarak genelde Türkler ordunun başındaki kişiyi suçlar ve öldürtürdü. Komutanın vatan hainliği yaptığı ileri sürülürdü. Aynı devrim savaşlarında başarısız olan generallerin Paris Kongresi'nde giyotine

yollanması gibi; ancak şunu kabul etmek gerekir ki, uyarmak amaçlı bir .şeyler yapılınca gelecektekiler daha şevkli olur

Daha kuzeye çıkarsak 1789 seferinde Belgrat ve Semendire Avusturyalılar tarafından işgal edildi. Bir sonraki yıl Avusturya ve Rusya'nın zafer akımı iki olayla yerinde saydı. İlki; İmparator Joseph'in merkezci yönetim şeklini baskıyla ve düşüncesizlikle uygulamaya çalışmasından dolayı ayaklanmalar meydana geldi, bu sebeple ellerini Türklerin üzerinden çekerek ordularını geri çağırdı ve ayaklanmayı bastırmaları emredildi. 1790 yılının başında da öldü. Yerine zeki ve sağgörülü kardeşi Leopold geçti, Joseph'e hiç benzemiyordu ve kardeşinin .politikasını düzeltti. Türklere karşı asla Rusların yardımını istemedi

Avusturya'nın savaştan çekilmesinin bir diğer sebebi ise Prusya, İngiltere ve Hollanda ile politik ilişkilere girmiş olmasıydı. Bu güçler birbirleri arasında savunma anlaşması yapmıştı ve çoktan beraber hareket ederek büyük etkiler yaratmışlardı. Hollanda'daki Fransız baskısını ortadan kaldırdılar. Rusya ve İsveç'in arasında girerek aralarına barışı getirdiler. Şimdi de hiçbir gözdağı vermeden Türkiye ile Avusturya arasına girerek arabuluculuk yapmayı teklif etmişlerdi. Bu güçler arasında ateşkes imzalandı. Joseph'in ölmesi bu anlaşmayı kolaylaştırmıştı. Şartlar Türkler tarafından kabul edildi. Savaş öncesindeki şartlar Sistova (Ziştovi) Antlaşması'na dahil edildi. Avusturya'nın aldığı Bosna, Sırbistan, Eflak ve Semendre ile Belgrad'daki kalelerle birlikte Hırvatistan'daki küçük bir bölge olan Eski Orsova hariç Türkiye'ye geri verildi. Avusturya'nın çok önemli kazanımları olmadı ve savaşta da çok zayıf bir dönüş yaptı. Ancak yeni İmparator Leopold, Polonya ya da Türkiye'nin parçalanmasından paylarına bir şey düşmesini istemiyordu. Onun zamanında, daha sonra yaşanan olaylar farklı sonuçlar doğurdu ve Polonya ihtimal dâhilinde olsa .da sömürülmedi

Avusturya'nın Ruslar ile ortak olup Türklere karşı birlikte hareket etme anlaşmasından çıkması İmparatoriçe Katherine için büyük sorun yarattı. Ancak İsveç ile yaptığı barış antlaşmasıyla dengeler tekrardan sağlandı ve mevcut düşmanına saldırmak için karada ve denizde bütün gücünü kullanabilecekti. Hâlâ Türkleri Avrupa'dan atarak İstanbul'a Yunan imparatoru getirme projesine bağlıydı. Yunan halkını ikna etmek için Yunanistan'a bir çok casus yolladı. "Hıristiyanlığın düşmanı olan ve ülkeyi

zorla alan düşmanına karşı birlik olmaları, Yunanistan’ın eski özgürlüklerini ”.ve bağımsızlıklarını kazanması için yardım etmelerini istedi

yılının başında Yunanistan’dan bir temsilci heyeti St. Petersburg’da 1790 .imparatoriçeyi ziyaret etti ve dileklerini ilettiler

> Biz hiçbir zaman (öyle söyleniyor) sizden hazine istemedik, şimdi de istemeyeceğiz; biz sadece satın alamayacağımız için savaşa girmek amacıyla top mermisi ve barut isteyeceğiz. Barbar Müslümanlardan kurtulmamız ancak sizin sayenizde olur. Onlar ki, bizim ülkemizi zorla aldı. Atina ve Lakedaimōn’un (Sparta) soyundan gelenleri zalim, umursamaz ve vahşi olandan kurtararak özgür bırakmanızı istiyoruz. Öyle bir millet ki, önemini hâlâ kaybetmedi, özgürlük .ateşiyle yanıp tutuşuyor, barbarların yok edemediği bir milletiz

Buna karşılık imparatoriçe yardım sözü verdi. Daha sonra onlara genç Prens Constantine’yi tanıştırdı ki, prens yunanca konuştu; *“Gidin ve ”.isteğiniz her şey yerine getirilecektir*

Levant’taki zengin Yunanlılar amaçlarına destek vermek için çoktan süvari birliği ile on üç firkateyni bir araya getirmişti. İmparatoriçenin emriyle Trieste’de silahlar dağıtıldı ve büyük Yunan Amiral Lambro Caviziani komutan olarak başlarına verildi. Süvari birliği toplandıktan sonra Ege Denizi’ne açıldılar ve üs olarak seçtikleri Sakız Adası’na gittiler. Aynı sularda bulunan Türk donanması ise çok kötü durumdaydı. Türk gemilerinin en iyileri Karadeniz’de bulunmaktaydı. Ancak Cezayir korsanları Osmanlı’nın yardımına koştu ve birkaç Türk gemisiyle birlikte Yunan üssünde deniz savaşı meydana geldi.Yunanlıların bütün gemilerini .batırdılar

Karada bulunan Rus ordusu daha talihliydi. 1790 yılında yaptıkları başlıca operasyonları Tuna Nehri’nin kuzey kolundan altmış beş kilometre uzağında bulunan çok önemli İsmail Kalesi’neydi. Bu şehir Türklerin elinde olduğu sürece, Basarabya’dan Bulgaristan’a doğru işgalci birlikleri çıkarmak imkânsızdı. Kale çok büyük bir garnizon tarafından savunuldu. Suwarroff yine Potemkin tarafından çok basit bir emirle kolordunun başına getirildi. *“Ne pahasına olursa olsun, İsmail’i alacaksın”*. Kalenin yakınlarına geldikten altmış gün sonra Suwarroff askerlerine saldırmayı emretti. *“Kardeşlerim, karargah olmayacak, kumanyamız sınırlı.”* Çok feci can kayıplarıyla şehir yerle bir oldu. Suwarroff’un bile daha önce tecrübe etmediği şekilde vahşice katliamlar gerçekleşti. Otuz dört bin Türk yok oldu. Suwarroff katliamlar bittiğinde gözlerinin yaşlarla dolduğunu bir

arkadaşına itiraf etti. Böylesine bir katliam son bulduktan sonra döktüğü sahte gözyaşları alışılmış bir olaydı, olayları dindirmeye çalışmadı bile. Kazanılan zaferin haberleri St. Petersburg’a ulaştığında imparatoriçe İngiliz elçisi Sir C. Whitworth ile görüşüyordu ve ona alaycı bir gülüşle şu sözleri söyledi: “Umarım beni St. Petersburg’dan atmak isteyenler İstanbul’da ”.emekliliğimi geçirmeme izin verirler

Bu arada İngiltere, Prusya ve Hollanda, Avusturya ve Türkiye arasında arabuluculuk yapılıp, barışın gerçekleşmesi sağlandı. Daha önce Rusya ve Türkiye arasında yapılan anlaşmadaki gibi savaş öncesi durumlar geçerli olacaktı. 1790 yılında imparatoriçeye de arabuluculuk yapmayı önerdiler. Prusya kralının bu teklifine kızgınlıkla cevap verdi ve aracılığı kabul etmedi. Şöyle söyledi: *“İmparatoriçe, ne zaman isterse o zaman barış yapar ya da savaşır, hiçbir şekilde kendi hükümetiyle ilgili ilişkilerde müdahaleye izin vermez.*” Aslında Ochakov’un, Dinyester Nehri ile Bug Nehri’nin arasındaki bölgesinin tamamen kendi hakimiyetine geçeceği ve diğer aldığı yerlerin Türkiye’ye geri verilmesi koşulunun olduğu bir barışa çok da soğuk bakmıyordu. Birleşik kuvvetler bu koşulları kabul etmek istemedi ve Ochakov’u Türkiye’ye geri vermek için askeri güç toplamaya .başladı

Türklerin Büyük Britanya’dan imparatorluğuna yardım etmesi için teklif götürmesi yeni bir politika anlayışını ortaya koydu. Hükümetleri 18. yüzyılın büyük bir bölümünde Rusya ile yakın ilişkiler içersindeydi. Güttüğü bu politika Fransa’yı kıskandırıyordu. Rusya’nın denge getireceğine inanıyordu. Rusya’nın Türklere karşı yürüttüğü projelere asla karşı gelmedi. Dış politikayı yürüten Lord Chatham Türkler ile yakın ilişki içersinde olmayı hiçbir zaman istemedi. Ayrıca 1784 yılında imparatoriçenin Kırım’ı almasına aldırış etmediler. O zamanlar Charles Fox İngiltere’nin dışişleri bakanıydı, o da Chatham gibi Rusya’nın tarafını :tutuyordu. Şöyle yazdı

> Benim yürüttüğüm dışişleri politikası çok köklüdür. Rusya da dâhil olmak üzere kuzeydeki .kuvvetlerle yürüttüğümüz birlik bütün İngilizlerin devam ettireceği bir sistemdir

yılında Pitt’in güney doğuda Türklerin yararına dengeyi sağlamak 1790 .için Rusya’ya karşı Prusya ile birlik olması çok farklı bir yaklaşımdı

İngiliz hükümeti arabuluculuk teklifini yeniledi. Bir elçiyi St. Petersburg'da bulunan imparatoriçeye bu teklifi sunmak için gönderildi. Eğer Rusya savaş öncesi durumları baz alarak bir barış antlaşmasını kabul ederse, İngilizlerin Türklerden, Kırım'dan vazgeçtiklerine dair resmi bir söz alacağını söyledi. İmparatoriçe bakanları tarafından yolladığı cevapta, birleşik kuvvetlerin benzersiz bir davranışta bulunmasından dolayı kızgın olduğunu, sonsuz bağımsızlığı olan bir egemenliğe rastgele söylemlerde bulundukları sinirlendiğini ve onun onuruna uyan olan koşulları belirlemek için yardım istemediğini belirtti. Şanlı ve şerefli uzun süren hükümdarlığını küçülteceğine, imparatoriçe her türlü riski alırdı. Ayrıca sadece İngiltere :krallık makamını kabul ederdi

> Ne kadar her şeyi güvence altına alacaklarını belirtseler de o Ochakov ve bölgesi için ısrar etti.[15]

.Whitworth To Leeds, 10 Ocak 1781, Adli Sicil Bürosu 15

Bu cevap çok önemliydi; çünkü Rusya'nın niyetinin apaçık ortaya seriyordu. Rusya Türkleri Avrupa'dan atmak için her türlü savaşa hazırdı. Rusya bir çok zafer kazanmasına rağmen yaralılardan ve ölümlerden çok fazla kayıp verdi, ayrıca hastalıklar sebebiyle de kayıpları oldu. Ayrıca imparatoriçenin elleri yine bir sorunla doluydu. Polonya ile yaşadığı sorun Türkler ile ilgili projesine devam etmesini engelliyordu. İkinci bir parçalamaya karar verildi. Bu sorundan kurtulmak onun için çok önemliydi. .Ancak buna rağmen Ochakov'a bırakmıyordu

Bu arada İngiliz ve Prusya Hükümetleri birbirleri ile iletişim halindeydi. Ochakov ve bölgesinin geri verilmesi konusunda ısrarcı olmayı anlaştılar ve savaş öncesi koşulları baz alarak barış olmasını istiyorlardı. Avusturya ve İsveç söz konusu şartlar altında barış yaptı, birleşmiş kuvvetler de Türkler için bundan daha fazlasını istemiyordu. Ayrıca söz konusu bölgeler .Türklere verilmezse Türkler ihanete uğramış hissedecekti

Savaş öncesi koşulları kabul ettirmek adına birleşik kuvvetler silahlanarak arabuluculuk yapmaya karar verdi. İngiliz hükümeti Baltık Denizi'ne otuz dört gemilik bir filo yolladı bu sırada Prusya'da Livona'ya doğru askerî birlikle ilerlemeye başladı. Hiçbir kuvvet bu sefer sırasında bölgeleri ele geçirmeye çalışmayacaklardı, tek amaçları Karadeniz'de Osmanlı .hükümdarlığının güvenini sağlamak olacaktı

Bu durumda Mr. Pitt, 28 Mart 1791 yılında Avam Kamarası'na bir mektup gönderdi ve kraldan, Kraliyet birliği için levazım istedi. Pitt'in konuşmasını özetleyen Mr. Lecky, Pitt'in kendini haklı çıkarmak için çoğunlukla Prusya'nın yararı adına, Büyük Britanya'nın onu savunmak .zorunda olduğunu söyledi

:Pitt'in söylemi ile

> Bütün Avrupa kuvvetleri arasında Prusya İngiltere'ye yarar sağlayacak en önemli ülkedir. Ayrıca söz konusu olaylar onun için çok tehlikelidir. Avrupa kuvvetleri arasında Türkiye İmparatorluğu çok önemli bir ülkedir, eğer bu imparatorluk çöker ya da yok olursa hatta istikrarsız ve tutarsız bir duruma düşerse Prusya bundan çok ciddi bir şekilde etkilenecek…Rusya'nın genişlemesinin diğer Avrupa ülkelerine maddî zararlar vermeyeceğini düşünen var mı?...Polonya'ya Prusya kadar etki etmeyebilir. Bu güçlü ve hırslı komşu kendini Prusya sınırlarında toparlamaya çalışırken, Prusya onlara yardım edemeyecek duruma geldiğinde Danimarka ve İsveç'in hali ne olur? Daha sonra bütün Avrupa'nın güvenliği tehlike altına girer. Türklerin memnuniyetsizce gireceği savaşın sonu ne olursa olsun, Rusya bu savaşla güçlenirse, bu durum sadece iki gücü .etkilemeyecek, geri kalan Avrupa devletlerinin hepsini etkileyecek

Baltık Denizi'ne çok büyük ve Karadeniz'e de küçük bir filo yollanmasını istedi. Pitt'in sunduğu bu öneri Charles Fox tarafından şiddetle reddedildi. Yaptığı konuşma ile Avam Kamarası'nı ve ülkeyi etkiledi. Konuşmasını :şöyle sürdürdü

> Rusya'nın Ochakov ve çevresini almak istemesindeki ısrarcılığı son derece adalet dışı ve politikaya uygun değil. Bu durum adil değil; çünkü Rusya savaşta mütecaviz ülke değildi, kazandığı büyük başarıya rağmen imtiyaz vermeye razı oldu ve dengeli davranışlar sergiledi. Bu politik bir yaklaşım değildir; ancak pahalı ve tehlikeli bir savaşın sonucu olarak feragat etmek olabilir, muhtemelen bu da sonsuza kadar sürer. İngiltere'ye karşı ters bir tutum göstermeyen bu denli değerli bir müttefik bizim için değerlidir. Rusya İngiltere'nin müttefikidir. Söz konusu politikayla İngiltere ne kazanacak? Rusya'nın Dinyester'deki kaleyi ve Karadeniz'in çevresindeki çorak toprakları elde etmesiyle İngiliz kuvvetleri ne kazanacak ya da ne kaybedecek? İngiltere'nin savunma müttefiki Prusya ile birbirlerine bağlı oldukları düşüncesi son derece saçma ve tehlikelidir. Eğer müttefikimiz bu şekilde bir yol seçerek olayı çözümlemek istiyorsa, hücum müttefiklerinin uğursuzluğunu üstüne çeker ve bizi Avrupa'da çıkan her münakaşaya dahil eder. Biz ancak herhangi bir saldırı olduğu takdirde Prusya'ya malzeme yardımında bulunuruz. Ona karşı bir saldırı gerçekleşmedi. Son derece barış içersinde yaşıyor. Kesinlikle tehdit altında da değil. Rusya'nın kazanacağı yeni topraklarla Prusya'nın zarar göreceği de şüpheli, gelecekte Prusya'ya savaş açmak için kullanılma ihtimali olan, başka bir .ülkenin kendi topraklarını genişletmesine engel olmak da İngiltere için çok anlamsız

Fox da daha önce Fransız Devrimi'nde anlaşmazlığa düşmüş olsalar dahi .çok güçlü bir söylev ile Burk tarafından desteklendi

> Osmanlı İmparatorluğu Avrupa dengeleri söz konusu olduğunda yeni bir imparatorluk. Türkler, genel olarak kendini tamamen Avrupa'ya kabul ettirmeye çalışan Asyalılardır. Onlara Avrupa'da bir ağırlık kazandıracak politika ve bakanlık, gelecek nesillerin lanetini hak etmektedir. Tuna Nehri'ne sınır olan güzeller güzeli ülkelerin tahrip edilmesi için Avusturya İmparatorluğu'na verildiğinde yaşadığı korkuyu anlattı. Devlet adamlarımızı aynı şekilde zalim ve insanî olmayan bu politikayı kabul etmeye zorlayarak onları da ateşe mi atalım? Pitt gibi zeki bir adam, ülkeyi tamamen maceracı bir politikanın içine sokacak, en eski müttefikimiz ve dostumuzu kurban edecek ve kendi babasının kurduğu politikayı kabul etmeyecek boş ve uçarı esaslar için gayret gösterecek koşulları onaylarsa bu parlamento daha önce görülmemiş bir politikayla baş başa .kalır

Pitt'in önergesi geçirilmeye çalışıldı; ancak her zamanki kazandığı kendi partisinin oylarından azınlıktaydı. Konu üzerine iki ayrı tartışma ortaya çıktı. Buna rağmen Pitt çoğunluğu sağladı ve böylece Avam Kamarası ve ülkenin çoğunluğu Türkiye adına Rusya ile savaşa girmek istemediğini belirtmiş oldu. Pitt akıllıca bir iş yaparak savaş kararından vazgeçti. Avam Kamarası'ndan teklifini geri çekti. Dışişleri Bakanı olan Leeds dükü kendi rızası ile görevinden ayrıldı. St. Petersburg'da bulunan İngiliz elçisine acilen bir mesaj daha iletildi ve tehdit içeren gönderinin çara ulaşmasını .neyse ki son anda engellediler

Charles Fox'un Pitt'i politik anlamda yenmesini Sir E. Creasy vicdansız ve vahşi bir politika olarak değerlendirdi. Bay Leckly ise Fox'un argümanının içeriğini kabul etti ve Pitt'in yaklaşımını ise ayıpladı. Particilik anlayışı aklanamadı. Charles Fox'u suçlayacak bir durumu asla kaçırmazdı, Amerikan kolonileriyle yaptığı savaş ve Fransa'daki devrim hareketlerinde de aynısını yapmıştı. Belki bu konuda şunu söylememize izin verilebilir; yüksek otoritelere rağmen Pitt'in Rusya'ya karşı savaş açma teklifinin .reddedilmesiyle ülkeye çok büyük bir yarar sağlandı

Anayasa tarihinde başbakan tarafından yapılan teklifin oylarla değil de Avam Kamarası'ndaki tartışmalarla hükümet ve krallık tarafından .reddedilmesi bir ilkti. Bu erdemli olayı Fox sağlamıştır

Bu arada Türkler Tuna Nehri'nde yenilgiye uğramaktaydı. Ordularını toparlamak için umutsuz çabalar sarf etmekteydi ancak Rusya'nın emektar askerlerine karşı gelebilecek durumda değillerdi. 1791 yılının Ocak ayında Kutuzov idaresindeki Rus ordusu Babadağ'da Osmanlı ordusuna savaş açtı. Kırk bin kişilik Rus ordusuyla Prens Repnin Tuna Nehri'nin kıyısındaki Mokşi'de yetmiş bin Türk askerini yok etti. Türkler aynı şekilde Karadeniz

bölgesinde de talihsizdi. Rus ordusu Kuban bölgesini istila etti ve Türk .ordusunu yendi, böylece bütün bölgeyi hâkimiyeti altına aldı

Bunca olayın ardından Divan çaresiz kaldı. Hiçbir bölgeden Türklere yardıma gelen olmadı. Anlaşma yapmak istediler. Aynı zaman da İmparatoriçe de bunu istiyordu. Kosciuszko komutasında bir orduyla Polonya'da çıkan ayaklanmayı bastırmak için bölgeye gitmek istiyordu. Basarabya, Eflak, Moldova ve Kuban'da aldığı zaferlere rağmen sadece Ochakov'deki kale ve Dinyester ile Bug Nehri'nin arasında ki ülkeyi istiyordu, diğerlerinden vazgeçmeye hazırdı. 1791 yılının Ağustos ayında hiçbir arabuluculuğa gerek kalmadan antlaşma şartları iki taraf tarafından kabul edildi. Bir sonraki yılın Ocak ayında ise bu şartlar Yaş Antlaşmasının temelini oluşturdu. Bu antlaşmaya göre, Dinyester Nehri Rusya'nın yeni sınırını çizdi, ve batısında kalan bütün bölgeler Türklerin oldu. Aynı zamanda Rusya Kuban'ı da Türklere verdi; ancak antlaşmaya imparatoriçenin bu bölgedeki küçük eyaletlerin koruyucusu olduğu da .eklendi

Potemkin'in Tuna eyaletleri dışında bölgelere yayılması yasaklandı. İstanbul'un bir Yunan İmparatorluğu olması hayali ise ertelendi. Polonya doğumlu olan Potemkin Rusya ordusundaki çavuşlar tarafından büyütülmüştü, yedi milyon sterlinlik bir servet bırakarak antlaşmadan .birkaç gün sonra öldü

Dört yıl içersinde imparatoriçe Polonya'nın parçalanmasını sağladı, Rusya için aslan payını aldı. Eğer yaşasaydı, bölgeyi Osmanlı İmparatorluğu'na saldırmak için kullanabilirdi. Bu arada Yunanistan onlara .hükmedenlerin merhametli kollarına terk edildi

XVIII : BÜKREŞ ANTLAŞMASI

1792-1812

Yaş Antlaşması’ndan yirmi yıl sonra, 1812 yılında yapılan Bükreş Antlaşması’yla Osmanlı’nın sahip olduğu bir bölge daha Rusların hâkimiyetine geçti. Geçen süre boyunca Türkiye tarihi çoğunlukla Napolyon Savaşları içinde bulunduğu durumla ilgilidir, ancak .imparatorluğun çökme dönemiyle pek bağlantılı değildir

yılında Rusya ile savaşın son bulmasıyla Sultan Selim Fransız 1792 Devrimi'nden kaynaklanan karışıklıklardan uzak durmaya çalışarak barışı sağlamak için elinden geleni yaptı. Ülkenin bütün idari bölümlerinde reform yapılması gerektiğinin farkındaydı, en önemli reformlar da anayasa ve askerlerin eğitimi için yapılmalıydı. Yeniçeriler devlet için ciddi tehlike olarak görüyordu. Birçok reform düzenledi. Ancak 1798 yılında çıkan ayaklanmalarla başlayan savaş, reform çalışmalarının önünü kesti. Savaş hiç beklemediği bir anda ortaya çıktı, hiçbir sebebi ya da bahanesi olmadan, yıllarca Avusturya'ya karşı Osmanlı'yı koruyan Fransa'nın Devrimci Hükümeti tarafından bir anda vuku buldu. Fransa bir anda Türkiye'nin en yakın komşusu haline geldi. General Bonapart'ın İtalya'da kazandığı zaferlerden sonra, 1797 yılında yapılan Campo-Formio Antlaşması'yla, Venedik Cumhuriyeti ortadan kalktı. Venedik ile beraber birçok İtalyan bölgesi Avusturya'nın hakimiyeti altına girdi. Cumhuriyet'in Adriyatik Denizi'nde hâkimiyeti altında bulunan İyonya Adaları ile anakarada bulunan Preveze ve Parga gibi şehirler Fransa'nın oldu. Venediklilerin zulmünü yaşayan ada sakinleri hükümdarlarının değişmiş olmasını çok iyi karşılandı. Fransa'nın oluşturduğu hükümler Doğu'da yapılacak olan genişleme planlarının tutkusuyla doluydu. Osmanlı İmparatorluğu'nun son bulmak üzere olduğu düşünülüyordu. O dönemde Osmanlı'nın mevcut durumunu haklı çıkaracak birçok olay vardı. Devletin merkezî iktidarı etkisizdi. Janina'nın (Yanya) Ali Paşa'sı, Vidin'in Pazvantoğlu ve Akka'nın Cezzar Paşa'sı gibi birçok bölgenin paşası Osmanlı ile bir bütün olduklarını kabul ediyordu; ancak sultana bağlı olmadıkları aşikardı. Mısır fiilen Memluklular tarafından yönetiliyordu. Osmanlı hükümdarlığı tarafından Mısır'a atanan paşanın başında yetkili bir merci yoktu. İtalya'daki ordunun başında olan Bonaparte, çeşitli bölgelere casuslar yollayarak ayaklanma başlatmak istiyordu, özellikle de halihazırda ayaklanmaların olduğu Yunanistan'a yolladı. İlk bakışta amacının Osmanlı'nın Yunanistan ve Avrupa bölgelerinde sahip olduğu toprakları alarak Fransız topraklarını genişletmek olduğu anlaşılıyor. Bir kısmı İtalya ile savaşan kıdemli askerlerden oluşan kırk bin kişilik ordu Toulon'da toplanmıştı. Bilmedikleri bir istikamete doğru onlara eşlik etmek için iki yüz nakliye gemisi de yola çıktı, ayrıca on beş tane savaş gemisinden oluşan çok güçlü bir filoları da vardı. Diğer on beş firkateyn de konvoya katıldı. Bonapart'ın etkisiyle

Beşler Heyeti Mısır’ı istila etmeye karar verdi. Bir darbe meydana gelecekti; ancak Osmanlı hükümetine karşı değil, Fransa’nın savaşta olduğu İngilizlerle karşı olacaktı. Mısır’ı aldıktan sonra, Hindistan’ı ele geçirip Fransa için İngiltere’nin yıkıntıları arasında Doğu İmparatorluğu kurmak gibi hayaller ve rüyalar vardı. Mısır’a yapılan saldırının aslında Osmanlı hükümetine karşı yapılmadığını ima etmeye çalıştılar, bunu da Memluklular tarafından zalim ve acımasız bir yönetim uygulandığını öne sürerek başardılar. Sultana karşı savaş ilan edilmedi. Memluklulara baskın yapılmasına boyun eğmes bekleniyordu. Seferin yapılacağı istikameti belli etmemek için çok büyük bir gizlilik içindeydiler. 19 Mayıs 1798 Bonapart komutasındaki ordu Toulon’dan yola çıktı. Onunla beraber İtalya’da beraber savaşan birçok yetenekli generali ve Mısır’daki anıtları incelemeleri için de bir hayli bilgini de yanına aldı. Beşler Heyeti’nden Bonapart’a gelen emirler aslında hiç şüphesiz Bonapart’ın kendisi tarafından hazırlanmıştı. :Bunlar

> İngilizleri doğuda hâkim oldukları ve ulaşabildiği bütün bölgelerden atmak ve Kızıl Deniz’deki askerî merkezlerini yıkıp yıkmak, Süveyş Kanalı’nı bağlayan kara parçasını ele alarak .Fransızların o sularda kesin hâkimiyetini sağlamak

Bu muhteşem filo ve ordunun istikameti kesinlikle İngiliz hükümeti tarafından bilinmiyordu. Ancak Akdeniz girişinde Lord St. Vincent komutasında İngilizlerin çok büyük bir filosu bulunmaktaydı. Toulon’daki Fransız filosunu izlemeleri için bu filonun büyük bir bölümünü ayırarak Nelson’un kumandasına bıraktı. Fransız filosu ile aynı sayıda savaş gemisine sahiplerdi, ancak gemiler o kadarda büyük değildi ve daha az .silahları vardı. Fırkateyn açısından da eksik kalıyorlardı

Napolyon Bonapart

Toulon'dan üç hafta önce kaçan Fransız filosu 10 Temmuz'da Malta'ya vardı. 1565 yılında Osmanlılara karşı adayı çok iyi bir şekilde savunan St. John'un şövalyeleri Fransızlara karşı son derece yetersiz bir savunma gösterdi. Silahşor Rahiplerin çoğu ahlaksız davranışlar sergileyip, yozlaşmışlardı. Eninde sonunda teslim oldular. Bonapart adayı topraklarına .kattı ve Eski Düzen küçültücü bir şekilde son buldu

Dört bin askerini Malta'da bırakan filo Girit'e doğru yola koyuldu, ancak Nelson'un adayla alakadar olduğu haberini öğrenen Bonapart, İskenderiye'ye doğru yelken açmaya karar verdi. İlk defa burada ordusuna .istikametlerini bildirdi

:Yazdığı resmî bildiride şöyle hitap etti

> Askerler, öyle bir işgal gerçekleştireceksiniz ki, bunun sonucunda bütün dünya medeniyetlerini ve ticaretini tahmin edilemeyecek kadar değiştirecektir. İngilizlere çok şiddetli bir şekilde darbe yapacaksınız. Onlara son bir ölümcül darbeyi vurmak için beklerken… İngiliz ticaretinden son .derece yararlanan Memluklular sizin bölgeye varmanızdan birkaç gün sonra ortadan kalkacaktır

Bu arada Nelson Fransız filosunun Toulon'dan ayrıldığını öğrendiğinde, zeki bir hamle yaparak onların Mısır'a yöneldiklerini tahmin edip rotasını değiştirerek aynı istikamete doğru ilerledi. Düşman filosunu İskenderiye'de bulmayı umut ediyordu. 28 Haziran günü İskenderiye'ye onlardan önce

vardı; ancak Fransız filosnu etrafta göremeyince Sicilya'ya doğru ilerledi. İki filo birbirlerini Girit Adası'nın yakınlarında geçti, eğer hava açık olmuş olsaydı kesinlikle fark ederlerdi, ancak yoğun sis ve firkateynlerin gözcülük yapma isteklerinden ötürü Nelson çok yakınındaki düşmanını göremedi. Hiç şüphesiz ki Fransız filosunun sahip olduğu iki yüz nakliye gemisi onlara ayak bağı olacaktı ve bütün donanma eşi benzeri olmayan bir yenilgi yaşayacaktı. Bu olay gerçekleşmiş olsaydı Korsikalı generalin kariyeri ve Avrupa'nın tarihini etkileyecekti. Son derece şanslı olan Fransız donanması ve ordusu 1 Temmuz'da sağ salim İskenderiye'ye vardı ve karaya ayak bastı. Savaş gemileri limana yanaşamadı ve Abukir koyuna demir attı. İskenderiye küçük garnizonunun gösterdiği zayıf savunma sonrasında ele geçirildi, Bonapart da hafif bir şekilde yaralandı. Bir hafta sonra ordu .Kahire'ye doğru ilerlemeye başladı

Bonapart, daha sonra Mısır halkına yalan ve abartılarla dolu kendine özgü açıklamalarından birini yaparak, aslında Memluklulara karşı savaş .açtıklarını kesinlikle onlara ya da sultana karşı gelmediklerini söyledi

> Çok uzun yıllar boyunca Gürcistan'dan köleler satın alındı ve Kafkaslar dünyanın en güzel yerlerini zalimce yönetti; ancak yüce Tanrı ne yapacağını çok iyi bilir, onların imparatorluğunun yok olmasını buyurdu. Mısır halkı, size buraya dininizi yok etmeye geldiğim söylendi. Onlara inanmayın. Size haklarınızı sunmaya geldim, gaspçıları cezalandıracağım, Kur'an'a ve Allah'a ve Peygamber'e Memluklulardan daha çok inanıyorum. Bizim tarafımızı tutanlara ne mutlu, daha refah içinde zenginlik içinde yaşayacaklar….Ancak Memluklularla bir olup bize karşı gelenlerin geleceğinde keder var… Herkes Memlukluların ortadan kalkmasıyla Allah'a şükredecek ve "Padişahım Çok Yaşa" ve "Onun arkadaşı Fransız ordusu sen çok yaşa" diye .bağıracaklar. Memluklulara lanet olsun ve Mısır halkının da şansı bahtı açık olsun

Büyük ve şanlı ordu Kahire'ye doğru ilerlerken sıcak ve kum yüzünden çok büyük acılar çekti. Askerler kendi aralarında, hiçbir zenginliği ve yağmalayacak hiçbir şeyi olmayan bu ülkeye neden geldiklerini konuşmaya başladı. Ancak yol boyunca Memluklularla iki kere karşılaşıp, savaştılar ve her seferinde de zafer kazandılar. İki savaşta da karşılaştıkları ordu az çok on iki bin askerden oluşuyordu, bunun beş bini Memluklu diğerleri ise eğitimsiz fellahlardı. Ancak otuz bin kişilik Fransız ordusu karşısında hiçbir işe yaramadılar. Bonapart'ın Kahire'ye yaklaşmasıyla şehir, geri çekilen Mısırlılar tarafından yağmalandı. Kendisini onların hayatlarının ve mülklerinin koruyucusu olarak tanıttı. Bölgenin düzenini refahını tekrardan .sağladı ve hiç zorlanmadı

Bu arada donanmasıyla Napoli’ye dönen Nelson, Fransız donanmasının kesin hedefinin haberini aldı. Böylece dümenini Mısır’a doğru çevirdi. 1798 yılının unutulmaz 1 Ağustos günü, Abukir Koyu’nda demir atan düşman donanmasıyla karşı karşıya geldi. Şanlı ve muhakkak savaşın hep .anlatılan hikâyesini tekrar etmeye gerek yok

Amiral Brueys komutasındaki Fransız donanması, sayıca fazlalıkta olan ve çok silahı bulunan İngiliz filosu tarafından yok edildi. Amiral öldürüldü ve sancak gemisi havaya uçuruldu. Sadece iki gemisi kaçabildi ki, onlar da Fransa sularına varmadan yakalandı. Böylece Fransız donanmasıyla Fransa .hükümeti arasındaki iletişim tamamen kopmuş oldu

Mısır’da umutsuzca karaya oturdular. Bonapart söz konusu yıkımı 19 Ağustos’a kadar öğrenemedi, İbrahim Paşa’nın idaresinde olan Memlukluların bulunduğu bir ülkeye yaptığı seferde, yenilgiye uğradı ve :ülkeden atıldı. Olayı şu şekilde yorumladı

> Peki o zaman!.Bu tip ülkelerde kalabilmek gereklidir; ancak olmazsa da eskiler gibi çekip .gidilmelidir. İngilizler bizi umduğumuzdan daha kötü durumlara mecbur bırakacak

İngiliz filosunun dikkat çeken zaferi geniş ölçüde sonuçlar doğurdu. Şimdiye kadar ne tür bir politika izlemesi gerektiğine karar veremeyen Türk sultanı, Fransızlara karşı silaha sarılıp, Mısır’daki egemenliğini tekrardan ilan edebileceğini hissetti. Bonapart’ın Fransa’dan kesinlikle destek alamayacağını biliyordu ve istilacı ordusu ise yavaş yavaş yok edilmeliydi. Fransızlara karşı savaş ilan etti, hem saldırı hem de savunma için Ruslar ve İngilizlerle ittifak kurdu. Daha önce kurduğu ittifaklar enteresan sonuçlar doğurmuştu. Böylece amansız iki düşman filolarını birleştirerek Çanakkale Boğazı’ndan yola çıktı. İyonya Adalarında bulunan ve daha çok yeni egemenliklerini kuran Fransızlara saldırarak onları bu bölgeden ve ana .karadaki kalelerinden attılar

Ayrıca Osmanlı Hükümeti Mısır’ı tekrardan ele geçirmek için iki ayrı ordu kurdu, biri Suriye’de diğeri ise Rodos Adası’nda toparlandı. Bonapart da Suriye’ye bir saldırı düzenleyip istila etmeyi planlıyordu. 1798-99 kışını Kahire’de geçirdi, onun için muhteşem kariyerinde soluk geçen bir dönemdi. Özel hayatı ise rezilliklerle doluydu, hatta Paris’te bıraktığı eşi Josephine’i etkileyecek kadar kötüydü. Sosyal hayatı ise özel hayatından biraz daha iyiydi. Mısır halkının dostluğunu kazanma ve doğuda yapacağı

yeni fetihleri kolaylaştırma umuduyla ki, bu onun tek hayaliydi, Müslüman dinine olan sözde aşırı hayranlığını her daim belli ediyordu. Bu inanca geçeceğini söyleyerek insanları kandırıyordu. Övgü dolu bildirimleri şu şekildeydi: “Allah’ın adıyla. Allahtan başka tanrı yoktur. Onun oğlu ya da vârisi ve eşi yoktur.” Askerlerini Müslüman olmaları için ikna etmeye çalıştı; ancak nafileydi. Hiç kimsenin bu ahmaklıklara katlanacak durumu yoktu. Mısır halkında hiçbir imam tarafından saygıyla karşılanmadı. Ülkenin çeşitli yelerinde ayaklanmalar meydana geldi, en ağırı ise Kahire’de oldu. Ayaklanmalara zalim önlemler alınarak son verildi. Türklerin genellikle kullandığı kelle kesmeyi uyguladı, mahkûmlarla çok büyük ölçüde şüphelinin boynunu vurdurup diğerlerine uyarı olması için .şehrin çeşitli yerlerine kelleleri astırdı

yılının Ocak ayında Bonapart yirmi beş bin kişilik ordusuyla 1799 Mısır’dan ayrıldı. Bu askerî birliğin içinde, batan savaş gemilerinden çıkan denizciler ve eğitimsiz Memluk askerleri de vardı. Süveyş Kanalı’nın kıstağından geçerek 25 Şubat günü Gazze’ye ve 7 Mart’ta ise Yafa’ya vardı. Bu son şehir beş bin Türk tarafından korunuyordu. Cesurca yaptıkları savunmadan sonra şartlı olarak teslim olmaya karar verdiler ve savaş mahkûmu olarak alınmayı kararlaştırdılar. Bonapart bu durumu gözardı ederek tutukluları deniz kenarına sürdü ve soğukkanlılıkla katliam yaptı. Ordunun tutuklu yükünü kaldıramayacak olmasından dolayı yapıldığı öne sürülür. Bu sayfalarda Türklere karşı yapılmış bu denli başka bir gaddarlık .yazılmamıştır

Yafa’dan ayrılan Bonapart Akka’ya varmadan birkaç gün önce :generallerine şunları söyledi

> Akka’yı ele geçirdiğimde bütün aşiretleri orduya çağıracağım ve İstanbul’u tehdit edecek .duruma geleceğim, İngiliz İmparatorluğu’nun altını üstüne getireceğiz

Ancak Akka’ya Doğu’daki sınırının sonundan ulaşabildi. İngiliz ordusuyla karşılamak için ağır silahlarını deniz kuvvetlerine yolladı. Yolda İngiliz filosu tarafından yakalandı ve kendisine karşı kullanılmak üzere kalenin çamurlu surlarına monte edildi silahlar. Sir Sydney Smith komutasındaki İngiliz filosu liman ağzında bekleyerek İstanbul ile haberleşmeye devam ediyordu. Amiral ve askerleri şehrin savunmasına yardım etti, garnizonun sadece üç bin askeri vardı. Zayıf olan tahkimatları

Fransa kraliyet mensubu Albay Philippeaux tarafından güçlendirildi. Bu denli güçlü savunmaya karşı Bonaparte’in ordusunu hızlandırmaya çalışması nafileydi. Altmış gün süren işgal esnasında garnizon kırk adet saldırı ve yirmi kere de hücum gerçekleştirdi. Bonapart bu durumda şöyle ”.söylemiş: *“Doğu’nun kaderi bu zavallı kalenin ellerinde yatıyor*

Mayıs günü Türk ordusunun ikinci takviye gücü Rodos’tan geldi. 7 General Kléber’in umutsuz saldırısı bir son buldu. Bonapart yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı. Doğu İmparatorluğu kurmak isteyen Bonapart’ın hayalleri sonsuza kadar yok oldu. 20 Mayıs günü dört bin asker ve sekiz general kaybettikten sonra geri çekilmeye başladı. Ordusu çölden geçerken .çok büyük zarar gördü

Temmuz’da Fransız bölüklerinin Mısır’a varmasından kısa bir süre 14 sonra, on beş bin kişilik Türk ordusu İngiliz filosunun yardımıyla Abukir’e ayak bastı. 25 Temmuz’da Bonapart saldırdı ve tamamen yenilgiye uğrattı. Binlerce Türk denize atıldı ve boğularak öldü. Eğitimsiz ve zorla askere alınan, silahsız ayrıca süvarisi olmayan Türk ordusu karşısında çok yetenekli eski askerlerden oluşan Fransız ordusunun kazandığı zafer Bonapart’a sanki Tanrı tarafından yollanmıştı. Başarısızlıkla geçen bütün fetih içersinde bu olay ihtişamı ile parıldadı. Onun düzenlediği harekât raporu ise işin büyük bir kısmını halletmişti. Fransa’dan gelen haberler ise Banopart’ın derhal ülkeye geri dönmesi gerektiğini vurguluyordu. Orduyu kendi kaderine bırakmaya karar verdi. Çok büyük bir gizlilikle general ve yanındakiler iki firkateyne bindirildi. Deniz kıyısına kadar atlarıyla gelip orada gemiye bindiler ve atlarını arkalarında bıraktılar. Sürücüleri olmadan kamp alanına dönen atlar, generallerinin orduyu terk ettiğini gösteren ilk işaretti. 22 Ağustos günü iki firkateyn Mısır’dan ayrıldı. Afrika kıyısından giderek İngiliz savaş gemilerinden kaçtılar. Altı hafta süren zorlu deniz yolculuğundan sonra general ve adamları Fransa’ya vardı ve Bonapart orada seferin “Fatih”i olarak karşılandı. Mısır’daki başarısızlığı onun .zaferlerle dolu kariyerine etki etmedi

Mart ayının başlarında, Sir Ralph Abercromby komutasındaki on 1801 beş bin askerden oluşan İngiliz ordusu Mısır’a ayak bastı. Daha sonra General Baird komutasında Hindistan’dan gelen bir başka askeri birlik de Mısır’a geldi. Fransız işgal ordusu pek başarılı olamadı. Ordu Kahire ve İskenderiye arasında ikiye bölünmüştü. Yenilgiye uğradılar ve sonunda

teslim oldular. Yirmi dört bin askerin ve üç yüz on iki adet de silahın ele geçirildiği söyleniyordu. Bu durumu öğrenen Bonapart'ın büyük bir acı yaşadığı söylenir ve şu sözleri sarf etmiştir: *"Mısır'ı kaybettik. Benim projem İngilizler tarafından yok edildi."* Mısır tekrardan sultana verildi ve hem Fransızlardan hem de Memluklulardan temizlenmiş oldu. Uzun bir süre boyunca Osmanlı hükümdarlığı tarafından atanan paşalar tarafından yönetildi. Hiç şüphesiz ki, sultan bu başarıyı tamamen ve yalnızca İngiliz hükümetine borçludur. Bu konuda çok fazla minnettarlık göstermedi ve .birkaç yıl sonra Birinci Dünya Savaşı'nda Fransa'nın yanında yer aldı

Bu arada 1802 yılında Amiens'de yapılan antlaşmadan sonra belli bir süre Fransa ve İngiltere arasında barış sağlandı. Aynı zamanda Fransa ile Osmanlı hükümeti arasında da bir barış antlaşması yapıldı; buna göre sultanın Mısır'ın tek hakimi olduğu kabul edildi. İki yıl sonra Fransa, İngiltere ve diğer kuvvetler arasında bir savaş çıktı. O zamanlar Birinci Konsül olan Bonapart yeni politikasına ulaşabilmek için Osmanlı söz .konusu olduğundan İngilizlerle ittifak kurdu

yılında Fransa ile yaptığı antlaşma ile bir müddet barış sağlayan 1802 sultan dinlenme fırsatı bulmuştu; ancak tekrardan savaşın içine giriyordu. Bütün ilgisini imparatorluğunda uygulamaya çalıştığı reformlara vermişti. Bu reformların çoğunu hatta en önemlilerini tanımak zorundaydı, tanımama durumunda Yeniçerilerin baskısına maruz kalacaktı. Sadece geçmişte yaşadıkları savaşlar ordu kuvvetinin ne kadar yetersiz olduğunu göstermiyordu. Ordu, Fransa ve Rusya'nın çok iyi yetiştirilmiş askerlerine karşı bile duramayacak durumdaydı. İmparatorluğun bütün eyaletlerinde sultan tarafından atanan paşalar da kendi egemenliklerini kurma çabasındaydılar. Ayrıca Hıristiyan halk arasında da sıkıntı verenler vardı. Yeniçerilere, sıkıntı veren topluluğu bastırmak ve Avrupa kuvvetleri gibi güçlü bir ordu oluşturma görevini vermek çok tehlikeliydi. Yeniçeriler aşırı dinci, koyu Müslümanlardı ya da öyle görünüyorlardı, ayrıca nüfusun fanatik dinci bölümü tarafından da destekleniyordu. Dîvânda da çok güçlü destekçileri vardı. Ulema ise çoğunlukla onların tarafındaydı. Dîvân iki ayrı gruba ayrılmıştı, bir taraf reformları istiyor ve sultanı destekliyordu, diğer tepki gösteren grup ise gelenekselciydi, bütün reformlara karşı geliyordu ve Yeniçerileri şiddetle savunuyordu. Bunun yanında dîvânda ciddi bir diğer ayrım da söz konusuydu, bir bölüm Rusya'nın taraftarıydı ve seyrek olarak

ödeme alıyorlardı, diğer grup ise Fransa taraftarıydı. Fransa ile yapılan barış antlaşmasından sonra Fransa, sultanın hükümdarlık sarayında bu konuda çok iyi olan bakanlar tarafından temsil edildi. Daha önce de çok fazla yarar .sağlayan bu ülke üzerine sonunda etkilerini gösterdiler

Yeniçeriler Sırbistan kadar hiçbir yerde bu denli kavgacı, tehlikeli değildi ve Hıristiyan azınlığa baskı yapmadı. Memlukluların Mısır'da, Hüseyin Dey'in Cezayir'de ve Tunus'da yaptığı gibi Yeniçeriler de bölgeyi yönetmek istiyordu. Eğer bu duruma izin verilseydi Sırbistan Osmanlı hükümdarlığından ayrılarak hemen hemen özgürlüğüne kavuşacaktı ve askerî Müslüman otokrasinin baskısı altına girecekti. Yeniçeriler Hıristiyan halk ile beraber yaşayan Sipahilere karşı da düşmanca davranıyordu. Sipahileri ülke genelinde sahip oldukları feodal haklardan mahrum etmek ve onları ülkeden kovmak arzusundaydılar. Böylece bölgenin sahibi olup toprak sahibi Hıristiyan köylülerin üzerinde baskıcı bir yönetim kurmak .istiyorlardı

Sipahiler ve Hıristiyan halk birlik olarak bu vicdansızlara karşı Osmanlı hükümdarlığından yardım istedi. Yabancı halk sultana yolladıkları :taleplerinde şunları dile getirdi

> Dayı"lar (Yeniçerilerin Liderlerine verilen isim) sadece bizleri küçük düşürüp yoksul" bırakmadı ayrıca dinimize, ahlakî değerlerimize ve onurumuza saldırdılar. Kocalar eşlerini, babalar kızlarını ve ağabeyler kız kardeşlerini koruyamaz hale geldi. Kilise, manastır, keşişler ve rahiplerin hepsi kirlendi ve ahlaki değerlerini kaybetti. Siz hâlâ bizim çarımız mısınız? Öyleyse gelip bizi bu şeytanlardan kurtarın ve eğer siz bizi kurtarmayacaksanız en azından bize; dağlara ve ormana doğru kaçarak mı yoksa nehir kenarında mı, şu zavallı varlığımızı son bulduralım onu söyleyin.[16]

.Ranke, Sırbistan'ın Tarihi, p.115 16

Sultan bu şikâyetleri dinleyerek Dayı'ları ve yaygaracı Yeniçerileri bastırmak istiyordu. Amacı çok da Hıristiyan halka yardım etmek ve onlara duyduğu sempati değildi, asıl Yeniçerileri bastırarak bölgedeki hâkimiyetini reformlarla ya da baskıcı yönetimle tekrardan ele geçirmek istiyordu. Böylece Dayı'ları tehdit ederek işe başladı. Söz konusu gidişatlarını değiştirmezlerse onlara karşı bir ordu yollayacaktı. Sultanın Müslümanlardan oluşan bir orduyu hazırlayacak kadar maddî durumu olmadığını bilen zalimler, aslında sultanın bölgedeki yabancı halkı ayaklandırmak istediğini anladılar. Bu durumu katliamla çözme yoluna

gideceklerdi. Eğer bu katliama hiç kimse karşı çıkmazsa Sırbistan’ın Hıristiyan nüfusu sonsuza kadar yok olacaktı. Ancak Hıristiyan halk artık itaatkâr ve sabırlı değildi. Tam iki yüz elli yıldır Türklerin altında hizmet ediyorlardı ve hiç birine kendilerini savunmaları için silah taşımalarına izin verilmemişti. Avusturya ile Türkler arasındaki savaşta zaten isyan çıkarmaları için teşvik edilmişlerdi, ayrıca bu sebeple onlara silah da dağıtılmıştı. Büyük bir çoğunluğu asker olarak eğitildi, zavallı insanlara hiçbir koruma sağlamayan Sistova Antlaşması’yla bölgeden çıkmak .zorunda olan Avusturya silahları toplamamıştı

yılında onları ortadan kaldırmak isteyen baskıcı hükümdarlarına 1807 karşı direnmişlerdi. George Petrowitsch’i (Tarihte adı Kara George diye geçer) liderleri olarak seçmişlerdi. Kara George onlar gibi köylüydü ve Avusturya ordusunda askerlik yapan çok cesur bir adamdı. Daha sonra da general olarak başarı kazanmıştır. Onun liderliği sayesinde Hıristiyan halk .Dayı’ları ve Yeniçerileri bölgeden atmayı başardı

Söz konusu alçak savaşın başlangıcında sultan, Hıristiyan halka yardımını yolladı. Bosna’da bulunan paşa onlara askerî güç vermesi için bilgilendirilmişti. Bölgede bulunan ve henüz Dayı’lar tarafından kovulmayan Sipahiler de yardım etti. Bunun yanında bölgede bulunan mutaasıp Müslüman kesim de Dayı’lara yardım etti. Vidin’in asi Paşası Pazvantoğlu’nunda yardımını ve sempatisini kazanmışlardı. Sırp Hıristiyan halkın büyük çabaları neticesinde Dayı’lar tamamen bozguna uğradı. Bir çoğu katledildi ve dünya onlardan kurtulmuş oldu. Bu başarı sonrasında sultanın orduları tarafından yönetilen Bulgaristan ve Belgrat’taki birkaç .kale haricinde Sırbistan tamamıyla Hıristiyan halkın eline geçti

Bu durumda amacına yani bölgede Yeniçerileri bastırma arzusuna kavuşmuş olan sultan, başkaldıran halkı silahları bırakmaya çağırdı ve Osmanlı hükümdarlığı altına girerek eskiden olduğu gibi Sipahiler yönetiminde yaşamalarını istedi. Ancak Hıristiyan halk arasında millî duygular ağır basınca bir savaş meydana geldi ve eski hallerine geri dönmek istemedikleri apaçıktı. Rus hükümetine bir bildiri yollayarak .onlarında Yunan Kilisesi’ne bağlı olduklarını belirtip yardım istediler

Çar talepleri içersine İstanbul’u da almalarını ve onlara Osmanlı hükümdarlığı karşısında yardım edeceğini söyledi. Bunun üzerine sultana bir temsilci yollayarak, Belgrat ve diğer kalelerin kendilerine verilmesini,

vergi borçlarının ve vergilerin silinmesini istediler. Bu isteklerden ilki en önemlisiydi çünkü sultanın hükümdarlığı altında bulunan bölgeler için .özerklik istiyorlardı

Bu istekler şehrin Müslüman nüfusu arasında öfkeye sebep oldu ve sultan hiç gecikmeden isteklerini reddetti. Sultan temsilcilerin hapse atılması için emir verdi. Niş paşasını çağırtarak Sırbistan'ı işgal etmesi ve isyankâr Hıristiyan halkın eski haline döndürmesi için emir verdi. Onları ölüm ya da kölelikle tehdit etti. Kara George ise Sırbistan kalesinde paşanın kuvvetleriyle karşılaştı ve onları yendi. Sultan tarafından gönderilen iki ayrı orduyu da bozguna uğrattı ve dışarıdan hiçbir yardım almadan Belgrad ve diğer kaleleri ele geçirerek Türk garnizonunu bölgeden çıkardı. Aslında bu başarı Sırbistan'ın yerel Hıristiyan nüfusu sayesinde oldu, onların gösterdiği kahramanca çabalar sonucunda başarıya ulaştılar. Dışarıdan hiçbir yardım almadan Osmanlı egemenliği altından kurtularak özgürlüklerini kazandılar. Bu olay şu yönden çok önemlidir, kazandıkları başarı Osmanlı .hükümdarlığı altında yaşayan diğer Hıristiyan halkı etkilemiştir

Bu arada İstanbul'da çok önemli olaylar meydana gelmekteydi. Bir taraftan Rusya ve İngiltere arasındaki zalim politik oyunlar ve diğer taraftan Fransa da Avrupa'daki kargaşa sebebiyle çıkmak üzere olan savaş için Osmanlı'nın yardımını istiyordu. İmparator Napolyon, daha önce bir rahip olan, ancak şimdilerde askerlik yapan yetenekli diplomat General Sebastiani'yi yolladı. İstekleri, Ulm'da Fransızların Avusturya üzerinde kazandıkları zafer sayesinde desteklendi. Fransa Dalmaçya'yı ve Kırım'ın bir bölümünü alarak Türklerle daha yakın ilişki içersine girmek durumunda .kaldı. Sebastiani Türklerin yardımını almak için çok ısrar ediyordu

Diğer yandan Rusya hem istekleriyle hem de tehditleriyle daha ikna ediciydi. Hem savunma hem de hücum ittifakı kurmak için çok ısrar ediyordu. Çar, Osmanlı egemenliği altında yaşayan Yunan dinini baz alarak bütün Hıristiyan halkın koruyucusu olarak görülmek istedi ve onların haklarını korumak için Rus elçisinin devlet işlerine karışma hakkı olmasını da isteklerine ekledi. Sultan, ordusunun kuvvetsiz olduğunun farkındaydı ve .çok ihmal etmişti

Gururlu ve fanatik Müslümanlar Rusya'nın isteklerinden dolayı çok heyecanlılardı. Bu konu üzerine çalışan Sebastiani, sultanı ikna ettikten sonra, Rusya'ya durumu hemen bildirmek için giderken Rus ordusundan

emekli ve artık iş göremeyen Eflak ve Moldova voyvodalarını (Rus prensleri) görevden aldı. Çar kendi rızaları olmadan iki voyvodanın görevden alınmasını, 1802’de Osmanlı hükümdarlığı ile yaptığı anlaşmanın ihlali olarak algıladı ki, ona göre Rusya’dan başka hiç kimse prensleri görevden alamazdı. Osmanlı daha hiçbir direniş gösteremeden Rus ordusu .Yaş’a ve hemen sonra da Bükreş’e girdi

Aynı dönemde İngiliz hükümeti Rusya’ya çok büyük destek verdi. İngiliz elçisi Arbuthnot Osmanlı hükümdarlığının Rusya ve İngiltere’yle birleşerek Fransa’ya karşı gelmesi için ısrar ediyordu. Ancak sultan bunu reddetti. Bunun üzerine Arbuthnot bir fırkateyn ile denize açılıp, Bozcaada yakınlarında demirlenen Amiral Duckworth’un komutasındaki İngiliz filosuna katıldı. Filo yedi adet savaş gemisinden ve iki firkateynden oluşuyordu. Onlara yardım eden rüzgâr sayesinde filo, Türklerin yolladığı borda toplarına göğüs gererek 19 Şubat 1807 yılında Çanakkale Boğaz’ından geçerek Marmara Denizi’ne vardılar. Marmara Denizi’nde .Türk savaş gemisini ve dört adet korveti[17] yok ettiler

(.Denizaltılar için kullanılan silahlı savaş gemisi. (çev [17]

Filo daha sonra Prens Adaları’nın açığında demir attı, denizden gelecek olan bombardımana karşı savunmasızca duran İstanbul’a çok yakınlardı. İstanbul’da bulunan Osmanlı filosunun teslim olmasını isteyen amiral aynı zamanda elçi Arbuthnot’un da isteklerinin kabul edilmesini istedi. Eğer söz konusu son uyarı reddedilirse, şehri bombalamakla tehdit etti. Osmanlı hükümeti eğer bu tehdidin ehemmiyetinin farkındaysa çok acil önlemler almak gerektiğinin de farkında olmalıydılar. Elçi ve amiral on gün boyunca bazı antlaşmalar yapabilmek için beklediler, bu esnada sultan ve şehirdeki bütün erkek nüfusu şehri çevreleyen surları ve savunmasını alelacele sağlamlaştırmaya çalıştı. Bin adet silah ve yüz adet havan borda toplarıyla beraber yerleştirildi. On iki savaş gemisinden oluşan Türk filosu, bombardıman filosunun menzilinden uzaklara, limanın iç kesimlerine doğru çekildi. Çanakkale Boğazı’nın savunması da büyük ölçüde güçlendirildi. Amiral Duckworth bir bombardımanın meydana gelmesiyle kendi filosunun da çok büyük riske gireceği sonucuna vardı. Eğer yara alırlarsa Boğaz’dan çıkıp gelecek olan Türk filosu saldırıya geçip çok avantajlı bir durum elde etmiş olacaktı. Bir Mart günü demir alarak 3 Mart günü Çanakkale Boğazı’ndan tekrardan geçti ve bu sefer birçok can kaybetti, ayrıca

gemilerine de büyük zararlar meydana geldi. Bazı gemiler Türk savaş gemilerinden atılan çok büyük kayalar sayesinde yerle bir oldu. İki korvet battı ve altı yüz asker öldü. Filo son anda yıkımdan kurtuldu. Bu olayda İngiliz hükümetinin diplomasisinin ya da stratejisinin parmağı olduğu .aslında çok belliydi

İstanbul'a yapılan nafile taarruzdan memnun kalmayan İngiliz hükümeti bir keşif seferi daha yapmaya kalkıştı, bu sefer ki de diğerinden daha saçma ve beyhudeydi, ancak Mısır'a doğru ilerleyerek sultanın ilgisini başka yöne çekmeyi umut ediyorlar ve öyle olacağını sanıyorlardı. O zamanlar İngilizlerin elinde olan Sicilya'dan beş bin askeri barındıran bir ordu 18 Mart günü Mısır kıyılarına İskenderiye'nin yakınlarına vardı. Sadece dört yüz elli Türk askerinin bulunduğu garnizon tarafından korunan şehre doğru yol aldılar. Şehir teslim oldu. Bu onların ilk ve son başarısı oldu. Birkaç gün sonra Nil Nehri'nin ağzında bulunan Rosetta'ya saldırmak için yüz elli adam yolladı; ancak geri püskürtüldüler. Bu sefer de çok başarısız geçti. Saldırı için yollanan iki bin askerden bini yaralandı ve öldü. İngilizler Türklere karşı yapılan bu saldırıda Memlukluların kendilerine yardım etmesini bekliyordu. Ancak bunun farkına bile varılmadı. General Fraser komutasındaki küçük ordudan geri kalanlarla harekâta devam ederek eylüle kadar İskenderiye'ye vardılar. General, şehirde yaşayan halkın hoşnutsuzluğu ve Kahire'den yola çıkarak yaklaşmakta olan Türklerin katılımı sonucu müdafaasının imkânsız bir duruma girdiğini anladı. Halihazırda avantaj sağlamış olan Türklere beyaz bayrak yollayarak, ellerinde bulunan İngiliz mahkûmların serbest bırakılması halinde Mısır'ı boşaltacaklarını söylediler. Bu öneri kabul edildi ve 25 Eylül günü İngiliz .birlikleri geldikleri gibi Sicilya'ya geri döndü

Söz konusu saçma iki sefer de beklenenin tam tersi sonuç verdi. Türkleri çok kızdırdılar ve böylelikle Osmanlı İmparatorluğu'nu Fransa ile ittifak kurmaya ittiler. Bu arada Duckworth'un donanmasıyla yaptığı başarısız taarruz, İstanbul'da çok önemli olayların meydana gelmesine sebep oldu. Yeniçerilerin büyük bir bölümünün ve ordunun Tuna Nehri'ne gitmesini, kuvvetli bir ordu oluşturmak için fırsat bilen sultan, ordunun geri kalanına Avrupa sistemi ile askerî eğitim vermeye başladı. Kıyafetleri de onlar gibiydi. Bir ferman yayınlayarak, Yeniçerilerin en iyileri ve en gençlerini bu yeni birliğe alacağını açıkladı. Halen İstanbul'un garnizonunda görev yapan

Yeniçeriler bundan hiç memnun kalmadı. Dîvânda bulunan tutucu gruba ve ulemaya sorun çıkardılar. 1807 yılının mayıs ayında Yeniçeriler kazan kaldırarak isyan başlattı. Şeyhülislama şu soruyu sordular: *"Yeni bir askerî kuvveti kurmaya çalışana ne gibi bir ceza verilmeli?"*. Şeyhülislam şu şekilde cevap verdi: *"Kur'an'a göre bunun cezası Ölümdür. Eğer Müslümanları temsil eden dîvân, kâfirlerin hareketlerini örnek alıyorsa, kanunların ve Peygamberlerin koruyucusu Yeniçerileri de durdurmaya ".çalışıyorsa cezaları bu olmalıdır*

Yayınlanan bu fetvadan güç alan Yeniçeriler bir çözüm önerisi sunarak Selim'in tahtan indirilmesini istediler. Bunun üzerine Yeniçeriler bir vekil yollayarak sultanın tahttan indirilmesinde ısrarcı olduklarını bildirdiler. Ancak Selim çoktan onların bu niyetini öğrenmişti. Ayrıca isyankâr Yeniçerilerin üstesinden gelecek bir askerî güce de sahip değildi. Yeniçerilerin isteklerini kendi kendine inzivaya çekilerek yerine getirdi. Sarayda harem dairesinde hapis olarak duran ve yerine geçecek olan kuzeni Mustafa'nın bulunduğu yere yerleşti. Mustafa'nın önünde hürmetle eğildi ve ona büyük değişimler bekleyenleri dinlememesini, ayrıca kendi hükümdarlığı döneminden daha iyi bir dönem geçirmesini diledi. Daha sonra zehir kullanarak intihara teşebbüs etti; ancak Mustafa son anda elinden zehri alarak hayatının bağışlanacağına dair ona yemin etti. Yeniçeri vekili saraya vardığında gördü ki, yeni sultan çoktan yerine geçmişti. Selim ise Mustafa'nın boşattığı sarayda bulunan inziva odasına saygınlığını .yitirmeden geçti

III. Selim

Yeni sultan olarak başa geçen IV. Mustafa çok zayıf ve beceriksiz bir adamdı. Otuz yaşındaydı, son derece kötü eğitilmişti ve çok da zeki sayılmazdı. Tahtta sadece birkaç ay kalabildi bu dönem boyunca hükümet de yoktu. Tahtını kaybeden Selim bu duruma alışmış olsa da onun bu düşüşünü içerleyen çok güçlü dostları vardı. Bulunduğu yere Selim sayesinde gelen Ruscuk şehri paşası Bayraktar, Bosnalı ve Arnavut'tan oluşan kırk bin kişilik bir orduyla İstanbul'a doğru yürümeye başladı. Yeniçerileri sindirerek sarayı istila ettiler. Sarayın kapısında durarak Selim'in onlara teslim edilmesini istediler. Onların yaklaştığını öğrenen Mustafa, Osmanlı soyundan geriye kalan son iki vârisi Selim ve Mahmud'un öldürülmesini emrederek kendi hayatını kurtarmayı amaçladı. Sarayda bulunan dilsizler Selim'i boğarak öldürmeye çalıştı, Selim hiçbir mücadele göstermedi, biraz daha uzun sürseydi hayatın kurtulabilirdi; çünkü Bayraktar çoktan kapıya dayanmıştı. Mahmud bulunamadı. Selim'in ölü bedeni Bayraktar ve adamlarının önüne atıldı. Ardından şu sözler sarf edildi: "İşte aradığın burada". Saraya giren Bayraktar, Mustafa'yı tahtta otururken buldu. Oturduğu yerden apar topar kaldırılıp sürüklenerek hapse atıldı. Hamamın külhanında saklanan Mahmud ise saklandığı yerden .çıkarak sultan olarak tahta geçti

Mustafa'yı tahtan indirerek yerine Mahmud'u geçirmeyi başaran Bayraktar Bosnalı ve Arnavut askerleri evlerine yollamakla çok akılsız bir hareket yaptı. Geriye sultanın güvenebileceği sadece dört bin asker kaldı. Yeniçerilere karşı durabilecek yeterlilikte değillerdi. Sürekli kargaşa çıkaran bu adamlar yine bir isyan yarattılar. Bayraktar'a kendi sarayında saldırdılar.

Cephane olarak kullandığı kulelerden birine sığındı. Daha sonra kendisi de içindeyken kuleyi patlattı, ya isteyerek yaptı ya da yanlışlıkla oldu bunu kimse bilmiyor. Bu olayın ardından sivil savaş baş gösterdi. Sultanın güvendiği topçu sınıfı Yeniçerilerin üstüne yürüdü. Aykırı bir devrim meydana geldi. Bu süre zarfında Mustafa eğer öldürülmeseydi tekrardan tahta geçirilecekti. Mahmud ise hayatını yaşayan tek Osmanlı vârisi olmasına borçluydu. Şehrin hâkimi olan Yeniçerilerin tehditlerine boyun eğmek zorunda kaldı. Onun adına bir ferman hazırlanarak Selim tarafından yapılan bütün reformlar ortadan kaldırıldı. Eski sistem tekrardan bütün kötüye kullanmalarla birlikte geri geldi. Bundan sonraki üç dört yıl boyunca Yeniçeriler imparatorluğun esas yöneticileri oldular. Veziriazamların atamaları yapıldı ve çoğu görevden alındı. Sultan Mahmud küçük düşürüldü. Yıllarca zamanının gelmesini bekledi ve uzun süredir içinde .tuttuğu intikamını aldı, Yeniçerileri ortadan kaldırdı

Aynı zamanda Tuna Nehri'nde Türkler ile olan ilişkiler beklendiği gibi kötü gitmekteydi. Ruslar, Eflak ve Moldavya'yı tamamen ele geçirmişti. Rus orduları Tuna Nehri'ni geçerek sağ kıyısında bulunan kaleyi kuşattılar. 1807 yılında Ruslar ile Fransızlar anlaşmaya vardılar. Tilsit Antlaşması Rusya ve Türkiye arasındaki düşmanlığa son verdi. Antlaşmaya göre iki büyük güç daha uygun bir antlaşmaya varıncaya kadar Ruslar, Eflak ve Moldavya'yı Türklere geri verecekti. Daha sonra halka açıklanacak olan gizli bir antlaşmayla, Türkiye'nin sahip olduğu İstanbul ve Rumeli hariç bütün Avrupa bölgelerinin sultanın elinden alınması kararlaştırıldı. Şimdi biliyoruz ki, o zaman Çar ile Napolyon arasında Neman Nehri kıyısında bu konu üzerine uzun uzun bölgelerin dağılımını görüşmüşler. Napolyon çoktan Rusya'ya Tuna Nehri yakınlarındaki bölgeleri ve Bulgaristan'ı bırakmayı kabul etmişti. Fransa için ise Mısır, Suriye,Yunanistan ve Takımadalar ile Girit'i talep etti. Avusturya'nın ise Sırbistan ve Bosna verilerek gönlü alındı. Ancak İstanbul ile ne yapılacağı hâlâ bir sorundu. Napolyon şehri kesinlikle Rusya'ya vermezdi. Ancak Çar bu konuda çok ısrarcıydı. Bu noktada antlaşmaları bozuluyordu. Napolyon Türklerle olan ittifakını bozmak ve imparatorluğu parçalamak isteyen düşmanlarıyla birlik .olmak istiyordu. Tarihte bundan daha hain bir hareket daha olmamıştır

Tilsit Antlaşması'nın şartlarına uymak için Rusya, Osmanlı İmparatorluğu ile olan düşmanlığını askıya aldı. Ancak Rusya, Eflak ve Moldova'yı işgal

altında tutmaya devam etti ve bölgeden ayrılma gibi bir niyeti de yoktu. 1809 yılında savaş tekrardan başladı. Rus ordusunun başında bulunan Prens Bagration Tuna Nehri'ni geçti ve sağ kıyısında bulunan Türklere ait birkaç kaleyi ele geçirdi. 1810 yılında Ruslar çok önemli ve iyi korunan Silistre kalesini ele geçirdi; ancak Ruscuk saldırısında çok büyük kayıplar vererek .başarılı olamadılar

Aynı yılın ilerleyen zamanlarında Balaton veziriazamının komutasındaki ordu tarafından çok büyük yenilgi yaşadılar. Daha sonra Ruscuk'a tekrar saldırarak başarılı oldu ve Sistova'yı da ele geçirdiler. Ancak Schumla'daki kuvvetlendirilmiş olan kampı alamadılar ve böylece Balkanlar'a .geçemediler

yılında Rusya ile Fransa arasında savaş çıkması an meselesiydi, 1811 Tuna Nehri'nde bulunan Rus generaller savunma durumunda kalmaları için Çar'dan emir almışlardı. Türkler bu durumu avantaj bilerek Tuna Nehri'nin diğer kıyısına büyük bir ordu yolladı. Eninde sonunda ordu yenilgiye uğradı ve teslim olmak zorunda kaldı. Zafer kazanmış olmalarına rağmen Ruslar Türklerle antlaşma yapmak istedi. İki taraf da bu zamana kadar Eflak ve Moldova'yı kaybetmek istemiyordu, şimdi ise ikisi de bu konuda ödün vermeye hazırdı. Rusya'nın Napolyon tarafından işgal edilmesi an meselesiydi bu yüzden Çar bütün gücüyle kendi imparatorluğunu korumak istiyordu. 1811 yılında antlaşma için görüşmeler başladı ve 28 Mayıs 1812 yılında görüşmeler Bükreş Antlaşması'yla bir son buldu. Prut Nehri'nin, iki imparatorluk arasındaki yeni sınır olarak çizilmesi kararlaştırıldı. Eflak'ın tamamı ve Moldova'nın büyük bir bölümü Türkiye'ye verildi. Besarabya ve .Moldova'nın bir bölümü de Rusya'ya verildi

Antlaşmada Sırbistan için geçen maddeler, Rusya tarafından bakıldığında haksızlıklarla doludur. Sırbistan halkına affedilip serbest bırakılacağı güvencesi verildi. İç işlerinde bazı düzenlemeler yapılarak gelecekleri güvence altına alındı. Ancak sultanın egemenliği devam ettirildi, Sırplar tarafından ele geçirilen Belgrat ve diğer kaleler de Türk garnizonları tarafından yönetilecekti. Bu durum gelecekte çok büyük sorunlara yol açacaktı. Napolyon'un Rusya'ya girmek üzere olması sebebiyle antlaşma .şartları hiç şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu lehine olacaktı

XIX : II. MAHMUD

1809-1839

Mahmud'un otuz bir yıllık hükümdarlığının ilk dört yılı Yeniçeriler tarafından küçük düşürülerek geçti. Başarılı bir kariyer çizeceği beklenmiyordu; ancak Kanuni Sultan Süleyman'dan bu yana onun haricinde azimli ve yetenekli bir sultan daha çıkmamış olması da başarısının kanıtıdır. Aynı zamanda bütün padişahlar arasındaki en talihsiz olanıydı. Türk İmparatorluğu'nun büyük bir şekilde toprak kaybı yaşamaya başlamıştı ve dejenere olmuş sultanlar arasında böyle bir durumu yaşayan hiç olmamıştı. Belki de kendi kararları olmasa da böylesine kayıplar zaten var olacaktı. Onun başa geçmesiyle beraber imparatorluk yok olmanın eşiğine gelmişti. İmparatorluğun her yerinde kargaşa yaratan isyankâr paşalar bağımsız olmayı istiyordu. Epirus'da bulunan Yanya'nın meşhur Ali Paşa'sı devlete olan bağlılığını bir tarafa atmış olacaktı ki, yönetimini Yunanistan, Tesalya ve İyonya Adalarına doğru genişleteceğini söyleyerek

tehdit ediyordu. Tuna Nehri’ndeki Vidin, Dicle Nehri’nde bulunan Bağdat ve Suriye’deki Akka’da bulunan paşalar da aynı süreci uygulanmaya başlamıştı. Mısır’da bulunan Mehmed Ali Paşa kendisini sözüm ona yönetici olarak atayıp Osmanlı İmparatorluğu’undan ayrı olarak ordu ve .donanma kurdu

Nizam-ı Cedid Askerleri

Arabistan’da ise Vahhabilik mezhebi kendi kendilerine özgürlüklerini ilan etti ve kutsal şehirlerin üstündeki egemenliğini de duyurdu. Sırbistan, Eflak, Moldova ve Yunanistan gibi diğer bölgeler, uzun süren ve dayanılmaz bir hal alan kötü yönetimden dolayı son derece hoşnutsuzlardı. Dikkati dağılmış ve başıboş kalmış olan imparatorluğu bir arada tutmak gittikçe zorlaşıyordu, bunun için merkezî hükümet tarafından yönetilecek bir ordunun kurulması şart olmuştu. Böylece merkezden uzaklaşarak parçalanma tehdidi oluşturan bölgelerde düzen sağlanabilirdi. İmparatorluğun büyümesine çok büyük katkıları olan Yeniçeriler ise şimdi büyük bir tehlike olarak görülüyordu. Sultanı korkutarak, vezirlerin tayinlerini ya da görevden almalarını gerçekleştirmişlerdi. Ancak Tuna’ya ardı ardına yapılan seferler, isyankâr paşalarla ortayan çıkan olumsuzluklar gösteriyor ki, bir askerî güç olarak Yeniçeriler son derece yetersiz kalıyordu. Avrupa ordularıyla karşılaştırıldığında yeteneksiz ve eğitimsiz ayaktakımından başka bir şey değillerdi ayrıca silahlanmaları ise vasattı.

Avrupa ordusu gibi silahlanıp, giyinip ve eğitim almayı küstahça reddediyorlardı. Savaş için yetersizlerdi ve diğer amaçlar için de kullanılamazlardı. Kesinlikle kontrol edilemiyorlardı. Başkenti kasıp kavurdular. Diğer bölgelerde ise Yeniçerilerin aklını çelerek kendi özgürlüğünü kazanmak isteyen ve destek bekleyen paşaları ise ortadan kaldırıyorlardı. Söz konusu sürekli kargaşa yaratan bu askerî gücün ortadan kalması gerektiğini diğer Osmanlı padişahları gibi Mahmud da hükümdarlığının ilk yıllarında farkına varmıştı. Bununla beraber sultanı destekleyen ve emirlerine uyan, dışarıdan gelecek olan tehlikelere karşı ülkeyi savunabilen bir orduya ihtiyaç vardı. Türk tarihinde bu amacın sultanın temel esası olduğu yazılmıştır ve bunu bir sonuca ulaştıracaktır. Hanedanlığının ve devletinin düşmanlarına karşı göğüs germesi tam on .sekiz yılını aldı

Kazanmış olduğu başarının yanında, önüne çıkan zorlukları büyük cesaret örneği göstererek üstesinden geldi. Benzersiz tehlikelere karşı tek başına otuz bir yıl boyunca savaştı, çoğu da olağanüstü durumlardı. Ancak sahip olduğu bu önemli özellikler ve ordusunda yaptığı reformlar da bir değişiklik yapmadı, imparatorluk hızlı bir şekilde toprak kaybetmeye devam etti. Yunanistan'da Mora, Korint Körfezi'nin kuzey bölgelerinden Teselya sınırına kadar olan bölgeler Avrupa'nın üç büyük gücü tarafından korunarak kendi özgürlüklerini ilan etmişlerdi. Mısır, Moldavya, Eflak ve Sırbistan'da neredeyse aynı şekilde bağımsızlıklarını ilan ettiler; ancak onlardan farklı olarak Türkiye sultanını hükümdarları olarak tanıyıp, sabit bir vergi ödüyorlardı. Bunun yanında Yanya'nın, Belgrat'ın, Vidin'in ve Akka'nın isyankâr paşalarını yok ederek ortadan kaldırdı. Mısır paşası Mehmed Ali'yi hallederek Vahhabi mezhebinden olanları tekrardan boyundurluk .altına aldı ve Mekke ile Medine kutsal şehirlerini eline geçirdi

Şunu söylemek gerekirse, kendinden önceki seleflerinin aksine Mahmud, hayatını hareminden çok devlet işlerine atadı. Gerektiği zamanlarda son derece acımasız davranışlar sergiledi. Kardeşi Mustafa'yı ve onun tek oğlunu öldürttü. Ayrıca hareminde hamile olan kadınları da Boğaz'a atarak boğulmalarını sağladı. Kendi düşüncelerine ters düşen planlara yataklık edenleri hiç acımadan öldürttürürdü. Yunanistan'da baş gösteren isyanlar kendi imparatorluğuna da yayılınca Yunanları kılıçtan geçirmeleri emrini verdi. Ancak onun her attığı adım zaten zamanında ailesinin geleneklerindendi, bu durum Türk halkı tarafından da kabul görüyordu,

terörizm ve toplu katliam yönetimin mazur görülebilir hareketlerindendi. Bütün akrabalarının ölmesiyle Mahmud yaşayan tek Osmanlı olarak anılmasını sağladı, bu durumda Yeniçerilerin kendisini tahtan indirmek için .uygulayacağı entrikalardan kurtulmuş oldu

Mahmud'un hükümdarlığı sırasında Osmanlı'nın kaybettiği en önemli bölge Mısır'dı. Birincisi Müslüman bir ülkeydi ve ikinci sebep ise yıllarca Osmanlı İmparatorluğu'na dayalı yaşıyorlardı. Yönetimde Memluklular vardı, isteklerini özgürce dile getirebiliyor ve uygun bir şekilde idare edebiliyorlardı ancak Osmanlı İmparatorluğu her türlü acil durumda yanlarında oluyordu. Mısır'ı etkileyen değişimleri açıklamak çok yerinde olacaktır; çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinde meydana .gelen olaylardan çok etkilenmişlerdir

Mehmed Ali Paşa

Mısır'ın sözde özgürlüğünü ilan etmesinde büyük rol oynayan ve Osmanlı İmparatorluğu'na sembolik bir bağlılık gösteren Mehmed Ali, modern zamanda bulunan ve Hz. Muhammed'in takipçileri içinden çıkan en göze çarpan adamdı. Müslüman Arnavut bir balıkçının oğluydu, Trakya ve Makedonya sınırlarında bulunan Kavala'da küçük bir toprağı vardı. Mehmed Ali babasının ölümü üzerine parasız pulsuz kaldı ve yetim düştü. Uzaktan akrabası olan bölgedeki Sulh yargıcının evinde özgürce yetiştirildi.

Hiçbir zaman okumayı ve yazmayı öğrenmedi. Yaşı ilerledikçe kendisi için okuduğu tek kitabın insanların yüzleri olduğunu söylerdi ve bu konudan nadiren hata yapardı. General Bonapart komutasındaki Fransızlar Mısır'ı işgal ettiğinde, Mehmed Ali bölgeyi savunmak için üç bin Arnavut'tan oluşan orduyla Mısır'a gönderildi. O zamanlar sadece subaydı; ancak çok geçmeden eve dönerken birlik komutanı olmuştu ve yerini bulmuştu. Mehmed Ali, Napolyon 1794 yılında Türk ordusunu Abukir'den denize dökerken, İngiliz amiralinin gemisi sayesinde boğulmaktan son anda kurtuldu. Daha sonra Mısır'da çalışan bütün Arnavutların başına geçti ve .bir süre İngiliz ordusuna bağlı kaldı

İngilizler Mısır'dan ayrıldıktan sonra Türkler ile Memluklular arasında bölgenin yönetimini ele geçirme konusunda çatışmalar meydana gelmeye başladı. Mehmed ilk önceleri Memlukluların tarafındaydı; ancak Arnavutları korumak ve kollamak için Türklerin tarafına geçti. 1808 yılında İngilizler Mısır'a başarısız bir sefer yapınca Mehmed, bu duruma karşı gelmekten biraz çekiniyordu. İngilizler kılıçtan geçirildiğinde o da Reşid'de komutadaydı. Birkaç gün sonra ise Kahire'ye zaferle girdi, ilerlediği yolda İngiliz askerlerinin başları mızraklara geçirilmiş yol kenarına dikilmişti. Böylece hızlıca yükseldi, hem etkisi arttı hem de makamı değişti. Otuz beş yaşına geldiğinde Mısır'daki en güçlü adam olarak anılmaya başlandı. Kendini paşa olarak ilan etti. Memluklular bu duruma karşı geldi ve Mehmed Ali'yi rahatsız etmeye başladı. Ancak azimle onlardan kurtulmayı başardı. Memlukluların liderlerinden oluşan beş yüz kişiyi Kahire'de hisarda yapılacak olan bir konferansa davet etti. Şaşalı bir sofra hazırlatarak onları eğlendirdikten sonra, kapıların kapatılmasını emretti, hisarın dar koridorunda hapis kalan bütün liderleri vurdurttu. İçlerinden bir tanesi .atıyla 9 metre yüksekliğindeki duvardan atlayarak kaçabildi

O zamandan itibaren Mehmed tartışmasız Mısır'ın tek yöneticisi oldu. Teşkilatlanma ve devlet yönetimi konusunda çok yetenekliydi. Düşmanlarına ve kötülük yapanlara karşı acımasız, kin güden ve kana susamış bir adamdı. Hak ve hukuka karşı büyük bir merak besliyordu. Her mezhepten ve dinden gelenin ayrım yapılmaksızın eşit olarak haklardan yararlanmasını sağlamak istiyordu. Son yıllarda Mısır'ın tatmadığı barış, düzen ve zenginliği ülkeye getirdi. Yönetimini genişletmek istiyordu. Bu amaç uğruna planlar yaptı, Osmanlı'ya karşı olduğunu belirtti ve Avrupa ordularına benzeyen onlar gibi eğitimli ve silahlanmış yüz bin adam

yetiştirdi. Bu planında ona Napolyon'un yanında görev almış olan İtalyan ve Fransız subaylar yardım etti. Fransız gemi uzmanından yardım alarak da çok güçlü bir donanma kurdu. Ordusunun ne kadar değerli ve güçlü olduğunu göstermek için de Arabistan'daki Vahhabi mezhebinde ortaya çıkan bir ayaklanmayı bastırdı. Bu olayı sultanın adına yaptı. Senaar vahasını ele geçirerek Mısır'ın topraklarını Sudan'a doğru genişletti. Daha sonra ki yıllarda, yani 1825 ve 1826 tarihlerinde Yunanistan'daki ayaklanmalar sebebiyle baş kaldıran ve Osmanlı'nın baş edemediği Mora'yı zapt etmek için donanmasıyla birlikte ordusunu yollar. Bu konuyu anlatmadan önce Mahmud'a geri dönerek, Mehmed Ali'nin yardımına .muhtaç kalmasındaki etkenler nelerdi onları açıklayalım

Navarin Bozgunu

Mahmud'un uğraşması gereken en eski sorunlardan biri Sırbistan'dı. Bükreş Antlaşması bölgeyi başıboş ve belirsiz bırakmıştı. Antlaşma şartlarına göre Türklerin Belgrat ve diğer kalelerde garnizon kurmasına izin veriliyordu. Ayrıca Sırbistan'a da kendi hükümetini kurma izni verilmişti; .ancak bunların hiçbirinin garantisi yoktu

Kalenin hâkimiyetine sahip olan Sırplar, kendi hükümetlerini kurmalarına tam anlamıyla izin verilene kadar bu kaleyi Türklere vermeyi reddediyorlardı. Osmanlı Hükümdarlığı ise teslim olmaları yönünde ısrarcıydı. Daha sonra meydana gelen olaylar gösteriyordu ki Sırbistan'a özerklik verme gibi bir niyetleri yoktu. 1813 yılında sultan bir ordu göndererek niyetini belli etti. Daha önceleri son derece kahramanca davranan Kara George bu durumda cesaretini yitirdi. Sırbistan'ın sözde yöneticisi olarak geçirdiği zamanlarda edindiği hazinesini gömdükten sonra, ülkeden kaçarak Avusturya'ya sığındı. Böylece kendi ülkesinin tarihinden çıkarıldı, birkaç yıl sonra tehlikenin geçtiğini düşünüp .Sırbistan'a geri döndü; ancak yakalanarak vatan haini ilan edilip öldürüldü Söz konusu ihanetin ardından Sırbistan Türklerin merhametine kalmıştı, büyük bir bölümü de onlar tarafından ele geçirilmişti. Son derece büyük bir tehlikenin içinde bulunan Sırbistan'da Kara George'nin yerine bir kahraman daha çıktı. Milosch Obrenowitch Hıristiyan halkın ayaklanmasını sağlamak için çaba sarf etti ve onlara liderlik ederek zafer kazandı. Türkleri ülkenin bütün bölgelerinden dışarı attı ve kalelere kapattı. Daha sonra Mahmud Sırbistan kalelerine kapatılan Türkleri kurtarmak ve isyanları bastırmak için bir ordu yolladı. Ordu sınıra yaklaşınca durdu ve antlaşma yapmak için görüşmeler başladı, ancak hiçbir sonuca ulaşamadı. İmparatorluğunu bekleyen bir çok problemin olduğunu bilen sultan, ordusunu Sırbistan ile .gerilla savaşına sokarak kayıp vermek istemedi

Kara George

Aynı zamanda Mahmud’un uğraşması gereken en büyük sorun 1821 yılında Yunanistan’da çıkan ayaklanmaydı. Daha önce ayaklanma başlatan hiçbir ırk bu derece başarılı değildi. Osmanlı İmparatorluğu topraklarında hiçbir yönetim bu denli küçük düşürücü ve dayanılmaz değildi. Başa geçen yönetimler de bu zamana kadar hiç işe yaramadı. Halkın malı, mülkü ve hayatı tehlike altındaydı, hak ve hukuk sistemi ise en fazla rüşvet verenin elindeydi. Yunan halkının hali diğer Osmanlı İmparatorluğu altında bulunan bölgelerden çok daha kötüydü. İstanbul’da ise Yunanlar bölgenin en zengin topluluğuydu. İmparatorluğun yönetiminde büyük bir rol oynuyorlardı. Aslında Osmanlı Hükümdarlığı onlarsız yapamazdı. İnançları ise Fatih Sultan Mehmed tarafından korunma altına alınmıştı. İmparatorlukta süre gelen ticaret tamamen onların elindeydi. İzmir ve Selanik gibi diğer şehirlerde yaşayan Yunanlar ticaret yaparak çok büyük birikim yaptılar. Mahmud’da ondan önceki padişahlar gibi bu durumun farkındaydı ve yüksek vergiler alıyordu; çünkü bu insanlar devlet için gelir kaynağı sağlıyordu. Ayrıca onların kökünü kazımak isteyen ve isyana teşvik eden fanatik Müslümanlara da kulak vermiyorlardı. Takımadalar’da bulunan Sakız Adası ve Psara Adası’ndan başka hiçbir adanın kendi kendilerini idare etmelerine izin verilmiyordu ve Avrupa’nın hiçbir yerinde bu denli .huzurlu ve sorunsuz bir yönetim yoktu

Ancak Yunanistan’da işler çok farklıydı. Yunanistan’ı kontrol altında tutarak zenginleşmesini ve nüfusunun artmasını engellemeye çalışmak Osmanlı İmparatorluğu’nun politikasıydı. Topraklarının büyük bir bölümü Müslümanların elindeydi, halkın çoğu ise topraklarını korumak için sonradan Müslüman olmuş Yunanlardı. Bu topluluk son derece fanatikti ve Hıristiyan halka baskı kuruyorlardı, çiftçiler ise Türk soyundan geliyordu. Osmanlı İmparatorluğu Yunanistan’a kendini sadece vergi toplayan bir mekanizma gibi gösteriyordu. Bölgeye yollanan paşalar da en kısa yoldan ceplerini doldurmaya çalışıyordu; çünkü hepsi görev sürelerinin kısa süreceğini biliyordu. Bölgede bulunan insanlar kendi durumlarını, kendi kendini yöneten Sakız Adası’yla kıyaslıyordu. Hükümetin ihmallerine rağmen eğitim belli bir ölçüde yayılmıştı. Zengin Yunanlar bazı bölgelerdeki okullara ve üniversitelere bağışta bulunuyorlardı. Eğitimle beraber Yunanların kendi tarihleri, milliyetçilikleri ve kültürlerinin ne kadar büyük olduğu düşüncesi tekrardan ortaya çıktı. Odessalı Yunanların

desteklediği gizli bir grup olan Hetairia Yunanistan’ı etkilemeye ve isyan .başlatmak için ilk adımları atmaya başlamıştı

Yunanistan’da çıkan ayaklanmanın temelinde sadece politik ve ırksal düşünceler yoktu, aynı zamanda çiftçilerin açtığı bir savaştı. Toprakları eken biçenlerin çıkardığı isyan, baskıcı toprak sahiplerine karşıydı. Bu durum kırsal kesimde ayaklanmalara sebep oldu, son derece ısrarcı, hırslı .ve zalimlerdi

Devrim hareketleri 1821 yılının Nisan ayında Mora’da baş gösterdi ve çok kısa sürede bütün ülkeye yayıldı. O dönemde bölgeye dağınık bir şekilde yerleşmiş olan yaklaşık yirmi bin Müslüman vardı. Çoğu Yunan soyundan geliyordu ve toprak ağası olarak Hıristiyanlara baskıcı bir sistem uyguluyorlardı. Hiçbir şekilde yaş ve cinsiyet gözetmeden neredeyse Müslümanların hepsi acımasızca katledildi. Hayatta kalmayı başaranlar Türk garnizonunda bulunan kalelere sığındı. Bu kaleler de Yunanlar tarafından kuşatıldı ve üç ayın sonunda teslim olmak zorunda kaldılar. Şartlı teslim olma durumlarında genelde insanların canları bağışlanırdı ancak bu durumda antlaşma şartlarına kesinlikle bağlı kalınmadı. Kalede bulunan garnizon, Türkler ve bölgenin çeşitli yerlerinden sığınma isteyen mülteciler .bir araya getirildi ve acımasızca katledildi

Türkler ile Yunanlar arasındaki ilk çarpışma ki buna savaş da denilebilir, Mora’nın başkenti Tripolitza (Tripolis) yakınlarındaki Valtetsi’de meydana geldi. Bölgede bulunan üç bin Yunan köylüsü, beş bin kişilik Türk topluluğunu yendi. Savaş sonucunda Türkler dört yüz adam, Yunanlar ise yüz elli adam kaybetti. Bu savaş Türklerin bütün itibarını ortadan kaldırdı. Böylece ayaklanan Yunan köylüleriyle Türklerin aşık atamayacağı da .gösterilmiş oldu

Bu zaferin sonucu olarak kısa süre devam eden kuşatmadan sonra Tripolitza (Tripolis) ve Navarino (Navarin) Yunanların eline geçti. İki kuşatmada da garnizonlar hem kendi hem de bölgede yaşayanların lehine antlaşmalar yaptı ve teslim oldu. Ancak iki durumda da antlaşma şartları yerine getirilmedi. Müslüman birlikler ve bölge halkı acımasızca kılıçtan geçirildi. Tripolitza’da (Tripolis) ölenlerin sayısı kadın ve çocuklar dahil sekiz bin kadardı. Finlay’ın yazdığı Yunan Tarihi adlı kitabında “Yunan Tarihçileri kendi yaptıkları barbarlıklardan asla bahsetmedi; ancak ”.Türklerin yaptıklarını apaçık ortaya sunuyorlardı

Mora'da meydana gelen katliam haberleri İstanbul'a ulaştığında bütün şehir alarma geçti ve yapılan haksızlık karşısında çok öfkelendiler. Bölgede ikamet eden Yunanlara karşı aynı derecede kanlı ve zalimce davrandılar, bir yandan da intikam alındı denilebilir. Sultan bu duruma örnek oldu ve yönetimde sözü geçen bütün Yunanların derhal idam edilmesini emretti. Yunan başpiskoposu da sultanın emriyle piskoposluk dairesinin kapısına ibret olsun diye asıldı. Öldürülmesini emreden fetva ise bedenine iğnelendi. Başpiskoposun Yunanistan'da meydana gelen ayaklanmalara sebep olduğuna inanmanın hiçbir anlamı yoktu. Diğer dört piskopos da aynı kaderi paylaştı. Köylü sınıfından olan binlerce Yunan da başkentteki insanların öfkesine yenik düşerek kurban edildi ve İzmir, Selanik ve Kıbrıs gibi aynı şekilde diğer şehirlerde yaşayan Yunanlar da katledildi. Sultan'ın bu denli korkunç olayları engellemek gibi bir niyeti yoktu. Kadınlar ile çocuklar da erkeklerden ayrı tutulmadan öldürüldü. Evleri yakıldı ve malları da yağmalandı. İstanbul'da katledilen Yunanların sayısı, Yunanistan'da meydana gelen devrimle yok edilen Müslümanların sayısıyla neredeyse aynıydı. Böylece Türkler ile Yunanlar barbarlık konusunda birbiriyle yarışacak seviyeye gelmişti. İhtirasları ve korkuları açığa çıktığında Türkler her zaman kana susamış hareketlerde bulunurlardı; ancak intikam almanın da ne kadar yanlış bir şey olduğunu da bilirlerdi. Uzun süren baskıcı yönetimle Yunanlar gerilemişlerdi; ancak Türklerden biraz daha iyiydiler. İki bölgenin insanları da yaptıkları zalimliğin acı vermek istemelerinin bir kanıtı olduğunu biliyordu. Mora'dan Müslümanların kökünü kazıyan Yunanlar bir seferde bütün ülkeyi baskıcı yönetimden temizledi. İki ırkın birbirinden ayrılmasının etkileri daha sonra görülecekti. Avrupa'nın Büyük Güçleri bu durumu çok beğendiler; ancak söz konusu gelişmelerin barışçıl bir şekilde el koyma ve güvence altına alma olmasını umut ediyorlardı. Türkler, Yunanların yaptığı devrimin yayılmaya başlamasından dolayı sert davrandıklarını ve onların bölgesinde yaşayan .Yunanları da Osmanlı yönetimine dahil etmeye çalıştıklarını belirtti

Devrim hareketleri Mora'da başladı.Bir kaç ay sonra bütün ülke Osmanlı birliklerinden ve Müslümanlardan temizlenmiş oldu. Ayaklanma Yunanların çoğunlukla etkin olduğu Takımadalar'a doğru ilerledi, bu bölgelerde anakaradan daha az Slav kanı taşıyan insan vardı. Adalarda çok eski gelenekler ve milli özellikler ile uygarlıklarının bozulmamış hali hâlâ

sürdürülmekteydi. Osmanlı’nın ılımlı yaklaşımlarıyla refah içinde yaşamalarına rağmen, büyük bir hevesle bağımsızlık taraftarıydılar. Yunan tüccarların iş yaptıkları tekneleri çoğunlukla adalardaydı. Dört yüz ile beş yüz arasında tekne vardı ve on iki bin Yunan denizci tarafından kullanılıyordu. Bir askerî donanma bu tekneler ve denizciler sayesinde kuruldu. Çoğu kez Osmanlı donanması, bu donanma tarafından yenilgiye uğratıldı. Çok özel ateş açan gemiler yaptılar ve onlar sayesinde de bir çok .Türk gemisini yakıp denizcileri alarma geçirdiler

arasında geçen dört yıl boyunca Türkler karada ve denizde 1821-4 meydana gelen Yunan isyanından çok kötü etkilendi. Sadece Mora’da değil ayrıca Yunanistan’ın bazı bölgelerinde, Korint Körfezi’nin kuzeyinden Teselya’nın kıyılarına kadar ve sefil bir hale gelip üçüncü sınıf şehir olarak adlandırılan Atina ile Takımadalar da bağımsızlıklarını kazandı. Ulusal hükümet ve temsilciler meclisi kuruldu. Yunanistan’da meydana gelen ayaklanma daha çok İngiltere ve Fransa gibi batı Avrupa ülkelerinin sempatisini kazandı. Buna rağmen bu ülkelerin hükümetleri Türklerin Rusya karşısında zayıf düşmesini istemedikleri için isyanlara mesafeli yaklaştılar ve caydırmaya çalıştılar. Lord Byron Yunanlara karşı bir sempati besliyordu ve çok hevesliydi, 1824 yılında Missolonghi’ye ayak basarak ordularını birleştirdi. Ancak orada yaşadığı süre boyunca pek fazla şey başardığı söylenemez. Onlara katılan diğer Yunan hayranlarının liderleri gibi o da düzensizlik, entrika ve yozlaşma sebebiyle hayal kırıklığına sebep oldular. Ancak geleceğe dair umutlarını asla yitirmedi. Yunan ırkının kendi özgürlüğünü ele geçireceğine dair düşünceleriyle kendinden çok emindi. Bu amaca hizmet ederken hayatından oldu. Hiç de sağlıklı olmayan bu bölgeye ayak basarak birkaç hafta sonra sıtmalanarak vefat etti. Bu durum .Avrupa’nın ilgisini çekti ve Yunanistan’ın yanında yer aldıklarını belirttiler

Yunan devrimin bastırmak için dört yıl boyunca sarfedilen nafile çabalardan sonra Sultan Mahmud ordusunun bu görev için yetersiz olduğuna karar verdi. Mısır’da Avrupa ordularına benzeyen, onların eğitimini örnek alarak Mehmed Ali’nin yarattığı ordudan çok etkilenmişti. 1824 yılında derebeyinden kendi ordusunu ve donanmasını yollayarak Yunanistan’ı tekrar ele geçirmek için kendisine yardım etmesini istedi. Mehmed bu durumu kabul etti; ancak şartları vardı, sultandan Suriye’nin, Şam’ın ve Girit Adası’nın kendi paşalığına eklenmesini istedi. Mora’da

bulunan sultanın birlikleriyle birleşmesi için kendi donanmasını yolladı. 25 Temmuz 1824 yılında on bin piyadeden ve bin süvariden oluşan donanma Mehmed Ali'nin oğlu İbrahim Paşa komutasında İskenderiye'den ayrıldı. İlk önce Modon'a vardılar oradan da Navarino'ya (Navarin) doğru ilerlediler. Burada bulunan kale on altı bin Yunan tarafından korunuyordu. Yunan ordusundan yedi bin asker kaleyi korumak için yeterli güce sahipti. Üç bin askerle birlikte onlara saldıran İbrahim çok büyük bir zafer kazandı. Yunanların kafası karıştı ve kaçtılar. Bu olay en iyi Yunan birliklerinin, çok .iyi eğitilmiş Mısır birlikleri karşısında zayıf kaldığının kanıtıydı

Mustafa Reşid

Navarino (Navarin) zaferinden sonra İbrahim, Yunanistan'ın tekrar fethedilme savaşında başka zaferler de kazandı. Yunanlar Türkler ile yaptıkları uzun savaşlardan dolayı yorgun düşmüştü. Bu yeni ve çok güçlü olan düşmana fazla karşı gelemedi. 1826 yılının Nisan ayında Mısır ordusu Yunan ordusuna dört bin asker kaybettirerek Missolonghi'yi geri aldı. Daha sonra Mora'nın hepsini ele geçirdi. Daha sonra Korint ve Atina şehirleri de Türklerin eline düştü. 6 Mayıs 1827'de Phalerum'da (Phaleron) yapılan savaşta, Arnavut ordusunun başında bulunan Reşid Paşa son kalan Yunan ordusunda yenerek onları dağıttı. Yunan Hükümeti zorla anakaradan atıldı

ve Poros’a yerleştirildi. Yunanistan’ın başı boş kaldı. Ancak Yunan donanması hâlâ Türk ve Mısır’ın birleşmiş donanmasına karşı cesurca direniyordu, denizde üstünlük sağlayacak ve İbrahim’in Mısır ile olan iletişimini kesecek kadar güçlü değildi. Eğer Avrupa’nın büyük güçleri bu olaya karışmamış olsaydı, Yunanistan boyunduruk altına girecekti ve Türk yönetimi tekrardan geri gelecekti. İbrahim bölgedeki bütün Yunan halkını temizleyip köle olarak satacağını ve yerine Mısırlılar ile Arapları .getireceğini söyleyerek tehditler savuruyordu

Bu arada Avrupa orduları örnek alınarak eğitilen İbrahim’in ordusunun başarısı ile Türk ordusunun daha önce Yunanistan’a yaptığı seferlerdeki başarısızlığı, disiplinsizliği ve kötü bir şekilde silahlanmasının karşılaştırılması İstanbul’u çok etkiledi. Mahmud artık uzun zamandır üzerine titrediği Osmanlı ordusu yenileme projesinin dîvân ve ulemalar tarafından desteklendiğini öğrendi. Bunu gerçekleştirmek ve fani düşmanı Yeniçerileri ortadan kaldırmak için çok kararlıydı. Söz konusu isyancı birlikleri ile kararlı bir şekilde konuşmak ve değişime uğratmak için uzun zamandır bekliyordu. On dört bin askerden oluşan çok iyi disiplinli ve giyimli topçu birliğini kurmuştu ve en çok onlara güveniyordu. Ondan önceki Padişah Selim de aynı model de piyade birliği kurmak için bir çok asker toplamıştı. Yeniçeri ağası, Hüseyin Paşa ve şeyhülislam da ona sadıktı. Bunun üzerine sultan Yeniçerilerin dörtte birinin yeni yapılanan orduya dahil olacağını söyledi. Yeniçeriler bunu kabul etmedi. 14 Haziran günü birlik olarak saraya doğru yürümeye başladılar, amaçları sultanı tahtan indirmekti ki, bunu geçmişte bir çok kez yapmışlardı. Ancak bu sefer liderleriyle karşı karşıya kaldılar. Sultan yardım etmeleri için topçu birliğini çağırdı. Kutsal bayrağı ortaya çıkardı ve hareketlerini yönetti. Büyük top atışlarıyla Yeniçerileri saraya doğru çıkan yolların başında ezdiler ve kışlalarına çok büyük kayıplar vererek geri yollandılar. Daha sonra silahlar kışlalarına doğru hedef aldı ve ateş açıldı. Kimsenin canı bağışlanmadı. Yeniçeriler ya açılan ateşte ya da kışlalarında çıkan yangında yok oldu. Bu facia ile dört bin Yeniçeri ortadan kaldırıldı. Sultan hiç durmadan zalim planına devam etti. İstanbul ve imparatorluğun diğer bölgelerinde binlerce Yeniçeri öldürüldü. Yeniçeriler tamamen ortadan kalktı. Yeniçeri adı bütün resmî belgelerden silindi. Mahmud çok büyük bir zafer kazanmıştı. Yeni ordusu, topçu birliği hariç kırk beş bin asker barındıran bir birliğe dönüştü,

amaç yavaş yavaş iki yüz bin askere çıkarmaktı. Ordunun tamamı Müslümanlardan oluşuyordu. Eski rejimin buyurduğu üzere Hıristiyanlar kesinlikle dahil edilmedi. Eğer Mahmud'un zamanı yetseydi ve istediği sayıya belirli eğitimlerle ulaşabilseydi, hiç şüphesiz ki Osmanlı İmparatorluğu yine eski heybetine kavuşarak en güçlü hükümdarlık haline gelirdi. Sultan merkezi yönetimi tamamen eline almak için çok çaba sarf etti. Son zamanlarda kötüye kullanılan askerî feodal sistemi ortadan kaldırdı. İmparatorluğun her yerinde derebeyleri baskı altına alındı, gelirlerini sadece kendi hayatları söz konusu olduğunda almalarına izin veriliyordu. Bu zamana kadar kiralar onlara ödeniyordu; ancak gelecekte .hepsi devlete ödenecekti

Mahmud daha sonra bir çok yeni reform ortaya koydu. Kamulaştırma Mahkemesini ortadan kaldırdı, devlete gelir sağlamasına rağmen bu mahkeme de kötüye kullanılıyordu. Ölüme mahkum edilen veya sürgüne yollanan toprak sahiplerinin evlerine ve mallarına el koyuluyordu. Paşaların yargılamadan istedikleri kişinin ölüm emri verme hakkını elinden aldı. Gelecekte hiç kimsenin resmî yargı karşısına çıkmadan cezası verilmeyecek veya haklılığı ortaya atılmayacak. Ayrıca temyize gitme hakları da olacak. Bu konuda yasa çıkarttırdı. Vakıf mallarını (İslam'a adanan) devlet yönetimi altına aldı. Sarıkların kullanımını yasakladı ve fesi imparatorluğa yayarak milli kıyafet ilan etti. Avrupa modasını takiben kendi kıyafetlerine de çeki düzen verdi. Diğer hükümdarların yaptığı gibi elçileri ve eşlerini saraya davet ederek onlara yemek verdi. Hıristiyan halkı için de yeni reformlar tasarlamaktaydı; ancak yerine geçecek olan padişahlar dönemine .bakıldığında bu tasarıların gerçekleşmediği görülmüştür

Mahmud kariyerinin bu döneminde mutlak bir başarıya imza attı. Yanyalı Ali gibi bütün isyancı paşaları ortadan kaldırmayı başardı. Mısır'da bulunan Mehmed Ali ise Yunanistan'daki ayaklanmaları bastırmak için donanmasını ve askerlerini yolladığında sultanın üstünlüğünü kabul etmiş oldu. Yunanistan neredeyse tekrardan fethedildi. İmparatorluğun diğer bölgelerinde bulunan Yunanlar ise pes etti. Moldova ve Eflak'ta ortaya çıkan ayaklanmalar bastırıldı. Sırp kalelerini ele geçirdi. Her şeyden en önemlisi, kendinden önce gelen iki sultanı öldüren ve askerî bir güç olarak gereksiz olduklarını tam anlamıyla kanıtlayan Yeniçerileri ortadan kaldırdı. İmparatorluğa birçok büyük yenilik getirdi. Mahmud sahip olduğu

başarıları hiç değişmeyen sağlam duruşuna ve yüksek mertebedeki bir devlet adamının farkındalığına, ayrıca kurnazlığı zalimlikle .karıştırmamasına borçluydu

Türkiye'nin maddî açıdan durumunu etkileyecek iki olay meydana geldi ve Mahmud'u başarıyla yürüttüğü politikasından alı koydu. Biri Rus İmparatoru Alexander'in ölmesi ve diğeri ise İngilizlerin Yunanistan'a yardım etmeye karar vermesiydi. Rus İmparatoru Alexander çok büyük bir ikilemde kalmıştı. Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olan devletlere Yunan Kilisesine bağlı oldukları ve Türk yönetiminden de nefret ettikleri için büyük bir sempati duyuyordu; ancak diğer yandan da devrimden korkuyor ve nefret ediyordu. Kralların kutsal yönetim hakkına inanıyordu, yönetimi ne kadar baskıcı olursa olsun halkın çıkardığı isyanlara da destek olmuyordu. Kendi imparatorluğunun da isyancıları örnek almasından korkuyordu. Farklı görüşlere sahip olması onu hareketsiz bırakıyordu. İsyan eden Yunanlara yardım etmedi. Onun yaşadığı süre boyunca Yunanistan'ın kendi özgürlüğünü kazanması pek ihtimal dahilinde değildi. 1825 yılının sonlarında öldü. Yerine daha genç, gayretli ve Rus gayelerine tamamıyla bağlı olan kardeşi Nikolay geçti. Yeni gelen İmparator kendi devletine karşı olmadığı sürece ayaklanmalara karşı değildi. Türklerden nefret ediyordu ve onları Avrupa'dan kovmak istiyordu, bunun yanında Yunanları ise çok seviyordu. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı farklı şikâyetleri de vardı. Osmanlı yeni ordusunu tamamlamadan önce bir sonuca varılması gerektiği .de sürekli hatırlatılıyordu

Alexander, I.

İngiltere söz konusu olduğunda ise aslında bu zaman kadar Yunanistan ayaklanmalarına karşı bir sempati duymuyordu; ancak işler tersine döndü. Meydana gelen vahşet sebebiyle etkilenen halk, fikrini değiştirdi. Ayrıca Dışişleri Bakanı Canning'de Yunanistan'ın lehine düşünüyordu. Hükümet de Yunanistan'da süre gelen düzensizliğin barış içersinde yaşayan Avrupa'yı tehdit ettiğini düşünüyordu. Rusya'nın Türkiye üzerinden yayılmasını da istemiyorlardı. Eğer Yunanistan yatışmazsa Rusya'nın bu duruma dahil olacağını düşünüyorlardı. Bu müdahalenin Yunanistan'ın toparlanması için olmadığını, ülkesine katabileceği toprakları düşündüğünü söylüyorlardı. Bu durumun ancak Yunanistan'a özerklik verilerek ve sultana bağlılıklarını bildirmesiyle çözüleceğini varsayıyorlardı. Bu görüşe sahip olan Kabine, Wellington dükünü 1826 yılında Çar ile antlaşması için St Petersburg'a yolladı. Çar ile birkaç düzenleme yaptılar, bu düzenlemeler daha sonra 6 Temmuz 1827 yılında Yunanistan'ın kontrol altına alınması için üç büyük kuvvet olan Büyük Britanya, Rusya ve Fransa arasında yapılan Londra Antlaşması'nın da temelini oluşturuyordu. Antlaşmanın getirdiği şartlara göre Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında uzlaşma sağlanması gerektiği konusunda bütün devletler hem fikirdi, ayrıca arabuluculuk yapmayı da önereceklerdi. Arabuluculuk ve antlaşmanın .görüşülmeye başlaması için de kesinlikle ateşkes yapılacaktı

Osmanlı İmparatorluğu'na sunulan anlaşmada, Yunanistan'a tam anlamıyla özerklik verilmesi ve sultanın egemenliğinin, büyüklüğünün kabul edilmesi ile yıllık vergi ödemesi bulunuyordu. Halktan insanların aday göstereceği kişiler tarafından yönetilecekti. İki ırkın halkını tamamen ayırmak ve her hangi bir fikir ayrılığının sorun yaratmaması için Yunanların Türk egemenliğindeki her yeri alması gerekiyordu. Hem anakaradakileri hem de Yunan adalarındaki Türklere ait olan toprakları almak için yıllık ödeyecekleri vergiye toprağın bedelini de ekleyeceklerdi. Gizli bir :makalede ise şu şart vardır

> Eğer Osmanlı İmparatorluğu Üç Büyük Kuvvetin sunduğu arabuluculuğu bir ay içersinde kabul etmezse ve ateşkes yapmaya razı olmazsa, antlaşmanın şartlarına göre antlaşmayı imzalayan devletler antlaşma şartlarının tamamen yerine getirilmesi için Yunanlar ile yakınlık kurup .iletişim içersine girebilecek, ancak iki taraf arasında savaşa sebep olmayacak

Bu antlaşma göz önüne alınarak Üç Büyük Kuvvet elçilerini Osmanlı İmparatorluğu’na yollayarak ateşkes ve yukarıda anlatılan şartlarla Yunanistan’ın kontrol altına alınması yönündeki isteklerini dile getirdi. Osmanlı İmparatorluğu ise teklifi ve arabuluculuğu sert bir dille geri çevirdi. Yunan halkını temsilen Yunanistan’ın yönetimine karışma şartını reddetti. Osmanlı İmparatorluğu halkına, teklif edilen şartlar altında bir arabuluculuğa izin vermediğini yazılı bir bildiriyle duyurarak kendisini haklı çıkardı. Yunanların Osmanlı yönetiminden yana şikâyetleri olduğunu kabul etmedi. “Herkesin bildiği gibi” dedi ve ekledi, “Yunanlara mal mülk güvenliği, şahsi güvenlikleri, evlerinin korunması gibi buna benzer her konuda Müslüman halka davranıldığı gibi davranılmıştır. Ayrıca her daim ”.zamanın sultanının yardımlarını almıştır

Elçilerle Osmanlı İmparatorluğu arasında süren görüşmeler çok uzun zaman aldı; çünkü Mısır’dan yeni bir birlik Yunanistan’da bulunan İbrahim’e destek olmak için yola çıkmıştı ve onlar bir sonuca varmadan önce bir ihtimal Navarino’ya (Navarin) varabilirlerdi. Elçilerin teklifleri son kez reddedildikten sonra birleşen üç büyük gücün donanmalarına talimatlar verildi. Böylece Yunan limanlarını ablukaya alarak ne Türk ne de Mısır .savaş gemilerini içeri alacaklardı

İngiliz amirali Sir Edward Codrington komutasındaki birleşik donanma Navarino Körfezi açıklarında yerlerini aldı. Amiral daha sonra Türk amirali ile iletişime geçerek Yunanlar adına ateşkes ilan ettiğini açıkladı. Buna rağmen İbrahim Paşa komutasında bulunan Mısır birlikleri Mora’da zalim davranışlar sergileyerek bölgeyi yakıp yıkıyordu. Halkın malını mülkünü tahrip edip, erkekleri öldürdükten sonra da genç kadınları Mısır’da satılmak üzere köle olarak alıyordu. Kış yaklaştıkça İngiliz amiral körfezin dışında kalmanın zorlaşacağını düşünüyordu. Donanmasıyla körfezin içine girmeye karar verdi. Birleşmiş donanmada on adet büyük tekne, on adet firkateyn ve küçük tekne ile neredeyse yüz yirmi adet de silah bulunuyordu. Türk-Mısır ortaklığındaki donanmada beş büyük tekne, on beş firkateyn ve altmış iki küçük tekne ile iki bin adet de silah bulunmaktaydı. Körfez girişine doğru hilal şeklinde demir atarak dizilmişlerdi. Ayrıca kıyıda körfezi tepeden gören borda topları vardı. Birleşmiş donanma borda toplarından hiçbir tepki .almadan Türk-Mısır donanmasının karşısına demir atarak dizildi

Çok kritik bir pozisyonda oldukları aşikârdı, bu durumun savaşa sebep olması apaçık ortadaydı. Kasıtlı ya da değil ilk ateşi Türkler açtı, bu konuda pek bilgi yok ama böylece ateşkes ortadan kalktı. Karşı taraf bunu meydan okuma olarak aldı. İlk ateşten sonra iki donanma arasında şiddetli bir savaş meydana geldi. 20 Ekim 1827 yılında, savaşın başlamasından birkaç saat sonra Türk-Mısır donanması tamamen imha edildi. Birkaç küçük gemi hariç bütün tekneler yanarak battı. Donanma askerleri yiğitçe savaştı; ancak birleşmiş donanma karşısında hiç şansları yoktu. Fakat sahip oldukları silahlarla çok büyük zarar verdiler ve fazla kayıp meydana geldi, savaştan sonra tamir edilmesi için İngiliz savaş gemileri İngiltere'ye geri döndü. Kıyıda bulunan borda topları birleşmiş donanma yerleşene kadar saldırmadı. Eğer onlar körfeze doğru girerken ateş açmış olsalardı daha büyük hasara yol açarlardı. Bu kadar büyük bir donanmanın yıkımı daha .önce yaşanmamıştı

George Canning

Böylesine büyük bir zafer kazanmaları İngiliz Hükümeti'ni memnun etmedi. Canning artık onlara ilham veremezdi. Söz konusu politikanın ileri sürülmesiyle hayatını kaybetti ve zaten politika eninde sonunda onları deniz

savaşına sürükledi. 1828 yılının başlarında İngiliz Parlamentosu :toplandığında tahttan savaşa değinen bir konuşma yapıldı

> Eski müttefikimizle çıkan çatışmadan dolayı majesteleri son derece üzgün. Halen bu şanssız olayın iki taraf için de ileride düşmanca tavırlar sergilemesine yol açmaması için umut .beslemekte

Aynı zamanda başbakan olan Wellington dükü Lordlar Kamarası'nda .konuşurken kullandığı "şanssız" kelime yüzünden biraz zorlanmıştı

> Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'daki güç dengesinin çok önemli bir bölümünü oluşturuyordu. Onun muhafaza edilmesi bütün Avrupa için yegâne amaçlardan biriydi. Tamamıyla suçlu bulunan İngiliz amiralini akladıktan sonra, Londra Antlaşması'nın şartlarından birini ortaya koyarak, herhangi bir operasyonun asla devletlerarası düşmanlık yaratmayacağını hatırlattı. Ancak operasyon düşmanlık ve savaşa yol açınca kesinlikle bu durum şanssızlık olarak .nitelendirildi

Rus Çarıyla antlaşmayı görüşen dük nasıl olur da sultanın kabul etmediği bir arabuluculuk şartıyla, kendilerine karşı hiçbir güç kullanımının .olmayacağını söyleyebilir, bunu anlaması çok zor

Navarini'da (Navarin) Osmanlı donanmasının yok edilmesi aslında çok büyük bir önem taşımaktaydı. Bu sayede İbrahim Paşa ile Mısır arasındaki iletişim kesilmiş oldu. Takımadalar'daki deniz tamamen Yunanların eline geçti. Ruslar donanmasının Karadeniz'deki üstünlüğü sağlandı. Bu savaşın sonucu Türkler ile çok yakında savaşa girecek olan Ruslar için çok büyük önem taşıyordu. Varna'nın ele geçirilmesini kolaylaştırdı ve Rus ordusunun .Balkanlar'dan geçerek İstanbul'u tehdit etmesini sağladı

Mora'da müdafaası imkânsız bir durumda kalan İbrahim Paşa, İngiliz amirali ile anlaşma yollarına girdi. Böylece Mısır ordusunu Yunanistan'dan çekmesine izin verdiler ve düşman donanmasından herhangi bir taciz görmeden İskenderiye'ye geri dönebilecekti. Mora'da sadece Türk ordusu kaldı. Bir çok kaleyi ellerinde tutuyorlardı. General Maison komutasındaki Fransız ordusu daha sonra müttefikler ile birlik olarak Mora'ya gönderildi. .Çok kısa bir sürede de bütün bölgeyi Türk birliklerinden temizledi

İstanbul'da bulunan sultan, Navarin'de yok olan donanmasına rağmen inatla Londra Antlaşması'nın şartlarını kabul etmiyordu. Bunun üzerine Fransız ve İngiliz elçileri şehri terk etti. Müttefik olan üç büyük güç arasında farklılıklar ortaya çıkmaya başladı. Rus imparatoru Türklere karşı

zorunlu önlemler almayı önerdi ve bu sebeple de Eflak ile Moldova'nın işgal edilmesi gerektiğini öne sürdü; ancak İngiltere ve Fransa bunu kabul etmedi. Ne kadar Yunanistan'ın bağımsızlığını isteseler de Osmanlı İmparatorluğu'nun devam etmesini de istiyorlardı. Yunan sorunu Rusya'nın Türkiye'ye karşı sunduğu sorunlardan sadece biriydi. Aynı zamanda Bükreş ve daha sonra 1826 yılında yapılan Akkermann Antlaşması konusunda da bazı şikâyetleri vardı. Osmanlı İmparatorluğu tarafından hâlâ işgal altında bulunan Eflak, Moldova ve Sırbistan'ın ihmal edildiğini düşünüyordu. Akkermann Antlaşması'nı imzalayan Sultan kendi halkına yaptığı açıklamada, antlaşmanın şartlarına bağlı kalmayacağını ve Rusya'nın hâlâ .düşmanları olduğunu bu düşmanın ona miras kaldığını açıkladı

Nisan 1828 yılında Rusya Türkiye'ye karşı savaş ilan etti. Fransa ve 26 İngiltere, Yunanistan için istedikleri şartları hâlâ reddeden Osmanlı İmparatorluğu'na baktığında, Rusya'nın ilan ettiği savaşa karşı çıkacakları bir durum bulamadılar. Türk donanmasını yok etmek için Rusya'ya katıldılar. Rusya'nın Türkiye'yi işgal edişine seyirci kalmak zorunda bırakıldılar. Savaşın sonuçlanmasına daha çok varken ve şu anda bulundukları duruma bakıldığında, müttefik güçlerin sunduğu Yunanistan'a özerklik ve vergiyle sultana bağlı olma şartını kabul etmeyen Mahmud'un ne kadar büyük bir hata yaptığı aşikârdı. Eğer daha önce bunu kabul etmiş olsaydı donanması bozguna uğramamış olacaktı. Aynı zamanda İngiltere ve Fransa bu durumda Rusya'ya karşı bile çıkabilirdi. Bu durumda Yunanistan kesin bağımsızlığına kavuştu ve Rusya'nın yardımlarıyla Sırbistan, Eflak ve .Moldova'da sultan karşı gelse de özerkliklerini ilan etti

Sembolik olarak ordusunun başında bulunan İmparator Nikolay, 7 Mayıs 1828 yılında Prut Nehri'ni geçti. Ordusunda altmış beş bin kişilik asker bulunuyordu. Avrupa'nın önde gelen güçlü ordularından birini bastırmak için şaşırtıcı derecede az bir sayıydı. Ayrıca Polonya'da çıkmak üzere olan bir ayaklanma için de bölgede ordu bulundurmak zorundaydı. Bir başka ordu ise Avusturya'yı kollamak için Ukrayna'da konuşlanmıştı ki, Rusya'nın Türkiye'ye saldırmasına şüpheli gözlerle yaklaşıyorlardı, ayrıca kin duyuyorlardı. Bunun yanında General Paskiewich komutasında bulunan otuz bin askerden oluşan dördüncü bir ordu da Küçük Asya'yı Kafkaslar'dan başlayarak işgal etti. Ana orduyla beraber Balkanlar'dan geçerek İstanbul'u tehdit etmeyi umut ediyorlardı. Eflak ve Moldova'da

Türkler hiçbir şekilde direnç göstermedi. Ancak bu sakinlik Rusların 8 Haziran'da Tuna Nehri'ni geçmeye kalkışınca bozuldu. Son derece dezavantajlı bir durumda sultan sefere çıktı. Yeniçerilerden oluşan eski ordusu yok edilmişti. Avrupa orduları gibi eğitilmeye başlanan ve onlar gibi giyindirilen ordu ise hazır değildi. Çok zorluklarla askere alınan genç erkeklerden oluşuyordu, hatta sıklıkla baskı uygulanarak askere alındılar; çünkü yeni ordu düzeni hiç de popüler değildi, ayrıca yaşlılar da teşvik edilecek durumda değildi. Topçu birliği ile beraber kırk beş bin kişiden fazla değillerdi. Buna ek olarak Asya'dan düzensiz ordular da katıldı, böylece yaklaşık yüz seksen bin asker barındıran bir ordu vardı. Çanakkale ve İstanbul'u savunmak için bırakılan ve Adrianople (Edirne) için de ayrılan askerlerden sonra Avrupa'da ve Asya'da ihtiyaç duyulduğu için gönderilen orduyu da çıkartınca, Bulgaristan'da Rusların karşısına çıkmak için sadece elli bin kişilik bir ordu kalmıştı sultanın elinde. Aynı orduyla Tuna'da, Varna'da ve Schumla'da bulunan kalelere de asker yerleştirilmişti. Kale de bulunan garnizonlar şehirdeki silahlanmış halk tarafından korunuyordu ki, yiğitçe güçlü bir şekilde direnecekleri düşünülüyordu. Daha önce yaşanan Navarin Savaşı'ndaki yenilgileri sebebiyle de Türkler donanma açısından dezavantajlı durumdaydı. Bunun yanında Rus donanması Karadeniz'de üstün durumdaydı. Çanakkale Boğazı'nı ablukaya alması için Ege'deki Takımadalar'a bir donanma daha yollayabilecek .durumdaydı

Bunca zorluklara rağmen Avrupa'da Ruslara karşı Türkler çok cesur ve güçlü savunma sergiledi. 1828 seferi, kalelerin bulunduğu şehirlerdeki Müslümanların Türk askerlerine yardım ettiği seferlerden biriydi. Topraktan yapılan siperlerde ve kale duvarlarının ardında çok iyi savaştılar. Onlardan çok daha iyi yetiştirilmiş olan düşman ordusuna karşı çok da sağlam .duramadılar

Ruslar Tuna Nehri'ni geçtikten sonra işgallerini Ibrail'e doğru yönelttiler, burası nehrin en geniş ancak en sığ yerinde bulunan kaleydi. Ayrıca Schumla'yı almadan önce burasının kuşatılması gerekliydi. Bölge halkı ve garnizon cesurca karşı koydu ve tam beş hafta sonra 17 Haziran'da teslim olmak zorunda kaldı. Bunun üzerine Rus ordusu üç parçaya bölündü; biri Ibrail kadar önemli olan ve kuşatılması gereken Silistre'ye saldırmak için, diğeri Varna'yı kuşatmak için ve imparator komutasında olan üçüncü ve en önemlisi ise Schumla'yı kuşatmak için bölündü. Silistre'ye yapılan saldırı

başarısız oldu ve birkaç hafta sonra bölük devam ederek Çar'a yardım için Schumla'ya doğru yöneldi. Bu şekilde orduları birleştirmiş olsalar bile Türklerin Schumla'nın arkasında bulunan güçlendirilmiş kampını geçmek imkânsız gözüküyordu. Gösteri taarruzu yapıldıktan sonra Schumla'nın ön bölgesine kurulup savunma pozisyonuna geçmeleri şart oldu. Bu arada Çar .ve ordunun bir kısmı Varna'ya destek olmaya gitti

Amiral Greig

Ağustos'ta Çar dokuz bin kişilik askerî güçle bölgeye vardı. Böylelikle 18 kuşatma başlamış oldu, aynı zamanda da Amiral Greig komutasındaki sekiz savaş gemisi ve üç firkateynden oluşan donanma da Karadeniz'den orduya destek vermeye başladı. Türkler yine umutsuz ve artarda gelen birkaç savunma daha gerçekleştirdi, Garnizonun başında Yusuf Paşa olmasaydı başarılı olma ihtimalleri vardı. Paşa ve komutasındaki beş bin asker 14 Ekim günü şehri terk ederek hainlik yaptı ve şehri Çar'ın merhametine bıraktı. Geri kalan garnizonun başındaki Kaptan Paşa ise teslim olmayı kabul etmedi. Olağandışı vatan hainliğinin bir sebebi olarak da sultanın bütün otorite ve gücü kendi eline almış olmasından kaynaklandığı söylenir. Bir entrikaya kurban giderek Yusuf Paşa'nın bütün mal varlığına el koymaya ikna oldu. Paşa Türkiye'de çok büyük bir toprağa sahipti ve bu olay kendisi Varna'da düşmanla savaşırken meydana geldi. Bu olay da garnizonun hemen şartlı teslim olmayı kabul etmesine ve bu güçlü kalenin

Rusların eline geçmesine neden oldu. Söz konusu kale olmadan Balkanlar .tarafından kesinlikle güçlü bir savunma yapılamazdı

yılında çıkılan sefer Varna'nın teslim olmasıyla son buldu. Ruslar 1828 Balkanlar'a ulaşmalarını engelleyen dört kaleden ikisini ele geçirdi. Bu seferde Türkler de az da olsa zafer kazandı. Rusların asıl amacı olan İstanbul'u korumak için beklenenin çok üstünde bir güç gösterdiler. Ruslar çok fazla kayıp verdi, bu kayıplar sadece kuşatmalar yüzünden değil aynı .zamanda hastalık yüzünden de ölenler oldu

Savaş boyunca sultanın davetlisi olarak Türk karargâhında bulunan Alman Generali Baron von Moltke Ruslar ve Türklerle ilgili muhteşem bir :tarih tutmuştur

> Rus karargahının yaptığı yanlışlar, muhteşem Rus birlikleri tarafından telafi edildi. Komutanların özverili bir şekilde itaatkâr olması, istikrarlı sıradan askerler, dayanma güçleri ve tehlike anında hiç sarsılmayan cesaretleri gibi özellikleriyle, Schumla'nn önlerinde son derece tehlikeli bir pozisyonda bulunurken bile Türkleri kontrol altında tutmalarına ve bütün eksiklere .rağmen Varna'daki dayanışmaya cesurca karşı gelebilmişlerdir

:Türkler için ise şunları söylemiştir

> Türk komutanlarının yetenekleri için pek fazla söze gerek yok. Ancak Ibrail hücumunda en baştaki komutandan en alttaki askere kadar Türkleri idare edişleri, Varna önündeyken siperlerde ve tünellerde gösterdikleri cesaret ile sağlam duruşlarını övmek için kelimeler yetersiz kalır.[18]

.Moltke, s. 157 18

Fakat Asya'da Türkler o kadar da iyi durumda değildi. General Paskiewich karşısına çıkan Türk ordusunu yenilgiye uğrattı ve Kars .Kalesi'ni ve onun etrafındaki bölgeyi ele geçirdi

yılı seferi daha geç başladı. Mayıs ayının ortasına kadar Ruslar 1829 savaş meydanında gözükmedi. Bu seferde Çar komutaya geçmedi onun yerine çok güçlü bir asker ve çok iyi bir diplomat olarak kendini kanıtlamış olan General Diebitsch başa geçti. Balkanlar'ı geçmek ve İstanbul'u ele geçirme düşüncesinin hakim olduğu sefer için hazırlanan ordu son derece yetersizdi. Ordu yaklaşık altmış sekiz bin askerden oluşuyordu, bu sayı seksen sekiz yıl sonra az ve daha sonra bir hiç olarak adlandırılacaktır. Silistre'nin ele geçirilmesi gerektiği artık bir gelenek haline gelmişti. Kuşatma 17 Mayıs 1829 yılında başladı. Rusların bu bölgeye saldırdığı ordu on dört bin askerden fazla değildi. Bölgeyi savunan Türkler ise sekiz

bin silahlı halktan katılanlar ile yirmi bir bin askerden oluşuyordu. Sayı bakımından eşit olmamalarına rağmen kırk dört gün süren kuşatma sonucunda 26 Temmuz günü şehir ele geçirilir. Ruslar bu kuşatmada iki bin .beş yüz asker kaybetti

Bu süre zarfında Diebitsch ana orduyla beraber Schumla'ya doğru yola çıktı. Hüseyin Paşa'nın yerine Veziriazam ve Serasker seçilen Reşid Paşa kırk bin kişilik orduyla beraber Schumla'dan yola çıktı ve 18 Haziran'da Kulewtska'da büyük bir savaş meydana geldi. Türk ordusu sayıca daha az olan Rus ordusu tarafından tamamen yenilgiye uğradı. Savaşa çok hızlı bir hücum ile başladılar ancak Rusların tecrübeli askerlerine karşı aynı hücumu sürdüremediler. Sık sık Türklere ait olan cephane vagonlarında patlamalar meydana geldi ve müthiş bir panik oluştu. Savaş meydanından kaçarak farklı yönlere dağıldılar. Bütün askerî toplar Rusların eline geçti. Reşid altı yüz askerle birlikte on bin Türk'ün bulunduğu Schumla'ya doğru kaçtı ve savaştan kaçan firarilerde çok geçmeden bu bölgeye sığındı. Kulewtska zaferinin geniş kapsamlı sonuçları oldu. Mahmud'un yeni ordusunun test edildiği ilk büyük savaştı. Rus askerlerinin de baskın bir şekilde üstün .olduğunu gösterdi

Temmuz günü Silistre düştü. İşgalde yer alan Rus ordusu Schumla 13 yakınlarında Diebitsch'e katıldı. General ilk önce Schumla'yı ve ordusunu ele geçirmeden önce Balkanlar'ı geçmek gibi dahice bir karar verdi. Kale önünde gizlenmeleri için on bin askeri geride bıraktı ki, bu esnada çok daha güçlü bir Türk birliği toplanmıştı, daha önceki yenilgilerinden dolayı moralsiz olan askerlerden oluşuyordu. Diebitsch o kadar gizli bir şekilde yoluna devam etti ki, Türkler farkına bile varmadı. Reşid Paşa Schumla'ya yapılacak bir saldırıyı hali hazırda beklemekteydi. Bölgeyi korumak için sahip olduğu gücün yetersiz olduğunu düşünüyordu. Dağlardan geçmek isteyenlere karşı savunma yapmaları için tutulan askerleri birliğe çağırdı. Diebitsch dağları aşarken kimseyle karşılaşmadı. Birliğine çok zor anlar yaşatarak büyük endişelerle dokuz günde dağlardan geçti. Dağın güney sıralarına vardığında yönünü değiştirerek Karadeniz'e doğru ilerlemeye başladı. Karadeniz'de bulunan ve Amiral Greig komutasındaki donanma ile iletişime geçti. Amiral daha önce Bourgaz (Burgaz) ve kıyıdaki bir çok yeri almak için yardım etmişti, ayrıca Diebitsch'in ordusu için malzeme de .tedarik etti

Dağların güney bölümünde üç ayrı savaş gerçekleşti. Aidos, Karnabad ve Slivno'da savaşlar meydana geldi ve bölgede bulunan küçük Türk birlikleri yenilgiye uğratılarak ortadan kaldırıldı. Balkanlar'ı geçmesinden tam üç hafta sonra Diebitsch Adrianople'ye (Edirne) vardı. Şehirde seksen bin kişi yaşıyordu ve garnizonunda ise on bin asker bulunuyordu. Ordu bölgeye gelene kadar kayıp vererek yirmi bin askere indi. Adrianople (Edirne) önlerinde görülmesi şehirde büyük bir paniğe yol açtı. Daha önce hiçbir düşman ordusu Balkanlar'ın güney bölgesinden geçmemişti. Bunun imkânsız olduğu düşünülmüştü. Rus ordusunun yüz bin askerden oluştuğuna inanıyorlardı. Şehir ve garnizon hiçbir savunma göstermeden teslim oldu. Bulgaristan'a doğru ilerlerken gittikleri her yerde istilacılar Hıristiyan azınlık tarafından alkışlarla karşılanıyordu ve bölgede yaşayan Türkler silahlarından oldu ve kaçtılar. 1829 yılı Asya seferi Türkler için bir felaketti. Paskiewich onları meydan savaşında yendi ve Erzurum'u ele .geçirdi. Yol üstünde bir orduyu dağıttıktan sonra Trabzon'a doğru ilerledi

Balkanlar'dan geçtikleri ve Adrianople'yi ele geçirmiş olmalarının haberini alan İstanbul'da her kesimden Türk şaşkınlık içersindeydi ve dehşete düşmüşlerdi. Bir tek sultan bu tehlikeli durum anında soğuk kanlılığını korudu. Bir bildiri hazırlayarak şehirde bulunan bütün Türkleri savunmaya davet etti. Komutaya kendisinin geçeceğini duyurdu. Peygamber'in kutsal sancağı açıldı. Ancak ordunun tekrar gözden geçirilme esnasında at üstünde değil de at arabasında (hiç duyulmamış ve yakışıksız bir üslup) bulunan sultan, gönüllülerin heyecanını söndürdü, kendi .hareketlerinin yol açtığı pozitif etkiyi yok etti

Başkenti savunmak için çok fazla çaba harcanmadı. Osmanlı Hükümeti'nde bulunan baş vekiller, sultanın barış talep etmesi konusunda karar birliğine varmıştı. Rus ordusunun ne kadar zayıf olduğu konusunda pek bir bilgileri yoktu. Başkente doğru ilerleyen yüz binden fazla asker olduğu ile alakalı hikâyelere inanmışlardı. İstanbul'da söz konusu ordunun karşısına çıkacak hiçbir gücün olmadığını söylüyorlardı. Henüz İstanbul'a dönen İngiliz ve Fransız sefirleri, sultanın verdiği davette, düşmanla acilen anlaşmaya varması gerektiğini önererek vekillere arka çıktılar. Bütün bu önerilerin ve telaşın yanlış bilgilendirmeden ötürü olduğunu biliyoruz, çünkü hiçbir şekilde gerçeklik payı bulunmamaktaydı. Hatta Rus ordusunun bir bölümü ciddi anlamda tehlike altındaydı. Savaş alanında ve zorla ileri

gitmeye çalışmaları yüzünden bir çok asker kaybettiler, ayrıca hastalıklar da önemli ölçüde can aldı. Balkanlar'a doğru geri çekilmeleri neredeyse imkânsızdı. Schumla'da bulunan Türk ordusu güçlenmişti. Ordunun diğer kanadında, savaşın başlarında Osmanlı'ya yardım etmeyi kabul etmeyen, ancak imparatorluğun yok olmak üzere olduğunu gördükten sonra yardıma gelen yirmi bin kişilik Arnavut ordusu bulunuyordu. İstanbul'a doğru ilerlemek imkânsız olmasa da son derece tehlikeliydi. Yaklaşık iki yüz yirmi beş kilometre uzaktaydılar. Genç gönüllülerden oluşan Arnavut garnizonunun otuz bin askeri vardı ki, Ruslara karşı onlara güveniliyordu, şimdi ise neredeyse yirmi binden az kişi kalmıştı. Rusların içinde .bulundukları kötü koşullar Osmanlı İmparatorluğu tarafından bilinmiyordu
Üzerine yapılan yoğun baskının sonucunda sultan hayatında belki de ilk defa boyun eğdi ve barış antlaşmasını görüşmek üzere Edirne'ye tam yetkili kişileri yollamayı kabul etti. Diebitsch içinde bulunduğu pozisyonun farkındaydı ve barış yapmak için can atıyordu; ancak ciddiyetini ve kendine güvenini koruyan bir tavır sergiledi. Anlaşma şartlarını konuşmaya hazır olduğunu söyledi; fakat aynı zamanda ordusuyla Başkente doğru ilerlemeyi de çok istediğini belirtti. Ordusunun bir bölümü ilerlemeye başlamıştı bile. Üstelik Takımadalar'ın bulunduğu Karadeniz'de Kilia'dan (Şile) Enos'a (Enez) kadar olan bir bölümü de ele geçirmişti. Elinde bulunan zayıf orduya göre 160 kilometrelik bu alan çok fazlaydı. Moltke ve diğer askerî otoriteler, eğer Osmanlı İmparatorluğu barış antlaşması yapmayı kabul etmeseydi, Diebitsch'ın başkente saldırmakla tehdit etmesi Ruslar için pek iyi sonuçlar doğurmayacaktı. Savaş tarihinde bundan daha başarılı bir “blöf” daha olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu duyduğu amaçsız ve yanlış bilgiden kaynaklanan korkuya yenildi ve sonuç olarak 19 Eylül günü iki .güç arasında barış sağlanarak Adrianople (Edirne) Antlaşması imzalandı

Moltke

Moltke; bu anlaşma sayesinde Diebitsch'in içinde bulunduğu kötü koşullar ve bunun doğuracağı sonuçlardan kurtulduğunu söyledi. Birkaç gün daha uzatsaydı, başarının doruklarından aşağılara, yıkılmışlığın ve yok olmuşluğun derinliklerine doğru hızlı bir şekilde ilerlerdi.[19]

.Moltke, s. 443 19

Rusya açısından düşünüldüğünde anlaşmanın şartları son derece makuldü; ancak Osmanlı İmparatorluğu üzerinde çok ciddi etkiler yarattı. Çar daha savaşın başında, topraklarını genişletmek niyetinde olmadığını dile getirmişti. Bu sözüne tamamen bağlı kaldı. Göreceli olarak iki küçük yer hariç Rusya, savaşta Avrupa ve Asya'da ele geçirdiği toprakların hepsini geri verdi. Tuna Nehri'nin ağzı olan Sulina'ya girişi kolay olacağı için Moldova'nın (Boğdan) küçük bir kısmını elinde tuttu. Gelecekte çok büyük bir önem taşıyacaktı. Asya'da ise Kars ile Erzurum Türklere geri verildi. Avrupa bölgesinde ise Prut iki ülkenin sınırı olarak kaldı. Moldova (Boğdan) ve Eflak sözde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıydı; ancak aslında tamamen kurtulmuşlardı. Kesin özerklik kazandılar. Hospodarlar (Voyvoda-Eflak, Boğdan Prensleri) ise devletlerin başına tayin edildi. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrı olarak, iki ülkenin de kendi ordularını kurmalarına izin verildi. Vergiler ise gelecekte sabitlendi ve kesinlikle yükseltilmedi. Dinî ve ticarî özgürlükleri kendi ellerine bırakıldı. Sultan iki devletin ismen sadece hükümdarı olarak gözüktü. Bu da tam olarak özgürlük anlamına geliyordu. Aynı imtiyazlar Sırbistan için de sağlandı ancak Belgrad ve Orsova kalelerinin garnizonu Osmanlı İmparatorluğu'na bırakıldı. Türklerin ülkenin her yerinden gitmesi gerekli görüldü. Silistre Türklere verildi;

ancak Tuna Nehri'nde bulunan diğer kaleler yerle bir edildi. Nehir böylece Türklerin kuzeydeki ilk savunma bölgesi olmaktan çıktı. On bir buçuk milyon düka yani beş milyon sterlin, Rusya'nın savaş harcamalarına veya zararına karşılık Osmanlı tarafından ödendi. Ödeme on yıla yayıldı ve Rusya bu ödemeler bitene kadar aldığı topraklardan tam olarak geri .çekilmedi

Yunanistan söz konusu olduğunda, yapılan anlaşma sultanın daha önce üç ayrı güçle yaptığı 1827 Londra Antlaşması'nın hükümlerini ve daha sonra 1829 yılında yapılan antlaşma şartlarını yerine getirmesini zorunlu kılıyordu. Bu antlaşmalar Yunanistan'ın gelecekteki sınırlarını tanımlamıştı. Yapılan antlaşmalara göre yeni sınır çizgisi, Volo (Çatalada) körfezinden başlayarak Arta Körfezi'ne kadar uzandı ve böylece Tesalya'nın büyük bir bölümünü kapsamış oldu. Ülkenin güneyinin monarşi tarafından yönetilmesine karar verildi, böylece üç büyük güç tarafından aynı soydan devam edecek Hıristiyan bir prens seçildi. Bu durumda sultanın rızası alındı ve hükümdar olarak da sultan geçerli olacaktı. Dini ve ticareti barındıran idari işlerde ise tamamen özgür olmasına karar verildi. Bu düzenlemeler 22 .Mart 1829 yılında Fransa ve İngiltere elçileri tarafından sultana sunuldu

Sultan inatla bu konu hakkında hiçbir şey söylemedi. Ruslar Balkanlar'ı geçince, sultan da İngiltere ve Fransa'yı yatıştırmak niyetiyle elçilere Yunanistan'ın Hospodar (Voyvoda) yönetimde özerklik almasını, ancak Mora'nın buna dahil edilmemesini önerdi. Elçiler bu öneriyi reddetti. Rusya ile yaptığı anlaşmayla Osmanlı Hükümeti bütün talepleri kabul etmek .zorunda kaldı

Görünen o ki, Fransa ve İngiltere Hükümetleri, Rusya'nın Yunanistan ile alakalı olarak Osmanlı Hükümeti'yle ayrı bir anlaşma yapmaya çalışmasına bozulmuşlardı. Çar'ın Yunanistan'ı tamamen Türk yönetiminden kurtararak bütün itibarı kendi üzerine almak istediği düşünüldü. Ancak Rus Hükümeti'ne 1827 Londra Antlaşması'nın şartlarının yerine getirilmesinin sadece Çar'a ait olmadığını aynı zamanda diğer üç gücü de kapsadığını hatırlattılar. Londra'da gerçekleşen kongrenin sonucunda, sultanın Yunanistan üzerindeki hükümdarlığının feshedilmesine ve Yunanistan'a koşulsuz tam bağımsızlık sağlanmasına karar verildi. Ayrıca yeni krallığın sınırlarının kısıtlanması gerektiği ile ilgili talihsiz bir karar aldılar, buna göre; Volo Körfezi'nden Arta Körfezi'ne kadar olan sınır çizgisini Archelous Nehri'nin ağzından, Sperchios (1921'de yapılan Osmanlı-Yunan

Savaşı'nda Alamana Nehri denmiş, savaştan sonra Sperchios olarak değiştirilmiş.) Nehri'nin ağzına kadar tekrardan çizdiler. Ancak yeni krallığın sınırlarına Acarnania'nın tümü ve nüfusun yarısından fazlasının Yunan olduğu Teselya'nın büyük bir bölümü dahil değildi. Bununla beraber Girit'in de bu sınırdan çıkarılıp ve tekrardan Türklere verilmesine karar :verildi. Finlay bu konuda şöyle söyledi

Siyasî cehalet ancak bu kadar uygunsuz bir sınır çizebilirdi.[20]

.Finlay, vii. 59 20

Sultan bu yeni projeyi onayladı. Büyük ihtimalle büyük bir toprağa sahip olup tam özerklikle beraber sultanın hükümdarlığına ait bir Yunanistan olmasındansa, daha küçük ve tamamen bağımsız olması onun da işine geldi. Yunanistan'ın tekrar ulus olarak varoluşu çok daha az bir toprak parçasıyla başladı. Sınırları dışında tamamen Yunan nüfusu olan bölgeleri bıraktı. Gelecekte endişe verici zorlukların ortaya çıkmasına neden oldu. Daha sonra Belçika kıralı olacak olan Saxe-Coburg Prensi Leopold zamanının en iyi idarecilerinden biri olduğunu kanıtlamıştı. Yunanistan tahtını reddetmesinin sebebi ise sahip olduğu toprakların çok kısıtlı olmasıydı. Bavyera Kralının oğlu Otho diğer kuvvetler tarafından vazifelendirildi ve gerici ayrıca tamamen yeteneksiz bir idareci olduğunu kanıtladı. Yunanistan'ın bu denli az toprağa sahip olmasına ve diğer değişikliklere .zamanında İngiltere Dışişleri Bakanı olan Lord Aberdeen sebep oldu

Adrianople (Edirne) Antlaşması'na tekrar değinirsek eğer, Rusya bu antlaşmayla çok az ve önemsiz bölgeyi ele geçirmişti; ancak antlaşma şartlarını kabul ettirmenin verdiği itibardan dolayı son derece memnundu, ayrıca Hıristiyan halkı adına Osmanlı Hükümeti'ne kendi isteklerini kabul ettirecek bir konuma gelmişti ve gelecekte de onun emirlerine itaat edilecekti. Bunun yanında Türkiye çok fazla şey kaybetti. Söylentilere göre; sultan anlaşmayı imzaladıktan sonra kendisini Therapia'daki (Tarabya) Sarayı'na kapatıp keder içinde haftalar geçirmiş. Bunun için bir sürü sebebi vardı. Bu anlaşma onun tahta çıkmasından beri başardığı her şeyi elinden aldı. Hem kendisi için hem de Türk kulları (halkı) için son derece küçük .düşürücü bir durumdu

İmparatorluğunun diğer bölgelerinde meydana gelecek olaylar için öncü olmuştu bu antlaşma. Acısı ve öfkesi, Rusya ordusunun Adrianople'deki (Edirne) gerçek durumunu öğrenince daha da şiddetlenmiş olmalıydı. Eğer kendi vekillerinin ve elçilerin önerilerini reddederken daha güçlü olabilseydi, Rus ordusu İstanbul'a doğru ilerleyemeyecek durumda olduğunu görecekti. Ancak bu olay, Mahmud'un Londra Antlaşması'ndan sonra Yunanistan'ı kapsayan şartları, üç kuvvete karşı gelip kabul etmeyerek yaptığı hatayı unutturmamalı. Eğer 1827 yılında sultan Yunanistan'ın imtiyazlı özerkliği konusunda istekli davranmış olsaydı, Rusya tarafından savaş ilan edilmemiş olurdu, ayrıca savaş esnasında da müttefik istememiş olurdu. Navarin Deniz Muharebesi'nde de donanmasını kaybetmezdi, böylece Hıristiyan güçlere karşı savaş açmadan önce kendi ordusunun gücünü kavrayabilecek zamanı kazanabilirdi. Sadece Moldova, Eflak ve Sırbistan'daki hâkimiyetini kaybetmedi, ayrıca sadece Yunanistan özgürlüğünü kazanmadı, çok yakında Müslüman bir ülke olan Mısır'daki hakimiyetini de kaybedecekti. Sultanın bölgenin hükümdarı olma hakkı var .olacaktı, bunun da bir anlamı yoktu ve vergiler sabit tutulacaktı

yılında sultan Yunanistan'da çıkan ayaklanmaları bastırması için 1824 Mısır'ın Paşası Mehmed Ali'yi çağırınca zaten durum az çok belirginleşmişti, Mehmed Ali ordusunu ve donanmasını ancak birkaç şartı öne sürerek yardıma yolladı. Suriye, Damascus (Şam) ve Tripoli'nin (Trablus) paşası olmak ve ayrıca Mısır'ın yanı sıra Girit'i de istediğini belirtti. Ancak 1827 yılında Türk-Mısır donanmalarının Navarin'de yok edilmesinden ve Mısır ordusunun Mora'dan atılmasından sonra Mehmed Ali verilen sözün yerine getirilmesi için baskı yaptı. Ancak sultan bu isteği açıkça reddetti, sadece Girit'in paşalığı teklif edildi. Verilen sözler yerine getirilmeyince Mehmed son derece öfkelendi, böylece göz koyduğu bölgeleri zorla almaya karar verdi. Daha önce batan ve yanan donanmasının yerine bir yenisini inşa etmek için hazırlıklara başladı, ayrıca ordusunu da .güçlendirdi

Halep Kalesi

yılı geldiğinde, savaş için bütün hazırlıklarını bitirmişti. Daha sonra 1832 Suriye paşasıyla tartışmaya girdi ve sanki sultana değil de paşaya savaş açarmış gibi yaptı. Çölü geçerek Suriye'ye İbrahim'in komutasında bir ordu yolladı. Gaza (Gazze) ve İsrail'i hiç zorluk çekmeden ele geçirdi. Daha sonra Akka'ya doğru ilerledi, orada bulunan kaleye Mısır donanmasının yardımlarıyla çok başarılı bir saldırı gerçekleştirdiler. Bu başarının ardından İbrahim ordusuyla Damascus'a (Şam) ve Alleppo'ya (Halep) ilerleyerek bölgede iki Türk ordusunu bozguna uğrattı. Daha sonra dağları geçerek Küçük Asya'ya vardı ve 27 Ekim 1832 yılında Konya'da büyük bir mücadelede savaştı. Orada da büyük bir Türk ordusunu yenilgiye uğrattı. .Yolunu Bursa'ya doğru çevirdi

Söz konusu yıkımlar İstanbul'da büyük bir paniğe yol açtı. Bölgede ise İbrahim'in ordusunu Boğazlara girmesini engelleyecek başka Türk ordusu da yoktu. Tehlike içersinde bulunan sultan Mısırlılara karşı İngiliz Hükümeti'nden yardım istedi, buna karşılık olarak da gelecekte ittifak kurmayı önerdi. O dönem Türk ittifakına önem vermeyen Lord Palmerston bu teklifi reddetti. Gerçi İstanbul'da bulunan elçi Sir Stanford Canning ciddi bir şekilde bu ittifakı önermişti. Bunun üzerine Mahmud Türkiye üzerinde etkilerini arttırmaktan büyük bir mutluluk duyacak olan Rus

imparatorundan yardım istedi ki, imparator Türkiye'yi koruma altına almak .istiyordu

Yakın zaman içersinde ikinci defa Rus Çar'ı ile sultan arasında ittifak kuruldu. Sebastopol'den (Sivastopol) yola çıkan Rus donanması, İstanbul'u .savunmak için Boğazlara doğru ilerleyen orduya eşlik etti

Belli bir süre Rusların etkisi çok baskındı. Ruslardan başka hiç kimsenin sultanla bağlantısı yoktu. Rus denizcileri ve birlikleri her yerdeydi, ayrıca Rus yetkilileri Türk taburlarını eğitmek ve komuta altına almak için iş veriyordu. Bu tip olaylar Fransız ve İngiliz Hükümetlerini telaşlandırdı. İki hükümet de Rusya'nın, İstanbul'un kontrolünü ele geçirme ihtimalinden dolayı endişe duyuyordu. İbrahim'in muzaffer ordusunun ilerlemesini durdurmanın gerekli olduğuna karar verdiler. Bahane olarak da İstanbul'da bulunan Rusya'yı işaret ettiler. Böylelikle sultana Rus ordusunun İstanbul'dan çekilmesi için ısrarcı davranmasını teklif ederek, gelecekte Mehmed Ali'nin işgaline karşılık ona yardım edeceklerini söylediler. Fransızlar her zaman Mehmed Ali'ye karşı samimi davranmışlardır; ancak sultandan bağımsız olması uğruna da İstanbul'u Rusların elinde görmek .istemiyorlardı

Çok büyük diplomatik baskıların sayesinde ve Lord Palmerston'un yetenekli liderlik vasıflarıyla ikili düzenlemeler etkili oldu. Mehmed Ali; Fransa, İngiltere ve Rusya'nın birlik olmasından dolayı İstanbul'a saldıracak kadar kuvvetli olamayacağını anladı. Sultan ile anlaşma yapmak zorunda kaldı. 1833 yılında taraflar arasında bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre; Osmanlı Hükümeti tarafından bir ferman hazırlandı ve Mehmed Ali sadece Mısır'ın değil aynı zamanda Suriye, Damascus (Şam), Adana, Trablus ve Girit'in paşası olarak ilan edildi. Bu şeref, saygınlık ve güç kendisine verildi. Paşalık tamamen sultanın hükümdarlığı altında olacaktı ve sadece Mehmed Ali için geçerliydi, ardından gelen oğlu İbrahim ya da diğer akrabalarını kapsamayacaktı. Verilen imtiyaz sultan için çok küçük düşürücü bir karardı. Bu arada Rusya Osmanlı Hükümeti'yle anlaşmaya vararak birliklerini İstanbul'dan ve Boğazlardan çekmeyi kabul etti. Ancak geri çekilirken sadece bir şartı vardı, bu şartını da Unkiar Skelessi (Hünkar İskelesi) Antlaşması'nda kabul ettirdi. Anlaşmaya göre; Rusya, diğer güçlerde bulunmayan bir imtiyazı ele geçirdi, İstanbul Boğazı'ndan ve Çanakkale Boğazı'ndan Osmanlı Hükümeti'nin iznini

almaksızın savaş gemilerini geçirebilecekti ve diğer güçler ancak Rusya'nın rızasını aldıktan sonra geçebilirdi. Aynı zamanda bu anlaşmayla Rusya, Osmanlı Hükümeti'ne gerekli gördüğü zamanlarda yardım edebilmek için Boğaz'a ordu gönderip, konuşlandırabilecekti. Mehmed Ali için ferman 5 Mayıs 1833' de çıkarıldı, Unkiar Skelessi (Hünkar İskelesi) Antlaşması da aynı sene 8 Temmuz günü yapıldı. Alınan bu iki önlemle birlikte, diplomatik mücadele, Mehmed Ali'nin İstanbul'u tehdit etmesi ve bütün Avrupa güçlerinin savaşa hazırlanması bir son buldu. Mısır ordusu ise Mehmed Ali'nin paşalığına verilen bölgelere doğru geri çekildi, ayrıca Rus .ordusu da Çar tarafından İstanbul'dan geri çağırıldı

II. Nikolay

Söz konusu uzlaşmalardan sonra, antlaşma Rusya ve Mısır'ın yararına oldu; ancak Türkiye için çok küçük düşürücüydü. Sultanın Mehmed Ali ve İmparator Nikolay'la olan ilişkileri göz önüne alındığında, birkaç yıl sükunet içersinde geçti. Ancak devlet içinde bazı ayaklanmalar ve sorunlar baş gösteriyordu ki, bunlarda Mahmud tarafından biraz zorlanılsa da bastırıldı. Mahmud ve Mehmed Ali sükunetle geçen bu zamanı bir sonraki karşılaşmaları için hazırlık yaparak geçirdiler. Mahmud, imparatorluğunun son derece büyük bir kısmının Mehmed Ali tarafından sözde özgürlüğe kavuşturulmuş olmasına razı olamadı. Paşalığının babadan oğula geçen bir sisteme dönüştürmek ve koşulsuz özgürlük için son derece kararlıydı. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun başında bulunan Mahmud'un ayağını kaydırmak istiyordu. Sultan bu dönem boyunca Albay von Moltke (Daha

sonra 1870 yılındaki Fransız-Alman savaşlarında, Alman ordusunun başında bulunarak kendinden çok söz ettirecektir.) komutasında Prusyalı görevlileri kendi ordusunu eğitmesi için işe aldı. Aynı zamanda Mehmed Ali'de aynı amaç için Fransız görevlilerini işe aldı. İki kuvvet tekrardan .savaş patlak verene kadar tam beş yıl geçti

Mehmed Ali 1838 yılında hükümdarına karşı açacağı savaş için bütün hazırlıklarını bitirmişti. Ayrıca Osmanlı Hükümeti'ne artık vergi ödemeyeceğini de bildirdi. Bu bildiri özgürlük ilanı ve devlete bağlılığından vazgeçtiği anlamına geliyordu. Mahmud ise kendisine bağlı olan isyancı kulunu yerle bir edip, Fırat Nehri'nde ordusunu toparlayarak Suriye'yi istila etmek istiyordu. Hali hazırda Suriye halkı Mehmed Ali'ye karşı ayaklanmışken bu fırsattan yararlanmak sultanın lehine olacaktı. Mehmed Ali'nin yönetim tarzı neredeyse sultan kadar baskıcı ve zalimceydi. 1839 yılının başlarında Mahmud savaş ilan etti ve ordusuna Suriye'yi istila etmesini emretti. Ayrıca dokuz savaş gemisinden yirmi dört adet daha küçük tekneden oluşan donanmasını hazır hale getirdi. Donanmaya Suriye'ye gitmeleri için emir verdi ve Fırat Nehri'nden devam eden .ordusuna da eşlik etmesini istedi

Osmanlı Hükümeti'nin bu seferi felaketle sonuçlandı. 25 Haziran 1839 yılında Nizip'te Suriye'yi istila eden Osmanlı ordusu İbrahim komutasındaki Mısırlılarla karşılaştı. İki ordunun da aynı sayıda askerleri vardı, yaklaşık kırk bin kişiden oluşuyordu. Türkler tamamen hezimete uğradı. Savaş alanında bir çok tabur başı boş bırakıldı ve onlar da taraf değiştirerek düşmanın ordusuna katıldı. Geride kalanlar ise bozguna uğradı ve yok edildi. Altı bin asker öldürüldü ve yaralandı, on bin kadar askerde mahkum oldu. Yüz adet silah ve yüklü miktarda kumanya Mısırlıların eline .geçti. Bu bölgede bulunan Türk ordusu tamamen yok oldu

Muhteşem Türk donanması 6 Temmuz'da gösterişli uğurlamalarla Boğaz'dan yola çıktı. Daha sonra vatan haini olduğu ortaya çıkan Kaptan Paşa Ahmed'in komutasındaydı. Çanakkale Boğazı'ndan geçtikten sonra Ahmed, Suriye kıyısına gitmesi için verilen emirlere karşı gelerek Mısır'a doğru ilerledi. Çok başarılı bir şekilde İskenderiye limanına girdi ve bütün donanmayı sultanın düşmanı Mehmed Ali'ye teslim etti. Bu olayın tarihte bir örneği daha yoktur. Bu olayın ancak düzenbaz paşanın yüksek miktarda rüşvet alarak gerçekleştiğini farz ediyoruz. Mahmud, bu iki büyük felaketin

imparatorluğuna yayılmasını engelleyememiştir. 1 Temmuz 1839 yılında Mahmud vefat etti, bazı yazarlar alkol yüzünden olduğunu iddia etti; ancak bu durum biraz şüpheliydi. Crasy gibi bir çok tarihçi Mahmud'u överken çok cömert davrandı. Sultanlar listesinde Mahmud'a yüksek mevkilerde bir yer ayırdılar. Onun göstermiş olduğu cesarete ve hükümdarlık dönemi boyunca sergilediği ciddi kararlılığına şahitlik etmişlerdir. Bu özelliklerin hepsini kabul etmeliyiz. Böylesine zorlu bir dönemle uğraşmak zorunda kalan çok az hükümdar vardır. Neredeyse tek başına bütün imparatorluğun ağırlığını taşıyordu. Ancak şunu da unutmamalıyız ki, yönetim şekli ve politikaları hatalarla doluydu. Onun hükümdarlığı sırasında daha önceki hükümdarlara nazaran daha fazla kayıp olmuştur. Orduları sadece sayıca azınlıkta olan Rus orduları tarafından değil aynı zamanda isyankâr Yunanlar ve Sırplar ile beraber, savaşçı özellikleri Türklerden çok daha zayıf olan Mısırlılar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Sahip olduğu kesinlik ve kararlılık çok iyiydi; fakat kariyerindeki büyük krizleri çözmekte başarısız olmasına sebep oldular. Savaşlar ve hastalıklar sebebiyle büyük ölçüde kayıp verdiği için sayıca azalan Rus ordusu Adrianople'den (Edirne) İstanbul'u tehdit ettiğinde eğer Mahmud sağlam durup anlaşmaya varmayı .kabul etmeseydi Rusya'nın başına çok büyük felaketler gelebilirdi

Başka olayda ise kesin ve katı duruşu mantıksız bir şekilde inat etmesine yol açtı, 1827 yılında üç büyük güç Yunanistan'a özerklik vermesini istedi; ancak sultan bunu reddetti. Yaptığı bu büyük hatadan sonra talihsizlikler ardı ardına geldi. Ayrıca Mahmud generallerini ve askerlerini canlandırmak, şevklendirmek için gereken enerjiden yoksundu. Bu özellikleriyle rakibi olan Mehmed Ali ile karşılaştırılmamalıydı. Askerî gücü çok azdı ve derebeğinden daha az yetenekliydi. Büyük Güçler bu olaya karışmamış olsaydı, büyük ihtimalle 1833 yılında yada 1839 yılında İbrahim'in ordusu İstanbul'a doğru ilerlemiş ve büyük bir devrim başlatmış, ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'na da bir son vermiş olurdu. Çökmekte olan Türk İmparatorluğu'na yeni bir şans verilmiş oldu. Eğer Sultan Mahmud'a Mehmed Ali'nin dehası ve idarî kapasitesi bahşedilmiş olsaydı, hiç şüphesiz ki sultan da Rusların Balkanlar'dan geçmesini engelleyecek, Mısırlı paşanın sahip olduğu gibi disiplinli ve çok daha kuvvetli bir ordu .yaratabilirdi

XX : ELÇİLERİN HÜKÜMDARLIĞI

1839-1876

Mahmud'un yerine daha gencecik olan on altı yaşındaki Abdülmecid geçti ve babasından ne kadar da farklı olduğunu göstererek çok farklı olaylara damgasını vurdu. Nazik ve kibar bir doğası vardı, fiziksel ve zihinsel gücü yoktu ayrıca güçlü bir karakterin yoksunluğu hissediliyordu. Hükümdarlığının ilk zamanlarında haremine olan aşırı düşkünlüğü yüzünden kuvvetten düşmüştü. Daha sonra ondan önce gelen hükümdarlar gibi alkol bağımlısı oldu. Babası yönetim gücünü tek eline almıştı ve vekillerini sık sık değiştiriyordu bu sebeple genç sultana babasının istek ve arzularını bildirecek, onun adıyla yönetmesini buyuracak hiçbir devlet görevlisi yoktu. Bununla beraber haremdeki hiçbir kadında da sultana doğru ya da yanlış kılavuzluk etmek için hevesli ve becerikli değildi. Aslında bu durum geçmişte hükümdarlığı süren sultanın yetersiz olduğu durumlarda çok da sık meydana gelmezdi. Söz konusu hükümdarlık, dönemi boyunca

dış işlerinden ve bazı zamanlarda da iç işlerinden Büyük Güçlerin elçileri sorumlu gözüküyordu. Sahip oldukları yönetim gücü genelde ortaklaşa karar alabildiklerinde, fikir birliği sağlayabildiklerinde uygulanıyordu ki, bu da çok sık olmuyordu. Diğer zamanlarda ise, bir ya da birkaç kişi Abdülmecid'in zayıf zekâsını kullanarak, üzerinde çok büyük etki yaratıyorlardı. Buna en iyi örnek İngiliz Elçisi Sir Stratford Canning ve daha sonra da Lord Stratford de Redcliffe olmuştur, kendisi güçlü karakteri ve idareci kişiliği ile sultanı çok etki altında bırakmıştır. 1842 ile 1858 yılları arasında, kısa süreli olarak İngiltere'ye gidişleri ve Rus elçinin .ayrıcalıklı etkileşimleri dışında, tartışılmaz bir egemenliği vardı

Yeni Sultan babasıyla kıyaslandığında daha çok şanslıydı. Otuz bir yıl süren hükümdarlığı sırasında imparatorluğu ciddi bir toprak kaybı yaşamadı. Tabii hükümdarlığı boyunca meydana gelen iki önemli olaydan bahsetmek gerekir. Birincisi Mehmed Ali'nin hırsla meydana getirmek istediği projelerinin bastırılması, mesela Mısır'daki paşalığının babadan oğula geçme sistemine getirilen kısıtlamalar gibi. Bir diğeri ise tarihte Kırım Savaşı olarak biliniyor; Rusya ile yapılan savaş sonrasında neredeyse yirmi yıl boyunca Türk İmparatorluğu'nun Avrupa'da parçalanması .geciktirilmiş oldu

Bu olaylardan ilkine değinecek olursak, Mahmud'un hükümdarlığının son dönemlerinde Mehmed Ali'nin çok büyük bir güce sahip olduğu ve hatta Osmanlı soyunu bitirebileceği gözlendi. Suriye sınırlarında Nizip'te Türk ordusunun Asya'da bulunan başlıca bölümünü yok etti. Yaptığı vatan hainliği ile kötü bir şöhrete erişen Ahmed Paşa'nın sayesinde de Osmanlı donanmasını ele geçirdi. Bu aşamada kendisini ılımlı olarak addetti. Osmanlı Hükümeti'ne, eğer Mısır, Suriye, Şam, Adana ve Girit'in paşalığının verilmesi ve söz konusu görevin babadan oğula geçmesine izin vermesi koşuluyla, anlaşmaya varabileceğini belirtti. Türk donanmasını kendi hükümdarına yani sultana karşı kullanma niyetinde olmadığını da söyledi. İstediği şartlar yerine getirildiği takdirde donanmayı Osmanlı Hükümeti'ne geri verecekti. Eğer Sultan Mahmud hayatta olmuş olsaydı, şiddetle bahsedilen şartları reddederdi ve kendisine başkaldıran kuluyla savaşırdı. Ancak Abdülmecid'de böylesine bir krizle uğraşacak cesaret yoktu. Bu iki büyük felaket İstanbul'u ayağa kaldırdı. Dîvânda bulunanların çoğunluğu Mehmed Ali'nin şartlarını kabul etmeye hazırdı. Bu olay görülmemiş bir etkenin ortaya çıkmasıyla durduruldu. İngiltere, Fransa,

Rusya, Avusturya ve Prusya gibi Büyük Güçlerin elçileri toplantı yaparak bir anlaşmaya vardılar. Buna göre Mehmed Ali'nin isteklerinin kabul edilmesi kendi hükümetlerinin çıkarlarına aykırıydı. Osmanlı Hükümeti'ne, Mehmed Ali'nin isteklerinin yaratacağı problemlerin kendi hükümetleri tarafından görüşülmek istendiğini ve sultanın Mehmed Ali ile herhangi bir anlaşmadan kaçınmasını söylediler. Bu durum dîvân tarafından onaylandı. İsyankâr paşa ile sultan arasındaki uzlaşma elçilerin eline kaldı. Türk .İmparatorluğu bir nevi vesayet altına alındı

Bu durumda İmparator Nikolay'ın davranışı diğer güçler içersinde en barışçıl olanıydı. Diğer güçlere karşı çok samimi bir davranış sergileyerek, onlar Mısır sorununu entrikayla çözmek için toplandıklarında, Bükreş ve Akkerman Antlaşmalarıyla elde ettiği özel haklar için ısrarcı olmayacaktı ve diğer güçlerin Çanakkale'deki savaş gemilerini dahil etmeyecekti. Ayrıca İstanbul ve Boğaz'da bulunan az da olsa askerî birliklerini çekecekti. Büyük Britanya adına Lord Palmerston Rus imparatorunun bu hareketini ne kadar takdir ettiğini ifade etti. Sonuç olarak Büyük Güçleri temsil edenler arasında Londra'da bir konferans meydana geldi. Konferansı Büyük Britanya adına Lord Palmerston ile Rusya adına Baron Brunnow yönetti. Konferansın ilerleyen zamanlarında Fransa'nın ne kadar farklı düşündüğü ortaya çıktı. Rusların İstanbul'u hakimiyeti altına almasına son derece karşı çıkan Fransa, Mehmed Ali'nin Suriye ve Mısır'ın paşalığını ve kendi soyundan devam etme isteğini her zaman destekledi. Ayrıca gizli bir şekilde Osmanlı Hükümeti'nden ayrılıp özgürlüğüne kavuşması için de cesaret verdi. Şimdi ise diğer güçlerin kararlarını veto ederek Mehmed Ali'ye destek oluyordu. Eninde sonunda Rusya, İngiltere ve Avusturya; Fransa ile anlaşma sağlayamayacaklarını anladılar ve onun oyunu almadan harekete geçmeye ve Mehmed Ali'yi Suriye'yi boşaltması için zorlayarak, Türk donanmasını da geri vermesine karar verdiler. Uzun süren tartışmalar sonunda üç büyük güç 15 Temmuz 1840 yılında kararlarını verdi. Mehmed Ali'ye ültimatom çektiler ve Osmanlı Hükümeti'ne bağlılığını bildirmesini istediler. Eğer on gün içersinde çekilen ültimatomu -yani ordusunu Suriye'den geri çekecek, Türk donanmasını Osmanlı Hükümeti'ne geri verecek, böylece Mısır'ın paşası olacak, paşalığı babadan oğula geçebilecek, ayrıca ömür sürdükçe boyunca Suriye'nin de paşası olacak- yerine getirmezse Mısır ve Suriye için sunulan teklifler geri çekilecek ve

ömrü boyunca sadece Mısır'ın paşası olacak. Bunun yanında eğer herhangi bir gecikme ya da reddetme olursa üç büyük gücün donanmalarının Suriye ve Mısır'ı abluka altına alacağını açıkladılar. Üç gücün çektiği ültimatom Fransa'da duyulunca büyük bir kızgınlığa sebep oldu. Daha da fazlası, Mehmed Ali ültimatomu kabul etmeyince yaşandı. Diğer iki gücün savaş gemileri tarafından desteklenen İngiliz donanması Suriye kıyılarında kendini gösterdi. Bu Fransa için aşağılayıcı bir olaydı. Söz konusu ülke ile İngiltere arasında savaş çıkması an meselesiydi. Fransız Senatosu'nda çok şiddetli anlar yaşandı ve Fransız gazetelerinde çok sert yazılar yazıldı. Ancak Fransa'nın bir deniz savaşına hazır olmadığını öğrenen açık gözlü hukuk danışmanları eninde sonunda ikna oldu, sahip oldukları donanma kesinlikle Akdeniz'de İngiliz donanmasıyla aşık atamayacak ve Suriye'ye .asker indiremeyecek kadar kötüydü

Lord Palmerston Engraving

Çoğunlukla Lord Palmerston’un isteği üzerine üç güç Fransa’nın tehditlerine boyun eğmemeye karar verdi ve Mehmed Ali’ye karşı güç kullanmak için sahip oldukları kanıtlarda ısrarcı oldular. Fransa ile İngiltere arasındaki olası savaş engellendi. Louis Philippe (o zamanlarda Fransa kralıydı) saçma bir gözlem yapıp kendini “dünyada savaşla tehdit etmek ile .gerçekten savaşa gitmek arasında farklar vardır” sözleriyle rahatlattı

Bu arada Amiral Stopford ve Napier komutasındaki İngiliz donanması Beyrut semalarında belirdi, bölgeyi bombaladı ve kalelerini yerle bir etti. Napier komutasında iki bin asker karaya ayak basarak Mısır kuvvetlerini bozguna uğrattı. Aynı operasyon bir kaç gün sonra Akka’da gerçekleşti. Söz konusu güçlü kalelerin savunmaları İngiliz donanmasının silahları tarafından indirildi. Daha sonra Napier komutasında altı bin asker karaya ayak bastı ve İbrahim’in ordusunu yenilgiye uğrattı. Akka ve Beyrut savaşlarında bir ilk daha yaşandı ve buharlı gemiler deniz savaşlarında boy göstermeye başladı. Müttefik birliklerine, Mehmed Ali’nin baskıcı yönetiminden bunalan isyankâr Suriye halkı yardım etti. Mısır ordusunda ve İbrahim’in ordusunda da taraf değişikliği çok yaygınlaşmaya başladı. İbrahim’in ordusu başlarda yetmiş beş bin askerden oluşuyordu; ancak daha .sonra yirmi beş bin kişiye indi

Suriye kıyılarında yapılan operasyonlardan sonra Napier ve onun süvari birliği İskenderiye önlerinde ortaya çıktı ve bölgeyi topa tutmakla tehdit etti. Ancak bu zamana kadar Mehmed Ali çoktan üç büyük güce ve sultana karşı başarılı bir savaş yürütemeyeceğini anladı. Ardından Amiral Napier ile anlaşmak için görüşmelere başladı. Sultanın onu ve ondan sonra gelecekleri Mısır’ın paşası olarak kabul etmesi şartıyla Suriye’den tamamen çıkmayı ve Türk donanmasını Osmanlı Hükümeti’ne vermeyi kabul etti. Bu süre zarfında Türkiye’nin sultanı da bir ferman yayınlayarak Mehmed Ali’nin bütün paşalık görevlerinden alındığını duyurdu. Bu genel olarak pek bir anlam taşımıyordu, dört ayrı olayla paşanın görevden alındığı açıklandı; fakat hiçbir sonuç doğurmadı. Sonunda 20 Eylül 1841 yılında Mehmed Ali ve üç güç arasında bir anlaşma sağlandı. Sultanın onu görevden almasına rağmen, Mehmed Ali ondan sonra gelecek olan ailesi Mısır’ın paşası olarak kaldı; ancak diğer devletlerden mahrum bırakıldı. Osmanlı Hükümeti’ne vergi vermek zorunda kaldı. Vergi, Mısır’ın devlet gelirinin dörtte biri olarak ayarlandı, daha sonra yıllık toplam dört yüz bin sterlin olarak

sabitlendi. Suriye’den ordusunu çekmek zorunda kaldı ve Mısır’da on sekiz .bin kişilik askerî birlikten daha kalabalık bir ordu barındıramayacaktı

Üç gücün birleşerek bu duruma karışmaları ve söz konusu problemi sultanın başından almaları, açıkçası sultan için dîvânda alınan kararlardan çok daha iyi bir anlaşma oldu. Suriye Mehmed Ali’nin yönetiminden kurtularak tekrardan Osmanlı Hükümeti’nin kontrolü altına girdi. Bunun yanında Mısır pratikte özgürlüğünü kazandı, sadece sözde bağlı olduğu sultana vergi ödemekle yükümlüydü. Bu sonuca sultanın ordusu tarafından varılmadı, üç büyük gücün hareketleri sayesinde oldu. Lord Palmerston’un uyguladığı politika ve idarî becerileri sayesinde Fransa’nın vahşi isyanlarına göğüs gererek zorlukları aştılar. Mehmed Ali ile yapılan son anlaşmayla ki, bu anlaşma onun kurguladığı amacını ortadan kaldırıyordu, Mısır üzerindeki idaresi de azalmıştı. Bu anlaşma sebebiyle yaşlı adamın kalbinin kırıldığı söylenir. Sekiz yıl daha hayatını devam ettirdi; ancak o yıllar da depresyon ve kasvet içersinde geçti, mükemmel ve yetenekli oğlu İbrahim’in ölümüyle de durumu kötüleşti. Bu durumda şunu eklemek gerekir, 1841 yılında Mısır için yapılan ayarlamaların ardından, Rusya ve Türkiye de dahil olmak üzere diğer üç büyük güç ile yapılan bir kongrede bir anlaşmaya varıldı. Buna göre; Türkiye’ninkiler hariç bütün ülkelerin .savaş gemileri Cebelitarık Boğazı ve Karadeniz’den geçemeyecekti

yılında büyük problemler de ortadan kalktıktan sonra, Türkiye’de on 1841 iki yıl boyunca sükunet hakim oldu. Sadece paşalar tarafından ara sıra meydana gelen ayaklanmalar meydana geldi ya da sürekli hatalı bir yönetime maruz kalan halk umutsuzluğa düştüğünde olaylar yaşandı. Ayaklanmalar, kendisini bu konuda ne kadar başarılı olduğunu kanıtlayan Serasker Ömer Paşa tarafından bastırıldı. Aynı dönemde Osmanlı Devleti’nde bulunan İngiliz Elçi Sir Strarford Canning sultanın üzerinde şahsî bir etki yaratmıştı. Abdülmecid eşi benzeri görülmemiş bir karaktere .sahipti ki, sözde, devleti yönettiği söylenirdi

Mahmud’un hükümdarlığı zamanında Canning üç ayrı olayda İngiliz Hükümeti’ni İstanbul’da temsil etmişti. Canning 1812 yılında henüz çok gençken Tam Yetkili Vekil olarak sultanı Rusya ile anlaşmaya teşvik ederek Bükreş Antlaşması’nın imzalanmasını sağlamıştı, böylece itibarı artmıştı. Bu antlaşma sonuncunda Çar elleri bomboş bir şekilde ordusunu Tuna Nehri’nden çekmek zorunda kaldı. Ayrıca orduyu Napolyon’un meşhur

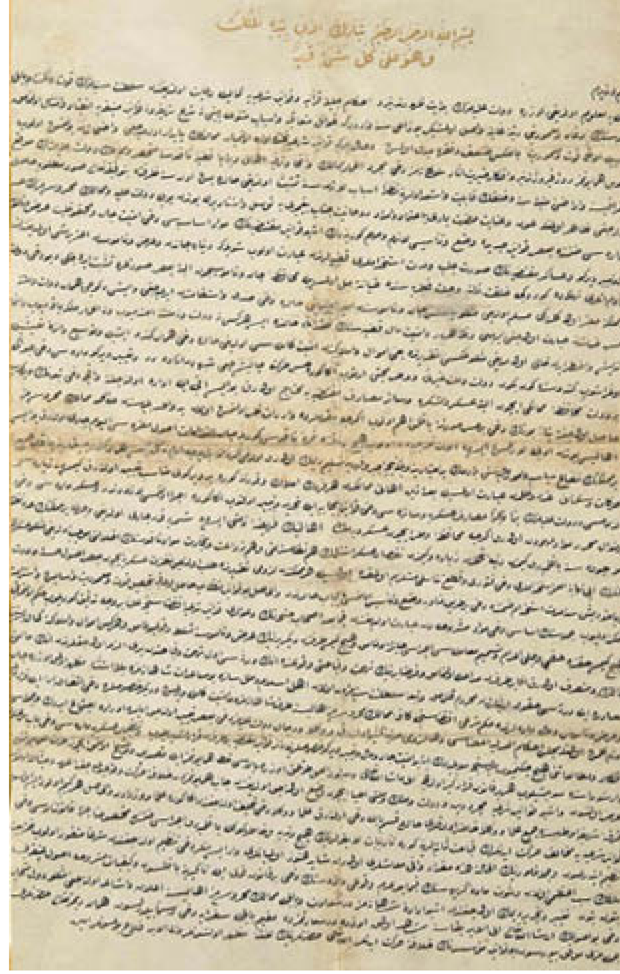
Moskova seferi için kullanmasına da yol açtı. Bu durum, Rusya istilasının .yenilgiyle sonuçlanmasına katkıda bulundu

Daha sonra Yunanistan'ın bağımsızlığının tanınmasının ardından sınırlarının çizilmesiyle meşgul oldu, böylece kendisini "Yunan Hayranı" olarak gösterdi. 1842 yılında dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı olan Lord Aberdeen elli yedi yaşındayken tekrardan Osmanlı Hükümeti'ne elçi olarak yollandı. 1858 yılına kadar iki kere kısa süreli olarak bölgede kaldı. Osmanlı'da kaldığı on altı yıl boyunca "Muhteşem Elçi" unvanını taşıdı. Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Hıristiyan halk tarafından "Padişahların Padişahı" olarak da anılırdı. İngiliz Dışişleri Memurluğu'nda çalışan en seçkin elçiydi. Bulunduğu devletin hükümeti ile görüşürken, elçi olarak çok daha fazla mesuliyet üstlenirken ayrıca kendi hükümetinin politikalarını belirtirken eski geleneklere bağlı bir diplomattı. Kendisini, hükümdarını temsil eden kişi olarak tanımlardı, o günün geçici bakanlarını değil. Tavırlarıyla da Türkleri etkilerdi. Görkemli ve asil bir görünüşü vardı. Yüzünden soyluluk ve saflık akıyordu. Gözlerinde öyle derin bir bakış vardı ki, birlikte iş yaptığı insanların içine nüfuz ederdi böylece insanların asıl amaçlarını örtbas etmesini engellerdi. Metotları her zaman dürüst ve onurluydu. Yine de siyaset sanatını çok iyi bilirdi, bu konuda hünerliydi, kişiyi yine kişinin sahip olduğu silahla alt ederdi. Asla düzenbazlığa başvurmadı. Türkler onun sözüne hiç şüphe etmeden inanmayı güvenmeyi öğrenmişti ve kendi ülkeleri için elçinin iyi niyetler beslediğine inanmışlardı. Türk bakanlarına son derece saygılı davranırdı. Ellerini kana bulamış olan bir kaçıyla ise herhangi bir iletişime girmeyi reddederdi. İstekleri Osmanlı Hükümeti tarafından kabul edilmediğinde doğrudan sultana gidip, oldukça zorba olan sultanı zarif, zayıf, iyi niyetli birine çevirerek razı ediyordu. Elçilikteki görevine getirttirildi zaman iki ana olayla uğraşmak durumunda kaldı. İlki İngiltere'yi ilgilendiren bir durumdu, böylece Rusya tarafından gelen herhangi komplolu plana karşı çıkmak onun göreviydi. Diğeri ise Osmanlı'yı kendi içinde reformlar yapmasına teşvik ederek hatta bazı durumlarda zorlayarak Avrupa'da bulunan diğer ülkelerle aynı seviyeye gelmesini sağlamaktı. Ancak Osmanlı'nın kendi yokluğunda bunu sağlayamayacağının farkındaydı. Ciddi bir şekilde bunun mümkün olduğuna da inanıyordu ve kendisi de bu görev için atanmış biriydi. Bu karakterdeki bir elçinin, yani onun çok nitelikli ve erdemli oluşu İngiliz politikası için çok büyük bir utanç

kaynağıydı. Hükümet onu kontrol altında tutamıyordu. Bazıları onun için :Shakespeare'nin şu dizelerini kullanmıştır

,Eğer yüce adamlar Jupiter'in şimşekleri gibi kükreyebilirse
.Onun yaşadığı yerde asla sessizlik olmaz

Canning ülkesinin gücünü kendi politikası için kullandı. Hiç şüphesiz ki, .Büyük Britanya ile Rusya arasında çıkacak olan savaşın yegane sebebiydi
Bu esnada Canning'in ortaya çıkardığı yönetim ve hukukî alanda yapılan reformlar, imparatorluğun devam etmesi için vazgeçilmez olduğunu düşünen dürüst ve yetenekli birkaç Türk devlet adamı tarafından kabul gördü. Mahmud hayatının son dönemlerinde bu durumu gerekli görerek yapılan yeni düzenlemelere, reformlara onay vermiştir. Ancak yürürlüğe geçirene kadar, ölüm kapısını çalmıştı bile. Bu prensiplerle ilgili oğlunu haberdar etmiş olacak ki, Veziriazam Reşid Paşa'nın da tavsiyesi üzerine Abdülmecid tahta gelir gelmez Mahmud tarafından hazırlatılan reformlarla ilgili önemli bir bildiri yayınladı. Bu reformlar Gülhane Hatt-ı Şerif (Tanzimat Fermanı) olarak bilinir. Hiçbir ırk ve mezhep gözetmeksizin bütün kullarının eşit olacağını buyurur. Reform yaşamlarının, gururlarının ve mallarının güvenliğini, adil vergilendirmeyi, bütün mahkumların halka açık olarak yargılanmasını, mal ve mülkün elde tutulmasını ayrıca vasiyet ile devredilmesini ve sistematik olarak askere alım yapılmasını kapsıyordu. Söz konusu yönetimsel reformların ilkelerin hazırlanması için bir konsey oluşturmuştu. Ancak bu büyük reformlar bildirgesinin tek eksiği, bildirgeyi vasiyetine koymayan Mahmud'du. Reşid Paşa zorla istifa etti. Onun yerine geçen Rıza Paşa ve birlikte çalışanlar irticacı, fanatik ve Hıristiyanlık karşıtıydı. Türkiye'de yapılması beklenen diğer reformlar gibi Hatt-ı Şerif'te geçerliliği kalmamış yasadan başka bir şey değildi artık. Rıza son derece yozlaşmış, rüşvet yiyen hatta hazineden meblağsı belli olmayan paralar çalan bir adamdı. Böylece Canning'in yegane görevi bu adamı ve zimmetine para geçiren çetesini görevden aldırıp Reşid Paşa'yı tekrardan göreve getirmek oldu. Hıristiyanlığa karşı nefret duyan vekiller yüzünden Hıristiyan halk için reform yapmak imkânsızdı. Hıristiyan dillerinden .herhangi birini konuşan Türkler dahi devlet görevinden uzaklaştırılıyordu

Tanzimat Fermanı

Canning'in sürdürdüğü kuvvetli ancak uzun ve sabır gerektiren çabalar sonucunda Abdülmecid idare etmenin yolunu buldu ve vekillerin değişmesini sağladı, reformları bu ülkede geçirebilecek olan tek devlet adamı Reşid Paşa'yı geri almayı başardı. Ayrıca Reşid Paşa prensipleri .geçirmek için Canning'in yardımını her an istedi

İstanbul'da 1852 yılında Fransa ve Rusya temsilcileri arasında İsrail'deki Kutsal Kabir Kilisesi'nin ve etrafındakilerin muhafızlığını hangi ülkenin .yapacağına dair diplomatik tartışmalar meydana geldi

yılının başlarında İmparator Nikolay söz konusu tartışmaları 1853 kullanarak Osmanlı Hükümeti'ne daha büyük bir problem yaratma niyetindeydi. Kendi yaptığı planların İngiltere'nin karşı çıkmamasını umut ediyordu. St Petersburg'da kendi saltanatının İngiliz Elçi'si Sir Hamilton :Seymour ile görüşerek fikirlerini sundu

Türkiye'nin dış ilişkileri son derece düzensiz. Ülke kendi kendine parçalara bölünüyor. Bu ülkenin çöküşü gerçekten çok talihsiz bir durum. Bu ilişkiler için Rusya ve İngiltere kesinlikle .mutabakata varmalıdır. Birbirimizi haberdar etmeden kesin kararlar alınmamalıdır ellerimizde hasta bir adam var, hem de çok hasta bir adam. Ayrıca, size samimi olarak… söylüyorum, gerekli ayarlamalar yapılmadan ellerimizden kayıp giderse gerçekten çok büyük .talihsizlik olur

Yapılan imalardan sonra görüşme bitti. Birkaç gün sonra özel bir eğlence :esnasında tekrardan aynı görüşler ortaya atıldı

İmparatoriçe Katherine'yi çok mutlu eden rüyalarını ve planlarını biliyorsunuzdur. Bu arzuları zamanımıza kadar sürdü. Zamanında bu denli büyük toprakları vasiyet olarak alırken onun hayallerini ya da niyetlerini diyelim isterseniz, burada belirtmedim. Bilakis benim ülkem çok geniş her konuda son derece zengin, sahip olduğum topraklardan daha fazlasını istemek ya da daha fazla güce sahip olmak son derece gereksiz. Bilakis bunu siz söyleyen ilk kişi olacağım, bizim büyük ve hatta tek tehlikemiz zaten hali hazırda çok büyük olan bir imparatorluğun daha .da genişlemesidir

Türkiye çok yakınımızda bulunuyor, ayrıca şu anda bulunduğumuz durum göz önüne alınırsa daha iyi bir durum olamazdı. Türklerin fanatikliklerinden ve ya askerî atılımlarından korkacak bir durumumuz yok. Ancak ülke hâlâ yeteri kadar güçlü ya da şimdiye dek özgürlüğünü .muhafaza edecek ve diğer ülkelerin saygıyla davranacağı kadar güçlü

O imparatorlukta birkaç milyon Hıristiyan var ve onlara göz kulak olmak için özellikle çağırıldım ki, bu hak bana ayrıca bir anlaşma ile verildi. İçtenlikle söyleyebilirim ki, kendi hakkımı kullanırken son derece ılımlı ve tedbirli davrandım. Özgürce şunu da itiraf etmeliyim, ara sıra zoraki durumlar meydana geliyordu ki, son derece uygunsuz durumlardı. Aşikar olan …görevimizden asla geri çekilmeyiz

Türkiye kademe kademe dermanı kalmamış bir ülke haline geldi, uzun süren hayatı boyunca bizler gibi o da gayretliydi, ansızın ellerimizde ölebilir. Ölü olan bir şeyi tekrar diriltemeyiz. Şunu da ilave etmek isterim, Türk İmparatorluğu bir kere çöktüğü zaman bir daha kalkmamak üzere çökecek. Bu nedenle, daha önceden planlanmış bir olay yaratmak iyi değildir, bir karmaşa, karışıklık ve kesinlik kazanan bir Avrupa Savaşı'na maruz kalmak ki, hiç beklenmedik bir anda, daha önce planlanmadan olması bir felaket yaratır. İşte ben de tam bu konuda hükümetinizi .bilgilendirmenizi arzu ediyorum

Şimdi sizinle bir arkadaş, bir beyefendi olarak görüşme arzusundayım. Eğer İngiltere ile birlikte bu konuda bir anlaşmaya varabilirsek, geri kalanlar benim için çok küçük detaylardır. Diğerlerinin yaptıkları ya da düşündükleri beni ilgilendirmiyor. Samimiyetle ve basitçe size söylemek gerekirse, eğer İngiltere şu günlerde kendisini İstanbul'da düşünüyorsa, buna izin vermem. Aynı şekilde ben de bir arazi sahibi olarak şunu söyleyebilirim ki, tam anlamıyla İstanbul'u elime almaya niyetli değilim. Ancak işgalci olarak daha önceden hükümleri belli olmamış bir durumda, eğer her şey şansa bırakılırsa, İstanbul'u işgal etmek durumunda .kalabilirim

Şubat'ta gerçekleştirilen diğer bir konuşma esnasında İmparator 20 :şunları söylemiştir

Eğer hükümetiniz Türkiye'nin bir şekilde varlığını sürdürmesi gerektiğine inanıyorsa, hükümetiniz yanlış bilgilendirilmiş demektir. Sizin için tekrar ediyorum, hasta adam ölüyor, ve

.asla bu olayı şaşkınlıkla karşılamamalıyız. Bir anlaşmaya varmamız gerekiyor

:Bir sonraki gün şunları ekledi

Beylikler benim korumam altında olan özgür eyaletlerdir aslında. Bu şekilde de devam edecektir. Sırbistan da aynı yönetim şekline sahip olabilir. Hatta Bulgaristan, bu tip bölgelerin aynı şekilde özgür olmamaları için bir sebep göremiyorum. Mısır'a gelirsek de bu bölgenin İngiltere için çok büyük önem taşıdığını anladım. Bu sebeple şunu söyleyebilirim ki, Osmanlı egemenliğinin yıkılması ve imparatorluğun çökmesiyle İngiltere Mısır'ı alabilir. Böylesi bir teklife karşı çıkmam. Aynı şeyi Candia (Girit'in eski adı)için de söyleyebilirim. O bölgenin de .İngiliz egemenliğine girmemesi için bir sebep göremiyorum

Sir Hamilton Seymour, imparatorun söylediklerini kendi hükümetine :aktarır

Gözlemlerimden yola çıkarak, benim anladığım Mısır, İngiltere için İngiliz Hindistan'ı ile anavatan arasındaki iletişimi güvenli bir şekilde sürdürmesinden dolayı önemlidir ve bunun .üzerine hiç çıkmamıştır

Pekala" dedi imparator; ardından da şunları ekledi: "Bu konuyla ilgili hükümetine tekrardan" mektup yaz, - hiç tereddüt etmeden konu hakkında daha geniş bilgi ver. İngiliz Hükümeti'ne güveniyorum. Onlardan bir sözleşme ya da toplantı istemiyorum; bu durum sadece iki hükümet arasında ihtiyaç durumunda kullanılmak üzere fikir alışverişidir. Centilmen sözü ki, bu bizim ".için yeterlidir

Sir Hamilton Seymour yapılan görüşmeleri Dışişleri Bakanlığı'na rapor :ederken kendi fikirlerini de şu şekilde aktarmıştır

Başka türlü olması zor gözüküyor, ancak imparator sabırlı bir şekilde ısrarla yakın komşumuzun çöküşünün çok yakın olduğunu ve kendi planlarına göre gerçekleşmek zorunda olduğunu söyledi, parçalanma zamanında ya da parçalanması için gerçekleşen olaylarda kontrol altında .olmalı

İngiliz Hükümeti bu önermelere Dışişleri Bakanı Lord John Russell'ın aracılığı ile cevap verdi. İstanbul üzerinde veya sultanın sahip olduğu herhangi bir toprak parçası üzerinde hak iddia etmeyeceklerini belirttiler. Çar tarafından verilen güvenceden de son derece memnun oldular. Osmanlı İmparatorluğu'nun çok yakında yok olacağına dair düşüncelerle mücadele ettiler. Bu tür bir olayın doğuracağı ya da doğurmasının beklendiği olaylar konusunda tartışılmasına karşı çıktılar. Sonunda İngiliz Hükümeti büyük bir nezaket örneği göstererek, katı, ancak çok açık bir şekilde kesin olarak Doğu'daki sorunlar için Rusya ile gizli bir anlaşma içersine girmeyi .reddetti

Lord John Russell

Devam eden muhakemat içersinde Lord John Russell'ın yerine Dışişleri Bakanı olan Lord Clarendon, Sir Hamilton Seymour aracılığı ile (23 Mart :1853) fikirlerini sunmuştur

> Türkiye'nin müttefikleri bu ülkeye karşı sadece sabırlı olmalıdır, sultanın bütün saygınlığını ve özgürlüğünü aşağılayacak bir tutum içersine girilmemelidir. Bir dost gibi ülkeler birbirlerini desteklemelidir, aynı zamanda bu dostane davranış bireyler arasında da olmalıdır, zayıf olanın güçlü olandan beklentisi budur. Sadece varlığını devam ettirmesi için değil aynı zamanda .dağılacağına dair haberlerle endişe duymasını da önlemeliyiz

İngiltere Hükümeti'nin Türkiye'de reformlarla yenilenmiş bir hükümet görmek için umutlu göründüğü söylenebilir, Rus Hükümeti içinse aynı .şeyler söylenemezdi

Söz konusu konuşmalar çok önemli olduğu için ve devamında yaşanacak olaylar ile bağlantılı olduğu için bu kadar uzun alıntı yapıldı. Zamanında İngiliz Hükümeti üzerinde kötü etkisi vardı, aynı zamanda halka açıklandıktan sonra kamuoyu da hoş karşılamadı.[21] Rus imparatorunun Doğu Sorunu'nu öne sürmesinde kasti planları bulunduğunu, birkaç yıl önce aynı Polonya'ya yapıldığı gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun da bölüştürülerek parçalanması niyetinde olduğunu belirtti. Polonya olayında .ise en büyük parçayı Rusya almıştı

Yukarıda geçen görüşmeler parlamento tarafından raporlanmıştır,1854, Eastern Question [21] .(Doğu Sorunu), avam Kamarası, 84

İmparator Nikolay'ın politikası daha makul bir bakış açısıyla gözlenebilir. Daha sonra meydana gelen olayların sonucunda imparatorun Türk İmparatorluğu için hasta demesi çok yerinde bir nitelendirmeydi. Bu zamandan sonra imparatorluk neredeyse Avrupa'daki bütün egemenliğini kaybetti. Hatta ileriki dönemler Rusya önceden kaybettiği çok küçük

bölgeleri geri aldı. Bu duruma bağlı olarak, 1852 yılında İngiliz Hükümeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanarak paylaşılması esasına dayalı bir istekleri ve niyetleri olmadığını açıklamış olsa da Çar'ın teklifine yakın olarak önemli miktarda bölgeleri aldı. Bu yerler arasında Mısır, Sudan ve .Kıbrıs adası vardı

yılının başlarında Rus Çar'ı Osmanlı İmparatorluğu'na özel bir elçi 1853 yolladı, Prens Menshikov kaba ve entrikacı bir askerdi. Prens Fransa'nın karşı çıkmalarına rağmen, Kutsal Kabir'in muhafızı olmak istemesi ve ileri giderek çok daha ciddi bir istekte bulunması, yani Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Yunan Kilisesi mensuplarının hamiliğini almak .için ısrar etmesi yönünde bilgilendirildi

Prens Menshikov'un gizli ve son derece özel görevi hiç şüphesiz ki, Çar ile Sir Hamilton Seymour arasında geçen görüşmenin sonucudur. Böylece 1852 yılında İstanbul'daki elçilik görevinden istifa eden Canning asalet rütbesine haiz olarak Lord Stratford de Redcliff unvanını almıştır, daha sonra tekrardan Osmanlı İmparatorluğu'na elçi olarak yollanmış, şu anda İngiltere'nin Dışişleri Bakanlığı'nı yürütmektedir. Lord Stratford Dışişleri Ofisi'nin bütün belgelerini, direktiflerini kendisi hazırlamıştır. İngiltere'nin sahip olduğu ahlakî etki, istekler doğrultusunda belirlenen yeni pozisyon, Rusya ve Fransa'nın kutsal mekânları ve diğer sebepleri ile birlikte, düşmanca olmasa da diktatörlük rejimi, kendisini tarafsızlığa ittiği .düşünülüyor

Kutsal Mekânlara yerleşim durumu konusunda serbest bırakıldı. Kendi vereceği hükümlere ve sağduyusunun ona iyi bir şekilde yol göstereceğine güvendiler. Bazı güçlerin tehditkâr davranışları ve biriken yakınmaları için Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi kötü yönetimine bakması gerektiği hatırlatılmalıdır. Ayrıca imparatorluğun Hıristiyan halkı ardı ardına gelen başkaldırılarda bulunmaktadır. Osmanlı Hükümeti gelecekte barış ve bağımsızlık öngörmek istiyorsa, bu tür krizlere karşı ihtiyatlı ve samimi, güvenilir ve doğrucu yaklaşımlarda bulunmalıdır. Türkiye yönetiminde bazı reformlar gerçekleştirmek için danışmanlık görevine getirttirildi, böylelikle .İngiliz milletine olan sempati ve yakınlık sağlandı

Türk Hükümeti'nden kaynaklanabilecek olan mutlak bir tehlikeye karşı, İngiliz elçisine, Malta'da bulunan İngiliz donanmasını hazır bir şekilde tutabilmesi için yetki verildi. Ancak majestelerinin hükümetinden olumlu

bir yanıt almadan donanmayı Çanakkale Boğazı'ndan geçmesini .sağlayamazdı

Lord Stratford İstanbul'a vardığında ona yardımcı olan Reşid Paşa'nın yeni Rus elçisi olaylarıyla veziriazamlıktan alındığını ve yerine mevcut .güce daha uygun bir vezirin getirildiğini öğrendi

Prens Menshikov biraz gözdağı vererek ve büyük ihtimalle rüşvetlerin yardımıyla sultanın hükümeti üzerinde hatırı sayılır bir şekilde komutayı etki altına almıştı. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı sunduğu taleplerinin gizli kalması konusunda ısrarcı oldu, ayrıca İngiliz elçisinin bu taleplerde haberi olursa da İstanbul'u terk edeceğini bildirerek tehditler savurdu. Bunun yanında Lord Stratford'un Rusya'nın planları ve talepleri konusunda bilgi edinmesi hiç de zor olmadı. Yunan Kilisesi'nin hamiliğini yaparken ve Kutsal Mekânların bölünmesi konusunda eşsiz bir politik beceri gösterdi. Rusya, Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu arasında Kutsal Kabir Kilisesi hakkındaki anlaşmazlığa bir son verdi. Geriye sadece çok önemli bir koruyucu kaldı. Bu durum Çar Nikolay ile Lord Stratford arasındaki çekişmeyi ve nefreti daha da kötüleştirdi. Asıl büyük tartışma konusu ise Türkiye üzerinde İngilizler mi yoksa Ruslar mı baskın olacaktı? Ayrıca Hıristiyan halkın güvenliğini, reformları ve koruyuculuğu kim ele alacak, bu konuda da çekişmeler mevcuttu. Bay Lane Poole tarafından yazılan Lord Stratford'un biyografisini okumak imkânsız ya da Mr. Kinglake'in Kırım Savaşı'na sebep olanları çok iyi bir şekilde anlatan meşhur bölüm de okunamaz; çünkü İngiltere'nin bu kriz anındaki politikasını eklememiştir. Bunun sebebi ise kriz politikası Londra'da bulunan İngiliz Kabinesi tarafından değil İstanbul'da bulunan elçilikteki Lord Stratford tarafından yönetilmiştir. Prens Menshikov, deneyimli ve ihtiyatlı bir diplomat olan Lord Stratford gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda ardı ardına gelen mücadelelerle boy ölçüşebilecek durumda değildi. Prens'in her teşebbüsü .bir felaketti

Mayıs başlarında, Stratford'ın varışını takiben, kendisinin talebiyle Türk kabinesinde bir yeniden yapılanmaya gidildi. Rusya'nın adayı azledildi. Rıfat Paşa sadrazam olarak onun yerini aldı ve Lord Stratford'ın ana .müttefiki Reşid, dışişleri bakanı olarak yeniden göreve getirildi

Bâb-ı Âli, Stratford'ın tavsiyesiyle Rusların taleplerine direnmeye karar verdi. Ortodoks Kilisesi mensuplarını koruma yönündeki talebin kabul

edilemez olduğu resmî olarak bildirildi. Prens Menshikov’a bu karar iletildi ve kendisi 21 Mayıs’ta Bâb-ı Âli ile diplomatik ilişkileri keserek, İstanbul’u bir hışımla terk etti. Bunu, 31 Mayıs’ta Bâb-ı Âli’ye Rus Devleti’nden gönderilen ve Menshikov’un taleplerinin kabul edilmesinde ısrar eden küstah bir resmî mesaj izledi. Stratford’ın isteğiyle, Bâb-ı Âli yine red cevabı verdi ve bunun üzerine Rus ordusu 3 Temmuz’da Prut Nehri’ni geçerek Eflak ve Boğdan’ı işgal etti. Birkaç gün sonra yayınlanan bir tebliğde, Çar, fetih niyetiyle hareket ettiğini yalanlayarak, vilayetleri işgal edişini Türkiye’deki Hıristiyan tebaa adına yaptığı taleplerin yerine .getirilmesi için alınan maddî bir teminat şeklinde gerekçelendirdi

Rus Devleti’nin Türkiye’deki Hıristiyan tebaaya yapılan kötü muameleden şikâyet etmesinin pek çok nedeni olduğu tartışmasızdır. 22 Temmuz 1853’te, Lord Stratford’ın kendisi, Bâb-ı Âli ile resmî bir görüşme içerisinde, Üsküdar, Manastır ve Preveze’deki İngiliz konsoloslarının “kendisinin geçmişte de sıklıkla Bâb-ı Âli’nin dikkatine sunduğu kargaşa, zulüm ve pek rezil yolsuzluklara dair” raporlarını iletmiştir. Eski sadrazamın bu fenalıkların iyileştirilmesine dair verdiği teminatların yerine getirilmediğinden şikâyet etmiş ve muazzam bir hayal kırıklığı ve ızdırapla, imparatorluğun selametini böylesine derinden etkileyen fenalıkların halen .devam ettiğini gözlemlemiştir

Yine aynı yılın 4 Temmuz’unda, Bâb-ı Âli ile yaptığı bir başka :yazışmada, Lord Stratford şöyle demiştir

> Kargaşa ve insafsız zulmün karakterinin genel olarak, hırs ve sultanın Hıristiyan tebaasına duydukları nefretle azmış Müslümanların fanatizminden mürekkep olduğu rahatlıkla .söylenebilir
>
> Daha fazla gecikmeksizin etkin önlemler alınmadığı takdirde, merkezî yönetimin otoritesinin tamamen güçten düşeceğinden ve insanların, himaye umudunu yitireceklerinden, nefsi müdafaa .için kanunsuz yollara başvurarak kargaşayı daha da beter hale getireceklerinden korkulur

Dışişleri Bakanı, Lord Clarendon, yine İngiliz büyükelçisi ile aralarında geçen bir yazışmada, Türk İmparatorluğu’ndaki kargaşanın ciddiyetinin :tamamen farkında olduğunu göstermiştir. Kendisi şöyle der

> Bâb-ı Âli’nin Hıristiyan tebaasına günlük yaşamlarının her anında, konumlarının Müslüman kullara göre aşağıda olduğu hissettirildikçe; canlarına yahut mallarına kast edildiği takdirde adalet arayışlarının beyhude olduğunun, bunun sebebininse Muhammed’in ümmetiyle kıyaslanmaya layık olmayan, dejenere bir ırk olarak görülmeleri olduğunun farkında oldukları sürece, yöneticilerine gerçekten herhangi bir yakınlık hissettiklerini farz etmek mümkün

> değildir. Siz, elçi hazretleri, Bâb-ı Âli'ye açıkça ve ikna edici bir şekilde, Hıristiyan devletlerin bu duruma daha fazla müsamaha göstermeyeceğini ifade edeceksiniz. Bâb-ı Âli hatalı bir ilkenin sürdürülmesi ile (halkının) güveni ve müttefiklerinin desteğinin kaybedilmesi arasında .bir seçim yapmak durumundadır

Bâb-ı Âli'nin Hıristiyan tebaası yararına olacak en temel ıslahatları gerçekleştirmek konusunda dahi geçmişte verdiği hiçbir sözü yerine getirmemiş olmasına rağmen, Lord Stratford'ın da Lord Clarendon'ın da politikalarını büyük ölçüde Bâb-ı Âli'nin gelecekte daha makul davranacağı .inancı üzerine kurdukları anlaşılıyor

Tuna boyundaki vilayetlerin bir Rus ordusunca işgali mutlaka Türkiye'yle bir savaş anlamına gelmiyordu. Her ne kadar Sultan bu vilayetlerin hükümdarı olsa da buralar Rusya'nın korumasında tam bir özerkliğe sahiptiler. Belirli koşullar altında da bu devlet ordusunu buralara gönderme hakkına sahipti. Ancak bu vilayetlerin işgalinin devamı sultanın egemenlik .haklarına açıkça meydan okuyordu ve nihayetinde savaşa neden olacaktı

Savaşı önlemek adına, Viyana'da, Rusya dışında tüm devletlerin temsilcilerinin katılımıyla bir konferans düzenlendi ve Rusya ile Türkiye arasındaki sorunun çözümü üzerinde İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya arasında bir anlaşmaya varıldı. Rusya da bunu kabul etti. Yine aynı devletler Bâb-ı Âli'ye bu konuda tavsiyede bulundu ve Lord Stratford'a Lord Clarendon tarafından, Bâb-ı Âli'nin de bu anlaşmaya rızasını alması .için her türlü çabayı göstermesi talimatı verildi

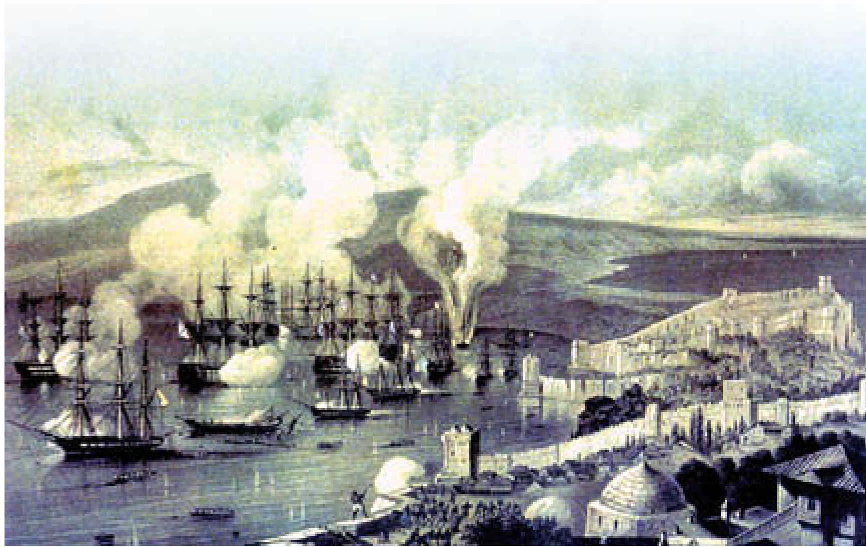
Resmi olarak, Lord Stratford görevini Lord Clarendon'ın talimatlarına uygun bir şekilde yerine getirdi. Ancak yaşam öyküsünün yazarı ve daha da fazlası olan, Mr. Kinglake, Viyana Konferansı'nda belirlenen taleplerin reddedilmesinin esas nedeninin İngiliz büyükelçisi olduğunu kabul eder. Lord Stratford'ın, Bâb-ı Âli'yi bu taleplerin kabulüne ikna etmek için gösterdiği çabalardan bahseden sözlerini aktardıktan sonra, Kinglake şöyle :der

> Bunlar vazife icabı söylenmiş sözlerdi. Ancak, Lord Stratford'ın, bunu yapmaya çaba da gösterse, gerçek fikirlerini Türk bakanlardan saklayabilmiş olacağına inanmak kabil değildir. Kendisinde, bizzat varlığının özünde, iradesini ifade eden bir şeyler vardı ki, ince, muntazam dudakları kanuni otoritelerin isteği doğrultusunda işlese de kaşlarının hareketlerini ve bunların altında yanan ateşi okumayı bilen kimseler, büyükelçinin Avrupa'nın Dört Büyük Devleti'nin merkezî yönetimlerine dair fikirlerinin hiddet ve azardan mürekkep olduğunu anlayabilirdi; basiretli Türkler, Londra'dan gelen resmî nasihatlerdense, bu kayda değer ipuçlarını izleyecekti ve Lord Stratford'ın içten içe Avrupa'nın fikrine karşı olduğunu görünce de ağzından çıkan

> sözleri rahatlıkla bir yana bırakıp esas isteklerini desteklemeye karar verebileceklerdi. Bunun neticesindeyse, Türk Devleti en ufak bir bocalama emaresi göstermeksizin direnmeye karar .verdi

Bu Lord Stratford'a methiyeler düzen bir kimsenin görüşüdür. Biz burada, Türk Devleti'ni bu konuda yönlendirenin gerçekte Lord Stratford olduğunu .gösterme maksadıyla kendisinden alıntı yaptık

Viyana Konferansı'nda varılan çözümün başarısızlığından sonra, Bâb-ı Âli, 1 Ekim'de, Lord Stratford'ın tavsiyesiyle, Rusya'dan Tuna boyundaki vilayetlerin boşaltılması yönünde resmî bir talepte bulundu ve bu talebin yerine getirilmemesi üzerine, iki hafta sonra da savaş ilan etti. Türkler cüretkar bir şekilde harekete geçti. Ömer Paşa komutasındaki Türk orduları, 1853 yılı Kasım ayında Tuna Nehri'ni geçti ve Ruslara karşı Eflak'ta, .Oltenitza ve Citale'de gerçekleşen iki muharebeden başarıyla çıktı

Sinop'a yapılan Rus baskını

Bu arada, 22 Ekim'de, hazır Rusya ve Türkiye savaşa girmişken, İngiltere ve Fransa donanmalarına ait filolar Çanakkale Boğazı'na girdi. Her ne kadar bu 1841 tarihli anlaşmanın direkt ihlali olmasa da bahsi geçen devletler tarafından Rusya'ya karşı alınmış bariz düşmanca bir tavırdı. Müzakereler yine de devam etti. Bununla beraber, 30 Kasım'da Sivastopol'den yola çıkan ve altı savaş gemisinden oluşan bir Rus donanma filosunun, Anadolu kıyı şeridindeki Sinop limanında demirli bulunan on bir

kruvazör ve küçük gemiden oluşan bir Türk fırkasına saldırıp tamamen yok etmesiyle birlikte, müspet bir sonuca dair tüm umutlar da yok oldu. Bu çarpışmada dört bin Türk denizcisi telef oldu. Bu da en az Osmanlı ordusunca Rus kuvvetlerine Tuna Nehri’nin kuzeyinde yapılan saldırı kadar, hatta Türk gemilerinin Çerkezleri Rusya’ya karşı silahlandıracak mühimmat taşıdığına inanıldığı için daha da meşru, bir savaş nedeniydi. Ancak bu olay İngiltere ve Fransa’da muazzam bir dalgalanmaya neden oldu. Meşru bir deniz muharebesinden ziyade, bir ihanet ve katliam olduğu açıklanarak kınandı. Bu iki devletin o sırada İstanbul Boğazı’nda beklemekte olan filolarına, derhal Karadeniz’e girme ve burada karşılaşacakları tüm Rus savaş gemilerini limanlarına dönmeye davet etme talimatı verildi. Türkiye’ye başka bir saldırı yapılmasına engel olacaklardı. Bu da savaşı kaçınılmaz hale getirdi. Ancak müzakereler bir süre daha devam etti ve İngiltere ile Fransa’nın Rusya’ya savaş ilan etmesi 28 Mart 1854’e kadar gerçekleşmedi. Ardından bu devletlerin orduları, Rus ordularının saldırısına karşı Türkiye’yi korumak ve Tuna boyundaki iki vilayetin Ruslarca boşaltılmasını sağlamada Türkiye’ye yardımcı olmak .için, İstanbul’a, oradan da Karadeniz’deki Varna’ya gönderildi

Bu sırada, aynı sene içerisinde (1854), baharın başlarında, bir Rus ordusu Tuna’yı geçmiş ve Balkanlar’la İstanbul’a giden yolu koruyan muazzam bir kale olan Silistre’yi kuşatmıştı. Kale, Butler ve Nasmyth adlı iki İngiliz istihkam subayının da yardımıyla, Musa Paşa’nın komutasındaki Türk ordusunca azami cesaret ve azimle savunuldu. 25 Haziran’da Ruslar kaleyi zapt edemeyeceklerine kanaat getirdiler. Aşırı derecede can ve mal kaybettikten sonra kuşatmayı kaldırdılar ve Tuna’nın karşı kıyısına .çekildiler

Rusların Tuna’nın diğer tarafında ya da Balkanlar’da ilerlemesi tehdidi artık ortadan kalkmıştı. Türkler kendi başlarına bu türden projeleri etkin bir şekilde engellemişti. Bunun üzerine Rus ordusu Tuna boyu vilayetlerinden çekildi. Buradaki yerlerini, hem Rusya’nın hem de iki Batı devletinin rızasıyla, bir Avusturya ordusu aldı. İngiltere ve Fransa’nın nezdinde, böylelikle, savaşın devamı için hiçbir neden kalmamıştı. Ordularının Türkiye’nin sınırlarını koruması için de bir gereklilik kalmamıştı. Ancak iki ülkede bir savaş ruhu hortlamıştı ve bolca kan dökülmeden de sakinleşeceği yoktu. İki devlet Varna’da toplanmış olan ordularını Kırım’ın işgali ve

Türkiye’ye karşı daimi bir tehdit olarak görülen, Sivastopol’deki donanma .cephaneliğinin yok edilmesiyle görevlendirmeye karar verdiler

Ondan sonra, savaştaki Türkler ikincil, hatta ehemmiyetsiz bir hale geldiler. Savaş, son nefesine kadar, iki müttefik devlet ve Rusya arasında cereyan etti. İki ordunun Kırım, Gözleve’ye yaptığı başarılı çıkartma, Alma’da Rus ordusuna karşı aldıkları muazzam zafer, Sivastopol’ün güneyine yaptıkları kanat hücumu, bu kale üzerinde uzun süre devam edecek olan kuşatmanın başlangıcı, meşhur Balaklava ve İnkerman Muharebeleri ve İngiliz ordusunun 1854-55 kışında yaşadığı muazzam güçlükler, Sivastopol’ün General Todleben komutasındaki unutulmaz müdafaası, Malakoff’un 8 Eylül 1855’te Fransızlar tarafından ele geçirilmesi ve bunu müteakip Sivastopol şehrinin ve büyük limanının güneyindeki kalelerinin boşaltılması, müttefik kuvvetlerle Rusya’nın tarihlerinde çok derin etkilere sahip olaylardır; ancak şu andaki konumuzla nispeten daha az ilgilidirler. Aslında, Müttefikler, Türk ordusundan savaş süresince hemen hemen hiç faydalanmamıştır. 1854 sonbaharında yedi bin kişilik bir bölük Kırım’a gönderilmiş ve Balaklava’nın savunmasında görevlendirilmiştir. Bu birlik, olabilecek en kifayetsiz subaylarca yönetilmiş ve Balaklava Muharebesi’nin başladığı sabahki Rus saldırısı sırasında da bu askerler bir anda firar etmiştir. Bu da Müttefikler ordusunun kanadını ciddi bir tehdit altında bırakmıştır. Sonrasında, Ömer Paşa komutasındaki başka bir Türk birliği Gözleve’ye gönderilmiştir. Burada, 1855 yılı başlarında, çok daha üstün bir Rus kuvvetinin saldırısına uğramışlar ve siperlerin ardından çarpışarak çok etkili bir direniş göstermiş ve Rusları tamamen geri püskürtmüşlerdir. İmparator Nikolay’ın ölümünün esas nedeninin, askerlerinin hor gördüğü Türklerce yenilmesinden kaynaklanan aşağılık .hissi olduğu söylenir

Anadolu’da başka bir Rus birliği Türk topraklarını işgal etmiş ve Kars Kalesi’ni kuşatmıştı. Bunu da kalenin Türkler tarafından, General Williams, merhum Sir Fenwick Williams ve Albay Teesdale’in komutası değilse de yardımlarıyla, gerçekleştirilen unutulmaz savunması takip etti. Bu da dört aylık bir kuşatma sonunda, gıda ve mühimmat eksikliği nedeniyle teslim olmalarıyla sonuçlandı. Bu ihtiyaçların giderilememesi tamamen Türk Devleti’nin suçu olan bir ihmalkârlıktan kaynaklanıyordu. Bu kuşatmada ve Silistre ve Gözleve müdafaalarında, Türk askerleri iyi bir liderin komutasında siperlerin savunmasındaki o ilk kahramanlıklarından hiçbir

şey yitirmediklerini fazlasıyla kanıtlamışlardı. Ancak Müttefik Devletler, Türk askerlerinin askerî değerinden habersiz yahut buna aldırışsız görünerek, bu askerleri pek az değerlendirmiş ya da hiç değerlendirmemiştir. İngiliz veya Fransız subayların komutasındaki elli bin Türk askerden oluşan bir kuvvet, savaşın başlarında çok ciddi farklar yaratabilirdi. Savaşın sonlarına doğru yirmi bin Türk askeri İngilizlerin kumandasına verilmiştir. Ancak bu harekette çok geç kalınmıştır ve bu .askerler savaşta yer almamıştır

Yazar, genç bir adamken, 1855 yılında Kırım'da bir ay kalmış ve Cathcart Tepesi'nde, Malakoff'un Fransızlar tarafından ele geçirildiği ve İngilizlerin Redan'a yaptıkları saldırının püskürtüldüğü o tarihî güne şahit olmuştur. Kendisi, tanışmış olduğu İngiliz subaylar arasındaki genel kanının, Türk askerlerinin ehemmiyetsiz bir güç olduğu ve sahrada askerî bir önem taşımadıkları, yönünde olduğunu çok iyi hatırlıyor. Bu kanı İngiliz ve Fransız askerlerinin Türk askerlerle her karşılaşmalarında onlara gösterdikleri tavırda da fazlasıyla ifade ediliyordu ve herhaldeki Türk .askerlerinin haysiyeti ve izzetinefsini fena halde yaralıyordu

Malakoff'un ele geçirilmesi, Fransız ordusunca gerçekleştirilen ciddi bir gövde gösterisi olup, 1855 yılındaki seferde gerçekleşen önemli hadiselerden de sonuncusudur. 1856 yılı başlarında Fransız imparatorunun bu savaştan sıkıldığına dair kuvvetli alametler vardı. Fransa kamuoyu bu savaşın sürmesine açıkça karşı çıkıyordu. Fransa'nın savaşın uzamasıyla kazanacağı hiçbir şey yoktu. Ordunun gururu Sivastopol'ün ele geçirilmesi ve Rus filosunun telef edilmesiyle okşanmıştı. Kırım'daki askerî güçleri ciddi hastalıklardan muzdaripti. İngilizler için durum başkaydı. Orduları düşman karşısında savaşın önceki aşamalarında hiç olmadığı kadar kuvvetliydi. Redan'daki hezimetten dolayı biraz hasar görmüş olan itibarlarını kurtarmaya hevesliydiler. İngiliz Devleti de yeni bir sefer için ordu kadar istekliydi. Ama Fransız müttefikleri olmadan bir şey yapamayacakları belliydi. Fransız imparatoru, Nikolay'ın yerine tahta geçmiş olan, İmparator Alexander ile gizlice müzakerelere başladı. Rus ordusunun, Kars'ın ele geçirilmesindeki başarısı ve Sivastopol'ün savunmasındaki kahramanlığı, ordunun namına halel getirmeden barış müzakerelerinin yapılabilmesini sağladı. Bugünden geriye bakan bizler için, İngiltere'nin savaşın uzamasından nasıl bir çıkarı olabileceğini anlamak kabil değildir. Kırım'ın fethini tamamlama ile Çerkezlere yardım etmek için

Kafkasya’ya ve Finlandiya’yı Rusya’nın boyunduruğundan kurtarmak için Baltık kıyılarına birer ordu gönderme projeleri hayali ve tehlikeliydi. İngiltere bu maceralardan Fransızların basiretli politikaları sayesinde kurtarılmıştır. İngiliz Devleti kendi arzusu hilafına barış müzakerelerine katılmaya zorlanmıştır. Bu da Avusturya’nın aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Koşullar üzerinde geçici olarak anlaşılmış ve 1856 yılında Paris’te bir büyük devletler konferansı düzenlenerek bir barış .antlaşması nihayetinde imzalanmıştır

Paris Konresi delegeleri

Bu anlaşmanın koşulları çerçevesinde Rusya tarafından Asya’da yahut Müttefik Devletler tarafından Avrupa’da fethedilen tüm bölgeler önceki sahiplerine iade edilmiştir. Besarabya’nın küçük bir kısmı Bükreş Antlaşması’nca Rusya’ya teslim edilmiş ve Tuna’nın girişi yeniden Moldova’ya eklenmiştir. Rusya’nın bu iki Tuna boyu vilayeti üzerindeki inhisarı himayesi kaldırılmış ve bu vilayetler tüm büyük devletlerin ortak koruması altına verilmişlerdir. Sultanın bunlar üzerindeki hükümdarlığı tanınmıştır. Ancak Bâb-ı Âli buralar için ibadette, yasamada ve ticarette tam özgürlük veren bağımsız ve ulusal bir yönetim şeklini korumaya çalışmıştır. Bu vilayetlerin ulusal silahlı kuvvetlerini oluşturmalarına izin verilmiştir. Sırbistan’a da ulusal ordu maddesi haricinde aynı muamele yapılmıştır; ancak Bâb-ı Âli’nin silahlı müdahalesine sadece bu anlaşmada imzaları bulunan devletlerin rızasıyla gerçekleşebileceği şerhi düşülmüştür. Karadeniz tarafsızlaştırılmıştı. Tüm milletlerin ticarî filolarına açılmıştı; ancak Rusya ile Türkiye’nin savaş gemilerine men edilmişti ve bu iki devlet

Karadeniz kıyılarında hiçbir şekilde donanma mühimmatı .oluşturmayacakları veya bulundurmayacaklarına dair teminat verdiler

Türkiye'nin içişleri ve Hıristiyan tebaaya muamelesi konusunda, anlaşma :şu hükmü barındırıyordu

> Sultan, bendelerinin selametinin daimi önceliği münasebetiyle bir ferman (Hatt-ı Hümayun) vermiştir, bu fermanda din yahut ırk farkı gözetmeksizin durumları iyileştirilirken, imparatorluğunun Hıristiyan tebaasına karşı cömert ihsanları belirtmekte ve bu yöndeki fikirlerini daha da sarih bir şekilde ortaya koymak için, bizzat hünkârın iradesinden kaynaklanan bu fermanı anlaşmayı imzalayan devletlere iletme kararlılığını ifade etmektedir. İmzacı devletler bu mesajın üstün kıymetinin farkındadırlar. Bu fermanın bahsi geçen devletlere, gerek bir arada, gerekse ayrı ayrı, haşmetli sultanın bendeleriyle ilişkilerine yahut imparatorluğunun içişlerine, .müdahale etme hakkı veremeyeceği açıkça kabul edilmiştir

Bu maddenin son kısmının, başındaki hükümleri geçersiz kılarak ortadan kaldırdığı, sultana imparatorluğunun kötü yönetimine aynen devam etmesi ve Hıristiyan tebaasının haklı taleplerini reddetmesi için hemen hemen tam bir özgürlük tanıdığı ortadadır. Bu durumun, savaşa etkisiz ve belirsiz bir .son verdiği görülecektir

Bu maddenin izahatında, Lord Stratford'ın, meşakkatli çabalar neticesinde, Kongre'nin toplanmasından hemen önce, Bâb-ı Âli'den Hıristiyan tebaanın iyiliği için yapılacak ıslahatlara dair, Hatt-ı Hümayun adıyla bilinen, bir başka vaadi yazılı olarak aldığı da belirtilmelidir. Anlaşmada bu konuya Bâb-ı Âli'yi bağlayıcı bir eylem olarak değil de sultanın iyi niyetinin bir göstergesi olarak değinilmekte ve ne anlaşmada imzacı olarak bulunan büyük devletlerin ne de diğerlerinin, sultandan, bu hayırsever niyetlerinin gerçekleşmemesi durumunda, hesap soramayacaklarını açıkça ifade edilmektedir. Lord Stratford, İstanbul'da Kongre'nin amacını öğrendiğinde ve nihai bir sonuca varılmadan önce, :Lord Clarendon'a aşağıdaki şiddetli itirazını dile getirmiştir

> Bu ülkede, Paris'teki konferansın, sultanın yakın zamanda verdiği Islahat Fermanı'nı (Hatt-ı Hümayun) barış antlaşmasında kayıt altına almak ve aynı zamanda da Avrupa devletlerinin sultan ve tebaası arasına girmeye hiçbir hakkı olmadığını açıklamak olan, görünürdeki maksadını endişeyle izleyen pek çok muktedir ve tecrübeli kimse mevcuttur. Kendileri şunu savunmaktadırlar: Padişahın fermanı Hıristiyanlarla Müslümanları medenî haklar çerçevesinde eşit konuma getirmektedir. Bâb-ı Âli'nin kendi başına bu fermanın hükümlerini asla

uygulamaya koymayacağı bilinmelidir. Bu nedenle de anlaşma, şu an düşünülen haliyle, Hıristiyanları haklı çıkaracak ve umutlarını söndürecektir. Onların umutsuzluğu ile Türklerin korkusu bu noktada birleşerek aralarında en keskininden bir husumeti doğuracak ve muhtemelen de çok geçmeden ölümcül bir mücadele başlatacaktır.[22]

Life of Lord Stratford, ii. P.442 22

Şüphesiz ki, Lord Stratford'ın kendi fikirlerini yansıtan bu itiraz sonuçsuz kaldı. Lord Clarendon Kongre'de etkisizdi. Fransız temsilcilerinden hiç destek görmedi. Türkiye'deki ıslahatlar onların umurunda değildi. Ruslar, savaşın nedeni ve kendilerinin Türkiye'deki Hıristiyan tebaa adına müdahale etme hakkı üzerindeki iddialarını diğer devletlerin tanımaması göz önüne alındığında, haliyle bu hakkı gerek ayrı ayrı gerekse topluca diğer devletlere tanımakta gönülsüzdü. Anlaşmayı hükümsüz kılan madde böylece eklendi. Bu madde, fermanın kayıt altına alınmasının getirmiş olabileceği tüm sonuçları ortadan kaldırıyordu. Hatt–ı Hümayun kendi eliyle kendisini hükümsüz kıldı. Yaşam öyküsünün yazarı, “Kendi devletinin, kendisini, Fransa'ya olan itaatine kurban eden, bu ödlekliğini derinden hissetti.” der. Anlaşmanın neticelenmesinden sonra erkek :kardeşine yazdığı bir mektupta, Lord Stratford şöyle der

Bunca düzenbazlığın, hilekârlığın ve şarlatanlığın kurbanı olmak az buz çile değil. Ama ben ilkelerin kendilerini haklı çıkaracağına inanıyorum ve sürekli olarak, Paris Barışı'nın ve dehşetli .sonuçlarının hissedileceği, gelecekteki o günü düşünüyorum

Lord Clarendon, büyükelçiye bir mektubunda, anlaşma hakkındaki kendi :görüşlerini şöyle anlatır

Barış şartları hakkındaki fikirlerini paylaşıyorum; ancak barışın yürürlüğe girmesine hiç üzülmüyorum; zira savaşa devam etme nedenlerimiz bir yana, bence böyle yapmakla alacağımız .riskleri telafi etmeye hiçbir başarı yetmezdi. Yalnız başımıza kalırdık

Eğer Paris'e vardığımda gerçekleşen tüm hadiselere tanık olabilseydin – bize karşı ... hissettikleri içerlemeye, Rusya'ya karşı hissettikleri şefkate (neredeyse coşkuya diyeceğim geliyor) ve düşmanlığın sürdürülmesine mani olmak için gerekirse Viyana'da anlaşılan koşulları yekten çizip atmaya olan kararlılığı (başta gelen nedenleri para meseleleri ve borsa spekülasyonları olmak üzere) görebilseydin, sen de benim fikirlerimi aynen paylaşırdın, yani konumumuzun hoş olmadığını ve Brunnow'un, barışı sağlamak ya da barış müzakerelerini yürütmek için değil de gırtlağımıza basarak bize dikte edilecek olan barışı kabul etmeye

geldiklerini söylemekte haklı olduğunu (anlardın)... Maalesef, daha müzakerelerin başında Fransız ordusunda hastalıklar baş gösterdi ve bizzat imparator, bana, yirmi iki bin adamı hastanedeyken ve muhtemelen daha fazlası da aynı yolun yolcusuyken, barışın kendisi için hemen hemen malî ve siyasî olduğu kadar askerî de bir gereklilik haline geldiğini itiraf etti.[23]

.Life of Lord Stratford, ii. p. 436 23

Anlaşmanın imzalandığını öğrendiğinde Lord Stratford şu sözleri sarf :etmiştir

.O anlaşmayı imzalamaktansa kendi sağ elimi kesmeyi tercih ederdim

Yazar 1857 yılında İstanbul'a ikinci bir ziyarette bulunmuştur. Kendisi buradan da Bulgaristan üzerinden, Belgrad'a geçmiş ve bu vilayetin Osmanlı egemenliği altında düşürüldüğü sefalete bizzat tanıklık etmiştir. Büyükelçinin ikamet etmekte olduğu Tarabya'da birkaç hafta geçirmiş ve elçi tarafından pek çok sohbetle taltif edilmiştir. Lord Stratford genç adamlara karşı hep çok nazik ve konuşkandı. Şiddetli hayal kırıklığı bir sır değildi. Paris Antlaşması, Lord'un iddiasınca, Türkiye'de ıslahat ülküsüne vurulmuş ölümcül bir darbeydi. Eğer Hıristiyan tebaa kötü yönetimden korunmazsa, imparatorluk mahvolmaya mahkumdu. Ülkenin kötü yönetimi hakkında ise kendini aldatmıyordu. Kendi başlarına bırakılırlarsa, Türklerin hiçbir şey yapmayacağını ve Kırım Savaşı bir neticeye varmadan önce onca emek ve güçlükle elde ettiği Hatt-ı Hümayun'ca söz verilen ıslahatların uygulanmadan kalacak hükümsüz bir kanundan öteye geçemeyeceğini biliyordu. İngiltere'nin Paris Kongresi'nde ihanete uğradığını, anlaşmada Hatt-ı Hümayun'u temsil eden madde, yine kendi içerisinde belirtilen, bu maddenin Büyük Devletlerin Türkiye'nin iç işlerine ne topluca ne de ayrı ayrı karışmalarına hak tanınması demek olmadığı bendiyle, kendi kendini hükümsüz kılıyordu. Lord Stratford, bunun, yeni ıslahatların uygulanmasına mani olacağına inanıyordu. Kendisi, Türkleri bu ıslahatlara uygun davranmaya ikna etmenin tek yolunun tehdit ve korkutma olduğunu ve başka bir devletin üzerlerinde bu cinsten bir baskı kurması gerektiğini savunuyordu. Bu, tek başına İngiltere tarafından, Fransa ve İngiltere ittifakıyla ya da tüm Büyük Devletlerin ortak hareketiyle yapılabilirdi. Kendisi bu seçeneklerden ilkini tercih ediyordu, sonuncusundan pek az ümidi vardı; ancak anlaşma bu yöntemlerin hepsini kökten imkânsız hale

getirmişti.[24] Bu büyükelçinin İstanbul'daki son senesiydi. Bir sonraki yıl, yetmiş bir yaşında, makamından ve kamu hizmetinden ayrılarak emekli .oldu

.Yukarıdaki kısım o dönemde Lord Stratford ile yapılan sohbetlere dair notlardan alınmıştır 24

Onun yerine bu göreve bambaşka cinsten bir büyükelçi olan, sonradan Lord Dalling unvanını da alacak olan, Sir Henry Bulwer atandı. Becerikli bir diplomat olmasına karşın, Türkiye'deki ıslahatlar kendisinin zerre kadar umurunda değildi. Kendisi sultana şahsen borçlanmakta beis görmemiş, bu da kendisinin etkisini tamamen yok etmiştir. Bâb-ı Âli'yi, selefinin binbir zahmetle elde ettiği, Hatt-ı Hümayun'un uygulanması için değil zorlamaya, .ikna etmeye bile hiç çabalamamıştır

Lord Stratford'ın gerçekleştirilmesi için onca yıl çabaladığı, Türkiye'deki ıslahat ülküsü [diyor Sayın Lane Poole], Türkler, Sir Henry Bulwer yönetimindeki İngiliz Büyükelçiliği'nin değişen yüzünü algıladıklarında, çöküşe geçti. Lord Stratford'ın İstanbul'a vedası, sultanın ve tüm bakanlarıyla tüm tebaasının ülkeden ayrılmakta olan elçiye son bir saygı gösterisi için bir araya geldiği, resmî bir merasime vesile oldu... Ancak kendisi, umutlarının cenaze törenine katıldığının bilincindeydi. Osmanlı İmparatorluğu'nda bir ıslahat yapılması için gösterdiği uzun soluklu çaba nihayetine varmıştı ve halefinin karakterinde, uğrunda çabaladığı her şeyin zıddını, tüm kazanımlarının bir kenara atılışını görebiliyordu.[25]

.Life of Lord Stratford, ii. p. 449 25

Lord Stratford emekliliğinden sonra doksan üç yaşına değin, yani Paris Antlaşması'ndaki, Türkiye'de ıslahat yapılması için verilen sözleri geçersiz kılan, makus maddenin etkileri hakkındaki tüm korkularının doğrulandığını ve bunun neticesine dair öngörülerinin, 1874'te Bosna, Hersek ve Bulgaristan'daki Hıristiyan tebaanın sabrının korkunç kötü bir yönetim ve istibdat altında taşarak isyan etmesi ve Rus ordularınca nihai olarak Türk egemenliğinden kurtarılmaları şeklinde gerçekleştiğini görecek kadar uzun yaşadı. Bu defa, Bâb-ı Âli'nin bu kullarının isyanını yürekten destekliyordu ve Rusya'nın müdahalesinde tamamen haklı olduğunu kabul etti.[26]

.Lord Morley's Life of Gladstone, ii. p. 555 26

Sayın Gladstone, 1876'da Bulgaristan'daki zulüm üzerine yazdığı, İngiltere'nin Türkiye'yi desteklemek için yeniden savaşa girmesini

engellemede son derece etkili olan, risalesini Lord Stratford'a ithaf etmiştir.[27]

Bu yetkin yaşam öyküsü yazarınca, şüphesiz ki bu kitabın yayınlandığı 1888 senesinde Lord [27] Stratford'ın kızlarının halen hayatta olması nedeniyle, bahsedilmemiş bir gerçek olan, Büyük Elçi'nin Türk İmparatorluğu'nun devamlılığına olan inancını şahsi mal varlığının ve birikimlerinin büyük bir kısmını Türk devlet tahvillerine yatırarak kanıtladığını da burada eklemek gerekir. 1874 yılında, Bâb-ı Âli iflas edip borcunun faizini ödemeyi redddettiğinde, İstanbul'daki bir arkadaşı Lord Stratford'a yaklaşmakta olan felaketi vaktinde haber veren bir mektup göndermiş ve kendisine henüz zamanı varken tahvillerini satmasını tavsiye etmiştir. Ancak Lord Stratford, bu tavsiyeye uymasının onuruna yaraşır bir davranış olmayacağını düşünmüştür. Bâb-ı Âli'nin iflası kendisini maddî açıdan ciddi sıkıntılara sokmuştur. Ölümünden ve emekli maaşının kesilmesinden sonra, devletten gelen ve Lord Stratford'ın ölümüyle kesintiye uğrayan emekli maaşı kadar bir tutarın kızlarına yaşamları boyunca ödenmesini sağlayan, babalarının bir arkadaşı olan merhum Lady Ossington'ın cömertliği .olmasaydı, kızları pek fena duruma düşerlerdi

Şimdi bulunduğumuz noktadan Kırım Savaşı'na şöyle bir baktığımızda, bu savaşın yegane değilse de esas sonucunun Türk İmparatorluğu'nun Avrupa'daki çöküşünün birkaç yıl ertelenmesi olduğunu görmemiz ve kabul etmemiz mümkündür. Bu savaş, Rusya'nın Balkanlar'daki Hıristiyan tebaanın, bu halkların iyi bir yönetimden faydalanmasını sağlayacak olan, yegane hamisi olma isteğini bir müddet engellemiştir. Lord Stratford'ın Türk İmparatorluğu'nun, az çok İngiltere'nin himayesinde gerçekleşecek, ıslahına yönelik umutları, Paris Antlaşması'yla sükût-u hayale uğramıştır. Bunun neticesinde, Türkiye'de herhangi bir ıslahat gerçekleştirilmemiştir. Çöküş yavaşlatılmış, ancak engellenmemiştir. 1876'da Hıristiyan tebaanın müterakim mağduriyeti patlak verdiğinde, Rusya'nın onlar adına duruma müdahale etmesinin aslen İngiltere ve diğer Büyük Devletlerce kabul .edildiği görülecektir

Abdülmecid 1861'de vefat etti. Gençliğindeki potansiyelinin ufacık bir kısmını dahi gerçekleştirememişti. Pek çok basiretli ve haklı içgüdüye sahipti. Kabarık bir liste işgal eden sultanlar arasında en insancıl olanıydı. Devletini Avrupa'nın diğer medenî devletleriyle aynı seviyeye çıkarmak için ıslahatların acilen yapılması gerektiğini tam olarak kavramıştı. Ancak bunları yürürlüğe koyacak güç ve iradeden yoksundu ve Lord Stratford'a bahşettiği ıslahat tasarısı hükümsüz bir yasa olarak kaldı. Sefahat düşkünlüğü nedeniyle vaktinden önce yaşlanmıştı. Kendisi, Batı Avrupa bankerlerinin eline düşen ilk sultan oldu. Sözde Rusya'yla yapılan savaş için muazzam tutarlarda borçlar alınmıştı. Ancak bunların büyük kısmı Abdülmecid tarafından çılgın hovardalıklarla, haremindeki sayısız kadının

kaprislerini tatmin etmede, saraylar inşa etmede ve yozlaşmış bakanlarının taleplerini karşılamada harcanmıştır. Kızlarından birinin bir sadrazamın oğluyla evlenmesinde, kızının çeyizi ve şölenler için kırk milyon frank harcamıştır. Bu sırada devlet hizmetleri ihmal edilmiş, Kars'a mühimmat .ulaştırmak için hiçbir şey yapılmamış ve yolsuzluk her yere yayılmıştır

Kardeşinin yerine tahta geçen ve on beş yıl hüküm süren Abdülaziz, fiziksel anlamda ırkının en üstün örneklerindendi. Haşmetli bir görünüme sahipti. Zarif bir çehresi vardı. Tepeden tırnağa bir Sultandı. Ancak hakkında söylenebilecekler de bu kadardı. Boş kafalıydı. Eğitimi ihmal edilmişti. Yılları mecburi bir inzivada geçmişti; ama devlet içerisindeki daha fanatik bir kesimle beraber kardeşinin arkasından gizli işler çevirmiş ve tahta geçtiğinde, selefi ve onun selefinin girişimleriyle ıslahat adına yapılan ne varsa, bunları geri çekeceğine dair umutlar vermişti. Fakat bu beklentileri bir süre karşılayamamıştı. Tahta çıkışı üzerine selefi ve onun selefini ıslahat yolunda izleme yönündeki niyetini ilan eden bir bildiri yayınladı. Devletin kaynaklarını idareli kullanmaya ve sarayın muazzam masraflarını kısmaya söz verdi. Kardeşinin sayısız cariyesini emekliye ayırdı ve kendisinin son derece mütevazı bir haremle yetineceğini açıkladı. Ancak bunların iyi niyetten öteye geçmediği anlaşıldı, bu da tam ters yönde önlemlerin yolunu açmış oldu. Çok geçmeden kendi maiyetindeki kadınların sayısı dokuz yüze ve sarayındaki harem ağası sayısı ise üç bine çıktı. Müsrifliği kısa sürede kardeşininkini aratmaz hale geldi. Saltanatı süresince diğer ülkelerle barış hakimdi, bu da kardeşince söz verilen ve Paris Antlaşması'nca kayda alınan ıslahatların hayata geçirilmesi için gerçek bir fırsat demekti. Hiçbir şey yapılmadı. Ferman hükümsüz bir kanun olarak kaldı. Bakanları da ıslahatlara onun verdiğinden fazla bir önem vermiyordu. Birbirini izleyen İngiliz büyükelçiler bu konuda ciddi bir çaba göstermediler. Tabii ki Paris Antlaşması ile diğer tüm devletlerin desteği olmaksızın, Bâb-ı Âli üzerinde özel bir baskı oluşturmaları .engellenmişti

Abdülmecid döneminin son yıllarındaki ağır borçlanmalar nedeniyle çıkarılan kaimeye iki örnek

Bu saltanat öncelikli olarak, Abdülmecid'in kötü örneğini takiben, Bâb-ı Âli tarafından Londra ve Paris'ten alınan akla ziyan borçlar nedeniyle dikkat çekiciydi. Bu borçlar, yekunu yaklaşık iki yüz milyon sterlin olana değin, Abdülaziz tarafından gitgide artarak alındı. Bu inanılmaz borcun biriken faizinin imparatorluğun gelirlerinden ödendiğine dair hiçbir kayıt yoktur. Sürekli yeni borçlar alınıyor ve bunlar önceki borçların biriken faizlerini ödemede kullanılıyordu. Borçları sağlayan bankerlere ödenen muazzam komisyonlar ve bu borçların alınmasına rıza göstermeleri için paşalara verilen rüşvetler de borç alınan paranın yine ciddi bir bölümüne mal oluyordu. Bunlardan geriye kalanlar ise aslen sultanın yeni saraylarına ve hareminin hovardalıklarına ayrılıyordu. Bu neşeli oyun, Batı Avrupa'daki saftirikler [!] borç vermeye devama ikna edilebildikleri sürece devam etti. Ama Türk İmparatorluğu'nun kredisi 1874 yılında tükendi. Bunun üzerine faizin yarısının ödenmeyeceği, ertesi yıl da diğer yarısının ödenmeyeceği ilan edildi. Bu olay Batı Avrupa'nın Türk ülküsüne olan ilgisini epeyce zayıflattı. Sonunda devletin alacaklılarıyla bir iflas anlaşmasına varıldı. Devletin birtakım gelirlerinin devredildiği bir Uluslararası Komisyon atandı, bu gelirlerden de esas borcun epeyce indirimli bir toplamına ait faizin ödenmesi planlandı. Devletin mali işleri .üzerinde yabancıların kontrolü ilkesi böylece hayata geçti

Bu yönetim süresince, Rus Hükümeti, diplomasideki becerisini askerî gücünün tehdidiyle harmanlayarak, Bâb-ı Âli üzerinde eskiden sahip olduğu etkiyi yakalamaya yeniden yaklaştı ve büyükelçileri General Ignatief, Bâb-ı Âli'nin fikirlerini yönetip sadrazam adaylarını belirlemeye başladı. Bu dönemdeki üç hadise imparatorluğun yavaş yavaş çökme yolunda olduğunu gösterdi. 1867'de Tuna boyundaki iki vilayet, uzun zamandır peşinde koştukları bir amaç olan, o günden sonra Romanya adıyla bilinecek olan tek bir devlet halinde bir araya gelmeyi başardılar ve 1868'de Hohenzollern Hanedanı'ndan Prens Charles, Sultan tarafından seçilerek bu yeni devletin monarşi yöneticisi olarak yetkilendirildi. Bu iki vilayetin birlikte tek bir devlet oluşturması bu devletin bağımsızlığını adeta garantilerken, hükümdarının Prusya kraliyet ailesiyle bağlantısı da bu devletin, Avrupa'da Türk İmparatorluğu'ndan kalan enkaz üzerine kurulacak Hıristiyan devletlerin siyasetine girişini mimledi. Ayrıca maksatlarını ve sonuçlarını artık görebildiğimiz çoğu önemli ittifakın ilkini teşkil etti. Sırbistan da bağımsızlık yönünde önemli bir adım attı. 1867'de, işgali Paris Antlaşması'nda kabul edilmiş olan Belgrat'taki Türk garnizonu Bâb-ı Âli tarafından geri çağırıldı. Bu iki hadise, Bâb-ı Âli ile gerçekte gücüne katkısı olmayacak, bir sürtüşme yaratabilecek nedenleri ortadan kaldırmak .hevesindeki Büyük Devletlerin büyükelçilerinin baskılarının sonuçlarıydı
Yine önemli bir hadise de 31 Ekim 1870'te, Fransız-Alman Savaşı sırasında, Rusya'nın, 1856 tarihli Paris Antlaşması'nın Karadeniz'i Rus ve Türk savaş gemilerine yasaklayan ve her iki devleti de bu denizin kıyılarında donanmalarına mühimmat imal etmekten ve bulundurmaktan men eden maddesine uymayı reddetmesidir. Bugün, Prens Bismarck'ın Prusya adına, Çar'ın bu anlaşmaya olan yükümlülüklerini reddine destek sözü vererek, 1870 yılında Fransa'yla aralarındaki savaşta, Rusya'nın tarafsızlığını sağladığını biliyoruz. O dönemde Sayın Gladstone yönetiminde olan İngiliz Hükümeti'nin, savaş riskini dahi göze alarak, Rusya'nın bu anlaşmaya uymasında ısrar etme konusundaki isteksizliği ya da ihmalinden az şikâyet edilmemiştir. Ama Paris Kongresi'nde bu şartlar belirlenirken çıkarları gözetilen Bâb-ı Âli, Rusya'nın bu ihlalini bir savaş nedeni haline getirmeye istekli ya da niyetli olduğuna dair bir portre çizmiyordu, İngiltere için de Türkiye ile veya değil, Çar'ın meydan okumasına yanıt vermek tam bir delilik olacaktı. Güçlü bir ülkenin

egemenlik haklarına dair böylesi aşağılayıcı bir kısıtlama belli ki geçici nitelikteydi ve eşyanın tabiatı gereği, kalıcı bir düzenleme olamazdı. Anlaşma, Bâb-ı Âli’ye Rusya’nın denizden saldırması tehdidine on dört yıllık bir ara vererek görevini yerine getirmişti. Anlaşma imzalandığı sırada İngiltere başbakanı olan Lord Palmerston, Karadeniz’in zorla tarafsız hale getirilmesinin on beş yıl boyunca sürdürülebileceği kanaatini bizzat beyan etmiştir. Yine Rusya’nın anlaşmayı reddinden sonra, Karadeniz’de bir Rus filosunun oluşturulabilmesi ve Sivastopol’ün yeniden bir donanma üssü haline getirilebilmesi için, zaten birkaç yıl geçmesi gerektiği de belirtilmelidir. Aslında, 1877’de Rusya ile Türkiye arasında patlak vermeye hazırlanan savaşta, Türkiye Karadeniz’in neredeyse tamamına hakimdi ve Balkanlar’ı geçip İstanbul yakınlarına doğru ilerleyen Rus ordusu, bu ilerleyişini, tıpkı 1829’daki gibi, Karadeniz’de bir donanmanın desteğinden .mahrumken gerçekleştirmişti

te, gerçek önemi o sırada tam olarak fark edilmeyen, bir şey daha’1870 oldu. O yıla kadar, Balkanlar’ın Hıristiyan Slav halkları, Bulgarlar, Bosnalılar ve diğerleri, ruhanî olarak Rum Ekümenik Patrikliği’nin yönetimi altında olup Rum olarak anılıyorlardı. Bulgaristan’ın antik tarihi ve ayrı bir millet olma iddiaları Doğu Sorunu’yla ilgilenen siyasetçilerce unutulmuş ya da göz ardı edilmiş görünüyor. 10 Mart 1870’te Abdülaziz, becerikli Büyükelçisi General Ignatief tarafından da desteklenen Rusya’nın baskısı altında, Bulgaristan’ın ayrılığını tanıyan ve Bulgaristan için Rum Kilisesi’nden, doktrin ve ritüellerinde ehemmiyetli bir fark göstermemekle beraber, bağımsız ulusal bir kilise kuran bir ferman verdi. Bu durum Balkanlar’da yeni bir ulusun temelini attı. Nicedir unutulmuş olan Bulgaristan, karanlıktan çıkıp, Yunanların rakibi olarak ön planda yerini aldı. Bunun önemi daha sonra, bu ırkların Osmanlı İmparatorluğu’nun .Avrupa’da bıraktığı enkaz üzerindeki rekabetine geldiğimizde görülecektir

da İstanbul’da kansız bir devrim gerçekleşti. Yönetimdeki Türkler’1876 arasında gerçekten samimi ve kararlı birkaç ıslahatçıdan biri olan Midhat Paşa’nın da içerisinde olduğu yeni bir kabine, Abdülaziz’e zorla kabul ettirildi. Sultanı tahtından indirmeye karar verdiler. şeyhülislamdan, Abdülaziz’in beceriksizliği ve müsrifliğine dayanarak bunu meşrulaştıran bir fetva aldılar. Abdülaziz için kimse kılını kıpırdatmadı. Beyhude bir direnişten sonra, kaderine razı oldu ve sarayından alınarak hapishanesi

haline gelecek başka bir binaya nakledildi. Dört gün sonra orada ölü olarak bulundu ve şehirdeki doktorlardan, aralarında her milletin mensupları olan, .on dokuz tanesi, Abdülaziz'in kendi eliyle öldüğüne dair tanıklık etti

XXI : II. ABDÜLHAMİD

1876-1909

Abdülaziz’in tahttan indirilmesi üzerine, Abdülmecid’in en büyük oğlu olan yeğeni V. Murad, kendi iradesi dışında, padişah ilan edilmiştir. Uzun bir süre “Kafes”te kalmış olmasından dolayı yitirmiş olduğu aklı ve ölçüsüz tavırları bu beklenmedik olayla birlikte tamamen kontrolden çıkmış ve tahta çıkışından birkaç hafta sonra, 31 Ağustos 1876 gününde, kendisini tahta çıkarmış olan Meclis-i Mebusan için V. Murad’ın tahttan indirilerek yerine yeni vârisin getirilmesi gerekmiştir. Kardeşi II. Abdülhamid otuz üç yıl boyunca tahtta kalmış ve 1909 yılında tahttan indirildiğinde yerine tahta geçen diğer kardeşinin gözetiminde mahkum hayatı yaşamaya devam .etmiştir

Abdülhamid, Osmanlı hanedanının en kurnaz ve acımasız sultanlarından biri olmuştur. Annesi Ermeni’dir. Abdülhamis cesur bir insan değildir. Komplo ve suikast korkusu içinde yaşamış ve etrafındaki herkesten şüphe duymuştur. Hiç kimseye, nâzırlarına bile güvenmemiştir. Nâzırlarının

birbiriyle görüşmelerine izin vermemiştir. Herhangi iki nâzırın gizlice görüştüğünü öğrendiğinde şüpheleri artmış ve bu kişilerden hesap sormuştur. Nâzırlarının, elçilerinin ve devlet için önemli olan diğer kişilerin yaptıklarını doğrudan ve günü gününe kendisine bildiren büyük bir casus ordusuna sahip olmuştur. Bu casuslar, sultana genellikle doğru olmayan raporlar sunmuş ve Abdülhamid de bu raporlar doğrultusunda hareket etmiştir. Aksi durumda onaylamayacağı tedbirlere razı gelmesini sağlamak adına birtakım komplo teorileri uydurulmuştur. Düşmanları ile şüphelendiği kişilerin suikastlarının gizlice gerçekleştirilmesi uygulamasına izin vermiştir. Abdülhamid döneminde hiçbir Türk vatandaşının can güvenliği olmamıştır. Binlercesinin sultanın emri sonucu bazı gizli ajanlar aracılığıyla ya öldürülmeleri ya da sürgünde herhangi bir anda ortadan kaybolmaları olasıdır. Bu uygulamalar, sultanın acımasızlığından değil, kendisinin suikasta uğrayacağı korkusundan ve kendisine karşı hazırladıkları planları hayata geçirmeden önce erken davranıp düşmanlarını öldürmesiyle güvenliğinin sağlanacağı inancından doğmuştur. Yabancı kuvvetlerin elçileri, askerî gücün kullanılacağı konusunda sultana gözdağı vermeyi başaramadıkları zamanlarda Abdülhamid’in üzerinde çok az bir etkiye sahip olmuş; fakat bunu başardıklarında sultan savaşa girmektense rıza göstermeyi tercih etmiştir. Abdülhamid, elçileri birbirine düşürme konusunda büyük bir kurnazlık göstermiş ve diplomasiyle ilgili entrikalarda .usta olmuştur

Sultan
Abdülmecid

Sultan
Abdülaziz

V. Murad

Abdülhamid’in yaşamı dur durak bilmeyen bir çalışma hayatından ibarettir. Kendisini işine adamıştır. Hataları ne olursa olsun, nâzırlarının ve devletinin mutlak efendisi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, Abdülhamid’in yönetimi kadar merkezî ve titiz bir yönetime sahne

olmamıştır. Abdülhamid kimseye güvenmediği için genellikle önemsiz detaylar arasında boğulmuş ve önemli sorunlar göz ardı edilmiştir. İmparatorluk işlerini diğer kişilerden bilgi veya tavsiye almadan yürütemeyeceği aşikârdır; fakat hiç kimse sözde nâzırların tavsiyelerini geçersiz kılarak sultana, hareminden gözde bir cariyenin mi, harem ağasının mı, bağnaz bir dervişin mi, müneccimin mi yoksa bir casusun mu tavsiyelerde bulunacağını bilememiştir. Devlet yetkilileri ile saray köleleri arasında yaşanan düşmanlıklardan ötürü devlet sürekli bir karmaşa içinde .olmuştur

Dışarıdan bakıldığında Abdülhamid bir beyefendinin tavırlarına sahip olmuş; fakat yakından tanındığında İstanbul'da bulunabilecek bir köylü kadar cimri olduğu anlaşılmıştır. Paragöz bir insan olmuş, parasını hesapsızca harcamasına ve bol bol bağış yapmasına rağmen kara günler için Alman bankerler aracılığıyla gizlice biriktirdiği muazzam bir servete sahip olmuştur. Beklediği kara günler gelip çattığında ve Abdülhamid herkesin nefretini toplayarak tahttan indirildiğinde hayatı, bu servetini elinden alma gayesiyle bağışlanmıştır. Çoğunlukla imtiyaz talep eden yatırımcılardan olmak üzere rüşvet almıştır. Devlet idaresinin en kötü yanı olan makamların satılması ve yetkililerin de kendi zararlarını telafi etmek için yerel halktan haraç alması uygulamalarını düzeltmek için hiçbir şey yapmamıştır. Devlet idaresi için gerekli olan bazı yeteneklere sahip olmasına ve bağnazlıktan uzak durmasına rağmen hükümdarlığı boyunca her şey kötüye gitmiş ve Berlin Antlaşması'ndan sonra ulaşılan barış ortamından sonra kendi halkını iyileştirmek için hiçbir şey yapamamış ve hatta her şey daha da kötüye gitmiştir. Benimsediği politikanın sonucunda, imparatorluğu, seleflerinin zamanında yaşanandan çok daha büyük bir parçalanma sürecine girmiştir; Abdülhamid, gücü kendi tekeline almış olduğu için bu sonuçtan sorumlu .tutulması gereken tek kişidir

Hükümdarlığının ilk zamanlarında, Abdülhamid, imparatorluğunun bütünlüğünü etkileyen ciddi bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. 1875 yılında, Bosna ve Hersek'te bir isyan baş göstermiş, nedeni, yalnızca Türk paşaları ve resmî görevlilerinin açgözlülükleri ve halktan haraç keserek gerçekleştirdikleri kötü yönetim ile vergideki iltizam usulünde yaşanan haksızlıklar değil, ayrıca bozuk ziraat sistemi olmuştur. Toprak sahiplerinin büyük bir çoğunluğu reayalarla aynı Slav ırkından olmalarına rağmen Müslüman'dır. Ataları, Osmanlı İmparatorluğu ülkelerini fethettiğinde

topraklarını korumak amacıyla Müslüman olmuştur. İmparatorluğun diğer bölgelerindeki Türk toprak sahipleri kadar açgözlü ve bağnaz olmuşlardır. Bu vilayetlerin yönetiminde Hıristiyanlara yer verilmemiştir. Mahkemelerde, Hıristiyan reayaların şahitliğine izin verilmemiştir. Hak veya haksızlık ancak rüşvetlerle sağlanmıştır. Polis ve diğer görevliler, .korumaları gereken kişilerden para sızdırarak hayatlarını sürdürmüştür

yılından yaşanan kötü hasat, iltizamla çalışan çiftçiler ayrıcalık 1874 yapmayı reddettiği için isyanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu isyan başlangıçta sultana değil Müslüman toprak sahipleri ile Türk görevlilerine karşı başlatılmış; fakat daha sonra genel bir başkaldırıya dönüşerek sultanın hükümetine karşı yapılan ayaklanma haline gelmiştir. Avusturya ve Rusya isyanı sonlandırmak ve imparatorluğu birtakım imtiyazlar yapmaya ikna etmek için büyük çabalar sarf etmiştir. Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı olan Kont Andrassy, her iki vilayeti huzura kavuşturmak için bir plan hazırlamıştır. Bu planda, iltizam usulüyle vergi toplamanın kaldırılmasını, vilayetlerde toplanan vergilerin yerel halk için harcanmasını, dinî eşitliğin tamamen sağlanmasını ve bu reformların yerine getirilip getirilmediğini denetlemesi adına karma bir komisyon kurulmasını önermiştir. Plan, Rusya, İngiltere ve diğer güçler tarafından uygun bulunmuş ve plana peşinen onay veren sultana sunulmuştur. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diğer reform vaatleri gibi bu plan da hayata geçirilmemiştir. Planın herhangi bir aşamasını gerçekleştirmek için tek bir adım dahi atılmamış ve iki vilayetteki isyanlar sürdürülmüştür. İsyancılar taleplerinin boyutlarını artırmış ve toprağın üçte birinin reayalara verilmesi hususunda ısrarcı olmuştur. Hükümete muhalefetle alevlenen isyanlar, .sonunda Bulgaristan'a dek ulaşmıştır

Nisan 1876 yılında, Rodop Dağları'nın güneyinde merkezi Batak olan 21 bir Bulgar isyanı baş göstermiştir. Ahmet Ağa komutasında İstanbul'dan gönderilen küçük bir Türk birliği isyanı güçlükle bastırmış, görevi gerçekleştiren birliklerde çok az can kaybı yaşanmış; fakat yalnızca hayatları bağışlanarak teslim olan isyancılara değil, ayrıca bölge sakinlerine de kötü davranılmıştır. Bulgaristan'da çiftçilik yapan ve Kırım'dan gelme Tatarlardan oluşan Başıbozuklar serbest bırakılmıştır. Yaklaşık olarak yirmi bin kişi, gerçekleştirilen bu misillemelerde hayatını kaybetmiştir. Ahmet Ağa sergilediği tutumdan ötürü sultan tarafından ödüllendirilmiştir.

İmparatorluğun baş gösteren bir ayaklanmayı bastırma yönteminde yüzyıllardan beri hiçbir değişiklik olmamıştır. Bu yöntem, isyan eden kişilerden, topraklarında yaşayan insanları korkutacak ve gelecekte bir uyarı niteliği taşımasını sağlayacak zalimliklerle intikamlarını almak için .uyguladıkları geleneksel sistem ve politikaya ters düşmemiştir

yılında Bulgarların isyanıyla ilgili yeni olan durum ise Batak'ta 1876 gerçekleştirilen zalimliklerin, İstanbul'daki Daily News muhabiri olan Edwin Pears tarafından kaleme alınmış olmasıdır. Bu haberler, İngiltere'deki kamuoyu üzerinde derin izler bırakmıştır. Başbakan Disraeli, Avam Kamarası'nda bu haberleri geçersiz kılmış; fakat aynı gazetenin bölgeyi ziyaret etmiş olan başka bir muhabiri MacGahan haberlerin doğru olduğunu iddia ettiğinde hükümet konuyla ilgili araştırmalar yapması için .İstanbul'daki İngiliz Elçisi Walter Baring'i görevlendirmiştir

Avam Kamarası'nda, Kırım Savaşı'ndan sorumlu İngiliz devlet adamları arasından hayatta kalan tek kişi ve Liberal partinin önderliğinden bir süre önce çekilmiş olan Gladstone, Bulgaristan'da yaşanan olaylar üzerine, emeklilik hayatından sıyrılmak ve Paris Barış Antlaşması'nın ülkesini sorumlu tuttuğunu düşündüğü Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki .topraklarında yaşayan Hıristiyanlara yardım etmek için galeyana gelmiştir

Bu esnada, Batak'ta yaşananlar Rusya'nın öfkesini ve Avusturya'nın korkularını uyandırmıştır. Selanik'te bağnaz Müslümanların başlattığı bir ayaklanmanın sonucunda Fransa ve Almanya konsolosları öldürülmüştür. Bosna'daki Slav kardeşlerine duydukları yakınlıkla harekete geçen Sırbistan ve Karadağ Türklere karşı savaş ilan etmiştir. Türk birlikleri, Rusya'dan yardım talep eden Sırpları yenilgiye uğratmıştır. Bu aşamada, Almanların desteğini alan Rusya ve Avusturya, büyük bir çatışmanın olmasını engellemek için çaba sarf etmiş ve imparatorluğu, gerekli olduğunu kabul ettiği reformları gerçekleştirmeye zorlamak için Berlin Memorandum'u adında bir plan hazırlamıştır. İngiliz hükümeti, oluşturulma aşamasında kendisine danışılmadığı ve başarılı olacağına inanmadığı gerekçeleriyle bu planın bir parçası olmayı açıkça reddetmiştir. Ayrıca bu esnada, Akdeniz'deki İngiliz donanması baş göstermiş olan kargaşadan tebaasını korumak amacıyla Beşik Koyu'na gönderilmiş; fakat Osmanlı İmparatorluğu bu adımın diğer güçlerin taleplerine karşı kendilerine destek .vermek için atıldığını sanmıştır

Bu adımların, İngiliz hükümetinin Avrupa topluluğundan çekildiği ve Kırım Savaşı'na yol açmış olan politikanın yenilenmesi anlamına gelmesinden korkan Gladstone, Berlin Memorandumu'nun onaylanması reddedildiği için Avam Kamarası'nda bu duruma karşı çıkmıştır. Daha sonra, 1876 yılının Eylül ayında, Gladstone, coşkulu bir dille Batak'ta yaşananları anlatan ve Türk hükümetini kınayan "Bulgarların Korkuları" adlı bir broşür yayımlamıştır. Bu broşürde, Kırım Savaşı ile ilgili sorumluluğu artık taşıyamayacağını bildirmiştir. Çünkü aksi takdirde, "bahsi geçen yüzyılın kayıtlarının en kötü suçlarına ortak olmakla" .suçlanacaktır

> Kırım Savaşı'na karşı çıkanların, özellikle Paris Barış Antlaşması'nın Avrupa'yı bir bütün haline getirdiğini ve Bulgaristan'da Türk yetkililerine çalma, öldürme ve yağmalama hakkını veren Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlük ve bağımsızlığından yalnızca Rusya'nın sorumlu olmadığını hatırlaması gerekmektedir... Krallık ve devletin eski bir hizmetkârı olarak ben, diğer Avrupa vatandaşlarından daha fazla nüfuza sahip olacak yurttaşlarımın, hükümetimizden mevcut yolunu bırakıp diğer yoldan gitmesi ve Avrupalı diğer devletlerle birlikte bütün gayretini Türk yönetimini Bulgaristan'dan çıkarmaya adaması konusunda ısrarcı olmalarını rica ediyorum. Türklerin yapmış oldukları kötülükleri tek bir yolla yani kendileriyle birlikte alıp götürmelerini sağlayın. Zaptiyelerinin, müdürlerinin, binbaşılarının, yüzbaşılarının, kaymakamlarının ve paşalarının tasını tarağını toplayıp harap edip kirletikleri yerlerden gitmelerini ümit ediyorum.[28]

.Bulgarların Korkuları ve Doğu Meselesi, 1876 28

Bu broşür, İngiltere'deki halkın üzerinde derin izler bırakmıştır. Ayrıca, kıdemli devlet adamlarının konuşmaları sürdürülmüştür. Ülkede, Osmanlı'daki Hıristiyan halklara duyulan yakınlığın belirtildiği toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bu harekette Türkler, acımasızlıkları ve kötü yönetimlerinden dolayı kınanmıştır. Kararlar, Gladstone tarafından önerilen politikalarla uyum içinde alınmıştır. Lord Stratford da bu çalışmalara destek vermiş; fakat Gladstone'dan, Bulgarlar için değil Osmanlı'da yaşayan bütün azınlıklar için çaba harcanması gerektiğine dair düşünceleri açısından ayrılmıştır. İngiltere'deki kültürlü insanların birçoğu politik görüşleri ne .olursa olsun bu harekete katılmıştır

Bu olaylar esnasında Beaconsfield Kontu unvanını alan Disraeli, Avam Kamarası'ndaki görevinden emekliye ayrılmasının üzerine bu harekete

direniş konusunda büyük bir cesaret ve kararlılık örneği göstermiştir. Disraeli tamamen zıt bir görüşe sahip olmuştur. Doğu politikası, Palmerston gibi bir önceki neslin devlet adamları ile aynı doğrultuda olmuş ve İngiliz İmparatorluğu'nun bütünlüğünü korumasında Türk İmparatorluğu'nun önemli bir role sahip olduğunu düşünmüştür. Değişiklik yapmak için bir neden olmadığı kanaatindedir. Ayrıca, Rusya'nın daha fazla ilerlemesinden korkmuştur. İmparatoru'nun dürüstlüğüne inanmamıştır. Yirmi Eylül tarihinde Aylesbury'de gerçekleştirdiği bir mitingde görüşlerini bildirmiş ve bu akımı sonlandırmaya çalışmıştır. Bulgarların korkularıyla alay etmiştir. Bulgarlara kötülükler yapanların, kendi siyasî amaçları için onları kullananlardan kötü olmadığını beyan etmiştir. Ülkelerinin Rusya tarafından işgal edilmesi durumunda Türkleri desteklemeye ve Kırım Savaşı politikasını yenilemeye hazırlanmıştır. Fakat tüm çabalar sonuçsuz .kalmıştır

Disraeli

Gladstone'un başlattığı galeyan, İngiliz hükümetini, Türk hükümetini Hıristiyan vilayetlerine özerklik vermeye veya reformları yerine getirmeye zorlama konusunda diğer güçlere katılmaya ikna edememiş olsa da tarihî açıdan iki önemli sonucu doğurmuş bu da İngilizlerin kışkırtmalarına bir

gerekçe olarak ele alınmıştır. İngilizler, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'nu işgal etmemesi için Balkanlar'daki Hıristiyan halk lehine Türklere silahlı destek vermiş, böylece Kırım Savaşı politikasının yenilenmesi imkânsız hale gelmiştir. Lord Beaconsfield gibi Türkleri ve mevcut durumu destekleyenlerin önünü kesmiştir. Diğer bir yandan, İngiltere'nin direniş göstermeyeceğinin bariz bir hal alması Rusları silahla müdahaleye sevk etmiştir. Lord Beaconsfield Kabinesi bu konu üzerinde ikiye bölünmüştür. Kabine üyelerinin büyük bir çoğunluğu, Osmanlı İmparatorluğu için Ruslarla savaşmayı reddederek Dışişleri Bakanı Lord .Derby'nin tarafında olmuştur

Lord Beaconsfield'ın Aylesbury'de yaptğı Türk yanlısı konuşmanın ertesi günü, 21 Eylül tarihinde, Lord Derby, hükümet lehine, İstanbul'daki elçisini, Türk yetkilileri ve birliklerinin Bulgaristan'da yaptıkları kötülüklerin İngiliz halkının öfkesine sebep olduğunu ve Paris Antlaşması'nın taraflarından biri olan İngiliz Hükümeti'nin bunlara kayıtsız .kalmayacağını imparatorluğa bildirmesi hususunda görevlendirmiştir

Lord Derby, 30 Ekim tarihinde, St. Petersburg'daki elçisi aracılığıyla Rus hükümetine, İngiltere'de Türklerin zalimliklerine karşı ne denli sert duygular beslenirse beslensin, İstanbul'un tehdit edilmesi veya İngilizlerin Süveyş Kanalı'ndaki çıkarlarının tehlikeye düşmesi durumunda bu duyguların yerine yenilerinin geçeceğini bildirmiştir. Rus hükümetine gönderilmiş olan bu mesaj, Ruslar tarafından, Rusların İstanbul'u işgal etmemesi veya İngilizlerin Mısır'daki sömürgelerini tehdit etmemesi halinde, İngiliz hükümetinin, Rusların Türklere karşı gerçekleştireceği eylemlere müdahale etmeyeceği olarak anlaşılmıştır. Söz konusu mesajın alınması üzerine Rus imparatoru, 2 Kasım gününde, İngiliz elçisine, istanbul'u alma veya Bulgaristan'ı topraklarına katma planlarının .olmadığına dair şeref sözü vermiştir

Rus imparatorunun bu beyanına rağmen, Lord Beaconsfield, birkaç gün sonra, 9 Kasım gününde Londra'daki senede bir düzenlenen kent şöleninde, İngiliz dışişleri bakanının mesajına cevaben, Türkiye lehine bir konuşma yapmış ve bu konuşma esnasında elinde olmasına rağmen Rus çarının barış güvencesini dikkate almaksızın Ruslarla savaşa girilebileceğinin sinyallerini vermiştir. Bu açıklama, İngiltere başbakanının, imparatorun iyi .niyetine inanmadığını bildiren bir imadır

İngiliz başbakanının bu tehditkâr konuşması Rusya’ya bildirilmiş, bunun üzerine öfkelenen çar ertesi gün, 10 Kasım’da, Moskova’da halkına seslenmiş ve Hıristiyan halklarının korunması için Osmanlı İmparatorluğu’nun yeterli teminatları sağlamaması durumunda, diğer güçlerden bağımsız olarak hareket edeceğini ve bunun için de halkının .bağlılığına güvendiğini bildirmiştir

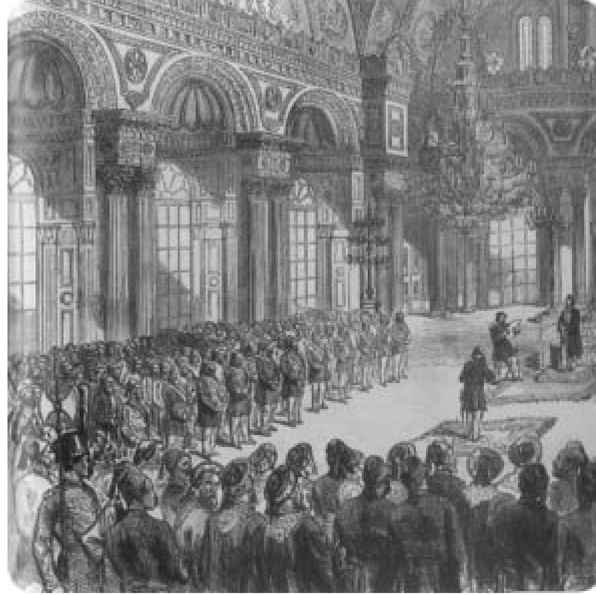
Bu esnada, Lord Derby’nin çabalarıyla, ortak amaçları olan Avrupa’daki Hıristiyan halkların daha iyi korunması için, sultana sunulacak olan idari değişikliklere karar verilmesi adına Rusya ve diğer Büyük Güçlerle, İstanbul’da, bütün devletlerin temsilcilerinin katılacağı bir konferansın .düzenlenmesi gerektiği hususunda mutabakat sağlanmıştır

Lord Salisbury

Lord Salisbury, İngiliz Kabinesi’nin bir üyesi ve Hindistan devlet bakanı olarak bu konferansta İngiltere’yi temsil etmiştir. Konferans, 23 Aralık 1876 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. İstanbul’daki konferanstan bir gün önce padişah, Midhat Paşa’nın ısrarları üzerine, Sultan Murad’ın kısa süren hükümdarlığında bakanların onay verdiği, fakat Abdülhamid’in tahta çıkmasıyla birlikte reddettiği meşrutî reformlarla ilgili planın duyurulduğu bir ferman çıkarmıştır. Genel oylama ile ırk ve din ayrımı gözetilmeksizin imparatorluk çapında bir Meclis-i Mebusan toplanmıştır. Bu meclisin, hakikatte sunulacak olan reformlardan daha geniş bir reform

çerçevesi ile konferansa katılacak olanların taleplerini öngörmesi umulmuştur. Bu toplantı, reform yanlısı olan Midhat Paşa'nın iyi niyetleriyle gerçekleştirilmiştir. Fakat daha sonra yaşanan olaylar, sultanın bu toplantıyı, konferanstakilerin gözünü boyamak ve konferans biter bitmez Anayasa'yı rafa kaldırmak için yaptığını göstermiştir. Konferansa katılanlar, sultanın bu toplantısının dürüst bir teklif olduğunu ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılacak olan reformların temelini oluşturduğunu düşünerek akıllıca davranmış olabilirdi; fakat bunu bir düzmece olarak ele almışlardır. Konferanstaki temsilciler, tartışmalarını bu toplantı hiç olmamış gibi sürdürmüştür. İmparatorluk içindeki Hıristiyan vilayetler için özerk kurumların oluşturulması ve Büyük Güçlerin onayı dâhilinde buralara vali atanması ile ilgili alternatif bir plan sunmuşlardır. İngiliz ve Rus delegeleri, Lord Salisbury ve General Ignatief arasında herhangi bir fikir ayrılığı yaşanmamıştır. Konferans, bu delegelerin isteği üzerine, Osmanlı .İmparatorluğu'ndan talep edilenleri en aza indirmiştir

Meclis-i Mebusan

Sultan, egemenliğine müdahale edildiği gerekçesiyle konferansta sunulan teklifleri açıkça reddetmiştir. Yeni hazırlanan yasanın kullanılması gerektiğini bildirmiştir. Sultanın imtiyaz vermek gibi bir niyeti yoktur. Reformları reddettiği için Rusya'nın savaş başlatması durumunda ülkesinin tek başına kalmayacağını düşünmüştür. Lord Derby veya Lord

Salisbury’nin bildirdiklerini değil, Lord Beaconsfield’ın Guildhall’de gerçekleştirmiş olduğu konuşmanın içeriğini esas almıştır. Aslında Lord Beaconsfield bu talihsiz konuşmasıyla Lord Salisbury ile tüm ilişkilerini kesmiş ve İstanbul’da gerçekleştirilen konferansın başarısızlığını .garantilemiştir

Konferansın dağılmasından birkaç gün sonra Midhat Paşa aşağılayıcı bir şekilde görevinden kovulmuştur. Yeni Anayasa uzun süre hayatta kalamamıştır. 1877 yılının Mayıs ayında, Abdülhamid anayasayı askıya almış ve toplanmış olan Meclis-i Mebusan’ı da dağıtmıştır. Meclisin mevcudiyetini sürdürdüğü iki ay boyunca üyeleri, Abdülhamid sisteminin zararlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Daha sonra Abdülhamid, Midhat Paşa’yı Sultan Aziz’i öldürmekle suçlamıştır. Biri pehlivan diğeri bahçıvan olan iki adam, Abdülhamid tarafından yalan ifade vermeye zorlanmış ve Sultan Aziz’i, Midhat Paşa’nın emri üzerine boğduklarını itiraf etmişlerdir. Midhat, adil bir şekilde yargılanmamış ve bu adamlarla görüşmesine izin verilmemiştir. Daha sonra suçlu bulunarak ölüm cezasına çarptırılmıştır. İngiliz hükümetinin isteği üzerine ölüm cezası Arabistan’a sürgün olarak .değiştirilmiştir

Midhat, 1882 yılında Abdülhamid’in emriyle öldürülmüş ve ölümünden emin olunması için kafası İstanbul’a gönderilmiştir. Sultan Aziz’i öldürdüklerini itiraf eden iki adam ise serbest bırakılmış ve Abdülhamid tarafından maaşa bağlanmıştır. Sultan Aziz’in öldürüldüğü zaman İstanbul’da İngiliz elçisi olan Henry Elliot, bu ölümün bir intihar olduğuna, Midhat’a yüklenen suçlamaların uydurma olduğuna ve bütün olayların Abdülhamid üzerinde kalıcı bir leke bıraktığına dair fikirlerini beyan .etmiştir

Midhat Paşa

yılında, Büyük Güçler, Doğu Sorunu'nu çözmek için başka bir 1877 girişimde bulunmuştur. Kont Schouvaloff, Rus imparatoru tarafından özel bir görev için Londra'ya gönderilmiştir. Büyük Güçler arasında mutabakat sağlanmıştır ve karar bir protokol çerçevesinde düzenlenerek Osmanlı İmparatorluğu'na sunulmuştur. 10 Nisan tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun bağımsızlığına müdahale edilerek Paris Barış Antlaşması ile tutarsız olduğu için sultan tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine Rusya, sultanın protokolü reddederek Avrupa'ya başkaldırdığını bahane göstermiş ve Türklere karşı savaş ilan etmiştir. Böylece Avrupa lehine hareket ettiğini göstererek güçlü bir koz elde etmiştir. Yalnızca İngiltere bu duruma istisna olmuştur. Lord Derby, Rus hükümetine göndermiş olduğu bir bildiride, kendisi ve meslektaşlarının, Rusya'nın bu hareketinin Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılacak olan reformlara bir engel teşkil ettiğini ve Hıristiyan halkın mevcut durumunun savaşla düzeltilemeyeceğini düşündüklerini bildirmiş; fakat savaşın sonucu bu tahminlerinde yanıldıklarını göstermiştir. Gladstone ise Rusya'nın savaş ilan etmesinden hemen sonra, 24 Nisan 1877 tarihinde, Avam Kamarası'nda yapmış olduğu konuşmanın sonunda, patlak verecek olan savaşta hükümetin Ruslara karşı düşmanca bir tavır sergilemesini engellemek adına .varılan bir kararı sunduğunda daha makul bir tahminde bulunmuştur

İnanıyorum ki, Türklerin Balkan vilayetlerindeki acımasızlıkları son bulacak. Görüldüğü üzere, acımasızlıkları yok edilmek üzere. Bu yıkım bizim seçeceğimiz şekilde olmayabilir; fakat nasıl

olursa olsun inanıyorum ki, hem Hıristiyanlık hem de bütün dünya için bir lütuf olarak ele alınacaktır.[29]

.Avam Kamarası, 24 Nisan 1877 29

Hükümetin Gladstone'a cevabı, daha sonra Lord unvanını alan İçişleri Bakanı Richard Cross tarafından gerçekleştirilen müzakere esnasında verilmiştir. Bu cevap, Lord Beaconsfield'ın değil Lord Derby'nin politikasının Kabine'de yaygın olduğunu göstermiştir. Cross, hükümetin Rusya tarafından ilan edilen savaşı esefle karşıladığını ve bu savaşın hiçbir işe yaramayacağına inandıklarını, fakat Süveyş Kanalı, Mısır veya İstanbul .tehdit edilmediği sürece iki tarafı da desteklemeyeceklerini bildirmiştir

İngiliz Kabinesi'nin bu kararıyla birlikte, Sultan Abdülhamid, Lord Beaconsfield'ın konuşmalarıyla ilgili beslediği umutların gerçekleştirilmeyeceğini anlamıştır. İmparatorluğuna yapılan başka bir saldırıda Rusya'ya karşı tek başına savaşmak durumunda kalmıştır. 24 Nisan 1877 gününde ilan edilen savaşın hemen ardından, biri Avrupa'da Büyük Dük Nicholas'ın komutası altında iki yüz elli bin askerden oluşan diğeri ise Asya'da Büyük Dük Michael'ın komutası altında Kafkaslardan gelen yüz elli bin askerden oluşan iki Rus ordusu Osmanlı topraklarını işgal etmiştir. Avrupa'daki ordu Prut Nehri'ni geçerek Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Romanya'ya girmiştir. 15 Nisan tarihinde, Romanya Meclisi, Rus birliklerinin eyaletten geçmesi şartıyla desteklerini sağlayacaklarına dair Ruslarla anlaşmaya sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, beklendiği üzere, bu durumu düşmanca bir davranış olarak ele almış ve Romanya'nın Tuna'daki kalesi olan Kalafat'ı topa tutmuştur. Bunun üzerine Romanyalılar 21 Mayıs tarihinde Türklere karşı savaş ilan etmiş ve seferleri boyunca Ruslara büyük destek vermiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Bulgaristan'ın işgali, Romanyalıların desteği olmadan .gerçekleştirilemezdi

Rus İmparatoru, Avusturya-Macaristan'ın tarafsızlığını garanti altına alarak Osmanlı topraklarının işgali için gerekenleri hazırlamıştır. Reichstadt'ta bir önceki yıl gerçekleştirdiği özel bir toplantıda, İstanbul'u ele geçirme niyetinin olmadığına dair Avusturya imparatorunu ikna etmiştir. Ayrıca, Türklere karşı açmış oldukları savaşta başarılı olmaları durumunda, Avusturya-Macaristan'ın tarafsızlığının ödülü olarak Bosna ve Hersek'i .işgal edebileceklerine dair vaatte bulunmuştur

Tuna vadisindeki su baskınlarından ötürü, seferin başlangıcından ancak iki ay sonra Rus ordusu nehri geçmeyi başarabilmiştir. Rus ordusu, biri Dobruca diğeri Hirsova olmak üzere iki noktada ilerleme kaydetmiştir. İki tarafta da büyük direnişlerle karşılaşılmamıştır. Türklerin savunma ordusundaki asker sayısı Rus ordusundan yalnızca biraz daha az olmasına rağmen komutanları Abdülkerim oldukça yeteneksiz bir insandır. Abdülkerim, orduyu beş yüz millik bir alana yaymış ve askerleri tekrar birleştirme konusunda çok geç kalmıştır. Ruslar, Türklerin Tuna'daki kalesi olan Niğbolu'yu ele geçirdikten sonra Bulgaristan'a ilerlemiş ve Bulgaristan'ın eski başkenti Tırnova'yı işgal etmiştir. Rus orduları her yerde, Osmanlı egemenliğinden kurtulmanın sevincini yaşayan Bulgarlar .tarafından coşkuyla karşılanmıştır

General Gourko hava kuvvetleriyle birlikte Hainköi Geçidi'nden geçerek Balkanlar'a doğru oldukça tehlikeli, fakat başarılı bir ilerleme kaydetmiş ve Trudja Vadisi'nden Bulgaristan'a Eski Zağra'ya kadar ulaşmıştır. Daha sonra geri dönerek güneyde önemli bir nokta olan Şıpka Geçidi'ne saldırmış ve buradaki Türk ordularını yenilgiye uğratmıştır. Bu esnada, Temmuz ayının başlarında, Rusların Tırnova'daki ana ordusu, Tuna'nın yirmi mil güneyindeki Plevne'de, Niğbolu yenilgisini unutturmak üzere gönderilen, fakat bunun için geç kalmış olan Osman Paşa komutasındaki .elli bin askerden oluşan Türk ordusuyla karşı karşıya gelmiştir

Plevne yapay bir kale değildir. Türklerin, eşsiz mühendislik yetileriyle siperlerin ve mevzilerin ardında ordularını sağlama aldığı ve 1877 seferinin en dikkat çekici olaylarından biri olan beş aylık savunmalarını gerçekleştirdikleri doğal bir savunma alanıdır. Romanya ordusu tarafından desteklenen Ruslar üç başarısız saldırı gerçekleştirmiş ve bu saldırılarda büyük kayıplar vermiştir. Kırım Savaşı'nda Sivastopol'un savunmasında kahraman ilan edilen General Todleben'in tavsiyeleri üzerine, Plevne'nin saldırılarla alınması çabalarından vazgeçilmiş ve bölge abluka altına alınmıştır. Şıpka Geçidi'nin Gourko tarafından işgal edilmiş olması, Süleyman Paşa komutasındaki Türk ordusunun gerçekleştirdiği saldırılara rağmen Plevne'den geçişini engellemiştir. Sonuç olarak, beş ay süren kahramanca direnişten sonra, Osman Paşa kendisini ordusu için yiyecek sağlama arayışı içinde bulmuştur. Rusların ablukasını kırmak için büyük bir çaba harcamıştır. Çıkış yolu kapanmış ve Osman ile geriye kalan otuz iki .bin adamı 9 Ocak 1878 gününde teslim olmak zorunda kalmıştır

Bunun üzerine Rus ordusu Plevne'ye girmiştir. General Gourko ve Rus ordusunun ana kısmı Sofya'ya ilerlemiştir. Diğer bir ordunun komutasını

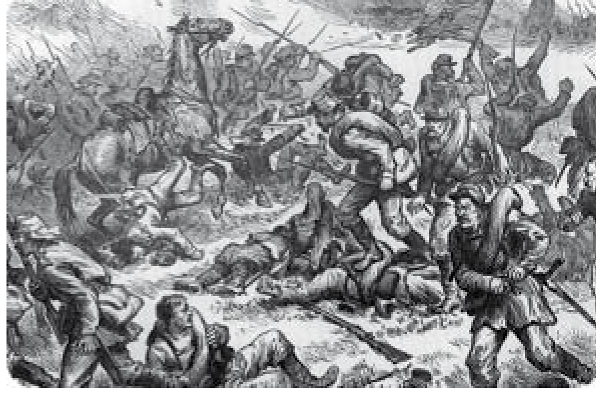
gerçekleştiren General Skobeleff, yönünü Balkanlar’a çevirmeye karar vermiştir. Başka bir paşanın komutası altında olan doksan bin kişilik Türk ordusu, Şıpka Geçidi’nin güney noktasına konuşlanmış ve Skobeleff’in yolunu kesmiştir. Ordusunun bir kısmını aldatmaca bir saldırı yapması için Şıpka Geçidi’ne gönderen Skobeleff, ordunun geri kalanını geçidin altı mil uzaklığındaki iki ayrı yoldan göndererek dağları aşmalarını sağlamış ve böylece Shenova’da her iki kanattan Türklere saldırmıştır. Türkler bozguna uğratılmış ve bütün ordu teslim olmak zorunda kalmıştır. Skobeleff’in bu manevrasından sonra, Rus ordularının sembolik kumandanı olan Büyük Dük Nicholas başka bir direnişle karşı karşıya kalmadan Edirne’ye ilerlemiştir. 28 Ocak tarihinde Edirne’yi ele geçirmiştir. Bu esnada, Türkler, Sırp ve Karadağlar tarafından da yenilgiye uğratılmıştır. Sırplar, Niş’i ele geçirmiştir. Karadağlılar ise Bar Körfezi’nde Spizza’yı ve Adriyatik’te ise .Ulkini’yi ele geçirmiştir

Gazi Osman Paşa

Türkler, Asya’da da Avrupa’da olduğu gibi talihsizlikler yaşamıştır. Muhtar Paşa komutasındaki Türk ordusunun asker sayısı Rus ordusundan yalnızca biraz farkla azdı, fakat ordu Kars, Ardahan ve Erzurum bölgelerine

paylaştırılmıştır. 1877 seferinde Ruslar, bu önemli kalelerle Ermenilerin .yaşadığı bölgelerin neredeyse tamamını almayı başarmıştır

Plevne Muharebesi

yılı Ocak ayının ortalarında Türklerin direnişi her iki kıtada da 1878 tükenmeye başlamıştır. Barış talebinde bulunmak ve diğer Avrupalı güçlerin tahkimine başvurmak durumunda kalmışlardır. 31 Ocak gününde ise ateşkes .ilan edilmiştir

Edirne'nin işgali ve Rusların İstanbul'a ilerlemeleri durumunda onları durdurabilecek bir Türk ordusunun olmaması gerçeği, İngiliz hükümetini alarma geçirmiştir. İngiltere'deki, Kırım Savaşı politikasını yenilemek ve Bulgaristan'ın Ruslar tarafından işgali hususunda Türklere yardım etmek isteyen Lord Beaconsfield'ı desteklemeyen karar, en azından zengin kesim ile orta sınıfın büyük bir çoğunluğu arasında, tam tersine dönmüş ve yalnızca geçici olarak gerçekleştirilse bile İstanbul'un işgaline öfkeyle karşı .çıkmıştır

Beşik Koyu'ndaki İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazı'na girmesi emredilmiştir. Avam Kamarası'nın savaş için altı milyon kişiyi oylaması istenmiştir. Savaş için gerekli olan bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Rusya, ordularını İstanbul'a daha da yakınlaştırarak bu hazırlıklara cevap vermiştir. Büyük Dük Nicholas'ın karargahı, Marmara kıyılarında bir köy olan ve İstanbul'un görüş alanı içindeki Ayastefanos'ta (Yeşilköy) konuşlanmıştır. İngiliz donanmasının bir kısmı da bunun üzerine, İstanbul'un görüş alanı içinde bulunan Adalar'a demirlemiştir. Rusya ile İngiltere'nin mevzileri çok .büyük önem taşımıştır

Bu esnada, Rusya ile Osmanlı arasında müzakereler gerçekleştirilmiştir. Barış koşulları sunulmuş ve kabul edilmiş, 3 Mart 1878 tarihinde, bu iki devlet arasında Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma, Rus çarının İngiliz hükümetine vermiş olduğu sözlerle aynı doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Antlaşma çerçevesinde, İstanbul ile Trakya'nın bir vilayeti olan Edirne Türklere bırakılacak ve İstanbul geçici olarak bile işgal edilmeyecektir. Bulgaristan bir Rus vilayeti veya bağımsız bir devlet olmayacaktır. Fakat Tuna'nın güneyinden Karadeniz ile Ege Denizi'ne sınırları olan ve Trakya'nın büyük bir çoğunluğunu kapsayan bir Bulgaristan'ın, Osmanlı padişahının hükümdarlığı altında, kendi halkı tarafından seçilecek ve Rusya tarafından onaylanacak bir prens himayesinde özerk bir devlet olacağına karar verilmiştir. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan yarımadasındaki Makedonya, Epirus, Arnavutluk gibi diğer topraklarıyla da birlikteliğinin sonlanması gerekecektir. Sırbistan ve Karadağ büyük oranda genişletilecek ve bağımsız devletler haline getirilecektir. Bosna ve Hersek, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kalmayı sürdürürken özerk kurumlara sahip olacaktır. Diğer Balkan vilayetlerinde ise reformları tamamlanmış olan idareler yer alacaktır. Yunanistan'a toprak verilmeyecek; fakat Tesalya, Epirus ve Kırım reformlarla yönetilecek olan vilayetlere dahil edilecektir. Romanya, Rus ordusuna verdiği büyük desteklerin karşılığını alamamıştır. Paris Barış Antlaşması ile Rusya'dan alınarak Moldova'ya eklenen ve nüfusunun çoğunluğu Romanyalı olan Besarabya, Rusya'yı nehir devleti olarak Tuna kıyılarına getiren küçük bir sınırla birlikte tekrar çara geçecektir. Bunun karşılığında, Romanya, seyrek de olsa Bulgarlar ve Türklerin yaşadığı kısır bir toprak olan Dobruca'yı almakla yetinecek ve bağımsız bir devlet olacaktır. Asya'da, Kars, Ardahan, Bayezid, Batum ve civarları Rusya'ya bırakılacaktır. Erzurum Türklere geri verilecektir. Ayrıca, Osmanlı .İmparatorluğu on iki milyon sterlinlik bir savaş tazminatı ödeyecektir

Barış koşulları, İngiliz hükümetinin endişelerini gidermeye yetmemiş ve hatta ilk bakışta, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki topraklarının tamamen parçalanması olarak algılanmıştır. Lord Beaconsfield ve hükümetin Türk yanlısı üyeleri, özerk bir Bulgaristan'ın Rusya'nın nüfuzu altında olacağını ve Rusya'nın İstanbul'u topraklarına katması için bir araç olarak kullanılacağını düşünmüştür. Gladstone'un konuşmalarında sürekli

olarak bahsettiği, Balkan yarımadasında Ruslara karşı konulacak en büyük engelin kendi kendini yöneten, halinden memnun ve zengin bir devlet olacağını ve bu devlet ne kadar büyük olursa Rusya'yı da o kadar engelleyeceği gerçeğini bu kişiler anlayamamıştır. Bu yanılgılar içindeki İngiliz hükümeti, Rusya ile savaşa girme riskine rağmen, Bulgaristan'ın özerkliğine karşı çıkmaya karar vermiştir. İngiltere, Ayastefanos Antlaşması'nın, 1856 Paris Antlaşması ile tamamen ters düştüğünü ve Avrupa Güçleri Kongresi tarafından yenilenmesi gerektiğini iddia .etmişlerdir

Ayastefanos Antlaşması'na Göre Bulgaristan'ın Sınırları

Rus hükümeti, antlaşmanın tamamını kongreye sunmaya razı olmamış, ancak bazı bölümlerinin sunulmasını kabul etmiştir. Rusya ile İngiltere arasında bir çatışma olasılığı meydana gelmiştir. İngiltere savaş hazırlıkları yapmaya devam etmiş ve Hint birlikleri Malta'ya gönderilmiştir. Savaş karşıtı olan Dışişleri Bakanı Lord Derby ile Koloni Bakanı Lord Carnarvon istifa etmiş ve böylece kabinede savaş yanlısı parti baskın gelmiştir. Fakat generallerinin İstanbul ile ilgili arzuları ne olusa olsun çar savaşa karşı olmuştur. Son anda, iki hükümet kongre koşulları konusunda mutabakata varmış ve savaş engellenmiştir. Gizli olması planlanan, fakat Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan ilkesiz bir kişi tarafından İngiltere basınına sızdırılan

bir antlaşmayla, İngiliz hükümeti, kongrede, Rusya'nın Bulgaristan ile ilgili bir imtiyazına bağlı olarak Ayastefanos Antlaşması'nın ana hükümlerini desteklemeye söz vermiştir. Bu antlaşma çerçevesinde, planlanan büyük Bulgaristan üçe bölünmüştür. Tuna ile Balkanlar arasında kalan bölümü Ayastefanos Antlaşması'nda belirtilen şekilde kalacaktır. Bu bölge, Osmanlı sultanının hükümdarlığı altında, halkı tarafından seçilecek bir prensle özerk devlet haline getirilecektir. Balkanlar'ın güneyinde kalan ikinci bölümü, Doğu Rumeli olarak adlandırılacak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolü altında özerk bir vilayet olacaktır. Ege Denizi'ne uzanan ve Bulgar, Sırp, Yunan ve bazı bölgelerde Müslüman halktan oluşan karma bir nüfusa sahip üçüncü bölüm ise Avrupa'daki diğer Türk vilayetleri ile eşit şekilde daha iyi yönetim koşulları olması kaydıyla Osmanlı İmparatorluğu'na verilecektir. .Bu bölüm Makedonya olarak adlandırılmıştır

Bahsi geçen kongre, Prens Bismarck başkanlığında 13 Haziran 1878 tarihinde Berlin'de toplanmış ve 1815 Viyana Kongresi'nden beri gerçekleşen en önemli toplantı olmuştur. Büyük Güçler, önde gelen devlet adamları tarafından temsil edilmiştir. İngiltere, Lord Beaconsfield ve Lord Salisbury; Rusya, Prens Gortchakoff ve Kont Schouvaloff; Fransa Başbakan Waddington; İtalya Dışişleri Bakanı Kont Corti; Avusturya ise Kont Andrassy tarafından temsil edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ise kongreye katılacak kapasitede bir temsilci bulmakta zorlanmış ve Yunanlı Karatheodori ve Alman asıllı Mehmed Paşa tarafından temsil edilmiştir. Almanya'yı, 'tarafsız arabulucu' olarak hareket eden Bismarck temsil etmiştir. Ayastefanos Antlaşması'ndan doğan sorunlarla uğraşmak için sonsuz yetkisi olan Kongrenin elleri İngiltere ile Rusya arasında imzalanan antlaşma ile bağlanmıştır. Kongrenin, Anglo-Rus Antlaşması'nın özünü oluşturan üç parçalı Bulgaristan planına razı olmaktan başka bir seçeneği yoktur. Kongrenin başından beri Türklerin hedeflerini destekleyen Lord Beaconsfield, yapay olarak oluşturulan Doğu Rumeli Meselesi ile ilgili Osmanlı İmparatorluğu'nun bahsi geçen bölgede karargâhlarını bulundurmaya devam etmesi konusunda ısrarcı olmuştur. Beaconsfield, diğerlerini, bu talebin kabul edilmemesi durumunda kongreyi dağıtmakla tehdit etmiştir. Rusya şiddetle karşı çıkmasına rağmen nihayetinde razı olmuştur. Bu durum Beaconsfield için bir başarı olmuş ve Osmanlı .İmparatorluğu, Doğu Rumeli'ye karargâh kurma avantajını sağlamıştır

Kongrenin, Ayastefanos Antlaşması ile ilgili yapmış olduğu önemli değişikliklerden biri Bosna ve Hersek ile ilgilidir. Bu iki vilayet, Bismarck'ın isteği üzerine, özerk hükümet olarak değiştirilmek yerine, kağıt üzerinde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kalmış; fakat idaresi Avusturya'ya devredilmiştir. Karadağ ise Ayastefanos Antlaşması ile kendisine verilen toprakların yarısını kaybetmiştir.[30] Yunanistan'ın topraklarını genişletmeye dair talepleri Fransa'nın temsilcisi tarafından desteklenmiş; fakat Lord Beaconsfield bu taleplere karşı gelmiştir. Kongre, sultana Yunanistan'ın sınırlarının Tesalya ve Epirus'u kapsayacak şekilde genişletilmesi tavsiyesinde bulunmakla yetinmiştir. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu tarafından, imparatorluğun Avrupa vilayetlerinde uygulanacak olan reformlar ve kanunlar Büyük Güçler tarafından .oluşturulacak bir komisyonun tavsiyeleri ile gerçekleştirilecektir

.Bismarck, bu öneriyi Kongre'ye sunması için Lord Beaconsfield'ı ikna etmiştir [30]

Kongre, Asya'daki bahsedilen vilayetlerin Rusya'ya katılmasını ve Erzurum ile Bayezid'in tekrar Osmanlılara verilmesini kabul etmiştir. Ermenilere, Kürt ve Çerkez saldırılarına karşı koruma güvencesi verilmiştir. Ayrıca Ayastefanos Antlaşması'nda çok fazla önem arz etmeyen birtakım değişiklikler daha yapılmış ve 13 Haziran 1878 gününde, müzakerelerin başlamasından tam bir ay sonra, bütün güçlerin temsilcilerinin mutabakata .vardığı Berlin Antlaşması imzalanmıştır

Savaş tehdidiyle, Rumeli'de kurulacak karargah talebine onay alan Beaconsfield 'onuruyla barışı sağlamakla' böbürlenerek İngiltere'ye dönmüştür. Berlin Antlaşması, Ayestefanos'un büyük Bulgaristan maddelerini geçersiz kılmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki topraklarının beşte dördünün parçalanmasına ve yaklaşık sekiz milyon kişinin Osmanlı egemenliğinden kurtulup bağımsızlığını elde etmesine yol açmıştır. Tüm bunlar Rusya sayesinde gerçekleştirilmiş ve Rusya'nın Besarabya ile Ermenistan ile ilgili kazanımları Osmanlı'yı zayıflatma gayelerini yerine getirmelerinin yanında önemsiz kalmıştır. İki antlaşma arasındaki en büyük farklılık olan Bulgaristan'ın üçe bölünmesi planı İngiltere'nin savaş tehditleriyle desteklenen diplomasisinden kaynaklanmıştır. Fakat elde edilen sonuç uzun süreli bir sonuç olmamıştır. Birbirinden ayrılmış olan iki Bulgar vilayeti yedi yıl sonra tekrar birleştirilmiştir. Berlin Antlaşması ile Türk egemenliğine bırakılan

Makedonya ve Trakya daha sonra tekrar Türklerden alınmış ve iki eşit parça .şeklinde Sırbistan ve Yunanistan'a eklenmiştir

Bu açıklamalardan, İngiltere'nin Berlin Antlaşması ile kendisi için bir şey kazanmadığı, fakat Bulgaristan'ın üçe bölünmesinin, Türklerin İstanbul'da daha kuvvetli olmasını sağlayarak İngiltere'ye de daha sonra yaşanan olaylar bunu doğrulamasa da dolaylı olarak katkı sağladığı anlaşılmıştır. Ayrıca İngiltere toprak mücadelesinden de kendisine pay çıkartmıştır. Berlin Kongresi'nde açıklanarak temsilcileri hayrete düşüren diğer bir gizli antlaşmayla, Osmanlı Devleti, Bosna ve Hersek'in Avusturya'nın sorumluluğu altına verilmesiyle aynı şartlar altında, Kıbrıs'ı İngiltere'nin işgaline bırakmayı kabul etmiştir. Fakat bu işgal süresi, Kars ile Ardahan'ın Rusya'nın egemenliğinde olacağı süreye eşit olacaktır. Bunun üzerine İngiltere, Osmanlılara Asya'daki topraklarının garantisini vermiştir. Fakat bu garanti, Anadolu'daki Ermeni halkın idaresinin adilane gerçekleştirilmesi durumunda yerine getirileceği koşuluna bağlanmıştır. Bu antlaşma, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya vilayetlerinden veya Mısır'dan yapılacak herhangi bir saldırı durumunda Kıbrıs'ın bir kale olarak İngiliz ordusu için önem arz edeceği bahanesiyle İngiliz Parlementosu'nca onaylanmıştır. İngiliz hükümeti, adadan sağladığı ortalama gelir üzerinden Osmanlı İmparatorluğu'na yıllık vergi ödeyeceği vaadinde bulunmuştur. Fakat gelir, Kırım Savaşı esnasında Osmanlı İmparatorluğu'nun almış olduğu borçların faizi olarak alınmış ve İngiltere ile Fransa tarafından da taahhüt edilmiştir. Düzenlemeler hızlıca ve çok fazla araştırılmadan yapılmış ve sonucunda Kıbrıs Adası Osmanlı İmparatorluğu'na geçmişte ödediğinden daha fazla vergi ödemek durumunda kalmış, ayrıca İngiliz vergi mükellefleri de bu ödemelerin bir kısmını yüklenmek durumunda bırakılmıştır. Kıbrıs'ın işgali gibi bir işgalin kısa zaman içinde daimi olacağı anlaşılmış ve 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiliz hükümeti adayı tamamen kendi topraklarına .katmıştır

Bulgaristan'ın Osmanlı egemenliğinden ayrılmasına ve Berlin Antlaşması ile kabul edilen bütün değişikliklere yol açan olaylara bakıldığında, Gladstone'un Türk hükümetine karşı başlatmış olduğu ayaklanmaların büyük bir role sahip olduğu görülmektedir. Bu sayede, Rusya'nın Balkanlar'daki Hıristiyan halk adına Osmanlılara saldırmasını engellemek

için İngiltere'nin silah kullanmasına gerek kalmamıştır. Avam Kamarası'nda Berlin Antlaşması ile ilgili yapmış olduğu bir konuşmada :Gladstone şöyle demiştir

> Berlin Antlaşması'nın bütün hükümleri göz önünde bulundurulduğunda, Doğu'daki sefaletin azaltılması ve mutluluk ile refah ortamının kurulmasında büyük sonuçlara ulaşıldığını .minnettarlık ve sevinç içinde bildiririm

Kongre'de İngiltere'nin tutumuyla ilgili olarak ise şu ağır sözleri :söylemiştir

> Efendiler, Büyük Güçler'in gerçekleştirdiği Kongre'de İngiltere'nin sesinin İngiliz anayasası, tarihi ve karakteri ile uyum içinde duyulmadığını belirtmek isterim. Sorulan ve kongrede önemli bir mesele haline gelen veya pratik sonuçlar doğuran her soruda Lord Beaconsfield ve Lord Salisbury'nin sesleri Mettrnich gibi duyulmuş, Canning, Lord Palmerston veya Lord Russell gibi duyulmamıştır... Bu kişilerin özgürlüğün yanında olmaları gerekirken esaretten yana olduklarını da beyan ederim.[31]

.Avam Kamarası, Parlamento Raporu, 30 Temmuz 1878 31

Lord Salisbury de İngiltere'nin Doğu politikasıyla ilgili "yanlış ata .oynadığını" kabul etmiştir

Berlin Antlaşması'ndan sonraki üç yıl, Büyük Güçler tarafından, Osmanlı İmparatorluğu ile parçalanmış toprakları arasındaki sınırları belirleme ve diğer önemli detaylarla ilgili antlaşmanın hükümlerini yerine getirmeye çalışarak geçmiştir. Antlaşma ile ilgili maddelerden iki tanesi büyük zorluklar doğurmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, beklendiği üzere, her türlü engeli koymuş ve eski savsaklama yöntemlerini kullanmıştır. Antlaşma çerçevesinde Karadağ'a Adriyatik'te bir liman sözü verilmiştir. 1880 yılına dek, Gladstone'un İngiltere'de tekrar başa geçmesine kadar Osmanlı İmparatorluğu'na baskı yapılmamıştır. Gladstone ise diğer devletleri Adriyatik'e birleşik bir donanma gönderip kıyıları kapatarak Osmanlılara karşı tepkilerini bildirmeye ikna etmiştir. Fakat hedeflerine ulaşamamışlardır. Adriyatik'teki kıyılarının kapatılmış olması Osmanlı İmparatorluğu için büyük bir önem arz etmemiştir. İngiliz hükümeti, Anadolu'ya birliklerini göndermek ve gümrük binalarını ele geçirerek para arzlarını kesmekle tehdit edene kadar da sultan istedikleri adımları

atmamıştır. Nihayetinde, Ulcinj (Ulkini) limanı ve çevresi Karadağ’a .bırakılmış ve Karadağlar Adriyatik’e ulaşma hedeflerini yerine getirmiştir

Yunanistan meselesi ise daha da büyük sorunlara yol açmıştır. Berlin Antlaşması, Yunanistan’a toprak verileceğine dair herhangi bir vaat veya teminat içermemiştir. Yalnızca önerilerde bulunmuş ve gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceğini Osmanlı İmparatorluğu’nun takdirine bırakmıştır. Balkanların özgürlüklerine kavuşturulması için yapılan savaşa Yunanistan katılmadığı için Yunanistan’ın, gelecekte diğer devletlerle yaşanacak sorunlardan kaçınmak dışında bir talebi olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu da Yunanistan’ın sınırlarının bu doğrultuda düzeltilmesi için gerekenin yapılması konusunda onay vermiştir. Büyük Güçlerin Berlin’de yaptığı diğer bir konferansta, Yunanistan’ın sınırlarının Tesalya ve Epirus’un tamamını kapsayacak şekilde değiştirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu öneri, Yunanistan tarafından memnuniyetle kabul edilmiş; fakat Osmanlı sultanı tarafından reddedilmiştir. Avrupalı devletler ise bu önerilerini silahlı kuvvetlerle kabul ettirmek istememiştir. Kongre’de Yunanistan’ın iddialarını destekleyen Fransa hükümeti daha sonradan geri çekilmiştir. Nihayetinde, iki yıl süren diplomatik çalışmalardan sonra, sultan ile görüşmeler konusunda beceri ve sabrını sergileyen Osmanlı İmparatorluğu’ndaki İngiliz Elçisi Goschen sayesinde uzlaşmaya varılmıştır. Yunanistan’a Tesalya’nın tamamı ile Epirus’un üçte birini vererek bir sınır çizgisi belirlenmiştir. Bu çizgi, Yanya ve Müslüman Arnavutlukların yaşadığı bölgelerle Yunanlıların çoğunlukta yaşadığı kısımları kapsamamış; fakat silahlı kuvvetlere başvurulmaksızın hayata geçirilebilecek bir plan olmuştur. Yunanistan, kendisine daha kesin bir .çözüm sağlanana kadar birkaç yıl beklemek zorunda kalmıştır

Berlin Antlaşması çerçevesinde, Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’daki vilayetlerinde uygulaması öngörülen reformlar ve idari kanunlarla ilgili 1880 yılında Büyük Güçler’in atadığı bir Komisyon kurulmuştur. Bu komisyondaki İngiltere temsilcisi daha sonradan Lord unvanını alan Edmund Fitzmaurice olmuştur. Antlaşmada belirtilenlerle uyum içinde olan reformların planını oluşturmada önemli bir görev almış, bu plan öncelikle komisyon tarafından onaylanmış ve daha sonra da onayı için sultana .sunulmuştur

Bu gelişmelerden sonra, 1908 yılına kadar süren yirmi sekiz yıllık süre boyunca, Abdülhamid’in egemenliğindeki Osmanlı İmparatorluğu herhangi bir savaşa girmemiş ve böylece Makedonya ile Osmanlılara bırakılan diğer Balkan vilayetlerinde ve Girit ile Ermenistan’da, Berlin Antlaşması ile garanti altına alınan vaatlerin Osmanlılar tarafından yerine getirilmesi için bir fırsat verilmiştir. Fakat Osmanlılar, Girit dışında, herhangi bir vaadi yerine getirmek için adım atmamıştır. Reform planı sultan tarafından kabul .edilmemiş yalnızca bir çöp olarak ele alınmıştır

Daha sonra, Osmanlı İmparatorluğu’nun yavaş yavaş da olsa parçalanmakta olduğunu gösteren birtakım olaylar yaşanmıştır. Bunlardan en önemlisi Bulgaristan ile kurulmuş olan ilişkilerdir. Berlin Antlaşması çerçevesinde, Bulgaristan ismi altında toprakları azaltılan ve değiştirilen bu vilayet, Büyük Güçler’in onayıyla, hükümdarını umut vaat eden Battenberg prensi olarak seçmiştir. Bulgaristan’dan ayrılan Doğu Rumeli de Osmanlı İmparatorluğu’na bağlı, fakat sultan tarafından seçilen Hıristiyan bir valinin özerk hükümeti altında ayrı bir vilayet olmuştur. Lord Beaconsfield’ın bu planları uygulamada yürütülememiştir. Farklı vergilendirmelerden doğan ekonomik zorluklar birlik kurulmasını gerekli kılmıştır. Her iki vilayetin .temsilci odaları sürekli olarak bu birliğin kurulmasını talep etmiştir

Bu iki vilayetin birleştirilmesine Rusya karşı çıkmıştır. Fakat ilginç olan, Berlin’de gerçekleştirilen Kongre’de Lord Beaconsfield ile Lord Salisbury bu iki vilayetin ayrılması hususunda ısrarcı olurken, sonradan İngiliz hükümetinin birleştirilmesi taraftarı olmasıdır. Lord Salisbury, İstanbul’daki İngiliz Elçisi olan ve Balkanlar’la ilgili engin bilgilerle donatılmış ileri görüşlü William White tarafından birleşmiş ve güçlü bir Bulgaristan’ın, gelecekte, Rusya’nın Osmanlı İmparatorluğu’ndan geriye kalanlarla ilgili planlarını gerçekleştirme hususunda, önünde bir engel teşkil edeceği .konusunda ikna edilmiştir

Sultan da Bulgaristan ile ilgili aynı sonuca varmıştır. Bu yüzden, 1885 yılında, iki vilayet birleşme taleplerinde bulunurken, Bulgaristan ordusu, halkının rızasıyla Doğu Rumeli’yi işgal etmiş, Türk vali İstanbul’a gönderilmiş ve sultan da gerçek bir savunma yapmamıştır. Sultan, birliği olmuş bitmiş bir olay olarak görmesi konusunda ikna edilmiştir. Berlin Antlaşması ile ortaya çıkan diplomatik zorluk ise sultanın 1886 yılında Bulgaristan prensini Rumeli valisi olarak atamasıyla aşılmıştır. Böylece, iki

devletin temsilcileri tek vücut olarak Sofya'da toplanmış ve birlik hayata geçirilmiştir. Bu birlik, komşusunun büyümesinden rahatsızlık duyan ve toprak talep eden Sırbistan'da huzursuzluğa yol açmıştır. Kısa bir süre içinde, Sırbistan ile Bulgaristan arasında savaş çıkmıştır. Slivnitza'da yaşanan üç günlük bir savaş sonrasında, Sırbistan'ın kazanacağına dair tahminlere karşın, Bulgaristan, başarılı Prens Alexander komutasında galip gelmiştir. Belgrat kapılarını zafer kazanan orduya açmıştır. Fakat Büyük Güçler olaya tekrar müdahil olmuş ve barış hükümlerinin savaştan önceki mevcut duruma göre yapılması konusunda ısrar etmiştir. Rus imparatoru, hısımı Prens Alexander'ın davranışları karşısında öfkelenmiştir. Prens kaçırılmış, prensliğinden feragat etmeye zorlanmış ve Rusya'ya götürülmüştür. Bulgaristan'da Prens Alexander için bir akım başlatılmıştır. Bunun üzerine serbest bırakılmış ve zaferle Sofya'ya geri dönmüştür. Fakat bu noktada, cesaretini kaybetmiş ve dik durup o ana dek çok şey yapmış olduğu halkının desteğine güvenmek yerine çarın taleplerine boyun eğerek Avusturya ordusunda süvari olmuştur. Yerine Saxe-Coburg Prensi Ferdinand, kağıt üzerinde Osmanlı sultanına bağlı olmak üzere, bu birleşik .vilayetin hükümdarı olarak seçilmiştir

Osmanlı- Yunan Savaşı

Abdülhamid döneminde yaşanan diğer bir uluslararası sıkıntı ise Girit Adası ile ilgilidir. Berlin Konferansı'na katılmış olan temsilciler bu adanın

Yunanistan’a dâhil edilmesini ve hatta bunun Osmanlı İmparatorluğu’na teklif edilmesini bile reddetmiştir. Adanın Hıristiyan bir valiyle reformu tamamlanmış bir idaresinin olacağını garantilemekle yetinmişlerdir. Bu hükümle uyum içinde olarak, Osmanlı İmparatorluğu’nun idarecilik yapabileceği Yunan bir vatandaşı olan Photiades Paşa vali olarak atanmış ve temsilciler meclisi kurulmuştur. Birkaç yıl adada huzur ve refah ortamı sağlanmıştır. Fakat daha sonra, Photiades Paşa’nın emekli olmasının ardından, sultan, Müslüman bir vali atayarak ve meclisi askıya alarak adadaki otoritesini tekrar sağlamlaştırmak istemiştir. 1896 yılında ayaklanmalar baş göstermiştir. Ada sakinlerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturan Yunanlar, Yunanistan hükümeti ve halkı tarafından desteklenmiştir. 1897 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında savaş çıkmıştır. General von der Goltz komutası altında Alman subaylar tarafından eğitilen Türk ordusu ilk defa niteliklerini göstermiştir. Otuz gün içinde Yunan ordusu tamamen bozguna uğratılmış ve Tesalya ile Epirus’u işgal edilmiştir. Bunun üzerine Büyük Güçler duruma el koymuş ve Osmanlıların bu başarıdan avantaj sağlamalarını engellemiştir. İki taraf arasında tekrar barış sağlanmıştır. Yunanistan sınırlarında küçük bir değişiklik yapmak ve yaklaşık olarak dört milyon sterline mal olan savaşın .giderlerini ödemek zorunda bırakılmıştır

Böylece Türkler Tesalya’yı boşaltmış ve onlarla birlikte Müslüman toprak sahiplerinin birçoğu da Tesalya’yı terk etmiştir. Bu dönemde, Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu’nun donanmasından daha güçlü bir donanmaya sahip olmasına rağmen denizde herhangi bir üstünlük sağlayamamıştır. Türk birlikleri Girit’i işgal etmeyi başarmıştır. Gelecekte kuracakları askerî müttefiklikle ilgili Osmanlı sultanı ile görüşen Alman imparatoru hariç diğer dört devlet adayı abluka altına almış, kıyıdaki limanlarını işgal etmiş ve Türk birliklerini çekilmeye zorlamıştır. 1898 yılında, Yunanistan kralının oğullarından biri olan Prens George, Avrupalı devletlerin tavsiyesi üzerine adaya vali olarak atanmış ve meclis tekrar kurulmuştur. Fakat bu düzenleme kalıcı olamamıştır ve 1908 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nda çıkan isyana dek anlaşmazlıklar içinde sürdürülmüştür. Avusturya, Bosna ve Hersek’i topraklarına kattığında, Girit Meclisi Yunanistan’a dahil olduklarını bildirmiş ve böylece adanın Yunanistan Krallığı’na dahil olması .tamamlanarak Büyük Güçler tarafından da tanınmıştır

Sultanın, Berlin Antlaşması çerçevesinde, Ermenilerle ilgili vaatlerini yerine getirmesini sağlama alma konusunda Büyük Güçler çok başarılı olamamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, "Ermenilerin yaşadığı bölgelerde reformların yapılacağı ve Ermenilerin Kürt ve Çerkez saldırılarına karşı korunacağına dair" hükümleri yerine getirmeyi kabul etmiştir. Düzenli raporlar, Büyük Güçler tarafından denetlenecek olan reformların gerçekleştirilmediğini göstermiştir. Fakat Erzurum ve Bayezid'in, 1877 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya vilayetlerine giren Rusların işgalinden alınıp tekrar Osmanlılara verilmesinde en önemli olan husus reformların gerçekleştirilmesi koşulu olmuştur. Büyük Güçler bu vaatlerin tutulmayabileceğini önceden düşünmüş olsaydı çoğunlukla Ermenilerin yaşadığı bu toprakların tekrar Osmanlılara verilmesi için yapılmış olan zalimlikleri yapmaması da muhtemeldir. 1888 yılında Lord Salisbury Osmanlılara sert bir dil kullanmış ve reformların yapılmaması durumunda savaş ilan etmekle tehdit etmiştir. Bu tehdide rağmen reformlar gerçekleştirilmemiştir. Gladstone, 1892 yılında tekrar egemenliği aldığında, Ermeniler adına Osmanlı İmparatorluğu'na baskı yapmaya çalışmış; fakat diğer devletlerden destek alamamıştır. Daha sonra Bismarck bu meselenin kapatılması gerektiğini bildirmiştir. Bismarck, Rusya ile o tarihlerde, Berlin Antlaşması çerçevesinde almış olduğu Kars ve civar bölgelerinde yaşayan Ermenileri kendi kiliselerini bırakıp Yunan Kilisesi'ne dahil olmaya ikna etmeye çalışmıştır. Fakat Osmanlı hakimiyetinde bulunan Ermenilere çok .fazla destek vermemiştir

Hamidiye Alayları

Sonuç olarak, Ermeniler herhangi bir koruma alamamış ve Kürtlerle Çerkezler saldırılarına devam etmiştir. Daha sonra Abdülhamid, Ermenilerin isyan çıkaracağından şüphelenmiştir. Rusya sınırındaki hemşehrileri tarafından kışkırtılan Ermeniler Türk hükümetine birtakım komplolar kurmuştur. Fakat bu komplolar zorlukla karşılaşılmadan Türk .yetkilileri tarafından bertaraf edilmiştir

Berlin Atlaşması çerçevesinde Osmanlı egemenliğine bırakılan Makedonlarla diğer Balkan halklarıyla ilgili husus da diğer bir sorundur. Bu bölgelerde yaşayan halklar tek bir milletten olmadığı için bu sorunu çözmek daha da zorlaşmıştır. Bulgarlar, Yunanlar ve Sırplar birçok bölgede farklı köyler veya topluluklar içinde birbirine karıştırılmış bu yüzden de bu milletlerin arasına coğrafî sınırlar çizmek imkansız bir hal almıştır. Komşu devletler olan Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan birbirini kıskanmış ve bu bölgeler üzerinde hak iddia etmiştir. Fakat bu durum, Osmanlı Devleti'nin bu bölgelerde adil bir yönetim sergilememesinin mazereti değildir. Bu bölgede yaşayan kişiler, Berlin Antlaşması çerçevesinde bağımsızlıklarını kazanan ve Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'da kendi .kendilerini yöneten komşularıyla kendi koşullarını kıyaslamaya başlamıştır

Kitabın yazarı, mevzu bahis konuyla ilgili bir yargıya varma fırsatına sahip olmuştur. Yazar, 1887 ve 1890 yıllarında Yunanistan'a, 1890 yılında ise İstanbul'a giderken Sofya ve Filibe'de birkaç gün kalarak Bulgaristan'a ziyaretlerde bulunmuştur. Her iki ülkede de 1857 yılında gerçekleştirmiş olduğu ziyaretlerden hatırladıklarıyla yeni koşulları kıyaslamıştır. Kendi kendini yönetme ve demokratik kurumlara sahip olma ilkelerinin yaratmış olduğu memnuniyetten daha çarpıcı bir şey olmamıştır. Berlin Antlaşması'ndan sonra geçen on iki yılda çok fazla değişikliğe sahne olduğu için Bulgaristan'daki durum daha çok kayda değer olmuştur. Geçen bu zaman içinde Bulgarlar, okulları, üniversiteleri ve zorunlu eğitimleriyle birlikte ilerici demokratik bir topluluk haline gelmiştir. Yollar, limanlar ve her türlü yenilikler yapım aşamasındadır. Rusya'nın Kırım ve Kafkasları ele geçirmesinden sonra Osmanlılar tarafından Bulgaristan'a yerleştirilen ve ülkede büyük korkulara neden olan Tatar ve Çerkezler Osmanlı Devleti tarafından tekrar Anadolu'ya yerleştirilmiştir. Slav ve Türk kökenli Müslümanlara ise (mollalarının hiddetli tavsiyelerine rağmen) Hıristiyan nüfusun egemenliğinde adilane bir tutumla yaklaşılmıştır. Şikâyet etmeleri

için bir neden doğmamıştır. Müslümanlar, Bulgaristan Millet Meclisi'nde .kendi dinlerinden olan kişiler tarafından temsil edilmişlerdir

Türk yönetimi altındaki Bulgar çiftçiler verimli topraklardan Rodop Dağları'na gönderilmiş; fakat buradaki nüfusu fazlasıyla arttırdıkları için eski topraklarına geri dönmüş ve tarımı geliştirmiştir. Bulgar Temsilciler Meclisi'nin bir üyesine bu kitabın yazarı tarafından çiftçi seçmenlerin idaredeki değişiklikle ilgili düşüncelerinin ne olduğuna dair bir soru sorulduğunda, vergilerde azalma olmasa da şöyle bir farkın olduğunu kabul ettiklerini söylemiştir: Türklerin egemenliğinde vergilerin bir geri dönüşü olmamasına rağmen yeni rejimde alınan vergiler okul, yol ve diğer .ihtiyaçlar ile can ve mal güvencesi olarak geri dönmüştür

Yunanistan'da da aynı durum söz konusudur, geçmişle mevcut durum kıyaslandığında mevcut durumun avantajlı olduğu görülmüştür. Atina, ülkeye değer bir başkent haline getirilmiş; dünyanın her tarafından varlıklı Yunanların yaptırdığı kamu binaları ve kurumları, müzeler, üniversiteler ve .okullarla dikkate değer bir hal almıştır

Aynı dönem içinde, hâlâ Türk yönetimi altında bulunan Balkan vilayetleri, Anadolu'daki (özellikle Müslüman) ülkeler ile Suriye ve Mezopotamya'da ne gibi çağdaş değişiklikler yaşanmıştır? Yazar, 1890 yılında bu sorunun cevabını araştırmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Hıristiyan ve Müslüman halkların durumunun Berlin Antlaşması'ndan beri daha da kötüye gittiğini belirtmiştir. Türk egemenliğinde bulunan Hıristiyan Balkan vilayetlerinde yolsuzluk yaygınlaşmıştır. Hiç kimse durumundan memnun değildir. Bu memnuniyetsizlik, Hıristiyan nüfusun kendi kaderlerini, Rus orduları ve Berlin Antlaşması ile bağımsızlıklarını kazanan sınır komşuları ile kıyasladıklarında daha da artmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Müslüman halkların koşulları da iyi değildir. Türk yetkililer, milleti ve dini ne olursa olsun herkesten haraç toplamaya başlamıştır. Birçok bölgede, .Müslüman çiftçilerin durumlarının kötüye gittiği bildirilmiştir

yılında Doğu ziyaretinden dönen yazar, Osmanlı 1890 İmparatorluğu'ndaki söz konusu durumların imparatorluğa olan tehlikesini :şu satırlarla dile getirmiştir

> Osmanlı İmparatorluğu'nu, imparatorluğun Anadolu'daki Doğu vilayetleri ve Makedonya ile Epirus'taki Avrupa vilayetlerinde bekleyen tehlike, 1878 yılında sultanın egemenliğinden

sıyrılarak Bulgaristan gibi kendi kendilerini yönetmeye başlayan ülkelerle Avusturya, Rusya veya Yunanistan'ın egemenliğine girenler ve Türk egemenliğine bağlı kalmış olanlar arasındaki karşılaştırmadır. Coğrafî sınırın bir tarafında kalan bölgede, nüfus büyümüş ve yollarda, tren yollarında, limanlarda, okullarda her türlü gelişmeler sağlanmış; eşkıyalığa son verilmiş, tarım geliştirilmiş; adalet eşit bir şekilde dağıtılmış ve yetkililer halkın can ve mal güvenliğini sağlamış ve tüm bu gelişmeler, vilayetler Türk yönetiminden ayrıldığında gerçekleşmişken, sınırın diğer tarafında koşullar eskisi gibi kalmış veya daha kötüye gitmiş, hiçbir alanda ilerleme kaydedilmemiş ve bu da halklar arasında kıyaslama yapılmasına ve dolayısıyla çiftçilerin yenilikleri istemesine, siyasî zorluklara, diğer devletlerin müdahalelerine ve imparatorluğu parçalama planlarına yol açmıştır. Türk hükümeti her zaman aynı kalmış; fakat bu eksiklikler kanunlardan değil kanunların yürütülmesinden, aşırı merkezileşmeden, dürüst ve duyarlı kişilere duyulan ihtiyaçtan, bütün yetkilileri zehirleyen yolsuzluktan, hükümetin ihtiyaçlarını karşılamak için ayrılmak istenen paradan, sultanın savurganlığından, bunların sonucunda arttırılan vergilerden ve can ve mal güvenliğinin olmamasından kaynaklanmıştır.[32]

On dokuzuncu Yüzyıl İncelemesi, Aralık 1890. Abdülhamid yönetimine dair ciddi eleştiriler [32] içeren bu makale, 1890 yılında gerçekleştirdiğim İstanbul ziyaretim sırasında sultanın huzuruna çıkan ve sultana, beni kalabalık bir kitleyle karşılamasını tavsiye eden Profesör Arminius Vambery tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Profesör, kendi şikâyetleriyle birlikte benim bildirilerimi desteklemiş ve bu bildiriler sultanın ağırına gitmiştir. Sultan, profesöre ödediği yıllık maaşla birlikte .arkadaşlıklarına da noktayı koymuştur

Bu koşullar, özgürlüğünü kazanmış olan vilayetler sürekli olarak gelişme gösterirken on yedi yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nda Abdülhamid'in egemenliği altında sürmeye devam etmiş ve karşılaştırma her geçen yıl daha çarpıcı bir hal almıştır. Türk hükümetine duyulan hoşnutsuzluk ve muhalefet ile hükümetin başı olan sultana duyulan saygısızlık yanızca Hıristiyanların arasında değil imparatorlukta yaşayan Müslümanlar arasında .da yaygınlaşmaya başlamıştır

Müslüman yöneticiler altında, Mısır ve Tunus gibi, bağımsızlıklarını kazanan vilayetler nispeten daha şanslı olmuştur. Osmanlı egemenliğinde yaşanan eksiklikler ve yolsuzluklar bu vilayetler de yaşamıştır. Mısır'da, Mehmed Ali'nin aydınlanmacı despotizmi, torunu Hidiv İsmail'in yolsuzlukla idare edilen istibdadına dönüşmüştür. Hidiv İsmail, kendisini Fransız ve İngiliz tefecilerin eline bırakmış ve tefecilerden aldığı milyonlar ülkesine ya çok az ya da hiçbir getirisi olmadan İsmail tarafından çarçur edilmiştir. Devlet iflasın eşiğine gelmiş, sefalet yaygınlaşmış ve bunun üzerine Fransız ve İngiliz hükümetleri müdahale ederek uluslararası mali

kontrol uygulanmasına karar vermiştir. İsmail 1879 yılında tahttan indirilmiş; fakat 1881 yılında Mısır'da yabancı kuvvetlere karşı isyan baş göstererek Arabî komutası altındaki bir ordu ayaklanmıştır. Fransa, Mısır'a ordu gönderip Arabî ve ordusunu bozguna uğratan ve göstermelik egemenliği İsmail'in oğlu Hidiv Tevfik'e bırakan İngiltere ile askerî işbirliği içine girmeyi reddetmiştir. Belirli bir oranda uluslararası mali kontrol sağlanmıştır. Fakat Fransa buradaki payını kaybetmiş ve sömürge, .Mısır'da egemen güç haline gelen İngiltere tarafından sağlanmıştır

Hidiv İsmail

Abdülhamid'in yapmış oldukları, Mısır sorununun aşılmasından ziyade imparatorluğun çıkarlarına daha ters düşmüştür. Bahsedilen zamanda İngiltere'nin politikası, sultanın Mısır'daki otoritesini ve Türk İmparatorluğu'nun bütünlüğünü sürdürebilmek için siyasî partiler tarafından desteklenmiştir. 1882 yılında, Gladstone hükümeti, Mısır ordusunun çıkarmış olduğu isyanı bastırmak için geçici işgalini sağlamak adına Mısır'a ordu göndermeyi teklif ettiğinde bunu Osmanlı'nın rızası ve desteğiyle yapmak istemiştir. Gladstone, İngiliz ordusuyla birlikte hareket etmek ve kendi egemenlik haklarını desteklemek için Abdülhamid'i Mısır'a birlik göndermeye davet etmiştir. Sultan, bu daveti reddetmiştir. Teklifi

reddetmesi durumunda İngiliz hükümetinin onsuz hareket edemeyeceğini düşünmüştür. Fakat bu düşünce gerçekleşmemiştir. İngiliz ordusu Mısır'a çıkmış ve sultanın desteği olmadan oradaki isyanı bastırmıştır. Abdülhamid, .artık her şey için çok geç kaldığında, bu politikasının hatasını anlamıştır

Prens Bismarck

yıllarında Lord Salisbury tekrar başbakan olduğunda, İngiliz 1885-1887 ordusunun Mısır'dan tamamen çekilmesi için Osmanlılarla anlaşmaya varmak istemiştir. Salisbury, sultana antlaşma teklifiyle özel bir elçi (H. Drummond Wolff) göndermiş, bu teklif kapsamında İngiliz ordusunun yedi yıl içinde Mısır'dan tamamen çekileceği bildirilmiş; fakat daha sonra silahlı müdahaleye gerek duyulması durumunda diğer kuvvetler yerine İngiliz ordularının bunu gerçekleştirmesi koşulu sunulmuştur. Bu dostane ve avantajlı teklif, başta, imparatorluğun bütün nâzırları ve sultan tarafından kabul edilmiş; fakat daha sonra sultan, uzun müzakerelerin ardından anlaşmayı imzalamayı reddetmiştir. Yapmış olduğu hatayı idrak edip müzakereleri tekrar başlatmayı teklif ettiğinde ise Salisbury'den ret cevabı almıştır. Bu iki olay, Mısır'ın, İngiltere sömürgesi haline gelmesinin esasen Abdülhamid'in inatçılığı ve akılsızlığından kaynaklandığını göstermesi .açısından önemlidir

Tunus’ta birtakım birimler Fransa adına çalışmaya başlamıştır. Bu vilayetin işgali, Berlin Kongresi’nde görüşülmüştür. Prens Bismarck bu konuyu, Fransa ile İtalya arasındaki gerginliğin nedeni olmasını ve bu iki ülke arasındaki ilişkileri daha da gerip Almanya’nın çıkar sağlamasını ümit ederek Fransa temsilcisi ile görüşmüştür. İngiliz delegeleri, Tunus’un işgaline karşı olmadıklarını bildirmiştir. Bunun üzerine, Fransa hükümeti, İngiliz hükümetinin rızasıyla, 1881-1883 yılları arasında, Tunus’u sömürgesi haline getirmiş ve kendisini mali ve idari durumları üzerinde kontrol sahibi yapmıştır. Tunus’un Osmanlı İmparatorluğu ile bağlantısı .bundan üç yüzyıl önce kopmuştur

Avrupalı güçlerin kontrolü, hem Mısır’da hem de Tunus’ta, yerli halk ve özellikle de çiftçilerin yaşam koşullarını iyileştirmiş ve bu da Osmanlı İmparatorluğu vatandaşlarına kendi hükümetlerinin eksiklerini göstermesi açısından örnek teşkil etmiştir. Bunun üzerine, Osmanlı İmparatorluğu içinde meşruti reformlardan yana olan bir Müslüman grubu oluşmaya başlamıştır. Bu grup, İttihat ve Terakki Cemiyeti adını almış ve üyelerine de Jön Türkler denmiştir. Bu cemiyeti kuranlar, yurtdışına sürgün edilmiş ve genellikle Paris’te yaşayan Türkler olmuş ve Paris’ten Osmanlı topraklarına sızarak İstanbul’da destek kazanmaya başlamıştır. Jön Türkler, ordudan çok sayıda destekçi bulmuştur. Jön Türkler, Selanik’te bir komite kurmuş ve böylece genel merkezleri Selanik’te olan Türk ordusunun subaylarıyla yakın ilişkiler içine girmiştir. 1908 yılına varıldığında bu akım oldukça büyümüştür. Bu cemiyetin en kabiliyetli üyeleri arasında Yahudiler ve .Selanik’in gizli Yahudileri yer almıştır

İmparatorluk çapında bir huzursuzluk baş göstermiştir. Sultanın kurmuş olduğu ve hükümetinin temel taşı haline gelen casusluk sistemi yüksek veya düşük her rütbeden insan için nefretlik bir hal kazanmıştır. Aynı şekilde ordu da bu huzursuzluğu paylaşmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti, ordunun desteğinden tam olarak emin olana dek açık bir eylem yapmamıştır. Fakat bu desteği garantilediklerinde planlarını cesaretle uygulamaya geçirmişlerdir. Enver Bey, 23 Temmuz 1908 günü Selanik’te, cemiyet adına isyan başlattıklarını duyurmuş ve aynı gün Selanik’te bulunan II ve III. Kolordu Birlikleri İstanbul’a giderek sultanı anayasayı değiştirmeye zorlayacaklarını bildirmiştir. Komite, sultanın tahttan indirilmemesi ve anayasa değişikliklerini kabul etmesi koşuluyla tahtta kalmasına izin

verilmesine karar vermiştir. Cemiyet ayrıca, sultanın muhafızlığını yapan ve en güvenilir destekçileri olarak gördüğü Arnavutluklu askerlerin de desteğini almıştır. Ordunun kendisine karşı olduğunu ve muhafızları arasında dahi güvenebileceği tek bir kişinin kalmadığını öğrenen Abdülhamid, cemiyetin taleplerini kabul edeceğini duyurmuştur. Osmanlı tarihinde, bu kadar az kan dökülüp bu kadar büyük bir başarıya imza atılan bir ihtilal daha yaşanmamıştır. Sultan, yolsuzluk yapan ve halkın nefret ettiği bakanlarını kovmuş yerlerine komitenin belirlediği kişileri tayin etmiştir. 1877 yılında dağıtmış olduğu parlamentoyu tekrar oluşturmayı kabul etmiştir. Casusluğu yasaklayan bir ferman çıkartmıştır. Yeni anayasaya sadakat yemini vermiştir. İstanbul halkı, Abdülhamid'in içtenliğine inanmak istemiştir. Şeyhülislam, İslam hükümlerine karşı çıkanların taleplerinde bir kötülük olmadığını bildirmiştir. Meclis-i Mebusan üyelerinin seçimi için genel bir seçim düzenlenmiştir. Milliyeti ve dini ne olursa olsun herkes meclise katılma konusunda eşit koşullara sahip .olmuştur

Meşrutiyet İlanını Gösterir Kartpostal

Yeni anayasa her yerde coşkuyla karşılanmış; fakat aslında İstanbul ve Selanik'te yaşayanların dışında çok az kişi bunun ne anlama geldiğini anlamıştır. Ayrıca, İngiltere ve yeni elçisi Gerard Lowther için de elçinin İstanbul'a varıp görevi devralması üzerine, büyük tezahüratlar yapılmıştır.

10 Aralık gününde, parlamento toplanmış ve sultanın anayasayı ve ulusunun kutsal haklarını koruyacağına dair verdiği sözleri barındıran konuşmasıyla açılmıştır. Muhtelif Hıristiyan halklarıyla birlikte diğer milletlerden olan tebaa, Temsilciler Meclisi'nde hakkıyla temsil edilmiştir. Üyeler, yaptıkları işlerde ve konuşmalarında beklenmedik başarı .sergilemiştir

Zorlukların başlaması ve sultanın gizli kışkırtmalarıyla isyanların tekrar baş göstermesi üzerine bu durum çok uzun sürmemiştir. Arnavutluk'ta, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı bir ayaklanma çıkmıştır. Arnavut muhafızlar, Abdülhamid'ten aldıkları büyük rüşvetlerle tekrar sultanı desteklemeye başlamıştır. İmparatorluğun pek çok yerinde kargaşa ortamı oluşmuştur. Fakat yeni düzenin en büyük tehdidi İstanbul'dan gelmiştir. Yeni hükümetin ilk görevi, yılda 1.200.000 pounda mal olan casus birliklerinin görevlerine son verilmesi olmuştur. O zamanlar, yolda üç kişinin konuştuğu görüldüğünde aralarından birinin mutlaka sultanın casusu olduğuna dair bir efsane yaygınlaşmıştır. Fakat artık böyle bir iş alanı kalmamıştır. Yeni nâzırlar kamu binalarını, çoğunluğunun asalak olduğu işe yaramaz insanlardan da arındırmıştır. Bu tip insanlar, mevcut durumdan şikâyetçi olanlar arasında kendi kaderlerinin sultanın eski gücüne ve ülkede yapılan eski yolsuzluklara dönmesine bağlı olduğunu düşünen aşılması güç bir grubu oluşturmuştur. Bu kişiler, yeni anayasanın kutsal hükümlere ters düştüğüne inanan veya inanıyormuş gibi davranan küçük bir molla grubu tarafından da desteklenmiştir. Fakat bunlardan daha önemlisi, Abdülhamid'in, kendi çabalarıyla ve kendi servetinden verdiği paralarla, İstanbul'daki birlikleri yeni hükümete karşı kışkırtmak olmuştur. Yeni nâzırlar, yalnızca siyasî nedenlerden ötürü sultanın emriyle mahkum edilenleri değil, ayrıca büyük suçlar işlemiş olanları da serbest bırakmakla hata etmiştir. Bu durum, şehirde huzursuzluk ortamının yaratılmasına ve iyi niyetli vatandaşlar arasında korku ve güvensizliğin baş göstermesine sebep .olmuştur

Nisan 1909 günü, yeni anayasanın ilanından dokuz ay sonra, 13 İstanbul'daki birlikler arasında isyan çıkmış ve karşı ihtilal ilan edilmiştir. Bu isyanların görünürde nam salmış veya nüfuzlu bir önderi yoktur. Abdülhamid, kendisini ifşa etmekten kaçınmıştır. Fakat hoşnutsuzlukla beslenen bu isyan bir süreliğine de olsa başarılı olmuştur. Yeni nâzırlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri ve yeni meclisin üyeleri canlarını

kurtarmak için kaçmıştır. Abdülhamid, bu isyanın lideri olarak kendisini ifşa etmiş olsaydı düşmanlarıyla çatışarak eski rejime geri dönebilirdi. Fakat o bunu yapmamıştır. Abdülhamid, isyan için gereken para yardımını .gizlice yapmakla yetinmiştir

31 Mart Olayı

Bu esnada, Jön Türkler Selanik'te toplanmış ve karşı ihtilali güç kullanarak bastırma kararı almıştır. Üçüncü Kolordu Komutanı Mahmud Şevket Paşa'yı kendilerine destek vermesi için çağırmışlardır. Mahmud Şevket Paşa, anayasayı hayatta tutmaya ant içtiğini söyleyerek İstanbul'a ilerlemeyi kabul etmiştir. Ayastefanos'ta, şehirden kaçan meclis üyeleri ve nâzırlarla bir araya gelmiştir. Yirmi dört Nisan tarihinde, ordu, isyancı birlikleri bozguna uğratmış ve başkentin en önemli noktalarını işgal etmiştir. Karşı ihtilal, çok az can kaybıyla birlikte bastırılmıştır. Meclis-i Mebusan tekrar toplanmış ve ilk soruları Abdülhamid ile ilgili olmuştur. :Meclis'in şeyhülislama yönelttiği soru şudur

> Kanun kitaplarını ve önemli hükümlerini yok eden; bu tür kitapların okunmasını yasaklayan ve kitapları yakan; kamu parasını gereksiz yere harcayan; yasal yetkisi olmadan tebaasını öldüren, mahkum eden ve zalimlikler yapan; reformlar için yemin eden, fakat yeminini tutmayarak kamu

huzurunu bozmak için nifak tohumları eken ve kan dökülmesine yol açan bir kumandana ne ?yapılması gerekir

Ülkenin pek çok yerinden, halkın onu tahttan indirmek istediğine dair haberler gelmekte; bu durumda Abdülhamid'in hükümdarlığa devam etmesi tehlikeliyken tahttan indirilmesi yararlı .olacaktır

Bu koşullar altında, gerçek yönetimin, sultanın tahttan çekilmesinin veya indirilmesinin en iyi ?sonuç olacağı belliyken, karar vermesine izin var mıdır

”.Cevap ise basittir: *“Evet*

Hiçbir hükümdar hakkında bundan daha kısa ve güçlü bir cevapla yargıya varılmamıştır. Bunun üzerine, Meclis-i Mebusan, Abdülhamid'in tahttan indirilmesine oybirliğiyle karar vermiştir. Bu kararın bildirilmesi için saraya bir heyet gönderilmiştir. Abdülhamid bu kararı sükunetle karşılamıştır. Abdülhamid, “Kısmet böyleymiş, fakat hayatım bağışlanacak mı?” diye sormuştur. Başkalarına karşı onca merhametsizlik yapmış olan Abdülhamid kendisi için merhamet dilemiştir. Kardeşleri, Murad ile Reşad'ı öldürmediğini bildirmiştir. Fakat Abdülhamid'in sorduğu bu sorunun cevabı .Meclis-i Mebusan'da saklı kalmıştır

II. Wilhelm

Abdülhamid kendisini terk edilmiş bir vaziyette bulmuştur. Halkı tarafından sevilmeyen ve hem ülkesinde hem de yurtdışında yapmış olduğu kötülüklerde kendisine destek veren Alman imparatoru hariç Avrupa'daki hükümdarlar tarafından güven duyulmayan biri haline gelmiştir. Alman

imparatoru, Abdülhamid tahttayken ona destek vermemiştir. Fakat rüzgârın ters yönden estiğini anladığında II. Wilhelm, Almanya'da askerî eğitim almış olan ve şahsen tanıdığı Enver Paşa aracılığıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne kumpas kurmuştur. Alman imparatoru, Abdülhamid'in hayatının bağışlanmasını yeni düzenin tanınmasının koşulu olarak sunmuştur. Bunu yapmasının nedenlerinden biri Jön Türklerin, tahttan indirilmiş olan sultanın gizli servetini ele geçirmesi umududur. Sebebi ne olursa olsun Abdülhamid'in hayatı bağışlanmıştır. Hareminin gözde isimleriyle birlikte bir mahkum olarak tutulduğu; fakat herhangi bir kötü muameleye maruz bırakılmadığı Selanik'e gönderilmiştir. Şehirden ayrılmasından sonra, sarayında, servetinin yalnızca bir bölümü olan bir milyon sterlinden fazla para ve mücevher bulunmuştur. Abdülhamid'in iki milyon sterlini Alman bankalarına yatırılmış ve bu bu paranın büyük bir kısmını da İmparator Wilhelm almıştır. Böylece, Sultan Abdülhamid'in, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra tahta geçen yirmi üç yozlaşmış selefinin zamanıyla kıyaslandığında, toprak kaybı açısından daha büyük felaketlere sahne olan ve halkının yaşam koşullarının gittikçe .kötüleştiği otuz üç yıllık hükümdarlığı sona ermiştir

XXII : JÖN TÜRKLER

1909-1914

Mehmed Reşad, V. Mehmed ismiyle, altmış dört yaşındayken erkek kardeşinin ardından sultan ilan edilmiştir. Yaşamının tamamını bir mahkûm olarak geçirmiş ve bu mahkûmiyetin otuz dört yılı da kardeşinin yakın gözetimi altında geçmiştir. Mehmed'in arkadaşlarının olmasına ve hatta gazete okumasına bile izin verilmemiştir. Hizmetkârları, Abdülhamid'in emri altında casus olarak çalışmıştır. Mehmed, hayatını haremine adamıştır. Sahip olduğu idrak kabiliyetini kaybetmesi de şaşırtıcı değildir. Tahta çıkışının üzerine Mehmed'i birçok kez görme fırsatı yakalamış bir diplomat :Mehmed'i şu şekilde tasvir etmiştir

> V. Mehmed'in görünüşü hiçliği anlatır. Çukur gözler ve derin kırışıklıkları olan bir yüzle, minyon ve kambur bir adam, hastalık kokan bir obezite ve sarı ve yağlı bir ciltle hiç kuşkusuz etkileyici değildir. Çehresinde, zekâ pırıltısı ya çok azdır ya da hiç yoktur, karanlık bir köşede kendisini bıçaklayarak öldürmek için gizlenmiş bir suikastçı bulmaktan korkarmışçasına bakan o ürkek bakışlar gözlerinden hiç eksik olmaz… Abdülhamid, V. Mehmed'ten nefret etmiş ve onu hakir görmüştür; fakat onu öldürmekten korkmuştur, bu korku onun yerini daha güçlü .birinin alması korkusu olabilir

Mehmed Reşad

Yeni Sultan, kardeşini tahtından etmiş olan komploların bir parçası olmamıştır. Etrafındaki kimse ona bu önemli sırrı vermemiştir. Rivayete göre; Abdülhamid'in, siyasetle ilgilendiğine dair şüphelerini dindirmek için V. Mehmed aptal taklidi yapmıştır. Sürekli olarak, öldürülme korkusu içinde yaşamıştır. Bu yozlaşmış sultanın bir portresi, bir zamanlar görkemli olan Osmanlı milletinin çöküşünü kelimelerden daha iyi anlatacaktır. Devrimin mimarı olan bu kurnaz adam, irade sahibi bir kişidense imparatorluğun sözde liderinin niteliksiz birinin olmasının amaçlarına daha uygun olacağını .düşünmüş olabilir

Gericilerin bozguna uğratılması ve Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından, 1909 yılında, imparatorluğun yönetiminde yenilikler yapma fırsatı yakalamış olan Jön Türkler diğer bir güç sahibi topluluktur. Fakat bu fırsatı kötüye kullanmışlardır. Kısa zaman içinde, komitede birbirine taban tabana zıt iki grup arasında ayrılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu iki gruptan üstün gelen, hedef ve yöntemlerinde aşırı milliyetçi olan ve yerel geleneklerle milliyet farklarını göz önünde bulundurmaksızın imparatorluk çapında her şeyi Türkleştirerek birliği güçlendirmeyi amaçlayan şovenist grup olmuştur. Yalnızca kendi ana dillerini konuşan birçok tâbi ırka Türkçeyi dayatmaya çalışmışlardır. Arnavutluk'ta bulunan okullarda Arnavutça'nın, Arabistan'da bulunan okullarda, İslam'ın kutsal dili olan Arapçanın öğretilmesini yasaklamışlardır. Ordu için zorunlu görevi getirmişler ve Balkanlar'da yaşayan Hıristiyanları askerlik hizmeti yapmaya zorlamışlardır; fakat bu durum binlerce genç Bulgar, Rum ve Sırplarla Makedonya sakinlerinin ülkeyi terk ederek komşu ülkelere sığınmasına neden olmuştur. Jön Türkler, binlerce düşük gelirli Müslüman Bosnalıyı Makedonya'ya göç etmeye teşvik ederek Makedonya'daki Müslüman

nüfusu artırma fırsatından yararlanmışlardır. Bu insanlar, kargaşa ve düzensizliğe neden olmuştur. İstihdamları sağlanmamıştır. Bölgede, yerel yetkilileri, Abdülhamid hükümdarlığının rezilliklerini aşmasa da üyelerinin keyfi zorbalıklar yaptığı Jön Türk Komiteleri kurulmuştur. Abdülhamid'in istibdadı İstanbul'da kırılmış ve büyük öfkeye neden olan casusluk sistemi bastırılmış; fakat vilayetlerde yüzlerce yerel Abdülhamidler ortaya .çıkmıştır

Başkentteki yönetim, idarenin en küçük detayına kadar Abdülhamid'in yöntemlerini uygulamıştır. İmparatorluktaki Hıristiyan vilayetlerin durumu daha kötü olamayacak bir vaziyettedir. Ayrıca, İstanbul'da İngiltere'ye ve anayasasına duyulan sevgi azalmaya başlamıştır. Nedeni ne olursa olsun, Osmanlı'da İngiliz etkisinin yok olmaya yüz tuttuğu, Almanya'nın etkisinin ise hızla arttığı aşikârdır. Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya için çok değerli olan askerî ittifakın temelleri atılmıştır. Bu döneme sadrazamların sürekli olarak değişmesi damga vurmuştur, bu da iki gruba ayrılmış olan .Jön Türklerden hangi grubun üstün geldiğine göre şekillenmiştir

İmparatorluk parçalanma sürecine girmeden kısa süre önce çakallar kendilerine pay çıkarmak için etrafını kuşatmıştı. Jön Türkler, bu çakallara direnme konusunda, kurnaz ve hilekâr diplomasisi sayesinde Berlin Kongresi'nden sonra geçen yıllar boyunca bu çakalları uzak tutmayı başarmış olan Abdülhamid'ten daha başarısız olmuş; fakat Jön Türklerin egemenliği altında yaşanan felaketlerin kısmen Abdülhamid'in uzun süren kötü yönetimi dönemi boyunca bastırılmış olan dertlerden kaynaklandığı .söylenebilir

Ekim 1908 isyanından kısa süre sonra, yeni anayasa çalışmaları 7 başlamadan hemen önce, Avusturya-Macaristan hükümeti, Berlin'de Büyük Güçler tarafından dayatılan anlaşma koşullarını hiçe sayarak, karışıklıktan yararlanmış ve Bosna Hersek'i kendi topraklarına kattığını ilan etmiştir. Bu durumu gerekçelendirmek için bir girişimde bulunulmamıştır. Söz konusu ilhak, her iki vilayetin halkı için de çok fazla değişiklik getirmemiştir. Çünkü buradaki halk halihazırda Avusturya-Macaristan egemenliği altındadır. Temel değişiklik ise Bosnalı askerlerin Osmanlı hükümdarlığını simgelemek için giydikleri fesleri çıkarmaları olmuştur. Diğer yandan, bu ilhak Türkler arasında imparatorluklarına yapılan bir hakaret olarak algılandığından büyük bir öfkeyle karşılanmıştır. Ayrıca, Rusya'da da kara bulutlara sebep olmuş ve 1914 yılındaki Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde rol oynamıştır. Avusturya hükümeti Sancak'taki Yeni Pazar'dan ayrılmış ve Osmanlı borcunun yaklaşık dört milyon sterlinlik kısmını üstlenmeyi kabul etmiştir. İmtiyazlar kabul edildiği için Osmanlılar bu hakareti görmezden gelmek zorunda kalmıştır. Bulgaristan Prensi Ferdinand da Avusturya-Macaristan hükümetinin izinden gitmiştir. Kendisini bağımsız hükümdar ilan etmiştir. Bu da kendi tebaası için pek bir farklılık yaratmamıştır. 12 Ekim gününde, Girit Kongresi adanın Yunanistan ile .birleştiğini ilan etmiştir

Osmanlı İmparatorluğu’na bir tokat da hiç beklenmedik bir köşeden, Trablus’a ani ve sebepsiz bir saldırı düzenleyen İtalya’dan gelmiştir. Afrika’daki bu vilayet hiçbir zaman özerk olamamıştır. Trablus, doğrudan İstanbul’dan yönetilmek üzere Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olmuştur. Trablus ve kıyıdaki diğer bölgelerin nüfusu tamamen Müslüman Türkler ve Endülüslerden, iç bölgeler ise yarı bağımsız Araplardan oluşmaktadır. Yerlilerin hükümet değişimi gibi bir talepleri olmamıştır. İtalya’nın, ithamda bulunmuş olmasına rağmen, bu bölgede yaşayan birkaç vatandaşı adına şikâyette bulunmasının geçerli bir nedeni yoktur. Bu durum, tamamen coğrafî ve ekonomik olarak İtalya’nın daha fazla söz hakkına sahip olduğu Tunus konusunda Fransa’ya duyulan kıskançlıkla ateşlenmiş olan bir saldırıdır. Fransa Cumhuriyeti ve Büyük Britanya İtalya’ya karşı .çıkmamış ve İtalya bu iki imparatorluğun müttefiki olarak kalmıştır

yılının sonuna kadar İtalya, Türk İmparatorluğu’nun bütünlüğünün 1910 sürdürülmesine dair olan arzusunu sürekli olarak dile getirmiştir. İtalya’nın, Trablus’u ele geçireceğine dair söylentiler çıktığında, İtalya dışişleri Bakanı, 2 Aralık 1910 gibi her şey için geç olan bir tarihte, İtalya Meclisi’nde bu söylentileri kesinlikle reddetmiştir. Bakan, *“Biz Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğünü korumasını istiyoruz ve umarız Trablus her zaman Türklerin egemenliğinde kalır.”* demiştir. Bu tarihten sonra, iki ülke arasındaki ilişkileri zedeleyecek çok az şey yaşanmıştır. Fakat 1911 yılının Eylül ayında, İtalya hükümeti, Trablus’u işgal etme niyetini bildirmiştir. 26 Ekim’de, bu bölgeyi topraklarına katma niyetini Avrupalı güçlere bildirmiştir. Bu amaçla, elli bin askerden oluşan bir orduyu bölgeye göndermiştir. Donanması, Adriyatik’te bir Türk kenti olan Preveze’yi bombalamış ve Türk donanmasını Çanakkale’de sığınacak yer aramaya zorlamıştır. Ayrıca, Ege Denizi’ndeki birçok adanın egemenliğini de ele .geçirmiştir

Böylece, Osmanlıların aleyhine bir durum oluşmuştur. Abdülhamid yıllar boyunca donanmasını ihmal etmiştir. Kendi selefinin tahttan indirilmesinde rol oynadığı için donanmaya her zaman garez duymuş ve donanmanın silahlarının kendi sarayına doğrultulacağından korkmuştur. Bütün paşaları arsında en çok yolsuzluk yapan ve en aç gözlü olan bahriye nâzırının, savaş gemilerinin bakımı için ayrılan bütçeyi kendisi için kullanmasına izin vermiştir. Yıllar boyunca, savaş gemileri Haliç’ten ayrılmamıştır. Abdülaziz

döneminde Avrupa’nın en güçlü üçüncü donanması olan Osmanlı donanması, Afrika’ya bir İtalyan ordusunun çıkmasını imkânsız kılabilirdi. Abdülhamid’in her zaman güçlü tuttuğu Trablus karargâhı Jön Türkler tarafından sayıca azaltılmıştır. Savaşın ilanından sonra, İtalya’nın denizin hâkimiyetini ele geçirdiği zaman, karargâhı güçlendirmek çok güç olmuş, bu durum Britanya hükümetinin, hâlâ Osmanlı’ya tabii olan Mısır’ın tarafsızlığını ilan edip Türk birliklerinin Trablus’a geçişini yasakladığında .daha da güçleşmiştir

Trablusgarp Savaşı’nı Gösterir Kartpostal

Bütün bu engellere rağmen, Osmanlılar, savaşı terk etme konusunda eğitimsiz olan İtalyan birliklerin çok az ilerleme kaydettikleri iç bölgelerdeki Arapların yardımıyla Afrika’daki toprakları için kahramanca savaşmıştır. Savaş, 1912 yılının Ekim ayına kadar sürmüş ve Osmanlılar ülkelerine daha yakın bir köşeden gelen bir tehlikeyle karşı karşıya .kaldıklarında ancak sonlanmıştır

İtalya ile gerçekleştirilen savaş, hatırı sayılır sayıda Türk kuvvetinin Trablus savunmasında görev alması ve Türk limanlarının İtalyan donanması tarafından kapatılması Osmanlıların birliklerini doğrudan Asya’dan Balkan devletlerine göndermesini zorlaştırdığı, Osmanlıların Avrupa’da ellerinde kalan vilayetlerinde yaşayan ve açıkça isyan etmeye hazır olan Hıristiyanların adına Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan’ın müdahalesini .hızlandırdığı kuşkusuzdur

Söz konusu Hıristiyan vilayetlerinin durumu Jön Türklerin egemenliği altında iyileşmemiş aksine daha da kötüleşmiştir. Valiler ve Osmanlı soyundan gelen diğer yöneticiler eskiden oldukları gibi yolsuzluklar yapmaya, açgözlü ve keyfi davranmaya devam etmiştir. Halkın can ve mal güvenliği yoktur. Bölgeyi korumaya gönderilmiş olan Türk askerleri Hıristiyan köylerini talan etmiştir. Bazen Yunan bazen de Bulgar üniformaları giyen eşkıyalar şehri yakıp yıkmıştır. Jön Türkler, bir kısmı için Osmanlıların mutabakata vardıkları, Avrupa kuvvetleri tarafından önerilen reformları yerine getirmek için hiçbir çaba göstermemiştir.

Abdülhamid'in egemenliği altında otuz yıl boyunca olduğu gibi bütün planlar hükümsüz kalmaya devam etmiştir. Jön Türkler, her şeyi Türkleştirme çabalarıyla ve Hıristiyan halka getirmiş oldukları zorunlu askerlik göreviyle yeni yeni zorluklar eklemiş ve daha fazla şikâyete sebep olmuştur. Makedonya'nın fiziksel konumu, buradaki halkın bu kötü yönetime ve zorbalığa boyun eğmesini imkânsız hale getirmiştir. Macaristan'ın komşuları, Rusya ve diğer Avrupa güçlerinin yardımıyla Türk hâkimiyetinden kurtulup özgürlüklerine kavuşmuş olan Bulgarlar, Sırplar ve aynı soydan Yunanlardır. Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan halkları halihazırda o nefret edilen esaretin altında olan hemşerilerini desteklemiştir.

Anlaşma yükümlülükleri gereğince komşu devletlerin düzeni sağlama ve adil yönetimi garanti altına alma amacıyla yaptıkları müdahale gerekçelendirilecekse, bahsedilenler buna örnek olabilir. Buhran, Makedonya Koçana'da Bulgarların ve Karadağ sınırında Sırpların öldürülmesiyle baş göstermiştir.

1912 yılının başlarında, özellikle Yunanistan'ın vatansever Başbakanı M. Venizelos'un isteğiyle, Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan hükümetleri arasında Makedonya'ya yapılacak silahlı müdahale için müzakereler başlatılmıştır. Tarihte ilk defa bu üç ülke Türk İmparatorluğu'na karşı birleşmiştir. Türkleri bozguna uğratma ve neredeyse Avrupa'da sahip oldukları bütün topraklardan çıkarma gayelerinde başarılı olmalarına rağmen, ilerleyen sayfalarda bu büyük başarının ardından birtakım olumsuz sonuçlarla bu birliğin dağıldığı görülecektir.

18 Mart 1912 gününde, Bulgaristan ve Sırbistan arasında, Türklerle savaşa girmeleri halinde karşılıklı askerî destek sağlanacağına dair bir

anlaşma imzalanmıştır. Ayrıca, Makedonya’nın ele geçirilen kısımları bu iki devletten hangisine yakın olursa onun topraklarına katılacağına ve askerî müdahaleye uğrayacak olan toprakların Rusya’nın tahkimiyle iki ülke arasında paylaştırılacağına dair gizli bir madde bulunmuştur. Bu madde, müdahalenin toprakları ele geçirme maksadının olduğunu göstermiştir. İki ay sonra, Yunanistan ile Bulgaristan arasında, Türklerin saldırısına maruz kalmaları halinde veya Türklerin hakları ihlal etmeleri durumunda birbirlerine yardım gönderecekleri konusunda bağlayıcılığı olan bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmada, savaştan sonra ganimetin nasıl paylaştırılacağına dair bir madde yer almamıştır. Karadağ daha sonra İtilaf Devletleri’ne katılmış ve aslında her zaman Türklere karşı savaşma .isteğinin olduğu anlaşılmıştır

Büyük Güçler bu birliklerin oluştuğunu ve savaşın kaçınılmaz olduğunu öğrendiğinde, fırtınayı dindirmek ve barışı sağlamak için ellerinden geleni yapmıştır. 25 Eylül’de bütün kuvvetler adına Rusya ve Avusturya büyük bir protesto başlatmıştır. Türklerin geriye kalan Hıristiyan vilayetlerinde düzeni sağlamak ve adil yönetimi gerçekleştirmek için önceden düzenledikleri, fakat başarısızlığa uğramış olan Berlin Antlaşması’nı tekrar hayata geçirmeye çabalamışlardır. Berlin Antlaşması’nın yirmi üçüncü maddesine binaen, bu vilayetlerin yönetiminde vaat edilen reformların yerine getirilmesi için ısrarcı olmuşlar; fakat antlaşmayı kapsamındakilerin nazarında hükümsüz kılarak, bu reformların sultanın egemenliğini kısıtlamayacağı veya Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğünü .zedelemeyeceğine dair şart koşmuşlardır

Müttefik Balkan devletleri, 15 Ekim’de vakur bir bildirimle, bu .kuvvetlerin tavsiyelerini uygulamayı reddetmiştir

Balkan devletleri hükümetleri, Türkler tarafından vaat edilen onlarca reformdan sonra, samimi ve bütüncül bir şekilde yürürlüğe konması halinde Osmanlı İmparatorluğu’nun Hıristiyan nüfusunun sefil durumunu gerçekten iyileştirecek olan radikal ve net reformları elde etmeye çalışmamanın .zalimce olduğunu düşünmüştür

Aynı gün, bütün detayları bildirilmiş olan reformların yürürlüğe konması konusunda ısrarcı olan bir ültimatom hazırlayarak Osmanlı .İmparatorluğu’na göndermişlerdir

Osmanlıların bu teklifleri kabul etmesi durumunda, İmparatorluğun vilayetlerinde düzen ve huzur ortamı tekrar sağlanacak ve şimdiye kadar Osmanlıların keyfi ve provokatif tutumlarından mustarip olmuş bölgede Türkler ve Balkan devletleri arasında arzu edilen barış güvence altına .alınacaktır

Uygulanması konusunda ısrarcı olunan reformlar arasında, imparatorluğun vilayetlerinde etnik özerklikten feragat edilmesi yer almıştır. Ültimatom, Osmanlılara gönderilmiş ve Osmanlılar bunu savaş ilanı olarak ele almıştır. İlk eylemleri, önemli bölgelerinde daha ciddi savaşlardan kaçınmak için İtalya ile anlaşma sağlamak olmuştur. 15 Ekim'de, Osmanlıların birliklerini Trablus'tan çekmeyi kabul ettikleri ve böylece bu bölgenin İtalya'nın topraklarına katılmasını tanıdıkları bir barış anlaşması imzalanmıştır. Diğer yandan, İtalya da Ege Denizi'nde işgal ettiği adalardan çekilme konusunda mutabık olmuş; fakat bu mutabakat yerine .getirilmemiştir

Bu esnada, Balkanlar'da düşmanlıklar çoktan başlamıştır. Karadağ, 8 Ekim tarihinde savaş ilan etmiştir. Diğer üç devlet de 18 Ekim tarihinde Karadağ'ı izlemiş ve neredeyse aynı gün hepsi birden Osmanlı İmparatorluğu'nu işgal etmek için ordularını sınırlara göndermiştir. Osmanlıların Hıristiyan vilayetlerinin daha iyi bir şekilde yönetilmesi arzusunun yanı sıra, müttefik devletler açısından şüphesiz gizli bir maksat da bulunmaktadır. Yunanistan, Ege Denizi'nde Girit ve diğer adalara göz koymuş ve sınırlarını ana topraklara kadar genişletmeyi umut etmiştir. Bulgaristan, San Stefano Antlaşması'nda belirtilen büyük Bulgaristan'ı hedeflemiştir. Sırbistan, Stephen Dushan egemenliğinde geniş sınırlarının eski haline dönmesini istemiş ve hem Ege Denizi'ne hem de Adriyatik'e erişmeyi hedeflemiştir. Karadağ, Arnavutluk'un bir kısmını ele geçirmeyi ve Adriyatik'e uzanmayı arzulamıştır. Her bir devlet, zalimce yönetim ile zorbalıktan muzdarip ve yardım bekleyen akraba ırklardan oluşan büyük birer nüfusa sahiptir. Fakat bütün ümitlerini gerçekleştirmeleri veya asıl .sonuca ulaşmaları olanak dışıdır

Müttefik kuvvetin silahlı yedi yüz bin adamı vardır. Osmanlıların ise Avrupa'da dört yüz binden fazla adamı vardır. Fakat Asya'da büyük ordulara sahiptir ve bu orduların toplamı müttefiklerin kuvvetlerinden çok daha fazladır. Avrupa'daki Osmanlı ordularının iyi bir savaş çıkaracağı veya

en azından Asya'daki birliklerinin gelmesi için vakit kazanacağı .beklenmiştir

Yunan ordusu, Almanya'da askerî eğitim almış olan Prens (ve daha sonra Yunanistan Kralı) Konstantin komutası altında kuzey sınırlarını geçmiş ve dört gün içinde, 22 Ekim gününde, Hasan Paşa komutasındaki Türk ordusuyla Sarandoporus'ta karşılaşmıştır. Türkler, güçlü bir konuma sahip olmuştur ve sayı bakımından da Yunan ordusundan biraz azdır. Buna rağmen, Yunan ordusu tarafından bozguna uğratılmış ve ertesi gece geri çekilmeye zorlanmıştır. Bir sonraki gün, Yunanlar tekrar saldırıya geçmiştir. Sarandoporus'ta cesaretleri kırılmış ve uzun süren gece yürüyüşünden bitap düşmüş olan talihsiz Türkler kendilerine hiçbir savunma imkânı bırakmayan bir vadide gafil avlanmıştır. Dehşete düşmüş ve mücadele gücü kırılmış bir vaziyette düşmanlarından kaçmıştır. Mühimmat ve bineklerinin .bir çoğunu da arkalarında bırakmışlardır

Balkan Savaşı'na Katılan Yerel Birlikler

Düştükleri dehşete rağmen, geri çekilmiş olan Türkler yolları üzerindeki bahtsız Hıristiyanlardan intikam almaya vakit bulmuş ve onları acımasızca öldürmüştür. Osmanlı ordusundan geriye kalanlar Karaferye'ye çekilmiş ve burada on dört yeni tabur kendilerine katılmıştır. 28 Ekim'de Yunan ordusu ilerleyişine devam etmiş ve Karaferye'de, güçlü bir konuma sahip olan Osmanlılarla karşılaşmıştır. Savaş çok uzun sürmemiştir. Türkler bir kez daha Yunan silahlarıyla bozguna uğramıştır. Osmanlı askerleri yenik düşmüş bir vaziyette tekrar kaçmıştır. Bu yenilgilerden sonra, Osmanlı ordusundan geriye kalanlar 3 Kasım gününde Selanik'e birkaç mil uzaklıktaki Vardar Nehri'ni geçmiştir. 8 Kasım gününde şehir, ihanet

şüphesi olmadan, Yunanlılara teslim olmuştur. Hasan Paşa ve ordusunun geri kalanı olan yirmi beş bin asker tutsak olarak alınmıştır. Ertesi gün, Trakya'daki esas birliklerinden ayrılmış olan bir Bulgar bölüğü uzun bir yürüyüşten sonra bu önemli şehrin ele geçirilmesinde kendilerine de bir pay çıkarma umuduyla Selanik'e gelmiştir. Kumandanlarının talebi üzerine, Yunanlar iki Bulgar alayının şehre girmesine izin vermiştir. Bu kısıtlamaya rağmen, bölgeye on alay gönderilmiş ve bu da başka bir huzursuzluğa .neden olmuştur

Yunanlılar bu büyük ve beklenmedik başarıları yakalarken Sırplar da kuzeyden ilerleyeme devam etmiştir. Zeki Paşa komutasındaki yüz bin kişiden oluşan bir Türk ordusu Sırplarla karşılaşmak için Vardar Ovası'nı geçmiştir. Sayı bakımından eşit olan iki ordu, Yunanlıların Sarandoporus'taki zaferinin ertesi günü, 23 Ekim tarihinde, Kumanova'da karşılaşmıştır. Türkler, makineli tüfek, uçak ve telsiz gibi bütün modern savaş ekipmanlarıyla desteklenmesine rağmen bunları kullanacak yetenekte bir birliğe sahip değildir. Mühimmatları, Alman çalışmasının en iyi sonucudur ve Sırpların cephanesine oranla sayı bakımından üstündür. Fakat Sırpların kullandığı Fransız silahları ise çok daha iyi performansa sahiptir. En kötüsü ise Türklerin levazım hizmetlerinin ilkel bir niteliğe sahip olmasıdır. Askerlerinin, yolları üzerindeki köylülerden aldıklarıyla beslendikleri ve dolayısıyla askerlerin yetersiz beslenmesiyle sonuçlanan bir yöntem izlemişlerdir. Hava oldukça soğuktur ve askerlerin yalnızca yazlık kıyafetleri vardır. Askerlerin en iyisi bile boş bir mide ve ince kıyafetlerle savaşacak durumda değildir. Nihayetinde, bu büyük savaştaki gayretli direnişe rağmen, Türk safları Sırpların olağanüstü piyade sınıfı tarafından delinmiştir. Bu da Türklerin tarumar edilmesi ve süratle geri çekilmesiyle sonlanmıştır. Türk ordusu, yüz yirmi silahtan oluşan bütün cephanesini kaybetmiştir. Yüz bin askerin içinden yalnızca kırk bini hayatta kalmıştır. Sırbistan'ın eski başkenti olan Üsküp Sırplar tarafından ele geçirilmiştir. Başka bir Sırp birliği ise Adriyatik'e uzanmış ve Dıraç'ı ele .geçirmiştir

Kumanova'daki şiddetli ve belirleyici bir role sahip olan bu savaştan sonra, Türk ordusundan geriye kalanlar Vardar Ovası'ndan Veles'e çekilmiş ve buradan, şehri Yunanlılardan kurtarma şansları varken Selanik'e gitmek yerine batıya Manastır yolundaki Prilip'e gitmiştir. Kısa bir süre sonra

Sırplar, Türk ordusunu takip etmiş ve Türklerin oldukça güçlü bir mevkide oldukları bir noktada Prilip'te tekrar karşılarına çıkmıştır. Prilip zor .kullanarak alınmış ve bu da Sırp piyadelerinin gücünün bir delili olmuştur

Daha sonra Türkler Manastır'a çekilmiş ve burada kendilerine destek bulmuştur. 17 ve 18 Kasım tarihlerinde Manastır, Türklerin on bin aserinin tutsak olarak alınarak tekrar bozguna uğratıldığı büyük bir savaşa sahne olmuştur. Türk ordusundan geriye kalanlar Arnavutluk'a çekilmiş ve Sırplar da Türklerin peşine düşmekte geç kalmıştır. Bir sonraki bahar mevsiminde, Türk ordusu Adriyatik üzerinden deniz yoluyla İstanbul'a ulaşmıştır. Sırplar, bundan daha fazla zafer kazandıkları bir sefer yaşamamıştır. Zeki .Paşa'nın ordusu tamamen yok edilmiştir

Makedonya'da bu önemli olaylar yaşanırken Bulgarlar da doğuda aynı başarıları göstermiştir. Bulgarlar, 18 Ekim tarihinde büyük bir orduyla Trakya'yı işgal etmiş ve 22 Ekim günü Kırklareli'nde Türk ordusuyla karşılaşarak iki günlük bir muharebe sonucunda Türkleri bozguna uğratmıştır. 28 Ekim'de, Lüleburgaz'dan Vize'ye kadar saf tutmuş olan Nazım Paşa komutasındaki ana orduyla savaşmıştır. Türkler kararlılıkla direnmiş fakat Bulgarların kırk sekiz saat boyunca sürdürdükleri şiddetli saldırılar sonucunda direnmeyi bırakmış ve büyük bir düzensizlik içinde kendilerini İstanbul'u Karadeniz ile Marmara arasındaki on dokuz millik mesafeyi, takviye hattıyla koruyan Çatalca sınırının gerisinde bulana dek kaçmıştır. Trakya'ya ilerleyişleri sırasında gayrinizami Bulgar vatandaşları tarafından desteklenen Bulgar askerleri, Türklerin geçmişte yaptıkları tüm .zalimliklere rakip olacak derecede korkunç işkenceler gerçekleştirmiştir

Kasım günü, Bulgarlar büyük bir gayretle Çatalca'ya saldırmış; fakat 17 Türkler bölgeye Asya'dan yeni birlikler göndermiştir. Saflar Alman silahlarıyla başarılı bir şekilde savunulmuş ve art arda gelen birçok saldırı .püskürtülmüştür

Aralık günü, Büyük Güçlerin isteği üzerine Osmanlılarla Bulgarlar 3 arasında ateşkes imzalanmıştır. Fakat Yunanistan ve Karadağ ile savaş devam etmiştir. Söz konusu seferlerin sonunda Türkler her savaşta Yunanlar, Sırplar, Makedonlar ve Karadağlar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Türkler, Makedonya ile neredeyse Trakya ve Epirus'un tamamından çıkarılmıştır. Fakat Edirne, Yanya ve Üsküdar hâlâ Türklerin elindedir. Türk askerleri ancak bu şehirlerin veya Çatalca saflarının

savunmasında o zamana dek kendilerini meşhur kılan özellikleri olan sebat ve cesareti göstermiştir. Fakat savaş meydanlarında düşmanla .karşılaştıklarında her zaman bozguna uğratılmışlardır

Türk ordusunun bu çöküşünün bir şahidi olan Mr. Crawford Price orduyla :ilgili şunları kaleme almıştır

> Kahramanlık hikâyelerinin askerî tarihin en heyecanlı sayfalarını dolduran bu savaşçı milletin, düne kadar kendi çıkarlarını ilgilendiren sorular tartışıldığı ve uygulandığı zaman seslerini yükseltmeye cesaret edemeyen hakir Sırp ve Yunanların saldırılarından yenik düşmüş bir ayaktakımına dönüşmüş olması akıl almaz bir durumdur. Yunanlar 1897'nin lekelerini başarılı bir şekilde silmiştir. Örgütlenme, yöntem ve hatta kişisel cesaret açısından Türklere üstün gelmişlerdir... Osmanlı askerlerinin cesaretsizliğine çok fazla değinmek istemiyorum. Yenilgiden sonra Türk birliklerinin yaşadığı acı moral bozukluğunu tarif edecek kelime bulamıyorum.[33]

.The Balkan Cockpit, G.M. Crawford Price, s. 102 33

> Osmanlı ordularındaki söz konusu cesaretsizliğin ana sebepleri arasında askerlerin karnının doyurulması için gerekli hazırlıkların yapılmaması yer almıştır. Birliklerin üç veya dört gün aç bırakılması bir kuraldır. Diğer bir sebep ise Avrupa'da gerçekleştirilen seferde bulunan Osmanlı ordularının bünyelerinde çok fazla ilk defa mecburi askerlik görevlerini yapan yerli Hıristiyanlara yer vermiş olmasıdır. Bu askerler, düşmandan yana olmuş ve Türk safları kırıldığında çil yavrusu gibi kaçışarak düşmana yardımcı olmuşlardır. Hayatta kalan askerler de .evlerine kaçmıştır

Ateşkesin tamamlanmasından sonra, 1912-1913 kışı barış için Londra'da gerçekleştirilen konferanstaki beyhude müzakerelerle geçmiştir. Başarısızlığın esas sebebi Edirne olmuştur. Kalıcı barış şartı olarak Bulgarlar Edirne'nin kendilerine bırakılmasını istemiştir. Osmanlılar başlangıçta bu şartı gerçekleştirmeye niyetsiz değildir. Fakat İstanbul'da askerî bir isyan patlak vermiştir. Ordunun içinden Enver Paşa başkanlığındaki temsilciler heyeti Edirne'nin teslim edilmesine karşı çıkma hedefiyle sorunun müzakere edildiği Bakanlar Meclisi'ne girmek istemiştir. Harbiye Nâzırı Nazım Paşa ve yaverleri bu baskına karşı koyarken öldürülmüştür. Bunun üzerine sadrazam görevinden ayrılmıştır. Sadrazamlığa, ilk hareketlerinde Jön Türklere sadık olan Mahmud Şevket getirilmiştir. Mahmud Şevket, Edirne'nin Bulgarlara bırakılmasını .reddetmiştir. Böylelikle, Londra'daki müzakereler sonlandırılmıştır

Ocak 1913 günü Bulgarlar ateşkesin sona erdirildiğini duyurmuş; fakat 4 daha sonra savaş tekrar başlamıştır. 4 Şubat gününde, elli bin Sırp askeri tarafından desteklenen Bulgar ordusu Edirne'ye saldırmıştır. Aynı gün, Bolayır yakınlarında Türklerle Bulgarlar arasında bir savaş yaşanmış, Türkler bozguna uğratılmış ve Bulgarlar Çanakkale'nin egemenliğini alma tehdidiyle bu önemli kaleyi ele geçirmiştir. Ayrıca, Yunanlar da tekrar savaş ilan etmiştir. 6 Mart tarihinde Epirus'a ordu göndermiş, otuz üç bin Türk'ü tutsak alıp büyük miktarlarda silah ve mühimmatı ele geçirerek Yanya'yı ele geçirmiştir. Mart'ın 10'unda ise Yunan donanması Samos Adası'nı ele .geçirmiştir

Mahmud Şevket Paşa

Mart tarihinde Bulgarlar Edirne'yi ve yirmi bin askerden oluşan 28 Osmanlı karargahını ele geçirmiş ve 21 Nisan'da Karadağlar kendi ülkelerinin başkenti ilan ettikleri Üsküdar'ı ele geçirmiştir. Bu büyük kayıplardan sonra Osmanlılar anlaşma sağlamak istemiş ve hatta Edirne ile Trakya'nın neredeyse tamamını teslim etmeyi kabul etmiştir. Büyük Güçler'in arabulucusunu şehre davet etmiş ve müttefik devletler de bunu kabul etmiştir. Londra'da, Trakya'nın Ege Denizi'nde Enez'in güneyinden Çatalca'nın birkaç mil kuzeyinde Karadeniz'de Media bölgesine kadar küçük bir bölümü dışında Osmanlıların Avrupa'daki bütün topraklarından

feragat etmeleri şartıyla ikinci bir konferans düzenlenmiştir. Girit Yunanistan'a bırakılacak ve Ege Denizi'ndeki Osmanlı hakimiyetinde bulunan adalar -bu adaların bazıları Osmanlıların kendilerini koruması açısından önem teşkil etmektedir- Büyük Güçler'in kararı doğrultusunda teslim edilecektir. Bu şartlara göre, Osmanlılarla Büyük Güçler arasında bir anlaşma sağlanmıştır. Fakat zafer kazanmış olan Balkan devletleri arasında feragat edilen bölgelerin nasıl paylaştırılacağı hususu da oldukça zordur. Balkanlar'da güç dengelerindeki olması muhtemel önemli değişiklikleri göz önüne alarak, Romanya'nın anlaşma sahnesine çıkması ve toprakları için .telafi talebinde bulunmasıyla şartlar daha da zorlaşmıştır

Ortak düşmanları Osmanlılara karşı müttefik olan dört devlet ganimetin paylaştırılması konusunda birbirini kıskanmaya başlamıştır. Zeki Paşa komutasındaki Türk ordusuna karşı kazanılan sonuca ordusunun gayretiyle katkı sağlamış olan Sırbistan, savaştan önce 1912 yılında Bulgarlarla yaptığı anlaşmada razı olduğu Makedonya'nın küçük bir bölümüyle yetinmekten vazgeçmiştir. Büyük Güçler'in, Arnavutluk'un bağımsız bir devlet olması yönündeki kararı Sırbistan'ın Adriyatik'e ulaşma ümitlerini elinden almıştır. Edirne dahil Trakya'nın Bulgarlar tarafından alınması Balkanlar'daki güç dengelerini Sırbistan'ın aleyhine değiştirmiş ve Sırpların Makedonya'dan daha büyük bir pay alma isteklerini haklı kılmıştır. Bu vilayetin neredeyse yarısı hâlihazırda işgal altındadır. Bulgarlar da San Stefan Antlaşması'ndaki Büyük Bulgaristan'ı hayata geçirmek için aynı şekilde azimlidir ve ayrıca bunu gerçekleştirmek için geçmiş tarihine başvurma hakkı vardır. Bulgaristan, Selanik'i ele geçirme konusunda kararlı olmuş ve Yunanistan'ı çekememeye başlamıştır. Yunanlar Selanik'i ve Makedonya'nın güney kısmını ele geçirmiştir. Bu bölgelerin egemenliğini silah gücüyle almış ve teslim etmeme konusunda azimli olmuştur. Böylece, Londra'da anlaşmaya varılamamıştır. Rusya, beyhude, bu farklılıkları gidermek için elinden geleni yapmıştır. Hakem görevi üstlenmeyi önermiş ve sorunların çözümü için Petrograd'a (St. .Petersburg) temsilci göndermeleri adına Balkan devletlerini davet etmiştir

Bulgar hükümetinin diğer Balkan devletleri ile uzlaşma sağlama niyetinin olmadığı aşikârdır. Bulgar bakanlar arasındaki savaş yanlısı üyeler barış yanlılarına ağır basmıştır. Savaşı fitilleyen kararları almış fakat daha sonra barış yanlısı olmuş olan güçlü Başkan M. Gueshoff görevinden çekilmeye zorlanmıştır. Vicdansız ve hırslı bir entrikacı olan Kral Ferdinand savaş

yanlılarını desteklemiş ve kendi devletinin başına açtığı talihsizliklerle dolu ihanet planlarını gerçekleştiren kişi olmuştur. Rusya'nın, Bulgarların güç kullanılması durumunda Bulgaristan'ın Romanya ordusuyla karşı karşıya geleceği ve Osmanlıların da Bulgarlara karşı savaşa destek çıkacağı yönündeki uyarılarına rağmen Kral Ferdinand ve hükümeti eski müttefiklerine karşı savaş ilan etmeye karar vermiştir. Bulgarlar, ordularından ölçüsüz ve kibirli bir şekilde gurur duymuş ve Yunanistan ile .Sırbistan ordularını küçümsemiştir

Haziran 1913 gecesi, Makedonya'daki Bulgar orduları savaş ilanında 29 bulunmaksızın Yunan ve Sırp mevzilerine ani ve nedensiz bir saldırı düzenlemiştir. Bu hain eylem, ertesi gün yüz bin kişilik bir Bulgar ordusunun kendilerine yakın bir mevkide konuşlanmış olan Sırp ordusunun sağ kanadında üstünlük sağlamasıyla devam etmiştir. An itibariyle, Bulgarlar açısından başarının sağlandığı zannedilmiş ve Sırplar geri çekilmeye zorlanmıştır. Ancak 1 Temmuz günü, Karadağlar tarafından desteklenen Sırplar kendilerine karşı savaşan Bulgarlarla aynı sayıya ulaşmış ve karşı saldırı gerçekleştirmiştir. Sırplar 2 Temmuz'da Bragalbabza Nehri kıyısında Bulgarlara saldırmış, onları bozguna uğratmış ve silahlarının çoğunu ele geçirmiştir. 4 Temmuz gününde de sonucu aynı olan bir savaş meydana gelmiştir. Temmuz ayının sekizinde İştip kuşatılmış ve bunun üzerine Bulgarlar kendi sınırlarının gerisine çekilmek zorunda .bırakılmıştır

Bu esnada, Bulgarların sol kanadına bir günlük mesafede Selanik'te toplanmış olan Yunan ordusu Bulgarlara saldırmıştır. Yaklaşık yetmişer bin askerden oluşan bu iki ordu sayı bakımından birbirine eşittir. Ordular, Vardar ve Struma Nehirleri arasında, Selanik'e bir günlük mesafede bulunan Kılıç'ta karşılaşmıştır. Yunanlar, düşmanlarını ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Bu savaşı, bir kaç gün sonra Doyran ve Strumnitza'daki zaferler takip etmiştir. Bulgarlar girdikleri savaşlarda yenilgiye uğradıktan .sonra on beş gün içinde kendi sınırlarına dönmüştür

Rus hükümetinin tahmin ve uyarıları da böylelikle haklı çıkmıştır. Bulgarların diğer Balkan devletleri ile savaş içinde olduğunu öğrenen Romanya, Londra Konferansı'nda kendilerine verilen toprakların- yani Silistre Kalesi ile Tuna'daki bir miktar toprak parçası- az olduğunu bildirmiştir. Dobruca'da kendilerine daha fazla toprak verilmesini talep etmiştir. Romanya, bu taleplerini desteklemek adına 10 Temmuz gününde

Tuna Nehri kıyısına bir ordu göndermiştir. Bu ordu, herhangi bir karşı koymayla karşılaşmaksızın Sofya’ya kadar ilerlemiştir. Ayrıca, Türkler de son zamanlarda kaybettikleri toprakları almak için bu kargaşa ortamını fırsat bilmiştir. Osmanlılar, yalnızca birkaç hafta önce imzalanmış olan Londra anlaşmasını feshetmeye karar vermiştir. 15 Temmuz’da Enver Paşa komutasındaki bir orduyu Edirne’yi geri alması için Trakya’ya göndermiştir. Bulgarların, Yunan ve Sırp ordularına karşı birliklerini güçlendirmek amacıyla neredeyse askerlerinin tamamını geri çektikleri Edirne’yi almak Osmanlılar için zor olmamıştır. Ayrıca, Dimetoka ve .Kırklareli bölgelerini de tekrar kuşatmıştır

Bulgarlar kendilerini çok tehlikeli bir durum içinde bulmuştur. Orduları, bütün kanatlarda bozguna uğratılmış ve geri çekilmiştir. Etrafları işgalci kuvvetlerce sarılmıştır. Anlaşma sağlamak zorunda kalmışlardır. 31 Temmuz’da, ateşkes anlaşması yapılmış ve Büyük Güçler’in temsilcileri olmaksızın, Balkan devletlerinin temsilcileri arasında Bükreş’te düzenlenmek üzere konferans yapılacağı kararlaştırılmıştır. Konferansta, Bulgarlar kendi kazdıkları kuyuya düşmüştür. Bulgaristan, mücbir sebeplerle, yalnızca büyük projelerinden vazgeçmeye değil aynı zamanda rakiplerine toprak vermeye zorlanmıştır. Bulgarlar, Londra Konferansı’nda anlaşma sağlamış veya daha sonra Rusların tahkimine uymuş olsalardı şüphesiz Makedonya’dan büyük bir pay edinmiş olacaklardı. Edirne ve Dimetoka ile birlikte Trakya’nın büyük bir bölümünü ellerinde tutmaya devam edebilecek ve rakiplerine verecekleri yegâne topraklar Silistre ve Tuna’daki küçük birer toprak parçası olacaktı. Fakat şimdi Makedonya’nın tamamını Yunanistan ile Sırbistan arasında paylaştırmaya zorlanmıştır. Dobruca’nın bir kısmını Romanya’ya ve Edirne dahil Trakya’da aldıkları yerleri Osmanlılara vermek zorunda kalmıştır. Savaşlarla harcadıkları olağanüstü çabanın karşılığında ellerinde yalnızca Trakya’da Ege Denizi’ne küçük bir sınırı olan fakat herhangi bir önemli limana sahip olmayan bir bölge kalmıştır. Tarihte, Bulgarlarınki gibi bir hainlik ve aşırı kibrin böyle .vahim sonuçlara yol açtığı bir vaka daha yaşanmamıştır

İki yıl süren savaş sonunda Yunanistan Osmanlı İmparatorluğu’ndan daha büyük bir pay almıştır. 44 bin küsur metrekare alan ve 1.697.000 nüfus ile Macaristan’ın yarısından fazlasını ele geçirmiştir. Ayrıca, Girit, Samos (Sisam) ve Ege Denizi’ndeki diğer adaların alımını garantilemiştir. Böylece,

Yunanistan’ın toprakları ve nüfusu iki katına çıkmıştır. Sırbistan 38 bin küsur metrekare alan ile 1.656.00 kişilik bir nüfusa, Bulgaristan ise yalnızca 2 bin küsur metrekarelik bir toprağa ve 125.000 kişilik bir nüfusa sahip olmuştur. Romanya 6 bin küsur metrekarelik toprakla 286.000 kişilik nüfusa, Karadağ 5 bin küsur metrekarelik toprak ile 251.000 kişilik nüfusa sahip olmuş ve Türkler 4.239.000 kişinin yaşadığı 139 bin küsur metrekarelik bir toprak parçasını kaybetmiştir. Edirne, Dimetoka ve Kırklareli’nin geri alınması Osmanlılar için büyük bir başarı olmuştur. Bu durum, Jön Türkler ve daha sonradan Savaş Bakanı ilan edilen Enver .Paşa’nın itibarını yüceltmiştir

Alman imparatoru, Osmanlıların Edirne’yi geri alması üzerine padişaha ve başarılarından dolayı Romanya kralına tebriklerini iletmiştir. Ayrıca, Selanik’te suikasta uğrayan babası Kral George’un ölümü üzerine tahta çıkan kayınbiraderi Yunan Kralı Konstantin’e Alman ordusunun feldmareşallik rütbesini vermiştir. Kral, Berlin’de, Alman generallerinden oluşan büyük bir topluluk karşısında bu rütbeyi almıştır. Burada yaptığı konuşmada, başarısının sebebini ilk olarak ordusunun cesaretine ve ikinci olarak da kendisi ve birçok askerinin Berlin’deki askerî okullarda aldıkları eğitime bağlamıştır. 1914 yılında Avrupa’da patlak veren büyük savaşa kadar, Almanya’nın Yakın Doğu’da ve özellikle de Türkiye üzerindeki etkisi artarak sürmeye devam etmiştir. Artık Osmanlı meclislerinde nüfuza sahip olan Enver Paşa, Almanya’nın sadık bir uşağı olmuş ve Jön Türklerin Turancılık anlayışları Prusyalı militaristlerin 1914 yılında başlayan büyük felakete doğru adım adım büyüyen Pan-Germenizm politikasına örnek .teşkil etmiştir

XXIII : TÜRK-ALMAN İTTİFAKININ ORTAYA ÇIKIŞI

Almanya'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nu Birinci Dünya Savaşı'nda yanına çekmesini sağlayan egemenliği, otuz yıl boyunca Yakın Doğu ve özellikle İstanbul'da askıya alınmış olan diplomatik, askerî ve ekonomik .çabaların bir sonucudur

II. Wilhelm'in Alman İmparatorluğu'nu kuran eski şansölyeyi yerinden etmesinden on yıl önce Bismarck, Sultan Abdülhamid'in davetine icabet etmek için General von der Goltz komutası altındaki askerî birliği Osmanlı topraklarına göndererek bu topraklara duyulan ilginin ilk işaretini vermiştir. Mr. Gladstone'un 1880 yılında tekrar güce kavuşmasının ardından gerçekleşen Büyük Britanya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki uzaklaşma, Almanya'ya, Osmanlıların dostu olarak İngiltere'nin yerini doldurduğu ve aksi takdirde Osmanlılar üzerinde asla sahip olamayacağı nüfuzu garantileyen, Bismarck'ın da kendi çıkarına kullandığı, bir fırsat sunmuştur. Fakat Bismarck, saldırganca eylemlere girişme arzusunda olmadan bu yeni başlangıca doğru yönelmiştir. İngiltere ile Rusya'yı savaşın eşiğine getiren Doğu Sorunu'nun yeniden baş göstermesi, 1870 yılındaki Fransa-Prusya Savaşı'ndan beri Bismarck'ın bütün gayretiyle sürdürmeye çalıştığı barış konvansiyonunu tehdit etmiştir. Bismarck,

Almanya'nın gücünün sınırlarını anlamış ve İstanbul hakkında düşündükleri uluslararası alanda yaşanılan birçok usta manevradan biri olmuş; manevrasıyla, silahlanmaya gerek kalmaksızın Avrupa'da üç başarılı savaş sayesinde kazandığı hâkimiyeti sürdürmeyi ümit etmiştir. Rus-Türk Savaşı ve 1878 Berlin Kongresi'nden sonra Bismarck'ın en çok korktuğu şey, iki büyük imparatorluk arasında istemeyerek de olsa taraf tutmaya zorlanacağı fakat Rusya ile yaptığı gizli bir "garanti" anlaşmasıyla 1879 Avusturya-Almanya ittifakından dolayı St. Petersburg'da baş gösteren kuşkuları yatıştırmaya çalışarak her iki imparatorluğun dostluğunu da korumak için çabaladığı Rusya ile Avusturya-Macaristan arasındaki bir çatışmadır. 1890 yılında Bismarck'ın tahttan inişine kadar, Alman diplomasisinin İstanbul üzerindeki büyüyen etkisi Türkiye lehine olacak şekilde derecelendirilmiştir; bunun bir örneği olarak Bulgar Prensi Alexander'ın Rusya ile Güneydoğu Avrupa'da Avsuturya-Macaristan arasındaki tehlikeli düşmanlığı zayıflatma amacıyla Doğu Rumeli birliğini eyalet ile birleştirmeye çalışması verilebilir. Diğer taraftan, II. Wilhelm tahta çıktığında, Almanya için yeni bir fikir olmasa da General von der Goltz'un raporlarıyla tazelenen, Almanya'nın topraklarını genişletmesi için dünyada sahipsiz Türk İmparatorluğu'ndan daha büyük veya daha gelecek vaat eden bir yer olmadığı fikrine kapılmış durumdadır. Dış politika açısından eski şansölye ile yeni imparator arasındaki ilk büyük fark, II. Wilhelm'in tahta çıkışının ertesi yılında Osmanlı sultanına yapmış olduğu devlet ziyaretiyle ortaya çıkmıştır. Bismarck, Almanya'nın Türkiye ile olan ilişkilerindeki artmakta olan yakınlığa önem vermenin yersiz olduğunu düşünmüştür. Bismarck, Almanya'nın 'dünyanın hâkimiyetini' ele geçirmede Türkiye'nin 'köprü' görevinde olduğunu nasıl olur da fark edemediğine dair soruya şu şekilde cevap vermiştir: *"Dünya hâkimiyeti, politik sözlüğümde yer almayan bir terimdir."* II. Wilhelm, buna rağmen, amacına sadık kalmış ve Türkiye'nin Alman İmparatorluğu'nun çıkarları için var olduğuna dair .inanışı kuvvetlenerek İstanbul'dan dönmüştür

Takip eden yıllar, Almanya'nın ekonomik ve siyasî açıdan Türkler üzerinde hararetli bir etkisinin olduğu bir dönemdir. İlk olarak bir İngiliz şirketine tanınmış olan Boğazlardan Marmara Denizi'nin Asya kıyısına kadar demiryolu hattı yapma hakkı, 1888 yılında Alman Bankası'na tanınmıştır. Berlin'de B.B.B. (Berlin-Bizans-Bağdat) olarak bilinen Bağdat

Demiryolu Şirketi'nin ana kuruluşu olan Alman Anadolu Demiryolları Şirketi bünyesinde, Anadolu'da ana hat haline gelmiş olan Ankara'ya ilerleme hakkı tanınmıştır. "Kuvvetli bir devletin güçsüz bir devleti silah kullanmadan nüfuzu altına alması" ilkesi her yönden uygulanmıştır. Osmanlılar tarafından finanse edilen Alman gemicilik şirketleri yalnızca Akdeniz'de değil Karadeniz'de de faal bir duruma gelmiştir. Deutsche Levant Linie bu amaçla oluşturulmuştur. Hamburg-Amerika ise İran Körfezi'nde dahi Alman bayrağı açmıştır. Alman bir kablo şirketi, Almanya ile Türkiye arasındaki iletişimi İngiliz kablolarından bağımsız hale getirmek için Karadeniz'deki Romanya limanı olan Köstence'den İstanbul'a kadar kablo döşemiş ve Anadolu ile Mezopotamya'ya da önemli açılımlar gerçekleştirme vaadinde bulunmuştur. Almanlar, Türkiye'de kablosuz tesisatları döşeyen ilk ülkedir. Alman ticareti de silah ticaretiyle birlikte hızla gelişmiştir. Türk ordusu yalnızca Alman askerleriyle yeniden düzenlenmemiş, ayrıca Alman imalatçıların silahlarını da kullanmıştır. Alman okulları, Alman bilimsel çalışmaları ve hatta Alman din kurumları, Alman dili ve kültürünü yaygınlaştırmak amacıyla teşvik edilmiş Kızıl Sultan'ın desteğiyle II. Wilhelm Haçlılar olarak Kudüs'e girmiş ve üstünde kendisinin ve Mesih'in yüzlerinin bulunduğu dinî bir düşkünlerevi ile kilisenin temelini atmıştır. 1897 yılında Yunanistan tek başına Türklere karşı savaş açtığında, kız kardeşi Yunanistan prensesi olan Alman imparatoru, ordusunun Hıristiyan güçlerine karşı verdiği zafer için Abdülhamid'i kutlayan tek hükümdar olmuştur. II. Wilhelm, Avrupa'da yaşanabilecek büyük bir savaş durumunda Osmanlıları potansiyel ve işe .yarayacak bir Alman birliği olarak ele almayı öğrenmiştir

Almanların çıkarlarının ayrıcalıklı olarak ele alınmasının karşılığında II. Wilhelm, Türk İmparatorluğu sınırları içinde ve dışında Abdülhamid ilkelerinin en kötülerini onamaya ve hatta gizli veya açıktan teşvik etmeye karar vermiştir. Alman diplomasisi, "Avrupa Topluluğu"nun Türklerin kötü yönetiminin daha da şiddetlenmesiyle Hıristiyan halkların umutsuzluğa sürüklendikleri vilayetlere, yalnızca vaat edilen ve sürekli olarak es geçilen reformları uygulamak adına gerçekleştirdikleri istikrarsız teşebbüslerini sekteye uğratmaya yardımcı olmuş, ayrıca Osmanlı Saltanatı'nın eski gücünü kaybetmesi üzerine, bütün İslam dünyası üzerinde Halifelik nüfuzunu kullanacağı manevî yetkisiyle Abdülhamid'in yaratıcı aklının bir eseri olan İslamcılık akımını desteklemiştir. Halifelik, Kahire'de bulunan Abbasî halifelerinin soyundan gelenlerin haklarının ellerinden alınması ve İslam dünyasının en kutsal iki şehri olan Mekke ve Medine'nin topraklara katılmasıyla Selim'e geçmiştir. Fakat Şii mezhebinden olan Müslümanlar bu değişikliği tanımamış ve hatta birçok Sünni okulu bunun geçerliliğini sorgulamıştır. Avrupalı güçler arasında yalnızca Almanya Halifeliği tanımış ve Prens Bülow'un da belirttiği üzere, Almanya, İslamcılığın, kendi koloni ve sömürgelerinde büyük Müslüman topluluklara sahip olan Avrupalı güçlere utanç kaynağı olurken Almanya'nın bünyesinde çok fazla Müslüman olmadığı için fitillediği ateşin patlamasından korkacak bir durumu olmadığından Halifeliğe karşı çıkmamıştır. Dolayısıyla II. Wilhelm 1898 yılında ne İstanbul'a ikinci bir ziyarette bulunmaktan ve Abdülhamid'in elini sıkmaktan çekinmiş ne de Şam'da gerçekleştirdiği hararetli konuşmasında *"Padişah Hazretleri ve onu halifeleri olarak gören 300.000.000 Müslüman"* için değişmez dostluğunu açıkça belirterek İslamcılık hareketini desteklemeye çekinmiştir. 1774 yılında I. Abdülhamid'in Halifeliği resmen Küçük Kaynarca Antlaşması'na eklemiş olmasının ardından Halifelik ilk defa bir Avrupa gücü tarafından tanınmıştır. On dokuzuncu yüzyılda ise sultanlar bütün uluslararası belgelerde "Osmanlı İmparatoru" unvanından ziyade bu "Doğu'nun Sultanı" unvanını kullanmayı tercih etmiştir.

Almanya'nın nüfuzu, II. Wilhelm'in Abdülhamid ile kurmuş olduğu yakın ilişkiden dolayı Jön Türklerin gözünden düştüğü için 1908 yılında baş

gösteren İstanbul ihtilali Almanya’nın Osmanlılar üzerindeki etkisinin azalması konusunda tehdit oluşturmuştur. Bosna-Hersek’in bir anda Habsburg Monarşisi’nin topraklarına eklenmesi ve isyandan birkaç ay sonra Bulgarların bağımsızlıklarını ilan etmesi de aynı şekilde Almanya’nın siyasî dostluğuna duyulan güveni sarsmıştır. Fakat Alman egemenliği geçici bir süreliğine sarsılmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti iç politikada Abdülhamid yöntemlerine ani bir dönüş gerçekleştirince Abdülhamid gibi bu Cemiyet de Almanların desteğini istemeye ve Abdülhamid’in vermiş olduğu ödünlerle bu desteği almaya itilmiştir. Dahası, Abdülhamid’in barışçı tutumunu etkileyememiş olan Prusya militarizmi Cemiyet’te baskın bir hale gelen askerî güç oluşturmuştur. İhtilalda mühim görevler almış olan askerler, esasında Almanya’da yetişmemelerine rağmen, Alman himayesi altında askerî eğitim almışlardır. Din hususunu çok fazla ön plana almamış olan Jön Türkler başlarda İslamcılık anlayışını benimsememiştir. İslamcılık anlayışının üstünde olmasa da bu anlayışla birlikte kendi Milliyetçilik veya Turancılık anlayışlarını oluşturmuşlardır. Jön Türklerin bu akımı, Prusya’nın Pan-Germenizm anlayışına model olmuş ve tıpkı Turancılık akımı gibi yaygınlaştırılmasında kılıçlara güvenilmiştir. Turancılık anlayışının hedefi, yalnızca, Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan Türk olmayan halkların Türklerin boyunduruğu altına alınmasını değil, aynı zamanda, Türklerle ırk, dil veya tarihi açıdan herhangi bir bağlantısı bulunan Osmanlı İmparatorluğu dışındaki milletlerin ve ülkelerin de Osmanlı egemenliğine alınmasını içermektedir. Herhangi bir bağlantının bulunamadığı koşullarda ise bu bağlantıyı İslamcılık kurmuştur. Bu şekilde, İstanbul ve Berlin arasında yeni ve kuvvetli bir bağ kurulmuştur. İstanbul’da yaşayan ve zamanının Alman diplomatları arasındaki en kabiliyetlisi olan Alman Elçi Baron Mareşal von Bieberstein, hâlâ Almanya’nın müttefiki olan İtalya 1911 yılında sudan bir sebepten dolayı Türklere ani bir saldırıda bulunduğunda ve Osmanlıların Afrika’daki son toprağı olan Trablus’u işgal ettiğinde aşılması güç bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır. İtalya ile yaşanan savaştan hemen sonra Birinci Balkan Savaşı baş göstermiş ve 1912-1913 kışında Türklerin başına gelen felaketler Almanya’nın siyasî umutları ile birlikte ordularının düzenini ve silahlarını .Almanlara bırakmış olan Jön Türklerin askerî umutlarını suya düşürmüştür

Sarıkamış Cephesi

Alman diplomasisi ise Osmanlı'yı yıkımdan kurtarmak için 1913 Londra Konferansı'nda Britanya Hükümeti'ni barış ortamının sağlanması için yönlendirmiş ve İkinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'ın bozguna uğraması Berlin ve Viyana için başka bir hayal kırıklığı yaratmasına rağmen, Sırbistan'ın güç kazanması Alman Drang nach Osten[34] ilkesinin önünde yeni ve zorlu bir engel oluşturduğu için, İmparator Wilhelm, Osmanlıların Bükreş Barış Antlaşması'nda Edirne'yi geri almış olmalarından ötürü sultanı tebrik etmiştir. Sırp, Yunan ve hatta Romanya orduları tarafından bastırılmış olan Bulgaristan'ın Edirne'yi elinde tutacak ümidi kalmadığı için bu şehrin Osmanlılar tarafından geri alınması Türk ordusunun başarını göstermemektedir; fakat İstanbul'da egemen hale gelen Enver Paşa'nın harbiye nâzırı olarak gerçek bir diktatöre dönüşmeden evvel saygınlığını artırmıştır. Berlin'de Türk Askerî Ataşeliği'ne getirildiği zamandan itibaren, Enver Paşa, tamamen Almanların tarafını tutmuş ve Alman ordularının yenilmezliğine dair sarsılmaz bir inancı benimsemiştir. 1913 yılının sonunda, İmparator Wilhelm tarafından özellikle seçilmiş olan General Liman von Sanders oldukça büyük bir ordunun başında İstanbul'a gitmiş ve tarihte ilk defa Türk orduları üzerinde tam yetkiye sahip olmuştur. 1914 yılının başlarından itibaren Alman askerleri ve mühimmatları Türk topraklarına doluşmuş ve Enver Paşa ile Alman hükümdarlarının fitilini ateşlemek üzere olduğu dünya savaşıyla ilgili hükümetinin görüşlerini tamamen benimsemiş bir vaziyette temmuz ayının ortalarında İstanbul'a

dönen Alman Elçi Herr von Wangenheim arasında mutlak bir müttefiklik .için müzakereler gerçekleştirilmiştir

(.Doğuya Doğru. (çev 34

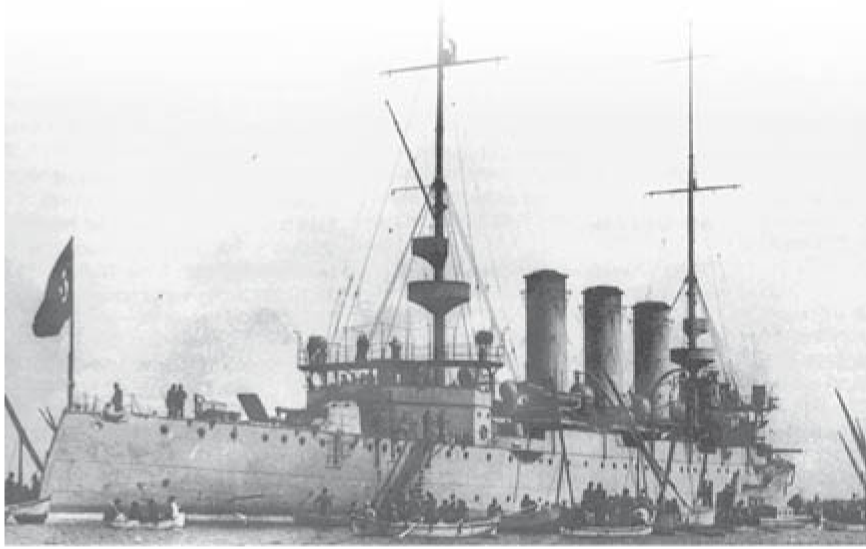
XXIV: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Ağustos'unun ilk haftasında Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde 1914 İstanbul'daki durum budur. Sultan V. Mehmed ise tamamen bir hiç konumundadır. Sadrazam Said Halim sadece saygı duyulan bir kukla olmuş, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde İçişleri Bakanı Talat, Maliye Nâzırı Cavit gibi hatırlı kişiler olmuştur. Fakat Harbiye Nâzırı Enver Paşa Osmanlı İmparatorluğu'nun asıl hükümdarı olmuştur. Almanya ile İtilaf Devletleri arasında savaş ilan edildiğinde Türkler tarafsızlıklarını bildirmiş; fakat Enver Paşa halihazırda Osmanlıların Alman güçleriyle bir işbirliği içinde olacağına dair anlaşmanın müzakerelerini gerçekleştirmiştir. Bu anlaşma, Enver Paşa açıklamayı uygun bulana kadar bazı nâzırlardan bile gizli tutulmuştur. Balkan seferlerinde yaşanan kayıpların ve çektikleri acıların yaralarını henüz sarmamış olan zavallı Türk halkı yeni bir savaşın başlamasından korkmuş ve nüfuz sahibi bazı Türkler, İngiltere ve Fransa'ya duyulan dostluğun, bu iki ülkenin, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıllardır düşmanı olan Rusya'nın müttefiki olduğuna dair nahoş gerçeği ortaya

çıkarsa da Osmanlı'nın Batı Güçleri'nin dostluğuna güvendiği daha iyi günlerin anılarını hatırlamıştır. İki talihsiz hadise, Enver Paşa'nın elini güçlendirmesi hususunda başlangıç noktası olmuştur. Bu hadiselerin ilki, Britanya amiralliğinin, bu gemileri teslim almak için Türk donanmasının İngiltere'de bulunmasına ve gemilerin parasının ödenmiş olmasına rağmen, Armstrong ve Whitworth'un Osmanlı İmparatorluğu için inşa etmiş olduğu iki gemiye el koyması olmuştur. Britanya amiralliğinin bu davranışı, gemilerin maliyetinin bağışlarla karşılanmış olmasından dolayı en çok Türk halkını yaralamıştır. Daha vahimi ise İngiliz donanmasından kaçan Goben ve Breslav adındaki iki Alman gemisinin 16 Ağustos gününde İstanbul'a sığınması olmuştur. Bu gemiler, iddialara göre, Almanya tarafından Türk hükümetine satılmış ve Türk donanmasına geçmiştir. Fakat gemileri Alman askerleri komuta etmiş ve Alman mürettebatlarıyla birlikte getirilmiştir; İngiliz elçiliğinin itirazlarına ve Türk nâzırlarının vaatlerine rağmen Alman askerleri ve mürettebatı, kendi şapkalarını çıkarıp Türklerin feslerini giyerek güvertelerde kalmaya devam etmiş ve İstanbul'u, Enver Paşa'nın çıkarına olacak şekilde, silahlarının merhametine bırakmıştır. Türklerin, İngiltere'ye karşı duydukları rahatsızlığın akla yatkın tek sebebi, İngiltere işgalinde bulunan Mısır'ın hâlâ Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak ele alınması ve Osmanlıların ilan ettiği üzere tarafsızlık ilkesine bağlı kalması gerekirken, Mısır hükümetinin, Alman gemilerinin Mısır limanlarından ve sularından çıkarılmasıyla ilgili karar da dahil olmak üzere Almanya'ya savaş ilanı anlamına gelen birtakım önlemler almış olmasıdır. İngiliz hükümeti ise Osmanlı'nın tarafsız kalması halinde Mısır ile ilgili durumun değiştirilmesine dair bir planlarının olmadığına dair Osmanlılara güvence vermiş ve 18 Ağustos tarihinde İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti savaş sırasında "gerçekten tarafsız" olursa "Osmanlı topraklarına saldırmak için Avrupa'daki kargaşa ortamından faydalanan herhangi bir düşmana karşı" Osmanlı'nın bağımsızlığını ve bütünlüğünü koruyacaklarına dair bir bildirimde bulunmuştur. Fakat bu bildirim, Türkleri savaştan korumaktansa onlarla savaşma isteği duyan M. Venizelos'u, dolayısıyla Yunanistan'ı Osmanlılarla çatışmaya girmekten vazgeçirmiştir. Osmanlılar açısından ise tarafsızlık, Enver Paşa'nın önemsediği son şeydir. Bütün Türk ordusu ivedilikle harekete geçirilmiştir. Alman askerleri, silahları ve cephaneleri, Romanya ve Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye sokulmuş, Berlin'den büyük

miktarda altın İstanbul’a getirilmiştir. Türklerin savaş hazırlıkları, Almanlar tarafından İngiliz İmparatorluğu’nun “şah damarı” olarak ele alınan Süveyş Kanalı’na yönelik olmuştur. Musul ve Şam Kolordularından büyük birlikler, güneye, Gazze ve el-Ariş’e gönderilmiş, yollar Mısır sınırına kadar hazırlanmış, herhangi bir deniz saldırısına karşı Türk mevzilerini korumak için Akabe Körfezi’ne mayınlar döşenmiş ve bu tehlikeye karşı kendilerine yardımcı olmaları adına birçok Bedevî çağrılarak, silahlar .kuşatılmıştır

Hamidiye

Ekim ayının sonunda, sadrazam ve diğer nâzırlar tarafsızlıktan bahsederken, Alman müttefikleriyle iş birliği içinde olan Enver Paşa nihai adımı atmıştır. Türk savaş gemisi Hamidiye ile birlikte Karadeniz kıyılarına çıkan Goben herhangi bir neden veya önceden bildirim olmadan Rus limanlarını bombalamaya başlamış, bu esnada da Bedevî birlikleri Mısır topraklarına baskınlar düzenlemiştir. İki Kasım günü, İngiliz hükümeti Türk provokasyonlarıyla ilgili resmî bir suçlamada bulunmuş ve 5 Kasım’da Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere ve 1878 yılından beri İngiliz işgali altında bulunan ve Berlin Kongresi’nde Anglo-Türk anlaşmaları çerçevesinde resmen İngiliz İmparatorluğu’na bırakılan Kıbrıs arasında savaş ilan edilmiştir. Bir aydan fazla bir zaman boyunca, bir İngiliz sömürgesinin Kahire’de, merhum Hidiv İsmail’in oğlu Prens Hüseyin’i,

İstanbul’da kalıp Hidivlik hakkını kaybetmekle ve açıkça Osmanlıların tarafını tutmakla suçlanan Abbas Hilmi yerine sultan ilan edene kadar Mısır’ın durumuyla ilgili bir değişiklik olmamıştır. Müttefiklerinin, Mısır’ın İngiliz sömürgesi olmasına göz yummalarının karşılığında Büyük Britanya, anlaşıldığı üzere, savaşın sonunda Rusya’nın İstanbul ve .Boğazlar, Fransa’nın ise Suriye’de hak iddia etmesine razı olacaktır

Cemal Paşa

Fakat savaşın sonu görünmemektedir. Savaş, Türkler açısından, Enver Paşa’nın ümit ettiği gibi başlamamıştır. Osmanlılar, 1915 yılının Şubat ayına kadar Süveyş Kanalı’ndaki saldırılarını geliştirememiş ve bu tarihe kadar da Mısır’daki İngiliz karargahı hem Hindistan’da hem de Avustralya

ve Yeni Zellanda'da yetiştirilen birliklerle güçlendirilmiştir. Türklerin Suriye'deki başkumandanı olan Cemal Paşa, nihayetinde Sina Çölü'ne büyük toplarla birlikte yaklaşık 14.000 askeri ve hatta Süveyş Kanalı'nı aşmak için gerekli olan kayıkları getirmeyi başarmıştır. Süveyş Kanalı'na demirlemiş olan İngiliz ve Fransız savaş gemilerinin önemli görevler üstlendiği ağır çatışmalardan sonra Cemal Paşa büyük kayıplarla geri püskürtülmüştür. İngilizlere yüzlerce mahkum bırakmış; fakat başarılı bir şekilde geri çekilmiş olmasına rağmen Osmanlılar bir daha Süveyş Kanalı'nda çatışmaya girmemiştir. Türklerin, Kafkaslarda Ruslara saldırması, olayları daha da kötü bir hale getirmiş ve başlarda edinilen birkaç zaferden sonra 1915 yılının ilk haftasında, Rusların Sarıkamış ve Ardahan'da Osmanlıları bozguna uğratmasıyla feci bir geri çekilme yaşanmış aynı zamanda Şah hükümetini İtilaf Devletleri'ne karşı işbirliği yapmaya zorlamak için Batı İran'ı işgal eden Türk kuvvetleri de başka bir Rus birliği tarafından geri püskürtülmüştür. 15 Ocak'ta Tebriz'i işgal eden Türkler Ocak ayı bitmeden şehri boşaltmaya zorlanmış ve düzensiz bir şekilde Van'a çekilmiştir. Mezopotamya'da, düşmanlıkların baş göstermesi üzerine, Anglo-Hint Birliği Şattü'l Arap sınırlarına gelmiş ve birlik 23 Kasım'da Basra'yı işgal etmiştir. 1914 yılının sonunda, bu birlik, Dicle ve .Fırat Nehirlerinin kesiştiği noktaya, Kurna'ya yerleşmiştir

Alman birlikleri de ne batı sınırlarında ne de Rusya'da, Enver Paşa'nın ivedi ve ezici bir zafer kazanılacağına dair tahminlerini gerçekleştirememiştir. Osmanlı resmî dairelerindeki insanlar vicdan muhasebesi yapma konusunda ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin insanlar üzerinde kurmuş olduğu esaretten kurtulmak için fazla atıl olmalarına rağmen, bütün ülkeyi savaş korkusuna sürükleyen ve halihazırda, özellikle başkentte kömür sıkıntısı olmak üzere, erzak kıtlığına yol açan bu savaşa karşı duyulan kayıtsızlığa öfkelenen halk ise büyük bir bunalım yaşamaya başlamıştır. Cihat ilan ederek Müslüman halkın dinî duygularını fitilleme çabaları ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Dindar Müslümanlar, savaşla ilgili fetvayı çıkarmış olan şeyhülislamı, ateist olduğu iddia edildiği için, dikkate almamıştır, ayrıca Cemiyet üyelerinden yalnızca birkaçının dindar olduğu bilinmektedir. İmparator Wilhelm'in İslam dinini benimsediği ve Hacı Wilhelm Mehmed ismini aldığına dair hikâyeler uydurulmuş ve vilayetlerdeki birçok Alman askeri gösterişli bir şekilde fes takmış, ceketlerinin kollarına üzerinde Kur'an'dan ayetler yazılı kolçakları

iliştirmiştir. Ulema bile, Osmanlı Devleti aynı şekilde kâfirlerle işbirliği içinde savaşırken kâfirlere karşı Cihat ilan edilmiş olmasını sorgulamıştır. Almanların kibri ve Türklerin verimsizliği ile yolsuzluğu, Türk ve Alman askerleri arasında anlaşmazlıklara neden olmuştur. Almanya'dan alınan ve alınmadığı takdirde Türklerin savaşa devam edemeyeceği, savaş malzemeleri ve mühimmat tamamen Bulgaristan ve Romanya'nın tehdit edilmesiyle alınabilmiştir. Balkan halklarının çoğu kendilerini İtilaf Devletleri'ne yakın hissetmiş ve bu devletlerin kazanacağı herhangi bir başarı Balkan hükümdarlarının Alman hayranlığına karşı şiddetli tepkiler .duymasına neden olmuştur

Winston Churchill

En iyi deniz kuvvetleri komutanları tarafından tam olarak desteklenmemiş olan cesur tasarı, Bahriye Nâzırı Winston Churchill'in önayak olmasıyla Londra'da görüşülmüştür ve başarılı olması durumunda savaşın birkaç yıl erken bitmesine yardımcı olacağı söylenmiş, fakat tasarının başarısızlığı İngiltere açısından felaketlere neden olmuştur. İngiliz donanması, İstanbul'a giden yolu açacak olan Çanakkale'ye gönderilmiş ve Türkleri bozguna uğratması hedeflenmiştir. 19 Şubat 1915 günü, İngiliz ve Fransız savaş gemileri Çanakkale'nin dış hisarlarını topa tutmaya başladığında hedeflenen şey donanmanın yapacağı ani saldırı olmuştur. Fakat bu ani saldırı başarısızlıkla sonuçlanmış ve 5-7 Mart tarihlerinde, İtilaf Devletleri'nin son birleşik filoları olan *Ocean* ve *Irresistible* ile Fransız savaş gemisi *Bouvet* mayınlar sayesinde batırılmış, *Inflexible* ve *Gaulois* adlı diğer savaş .gemileriyse ciddi şekilde tahrip edilmiştir

HMS Irresistible

Donanmayı Çanakkale kıyılarına çıkararak işbirliği yapması adına seferi kuvvet gönderilmesine karar verilmiş ve bu süre içinde de Türkler savunma hatlarını güçlendirme ve Anadolu'dan destek birlikler getirme konusunda vakit kazanmıştır. 25 Nisan'da, Mısır'dan yola çıkan İngiliz, Avustralya ve Hint birlikleri Boğazların Avrupa yakasında çeşitli noktalara girmiş aynı anda Fransız kuvvetleri de Asya yakasını işgal etmiştir. Asya yakasında bölgelerin terk edilmesi gerekmiş ve 1-4 Mayıs, 6-8 Mayıs, 4 Haziran ve 28 Temmuz tarihlerinde, Kirte tepelerinde İtilaf Devletleri için talihsiz sonuçlar doğuran ve Türklerin her türlü savunma harbinde azimle çarpıştığı savaşlar, aşılması güç bir biçimde güçlendirilmiş olan cephelere yapılan saldırıların umutsuzluğunu göstermiştir. Her iki taraf da büyük kayıplar vermiştir. İngiliz denizaltı gemileri Çanakkale'ye ulaşmış ve Marmara Denizi'ni Türk gemileri için tamamen kapalı hale getirmiş olsa da Türklerin kalabalık siperlerindeki ölülerin gömülmesi veya yaralıların taşınmasından daha çabuk bir şekilde dar boğazlardan güvenle geçebilecekleri Asya kıtasındaki karayollarından destek almışlardır. Birlikler, Enver Paşa'nın, Osmanlıların İtilaf Devletleri'ni denize dökeceğine dair verdiği sözleri yerine getirme konusunda başarısız olurken Alman denizaltı gemileri, İngiliz deniz operasyonlarını ciddi bir şekilde engellemeye başlamıştır. Yeni bir saldırıyı gerçekleştirebilecek güçteki İngiliz takviye birlikleri, Ağustos ayında Gelibolu'ya ulaşmış ve bu sefer, ulaşılması ve ele geçirilmesi

durumunda, Türklerin ana cephelerinin geride bırakılacağı ve Boğazların egemenliğini ve geçiş hakkını İtilaf Devletleri'ne vereceği, ayrıca yarımadayı en dar noktasından ikiye ayırma imkânı tanıyacak olan Anafarta ve Sarıbayır tepelerindeki Suvla ve Anzak koylarını hedef almıştır. İngiliz kuvvetleri bir süreliğine üstünlüğü sağlamış; fakat yaşanan gecikmeler ve yapılan hatalar dolayısıyla başarısızlığa sürüklenmiştir. İngiliz kuvvetlerinin başarısızlıklarının nedeni tek bir cümleyle özetlenebilir: "Genç birlikler, yaşlı generaller." Buradaki mücadele, İngilizlerin felaketle sonuçlanmış olan son gayretleridir. Zafer kazanacaklarına dair umudunu hiçbir zaman yitirmemiş olan Ian Hamilton 17 Ekim gününde kumandanlığı C. C. Munro'ya devretmiş, Lord Kitchener'in Kasım ayında Gelibolu'ya gelmesi ise hem iklim şartları hem de askeri nedenlerle alınan kararların değiştirilmesine yardımcı olmamıştır. 1915 yılı Aralık ayının son haftası ile 1916 yılı Ocak ayının ilk haftasında, fırtınalı Doğu Akdeniz sularının haberleşme araçlarını ve cephaneleri tehdit edeceği şiddetli kış mevsimi başlamadan önce, daha fazla kayıp yaşanmadan yarımada sessizce boşaltılmaya başlamıştır. Gelibolu seferi, İngilizlere 112.000 askerle birlikte hastalıklardan ölen binlerce kişiye mal olmuştur. Türkler de çok ağır kayıplar vermiş ve Türk birliklerinin güçlerinin zayıflamasıyla ortaya çıkan .sonuçlarla Osmanlı ordusunun belkemiği kırılmıştır

General Hamilton ve Gouraud

İtilaf kuvvetlerinin Gelibolu'da uğradıkları mağlubiyetin siyasî sonuçları daha ağır olmuştur. Bu yenilgi, Yunanistan'da, Kral Konstantin ve Alman yanlısı partinin önsezilerini haklı çıkarmış ve Helenist arzularına ulaşmak için İtilaf Kuvvetlerinin yanında savaşa girmeyi başta uygun bulan Venizelos'un sezgileri ve Yunan halkının hislerinin bir süreliğine başarılı bir şekilde ele alınmasına yol açmıştır. Yenilgi, ayrıca, Romanya'nın tarafsızlığının bir süre daha sürdürülmesine ve 1915 yılının yaz ve kış mevsimlerinde Almanların, Rusları yalnızca Karpatlar değil Polonya'dan da çekilmeye zorlamasına yardımcı olmuştur. Ağustos ayına kadar İtalyanlar Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş ilan edene dek resmileştirilmese de mayıs ayının sonunda İtalya'nın İtilaf Kuvvetleri'ne katılmasıyla ilgili olarak; Meriç Nehri'nin sağ kıyısında küçük bir toprak parçası karşılığında, kendini Alman kuvvetlerine adamadan evvel, Bulgar Çarı Ferdinand'ın Bulgaristan'ın tarafsız olacağına dair garanti vermesiyle Türkler Bulgar saldırılarına karşı kendilerini güvende hissetmiş; fakat Ferdinand daha sonra tarafsızlık maskesini düşürmüş ve Rusya'nın özgür bıraktığı Bulgar ordularını nefret ettikleri Sırp kardeşlerine karşı yalnızca Merkezî İmparatorluklara değil ayrıca eski hükümdarları olan Türklere müttefik

olacak şekilde savaşa sürüklemiştir. Sofya'da saray ve kabinenin Alman yanlısı üyeleri İngiliz deniz kuvvetinin önemini, Türkler gibi, Gelibolu'daki .sonuçla ölçerek yanlış değerlendirmiştir

Osmanlıların Gelibolu'daki başarısı Enver Paşa'ya yaramıştır. Sultan'a *Goltz, Alman* unvanı verilmiş; fakat Enver başarıyı kendisine mal etmiştir. Talat ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin diğer üyeleri, Enver Paşa'nın diktatörlüğüne öfke duymaya başlamış, Enver Paşa ise Gelibolu savunmasında Almanların oynadığı rolü göz ardı ederek, Alman danışmanlarından, özellikle de sayesinde Alman merkezine ve de Alman imparatoruna danışma fırsatı bulduğu General Liman von Sanders'tan daha ciddi tavsiyeler alma konusunda sabırsızlanmıştır. 1915 yılının yaz mevsiminde, Süveyş Kanalı'na yeni bir saldırı için hazırlıkların yapılması konusunda Cemal Paşa bazı talimatlar almıştır. Birliklerini güçlendirmesi için Alman takviyelerini bekleyen Türkler, 1916 yılının Ağustos ayına kadar ciddi bir hamlede bulunmamış, Süveyş Kanalı'nın rotasına dahi girmeden yollarını kaybedince harekete geçmiştir. Bu esnada, Trablus'ta İtalyanlara karşı savaşan Enver Paşa, o zamana dek İtilaf Kuvvetleri'nin dostu olmuş olan Senusî'yi bu kuvvetlere karşı kışkırtmak ve Libya çöllerindeki kavimleri askerî açıdan yetiştirmek adına üvey kardeşi Nuri Bey'i göndermiştir. Senusîler hiçbir zaman aşılması güç olmamış; fakat 26 Şubat 1916 tarihinde İngiliz birliği Senusîleri cezalandırana ve Mısır'ın Trablus sınırında Salum'u tekrar işgal edene dek Mısır'ın batı sınırlarını yağmalayarak Enver Paşa'nın amacını kısmen gerçekleştirmişlerdir. Enver, Hindistan'da, 1915 yılının sonunda Berlin'in ateşini fitillediği isyanlarla ilgili hikâyelere itibar etmiş olmasa da silahlarını, Hintli anarşistlerin lehine, Bengal'de boşaltmak için, 1915 yılı boyunca, özellikle aşırı bağnaz mollaların tavsiyeleri, Pencap'ta baş gösteren ciddi fakat kısa ömürlü huzursuzluklar ve Alman ajanları tarafından ortaya atılan başarısız kumpaslar sayesinde, kuzeydoğu cephesinde art arda ortaya çıkan küçük ayaklanmalarla cesaretlenmiştir. İran'ı İtilaf Devletleri'nin yanına çekme planı 1915 yılının kasım ayında, şahın, Türkleri İran'ın kuzeybatısından atmaya çalışan Rus birliklerinin gelmesi üzerine Tahran'dan Kum'a çekilen Alman, Avusturyalı ve Türk delegelerine sığınma talebini reddetmesiyle ağır bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kuzeyden Rus takviyeleri ve güneyden Percy Sykes komutasında İranlılardan oluşan küçük bir birlik

gerekli tedbirleri alana ve İtilaf Devletleri'nin zayıflamaya başlayan itibarlarını canlandırana dek Alman ve Türk liderleri komutasındaki paralı askerler İran'ın güney kesimlerinde ve hatta Belucistan sınırlarında kargaşa ortamı yaratmış, İngiliz Konsolosluğu'ndaki yetkililere saldırmış ve bu kişileri öldürmüş ve barış yanlısı halkın arasında terör estirmiştir. Mezopotamya'da dahi rüzgâr İngilizlerin aleyhine esmeye başlamıştır. H. Nixon komutasında, 1915 yazında, Fırat ve Dicle Nehirleri eski haline dönmüştür. 28 Eylül'de yaşanan şiddetli çatışma sonrasında Kutü'l-Amare işgal edilmiş ve Gelibolu başarısının Doğu'nun dehlizlerinde yankılanan seslerini bastırmak umuduyla Bağdat'ın işgalini öngören çarpıcı bir anlaşma yapılmıştır. 24 Kasım'da, Bağdat'ın yirmi beş mil güneyinde gerçekleşen Selman-ı Pak Muharebesi'nde Türkler yenilgiye uğramış; fakat General Townsend'in komuta ettiği küçük birlikte ağır kayıplar olmuştur. Sayı ve mühimmat açısından üstün olan, Alman kumandan Mareşal von der Goltz komutasındaki takviye Türk birliği mağlup edilmiş; fakat General Townsend bu birliğin baskısıyla, ağır kayıplar vererek, Kut'a çekilmek zorunda kalmış ve burada etrafları daha güçlü bir orduyla çevrilmiştir. 5 Aralık gününde, Kut kuşatması başlamıştır. Townsend, başlangıçta kendi cephanesini hafife almış ve dolayısıyla etrafı çevrilmiş olan karargâhı kurtarmak adına Hindistan ve Avrupa'dan alelacele toplanan ve silahları yetersiz olan takviyelerle Türklerin en kuvvetli cephelerine art arda saldırılar gerçekleştirilmiş, şiddetli yağmurlardan ve hareket imkânının olmamasından dolayı kendilerine pahalıya mal olan küçük çapta başarılar kazandıklarında bile umutsuzluktan kurtulamamışlardır. Kut altı hafta değil tam dört buçuk ay boyunca direnmiş ve 9 ve 22 Nisan tarihlerinde, İngilizlerin, Türklerin Sanaiyat'taki esas mevzilerine gerçekleştirdikleri saldırıların başarısızlıkla sonuçlanması üzerine yiyeceklerin tükenmesi, General Townsend'i 29 Nisan gününde silah bırakmaya zorlanmıştır. Von der Goltz, Alman kaynaklarına göre tifüs hastalığına yenik düşerek, Türk kaynaklarına göre ise bir Türk askerinin saldırısının ardından vefat etmiş ve silahların teslim alınmasını Enver Paşa'nın amcası gerçekleştirmiştir. Anadolu'da Dicle'den mahkûm alınarak uzun bir yürüyüşün zorluklarıyla karşılaşmış birliğin sayısı 3000 İngiliz ve 6000 Hintli'ye kadar düşmüş; fakat bu birlik Yorktown'dan beri düşmanına boyun eğen en büyük İngiliz .ordusu olmuştur

General Townsend

İstanbul'a getirilen ve ateşkes gerçekleştirilene kadar Büyükada'da huzur içinde yaşamasına izin verilen General Townsend'e yapılan istisna dışında, savaş zamanında Türklere esir düşen mahkûmların hiçbiri, Türklerin duyarsızlıkları ve acımasızlıklarından, Kut karargâhında hayatta kalanların çektiği kadar çekmemiştir. Esirlerin büyük bir kısmı açlığa ve savaşın geri kalan kısmı boyunca alıkonuldukları bölgelerde maruz kaldıkları muamelelere yenik düşmüştür. Bazı askerler ve diğer mahkûmlar, Alman hapishanelerinde tutulan esirler kadar sıkı gözetim altında olmamış ve büyük maceralardan sonra kaçmayı başarmıştır. Fakat İtilaf Güçleri'nin, Osmanlı Devleti dışındaki hiçbir düşman ülkesinde, mahkûmlara gönderilen yardımlar sürekli olarak yağmalanmamış ve Türk hükümeti, tarafsız kuvvetler temsilcilerinin, savaş mahkûmlarının tutulduğu kampları ziyaret etmesine izin vermemiştir. Savaş boyunca Türklerin ele geçirdiği 16.583 İngiliz ve Hintli mahkûmun, 3290'ı ölmüş ve 1506'sı kaçmayı başarmıştır. Savaşın sonunda 7414'ü hâlâ esir olarak tutulmuştur. Geri kalanlarla ilgili bir bilgiye sahip olunmasa da bu sayının yarısının telef .olduğu düşünülmektedir

Savaş boyunca Türkler tarafından kazanılan son başarı olan Kut zaferinden önce dahi Türkler hükümdarlarına çok fazla güven duymaya başlamıştır. 1915 yılının başlarında Ruslar Kafkaslara yapılan Türk saldırılarını püskürtmüş; fakat bu başarılarını daha fazla sürdürememişlerdir; Türklerin Gelibolu'da kazandığı zaferi sürdürülmemesi adına Rus orduları çaba göstermiş; ancak Avrupa'daki cephelerin güçlendirilmesi oldukça güç olmuş, 1915 yılı boyunca Anadolu'da, bazılarının çok şiddetli yaşandığı savaşlarda düzen kurulamamış ve bir .sonuca ulaşılamamıştır

Enver Paşa, 1916 yılında, Gelibolu'dan yola çıkan iki yüz kişilik bir taburla Kafkaslardan tekrar Ruslara saldırmayı planlamıştır. Fakat Büyük Dük Nicolas, Avrupa'daki Rus ordusunun komutasını gerçekleştirmesi için çarın kararıyla Kafkaslarda serbest bırakılmış ve şiddetli soğuklar ve kar yağışı altında Türk birliklerine pusu kurarak, 16 Şubat 1916 gününde, Erzurum'da Türk kalelerini ele geçirmiştir. Rus birliklerinden biri, 18 Nisan tarihinde işgal edilmiş olan Trabzon'a, diğeri Fırat ve Dicle Nehirlerinin arasında Muş ve Bitlis'e uzanan dağlardan güneye doğru gitmiş, General Baratoff komutasındaki düzensiz bir birlik ise Türkleri Batı İran'dan çıkarmış ve Kirmanşah ve Hamedan'dan engebeli bir dağlık arazi boyunca ilerleyerek, Rusların tebliğinin belirttiğine göre "Bağdat yolunda", 11 Mart tarihinde Kerind'e ulaşmıştır. Fakat bu ilerleyiş, İran'ın dağlık arazilerinin yerini Mezopotamya ovalarının aldığında ve İtilaf Devletleri'nin Kut'ta silah bırakmasından dört gün sonra, 2 Mayıs gününde Kasrı Şirin'de ortaya çıktıklarında, güçlü Türk savunmaları tarafından durdurulmuş ve 1916 yılının sonlarına doğru Rus saldırıları hız kesmeye başlamıştır. Mühimmat ve yiyecek kıtlığı Rus ordularını yalnızca Avrupa'da değil Anadolu'da da kötü etkilemiştir. Buna rağmen Ruslar, 25 Temmuz tarihinde Erzincan'ı işgal etmiş ve buradan Sivas'a ilerlemiştir. Yitirmiş oldukları Muş ve Bitlis'i ağustos ayında tekrar ele geçirmişler; fakat 1917 yılının başlarında İran sınırlarında bir kez daha saldırıya geçmişlerdir. Güçleri tükenmek üzere olduğu için 1 Nisan 1917 tarihinde Bağdat'ın seksen beş mil kuzeydoğusunda bulunan Hanekin'e geri dönmüşlerdir. Rus devrimi, cephelerde perişan olmuş olan birliklerin arasında çok çabuk yayılmış ve o tarihten itibaren Rusya hem Asya'da hem Avrupa'da askeri bir güç olmaktan çıkmıştır. Her şeye rağmen, Rusya, Osmanlı kuvvetlerini

yıpratmada önemli bir rol oynamış ve savaş sahnesinden tamamen çekilmeden önce İngiliz İmparatorluğu'nun kaynakları Rusya'nın çekilmesini telafi etmek için düzenli bir şekilde ayrılmış ve bu da Türklerin .üzerinde hem Mısır hem de Mezopotamya'dan baskı oluşturmuştur

yılının ortalarında, Arabistan'da, sultanın hem siyasî hem de manevî 1916 otoritesine darbe vuran olaylar vuku bulmuştur. Mekke Şerifi, makamı ve Hz. Muhammed'in de tabii olduğu Kureyş kabilesinden gelmesi sayesinde Arap dünyasında büyük bir itibar kazanmış ve Arapları Osmanlı boyunduruğundan kurtulup bağımsızlıkları için mücadele etmeye çağırmıştır. Hicaz'daki Araplar bu çağrıya cevap vermiş ve Araplar, Peygamberin kabrinin zarar görmemesi adına Kutsal Şehri topa tutmaktan çekindiği için savaş bittikten sonra askerlerin bitap düşmesi üzerine teslim edilen Medine dışındaki güçsüz Türk karargahlarını bir hamlede alt etmiştir. Ekim 1916'da, Şerif kendisini Hicaz Kralı ilan etmiş ve 16 Aralık tarihinde İngiliz hükümeti tarafından resmen tanınmıştır. Oğlu Emir Faysal, Arap kuvvetlerini komuta etmiş ve çöllerin yabani insanlarının güveninin nasıl kazanılacağını çok iyi bilen Albay Lawrence ile diğer İngiliz askerlerinin yardımıyla çabucak silah kuşanarak Filistin ve Suriye'ye ilerleyen İngiliz ordusuna yardımcı olacak bir birlik kurmuştur. Bu birliğin askerî boyutunun yanı sıra, Şerif'in İslam'ın kutsal şehirlerindeki ulemanın onayından geçen bu hareketi, iki kutsal şehir olan Mekke ve Medine'nin koruyucusu olan sultanı Halifelik sıfatından mahrum ederek İstanbul'daki İslamcılık .akımının temelini sarsmıştır

İtilaf Devletleri'nin Mezopotamya'da yaşadıkları Kut felaketi, General Townsend'in teslim olmasının üzerinden bir yıl geçmeden telafi edilmiştir. General S. Maude başkumandanlığı, 28 Ağustos 1916 tarihinde, General W. Lake'ten almış ve bahar mevsiminin sonlarında saldırıları başlatmıştır. Dicle'nin akıllıca, fakat pahalıya mal olan bir şekilde geçilmesiyle sonuçlanan, iki ay süren şiddetli çatışmalardan sonra Türklerin Şamran'daki yaylım ateşinin altında İttifak Kuvvetleri Kut'tan çıkarılmış ve İtilaf Birlikleri bölgeyi 24 Şubat 1917 tarihinde tekrar ele geçirmiştir. Türkler, savaşmaya devam ederek Bağdat'a çekilmiş ve İngilizler de peşlerinden 11 Mart günü Bağdat'a girmiştir. İngiliz başkumandan, 19 Mart tarihinde, Mezopotamya halkına İngilizlerin onları özgürlüklerine kavuşturacaklarını belirten bir bildiri sunmuştur. Almanların Anadolu'dan uzanan kuzey

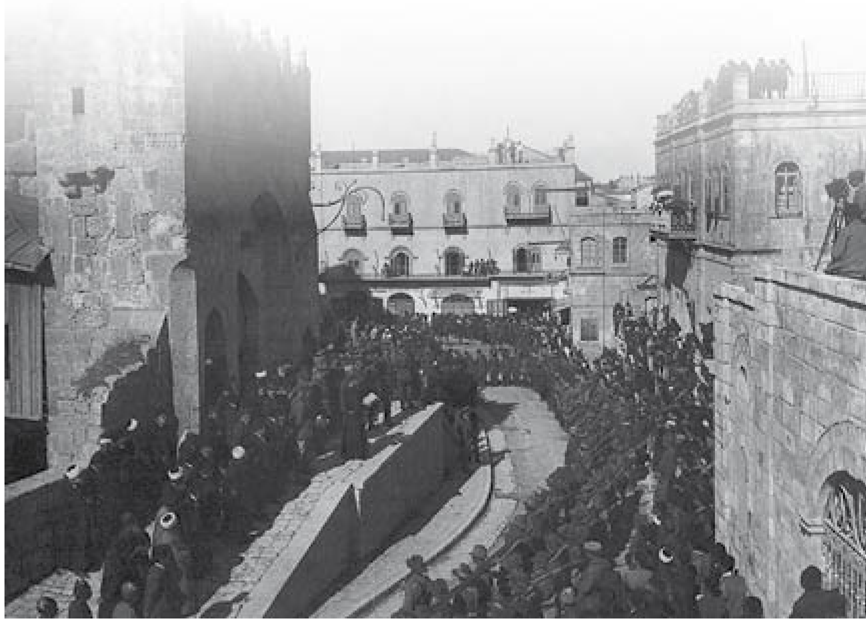
hattıyla birleştirmek amacıyla inşa ettikleri Bağdat demiryollarının güneyine giden İngiliz birlikleri 23 Nisan gününde tren garı olan Samara'yı işgal etmiş ve S. Maude, ele geçirdiği stratejik noktaları sağlamlaştırmak ve Bağdat'ın işgalinden hemen sonra barış, refah ve özgürlük vaadiyle ilan edilen bildiri dolayısıyla ülkenin yönetimini düzene sokmak adına sıcak .geçen yaz mevsimi boyunca Bağdat'ta bulunmuştur

Bağdat'ın düşmesinin üzerine, Alman Karargâhı, Enver'in çağrısına cevaben, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Alman Askerî Heyeti'ne danışmadan, Mezopotamya'nın tekrar ele geçirilmesini amaçlayan ve Yıldırım olarak bilinen yeni bir kuvvetin oluşturulmasında Osmanlılara yardım etmeyi kabul etmiştir. Almanlar bu yeni kuvvetin donanımı için 5.000.000 altın ve Prusya'nın eski harbiye nâzırı ve Romanya'daki Alman birliklerinden birinin kumandanı olan General von Falkenhain komutası altında, yeni piyade ve süvari bölükleriyle birlikte ağır silahlar, uçaklar, öncü kuvvetler ve sahra hastaneleriyle bir birlik tahsis etmiştir. Yıldırım kuvveti, Avrupa ve Kafkaslardan çağrılan Türk bölüklerinden oluşmuştur. Yıldırım kuvvetlerinin merkezi, 1915 yılının başında Süveyş Kanalı'na gerçekleştirilmiş olan başarısız saldırılardan beri Filistin ve Suriye'yi elinde tutan Cemal Paşa'nın başkumandanlığı altında 1917 senesinin Ağustos ayında Halep'te kurulmuştur. Fakat bu kuvvet, General Maude, 18 Kasım tarihinde Bağdat'ta koleradan ölerek parlak kariyerini zamansız bir şekilde sonlandırmadan önce Fırat ve Dicle'ye geri çekilmek zorunda bırakılmış, yetersiz bir şekilde takviye edilmiş olan ve 28-29 Eylül tarihlerinde Ramadi'de, 6 Kasım'da ise Tikrit'te bozguna uğratılmış olan Türk ordusunun geri kalanının bulunduğu Mezopotamya'ya daha fazla yaklaşamamıştır. Musul'un işgaliyle Türklerin Mezopotamya'dan ihraç edilmesi görevi, son ateşkesten bir hafta önce, Türk birliklerinin bu cephede .bozguna uğratılmasının ardından W. Marshall'a devredilmiştir

Türkler, Filistin ve Suriye'de de büyük felaketlerle karşı karşıya kalmıştır.

Mısır kocaman bir silahlı kampa dönüştürülmüş, Süveyş Kanalı üzerinde Kantara'da yeni bir temel kurulmuş ve demiryollarını da çöl boyunca uzatarak Türklerin cephelerine ulaşılmıştır. 1917 yılının Mart ve Nisan aylarında, Türklerin Gazze'deki savunma hatlarını kırmaya yönelik çabalar kısmen başarılı olmuş; fakat Türklerin Gelibolu ve Kut'ta yakaladıkları geçici başarıyla sağladıkları askerî avantajın Türk harbiye nâzırı tarafından

ziyan edilmiş olması üzerine Alman Askerî Heyeti'nin başı olan General Liman von Sanders aklını kurcalayan olması muhtemel vahim olaylarla ilgili riskleri ne Enver Paşa'dan ne de Alman Askerî Karargahı'ndan gizlemiştir. Yıldırım kuvvetleri Mezopotamya'da başarı sağlayamamış ve aynı şekilde Suriye'yi de geri alamamıştır. Enver Paşa, Rusya'nın çöküşüyle, Kafkaslarda bir kez daha Turancılık hayalini gerçekleştirmeyi düşünürken, 1917 yılının Haziran ayının sonlarında Mısır Seferî Kuvvetleri'nin başına geçmiş olan General Edmund Allenby halihazırda Mezopotamya'dan çıkarılmış olan Türkleri Filistin ve Suriye'den de ihraç etmek amacıyla yapacağı büyük saldırı için hazırlıklarını gerçekleştirmiştir. Birüssebi 9 Ekim, Gazze ise 7 Kasım tarihinde ele geçirilmiştir. 9 Aralık tarihinde Kudüs teslim olmuş ve General Allenby birliklerinin başında büyük bir saygı içinde atından inerek şehre girmiştir. 1918 Mart'ında Akdeniz kıyılarındaki Akka ve Hayfa'nın işgaliyle birlikte Ürdün'den Medeba'ya geçiş, sonbaharın başlarında, bütün Türk ordusunun Suriye'den çıkarılması ve İngiliz ve Arap birliklerinin Şam ve Halep'e girmesiyle sonuçlanan askerî operasyonların gerçekleştirilmesini sağlamıştır. 1918 Eylül'ünün son iki haftasında, 3000 Alman ile birlikte 70.000 Türk askeri ve 350 adet silah General Allenby tarafından ele geçirilmiş ve Faysal ile .adamları da 8000 mahkumu esir olarak almıştır

General Allenby, işgal ilanını, Davud Kulesi dibinde dinlerken

Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu gelmiş gibi görünmektedir. Zafer beklentileri tükendiğinde Türklerin Almanlara duyduğu güvensizlik de hızlı bir şekilde artmıştır. 1916 senesinde, Almanya, Türk ordusunu, savaş için Galiçya, Sırbistan ve Romanya cephelerine gönderilmek üzere yedi bölüğe ayırmıştır. Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın, savaş sonunda ele geçireceklerine inandıkları ganimetlerle ilgili yaşadıkları çatışmalarda Almanya genellikle Bulgarları desteklemiştir. Kral Konstantin ve Alman eşinin Atina'dan ayrılması üzerine Yunanistan nihayetinde Almanya'nın kurduğu tuzaklardan kurtulmuş ve önce savaşın ilk zamanlarında ve daha sonra da 1915 yılının sonbaharında Bulgaristan Sırplarla savaştığında Yunanistan'ın İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesi için büyük çaba sarf etmiş; fakat başarısız olmuş olan M. Venizelos'un olağanüstü önderliğinde Yunan halkı nihayet gücünün farkına varmış ve Yunan ordusu hem Osmanlı İmparatorluğu'nun hem de Bulgaristan'ın hesaba katması gereken bir faktör olarak Selanik'te savaş meydanlarına girmiştir. Yalnızca Alman ordusunun ihtiyaçlarını bile zorlukla karşılayan Alman savaş sanayilerinin kaynak bulamamasıyla birlikte Osmanlılara sağlanan silah ve cephaneler tükenmeye başlamıştır. Almanların gaddarlığı, Türk ve Alman askerleri arasında savaş alanlarında çatışmalara neden olmuş ve savaşın son safhasında İtilaf Devletleri esir düşen Almanları Türk askerlerinin hışmından korumak için farklı hücrelere kapatmıştır. Almanlar ise Türklerin yaptıkları yolsuzluklardan ve beceriksizliklerinden şikayet etmiş ve hem askerî hem de sivil yetkililerin tahribatlarını durdurmak adına anlaşmaya varılmadığı takdirde daha fazla mühimmat vermemekle tehdit etmiştir. 1917 senesinin Ekim ayında Alman İmparatoru Türkler ve Almanlar arasında yaşanan fırtınayı dindirmek adına İstanbul'a gitmiş ve General Liman von Sanders İmparator'a Gelibolu'daki savaş alanlarında eşlik ederken, II. Wilhelm, bu açık sözlü Alman generalin Türk direnişiyle ilgili asıl beklentilerine dair ilginç hikâyesini dinlemek durumunda kalmıştır. Buna rağmen II. Wilhelm, padişaha topraklarının tamamıyla birlikte Arabistan'ın Kutsal Topraklarının tekrar ele geçirilmesi anlamına gelen Halifelik unvanını koruma garantisi vermiştir. Birkaç hafta sonra, Kudüs düştüğünde ve Türkleri Suriye'den tamamen çıkarma amacı güden Allenby ile işbirliği yapmak için Hicaz kralının ordusu Arabistan'dan yola çıktığında Alman hükümeti, İngilizler Filistin'den çıkana kadar Belçika'dan

çekilmeyeceklerine dair ant içmiştir. Turancılık gayesini Arap vilayetleri ve hatta Halifeliğin kaderinden daha fazla önemseyen Enver Paşa Bolşeviklerle yapılacak olan Brest-Litovsk Antlaşması'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanlar tarafından davet alması üzerine oldukça memnun olmuştur. Brest-Litovsk Antlaşması çerçevesinde, Sovyet hükümeti, yalnızca Rusya'nın savaş esnasında ele geçirdiği yerleri değil ayrıca Çarlık Rusyası'na Rusya sınırları dışında eklenen bütün toprakları da Osmanlı İmparatorluğu'na bırakacağını taahhüt etmiştir. Türklerin ümitsizliklerini bir süreliğine de olsa yok eden bu diplomatik başarı, Enver Paşa dışında herkesin günden güne daha çok umutsuzluğa kapıldığı askerî vaziyet üzerinde hemen etkili olmamıştır. Talat, Berlin üzerinden Brest-Litovsk'tan döndüğünde, Osmanlı İmparatorluğu'nu çöküşten kurtarmak için, 300.000 Alman'dan oluşan bir ordunun kurulması gerektiğine dair bir talepte bulunmuştur. Böyle bir talep, baştan savma bir cevapla .geçiştirilememiştir

Brest Litovsk Barış Antlaşması'nın İlk İki Sayfası

İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Meclis'teki anlaşmazlıklar gittikçe daha şiddetli bir hal almıştır. Zafer kazanılacağına dair tahminleri doğru çıkmayan Enver Paşa'nın egemenliği zayıflamaya başlamış ve Enver Paşa'nın, 1917 senesinin Şubat ayında Said Halim'in ardından sadrazamlık mertebesine ulaşan Talat ve harbiye nâzırı ile arasındaki gizli düşmanlık o kadar şiddetli bir hal almıştır ki, Talat'ın yandaşlarından biri olan ve

Cemiyet'in genel sekreteri seçilen Şükrü Paşa, Enver Paşa'yı Alman güçlerine ekonomik imtiyazlar vermekle açık açık suçlayacak kadar iler gitmiştir. Enver, Şükrü'nün hesabını görmesi için Maliye Nâzırı Cavit'i görevlendirerek bu suçlamalara cevap vermiştir. Bunun üzerine Şükrü görevinden çekilmeyi seçmiştir. Birkaç ay sonra, 1918 Mart'ında, o zamana dek Sofya'da bakan olarak görev alan Fethi Bey Heyet-i Mebusan'a girmeyi başarmış ve ihtikar ve gıda maddelerinde yaptıkları fiyat artışlarından dolayı hükümete özellikle de Enver Paşa'ya yaylım ateşinde .bulunmuştur

Sultan Vahidettin

Tahta çıktığı günden beri İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin elinde kuklaya dönen zavallı Sultan Mehmed'in ölümü üzerine kardeşi VI. Mehmed 3 Temmuz 1918 gününde tahta çıkmıştır. Kendi irade gücüne sahip ve Enver Paşa'nın düşmanı olan bir önceki vâris Yusuf İzzeddin, Türk kaynaklarına göre, Orta Avrupa'ya gitmek için İstanbul'dan ayrılmak üzereyken, 1916

senesinin şubat ayında, intihar etmiş ve Türk halkı bu ölümü Sultan Abdülaziz’in 1876 yılında gerçekleştirdiği intiharın korkunç bir tekrarı olarak ele almıştır. VI. Mehmed’in, Yusuf İzzeddin’in Enver Paşa’ya karşı gösterdiği cesur tutumu sergilemesi beklenmemiş; fakat Mehmed, kardeşi gibi önemsiz bir varlık olmayı da reddetmiştir. Ülke ve özellikle de başkentte yaygınlaşmaya başlayan karşıtlık artık sarayda da etkili olmaya başlamış ve 1918 yılının Eylül ayının sonunda Bulgaristan savaştan pes edip Osmanlı İmparatorluğu’nu Selanik’ten yola çıkan İtilaf Devletleri ordularının işgaline bıraktığında Türk hükümeti sarsılmaya başlamıştır. Allenby’nin Suriye’de kaydettiği başarı, Cemal’in komuta ettiği kuvvetleri tamamen yok ettiği için nihai darbe olarak ele alınmış ve bunun sonucunda geride neredeyse hiç bir Türk ordusu sağ kalmamıştır. Savaşın ilk yıllarında, Osmanlı İmparatorluğu savaş alanında bir milyondan fazla askere sahip olmuştur. Türk kaynaklarına göre, Osmanlıların ölü bilançosu yaklaşık olarak bir milyonu bulmuş, bu sayının 427.000’i öldürülmüş, 400.000’i yaralanmış, 113.000’i de esir düşmüş veya kayıplara karışmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun silahlı 200.000 askeri kalmıştır. Çok büyük miktarlarda savaş ekipmanlarını kaybetmiş ve mühimmat ve cephane tedarikleri tükenmeye başlamıştır. İmparatorluğun Arap vilayetleri de yitirilmiştir. Halk açlıktan ölmek üzeredir. Amerika Yardım Heyetleri’ne göre, 1914 yılından beri toplam nüfusun çeyreği savaştan, hastalıklardan, açlıktan ve katliamlardan dolayı telef olmuştur. Oyun, Osmanlılar için bitmiştir. Enver, Talat ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin önde gelen üyeleri İstanbul’dan kaçmış ve 29 Ekim gününde Türk diplomatları barış talebinde bulunmak için Mondros’ta İngiliz amiralliği sancak gemilerine gitmiştir. Ertesi gün, Osmanlı İmparatorluğu amaçsızca savaşa sürüklendikten yaklaşık dört yıl sonra, galip gelen kuvvetler Osmanlı İmparatorluğu’nu .koşulsuz teslimden kurtararak ateşkes ilan etmiştir

XXV : ATEŞKES VE SEVR ANTLAŞMASI

Osmanlı Devleti ile yapılan ateşkesin şartları diğer muhalif devletlere uygulananlardan daha hafif olmuştur. Osmanlılar, ordularını terhis edip savaş gemilerini teslim etmeyi kabul etmiştir. İtilaf Devletleri, Rusların ani çöküşünden sonra, Türklerin defalarca tehdit edip işgal ettiği Bakü ve Batum demiryolu hattını ele geçirme ve Anadolu'daki altı Ermeni vilayetinde herhangi bir kargaşa çıkması halinde işgal etme hakkını elde etmiştir. Fakat bu neticeler haricinde, Ateşkes, yabancı kuvvetlere, Asya'da Torosların zirvesinden Halep vilayeti ve İran sınırına, Musul'un kuzeydoğusundan Doğu Trakya ve İstanbul dahil olmak üzere Avrupa'daki topraklarına kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun idari işlerine müdahale etme hakkı tanımıştır. Fakat Türklerin elinde hala önemli miktarda bulunan ve ciddi zararlar oluşturabilecek silah, cephanelik ve diğer savaş .maddeleriyle ilgili herhangi bir anlaşmaya varılmamıştır

Damat Ferit Paşa (fesli) Sevr Antlaşması'nı imzalamak üzere diğer Osmanlı delegeleriyle birlikte Paris Barış Konferansı'na giderken.

On gün sonra, Fransız gemilerinin eşlik ettiği güçlü bir İngiliz donanması Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Haliç'e demir atmıştır. İtilaf birlikleri karaya inerek İstanbul sokaklarında ilerlemeye başlamış ve İtilaf Kuvvetleri'nin askerlerinin bir kısmı, önce Ateşkes koşulları çerçevesinde, savaş mahkûmu olarak ele alınmaksızın ülkesine iade edilecek olan Alman askerlerinden oluşan bir grubun itişip kakışmasıyla bölünen işlemleri yürütmek için kıyıda beklemiştir. İtilaf Birlikleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun içişlerine ve Türk Bakanlar Kurulu ile ilgili hususlara karışmama konusunda anlaşmaya varmıştır. Ateşkes ile ilgili süreci sonlandırmak ve ateşkes şartlarını uygulamak için Sadrazam İzzet Paşa başkanlığında kurulan ilk nâzırlar kurulu, İttihat ve Terakki Cemiyeti döneminden gelen muhafazakâr taraftarları ve bu cemiyetin eski mensuplarını içermiştir. Bu belirsizlikler, yıllar boyunca farklı rejimler altında yüksek idari görevlerde yer almış ve Londra'da elçilik yapmış olan Gazi Tevfik Paşa önderliğinde 10 Kasım'da kurulan yeni kurulda ortadan kaldırılmıştır. Tevfik Paşa, barış ve düzenin yeniden sağlanması için İtilaf Devletleri ile işbirliği yapma hususunda daha kararlı olan Damat Ferit Paşa Sadrazam olana dek bu görevi sürdürmüştür. Bu makam, Türk nâzırlar için oldukça zorludur ve dolayısıyla sürekli olarak değişimler meydana

gelmiştir. Fakat bakanlar, çoğu zaman, savaşın doğurduğu sonuçların kabul edilmesi gerekliliğini anlamış, böylece cemiyetin yapısının bozulmasıyla ve adı yolsuzluklara karışmış üyelerinin cezalandırılmasıyla ilgili gerekli adımlar atılmıştır. Ateşkesten sonra uzun bir süre boyunca Türkler, İtilaf Devletleri'nin kendilerine uygulama konusunda mutabakata varacağı herhangi bir barış antlaşmasına uymaya hazırlanmıştır. Fakat Paris Barış Konferansı daha ciddi diğer problemlere sahne olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne zorlukla ket vurulmuş; fakat ortadan kaldırılamamıştır; Cemiyet, Kafkaslarda Rus Bolşevikleri ve onların Bakü ve Azerbaycan'daki ve İran'ın kuzeybatı sınırındaki Tatar müttefikleriyle irtibat kurarak özellikle Anadolu'nun ücra köşelerinde direniş için canlanmaya başlamıştır. Amerika kendi kabuğuna çekilmiştir. Avrupalı İtilaf Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun akıbetiyle ilgili net bir karara varmamış ve Osmanlı'nın askerî ve sivil temsilcileri, İstanbul'da dahi, birbirinden farklı ve çoğunlukla çelişkili gayelerin peşinden koşmuştur. Yunan kuvvetlerinin, İngiliz hükümetinin, isteksiz de olsa İtilaf Devletleri'nin desteğini alarak garantilediği İzmir çıkarması her kesimden Türk halkını öfkelendirmiş; ancak aynı zamanda, büyük kuvvetlerin etkisizliğinden dolayı oluşturulmuş olan güçsüzlük izlenimini ortadan kaldırmayı başaramamıştır. Yalnızca İngiliz halkı değil İngiliz orduları da seferberliğin sona erdirilmesini istemiş, bunun üzerine, Fransızlar ve İtalyanlar tamamen kendi çıkarları için birliklerini Kilikya ve Antalya'da tutmaya devam ederken bazı İngiliz birlikleri geri çekilmiştir. Herhangi bir karışıklığın tekrar baş göstermesi durumunda, İtilaf Kuvvetleri'nin özellikle Ermeni vilayetlerini işgal etme hakkının yürürlüğe konmasına dair kimse önceden hazırlık yapmamıştır. İşgalci güçlerin tereddüdünden cesaret alan Cemiyet üyeleri 1919 yılının Ağustos ayında Erzurum'da toplanmış ve bir ay sonra Sivas'ta gerçekleşecek olan Kongre'ye resmi çağrıda bulunan Geçici Hükümet kurulduğunu ilan etmiştir. Kongre programı açıkça belirtilmiştir. "Ulusal kuvvetler ve ulusal irade" Saltanatın ve Halifeliğin korunması için Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü ve bağımsızlığının sürdürülmesini amaçlamış ve ateşkeste düşmanlıkların sona erdirilmesi için sınırların oluşturulmasını, İtilaf Devletleri'nin bu sınırları yeni Türkiye'nin sınırları olarak tanıyacağını farz ederek özellikle "Ateşkes sınırları içindeki .bölünmelere" karşı çıkmıştır

Milliyetçiler, Ateşkes'ten sonra Erzurum valisi tayin edilen ve Birinci Dünya Savaşı boyunca askerî niteliklerini kanıtlamış olan Mustafa Kemal'de aradıkları önderi bulmuştur. Mustafa Kemal, 1908 Türk ayaklanması ve ertesi yıl Abdülhamid'in tahttan indirilmesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti ile işbirliği yapmış en genç askerlerden biridir. İtalya ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan savaşta, Enver Paşa'ya yardımcı olmuş ve Trablus'ta İtalyanlara karşı gerilla kuvvetlerinin oluşturulmasına destek vermiştir. Fakat Enver ile arasında anlaşmazlıklar baş göstermiş ve Enver'in kıskançlığı Mustafa'yı geri plana atmıştır. Mustafa, İngilizlerin ilk çıkarmasında Gelibolu'da bulunmuş ve Avustralya ve Yeni Zelandalıların ilerleyişini engelleyen kuvvet Mustafa'nın komuta ettiği birlik olmuştur. Ağustos ayında gerçekleştirilen Anafartalar çıkarmasından sonra, General von Sanders, İtilaf Devletleri'nin bu bölgeye yaptıkları saldırıları püskürtmek için açılan yeni cephenin komutasını da Mustafa Kemal'e .vermiştir

Mustafa Kemal Paşa

Mustafa, 1916 ve 1917 yılları boyunca Anadolu’da pek çok birliği komuta etmiş ve 1918 yılında General von Sanders ona Suriye’deki 7. Bölüğün komutasını vermiş; fakat Mustafa bölgeye ulaştığında 16.000 asker yerine ancak yarısını bulmuştur. Fakat General Allenby’nin ezici hücumuna karşı en iyi mücadeleyi veren Mustafa’nın birliği ve ne kadar beyhude olsa da Halep’te gayret göstermeye direnen Mustafa’nın bizzat kendisi olmuştur. Mustafa’nın, Osmanlı İmparatorluğu’nun yenilgiye uğradığı sıralarda, cesareti kırılmış olan birliğinden hayatta kalanların üzerindeki etkisi, Enver’in ateşkesten hemen önce İstanbul’dan kaçması sayesinde güçlenmiş ve askerlerinden geriye kalanları disipline sokmak ve aralarında birlik kurmak için elinden geleni yapmıştır. Vakit geçtikçe ve İtilaf Birlikleri Osmanlı Devleti’ne uygulanacak olan nihai barış şartlarını sonlandırmak için hiçbir çaba sarf etmedikçe, Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin üzerinde kontrol sağlamaya başladığı vilayetlerde yeni cepheler kurarak direniş gösterme imkânının var olduğunu düşünmeye başlamış ve ateşkes ile birlikte İtilaf Devletleri’nin başarısızlık göstermesi ve tüm silah ile cephanenin teslimi, Mustafa’nın yalnızca eski birliklerden veya yeni askerler bulmasını sağlamamış ayrıca bu askerlerin tüfek, top ve .yeterli derecede cephane ile silahlanmasına da kapı aralamıştır

Ateşkes’in üzerinden bir seneden fazla bir zamanın geçmiş olduğu 1919 senesinin sonuna doğru İngiltere başbakanı, 18 Aralık gününde, İngiltere, Fransa ve İtalya’nın Birleşmiş Milletler’in işbirliğini daha fazla bekleyemeyeceğini ve Türk sorunuyla kendi kendilerine ilgileneceklerini bildirmiştir. Bu uzun gecikmenin sonuçları ise hem İstanbul’da hem de Anadolu’da hissedilmeye başlamıştır. 5 Ekim tarihinde, Damat Ferit Paşa, “Sulh Bakanlığı” olarak şekillenen, fakat aslında Milliyetçilik akımına eğilimi olan yeni bir Bakanlar Meclisi kurmuş ve Ali Rıza Paşa’nın sadrazam olması için gerekenleri yapmıştır. Türk Parlamentosu’nun yeni seçimlere gitmesini öngören İmparatorluk İradesi tamamen Milliyetçilerden oluşan bir Meclis’in oluşumuyla sonlanmıştır. Mustafa Kemal de Meclis’e seçilmiş; fakat İstanbul’daki mevcut koşullar üzerine kurulu bir Meclis’in “ulusun iradesini” yansıtamayacağı sebebiyle hem Meclis’te yer almayı reddetmiş hem de seçilmiş olan diğer yandaşlarının Meclis’e girmesini

engellemiştir. Başka sebeplerden dolayı da bu yeni parlamento Türk halkını temsil etme yetkisine sahip olamamıştır; seçmenlerin % 85'i oy kullanmamış, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiş ve ne koşulda olursa olsun tekrar Osmanlı İmparatorluğu'na dönmeyecek olan şehirlerde seçimler yapılmamış ve savaştan önce 256 olan sayıya karşılık yalnızca 132 mebus ülkeye dönmüştür. Sultanın konuşması üslup ve içeriği açısından ılımlı olmuş, İzmir ve Kilikya'daki yabancı birliklerin varlığına karşı çıkmasına ve Osmanlı Devleti'nin bir ulus olarak ayakta kalması gerekliliğinde ısrarcı olmasına rağmen ülkenin idaresinde geniş kapsamlı reformlar yapılması gerektiğine değinmiş ve ülkeyi savaşa sürüklemiş olanların hem halka hem de yasalara danışmadan bu kararı vermiş oldukları için hanedanını ve milletini bu karardan dolayı mesul tutmayı reddetmiştir. Bu esnada, başkentte sultana değil Mustafa Kemal'e hararetli tezahüratların yapıldığı ve bütün Milliyetçilerin de desteklediği birtakım gösteriler vuku bulmuştur. Ali Rıza başkanlığındaki Meclisi-i Mebusan'da harbiye nâzırı olan Cemal Paşa'nın dahi Mustafa Kemal ile gizlice çalıştığı açığa çıkmış, bunun üzerine Müttefik Birlikler Yüksek Komiserliği tarafsızlıklarını bir kenara bırakarak Cemal Paşa'yı görevinden alınmaya mecbur kalmış; fakat yine de kısa bir süre sonra, Mustafa Kemal'in gerçekleştirilmesi için büyük çaba sarf ettiği, İçişleri, Dışişleri ve Adalet Bakanlıkları Milliyetçilere bırakılarak Meclis'te yeniden yapılandırılmaya gidilmiştir. Mustafa Kemal, Geçici Hükümet'i Sivas'tan, İstanbul'a daha yakın olan Ankara'ya taşımış ve nüfuzu yavaş yavaş Bursa ve Marmara ile Boğaziçi'nin Asya yakasına doğru yayılmaya başlamıştır. Doğu Anadolu'da Mustafa Kemal'in birlikleri Kilikya'da Fransızlarla çarpışmış ve Fransızları Maraş'tan ihraç etmiştir. Yunanlarla İtalyanların Arnavutluk ve On iki Adalar üzerinde fikir ayrılığı yaşamalarından ötürü Mustafa Kemal İtalyanları gizli bir güç olarak gördüğü ve İzmir'e yakın vilayetlerde Yunan kuvvetlerine güç .kazandırmamak için İtalyan birliklerine saldırılmamıştır

Türklerin hedefleri, İngiliz İmparatorluğu içinde coşkulu taraftarlarca desteklenmiştir. Abdülhamid, Osmanlı Halifesi olarak, kendi egemenliği altında olsun veya olmasın bütün Müslümanların ruhanî bağlılıklarını talep ettiğinde İslamcılık akımı Hindistan'da tamamen sonuçsuz kalmamıştır. Hintli Müslümanların yalnızca çok azı Kırım Savaşı'ndan önce Osmanlı İmparatorluğu'nu veya sultanı tanımış ve Sivastopol Savaşı'nda İtilaf

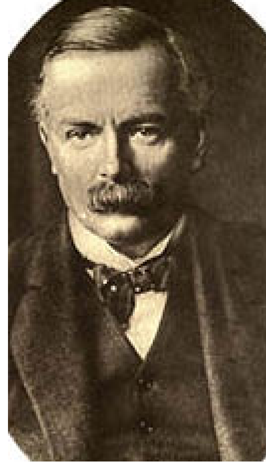
Kuvvetleri Osmanlı Devleti'ni kurtarmış olmalarına rağmen bir yıl sonra Müslümanların büyük bir role sahip olduğu Paris Antlaşması'nda İtilaf Kuvvetleri Hindistan'da zorlu bir isyanla karşılaşmıştır. Otuz yıl sonra, Ruslar İstanbul'a dayandığında, İngilizler Hintli birlikleri Türklere destek vermeleri için Avrupa'da Malta'ya kadar getirmiştir. Fakat Abdülhamid'in yöntemleri İngilizlerle arasını açtığında, İngilizlerin desteğiyle kazandığı itibarı onlara karşı kullanmaya tereddüt etmemiştir. Abdülhamid, Hindistan'da İslamcılık akımına dönmüş; fakat egemenliği boyunca çok az mesafe kat etmiş Aligarh Müslüman Üniversitesi'nin kurucusu ve Osmanlı padişahının Halifeliğiyle ilgili açıkça mücadele veren Seyid Ahmed Han kadar etkili olamamıştır. Özellikle Balkan Savaşları esnasında yaşanan Türk ayaklanmalarına kadar, İstanbul ile Hindistan Milli Kongresi'ne bağlı Hintli Müslümanlar okulunun siyasetçileri arasında yakın ilişkiler kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine Hindistan'ı ezip geçen vatansever hareket dalgası küçük bir grup isyancı dışında Türk yandaşlarının mahkum edilmesine sebep olmuştur. Bu mahkumların arasında adı en çok çıkmış olan iki isim Mehmed Ali ve kardeşi Şevket Ali, Hint Hareketi Savunması çerçevesinde gözetim altında tutulmaya mahkum edilmiştir. Fakat savaş devam ettikçe ve Hindistan'daki 'siyasî görüşlüler' sınıfı Hindistan'ın sadakatine ödül olarak daha büyük anayasal reformları çıkardıkça Müslümanlar, Hindistan Kongresi müfritleriyle daha sıkı bir işbirliği içine girmiş ve onların talepleri üzerine Özerk Yönetim'e müdahil olmuştur. Bunun üzerine, Hintlilerle Ateşkes'ten sonra yeni Müslüman dostlarıyla kendilerini özdeşleştiren, Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle de sultanın Halifelik unvanının akıbetine dair ilgi duyan Müslüman hemşehrileri arasında var olan azıcık sevgi de yok olmuştur. Paris Barış Konferansı'na katılan her iki görüşten iki Hintli temsilci ve Hindistan devlet bakanı, İtilaf Devletleri ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun hedeflerine destek olmayı taahhüt etmiştir. Fakat isyancılar bununla yetinmemiştir. 'Halifelik Komitesi' adı altında Müslüman ve Hintlilerden oluşan müşterek bir komite kurulmuş ve 1919 yılının başlarında, savaştan önce İstanbul'a gitmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile yakın ilişkiler kurmuş ve de sözcüsü Müslüman olan bir heyet Kral Naibi'nin seçilmesini beklemiş ve Hintli Müslümanlar adına Halifeliğin manevî bir güç olarak sürdürülmesinin kendi inanışları için hayati öneme sahip olduğunu ve

dolayısıyla Büyük Britanya tarafından sağlanan Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü, Müslümanların Arap yarımadasındaki hakimiyetini veya sultanın Kutsal Topraklar'ı himayesini engelleyecek bir barışa razı olmayacaklarını bildirmiştir. Kral Naibi bu duruma uzlaşmacı bir şekilde yaklaşmış; fakat başka bir heyet aynı talepleri İngiliz ve diğer İtilaf Devletleri hükümetlerine bildirmek adına Avrupa'ya gönderilmiştir. Bu heyetin tavrından, heyetin, Hindistan Hükümeti'nin nihayet serbest bıraktığı Mehmed Ali tarafından yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Mehmed Ali'nin savaş başlangıcında aldığı ev hapsi, Afganlarla casus ilişkiler içine girdiğine inanıldığı için kısa süre önce gerçek mahkumiyete dönüştürülmüştür. Mehmed Ali'nin heyeti Londra'ya ulaştığında, başbakan dinî etkenlerin siyasî konulara aracı edilmesine karşı çıkarak sözcülerine .ağır bir cevap vermiştir

Fakat diğer yandan, Lloyd George, 26 Şubat'ta Avam Kamarası'nda yapmış olduğu bir konuşmada, 1918'de, İtilaf Devletleri'nin Türkleri Anadolu ve Trakya'daki evlerinden mahrum etme arzularının olmadığına, Trakya'nın yalnızca bir güvence olduğuna ve barışın sağlanması için kendilerine sunulan bir teklif olmadığına dair yapmış olduğu açıklamaya değinmiştir. Bu güvence, İtilaf Devletleri'nin Türklere vermiş oldukları diğer güvencelerle o denli ters düşmüştür ki bir daha Türklerin kötü yönetimine maruz kalmamışlardır. Fakat İngiliz Başbakan bu durumu hiç .düşünmemiştir

İtilaf Birlikleri, 17 Şubat tarihinde, Yüksek Temsilcilerine, Türk dışişleri bakanını İstanbul'un yeni Türk Devleti'nin başkenti olarak kalacağına dair bilgilendirmeleri konusunda talimat vermiştir. Anadolu'daki gayrimüslim halkın güvenliğinin sağlanamaması veya Türk topraklarını işgal etmiş olan İtilaf Kuvvetleri'nin veya Yunan ordularının saldırıya uğraması durumunda kararın değiştirilebileceği hakikati de eklenmiştir. Bu uyarının ne denli gerekli olduğu, Milliyetçilerin Kilikya'daki Fransızlara saldırı haberleri Avrupa'ya ulaştığında anlaşılmıştır. Fakat ne bu uyarı ne de Türklerin İstanbul'u ellerinde tutmaya devam edebileceklerine dair yapılmış olan bildiri çok fazla etki yaratmıştır. İsyan devam etmiş ve daha da şiddetlenmiştir. Türk Milliyetçiler, sultanı İtilaf Devletleri'ne yaranmaya çalıştığına dair söylentilerden dolayı tahtından indirmeyi düşünmüştür. İstanbul Meclisi-i Mebusan dahi hararetli konuşmalara sahne olmuştur. Diğer bir taraftan, farklı Hıristiyan toplulukları ümitsiz yakarışlarını İtilaf

Devletleri'ne ulaştırmış, bazı kişiler, Milliyetçilerin Maraş civarlarında çok sayıda insanı öldürdüğünü iddia etmiştir. Üç Mart tarihinde Ali Rıza Paşa kabinesi görevi bırakmış ve yerine Salih Paşa'nın sadrazamlığı altında aynı yapıda bir kabine kurulmuştur. On Mart tarihinde, Lord Curzon Avam Kamarası'nda, *"uyum içinde hareket eden İtilaf Kuvvetleri, İstanbul'da hiçe sayıldığı ve diğer bölgelerde işkenceye uğradığı bir duruma daha fazla boyun eğemez"* demiştir. Altı gün sonra, İtilaf Devletleri adına hareket eden General Milne Türk Harbiye Nâzırlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve haberleşme araçlarını ele geçiren bir birliği İstanbul'a çıkardığında Lord Curzon'un sözleri eyleme konmuştur. Mustafa Kemal'in yandaşlarından bazıları tutuklanmış, bunlardan Meclisi-i Mebusan üyesi olan iki kişi protestolar üzerine serbest bırakılmıştır. Meclis, hem Milliyetçilerle hem de İtilaf Birlikleri'yle müzakere yapmıştır. Fakat nihayetinde İtilaf Birlikleri tarafından gösterilen sert tutum üzerine padişah duruma el koymuştur. Salih Paşa'nın kabinesini dağıtmış, Damat Ferit Paşa'yı bir kez daha sadrazam seçerek Milliyetçilerin 'isyancı' olduğunu bildiren bir ferman çıkartmıştır. Aynı zamanda, şeyhülislamın da bu kişileri 'İslam hainleri' ilan etmesi emredilmiştir. Ferman, boyun eğen herkesin rütbesini geri verme vaadinde bulunurken, elebaşlarının da acımasız bir şekilde cezalandırılmasını emretmiştir. Mustafa Paşa, Ankara'dan, 'kâfirlerin' baskısı altında oldukları için sultanın ve nâzırların otoritesinin zayıfladığını bildirmiş, Trakya'daki Milliyetçi eylemlerin başında bulunan teğmenlerinden biri olan Cafer Tayyar Bey de Edirne'den benzer bir bildiride bulunmuştur. Bu durum, İstanbul'daki padişahın hükümeti ile diğer vilayetlerdeki Milliyetçi isyanlar arasındaki bir çatışmaya dönüşmüştür. Mısır ve Hindistan'daki şiddetli isyanlarla Suriye'deki nahoş olaylar Müslümanlar arasındaki sıkıntının ne denli geniş çaplı olduğunu göstermiştir. İtilaf Devletleri, nihayetinde, Nisan ayının sonunda San Remo'da düzenlenen Yüksek Meclis toplantısında Osmanlı Devleti'ne uygulanacak olan barış hükümlerini belirlemiş ve 10 Haziran gününde Türk Diplomasisi'nin önderi olan Tevfik Paşa .başkanlığındaki bir heyetle Paris'te barış anlaşmasını imzalamıştır

Lloyd George

Sultanın büyük bir ismin gölgesinde İstanbul'da kalması bir kenara, barış şartları fazla acımasız olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1914 yılında 613.000 mil kare olan toprakları ve ortalama 20 milyon olan nüfusu bu anlaşma çerçevesinde 175.000 mil kare toprak ve 8 milyonluk bir nüfus ile ikinci sınıf bir Asya Devleti haline gelmiştir. Balkan Savaşları'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Trakya'da elinde kalan topraklar, Çatalca sınırına dayanmış olan Yunanlara verilmiş, Osmanlıların elinde yalnızca İstanbul ile iç bölgeden birkaç millik bir toprak ve şehrin su ihtiyacını karşılaması açısından gerekli olan Terkos Gölü çevresi kalmıştır. Kurulacak olan yeni Türk Devleti Asya'da Anadolu ile yalnızca Türk halkının yaşadığı veya Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu yerlerle sınırlandırılmıştır. Sınırlarının Birlemiş Milletler başbakanının tahkimiyle korunacağı bağımsız bir Ermenistan, Trabzon, Erzurum, Bitlis ve Van vilayetlerinde kurulacak, güneyde ise bağımsızlığını tamamlamak için gerekli haklara sahip olan özerk bir Kürt Devleti Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı yerlerde, Fırat'ın doğusu, yeni Ermeni Devleti'nin güneyi ve yeni Türk Devleti'nin güney sınırının kuzeyinde kurulacaktır. İzmir'de, Temsilciler Kurulu'ndan Milletler Cemiyeti'nin talebiyle ve halk oylaması sonucuna göre, Yunan Krallığı'na tamamen dahil edilene kadar beş yıldan az bir süre için olmamak kaydıyla mevcut vaziyette Türk bayrağı altında bırakılması şartıyla 100 millik bir sahille birlikte önemli bir toprak parçası ve iç kısımlara doğru uzanan bazı bölgeler Anadolu'daki başlıca liman ile birlikte Yunan yönetimine bırakılacaktır. Fakat şartlar bununla da bitmemiştir. Hem

savaş hem de barış zamanlarında bahsi geçen sularda denizciliği kalıcı bir şekilde özgür hale getirmek için Çanakkale, Marmara ve Boğaz kıyılarındaki topraklar uluslararası bir komisyonun idaresi altında kendi bayrağı, bütçesi ve ayrı bir yapılanma ile koruma altına alınacaktır. Avrupa'da, yetkisini, bu özel komisyona devredecek olan kıyı gücü Yunanistan olmuş; fakat Anadolu yakasındaki daha büyük kısımda Ege Denizi'nde Karadeniz'e doğru bulunan Edremit Körfezi'ndeki Türkler bu yetkiyi devretmiştir. Yeni Türk Devleti'nin kalan kısmı için ise Türklerin bağımsızlığını maddî kısıtlamalara maruz bırakan hükümler şart koşulmuştur. Bu hükümler çerçevesinde, Türk ordusunun sayısı 50.000 askere ve sultanı koruyacak olan muhafız sayısı ise 800'e düşürülmüştür. Türk ordusunun ihtiyacı olan savaş malzemeleri, silah ve cephaneliğin sayısını İtilaf Devletleri belirleyecektir. Takviyeler tahrip edilmiş veya parçalanmıştır. Herhangi bir Türk donanması veya hava kuvvetleri olmayacaktır. Tüm bu tedbirler, İtilaf Birlikleri arasında kurulan bir komisyonun kontrolü altında uygulanacaktır. Yeni Türk Devleti'nin de yalnızca istişare yetkisine haiz bir temsilci bulundurmasına izin verileceği diğer bir uluslararası komisyon, uygulamada mali ve ekonomik bir vesayet oluşturacak geniş kapsamlı yetkilerin verildiği Türk Devleti'nin mali .durumununun iyileştirilmesi için tedbir alma hakkına sahip olacaktır

Ayrıca, Türk Devleti'nin bütün Arap vilayetlerini İtilaf Birlikleri'ne teslim etmesi, özellikle Hicaz Krallığı'nın bağımsızlığı, İngiltere'nin Mısır ve Sudan'ı mandası altına alması, Kıbrıs'ın İngiltere topraklarına eklenmesi, Tunus ve Fas'ın Fransız sömürüsü haline getirilmesi, İtalyanların Trablus üzerindeki haklarını tanıması, Ege Denizi ve Akdeniz'deki adalarını sırasıyla İtalya ve Yunanistan'a vermeyi kabul etmesi ayrıca Türkler tarafından temlik edilmiş olan bütün toprakların nihai kontrolü için İtilaf Devletleri arasında yapılmış olan bütün anlaşmalara rıza göstermesi gerekecektir; aslında tüm bunlar Osmanlı'yı ilgilendiren ve halihazırda ortaya konmuş olan hakikatlerin resmen tanınmasından daha öte .bir şey değildir

Bu anlaşmayı kabul etmek imparatorluğun yok olmasını kabul etmek anlamına gelmektedir. Sultan ve Bakanlar bu anlaşmaya, özellikle de Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesine ve Anadolu'daki en kıymetli topraklarla dış ticaret için kullanılan en önemli limanın devrini de içerdiği

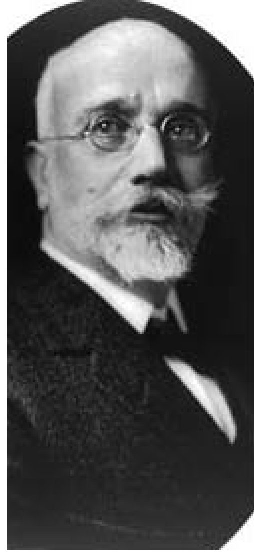
için İzmir bölgesinin Yunanistan’a verilmesini öngören düzenlemelere karşı çıkmıştır. Bozguna uğradıkları savaşlarda kaybettikleri topraklardan feragat etmeye razı olan Osmanlıların, savaşın sonunda hala ellerinde tuttukları toprakları galip gelen İtilaf Birlikleri’ne veya hatta İtilaf Devletleri ile aynı safha geçmiş olan Araplara değil de ancak ateşkesten uzun bir süre sonra Osmanlı topraklarına ayak basmış olan Yunanlara vermek gururlarına dokunmuştur. Ermeni Devleti’nin resmen tanınması şartı bile onlar için daha az onur kırıcı olmuştur. Türkler ayrıca, yeni Türk Devleti’nin, Boğazların ve kıyı şeritlerinin idaresini gerçekleştirecek olan Uluslararası Komisyon’a müdahil edilmemesini haklı olarak adaletsiz bulmuş ve mali ve ekonomik özgürlüğüne getirilen sınırlamaların devleti millî varlığından mahrum edeceğini bildirmişlerdir. 30 Haziran tarihinde verilen ilk cevapla, söz konusu ağır koşullar iyileştirilmediği takdirde Türk hükümetinin anlaşmayı imzalamayacağı belirtilmiştir. Milliyetçi akımdan uzak duran ılımlı Türkler dahi barış koşullarının kabul edilemez olduğunu bildirmiş ve İstanbul’da gerçekleştirilen protestolar ve toplantılarla anlaşmanın .reddedilmesini dile getirmiştir

Ankara’da bulunan Mustafa Kemal ve Edirne’de bulunan Cafer Tayyar sonuna kadar mücadele etmeye dair ant içmiş ve sultan ile nâzırları, Türk Devleti ve İslam’a ettikleri ihaneti tamamlamayı göze almaları halinde, kanun dışı etmekle tehdit etmişlerdir. Milliyetçi akım yeni bir ivme kazanmış ve bütün bölgelerde daha güçlü bir hale gelmiştir. Akım, Bursa ve Marmara kıyılarına dek ulaşmıştır. Milliyetçi birlikler, İzmit’teki İngiliz ileri karakol mevkiine saldırmış ve bir İngiliz deniz müfrezesi bu bölgedeki Milliyetçi saldırılarını gerçekleştirecek olan bütün Türk birliklerini yok etmek amacıyla acilen Çanakkale’nin Asya kıyılarına ulaşmıştır. Fransızlar tekrar Kilikya’da baskın hale gelmiştir. Fransızlarla Mustafa Kemal arasında yapılmış olan ateşkes yenilenmiş; fakat daha sonra bir Fransız müfrezesine saldırıp teslim olmaya zorlayan Milliyetçiler tarafından çiğnenmiştir. Fransızlar, yanlarına Ermeni kadın ve çocukları da alarak Sis ve Antep’i boşaltmıştır. Geride kalanlar ise büyük direnişler göstermiştir. Küçük sayıdaki İtilaf kuvvetlerinin kapladığı veya Yunanların işgal ettiği İzmir bölgesi dışında Milliyetçiler Anadolu’da baskın bir haldedir. Kuzeyde, İtilaf Devletleri’nin Türklerle yapılmış olan barış anlaşması çerçevesinde oluşturduğu Erivan Ermeni Cumhuriyeti’nin dış dünyayla olan

tüm bağlarının kesildiği yerde, İngiliz karargâhının Batum'u beklenmedik bir şekilde terk etmesinden sonra Milliyetçiler Kafkaslar'daki Bolşevikler ve onların Moskova'daki hükümdarlarıyla daha yakın ilişkiler kurmuştur. General Townsend'i Kut ve Nouri'de şartlı teslime zorlamış olan amcası ve 1915 yılında Mısır'a karşı Senusî akımını kurmaya çalışan üvey kardeşiyle birlikte, Azerbaycan Bolşevik Cumhuriyeti'nde Sovyet Bakü'yü desteklediği düşünülen Enver Paşa Erivan'daki Ermenilere göz dağı vermiş ve hatta onlara saldırmıştır. Ankara'da bulunan Mustafa Kemal, 4 Haziran tarihinde Milliyetçi Cemiyet'in toplantısında, Moskova'da Sovyet hükümetinden, Türk Milliyetçileri ile ilişkiler kurma ve her iki ülkeyi de tehdit eden emperyalistlere karşı verilen mücadelelerine destek olma .gayelerini dile getiren bildiriyi duyurmuştur

İtilaf Birlikleri, özellikle de İngilizler, geri çekilme ve seferberliğin sona erdirilmesini o denli ileriye götürmüştür ki, bunu istemelerine rağmen, Milliyetçilere aciliyetin zorunlu hale geldiği bir ders vermek için gerekli olan yeterli kuvvete daha fazla sahip olmamışlardır. Barış koşullarının uygulanması için yalnızca Milliyetçilere şiddetli bir darbe vurulması gerekmemiş ayrıca İtilaf Devletleri'nin sabrının sınırının olduğunu İstanbul'un anlaması gerekmiştir. Saldırıya hazır ve istekli bir ordusu olan Yunanlar tek başlarına gerekeni yapamamıştır. İtilaf Birlikleri, kısa bir süre içinde işe yarar bir cevap vermiş olan M. Venizelos'a danışmıştır. Venizelos, Yunan ordusunu İtilaf Birlikleri'nin hizmetine vermiştir. Bu hareketin sınırları, Hythe ve Bolonga'da gerçekleştirilen Başbakanlar Konferansı'nda belirlenmiş ve bir an önce uygulamaya geçirilmiştir. M. Venizelos, operasyonların hızlı ve nihai olacağına dair yükümlülüğü üstlenmiştir. Bu sözünü de yerine getirmiştir. Mustafa Kemal'in, Akhisar ve İzmir'in yaklaşık 100 mil doğusunda bulunan Alaşehir arasında topladığı birlik 8000 askeri şehit veya esir bırakarak, 23 Haziran tarihinde yola çıkmış; fakat durmak bilmeden takip edilmiş ve Uşak'tan ihraç edilmiştir. Tüm bunlar, Yunanların işe koyulmasının ardından on gün içinde gerçekleştirilmiş ve M. Venizelos 7 Temmuz tarihinde, söz konusu istikametteki hedeflerine ulaşmış olan Yunan askerî operasyonlarının durdurulduğunu İtilaf Birlikleri'ne bildirmiştir. Bu esnada, silahlarıyla limanı Milliyetçiler için savunulamaz bir hale getiren İngiliz donanması kisvesi altındaki diğer bir Yunan birliği Marmara'da Mudanya'ya çıkarma

yapmıştır. Burada daha az bir direnişle karşılamışlar ve Mustafa Kemal'in, batıl inanışları olan halkın gözlerinde ikinci bir Osman'ın itibarına erişmesini sağlayan, Osmanlı hanedanının beşiği olan Bursa'yı 9 Temmuz gününde ele geçirmişlerdir. Yunanlar, daha sonra, Mustafa Kemal'in Doğu Trakya'daki teğmenini bozguna uğratmak üzere yola koyulmuştur. Yunan ordularınca saldırıya uğrayan Milliyetçiler güçlükle mücadele etmiş ve beş gün içinde Edirne'ye Yunan bayrağı asılmış, Cafer Tayyar paniğe kapılmış .askerlerinin kaçmasına neden olarak aşağılayıcı bir şekilde esir alınmıştır

M. Venizelos

Yunanların başarıları, Anadolu'nun kuzey ve doğu kesimlerindeki Milliyetçi direnişlerinin mevkilerini etkilememiş fakat İstanbul'da büyük izler bırakmıştır. İtilaf Birlikleri birbirleriyle aynı safta yer almayı ve sebatlı olmayı sürdürmüştür. Yalnızca tek bir noktada Türk Devleti'ne izin vermeyi kararlaştırmışlardır. Boğazlar için kurulmuş olan Uluslararası Komisyon'da, mantıklı olarak, Türkiye'nin temsilci bulundurmasına izin verilmiştir. Türklerin barış koşullarını imzalamayı kabul etmesi için verilen sürenin uzatılmasına dair taleplerine cevaben İtilaf Devletleri, Sultan'a İstanbul'u elinde tutma izninin verilmesinin iyi hal üzerine gerçekleştirildiğini, fakat bunun değiştirilebileceğini hatırlatmıştır. Bunun üzerine sultan meclisi toplamış ve nihai kararı bildirmiştir. Yalnızca tek bir isim, her şeye rağmen, İtilaf Devletleri'nin kararının reddedilmesini desteklemiştir. Türk Barış

Heyeti bir kez daha İstanbul’dan Fransa’ya yola çıkmış ve 10 Ağustos tarihinde Birinci Dünya Savaşı’nın resmen sonlandırılması için gerekli olan .nihai anlaşmayı Sevr’de imzalamıştır

XXVI: TÜRKLERİN KURTULUŞU

Sevr Antlaşması imzalanmış ancak hiçbir zaman yürürlüğe konmamıştır. Anlaşma koşulları oldukça sert olmuş; fakat Avusturya-Macaristan'a dayatılan anlaşma kadar ağır olmamıştır; her iki anlaşma da gereğinden fazla kindar olduğundan dolayı eleştirilmiştir. Bu anlaşmaların bazı açılardan uygulanamaz olduğu kanıtlanmıştır. Bu anlaşma eğer ateşkesten sonraki altı ay içinde imzalanmış olsaydı, Türk Devleti'nde büyük protestolar yaşanmazdı; fakat ateşkesten neredeyse iki yıl sonra, 1920 yılının yazında, artık bunun için çok geç kalınmıştır. Yunanların Anadolu'ya girmesi, Türk halkının millî ve dinî duygularını harekete geçirmiş ve İtilaf Birlikleri'nin 1918 yılının sonlarında hâlâ Türk ordularını silahsızlandırma için gerekli tedbirleri almamaları sayesinde halk direnişçi kuvvetlere millî destek vermiştir. Eski kıskançlıklar, İtilaf Devletleri'nin birliğini sarsarken Mustafa Kemal Anadolu'nun kalbinde orduyu yeniden yapılandırmayı başarmıştır. Yunanistan'ı, Adriyatik'in doğu kıyıları ve Anadolu'daki hedeflerini yerine getirmede kendine tehlikeli bir rakip olarak gören İtalya kendisinin göz dikmiş olduğu İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesiyle ilgili hoşnutsuzluğunu hiçbir zaman gizlememiştir. Yunanistan Kralı Alexander'ın 25 Ekim 1920 tarihindeki ölümü üzerine, Fransa'nın Yunan hedeflerine karşı beslediği halihazırda azalmaya yüz tutmuş olan iyi niyetin tamamen tükenmesine neden olan şaşırtıcı olaylar baş göstermiştir. Kasım ayında gerçekleştirilen seçimlerde M. Venizelos'un kaybetmesi iki

hafta sonra düzenlenen ikinci ve daha çarpıcı olan oylamalarla doğrulanmış ve bu durum, İtilaf Güçleri'nin resmî bildirisiyle kralın tanınmayacağı belirtilmiş olsa da Kral Konstantin'in eski Alman imparatorunun kardeşi olan eşi Kraliçe Sophia ile birlikte 5 Aralık gününde büyük coşkular arasında Atina'ya dönmesine yol açmıştır. Kral Konstantin'i, 1916 yılının Aralık ayında askerlerinin Atina sokaklarında vurulmuş olmasından sorumlu tutan Fransa da böylece Yunanistan'a sırtını dönmüştür. İngiltere'de dahi, bir müttefik olarak kendisine duyulan güveni Anadolu'daki bazı birliklerinin yol açtığı sıkıntılarla halihazırda şüpheye düşürmüş olan Yunanistan, bu güveni, savaş boyunca İtilaf Birlikleri'ne sadık olmuş ve ülkesine savaşa geç girerek kazanmış olduklarından daha büyük kazanımlar sağlamış olan bu devlet adamına karşı yapılan .nankörlükle iyice sarsmıştır

Ankara'da bulunan Mustafa Kemal tarafından toplanan Millî Parlamento, Mustafa Kemal'in, Erzurum'da hazırlanmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu, İstanbul ve Trakya'da tam bağımsızlığını yeniden kazanması için milletin sonuna kadar direnmesi gerekliliğini ortaya koyan "Milli Pakt" maddelerini doğrulayan bir karar doğrultusunda Sevr Antlaşması'na ne pahasına olursa olsun karşı konulmasıyla ilgili çağrısını desteklemiştir. Moskova ile yakın ilişkiler içinde bulunan Mustafa Kemal, Sevr Antlaşması kapsamında bağımsız bir Ermeni Devleti'nin kurulacağı vilayetleri boyunduruk altına alarak kuzeydeki yetkilerini güçlendirmiştir. Sevr Antlaşması'nı resmen kabul etmiş olan sultan ve hükümetinin İstanbul'daki nüfuzu giderek daha da azalmıştır. 1920 yılının Ocak ayında Milliyetçilerle mutabakat sağlaması adına İzzet Paşa özel bir amaçla görevlendirilmiştir. Fakat sultanın bu elçisi Ankara'ya varır varmaz İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nı "Milli Pakt" doğrultusunda iyileştirmedikçe Milliyetçilerle birlikte kalma isteğini dile getirmiştir. Mustafa Kemal 30 Ocak tarihinde Ankara hükümetinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yegane yasal hükümet olduğunu duyurmuştur. Ertesi ay, Yüksek Şura'dan gelen bir davetin üzerine, İstanbul ve Ankara hükümetleri Londra'daki bir konferansa Yunanlarla birlikte katılması üzerine iki farklı delege göndermiştir. İtilaf Birlikleri ile anlaşmaya varmak üzere birlikte hareket etmektense, onlarla ayrı ayrı çıkarlar konusunda görüşmekte kararlı olan Ankara delegesi Bekir Sami önderliğinde bu heyetler birleştirilmiştir. Yunanlar, imtiyaz gerekliliğiyle karşılaşma konusunda hazır olmamıştır. Yunanistan'da hala

birtakım huzursuzluklar ve Venizelos yandaşlarına yapılan acımasız işkenceler olmasına rağmen Kral Konstantin 4 Ocak tarihinde Anadolu’daki Yunan seferini sürdürme niyetini beyan etmiş ve akabinde Yunan ordusu saldırılara başlamıştır. Yunanlar, Londra Konferansı’nda uzun bir süre kalmamış ve konferans İtilaf Kuvvetleri’nin Sevr Antlaşması’nda yapılabilecek küçük değişikliklere dair sundukları tekliflerle sonlanmıştır. Boğazların bağımsızlığının korunması için askerden arındırılacak olan bölgelerin azaltılması ve Türk Devleti’nin Uluslararası Boğaz Komisyonu’nda önce temsilci bulundurması daha sonra da başkanlığını üstlenmesi teklif edilmiştir. Sultanın İzmir vilayeti üzerindeki egemenliğinin resmen tanınması ve Milletler Cemiyeti’nce bölgeye bir vali atanması görüşülmüştür. Hem Türk hem de Yunan delegeleri kendi hükümetlerine bu teklifleri sunmak adına ülkelerine dönmüştür. Türkler, “Milli Pakt” doğrultusunda kararlara karşı çıkmış ve Kral Konstantin de 1913-1915 Yunan ihtiyat sınıflarını devreye sokarak cevabını vermiştir. Yunanların nisan ayında gerçekleştirdikleri saldırı Eskişehir’in doğusunda direnişle karşılaşmış; fakat Yunanlar daha büyük çabalar göstermeye hazır olmuştur. İtilaf Güçleri Yunan hükümetini uyarmış ve Yunanların düşmanlığa devam etmesi durumunda sorumluluk almayacaklarını bildirmiştir. Türk-Yunan çatışmalarındaki tarafsızlık bildirileri, her iki taraftan birinin saldırılarına karşı ihtiyaç halinde silahlanarak savunacakları, Boğazlar ve İstanbul civarında tarafsız bölgelerin belirlenmesiyle devam etmiştir. Fakat bu durum, Atina’da, bizzat Lloyd George’tan İngiliz hükümetinin Yunan saldırılarının sorumluluğunu reddetmesinin veto edilmeleri olarak alınmaması gerektiğine dair gelen güvencelerle büyük oranda tarafsızlaştırılmıştır. İngiliz başbakanı, kuşkusuz, Sevr Antlaşması’nın Türklere dayatılmasının yolunun Yunan zaferinden geçtiğini anlamış; fakat İtilaf Devletleri’nin, Yunanları Anadolu’ya getirerek büyük hayallerini desteklemelerine rağmen Yunanlar bu hayalleri gerçekleştirmekten vazgeçmeye hazır olmadığı sürece de saldırılarda .başarılı olmamaları imkânsızdır

Daha fazla gecikmelerin yaşanması, Yunan ordusunun mali kaynaklarını ve birliklerin morallerini kırılma noktasına getirmiş ve Kral Konstantin’in itibarı tehlikeye düşmüştür. Yunanlar temmuz ayında operasyonlarına kaldığı yerden devam etmiş ve Kütahya Savaşı Kemalistlerin bozguna

uğratılmasıyla sonuçlanmıştır. Yunanlar bu zaferlerine eylül ayında Ankara'ya ulaşma çabalarıyla devam etmiş, başlangıçta gerçekleştirdikleri başarılı girişimlere rağmen Türklerin, İtilaf Devletleri'nin ateşkesten sonra yok edemediği ağır silahları sayesinde bozguna uğramış ve Sakarya .Nehri'nin batısına çekilmek durumunda kalmıştır

Bu savaş, Türk-Yunan çatışmalarının dönüm noktası olmuş ve bu durum en çok da Paris'te kabul görmüştür. Bekir Sami Paşa, başarısızlıkla sonuçlanan Barış Konferansı için şubat ayında Avrupa'da bulunduğu sırada yalnızca İtalya ile değil Fransa ile de ön anlaşmalarda mutabakata varmış ve Sevr Antlaşması'nın Türk Devleti lehine değiştirilmesi konusunda bu iki ülkenin desteğini almıştır. Fakat Fransa ile yapılan anlaşma, Kilikya'da Fransızlarla Kemalistlerin çatışması üzerine tehlikeye düşünce Ankara'nın onayından geçememiştir. Bekir Sami, Ankara Milli Kurulu'nda bizzat yenilgiye uğramıştır. Fakat Ankara'ya gerçekleştirilen Yunan saldırılarının püskürtülmesi üzerine, İngiliz hükümetinden gizlenen müzakereler, başlangıçta resmi bir amacı olmaksızın Ankara'ya ziyarete gelmiş gibi görünen M. Franklin Bouillon tarafından 20 Ekim tarihinde başarıyla sonuçlandırılmış; Mustafa Kemal ile yapılan, Fransız kuvvetlerinin Kilikya'dan çekilmesi, Mezopotamya sınırına dayanan ve Fırat ile Dicle arasındaki Bağdat Demiryolları'nın Türklere geri verilmesi ve Fransa ile Türk Devleti arasında barış ortamının oluşturulması esaslarına dayalı resmî bir konvansiyonla sonlandırılmıştır. Mustafa Kemal Fransa'ya ekonomik imtiyazlar tanımış ve Fransız hükümetinin inkâr etmesine rağmen Fransız müzakereciden Sevr Antlaşması'nın değiştirilmese de büyük oranda iyileştirilmesine dair destek almıştır. Paris ile Londra arasında birtakım yazışmalar gerçekleşmiş ve İngiliz hükümeti, Fransa-Kemalist Konvansiyonu'nun koşullarının yalnızca İngilizlerin Mezopotamya'daki askerî durumunu olumsuz etkilemeyeceğini, ayrıca İtilaf Birlikleri'nin Türklere karşı birlikte hareket etme sözünü de ihlal edeceğini açıkça belirtmiş; Fransız hükümetinin bu bağımsız hareketinin bir açıklaması olarak verdikleri dostane güvenceleri de mecburen kabul etmiştir. Fransızlar tarafından yapılan en geçerli açıklama, Anadolu'nun işgalinde büyük bir ordu bulundurmaya daha fazla güçlerinin kalmamış olduğudur. Ateşkesten birkaç ay sonra aynı sebeple İngiltere'nin kuvvetlerini geri çekmiş olmalarından ve bu durumun oluşmasını sağlayan Yunan Seferî

Kuvvetleri'nin İzmir'i işgal etmesi de esasen İngilizlerin girişimiyle gerçekleşmiş olmasından dolayı İngiliz nâzırlar bu açıklamaya karşı gelememiştir. Fransızların Kilikya'yı boşaltması, İtilaf Birlikleri tarafından verilen can ve mal güvencesi altında bölgeye yeni gönderilmiş olan Yunan ve Ermenilerin öldürülmesiyle sonuçlanmış bu da M. Franklin Bouillon'e Ankara'da verilmiş olan Hıristiyan halkların can güvencesinin .sağlanacağına dair sözün tutulmadığını ortaya koymuştur

Türk Milliyetçi diplomasisi diğer alanlarda da aktif ve başarılı olmuş ve İtilaf Devletleri ile nihayetinde 1922 Mart ayının sonunda Paris'te gerçekleştirilen gecikmeli konferansa kadar Mustafa Kemal, yalnızca Moskova ve Ukrayna ile değil Millet Meclisi'nde yapmış olduğu konuşmada belirttiği üzere "Ermeni sorunu"nu çözmüş olduğu Kafkaslardaki Sovyet Cumhuriyetleri ile de anlaşmalar imzalamıştır. Ayrıca aynı konuşmada Azerbaycan ile Buhara Cumhuriyetleri ve İran'daki Müslüman devletler ile de yakın ilişkiler kurulduğunu duyurmuştur. Yine aynı konuşmada bildirilen ve daha büyük önem taşıyan bir başka duyuru ise 1 Mart tarihinde Sovyet Rusya Cumhuriyeti'nde bulunan elçisi ile Afgan temsilcisi arasında Moskova'da imzalanan anlaşmadır. Böylece, dış ilişkilerinde bağlı olsa da Afgan emirinin İngilizler tarafından resmen tanınmasının üzerine ilk kez, İngilizlerin halen savaş içinde olduğu Türk .Devleti'nin Milliyetçi hükümeti ile dostluk anlaşması imzalanmıştır

Hindistan'daki Türk yanlısı isyanlar tehlikeli seviyelere ulaşmış ve özellikle Halifeliğin "dinî inanışların şatafatlı bir şekilde dışavurumu" olduğunu iddia eden Gandi'den sonra direnişten vazgeçilmiş ve bu, Gandi'nin Hindu yandaşlarının desteğiyle gerçekleştirilmiştir. İsyanlar ve katliamlar arka arkaya meydana gelmiş, Malabar kıyısında talihsiz Hint nüfusuna toplu katliamlar yapan ve Hintlileri zorla din değiştirerek Müslüman yapmaya çalışan Moplahların güçlenmesi, bağnazların Hindistan'da büyük korkulara yol açtığını göstermiştir. Müslüman sipahilerin bağlılığını bozmak için gerçekleştirilen girişimler adına Mehmed ve Şevket Ali kardeşlere karşı harekete geçme konusunda engellenmiş olan Hint hükümeti, Sevr Antlaşması'nın değiştirilmesi gerektiğini açıkça savunan Türk Devleti ve Lord Chelmsford'dan sonra Genel Vali tayin edilen Lord Reading'e yakınlık duyduğunu belirterek Hintli Müslümanları sakinleştirme çabalarına devam etmiştir. Hint hükümeti ile imzalamış

oldukları anlaşmaya bağlı olan imparatorluk hükümeti arasındaki fikir ayrılığı ile ilgili olarak, Lord Reading, Devlet Bakanı Montagu'nun desteğine ve Montagu'nun, iddia edildiği üzere meclis prosedürlerinin düzenini çiğneyerek ve neşriyatın görevinden istifa etmiş olan Genel Vali'nin talebi üzerine gerçekleştirilmesi dışında, Lloyd George tarafından görevinden kovulmasının bahane olarak gösterilmesiyle, Hint hükümetinden ayrı olarak gerçekleştirdiği yayımlara güvenebileceğini anlamıştır. Çoğunlukla Hindistan'daki Türk yanlısı isyanların bir sonucu olarak ve kısmen Yunanların Anadolu'da gerçekleştirdikleri katliamlara bir tepki olarak İngiltere'de dahi Türk yanlısı duygular filizlenmeye .başlamıştır

Lord Curzon, nihayetinde 22 Mart tarihinde Paris'te gerçekleştirilen İtilaf Birlikleri Konferansı'nda İngiltere'yi temsil etmiş ve İtilaf Devletleri'nin, hem Türklere hem de Yunanlara, Yunan ordularının Anadolu'dan geri çekilmesi için gerekli hazırlıkların yapılacağı üç aylık bir ateşkes önermesi gerektiğine dair tavsiyelerini fikir ayrılıklarına rağmen dile getirmiştir. Başlangıçta Yunan hükümeti bu teklifi kabul edecekmiş gibi görünmesine rağmen ne Yunan halkı ne de Yunan birlikleri boyun eğmeye razı olmuştur. Diğer yandan, Ankara, Yunanların ateşkesten önce topraklarından çıkması gerektiğini dile getirmiştir. Amerika Yardım Fonu'nun Ankara'da bulunan iki önemli temsilcisi, Türklerin, huzursuzluk çıkaran Hıristiyan azınlıklarından kurtulmak için uyguladıkları yöntemle ilgili hayret verici hikâyeler anlattığında diplomasinin durgun suları tekrar çalkalanmaya ve olaylar karışmaya başlamıştır. Türkler, göç eden Yunan ve Ermenileri öldürmek yerine dağlara göndermiş; fakat insanlar burada soğuk ve açlıktan dolayı perişan olmuştur. İngiliz hükümeti, bölgede araştırmalar yapması için uluslararası bir komisyonun görevlendirilmesi gerektiğini önermiştir. Fransız ve İtalyan hükümetleri, isteksiz de olsa, bu teklifi kabul etmiş ve hatta Birleşmiş Milletler hükümeti dahi bu araştırmalara dahil olmak istediğini dile getirmiştir. Ankara bu karara öfkelenmiş ve haklı olarak Yunanların gerçekleştirdikleri katliamların da araştırılmasını talep etmiştir. Komisyon, uzun süren diplomatik görüşmelerini tamamlamadan, Yakın .Doğu'da vuku bulan olaylar başka bir krize yol açmıştır

Yunanistan'ın iç işleri gittikçe daha da kötüleşmeye başlamış, mali açıdan ise batmanın eşiğine gelmiştir. Yunanistan artık diğer ülkelerden para

alamamaya başlamış ve ayrıca İngiliz, Fransız ve Amerika hükümetleri, Birinci Dünya Savaşı sırasında başbakan olan M. Venizelos ile gerçekleştirilen müzakereler sonucu verilen kredileri Yunanistan'ın artık alma hakkının olmadığını bildirmiştir. Savaş alanlarındaki orduların ödemeleri ve ihtiyaçları bile zamanında karşılanamamaya başlamıştır. Hükümet, Yunan banknotlarının değerini yarıya indirerek nominal değerlerini iki katına çıkarmaya çalışmak gibi köklü tedbirler almaya başlamış ve en temel ihtiyaçları bile bu şekilde karşılama yoluna gitmiştir. Yalnızca bu gibi değişiklikler pek bir fayda sağlamamış; köklü bir karar alınmasını zorunlu kılmıştır. Kral Konstantin, Anadolu'dansa Avrupa'nın zorlanması gerektiğini ve birliklerinin bu amaçla Anadolu'dan Trakya'ya getirilerek İstanbul'un işgal edilebileceğini düşünmüştür. Fakat bu hayal, İngiliz hükümetinin dinlemek dahi istemeyeceği bir teklif olmuştur. İtilaf Devletleri, herhangi bir Yunan birliğinin tarafsızlığını ilan etmiş olan İstanbul'a ilerlemesi durumunda Yunanlara karşı direniş göstereceklerini bildirmiştir. Bu, Yunanistan'ın bir an önce niyetinden vazgeçmesine dair verilmiş çaresiz bir tavsiye niteliğindedir ve Yunan yetkililerinin Sevr Antlaşması çerçevesinde Anadolu'da kendilerine verilen yerlerdeki kalıcı hakimiyetlerini sağlamak adına yürürlüğe konmuş olan idari tedbirlerden daha beyhude bir çabadır. Bunun üzerine yine bir konferans düzenlenmesi gerektiğine dair konuşmalar nüksetmiştir. Fakat Anadolu'daki Yunan birliklerinin içine düştükleri umutsuzluğun İngiliz hükümetinden daha çok farkında olan Ankara artık büyük bir darbenin vaktinin geldiği sonucuna varmıştır. Lloyd George, parlamento tatilinden önce bir konuşma yapmış ve konuşmasında Yunanistan'ın azmini ve cesaretini kutlarken Mart Konferansı'nda sunulan şartların süresiz olarak kendilerine açık olmadığı konusunda Türkleri uyarmıştır. Bildirileri Atina'da coşkuyla karşılanmış ve Yunan ordularına da bildirilmiştir. Mustafa Kemal'e ise harekete geçme vaktinin geldiğini anımsatmıştır. Mustafa Kemal, karşılayacağı şeyin ne olduğunu Lloyd George'tan daha iyi anlamıştır. Avrupa'da savaş deneyimi kazanmış olan askerlerin Venizelos yandaşı olduklarından dolayı siyasî entrikalara kurban gitmesi, meclise kabiliyetsiz kişilerin tayin edilmiş olması ve İtilaf Devletleri'nin tekrar tekrar Yunanistan'ın Anadolu'yu almasına izin vermeyeceklerini açıklaması, sürekli olarak tehlikeli değişikliklere maruz kalan Yunan ordusunun gücünü zayıflatmıştır. Yetersiz

mühimmat, kötü beslenme ve liderlerine duydukları güvensizlik Yunan ordusunu ilk hamlede parçalara ayırmıştır. Yunanların, merkezleri Kütahya'ya yapılacağını bekledikleri Türk saldırıları Ağustos ayının son haftasından başlayarak aniden Afyonkarahisar'daki demiryollarına doğru yön değiştirmiş ve iki hafta içinde Yunan ordularını dağıtarak apar topar kıyıya kaçmalarına neden olmuştur. Yunanlar aralarında yeni başkumandanları da olmak üzere binlerce askerini esir olarak kaybetmiş, silahlarının ve savaş malzemelerinin büyük bir çoğunluğu geride kalmış ve en kötüsü ise kendilerini izleyen ordunun amansız yıkımlarını bırakmıştır. Yalnızca Üçüncü Birlik, Marmara Denizi'ne doğru hasar almadan gerilemiştir. 8 Eylül tarihinde, Türkler İzmir'e girmiş ve birkaç gün sonra şehrin Avrupalı ve Hıristiyan noktaları yerle bir edilmiştir. Yalnızca Türklerin yaşadığı bölgeye dokunulmamıştır. Çoğunluğu Yunan kadın, erkek ve çocuk olan bir milyondan fazla insan iç bölgelerdeki evlerinden Yunanistan'a veya adalara kaçmalarına yardımcı olacak gemilere binmek için sahile koşmuştur. Türkler bu kaçışa engel olmamış yalnızca silahlı .erkekleri esir olarak almıştır

Yunanların yenilgisi Atina'da da devam etmiştir. Yunan donanması ve Yunan ordularından geriye kalanların başlattıkları ihtilal, Konstantin'i, tahtını yalnızca yirmi iki ay önce büyük başarılarla Yunanistan'a dönmüş olan Veliaht Prens George'a bırakmaya zorlamış ve İtilaf Devletleri'nin savaş boyunca yapmış oldukları baskılarla tahttan çekilerek bir kez daha küçük düşürücü sürgüne gönderilmesi 1 Ekim'de gizlice Oropus'ta gerçekleştirilmiştir. Fakat Konstantin'in sebep olduğu yalnızca Yunanistan'la da kalmayan yıkımı hiçbir şey değiştirememiştir. İtilaf Devletleri'nin hepsi Türklerin zaferinin önemini anlamıştır. Bu zafer, Mustafa Kemal'in savaşıp kazandığı Milli Pakt sınırlarında Türk Devleti'nin tekrar güçlenmesi anlamına gelmiştir. Konstantin'in Yunanistan'a döndüğü andan itibaren desteğini gizlice Türk Devleti'ne vermiş olan Fransa, Afrika'daki sömürgelerinde bulunan Müslüman halkların olası direnişlerinden biraz çekinse de Türklerin zaferinden memnun olmuştur. İtalya için de aynı durum geçerlidir. Diğer yandan, İngiliz bakanları için durum oldukça çetrefilli bir hal almıştır. Yunanistan'ın Anadolu'ya girmesinin asıl sorumlusu İngilizler olmuş ve İngiliz hükümeti Yunan saldırılarıyla ilgili mesuliyetinden 1921 yılında feragat ettiğini

duyurmuş olmasına rağmen İngiliz başbakanı Yunanları desteklemeye devam etmiştir. Fakat müttefiklerine ters düşmemek ve Türk Devleti ile olan sorunlardan daha büyük sorunların çıkabileceği Hindistan ile Doğu'daki diğer bölgelerde tehlikeli Müslüman isyanlarına yol açmamak için isteksiz de olsa Sevr Antlaşması'nın büyük oranda değiştirilmesine razı olmuştur. İngiliz bakanlar, sürdürmüş oldukları politikadan geriye kalan enkazı kurtarmanın tek şansının ne pahasına olursa olsun Türklerin karşısında İtilaf Devletleri'nin bağlılığını sürdürmek olduğunu anlamış ve bağlılığın, bu muğlak terimin anlamı ve içerdiklerine dair vaktinden evvel gerçekleşecek bir tartışmayı önleyebilirlerse "Boğazların Bağımsızlığı" ile .sürdürülebileceğinin farkına varmıştır

İngiltere ile Fransa arasındaki, Fransa'nın çarpıcı bir politika ile Türklerden daha önemli bir yere sahip olduğu Avrupa ile ilgili sorunlardan dolayı uzun zamandır içten olmayan ilişki, 16 Eylül tarihinde Başbakan'ın mevkii ve sömürgelerine yapılan bir çağrıyla, bu ilişkinin acilen yumuşatılmasının anlaşıldığı an Fransızların duyduğu güvensizliği canlandırmıştır. İlk ve en önemli tedbir, Fransızlarla İtalyanların da hakkında endişelerini dile getirdiği, Boğazların kalıcı olarak bağımsız olmasını sağlamak olmuş; fakat bu, Türklerin, Boğazlar da dahil tarafsız bölgelere girmesi durumunda İngiliz ordu ve donanmasının her yoldan direniş göstermesini gerektirmiş ve ayrıca Mustafa Kemal'in birliklerinin İstanbul'u işgal etmesi Türklerin Avrupa kıyılarında tekrar güç kazanacağı için Müslüman ülkelerle Balkan devletlerini etkileyeceği ve bunun da tehlikeli sonuçlara yol açacağı anlaşılmıştır. Fransızlar bu bildiriyle ilgili İngiliz hükümetinin Mustafa Kemal'in birlikleriyle çatışma başlatıp yeni bir savaş içine girme konusunda arzulu olduğu sonucuna varmış; fakat böyle bir savaşın yalnızca kendi çıkarları için tehlikeli olduğunu değil ayrıca tamamen gereksiz olduğunu düşünmüştür. İngiliz Dışişleri Bakanlığı ise Başbakanlığın bu bildirisine dair yanlış anlaşılmaları düzeltmeye çalışmış ve Paris seyahati süresince yanlış anlaşılmayla ilgili görüşen Lord Curzon, Fransa'da uyandırdıkları olumsuz izlenimleri silmeyi ve İngiliz hükümetinin Fransız işbirliğine duyduğu güvenin sınırlarını açıklamayı başarmıştır. İtalya ise çoğunlukla Fransa ile uyum içinde olsa da daha ılımlı .bir yol izlemiştir

XXVII: MUDANYA MÜTAREKESİ

Lord Curzon’un çabaları sayesinde İtilaf Devletleri arasındaki birlik sağlamlaşmış ve İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetleri, İngiliz hükümetinin 16 Eylül tarihinde göndermiş olduğu “Politika Bildirimi”nden dili ve içeriği açısından oldukça farklı bir “Nota”yı 23 Eylül tarihinde Ankara’daki Büyük Millet Meclisi’ne göndermiştir. Bu nota oldukça uzlaşmacı bir tavırla iletilmiş ve doğrudan Ankara’ya gönderilmiş olması İtilaf Devletleri’nin Büyük Millet Meclisi’ni, Mustafa Kemal’in ilan ettiği üzere Osmanlı İmparatorluğu’ndaki yegane yasal hükümet olarak almasalar da müzakere etmeye hazırlandıkları fiilî hükümet olarak tanıdıklarını göstermiştir. İtilaf Devletleri kendileri, Türk Devleti ve Yunanistan arasında yapılacak nihai barış anlaşmasını görüşmek amacıyla Venedik veya herhangi başka bir şehirde yapılacak olan konferansa temsilci göndermeye hazır olup olmadığı konusunda Ankara hükümetinin kendilerini bilgilendirmesini talep etmiştir. Ayrıca, bu konferansta İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan’ın da temsilci bulundurması gerektiğini bildirmiştir. İtilaf Birlikleri, Türk Devleti’nin Trakya’da Meriç Nehri ve Edirne’ye kadar olan topraklarını geri almak istemesini, Türk birliklerinin konferans boyunca İtilaf Birlikleri’nin geçici olarak tarafsız ilan ettiği bölgelere girmemesi koşuluyla desteklediğini de iletmiştir. Dahası, Türk Devleti ve komşularının çıkarlarını korumak, barışın kalıcı hale getirilmesi için bazı bölgelerin

askerden arındırılmasını sağlamak, Türk otoritesinin bir barış ortamı içerisinde tekrar kurulmasını yardımcı olmak ve son olarak Milletler Cemiyeti'nin himayesi altında Çanakkale, Marmara Denizi ve Boğaziçi'nin özgürlüğü ile birlikte dinî ve millî azınlıkların korunmasını garanti altına almak için bu anlaşmada mutabakata varılarak bazı adımların atılması gerektiğinin de altını çizmiştir. Geriye kalan üç hükümet de Türk Devleti'nin Milletler Cemiyeti'ne kabulünü desteklemiştir. Türk Devleti'ne, birliklerinin İstanbul'dan çekileceğine dair mart ayında vermiş oldukları güvencenin, Barış Antlaşması yürürlüğe girer girmez uygulanacağı ve Yunan kuvvetlerinin, İtilaf Birlikleri generalleri ile Türk ve Yunan askerî yetkililerinin uyum içinde kararlaştıracağı bir noktaya konferanstan önce çekilmesine dair nüfuzlarını kullanacakları iletilmiştir. Bunun karşılığında ise Ankara hükümetinin, konferanstan önce veya konferans boyunca geçici olarak tarafsızlığı ilan edilmiş bölgelere birlik göndermemesi ve Boğazları veya Marmara Denizi'ni geçmemesi beklenmiştir. Yunanların çekileceği noktanın belirlenmesi için Mustafa Kemal ile İtilaf Devletleri arasında Mudanya veya İzmit'te bir toplantının gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Nota, "uygar dünyanın uzun zamandır beklediği barışın" tekrar sağlanması konusunda İtilaf Kuvvetleri ile işbirliği yapmalarından .ötürü Türk Devleti'nin sıcakkanlılıkla selamlanmasıyla sonlanmıştır

Mudanya Mütarekesi

Bahsi geçen nota, Sevr Antlaşması'nın nihayet geçersiz kılındığına ve İtilaf Devletleri'nin fitilini kendilerinin ateşlediği ve İngiliz başbakanının Avam Kamarası'nda gerçekleştirdiği konuşmasına kadar desteklediği Yunanistan'ın sebep olduğu felaketlere dair gerekli cezayı ödemesini kararlaştırdıklarına dair ilk resmî bildiri niteliğindedir. Ayrıca, Türk Devleti'nin İtilaf Kuvvetleri'ne karşı sözde "Boğazların Özgürlüğü" dışında sebepsiz yere savaşa girmesinin ardından İngilizlerin bütün savaş emellerinden vazgeçtiğinin de bir göstergesidir. Bağımsız bir Ermeni Devleti ile özerk bir Kürdistan'ın kurulması ve Türk Devleti'nin bütün iç işlerine müdahil olunmasıyla ilgili bütün planlar yerini yalnızca ."azınlıkların korunması" maddesine bırakmıştır

Fakat İngiliz hükümeti, Boğazlar konusunda kararlı olmuş ve Çanakkale Boğazı'nın Asya Yakası'ndaki Çanakkale'yi ne pahasına olursa olsun korumasını salık vererek ve Türklerin Boğazları geçerek İstanbul'u işgal etme çabalarına karşı direnmelerini söyleyerek Türkiye'ye hatırı sayılır bir donanma ile ordu göndermiştir. Bu önlemler, bazı Fransız ve İtalyan birliklerinin tarafsız bölgelerden çekilmesinin bu iki devletin de Türkiye'ye karşı savaşma niyetinin olmadığını göstermesine rağmen, İtilaf Devletleri'nin göndermiş olduğu Nota'ya aykırı olmamıştır. İtilaf Devletleri, İngiliz kuvvetleri gibi hızlı bir şekilde hareket eden ve hatta İngiliz cephelerine kadar İngilizlerin işgal etmiş oldukları bölgelere girmiş olan Mustafa Kemal'in birliği arasında gerçekleşebilecek bir çatışmanın olasılığını güçlendirmiştir. Bu durumla ilgili gerekçeleri, Türk komutanları ve Ankara hükümetinin kazandıkları zaferlerle sarhoş oldukları zamanda, İzmir'de olanlardan sonra, İstanbul'u işgal ederek Trakya'ya ilerlemeye çalışmaları durumunda İtilaf Devletleri tarafından durdurulmuş olmalarıdır. İngiliz hükümetinin, Türk komutanlarıyla Ankara hükümetinin tepkilerinin ne olduğunu bilmeden almış olduğu risk çok büyüktür ve Birinci Dünya Savaşı boyunca mücadele etmiş olan İngiltere'nin neredeyse tamamı Türklere boyun eğmiş bir durumdayken de biraz aşırıdır. Fakat bu durum, oldukça zorlu koşullarda İngiliz kuvvetlerinin başkumandanı olan Charles Harington'un göstermiş olduğu zeka ve cebrinefis ile çözülmüştür. Harington, ilkeleri olan bir insandır ve bir asker için ne denli zor olsa da Türkleri bölgeden dışarı atmak için gerekli kuvveti kullanarak düşmanlığı başlatmasını sağlayacak talimatlarının akıl çelecek kadar önemli olduğunu

bilmesine rağmen buna karşı koymuştur. Herhangi bir çatışma içine girmeyi, Türk komutanları ile gerçekleştirilme imkânı olan barış müzakereleri söz konusu ise ertelemeyi uygun bulmuştur. Bu umutları boşa çıkmamıştır. Üç Ekim tarihinde, Mudanya'da bir toplantı düzenlenmiş ve ateşkes şartları İtilaf Devletleri ve Yunan generalleri ile Mustafa Kemal'i .temsilen İsmet Paşa arasında görüşülmüştür

İsmet Paşa, ateşkesin kararlaştırılmasını aşan sorular yönelttiğinde birtakım sorunlar baş göstermiştir. Türk ordularının derhal Doğu Trakya'yı alması ve orada İtilaf Devletleri'nden bağımsız bir Türk yönetiminin kurulmasını talep etmiştir. Bu talepler, İtilaf Devletleri'nin Ankara'ya göndermiş olduğu Nota'nın hükümleriyle ters düşmüş ve Mudanya'daki toplantıya da başkanlık eden M. Franklin Bouillon'un Türklere vermiş olduğu cesaret sayesinde İngiliz ve Fransız hükümetleri arasında ciddi bir fikir ayrılığı doğması riski ortaya çıkmıştır. Bu risk, Lord Curzon'un Paris'e yapmış olduğu kısa bir ziyarette çözülmüş ve bu ziyaretin sonucunda Lord Curzon ile M. Poincare arasında daha önceden varılmış olan mutabakat tekrar doğrulanarak gerekli talimatlar Mudanya'da bulunan İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderilmiştir. Bu esnada, İtilaf Devletleri'nin göndermiş olduğu 23 Eylül Notası'na Ankara'dan cevap gelmiş ve bu cevap bazı açılardan muğlak ve yetersiz olmasına rağmen genel anlamda olumsuz olmamıştır. Moskova ile kurmuş olduğu işbirliğine rağmen Ankara hükümeti, Sovyet Devletleri olan Rusya ve Kafkasya'nın konferansa katılması ve İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u derhal terk etmesi konusunda ısrarcı olmamış ayrıca İtilaf Devletleri'nin, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi hususunda destekçi olma teklifini reddetmemiş; fakat bu konuyla ilgili görüşlerini vakti geldiğinde açıklayacağını belirterek bu teklife kayıtsız kalmıştır. Türkiye'nin Doğu Trakya üzerindeki haklarını tanıdıkları için İtilaf Devletleri'ne teşekkür etmiş; "İstanbul ve Marmara Denizi'nin güvenliğinin sağlanması için" Boğazların özgürlüğüyle ilgili ve azınlıkların korunmasının "Türk egemenliğinin bağımsızlığına ve Yakın Doğu'da egemenliğin etkin olarak kurulmasına uygun bir şekilde" olmasıyla ilgili maddelerde anlaşmazlık olmadığını bildirmiştir. Nihai barış anlaşmalarının imzalanması için bir konferans düzenlenmesi talebini kabul etmiş ve bu konferansın 20 Ekim tarihinde İzmir'de düzenlenmesini teklif :etmiştir. Cevap, uzlaşmacı bir tutumla sonlandırılmıştır

> İtilaf Devletleri'nin göndermiş olduğu Nota ile yapılan çağrı oldukça etkileyicidir ve barışın yeniden sağlanması ve sürdürülmesi konusundaki sadık ve içten yardımlarımızı sunacağımız .hususunda İtilaf Devletleri'ni temin ederiz

İtilaf Devletleri temsilcilerinin, İsmet Paşa'nın taleplerine dair hükümetleri ile görüşme sağlamaları için kısa bir süreliğine ara verilen Mudanya Konferansı tekrar başlatılmış ve temsilcilerin hükümetlerinden almış oldukları yeni talimatlar İsmet Paşa'ya, katiyetleri üzerinde vurgu yapılarak ve aynı zamanda Türkiye'nin bütün millî taleplerinin İtilaf Devletleri tarafından tanınmasından sonra Yakın Doğu'da sağlanacak barışı da riske atmadan, Charles Harington tarafından bildirilmiştir. Ankara'ya yapılan diğer bir bildiri ve taleplerin ardından, General Harington'un bir zamanlar karşı koyduğu, fakat daha sonra korumak için çabaladığı tarafsız bölgelerin Türk birlikleri tarafından alınmasını engellemek adına, uzun bir gecenin sabahında, 11 Ekim gününde bir konvansiyon imzalanmıştır. Yunan temsilcisi, Atina'dan gelmesi beklenen talimatları alana kadar konvansiyonu imzalamamıştır. Londra ve Paris'te bir kez daha, Yunanistan'ın, İtilaf Devletleri'nin desteğine artık güvenilmeyeceğini fark edince beyhude olduğunu anladığı hedeflerinin nedenlerini açıklamak için uzun bir süre önce çekildiği görevine tekrar dönmüş olan M. Venizelos'un talimatları üzerine Yunan hükümeti konvansiyonu imzalamış, fakat Yunan ordusu ve yönetiminin Doğu Trakya'dan çekilmesiyle ilgili verilen sürenin .garantiye alınması gerektiğini talep etmiştir

Mudanya Konvansiyonu'nun girizgâhında, Doğru Trakya ile Edirne'yi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) devretmeyi kabul eden İtilaf Devletleri'ne ait askerî temsilcilerin, Yunan birlikleri ve sivil yönetiminin bölgeden çekilmesine paralel bu bölgeye TBMM yetkilileri ile jandarmanın gönderilmesiyle ilgili tedbirlerin belirlenmesi ve bu süre boyunca bölgede kanunların, düzenin ve güvenliğin sağlanması için, Yunan birliklerinin .Doğu Trakya'da çekileceği sınırı belirlemek üzere toplandığı belirtilmiştir

Delegeler, Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki düşmanlığın bitmesi, konvansiyonun yürürlüğe girmesinden sonra Yunanistan'ın Doğru Trakya'dan çekilmeye başlaması ve on beş gün içinde tamamen çekilmiş olması; sivil otoritelerin, kontrolü aynı gün içinde Türk yetkililerine bırakacak olan İtilaf Devletleri yetkililerine bırakarak bölgeden çekilmesi hususunda mutabakat sağlamıştır. İtilaf Devletleri'nin yedi taburunun bu

operasyonları denetlemesi kararlaştırılmıştır. Bu taburlar da Yunan birliklerinin Doğu Trakya'yı boşaltmasından 30 gün sonra veya İtilaf hükümetlerinin, azınlıkların korunmasıyla ilgili kanunların ve düzenin sağlanmasıyla ilgili alınan hükümleri yeterli bulması durumunda 30 günden daha önce geri çekilecektir. Ayrıca, konvansiyon kapsamında, Türkler de İstanbul ve Boğazlar çevresindeki sınırları az da olsa değiştirilmiş olan tarafsız bölgelere saygı duyacağı ve barış antlaşması onaylanana kadar Trakya'ya birlik göndermeyeceği veya o bölgede herhangi bir birlik .kurmayacağına dair taahhüt altına alınmıştır

Mudanya Mütarekesi, Türklerle Yunanlar arasındaki düşmanlığa bir son vermiş ve Türklerle İngilizler arasındaki olası bir çatışma tehlikesini de ortadan kaldırmıştır. Fakat bu mütareke yalnızca barış konferansına giden yolu açan bir ateşkes değildir. Tarihte, Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerle ilgili acı bir sayfayı da kapatmıştır. Meşum Sevr Antlaşması'nı ve Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle aldığı cezaları ve tebaasına yapmış olduğu zulümleri hafızalardan silmiştir. Türkler, 30 Ekim 1918 tarihinde, Mondros'ta İtilaf Devletleri'nin merhametine sığındığında Türkiye için ölüm çanları çalmıştır. Dört yıl sonra ise Mudanya'da tekrar hayata dönmüş ve bunu Doğu'nun gözünde intikamını almış, İslam'ın zafer kılıcının sahibi ve Asya'nın Batı'ya karşı isyanlarında öncü olarak gerçekleştirmiştir. Bu durum, Kalküta'daki Müslüman Hintlilerle İstanbul'daki Türk nüfusunun coşkulu tezahüratlarıyla karşılanmış ve Türk hükümetinin Birinci Dünya Savaşı'nda devrilmesi ve Türkleri sahip olduklarından men etmek için tasarlanan Sevr Antlaşması'nın oluşturulmasında başrol oynayan İngiltere'ye karşı gösterilerle her yerde coşkuyla kutlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, 1897 yılındaki Türk-Yunan Savaşı'nda, Yunanları kendi insaflarına bırakmış; fakat İngilizlerle diğer Batılı güçler Yunanistan'ı akılsızlıklarının sonuçlarından kurtarmak için olaylara müdahale etmiştir. Fakat Türklerle ilgili yeni maceralarında, farklı zamanlarda ve farklı derecelerde Yunanistan'ı onaylamış ve cesaretlendirmiş olanlar bu sefer onu kendi kaderine bırakmıştır. Yunanistan'ın düşürüldüğü acı durumu kimse İngiltere'nin paylaştığı şekilde paylaşmamıştır; fakat gelecek, birçok kişinin tahmin ettiğinden daha önce, İngiltere dışındaki diğer Batılı güçlerin, Türkiye'nin bu dirilişinin

geniş kapsamlı sonuçlarını paylaşmak durumunda kalmadığını da .göstermiştir

XXVII: Sonuç

Önceki sayfalarda, Türk İmparatorluğu'nun yükselme ve dağılma dönemlerinin en önemli iki tarihî olayının süre bakımından birbirinden pek farklı olmayan uzun bir döneme yayılmış olduğu belirtilmiştir. Anadolu'daki küçük bir Türk kabilesinin başına 1288 yılında Osman'ın geçmesiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu doğmuş ve imparatorluk zirve noktasına ulaşana dek yaklaşık üç yüzyıl geçmiştir. Bu süre içinde, on önemli padişah ile yozlaşmış bir padişahın sadrazamı olan Sokullu, imparatorluğun topraklarının genişlemesinde rol oynamıştır. Bu dönem, kesintisiz yaşanan zaferler ve fetihlerin dönemidir. Bu yıllar boyunca Osmanlı ordusu, yalnızca 1402 yılında Ankara'da tehlikeli bir durumla karşı karşıya kalmış bu da imparatorluğa ölümcül bir darbe indirmiş olduğu düşünülen Timur ile Moğol istilacılarının işgalidir. Fakat kısa süre içinde bu istilanın üstesinden gelinmiş ve imparatorluk yükselişine devam etmiştir. Bu istisna dışında Osmanlılar neredeyse her zaman başarılı olmuştur. İşgal edilen devletlerin kaderini belirleyen meydan muharebelerinin sayısı ise çok fazla değildir. 1361 yılında I. Murad'ın Eski Baba'da Bizanslıları bozguna uğratması üzerine Trakya, topraklara katılmıştır. Bulgarlar 1371 yılında Demirköy'de, Sırplar ise yine aynı sultanın döneminde 1389 yılında Kosova'da boyunduruk altına alınmıştır. Macarlar, 1529 yılında Mohaç'ta yenilgiye uğramıştır. Sultan Selim hükümdarlığında, İranlılar, 1514 yılında Tebriz yakınlarındaki Çaldıran'da, Mısırlılar 1516 yılında Halep'te ve

Kahire yakınlarındaki Ridaniye’de bozguna uğramıştır. Avrupa’dan gelen Haçlılar üç büyük savaşta yenilgiye uğramıştır. Bu savaşlar; 1363 Meriç, 1396 Niğbolu ve 1444 Varna Savaşlarıdır. Bahsi geçen bu savaşların büyük bir çoğunluğunda Osmanlılar asker sayısı bakımından rakiplerinden üstün olmuş ve İran ile Mısır’a karşı yapılan savaşlarda Osmanlılar, düşmanlarının aksine ağır silahlara sahip olmuştur. Diğer sayısız sefer ise Osmanlıların işgali ile işgale uğrayan devletlerin az sayıdaki kuvvetleriyle .uzun yıllar boyunca şehirlerini savunmaları şeklinde gerçekleşmiştir

Osmanlılar deniz muharebelerinde de oldukça başarılı olmuş; fakat tek istisna, bahsedilen dönemin sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Bu da Avrupalı kuvvetlerden oluşan ve hem gemi hem de asker sayısı açısından az olan birleşik bir donanmaya karşı İnebahtı’da alınan yenilgidir. Fakat bu savaştan önce denizlerdeki üstünlükleri, imparatorluğun sınırlarının Cezayir ve Tunus’a kadar genişlemesini sağlamıştır. İnebahtı Muharebesi, Osmanlılara itibar kaybından başka bir hasar vermemiştir. Avrupalı kuvvetlerden oluşan donanma dağılmış ve Osmanlılar uzun yıllar boyunca .Doğu Akdeniz’deki üstünlüklerini korumuştur

Yükselme döneminin sonunda, Osmanlılar zirveye ulaşmış ve Sadrazam Sokullu başlığı altındaki bölümde ayrıntıları bulunan ülkelere kadar sınırları genişlemiştir. Fakat sahip olduğu uçsuz bucaksız toprakların hepsi tamamen Osmanlı egemenliğinde olmamıştır. Kuzey Macaristan gibi bazı topraklar, Osmanlı’ya bağlı olmak kaydıyla yerli yöneticiler hakimiyetinde özerk devlet olmuştur. Kırım, Eflak ve Moldova gibi bazı yerler ise prenslerinin Osmanlı sultanı tarafından tayin edildiği ve savaş zamanlarında Osmanlı ordusuna destek birlik göndermek zorunda olan tâbi devletler olarak anılmıştır. İmparatorluğun Avrupa’daki ayrılmaz toprakları Trakya, Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Bosna ve Arnavutluk; Asya’daki toprakları Anadolu, Mezopotamya, Suriye ve Arabistan’ın büyük bir çoğunluğu; Afrika’da ise Trablus olmuştur. Mısır, Tunus ve Cezayir, imparatorluğun sözde ayrılmaz parçası olarak kalmış; fakat fiilî olarak imparatorluk hükümdarlığında özerk topraklar olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu o dönemde dünyanın en büyük devletlerinden biri olmuştur. İmparatorluğun bu denli büyümesine katkı sağlayan sebepler ilerleyen .satırlarda kısaca incelenecektir

Avrupa’da kısa bir süre öncesine kadar, birçok tarihçi tarafından da doğrulanan, yaygın bir düşünce vardır; Anadolu’dan gelip Avrupa’yı işgal

eden Osmanlı orduları yalnızca Türklerden oluşmuştur ve bu orduları fethetmeye sevk eden esas sebep; İslam'ı yayma güdüsüdür. Fakat bu fikirler, geçmiş yıllarda değişmiştir. Sultan Orhan ve Murad'ın Boğazlardan Avrupa'ya doğru ilerlettiği ordularının yalnızca Türklerden oluşmadığı, çoğunlukla Doğu Roma İmparatorluğu'nun, Bizans ordularının bozguna uğramasından sonra İslamiyet'i seçmiş olan ve Anadolu'nun kuzey kısımlarında yaşayan tebaasından oluştuğu anlaşılmıştır. Bu insanlar dinî açıdan Türklerle kaynaşmıştır. Osmanlı halkı adını imparatorluğun kurucusu olan Osman'dan almıştır. Bazı kişiler, Türklerin, bu milletler olmadan, tek başlarına Avrupa'daki fetihleri gerçekleştirip .gerçekleştiremeyeceğine dair kuşku duymuştur

Anadolu'daki Türkler pek çok askerî niteliğe sahip olmuştur. O zamanlardan beri, cesur, kuvvetli, ağırbaşlı, alçakgönüllü olmuş ve o dönemlerde genelde askerler tarafından göz ardı edilen temizliğe, dinleri gereği önem vermiştir. Uzun süren seferlerin sıkıntılarına şikâyet etmeden katlanmışlardır. Fakat sivil hayatta olduğu kadar savaşlarda da elzem olan fikrî niteliklere ve eğitime değer vermemişlerdir. Bu yüzden, çatışma yaşadıkları Doğu Roma İmparatorluğu'nun halkı ile Hıristiyan halkın karşısında üstün olamamışlardır. Fakat Avrupa'yı işgal eden ilk Osmanlılar yalnızca Türklerden oluşmamıştır. Osmanlı ordusunun en etkin kuvvetlerini, Balkanlar'da yaşayan Hıristiyan ailelerinin küçük yaşlarda eğitime alınıp İslam dininin benimsetildiği çocukları oluşturmuştur. Osmanlıların, imparatorluklarının sınırlarını Tuna Nehri'ne dek ve hatta burayı da geçerek genişletmeleri, bu kuvvetler sayesinde gerçekleşmiştir. Anadolu'nun büyük bir kısmı ile Mezopotamya, Suriye ve Mısır'ın fethi, yaptıkları anlaşmalar kapsamında destek birlik göndermekle yükümlü olan Sırp ve Eflaklar tarafından desteklenen kuvvetler sayesinde gerçekleşmiştir. Osmanlı komutanlarının büyük bir çoğunluğu da kendilerini Türk olarak değil atalarının ve kendilerinin İslamiyet'i kabul etmesiyle Müslüman olan Yunan, Arnavut, Slav ve İtalyan olarak tanımlamıştır. Bu durum, deniz kuvvetlerinin komutanları için de geçerlidir. Bu komutanlar, korsanlık yaparak denizci olmuş ve daha sonra İslamiyet'i benimsemiş olan yabancı .kökenli insanlardır

Osmanlı donanmasının mürettebatı ise çoğunlukla Ege Denizi'ndeki .adalardan alınan Yunanlardan oluşmuştur

Osmanlı İmparatorluğu’nun gerçekleştirmiş olduğu fetihlerin amaçları ile ilgili olarak, ilk zamanlarda tahta çıkmış olan sultanlarla ilgili bir kısa inceleme amacın İslamiyet’i yayma olmadığını ortaya koymuştur. Asya ve Afrika’daki fetihlerde de böyle bir amacın olmadığı kabul edilmelidir; çünkü burada yaşayan halk zaten Müslüman’dır. Fetihlerin esas hedefi, sınırları komşu ülkeler pahasına genişletmek ve askerler açısından ise savaş ganimeti toplamaktır. Fetihlerin dinî unsurlarla bir ilişkisi yoktur. Niçin Avrupa’ya gerçekleştirilen fetihlerin Asya’ya gerçekleştirilenlerden daha farklı nedenlerinin olduğu düşünülür? Esasen, Osmanlı fetihlerinin bir sonucu olarak İslamiyet Avrupa’da çok fazla yayılmamıştır. Şehirler ele geçirilip sakinleri öldürüldüğünde veya köle olarak satılmak üzere askerlerle birlikte götürüldüğünde İslamiyet’i benimsemeleri ile ilgili .zorlama yapılmamıştır

Bosna ile Arnavutluk ve Mora’nın bir kısım bölgelerinde yapıldığı gibi bazı yerlerde, mülk sahiplerine Müslüman olmaları şartıyla mülklerine müsadere uygulanmayacağına dair garanti verilmiştir. Fakat bu uygulama istisnaidir. Genel kural, mülk sahiplerine dinlerini değiştirerek mülklerini koruma fırsatı tanınmaksızın, fethedilen bölgelerdeki topraklara el koymak olmuştur. Reayalarla ilgili olarak ise dinlerini değiştirmelerine dair bir baskı yapılmamıştır. Yalnızca, toprağın işlenmesi için reaya olarak çalışmışlardır. .Dinlerine karşı kayıtsız bir tutum sergilenmiş gibi görünmektedir

Ayrıca, Osmanlı askerlerinin Avrupa’da gerçekleştirdikleri seferlerde dinî bir gayretle hareket ettiklerine dair bir kanıt yoktur. Osmanlıların askerî açıdan başarılı olmalarının esas sebebi Orhan tarafından kurulan ve I. Murad tarafından eksikleri tamamlanan askerî yapıdır. Bu yapı sayesinde, askerlere hem zaferlerde hem de kişisel başarıları sonucunda büyük ödüller verilmiş; fethedilen bölgelerin yağmalanmasından ve toplanan ganimetlerden pay verilmiş, köle olarak satabilecekleri esirler ile kendilerine eş veya cariye yapabilecekleri veya haremlere satabilecekleri kadınlar ve tımar olarak dağıtılan topraklar verilmiştir. Türk veya ecnebi, bu ödüller Müslüman askerlerin işgalcilik güdülerini harekete geçirmiştir. Barış zamanlarında askerler kışlalardaki hayatlarından bıkmış ve seferlere katılmak için can atmıştır. Bu gibi zamanlarda, Yeniçeriler ve diğer askerler çıkardıkları huzursuzluklardan dolayı devlet için bir tehlike oluşturmuştur. Bu yüzden, askerlerin istihdamı önemli olmuş bu durum da savaş ve yeni

fetihler için ateşlenen ilk fitil olmuştur. Ayrıca, imparatorluğun devamlı .olarak genişlemesinin de bir sebebidir

Osmanlı ordularının Avrupa'da başarılı olmasının ikinci sebebi ise Balkan devletlerindeki halklar açısından direniş için birlik kurulması arzusudur. Yunan, Bulgar ve Sırplar, işgalci Müslümanlara karşı birleşerek direniş göstermiş olsaydı daha başarılı olacakları kesindir. Fakat Yunanlarla Bulgarlar ve Yunanlarla Sırplar birbirlerinden, Osmanlı Devleti'nden korktukları ve nefret ettiklerinden daha çok nefret etmiştir. Bu kitapta bahsi geçen yalnızca bir olayda Yunanlar, Bulgarlar ve Sırplar Osmanlılara karşı bir birlik oluşturmuştur. Bu da 1912 yılında gerçekleşmiştir. Bu birlik, gayesinde başarılı olmuş ve Osmanlıları Makedonya, Epirus, Arnavutluk ve Trakya'nın büyük bir kısmından dışarı çıkarmıştır. Fakat bu birlik Türklerin, kaybetmiş olduğu toprakların bir kısmını geri almasıyla sonuçlanması ve birlik içindeki ganimet çatışması nedeniyle dağılmıştır. Bu örnek, Hıristiyan Devletleri'nin bir çatı altında toplanma arzusunun, yaklaşık beş yüz yıl boyunca Osmanlı egemenliğinde kalmış olmalarının .esas sebebi olmasından dolayı sunulan savı desteklemektedir

Son olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu muhteşem yükselişinin sebeplerinden biri olarak on nesil boyunca Osmanlı hanesinin savaş alanlarında ordularını galibiyete taşıyan ve hem yönetici hem de devlet adamı olarak eşsiz yeteneklere sahip olan padişahlarla ilgili unsurun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Tek bir ailenin, tahtı babadan oğula geçirerek on nesil boyunca Muhteşem Süleyman'a dek getirmesi tarihte benzersiz bir olaydır. Osmanlı hanedanı safkan Türk'tür. Fakat damarlarında akan Türk kanı zaman içinde azalmıştır. Daha sonraki dönemlerde tahta çıkan sultanların anneleri ya korsanlardan alınan tutsaklar ya da güzelliklerinden dolayı satın alınan kölelerdir ve aralarında her milletten kadın vardır- Yunan, Slav, İtalyan, Rus. Fakat bu melezliklerine rağmen on nesil boyunca tahta çıkmış olan padişahların nitelikleri aynı kalmıştır. Bu üç yüzyıl boyunca, imparatorluğun kurucusu ve imparatorluğu gelecek nesillere taşıyacak olan kişi ve ordularını zafere götürecek komutanlar olarak hanedanın itibarı, hanedanın daha sonradan yozlaşmaya başlamasına rağmen, bütün Osmanlı halkının gözünde eşsiz bir yere sahip olmuş ve bu durum asırlar boyunca sürdürülmüştür. Hiç şüphesiz, imparatorluğun kuruluşu ve yükselişi, esasen, Osmanlı hanedanının kişisel .yetilerine bağlıdır

yılında, II. Selim zamanında ilk on sultanın değerlerini sürdürmüş 1578 olan Sadrazam Sokullu'nun ölümünün ardından imparatorluk tam tersi bir yönde sarsılmaya başlamıştır. O zamandan sonra uzun bir süre boyunca Türk İmparatorluğu ardı arkası kesilmeyen bozgunlara uğramış ve felaketlerle uğraşmıştır. Ağacın yapraklarını dökmesi gibi imparatorluk da sahip olduğu toprakları kaybetmeye başlamış; Avrupa'nın büyük bir bölümü, Afrika'nın tamamı ve Asya'nın da büyük bir kısmı Birinci Dünya Savaşı'ndan önce kaybedilmiştir. İmparatorluktan geriye kalanlar Asya'daki Türk ve Arap vilayetleri ile Avrupa'da başkent İstanbul ve kuzeyindeki .Trakya'nın küçük bir bölümüdür

Avrupa'nın beş büyük gücü, imparatorluktan alınanları kendi aralarında bölüşmüş ve imparatorluğun enkazından 6 adet bağımsız devlet kurulmuştur. Hangi büyük gücün en çok toprağı aldığını söylemek zordur. Avusturya; Macaristan, Transilvanya, Dalmaçya, Hırvatistan ve Slovenya'yı silah zoruyla, Bosna ve Hersek'i ise kurnaz planları sayesinde almıştır. Rusya fetihlerle Avrupa'da Kırım, Besarabya, Podolya ve Ukrayna'nın büyük bir kısmını, Asya'da ise Kafkasları ve Ermenistan'ın büyük bir çoğunluğunu ele geçirmiştir. Fransa, Cezayir ve Tunus'a yerleşmiştir. İngiltere, Mısır ile Kıbrıs'ın egemenliğini garanti altına almıştır. İngiltere, Aden'i okyanustaki kalelerinden biri haline getirmiş ve böylece İran Körfezi boyunca Arap kıyılarında üstün güç haline gelmiştir. İtalya, Trablus'u ele geçirmiştir. Bağımsızlığını ilan eden altı devletten ise Bulgaristan ve Romanya mücadelelerini Rusya sayesinde, Yunanistan İngiltere ve Fransa sayesinde, Arnavutluk Balkan Devletleri ile özellikle Avusturya ve 1913 yılında İtalya olmak üzere büyük güçler arasındaki çekişmeler sayesinde kazanmış, yalnızca Sırbistan ile Karadağ kendi kendilerine özgürlüklerini kazanmıştır. Modern devlet anlayışında minnettarlığın bir yeri olmadığı için bu devletlerin yalnızca çok azı bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olan devletlere kendilerini borçlu .hissetmiştir

Bu köklü değişikliklerin yaşandığı son üç yüzyıl boyunca, Osmanlı ordusu, ilk üç yüzyılda kazanmış olduğu itibarı tamamen kaybetmiştir. 1646 yılında Macarlara karşı gerçekleştirilen ve Cicala Paşa komutasındaki süvari sınıfı tarafından engellenen bozgun sayesinde Macaristan'ın yetmiş iki yıl boyunca daha Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde kalmasını

sağlayan Cerestes Savaşı istisnaidir. Gerçekleştirilen savaşların büyük bir çoğunluğunda Osmanlı ordusu sayı bakımından üstün olmuş; fakat bu durum onları felaketten kurtarmaya yetmemiştir. Osmanlı ordularının savaştığı birliklerin generalleri savaş sanatının üstadı olan Sobieski, Polonya kralı, Savoy Prensi Eugene, Lorraine Prensi Charles, Munnich, Loudon, Kutusoff, Suwarrow, Diebitsch, Paskievitch, Skobeleff ve Gourko gibi generaller olmuştur. Bu generallerle kıyaslandığında Türkler bu kadar güçlü bir generale sahip olmamış; ancak yalnızca birkaç tane cesur öndere .sahip olmuştur

Bu büyük imparatorluğun gerileme ve dağılması ile ordularının zafer ve kahramanlıklarla kazandığı itibarı sürdürememesinin sebepleri nelerdir? İmparatorluğun çöküşünün nedenlerini bulmak kuruluşu ve yükselişinin nedenlerini bulmaktan daha kolaydır. Kuşkusuz, her şeyden önce bu durumun esas sebebi Osmanlı hanedanının yozlaşmaya başlamasıdır. İmparatorluğun yükselişinin ilk on sultanın zamanına rastlaması ile çöküş ve parçalanmasının iki ya da üçü hariç yozlaşmış ve hükmetmekten bihaber olan yirmi beş sultanın zamanına rastlaması yalnızca bir tesadüf olamaz. Osmanlı Devleti, askerî, sivil ve dinî birimlerin merkezde toplandığı mutlakıyet ile yönetilmiştir. Bu görevi gerçekleştirmesi gereken otokratlara ihtiyaç duymuş ve böyle kimseler bulunmadığında da yıkıma sürüklenmiştir. Hanedanın yozlaşmaya başlamasının nedeni, tahtı hak edenlere bırakma hususunda yaşanan bir zayıflık ve Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra Türk olmayanların damarlara karışmış olan kanları olsun veya olmasın, Süleyman'dan sonra tahta çıkmış olan padişahlarda bu .hanedanın emsalsiz niteliklerine rastlanmamış olmasıdır

Osmanlılarda Sarı Selim ile başlayan yozlaşma, tahta çıkmak için yeterli niteliklere sahip olmayan üç sultanın daha babadan oğula olmak üzere egemenliğe sahip olmasıyla gerçekleşmiştir. Tahta çıkmanın, kardeş katli uygulamasıyla ortaya konan esas kanunu sonradan değiştirilmiş ve sultanın en büyük oğlu değil hanedanın en büyük erkek üyesi halef olarak belirlenmiştir. Böylece, tahta geçen sultanlar, komplo ve isyana karşı tedbir alma amacıyla erkek kardeşlerini öldürmek yerine mahkum olarak saraylarındaki kafeslerde esir tutmuş ve bunların da dünyayla olan irtibatı ya çok az olmuş ya da hiç olmamıştır. Haremlerini kullanmalarına izin verilmiş; fakat tahtta hak edebilecek bir vâris doğurmamaları adına eşleri kısırlaştırılmıştır. IV. Mehmed'in yirmi halefinden on yedisi bu

mahkumiyete maruz bırakılmış ve ancak tahta geçtikleri zaman kafesten çıkabilmiştir. Yalnızca 3 tane padişah, hanedanın tahta çıkabilecek daha büyük bir erkek üyesi olmadığı için bu uygulamadan kaçabilmiştir. Bu üç sultan arasından yalnızca bir tanesi diğer on yedisine kıyasla tahta çıkmak için daha iyi niteliklere sahip olmuştur. Hanedanın bitkin düştüğü aşikardır. Bazılarına göre, imparatorluğun selameti için, Osmanlı hanedanın dağılma devrinden uzun bir süre önce tahttan çekilip yerini daha yiğit ve muktedir .bir ırka bırakmış olması gereklidir

Yozlaşmış sultanların birbirini izlemesinin yanında devlet, tahttaki sultanın üzerinde hakimiyet kurmuş ve böylece kendisini entrikalardan korumuş olan vezirlerle daha çok da haremin ellerine kalmıştır. Sultanın hareminin devlet işlerine karışmasının sonuçlarını anlatmak güç olacaktır. Harem, kadınlar ve kölelerden, cariye ve harem ağalarından oluşan ve büyük bir gidere sahip olan gösterişin ve yolsuzluğun yeri haline gelmiştir. Harem, devletin idaresini görünürde sultanın emirleri doğrultusunda gerçekleştiren resmî yönetimin her zaman karşısında olmuştur. Gözde bir cariye, hırslı bir valide sultan veya baş haremağası, sultan üzerinde hakimiyet kurmuş ve devletin kıdemli danışmanlarının bildirdiklerini böylelikle geçersiz kılmıştır. Harem, yolsuzluğun imparatorluğa yayılmasının merkezi olmuş ve en düşük rütbeden en üst rütbeli görevlilere kadar herkes kendi çıkarlarını korumak adına ağır rüşvetler vermeyi tek çare olarak görmüştür. Geçmiş sayfalarda, sivil veya askerî, makamların satılmasının genel hale geldiğinden bahsedilmiştir. Bu uygulama, devletin çöküşü ve parçalanmasının esas sebeplerinden biridir ve Mısır, Cezayir ve Tunus’ta da bu uygulamaya rastlanabilir. Bu önemli vilayetlerin valiliklerini satın almış olan kabiliyetsiz paşalar, Mısır’daki Memlukları veya Cezayir ile Tunus’taki yerli Yeniçerileri kontrol altında tutmayı başaramamış ve .nihayetinde söz konusu vilayetler bağımsızlıklarına kavuşmuştur

İmparatorluğun çöküşünün bir başka esas sebebi ise ordularının bozulmaya başlamasıdır. İmparatorluğun yükselme devrinde Osmanlılar gayret ve cesaretleri sayesinde zaferler kazanmış; fakat son üç yüzyılda mücadele verdikleri savaşlarda bu niteliklere sahip olamamıştır. Bu durum için iki açıklama yapılabilir. İlki, devletin sonraki dönemlerinde kurulmuş olan ordular genellikle imparatorluğun Türk ve Arap halklarından oluşturulmuş ve tamamen ordudan çıkarılmış olmasalar da Yunan ve Slav asıllı askerlerin sayısı azaltılmıştır. İmparatorluk, Anadolu, Mezopotamya

ve Suriye’ye dek uzandığında Müslüman nüfusun sayısı oldukça artmıştır. 1648 yılına gelindiğinde, Yeniçeri birliklerinin Hıristiyanlardan oluşturulması geleneği bırakılmış ve bunun yerine Müslümanlar alınmıştır. Bu yüzden, geçmiş yıllarda Yunan ve diğer Hıristiyan halkların orduya katmış olduğu şevk yok olmuştur. Bu değişiklik, rütbe ve birliklerden çok subaylarda daha ciddi boyutlara ulaşmıştır. Türkler, subaylar için çok az .mühimmat sağlamıştır

Bir diğer açıklama ise daha sonraki yıllarda, askeri şevk için teşvik edici bir etkenin kalmamış olmasıdır. Türk ordusunun, dinî bağnazlık veya İslam’ı yayma amacının olmadığı asıl hedefinin ganimet ve toprakların askerler arasında paylaştırılması olduğu sonucuna önceki sayfalarda varılmıştı; fakat zafer için konmuş olan bu hedef de imparatorluk savunmaya geçtiğinde yani daha fazla fetihlere gitmediği yalnızca sahip olduklarını elinde tutmaya çalıştığı sonraki dönemlerde ortadan kalkmıştır. Ordunun, haraç veren devletlerin, tâbi devletlerin veya imparatorluğun ayrılmaz parçası olan toprakların savunması için savaşa girdiğinde yağmalama ve ganimet toplama, köle olarak satacakları esirleri veya tımar olarak kullanacakları toprakları ele geçirme gibi bir ümitleri kalmamıştır. Ayrıca, Hıristiyan bir vilayetin savunması için görev aldıklarında kendi evlerini veya mülklerini savunmadıkları için gerekli gayreti göstermemişlerdir. Diğer bir açıklama ise kısmen de olsa, yolsuzluğun, devletin sivil idaresini etkilediği kadar orduyu da etkilemiş olmasıdır. Terfiler, hak edenlere değil en çok rüşveti teklif edenlere verilmiştir. Ordunun, ilk dönemlerde vazifelerini hakkıyla yerine getirmiş olan levazım sınıfı ve mühimmatın teminini sağlayan kuvvetler gibi sivil kolları da .yolsuzluğun bu denli yayılmış olmasından dolayı keşmekeşe sürüklenmiştir

Bu köklü değişiklikler göz önüne alındığında, Osmanlı ordusunun ümitsizliğe kapılmasının ve imparatorluğun yükselme döneminde üç yüzyıl boyunca gerçekleştirilen fetihlerde kazanmış olduğu itibarı sürdürememesinin sebeplerini anlamak çok da zor değildir. Birinci Dünya Savaşı, düzgün bir şekilde yapılandırıldığında ve işinin ehli yabancı subaylar tarafından komuta edildiğinde Osmanlı askerlerinin, özellikle takviyesi kuvvetlendirilmiş olan cephelerin savunmasında eski inatçılıklarıyla savaştığını, fakat saldırı operasyonlarında o denli başarılı .olamadığını göstermiştir

Osmanlıların, Avrupa'daki hakimiyetlerini sürdürememesinin üçüncü bir nedeni ise bünyesinde bulunan Hıristiyan halkların gittikçe kötüleşen durumlarıdır. İmparatorluğun ilk dönemlerinde, Osmanlı egemenliğinde ve Osmanlı kanunlarına tabii olan Hıristiyan vilayetlerdeki reayaların durumunun Macaristan, Avusturya ve Rusya gibi komşu ülkelerdeki çiftçilerin durumundan çok daha iyi olduğu söylenebilir. Feodal serflerde olmayan bir uygulama reayalara uygulanmış ve buna göre reayaların görev .süreleri kanunlarla belirlenmiştir

Macaristan'daki çiftçilerin, bu koşullardan faydalanabilmek adına sıklıkla Balkan devletlerine göç ettiği ve Mora ile Kırım'daki Yunanların, zalim ve açgözlü Venediklilerdense Osmanlıların egemenliğini tercih ettiği söylenmiştir. Fakat ne olursa olsun, Osmanlı İmparatorluğu'nun son üç yüz elli yılında, Hıristiyan halkların vaziyetleri, komşu ülkelerdeki durumlardan çok daha kötü ve tahammül edilemez bir hale gelmiştir. Bu durum esasen, İstanbul'daki merkezî hükümetin yozlaşmaya başlaması ve yolsuzluklar yapması ile bu uygulamalarını imparatorluk boyunca yaymış olmasından kaynaklanmıştır. Vilayet valileri ve tüm yerel yetkililer gittikçe daha fazla yolsuzluk ve açgözlülük yapmaya başlamıştır. Hayat veya mülkiyet güvenliği kalmamıştır. Yerel mahkemelerde artık adalet sağlanamamaya başlanmıştır. Çiftçilere keyfi haraçlar uygulanmıştır. İmparatorluk çapında eşkıyalık yaygınlaşmıştır. Vilayetlerden toplanan paralar halkın yararına kullanılmamıştır. Türk hâkimiyeti, egemenliğindeki bölgeler için bir felaket haline dönüşmüştür. Bazı vilayetler özgürlüklerini kazanmış ve refah seviyelerini yükseltmiştir. Hâlâ Türk egemenliği altında bulunanlar özgürlüklerini kazanmış olan vilayetlerle kendilerini kıyasladıklarında ibret alacakları tablolarla karşılaşmıştır. Avrupalı birleşik kuvvetlerin, halkının daha iyi yönetilebilmesi için Osmanlı hükümetine dayatmış olduğu yenilikler de sonuçsuz kalmıştır. Bu maksatla yapılan anlaşma koşulları, Osmanlılar tarafından önemsenmemiştir. Dolayısıyla, vilayetler de sürekli olarak isyanın eşiğine gelmiştir. Bu vilayetler, silahlı bir orduyla değil bitmek bilmeyen idarî baskılar sayesinde boyunduruk altında tutulmuş; halka uygulanan şiddet dinî bağnazlık yüzünden değil kasti politika gereği yapılmış ve tâbi ırkların devletten korkmasını sağlamak için bu emirler .doğrudan İstanbul'dan verilmiştir

Hem toprak kazanma hırsı hem de ezilen halka karşı duymuş oldukları sempatiyle hataların düzeltilmesi ve Avrupa'daki barışın sürdürülmesi amacını güden dış kuvvetler Türk Devleti'nin iç işlerine karışmıştır. Neredeyse üç yüz elli yıl boyunca süren bu sıkıntılardan dolayı Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa ve tâbi ırklar üzerindeki egemenliğiyle ilgili olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan önce varlığını yitirmeye başlamıştır. Afrika'daki topraklarını neredeyse tamamen kaybetmiştir. En azından Asya'da görünürde zarara uğramamış ve katı bir Türk Milliyetçiliği baş göstermeye .başlamıştır

Türk yöneticilerin, imparatorluğun son üç yüz elli yılı boyunca, ekmiş olduğu yolsuzluk tohumları Birinci Dünya Savaşı ile birlikte olgunlaşmıştır. İmparatorluğun son yirmi beş sultanının hiçbiri V. Mehmed kadar edilgen bir karaktere sahip olmamıştır. V. Mehmed'in adını kullanarak Osmanlı Devleti'ni savaşa sürükleyenler, geçmiş zamanlarda makamlarına saraydan ulaşanlara benzer bir şekilde, demokratik ilkelere bağlıymış gibi görünmelerine rağmen vicdansızca davranmıştır. Bu kişiler, halk açlıktan ölürken kendi ceplerini doldurmuş ve savaşın idaresinden sorumlu olan Enver Paşa, savaş alanını terk etmek isteyen on binlerce askerin pahasına, yiyecek tedarikleriyle ilgili düşüncesizce bir spekülasyon yaratmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na çağırmış olduğu daha deneyimli Alman subaylarının tavsiyelerini dinlemek için fazla dik başlı ve gururlu olan Enver Paşa, kısıtlı güçleri olan ordularını boşu boşuna cephelerde ve bazen de Almanların Pan-Germen anlayışlarının yalnızca bulaşıcı bir uzantısı olan Jön Türklerin Turancılık anlayışlarının gayeleriyle alakası olmayan politik hayaller peşinde beyhude maceralara sürüklemiştir. Müslüman halkın bağlılığını azaltma riskiyle, bütün geleneksel baskı yöntemlerine bir yenisi daha eklenmiştir. Şam ve Beyrut'ta gerçekleştirilen idamlar, Mekke Şerifi'nin çağrılarına bütün Arap vilayetlerinin cevap vermesini sağlamış ve tüm bu vilayetler kendilerini bu esaretten kurtarması için İngiliz kuvvetlerine güvenmiştir. Anadolu'daki Yunanlara verilen eziyetler, M. Venizelos'un savaş esnasında vatandaşlarına yapmış olduğu seslenişleri ve Barış Konferansı'nda İzmir ile iç bölgeleri üzerinde iddia ettiği hakları güçlendirmeye yaramıştır. Savaştan kazandıklarıyla birlikte 1918 yılının Ekim ayında, barış dileme görevini diğerlerine bırakarak, İstanbul'dan kaçanlar bunu gerçekleştirdiğinde, felakete sürüklemiş oldukları orduların

onda dokuzu yok olmuş ve toplam nüfusun dörtte biri ise savaş alanlarında yaşanan kaçınılmaz kayıpların yanı sıra kontrolsüz yolsuzluklardan dolayı .telef olmuştur

Bir zamanlar, İtilaf Devletleri ile Birleşik Kuvvetler'in müttefiklik anlayışı, en dar etnik sınırlar içinde ve en katı himaye altında varlıklarını sürdürmelerine müsaade etmiştir. Bu birlikler, her yerde özgürlük için savaştıklarını iddia etmiş ve Türklere karşı verdikleri savaş boyunca, Türk olmayan milletlerin yani Hıristiyan, Müslüman, Ermeni, Yunan ve Arapların Osmanlı Devleti'nin kötü yönetiminden kurtarılabilmesi için yeminler vermişlerdir. Fakat dört buçuk yıllık bir zorlama, hem galiplerin hem de bozguna uğratılmış olanların maddî kaynakları ile ahlakî boyutları açısından gerçekleşenleri çok daha iyi bir şekilde göstermiştir. İtilaf Devletleri, mevcudiyetleri açısından önem taşıyan bir mücadeleye giriştikleri sürece etraflarına aşılamaz bir duvar örmüşlerdir. Sarsıcı bir devrimin sancıları içinde kıvranan Rusya'nın taraf değiştirmesi hariç, bu denli uzun süren bir mücadelede müttefikler arasında sürdürülen sadakat ve işbirliği örneğinin tarihte bir benzeri daha yoktur. Fakat tarih bir kez daha, zaferin ortak amacına ulaşıldığında tekerrür etmiştir. Eski kıskançlıklar su yüzüne çıkmış, galibin ele geçirdikleriyle ilgili eski çıkarcılıklar, eski açgözlülükler yine vuku bulmuş ve ele geçirilenler de Doğu'ya mal edilmiştir. Suya düşmüş olan ilk vaatler, Araplara verilmiş olanlardır ve bağımsızlık olarak belirlenmiş olan ödülleri yerine Arapların toprakları, bölümlere ayrılarak parsellenmiş ve manda maskesi altında yabancı güçlerin egemenliğine maruz bırakılmış, bu durum da İngiltere ve Fransa'nın, Milletler Cemiyeti sözleşmesinde himayenin belirlenmesinin birincil yolunun halkın istekleri olduğunun belirtilmiş olmasına rağmen halkın istekleri göz önünde bulundurulmadan toprakları gizlice kendilerine ayrılmış olmasından kaynaklanmıştır. Böylece, İtilaf Devletleri ahlakî yargılarını bir kenara koymaya başladığında, Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye kalanlara dair sorunla uğraşma konusunda kendi çıkarlarını düşündükleri batağa sürüklenmiştir. Ayrıca, Yüksek Şura'da askerî vaziyeti hâlâ Birinci Dünya Savaşı açısından değerlendiren İtilaf Devletleri, Türk İmparatorluğu'nun yenilgisini gözünde fazla büyütmüş ve böyle köklü bir devletin, yaşama, millî direnişlerinin ordularının yenilgisiyle yok olduğu gelişmiş Avrupa devletlerinden daha fazla gayretle tutunabileceği gerçeğini

unutmuştur. Bu bağlamda, İtilaf Devletleri'nin yapmış oldukları ilk hata, Osmanlı İmparatorluğu'nu Mondros Ateşkes Antlaşması'nda tamamen silahsızlandıramamak olmuştur. Hem siyasî hem de askerî bir hata olarak nitelendirilebilecek ikinci hata ise kendisine dayatılabilecek olan bütün şartlara karşı boynu bükük olan Türklere barış şartları tamamen dayatılmadan, halkının seferberliğin bitirilmesine dair yakarışlarına boyun eğmiş olan İngiliz kuvvetlerinin apar topar Türk topraklarından geri çekilmesi olmuştur. Türklere karşı verilen savaşın en şiddetli halini göğüslemiş olan Büyük Britanya, Türklerle acilen anlaşmaya varılması konusunda ısrarcı olmuş; fakat Lloyd George, en azından Ermenistan'ın manda altına alınmasına dair Birleşik Devletler'den kabul için Amerikalıların desteğini bekleyen Başbakan Wilson'ın isteklerini .ertelemeyi tercih etmiştir

İngilizlerin Anadolu topraklarından çekilmesi, ordularını geri çekme konusunda çok da acelesi olmayan Fransız ve İtalyanların, Türk Devleti üzerinde askerî baskıyı sürdürmektense toprakları kendi çıkarları doğrultusunda kullanma konusunda akıllarını çelmiş ve nihayetinde bu duruma karşı koyamayarak kendi çıkarlarını gözetmeye başlamışlardır. Yunan ordularının, İngiltere'nin teşviki ve diğer müttefiklerin de mecburi rızası doğrultusunda, Anadolu'ya ilerlemesiyle İngiliz hükümeti Türkler üzerindeki, kendi kuvvetlerinin çekilmesinin sonucunda azalmış olan askerî baskının tekrar güçlendirilmesini ümit etmiştir. Fakat bu durum zamanında öngörülemeyen başka bir etki yaratmıştır. Yunanların Anadolu'ya girmesi, Mustafa Kemal'in gayretli önderliği altındaki Türklerin vatansever direnişlerini, başka herhangi bir olayın kamçılayamayacağı kadar kamçılamış ve barış koşullarının belirlenmesindeki uzun gecikmeler, İtilaf Devletleri arasında baş gösteren kıskançlıklar, Hintli Müslümanlar arasındaki Türk yanlısı ve İngiliz karşıtı isyanlar da Türkleri direnişlerinde cesaretlendirmiştir. Türkler, İtilaf Devletleri tarafından yenilgiye uğratılmış ve Avrupalı güçlerin ellerinde savaşın sonuçlarına katlanmaya razı olmuştur. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nda uğradıkları yenilgide hiçbir payı olmayan ve bir zamanlar kendi boyundurukları altında olduğu için hor .gördükleri küçük bir milletin ellerinde bu sonuçlara razı olmamışlardır

Tüm bunlara rağmen, padişah hükümeti, İstanbul'da İtilaf Devletleri'nin himayesi altında, Mustafa Kemal'in merkezini Erzurum'dan Ankara'ya

taşımış olduğu rakip Hükümete karşı belli belirsiz bir yetkiyi sürdürmeye devam etmiş ve İtilaf Devletleri, Yunan ordularının ilk başarısıyla geçici olarak güçlendirilmiş olan bağlılıklarını dışarıdan bakanlar için, gecikmiş barış koşullarını oluşturana kadar, sürdürmeyi başarmıştır. Sevr Antlaşması hükümlerine ne denli eleştiriler getirilmiş olunursa olunsun aralarından önemlisi bu antlaşmanın çok geç yapılmış olmasıdır. Yunan ordusu dışında arkasında bir kuvvet olmayan bu antlaşma; Türklerin öfkelerini şiddetlendirmiş; Mustafa Kemal'i Sovyet Rusya'nın uzattığı ele daha sıkı sarılmaya itmiş; yalnızca Türk Devleti'nde değil, İngiliz karşıtı önderlerin bu isyanları Halifelik yanlısı akım olarak nitelendirebilecek kadar kurnaz davrandığı Hindistan ve diğer Müslüman ülkelerde de millî ve dinî tutkuları harekete geçirmiştir. Ayrıca isyanlara dinî bir damganın vurulması da, daha önce nispeten kayıtsız, fakat bağnaz olan Müslüman nüfus ile İngilizlerle birlikte Batı medeniyetlerine karşı gerçekleştirdiği isyanın hem dinî hem de millî yönü olan çok sayıdaki Gandi yandaşının bu isyanlara destek vermesini sağlamıştır. Hindistan'daki hükümetin bu isyanlara boyun eğmesi ve bu durumun diğer Müslüman ülkelere de yayılması korkusuyla Büyük Britanya'nın elindeki kozlar zayıflamıştı. Kendi ordularının Anadolu'dan çekilmesiyle birlikte, Türklerden ziyade Yunanlara düşmanlık gütmekten bitap düşmüş olan Fransız ve İtalyanlar'ın kendi çıkarları için, Ankara'daki Milliyetçi hükümet ile mutabakata varmaları da önemli bir etkendir. Ardından, işgali sürdürmenin, son otorite kalıntısını da Sevr Antlaşması ile kaybetmiş olan İstanbul'daki padişah hükümetini desteklemekten daha iyi olup olmayacağını düşünmeye başlamıştır. Bu anlaşmanın ancak ve ancak Yunan ordularının ezici bir galibiyeti ele geçirmeleri halinde yürürlüğe konabileceği anlaşılmıştır. İtilaf Devletleri'nin halihazırda antlaşma hükümlerine bağlı olan hedefleri, Kral Konstantin'in tehlikeye attığı ve bir sene sonra, yalnızca boş bir ümit haline gelen yeni bir saldırının gerçekleştirilmesiyle, askeri, ekonomik ve siyasi hususların Yunanları her şeyi riske atmaya zorladığı sırada, artık İngiliz Hükümeti'nin hedeflerine bağlı hale gelmiştir. İtilaf Devletleri'nin, Türk-Yunan düşmanlığı konusunda Türklerle Yunanlar arasında tarafsızlığı vurgulayan ortak bir bildiri yayınlamalarına rağmen, bu devletlerin kendi aralarında birlik halini sürdüremediği, Fransızlarla İtalyanların, Mustafa Kemal'in ordularına silah ve cephane yardımı yaparken Yunan kuvvetlerinin bu tarafsız olmayan

ticaret hususunda arama yapma isteklerini reddettikleri zaman daha iyi anlaşılmıştır. İtilaf Devletleri arasındaki hareket birliğinin bozulması, Yunan ordularının nihai bozgunuyla daha da göze batmıştır. Türklerin, İtilaf Devletleri'nin tahmin ettiğinden daha kararlı olan ve Yunan ordusunun Anadolu'da kalacağına dair güvenini kısa bir süre önce bildirmiş olan İngiliz başbakanının hiç tahmin etmediği bir şekilde gerçekleşen başarısıyla birlikte İtilaf Devletleri, uzun süre önce kaybetmiş oldukları bağlılıklarını, yalnızca göstermelik de olsa, kurtarmak için son gayretlerini göstermiştir. İngiliz hükümeti, muzaffer Türk ordularının İstanbul ve Trakya'ya saldırmasını engellemek için zorunlu olduğunu düşündüğü askerî ve donanmaya dair tedbirleri bizzat kendisi almıştır. Yunanistan tamamen kendi kaderine terk edilmiş ve Mudanya Mütarekesi, İtilaf Devletleri'nin savaş hedeflerinden vazgeçtiğini ve savaşçı bir Türk Devleti'nin tekrar .kurulduğunu kayıtlar altına almıştır

Buna rağmen, Türk Devleti, kendisine destekten çok köstek olmuş olan ve kendi rızaları olmadan Türklere bağlanmaları halinde de bu durumun devam edeceği Arap vilayetlerini geri alamamıştır. Arap vilayetlerinin bu duruma razı olmaları, İtilaf Devletleri'nin kendilerine vaat ettikleri özgürlüğün sömürge maskesi altında yabancı egemenliğe boyun eğmeleriyle, Suriye, Filistin ve daha az oranda Mezopotamya'da tepkilere neden olduğundan, ihtimal dahilindedir. Bu vilayetleri kaybetmesine rağmen Türkiye yerini bir kez daha ve bazı açılardan eskisinden daha da kuvvetli olmak üzere hem Avrupa hem de Asya'da sağlamlaştırmıştır. Balkan Devletleri, Türkiye'nin tekrar Güneydoğu Avrupa'ya girmesine öfkelenmiş; fakat son on yılda mücadele verdikleri savaşlar bu devletleri bitkin düşürmüş ve devletler uzlaşmaz bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Türk Devleti'nin Hıristiyan halklarından geriye kalanlar da güçsüz ve çaresiz olacaktır. Sevr Antlaşması çerçevesinde kurulması planlanan Ermeni Devleti ile ilgili bir girişim olmamış ve bir milyondan fazla Yunan'ın Anadolu ve Doğu Trakya'dan gönderilmesi sultanın tam egemenliğini sağlayarak Büyük Yunanistan hayallerini suya düşürmüştür. Türkiye'nin, azınlıkların haklarının korunmasına ve Kapitülasyonlar sayesinde Osmanlı İmparatorluğu sınırlarındaki yabancı sakinlerle gezginlerin ayrıcalıklı bir mevkide olacağına dair mutabakata varacağı herhangi bir koşul, Sevr Antlaşması'nın, Türklerin askerî, mali ve sivil

bütün yönetimlerinin Batı Kuvvetleri'nin sürekli himayesinde tutulacağına dair hükümlerinin tamamen feshedilmesi ile boş laflardan öteye gidememiştir. "Boğazların Özgürlüğü" ifadesi, Mudanya Mütarekesi'nden hemen önce patlak vermiş olan krizde önemli bir role sahip olmuş; fakat bu ifadenin anlamı tam olarak tanımlanmamış ve Türkiye'nin eski mevkilerine geri kavuşmasıyla birlikte artık Türklerin daha önceden de razı olduğu, ticari bayrakların özgürlüğü ve ayrıca barış zamanında bütün milletlerin donanmalarının bayrağına ait özgürlük anlamına gelmiştir. Savaş zamanlarında ise Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nda yaptığı gibi Boğazları kapatabilecektir. Çünkü tüm anlaşmaların olduğu gibi Türklerin de yapacağı herhangi bir anlaşma savaş zamanında geçersiz olacaktır. Bu bağlamda Türkiye, Milletler Cemiyeti'nde amir olarak seçilmiştir. Ayrıca, savaş zamanında Türklerin Boğazları İtilaf Devletleri'ne kapatmaları da İtilaf Devletleri'ne bundan şikâyet etme hakkı vermemiş; zira Türkiye, savaş halinde olan bir devletin en doğal hakkını kullanmıştır. Türkleri üzen asıl durum ise geçmiş yüzyılda kendisini yıkımdan kurtarmış olan Batılı Kuvvetlere karşı Almanların gerçekleştirdiği saldırıların sonucunu .paylaşmak olmuştur

İyileşmesine tuhaf bir biçimde izin verilen Türkler hayata ne derecede geri dönecektir? Ne geçmişte yaşadıkları ne de iyileşmesini sağlayan koşullar iyimser beklentiler için temel oluşturmamıştır. Türklerin Yunanlar üzerindeki askerî galibiyeti, yükselme döneminde olmadığı kadar uzun süren gerileme döneminde vuku bulan millî ve dinî bağnazlığı daha da kuvvetlendirmiştir. Abdülhamid zamanındaki İslamî hedefleriyle birlikte İstanbul'dan Delhi'ye dek uzanan coğrafyadaki Müslüman devletler üzerinde bir Türk hegemonyası kurmak isteyen Jön Türkler zamanındaki Turancılık akımını da canlandırmıştır. Böyle bir durum da hem Batı ulusları hem de dünya barışı için bir tehlike oluşturmaktadır. Farklı ırk ve mezheplerden olan Müslümanların edilgen bağnazlıklarının altında yatan dinî kardeşlik duygusu ile baskın olan savaşçı ruhlarının ortaya çıkma potansiyelinin göz önünde tutulması gerekliliğine rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'nun temellerini üzerine kurduğu prenslik ve krallıkları, Hz. Muhammed'in ümmeti oluşturmuş olduğu için bu potansiyel hiçbir zaman uzun süren siyasî bir birliğe dönüşmemiştir. Ayrıca Arapların Türklere duyduğu eski nefret hâlâ tamamen dinmemiştir. Hintli Müslümanlar

arasındaki Türk yanlısı isyanlar, görüldüğü üzere, başarısını, önderlerinin Halifelik akımı olarak adlandırdığı ve İtilaf Devletleri'nin, egemenliğinin elinden alınması durumunda manevî yetkilerini layığınca yerine getiremeyecek olan Osmanlı Halifesi'ne saldırarak kendi dinlerine saldırmış olduğunu iddia ettikleri dinî etkene borçludur. Fakat Hintli Müslümanların dayanak olarak gösterdikleri ilkeler Ankara hükümetinin ayakları altında çiğnenmiştir. Yalnızca sultan, İtilaf Devletleri'nin maşası olarak baskı altında hareket ettiği iddiasıyla tahttan indirilmemiş ayrıca TBMM, Osmanlı Sultanlığı'nın sona erdiğini duyurmuş ve egemenliği, Türk halkının temsilcisi olarak artık kendisinin devraldığını da bildirmiştir. Türk Devleti'ni bir arada tutan Halifeliğin sürdürüleceği, fakat Halife olabilecek kişiyi Osmanlı Hanesi içinden TBMM'nin seçeceği ve Hintli Müslümanların bu manevî mevkiinin sürdürülmesi için elzem olduğunu duyurduğu yetkilere sahip olmayacağı bildirilmiştir. Fatih Sultan Mehmed tarafından başlatılan ve ilk Türk Padişah-Halife olan Yavuz Sultan Selim tarafından tamamlanan dinî ve dünyevî gücün birleştirilmesi durumu, Mustafa Kemal'e göre artık sürdürülmemesi gereken büyük bir siyasî hatadır. Bu sayede gerçekleştirilen devrim, altı yüz elli yıl boyunca en azından yapı itibariyle kırılmamış olan ve mirasla geçen egemenliğin yerine bir Türk demokrasisi kuracağını bildirdiği için 1908 devriminden daha etkili olmuş ve haddi hesabı olmayan sonuçlara neden olmuştur. Bu durumun ardında, Ankara'nın Sovyet Rus Cumhuriyeti ile kurmuş olduğu birliğin etkisi görülebilir. Bütün İslam dünyasını etkileyebilecek olan dinî sonuçların yanı sıra, Türkiye ile dikta rejimi geleneklerinin hâlâ sürdürüldüğü İran ve Afganistan gibi Müslüman devletleri arasındaki ilişkileri etkileyecek siyasî sonuçları da vardır. Rus devrimindeki büyük değişikliklere rağmen Rusya'nın Asya'da baskın bir kuvvet olmaktan vazgeçeceğine inanmanın da hiçbir mantığı yoktur. Batı Kuvvetleri ve Batı medeniyetine duyulan ortak düşmanlık, Sovyet Rusya'yı Milliyetçi Türkiye ile müttefik hale getirmiştir. Batıyla ilgili bütün endişelerinden kurtulan Türkiye, Sovyet Rusyası'nın günbegün Çarlık Rusyası'ndan almaya başladığı yayılmacılık ve savaşçılık politikası ile tekrar karşı karşıya kalması durumunda bu müttefiklik ne kadar dayanacaktır? Veya Rusya'da olduğu gibi demokrasinin Türkiye'de de eskisi kadar acımasız olan, fakat tek bir otokrat değil oligarşi ile yönetilen yeni bir türe dönüşmeyeceğinin ?garantisini kim verebilir

Yeni hükümdarlarının zafer sarhoşluğu, savaş yorgunu Avrupa’nın tükenmez sabrına daha büyük bir baskıda bulunmazsa, Türkiye bir kez daha, muhtemelen son iki yüz yıl içinde olduğundan daha kararlı bir şekilde, kendi kaderini belirleyecektir. Mudanya Mütarekesi’nden beri Türkler tarafından ortaya atılan yeni iddiaların ardında yatan amaçların tam olarak anlaşılabilmesi için bu konuların kapatılması gerekmektedir. Fakat Türkiye, Birinci Dünya Savaşı’nın bitiminden beri sahip olmasına izin verilen güçlü mevkii vaktinden evvel tehlikeye atmaması için yeterli cebrinefse sahip olsa da bu mevkiinin kullanımı, Türklerin yeniden hayata dönmesinde katkısı olanların utanç duymadan düşünemeyeceği veya Türk tarihini inceleyenlerin tam olarak anlayamayacağı büyük ve korkunç bir .soruna yol açacaktır

İLAVE BÖLÜM

İlave Bölüm

(1922-24)

Saltanatın ve Halifeliğin Kaldırılması

SALTANATIN VE HALİFELİĞİN KALDIRILMASI

Sultan Vahdettin

Sir Valentine Chirol, son basımda, Lord Eversley’in talebi üzerine, Türk] İmparatorluğu’nun tarihinin, Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na girmesinden 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan ve düşmanlık döneminin sonlanmasını sağlayan Mudanya Mütarekesi’nin düzenlenmesine dek geçen zamanını aktarmıştır. Bu basımda ise halifeliğin kaldırılması ve cumhuriyetin ilanı ile son bulan Osmanlı İmparatorluğu sultanları ve [.halifeleri, uygun bir şekilde eklenmiştir

Mudanya Mütarekesi, Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri ve Yunanistan arasında nihai barış görüşmelerine giden yolu hazırlamıştır. Fakat Türk-Yunan düşmanlığının sona erdirilmesine rağmen, Çanakkale Boğazı ile İstanbul’daki askerî durum hassasiyetini korumuştur. Yunanların bozguna uğratılmasının ardından Türklerin başarılı taarruzlarını tek başlarına durduran İngiliz kuvvetleri, Mütareke tarafından Çanakkale ve İstanbul’u da içine alan İzmit yarımadasındaki savunma hatlarını güçlendirmekten men edilmiş ve Türkler de yaklaşık olarak yüz kırk bin

askerden oluşan ordularını tekrar meydana getirerek kendi özgür kararlarını vermiştir. İtilaf Kuvvetleri ordusunun bir bölüğü Çanakkale'de kalırken diğeri İstanbul'u tehdit etmek üzere Boğaz'a getirilmiştir. Üçüncü bir bölük ise her iki kanada da gerektiğinde destek vermek üzere Bursa'da konuşlanmıştır. Anlık bir çatışma tehlikesi dahi önem arz ettiği için İtilaf Devletleri komutanları, Yunan ordularının geri çekilmesini isterken Yunan .halkının da Trakya'yı boşlatması gerektiğini bildirmiştir

Ankara, önceden bildirmeksizin ihtilal başlatmıştır. TBMM, 1-2 Kasım tarihlerinde, oy birliğiyle padişahlığı kaldıran ve Türk İmparatorluğu'nu demokratik bir devlet haline getiren kararı ilan etmiş; fakat Halifeliği kaldırmamıştır. Cumhuriyet sözcüğü alenen ağızlara alınmasa da Osmanlı Sarayı vatana ihanet, yolsuzluk ve düşman kuvvetlerden yana olmakla suçlanmış ve egemenlik Saltanat'tan alınarak, egemenlik hakları "başkasına devredilemez, bölünemez ve geri alınamaz" olan millete verilmiştir. Osmanlı Hanedanı ile özdeşleşmiş olan Halifelik unvanı ise bu kararla birlikte, TBMM tarafından seçilecek olan Osmanlı ailesinin en kültürlü, dürüst ve asil üyesine verilecektir. Trakya'ya vali olarak atanmış olan Refet Paşa, karar halka duyurulur duyurulmaz yürürlüğe sokmak için İstanbul'a gelmiştir. Sultan IV. Murad derhal bu duruma karşı koymuş ve –Osmanlı tarihinde son kez- Cuma namazı ve Selamlık törenlerine katılarak haysiyetini korumuştur. Birlikler ise eskiden kalma bir alışkanlık olan padişahı coşkuyla karşılama töreni olmaksızın yalnızca orada hazır bulunmuş ve Cuma Hutbesi'nde de Sultanlıktan değil Halifelikten bahsedilmiştir. Sultan, hayatının tehlikede olduğunu düşünüp 17 Kasım tarihinde bir İngiliz gemisine sığınarak Malta'ya gitmiştir. Bu yardım, İtilaf Devletleri'nin destek vaatlerine inanmış olan ve istemiş oldukları her şeyi yerine getirmeye çalışan şanssız padişahın İtilaf Devletleri'ne inanmış olmasının cezasını öderken İngilizlerin geri çevirmediği son bir görev olmuştur. Sultan, Malta'dan, önemli bir misafir olarak karşılandığı Mekke'ye Kral Hüseyin'i ziyarete gitmiş ve daha sonra da tarihin sayfalarından silinmiştir. Onunla birlikte, yükselme devrinde bütün güney Avrupa'yı dize getirmiş ve Batı Hıristiyanlarına büyük bir tehdit oluşturmuş olan, dağılma döneminde ise Avrupa'da sürekli olarak çatışmaların çıkmasına neden olmuş olan Osmanlı İmparatorluğu da yok olup gitmiştir. Ankara hükümetinin, Türkiye'nin daimi bir parçası olduğunu belirttikleri

için sürdürmeye kararlı oldukları Halifelik makamı, sultanın ülkesini terk etmesiyle birlikte boş kalmış ve bu makam Müslüman olmayan birine devredilemeyeceği için TBMM, eski sultanın kuzeni ve Sultan Abdülaziz'in hayatta kalan en büyük oğlu olan Şehzade Abdülmecid'i, Osmanlı Hanedanı'nın tahta çıkma esaslarına göre, yeni halife olarak seçmiştir. Abdülmecid halife ilan edilmiş; fakat otorite sahibi olmadığını belirtmek adına Osmanlı sultanlarının tahta çıkarken kuşandıkları Sultan Osman'ın kılıcından mahrum edilmiştir. Abdülmecid'in halife seçilmesi Müslüman dünya için aykırı bir durum olmamış; fakat Osmanlı Hanedanı'ndan manevî sorumlulukların yerine getirilmemesi için seçilmiş olan ilk şehzadenin aslında eğitimi ve kişisel eğilimleri itibariyle Batı hayatına ve alışılmışın dışında bir hayat tarzına yatkın olan ilk şehzade olması da ilginç bir .tesadüftür

Sultan II. Abdülmecid

Türk Devleti'nin başkentinin idari kontrolü bir kez daha Mustafa Kemal'e geçmiş ve İstanbul'da bulunan asker sayısının toplam yirmi bin olduğu İtilaf Devletleri'nin askerî durumu da Anadolu'dan gelen Türk birlikleri sayesinde gittikçe daha kötü bir hal almıştır. Fakat en kontrolsüz

provokasyonların dahi ne zaman hoş görülebileceğini bilen Başkumandan Harington'ın metaneti ve ön sezileri sayesinde mevcut düzen sürdürülmüş ve eskiden yeniye geçiş en az hasarla gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nu ortadan kaldırmış olan ihtilalın önemiyle birlikte, Avrupalı güçlerin, Barış Konferansı'nda, TBMM'nin başlatmış olduğu katı .tutumu göz önünde bulundurması gerekmiştir

Ankara hükümeti, nihai barışın sağlanması için istekli olduğunu bildirmiş ve 20 Kasım tarihinde Lozan'da bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansa sekiz devletten temsilci katılmıştır: İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye. İngiliz temsilciler heyetine Lord Curzon, Fransız heyetine M. Barrere, İtalyan heyetine ise Marki Garroni başkanlık ederken Türklerin baş temsilcisi İsmet Paşa olmuş, M. Venizelos ise Kral Konstantin'i bir kez daha sürgüne göndermiş olan Devrimci Hükumet'in isteği üzerine, bütün vatanseverliğiyle, İtilaf Devletleri'nin Yunan saldırılarını desteklemeyi bırakması üzerine Anadolu'dan çekilmeyi önerdiği için kendisine garip gelse de Yunan temsilcilerinin başkanı olarak konferansa katılmıştır. Anadolu'daki son yenilgilerinde toplu soykırımlar yapmış olan Yunan ordusunun zalimliklerinden ve eski bakanların 1922 yılının Aralık ayında Atina'da .yargılanmasından dolayı Yunanistan'ın nüfuzu azalmıştır

Türkiye ile hiçbir zaman resmî olarak savaş içine girmemiş olan Birleşik Devletler yalnızca bir "gözetmen" tarafından temsil edilmiş ve konferansın başlangıcında "niyetinin kendisi veya milletleri için imtiyaz talebinde bulunmak olmadığını yalnızca haklarını korumak ve dostluk kapılarını açık tutmak istediğini" dile getirmiştir. Rusya'nın birtakım çıkarlarının olduğu Boğazlar ve Karadeniz ile ilgili görüşmelerde rol alması için Lozan'a davet edilen Sovyet delegasyonu, Konferans'ta görüşülen tüm konulara tam ve eşit bir şekilde katılma hakkı talebinde bulunmuştur. Bu talep Türkiye tarafından desteklenirken diğer güçler tarafından reddedilmiştir. Üç ana komisyon tarafından yürütülen müzakereler, Türkiye ve diğer ülkelerin bireysel sorunlarının yanı sıra, Kapitülasyonlar, Türkiye'nin mali taahhütleri, Boğazların özgürlüğü ve Karadeniz'in hâkimiyeti gibi daha uluslararası bir kapsamı ve dünya çapında çıkarları içermiştir. İki aydan fazla bir süre boyunca, Lord Curzon'un İtilaf Devletleri adına başkanlığı devraldığı çekişmeli görüşmeler devam etmiştir. Fakat Curzon'un

görüşmeleri güçlü bir şekilde tertiplemesine ve etkili ve hatta bazen tehditkâr olan tavrına rağmen, bu kibirli işgalcilerin barış koşullarını görüşmek için değil uygulatmak için geldiklerini düşünen Türk delegasyonunun inatçılığını delmeyi başaramamıştır. Yalnızca İsmet Paşa diplomatik ilişkilerdeki kısıtlamaları kabul edebilecek ve mantık çerçevesinde kararlar alabilecek gibi görünmüştür. İsmet Paşa, görüşmelere, Rusların, diğer güçler için tamamen kabul edilemez olan Karadeniz ve Boğazlarla ilgili taleplerini dinlemeye müsaade vererek başlamış ve Ruslara şartsız olmasa da destek vermiştir. Fakat daha sonra Lord Curzon'un, Türklerin mantıklı bir düzenlemeyi kabul edene kadar Gelibolu'yu boşaltmayacaklarını bildirmesiyle savurduğu tehdidin ardından İsmet Paşa Ruslarla olan bağlantısını kesmiş ve uzlaşmacı bir tutum sergilemiştir. Ancak Curzon'un, Musul sorununun Milletler Cemiyeti'ne aksettirilmesine dair teklifini kabul etmemiştir. Kapitülasyonlara gelince, Türkiye, Kapitülasyonların tamamen ve koşulsuz olarak kaldırılması hususunda ısrarcı olmuş ve kendi milletlerinin korunması için Büyük Güçleri'n sunduğu bütün diğer alternatif ihtiyatları da reddetmiştir. Bu konuyla birlikte Türkiye'nin ekonomik ve mali sorunlarında da tamamen çıkmaza girilmiştir. Türkiye'nin ekonomik durumlarıyla ilgili, ülkenin savaş öncesi alacaklısı olan Fransa, bu konuyla diğer tüm devletlerden daha fazla ilgilenmiş ve Ankara ile yapmış olduğu ayrı görüşmelerde ortaya koyduğu beklentilerinin yerine getirilmemesinden de ayrı bir üzüntü duymuştur. Mutabakata varılabilen tek nokta, 'Yakın Doğu'daki mülteciler Yüksek Komiseri' Dr. Nansen tarafından hazırlanan rapor sayesinde ulaşılmış olan, Türk ve Yunan azınlıklarının zorunlu değişimi olmuştur. Dr. Nansen'a göre, böyle bir değişim, büyük savaşın enkazı olarak kalmış olan milyonlarca kimsesizi tek başına açlıktan kurtarabilir. Böyle bir nüfus mübadelesi, Türklerin, İstanbul'da yaşayan üç yüz bin Yunanlının da topraklarından gönderilmesine dair taleplerinden vazgeçmelerine rağmen, hâlâ Anadolu'da yaşayan altı yüz binden fazla Yunanlının değişimini öngörmüştür. 30 Ocak 1923 tarihinde bu mübadelenin gerçekleştirilmesi için Türk ve Yunan elçileri tarafından bir konvansiyon imzalanmış ve İtilaf Devletleri de insan hakları için bu konvansiyona onay vermek durumunda kalmıştır. Fakat bu onayla, İtilaf Devletleri'nin, Anadolu'nun doğu bölgelerine, Türklerin hakimiyeti altında, Ermeniler için bir bölge oluşturulmasına dair

taleplerinden vazgeçerek, en önemli savaş nedenlerinden birinden ve hatta azınlıkların haklarını korumaya dair verdikleri vaatlerden de vazgeçmeleri .söz konusu olmuştur

On haftalık bir çalışmanın sonunda Büyük Güçler, ulaştıkları yetersiz sonuçlara rağmen, hâlâ, Türk delegasyonundan, 31 Ocak tarihinde son sözleri olarak sundukları taslak antlaşmayla ilgili ümitli olmuştur. Fakat bu antlaşmayla bırakmak istedikleri etki, İtalya'nın desteğini alan Fransız hükümetinin bir yandan Mustafa Kemal'i antlaşmayı imzalamaya ikna etmeye çalışırken diğer yandan da bu antlaşmanın bir ültimatom niteliğinde olmadığını ve Fransa'nın Lozan'da veya başka bir yerde görüşmeleri sürdürmeye hazır olduğunu bildirdiğinde zayıflamıştır. Konu, Lozan'da birkaç gün askıya alınmıştır. Ruslar, Boğazlarla ilgili hükümleri tamamen reddetmiş ve antlaşmanın bazı kısımlarını makul bulsalar da antlaşmayı tamamen kabul edecek gibi görünen Türklerle araları bozulmuştur. Dört Şubat tarihinde, uzun ve zorlu geçen oturumlardan sonra antlaşma hâlâ imzalanamadan Lozan'ın bu aşaması sonlanmış ve katılımcılar dağıldıktan .sonra Türklere birkaç imtiyaz daha tanınmıştır

Yine de ne Türkiye ne de diğer devletler, farklı sebeplerden dolayı, görüşmeleri sonlandırmak istememiştir. İsmet Paşa, Ankara'ya gitmeden önce, görüşmelere yalnızca ara verildiğini bildirmiş ve Ankara Meclisi, Lord Curzon tarafından sunulan taslak antlaşmanın Türk Milli Paktı ile uyum içinde olmadığından dolayı reddedilmesi gerektiğini düşünürken bakanlarına görüşmelerin sürdürülmesi gerektiğine dair talimat vermiştir.

Bu talimatlar, 8 Mart tarihinde, uzlaşmacı nitelikte olan bir Türk Notası'nda toplanmış ve 21 Mart tarihinde Londra'da görüşen İtilaf Devletleri temsilcileri de aynı uzlaşmacı tona sahip olan Müttefik Devletler Notası'nı yayımlamış; bu nota 27 Mart tarihinde Ankara'ya gönderilerek Türkleri, hızlı bir şekilde tekrar başlatılacak olan Lozan Konferansı'na davet etmiştir. Konferans, 23 Nisan tarihinde tekrar başlatıldığında, delegasyonlarda yapılmış olan en önemli değişiklik, Lord Curzon'un yerine İstanbul'daki .İngiliz Yüksek Temsilcisi Horace Rumbold'un geçmiş olmasıdır Konferansın manzarası ilk başta güven verici olmamıştır. Birkaç gün sonra, Meclis-i Mebusan'ın onayıyla Ankara hükümeti tekrar konferansa katılmış ve mali destek karşılığında, Anadolu'da üç bin millik demiryolu yapımı için bir Amerikan sendikası ile "Chester İmtiyazı"nı imzalamıştır. Fransız hükümeti, 1914 yılında, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlı İmparatorluğu Fransız bir gruptan 16.000.000 poundluk bir borç aldığı için vermiş olduğu sözleri ihlal ettiği gerekçesiyle Amerikalılarla yapılan antlaşmaya karşı çıkmıştır. Fransızlar, ayrıca, Ankara hükümeti ile yapılan Franklin Bouillon Antlaşması'na dayandırdıkları ümitlerden de vazgeçmek durumunda kalmıştır. Fransızların ümitleri gerçekleşmiş olsaydı yalnızca siyasî değil ekonomik alanda da derin ve kapsamlı etkilere sahip olacaktı; fakat mevcut durumda, Türklerin mantığını Fransızların diplomasisinden daha iyi anlamış olan bir avuç insan bu imtiyazların, imtiyazı alan Amerikalıların görevi yerine getiremeyeceği için, nihayetinde buhar olacağını sezmiştir. Ayrıca, Türk delegasyonu da Lozan'da, Türklerin savaştan önce vermiş oldukları mali taahhütlerin yerine getirilmesine dair yeni zorlukları gündeme getirmiştir. Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan borçların faizlerini, alacaklıların talebine göre sterlin veya frank para cinsiyle ödemek durumundadır. Fakat borçlarını, değeri düşmüş Fransız frankı ile ödeme hakkının olduğunu iddia etmiştir. Bu iddia, Türklerin en büyük alacaklısı oldukları için Fransızları çileden çıkarmış; fakat Türkler de Fransa'nın kendi borçlarının faizini Fransız para biriminin nominal değeri ile ödediği gerçeğini hatırlatarak kendilerinin de bunu yapmaya haklarının olduğunu bildirmiştir. Fransızların hoşnutsuzluğu, Türklerin, Anadolu'da Türk hükümetinden ödenek alınmadan yapılacak ilk tren hattı olan İzmir-Aden demir yolunun yapılması için İngiliz imtiyaz sahipleri ile doğrudan görüşmeye istekli olduğunu gördüğünde daha da artmış ve ayrıca İngiliz sendikasının, Anadolu'daki demiryolunun inşası için Alman asıllı olduğuna

inanılan, fakat aslında bir İsveç bankasına ait hisselerini sağlama alması ve böylece İstanbul ile Bağdat arasındaki ana hattın Boğaz ile Konya arasındaki ilk bölümünün İngilizlerin kontrolüne geçebileceği gerçeğiyle yüzleşmesiyle iyice çileden çıkmıştır. Fransızlar, Ankara hükümetinin büyük birlikler gönderdiği Suriye sınırlarında da sorun yaşamış, ayrıca Mustafa Kemal Halep ile Hatay'ın geri alınacağına dair bildirilerde bulunmuştur. Fransızlar, Suriye'de komutayı ele alan General Weygand komutası altındaki destek birliklerini bölgeye göndermiş ve Ankara'yı, delegasyonlarını Lozan'dan geri çekmekle tehdit etmiştir. Mustafa Kemal, asıl maksadı ne olursa olsun, o an için boyun eğmenin mantıklı olacağını düşünmüş ve Fransız hükümetine niyetlerinin tamamen barış yanlısı olduğuna ve Türk birliklerinin eylemlerinin seferberliğin bitirilmesi .planının bir parçası olduğuna dair güvence vermiştir

Fransızlar bu güvenceyi kabul etmiş, bu sorun ortadan kaldırılırken Türklerle Yunanlar arasında daha ciddi bir sorun ortaya çıkmıştır. Türk-Yunan düşmanlığından doğan tazminatlar, Türk delegasyonunun, Yunanların iddialarını kabul etmeksizin Yunanistan'dan tam tazminat alma niyetlerinin olduğunu açıklayıp iki ülke arasındaki Meriç sınırının da güncellenmesi talebini dile getirdiğinde prensipte iddiaların tanzim edilmesi düzenine oturtulmuştur. Yunanistan, o ana kadar, Anadolu'da yaşamış olduğu askerî felaketleri kısmen de olsa telafi etmiştir. Yunanistan ordusu tekrar yapılandırılmış ve Trakya'dan çekilmiş olmasına rağmen Meriç'in batı kısmına, uğradıkları bozgunun intikamını almaya istekli yüz bin asker bırakarak gücünü korumuştur. Fakat haftada 500.000 pounda mal olan bu askerler, tükenmekte olan hazineye büyük bir yük bindirmiş ve Yunan halkı da Türklerin ortaya attığı her iddiayla birlikte daha çok öfkeye kapılmıştır. M. Venizelos ile İsmet Paşa nihai bir konferans için 17 Mayıs tarihinde bir araya gelmiş; fakat herhangi bir sonuca ulaşılmamıştır; Yunan hükümeti de Türkleri, delegasyonlarını Lozan'dan çekmekle tehdit etmiştir. Diğer devletlerin aşırı baskısı altında birkaç gün sonra, M. Venizelos'un tazminat yerine Karaağaç ve Meriç'in batısında kalan bir toprak parçasını Türkiye'ye vermeyi teklif etmesi üzerine anlaşmaya varılmıştır. İsmet Paşa bu teklifi Ankara'ya sunmuş ve teklifin kabul edilmesi yeni düşmanlıklara yol açmıştır. Demiryolu hatlarının bir kısmını Türkiye'ye devrederek Ege'ye erişimini sağlayan Bulgaristan'ın bu düzenlemeye karşı çıkması,

Türkiye’nin yeniden güçlenmesinin Balkan yarımadasını tehlikeye .düşürdüğüne dair bir uyarı niteliği taşımıştır

Lozan’da haziran ayı boyunca ve Temmuz’un ilk üç haftasında yaşanan sonu gelmez çekişmeleri tüm detaylarıyla anlatmak gereksiz olacaktır. Konferansa katılan hiçbir devlet savaşa girmek istemediği ve Mustafa Kemal de devletin iç işleriyle uğraşmak için müsait olmak istediği için birçoğu Türkiye lehine olan bir dizi ödünler verilmiş ve bunlar da 24 Temmuz 1923 tarihinde nihai barış antlaşmasının imzalanmasına giden yolu .açmıştır

Beş alt konvansiyon ve on iki protokolle birlikte bu antlaşma kapsamlı bir :antlaşma olmuştur. Antlaşmanın başlıca maddeleri

Madde 1: İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve bir tarafta Sırbistan diğer .tarafta Türkiye olmak üzere barışın tekrar sağlanması gerektiği bildirilmiştir

Madde 2-11: Doğu Trakya’yı Türklere bırakarak Türkiye’nin Avrupa’daki yeni sınırları belirlenmiş ve Asya’da da eski Arap vilayetlerinin terk edilmesi bildirilmiştir; Türkiye ile İngiltere arasındaki dostluk ilişkileri gereği korunan Irak sınırı konusu çözülememiş ve Milletler Cemiyeti Konseyi’ne taşınmıştır. Takip eden diğer sayısız madde ise Ege’deki adalarla Yunanistan’a bırakılmış olan Türk topraklarına yakın adalardaki seferberlik halinin sonlandırılmasıyla ilişkilidir. Türkiye, On iki Adalar ve Trablus’taki bütün haklarından, İtalya’nın lehine olacak şekilde, Mısır ile Sudan’daki haklarından ise kimin lehine olacağını bildirmeden feragat etmiştir. Antlaşmanın ikinci bölümü, mübadelesi gerçekleştirilen toprakların

milliyet sorununu, “Azınlıkların Korunması” başlıklı üçüncü bölümü ise Türkiye’de yaşayan bütün insanların ırk, dil, din, milliyet ayrımı gözetilmeksizin yasalar önünde eşit bir şekilde can .garantisi, özgürlük ve dini serbestliğe sahip olacağına dair garantileri içermiştir

.Madde 41: Gayrimüslim halkın yaşadığı bölgelerdeki eğitim olanaklarını sunmuştur

Madde 44: Bu bölümdeki bütün maddelerin Milletler Cemiyeti’nin kontrolünde olduğunu .bildirmiş

.Madde 45: Yunan topraklarında yaşayan Müslüman azınlıklara aynı hakları tanımıştır

Antlaşmanın, “Finansal Maddeler” olarak adlandırılan ikinci bölümü, Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalan borçları içermiş ve bu borcu Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılan topraklar arasında orantılı bir şekilde .paylaştırmıştır

Antlaşmanın üçüncü bölümü, savaştan önce belirlenen hükümler saklı kalmak koşuluyla, Türkiye’deki İtilaf Devletleri’nin ve Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılmış olan topraklarda yaşayan Türklerin hakları, çıkarları ve mülklerini düzenleyen ekonomik maddeleri kapsamış ve Lahey Uluslararası Daimi Adalet Divanı başkanı tarafından savaş esnasında tarafsız kalmış olan ülkeler arasından seçilecek bir başkanla, görev yerinin İstanbul olması gereken Karma Hakem Mahkemeleri’nin kurulmasını .sağlamıştır

Antlaşmanın dördüncü bölümü, Türkiye’deki bütün yabancı postaneleri ve ayrıca İstanbul’daki Yüksek Sağlık Konseyi’nin yürürlükten kaldırılmasını içermiştir. Böylece Türkiye, ayrı bir bildiriyle, beş yıl boyunca sınırların hijyen koşullarının yönetimi için Milletler Cemiyeti Sağlık Komitesi ve Uluslararası Kamu Sağlığı Bürosu’nca sunulan listeden seçilecek Türk yetkililerine bırakan bir taahhütte bulunmanın dışında, .dünyanın salgın yuvalarından birinin sağlık kontrolüne bırakılmıştır

Antlaşmanın beşinci bölümünde, Gelibolu Yarımadası’nda Anzak koyu olarak bilinen bölgenin, Türk toprak bütünlüğüne halel getirmeden, şehitliklerin düzenlenmesi için İngiliz İmparatorluğu’na verilmesi yer .almıştır

Antlaşmaya eklenen konvansiyonlardan en önemlisi, Çanakkale, Marmara Denizi ve Boğaziçi’nin de dahil edildiği Boğazlar sorunu ile ilgili olmuştur. Madde 1, deniz ve hava yolunu kullanma özgürlüğünü tanımış ve beyan etmiştir. Savaş ve barış zamanında, savaş durumunda Türkiye’nin tarafsız olup olmaması göz önünde bulundurularak, ticaret gemileri ile askeri

olmayan uçakların Boğazlardan geçmesini takip edecek özel kurallar saptanmıştır. Barış zamanında Karadeniz’e gönderilebilecek azami sayıdaki savaş gemileri ve uçaklarını düzenlemek ve savaş zamanında Türkiye’nin tarafsız olup olmaması durumunda sahip olacağı haklarla yükleneceği sorumlulukları belirlemek için diğer kurallar oluşturulmuştur. Sahil boyunca 15-20 kilometrelik genişlikte ve Türk veya Yunan egemenliğinde olup olmaması gözetilmeksizin, Gelibolu Yarımadası’nın tamamını içererek Çanakkale ile Boğaziçi’nin her iki kıyısının da askerden arındırılması için özel bir madde hazırlanmıştır. Askerden arındırılmış bölgelerde, takviyeler, daimi topçu ocakları, deniz altı savaş gemileri, askerî hava kuvvetleri ve deniz üssü ve de azami on iki bin askerin bulunabileceği İstanbul’daki karargâh haricinde, düzenin sürdürülmesi için belirlenmiş olan sayıdaki polis ve jandarma dışında hiçbir silahlı kuvvet bulunmayacaktır. Boğazlar Komisyonu adı altında, İstanbul’da, görevini Milletler Cemiyeti himayesi altında gerçekleştirecek olan uluslararası bir komisyon oluşturulacaktır. Komisyonun başkanlığını Türkiye yapacak ve komisyon konvansiyonu imzalayan devletlerin temsilcilerinden oluşacaktır; ayrıca konvansiyona taraf olması durumunda Birleşmiş Milletler ve Karadeniz’e kıyısı olan bağımsız devletler de aynı şartlar altında komisyonda temsilci bulundurabilecektir. Konuyla ilgili yazılmış olan bir makalede şunlardan :bahsedilmiştir

Boğazlar ve çevresinin askerden arındırılmasının Türkiye’nin askerî güvenliğini tehdit etmediğinden ve çıkabilecek hiçbir savaşın Boğazların özgürlüğünü veya askerden arındırılmış bölgelerin güvenliğini tehlikeye atmadığından emin olmak isteyen Yüksek Akit Tarafları, aşağıdaki şekilde mutabakata varmıştır: Boğazlardaki dolaşım özgürlüğü veya askerden arındırılmış bölgelerin güvenliği, geçiş özgürlüğüyle ilgili maddelerin ihlali, beklenmedik bir saldırı, savaş ilanı veya savaş tehdidiyle tehlikeye atılması durumunda Yüksek Akit Tarafları ve müştereken hareket eden Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya bu gibi bir ihlali, saldırıyı, savaş ilanı veya tehdidini Milletler Cemiyeti Konseyi’nin kararlaştırdığı şekilde ele .alacaktır

Trakya sınırları ile ilgili düzenlenen konvansiyon ise Yunanistan, Bulgaristan ve Türkiye arasındaki yeni sınırları belirlemiş ve Yunan, Türk ve Bulgar sınır topraklarının otuzar kilometresinin askerden arındırılması gerektiğini bildirmiştir. Konvansiyon koşullarının herhangi bir taraf

tarafından yerine getirilmemesi ile ilgili şikâyetler Milletler Cemiyeti Konseyi'ne taşınacaktır. Diğer bir konvansiyon ise, Kapitülasyonların yürürlükten kaldırılmasının ardından, Türkiye'deki yabancıların yaşama, çalışma ve yargılanmalarıyla ilgili maddeleri ortaya koymuştur. Bu maddeler tamamen mütekabiliyete dayandırılmış, Türk hükümeti, Türk mahkemelerinin Türkiye'de yaşayan yabancılara uluslararası yasalar ve diğer ülkelerde benimsenmiş olan ilkeler ve yöntemler çerçevesinde can ve .mal güvenliği sağlayacağını bildirmiştir

Doğu'da huzur ortamını bozan olayların unutulması için" antlaşmaya" taraf olan ülkelerce ilan edilmesi istenen genel af, ancak Türk hükümetinin, 1914 yılının Ağustos ayı ile 20 Kasım 1922 günü arasında düşman devletlere askerî veya siyasî destek vermiş olmasından şüphelenilen yüz elli bin kişinin sürgün edilmesi veya affedilmesi hakkını kendisine saklayacağı ve Yunan hükümetinin de Yunanistan ile Türkiye arasında yaşanan düşmanlıklar sırasında askerî görevlerini yerine getiremeyen gayrimüslim halklarının takibatının yapılma hakkını kendisine saklayacağı bir protokolle geçerlilik kazanmıştır. Yargı idaresiyle ilgili diğer bir bildiride, Türk hükümeti, "Türk Mahkemeleri'nde yabancılara iyi bir idare sisteminin bütün teminatlarını tanıyacağını ve yabancıların müdahalesi olmaksızın egemenliğini sürdüreceğini" önemle bildirirken, İstanbul ve İzmir'de Adalet Bakanlığı hizmetinde çalışacak ve müdahalede bulunmaksızın Türk ticaret ve ceza mahkemelerinin görevlerini yerine getirip getirmediğini gözlemleyecek ve gerektiğinde Adalet Bakanlığı'na raporlamalarda bulunacak olan Avrupalı Adli Müşavirleri beş yıldan az olmamak kaydıyla hizmetine alacağını duyurmuştur. "Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan yabancı şirketlere verilen imtiyazlar" ve 1 Ağustos 1914 tarihinden önce Osmanlılara ait olan şirketlere verilen imtiyazlarla ilgili de ayrı bir protokol .hazırlanmıştır

Diğer bir protokol ise antlaşma ve konvansiyonların TBMM tarafından onaylanmasının ardından altı hafta içinde İngiliz, Fransız ve İtalyan birliklerinin işgal ettikleri toprakları boşaltmasıyla ilgili düzenlenmiştir. Meriç ve Karaağaç ile Gökçeada ve Bozcaada'da feragat edilmiş olan toprakların Yunanlar tarafından boşaltılması ise 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanlarla Türkler arasında yapılmış olan konvansiyon gereğince, Yunan halklarının Türk topraklarından çıkarılmasına dahil edilmiş olan Karaağaç'taki Yunanları da içeren ayrı bir protokolle belirlenmiştir. Ayrıca,

yalnızca İtilaf Devletleri ve Yunanistan arasında, Sevr Antlaşması'nın azınlıkların korunmasıyla ilgili hükümlerini resmi olarak fesheden bir .protokol de imzalanmıştır

Bu diplomatik belgelerin içerdiği detaylar ve belgelerin titizlikle hazırlanmış olması, İtilaf Devletleri'nin siyasetinin çöktüğünü daha fazla gizleyememiştir. Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Arap vilayetlerinin Türk egemenliğinden çıkması dışında teslimiyetler yazılı olarak bildirilmiştir. Fakat hiçbir madde azınlıkların korunmasıyla ilgili verilen vaatlerden daha az inandırıcı olmamıştır. İtilaf Devletleri'nin yalnızca korumaya değil bağımsızlıklarını da kazandırmaya söz verdikleri azınlıklar neredeyse yok olmuştur. İngilizlerin bütün yabancı topluluklar için koruma sunduğu zaman bile Büyük Güçler'in kırk yıl boyunca Mısır'da azaltılmasını reddettiği kapitülasyonlar, uzun süredir adaletin uğramadığı Türkiye'ye yapılan ani bir hamleyle iptal edilmiştir. Böylece Türkiye, Avrupa'nın güneydoğu kısmında tekrar kurulmuştur. Boğazların ve Karadeniz'in serbestliği Türkiye tarafından şartların uygun olması koşuluyla kabul edilmiş ve Milletler Cemiyeti himayesinde, Çanakkale ve Boğaziçi'nin Asya ve Avrupa kıyılarındaki bölgelerin askerden arındırılması planında çok fazla hata bulunmamıştır. Boğazların serbestliği ile ilgili maddeler kağıt üzerinde kalmış ve uygulamada hâkim güç yine Türkiye olmuş ayrıca Milletler Cemiyeti acil durumlarda karar alma konusunda başarısız olduğunu göstererek hala yetersiz bir kurum olduğunu gözler önüne sermiştir. Fakat Boğazlar veya Karadeniz'e yapılacak ani bir saldırı, savaş ilanı veya tehdidine karşı alınacak kararlar Milletler Cemiyeti'nin sorumluluğundadır. Antlaşma süresince, uygulaması zor veya kolay olan görevler daimi olarak Milletler Cemiyeti'ne verilmiş, bu durumun nedeni de antlaşmanın ancak .bu yolla yapılabilecek olması olarak düşünülmüştür

Antlaşma, bütün ekleriyle, Musul sorunu gibi önemli meseleler de dahil olmak üzere birçok noktayı çözümsüz bırakmış ve Yakın Doğu'da antlaşmaya varılıp varılmaması da yeni Türk Devleti'nin yaklaşımına bağlı .olmuştur

Antlaşmanın imzalanması, Mustafa Kemal ve adamlarına, kendilerini, ülke içinde güç kazanmaya adamalarına olanak sağlamıştır. Kasım 1922'nin devrim tedbirlerine karşı açık bir direniş olmamış ve her zaman atıl olan Türk halkı, on yıl boyunca sürekli olarak memnuniyetsizliklerini

göstermekten bitap düşmüş; fakat eski imparatorluğu deviren ve kâfir Avrupalıları topraklarından atan önderlerine karşı besledikleri iyi duygulardan vazgeçmemişlerdir. Mart ayı boyunca Ankara'da, düşmanlıkların beslendiğini ve Mustafa Kemal'in sorunları gidermeye azimli olduğunu gösteren birtakım gizemli olaylar baş göstermiştir. TBMM genel olarak bakıldığında Mustafa Kemal'in emirlerini yerine getiren üyelere sahip olmuş; ancak Şükrü Bey'in başını çektiği küçük bir dindar Müslüman grubu yalnızca padişahın tahttan indirilmesiyle ilgili sıkıntılarını dile getirmemiş, ayrıca Mustafa Kemal'in eskiden kalma âdet ve inanışlar yerine takındığı alışılmışın dışındaki tutumları da eleştirmiştir. Bu grup, Mustafa Kemal'in eşinin başörtüsünü çıkarıp kocasının yanında siyaset ortamlarında konuşma yapmaya başladığında, kadınların erkek hâkimiyetinden kurtulması için başlatılan akımla neye uğradığını şaşırmıştır. Şükrü Bey aniden ortadan kaybolmuş, o ana dek Mustafa Kemal'in sadık destekçisi ve Anadolu'yu Hıristiyanlardan arındırma gayesinde olan gayrinizamî Türk birliklerinden birinin önderi olan Osman Ağa'nın evine sığınmanın tek çaresi olduğunu düşünmüştür. 2 Nisan gününde, Osman Ağa'nın evi jandarmalar tarafından kuşatılmış ve kendisiyle evinde tuttuğu kişilerin yarısı uzun süren çatışmaların ardından öldürülmüştür. Şükrü'ye ne olduğunu kimse öğrenememiş; fakat Osman Ağa'nın evine adımını attıktan sonra da bir daha ortalıkta görünmemiştir. Hükümet, Şükrü Paşa'nın Osman Ağa tarafından öldürüldüğünü duyurmuş ve infialinin kanıtı olarak da Osman Ağa'nın cesedi TBMM binasına asılmıştır. Bu korkutucu hareket insanları ikna edememiş ve Mustafa Kemal, insanların dinî ve siyasî alanlardaki homurdanmalarının önüne geçmek için nisanın başlarında tek bir oturumla kabul edilen yeni bir seçim kanunuyla birlikte seçimlerin yapılmasına karar vermiştir. Bu yeni kanunla birlikte, 18 yaşına gelen her Türk erkeğine oy verme hakkı tanınmış ve oy kullanma hakkıyla, yirmi bin kişinin yaşadığı bir bölgeyi temsil edecek olan vekil adaylarının seçilmesine katkı sağlanmıştır. Genel seçimlerdeki aday sayısının çokluğu siyasî gücün bir göstergesi olsaydı, Türkiye, altı bin vekil adayıyla zafer kazanabilirdi. Mustafa Kemal de Müdafaa-i Hukuk Partisi'nin başkanı olarak Ankara'da bulunmuştur. Bu partinin amacı, Türk halkının tekrar egemenliğini kazanması, saltanatın kaldırılması ve yönetim alanında birçok reformun gerçekleştirilmesi, mahkemelerde adaletin sağlanması, ordunun gücünün azaltılması, savaş zamanlarında tahrip

edilmiş olan bölgelerin yeniden inşa edilmesi ve geniş bir ekonomik politikaya sahip olmak olmuştur. Partinin gayeleri oldukça tatmin edici olmuş bu yüzden de Ankara hükümeti partinin seçimlerde geride kalmasını .istememiştir. Halkın büyük bir çoğunluğu da bu partiyi desteklemiştir

Ali Şükrü Bey

İngiltere'nin gerçekleştirilmesi adına çok fazla uğraştığı İstanbul ve Boğazlardaki diğer bölgelerin boşaltılması durumu, Lozan Antlaşması'na uygun bir şekilde yürütülmüş ve İngiliz, Fransız, İtalyan ve Türk birlikleri, İtilaf Birlikleri generalleri ve Türk başkumandanı kontrolünde 2 Ekim tarihinde İstanbul'u nihayet boşaltmış; ülkelerini terk eden düşmanlara dostane bir tutum sergileyen Türk halkının coşkulu gösterileri arasında Türk bayrağı göklerdeki yerini bulmuştur. Ayrıca birçok Türk gazetesi, İngiliz askerlerinin işgal sırasındaki iyi davranışları için şükranlarını dile getirmiş ve "İstanbul'un ikinci fethi" olarak adlandırdıkları bu durum için önderlerini eşsiz gösteriler eşliğinde kutlamıştır. Ankara hükümeti ise İtilaf Devletleri'nin askerlerinin bölgeyi terk etmesinden sonra bile İstanbul'un Türkiye'nin başkenti olmayacağını bildirerek coşkulu halkın hevesini kırmıştır. 13 Ekim tarihinde Millet Meclisi, üyelerinin çoğunun kabul etmesiyle Ankara'nın başkent olacağına dair bir karar çıkartmıştır. Bu karar, hiç şüphesiz, siyasî ve stratejik nedenlerle alınmıştır. Ankara'nın

Anadolu’nun iç bölgelerinde olmasının güvenliği sayesinde, Türk hükümeti, geçmişte İstanbul’a sıklıkla yapılan hem deniz hem de kara .yolundan gelecek askerî baskılara kapalı olacaktır

Artık başka bir hamlenin yapılmasının zamanı gelmiştir. 27 Ekim tarihinde, Mustafa Kemal ile gizlice anlaşmış olan kabine, görevi bırakmış ve iki gün sonra da Türkiye’nin rejimi resmen Cumhuriyet olarak ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilanı, 1920 yılında çıkarılan ihtilalcı değişikliklerle ilgili sorunu kökünden çözmüştür. Mustafa Kemal de Cumhuriyet’in ilk başbakanı olarak seçilmiş böylece pek çok güce sahip olmuştur. Mustafa Kemal yalnızca devletin değil, TBMM’nin ve Bakanlar Konseyi’nin de başkanı olmuş ve Meclis’in onayıyla kendi kabinesini kurma hakkına sahip olmuştur. Başbakanlık mevkisi dört yıl olarak sınırlandırılmış; fakat yeniden seçilebilme hakkı da saklı kalmıştır. Tüm bu yetkiler, Mustafa .Kemal’e, Başkumandanlık yetkilerine ek olarak verilmiştir

Bu yetkiler, saltanatın kaldırılmasından sonra yetkileri sınırlandırılan Halife Abdülmecid’i etkilemese de durumunu daha belirsiz bir hale sokmuştur. Saltanatın kaldırılması ve halifenin tüm yetkilerinden mahrum edilmesi, Hindistan’daki Halifelik yanlıları arasında şaşkınlığa sebep olmuş; ancak Hindistan’daki İngiliz yönetimini alt etmek veya Avrupa’ya karşı İslam’ın şampiyonu olarak Mustafa Kemal’e duydukları inançtan vazgeçmek için başarılı bir şekilde kullanmış oldukları silahı bırakmak istemediklerinden dolayı, Halifeliğin dünyevî işlerden arındırılmış olmasını ve böylece yönetimin İslam’ın manevî gerekliliklerine kendisini daha çok adayacağını memnuniyetle karşılamışlardır. Ayrıca yeni ve muzaffer Türkiye de Halifelik mertebesinin sürdürülmesi için gerekli olan gücü sağlamaya devam edecektir. Ankara bu gibi yanıltmacalara itibar etmemiş; fakat Hintliler, Halifeliğin geleceğini garanti altına almak istediğinde tatsız bir durum haline gelmiş ve bu tatsızlık 1923 yılının Aralık ayında İngiltere’de, tanınmış Müslümanlardan olan Ağa Han ve Adil Amir Ali, Türk hükümetine itiraz mektubu gönderdiğinde daha da artmıştır. Bu mektup, bütün Sünni Müslümanlarının dünyasının, Halifeliğin tamamen korunduğuna ve yeni Türk Anayasası’nca desteklendiğine dair duydukları endişeyi dile getirmiştir. Fakat mektubu yazan bu kişiler, çıkarlarını korumaya çalıştıkları Sünni mezhebinden değil bu mezhebe tamamen zıt olan bir mezhepten oldukları için mektupları öfkeyle karşılanmıştır. Ayrıca

bu iki kişi, biri daimi diğeri ise çoğunlukla olmak üzere, İngiltere'de ikamet ettikleri ve İngiliz ile Hintli devlet dairelerinde nüfuza sahip olduklarına inanıldığı için Ankara hükümeti, İngilizce yazılmış olduğundan dolayı da affedilemez olan bu mektubun ardında bir İngiliz entrikası olduğuna inanmıştır. TBMM gizli bir oturum düzenlemiş ve dört üyesini, bu uygunsuz mektubun çevirilerini basan üç Türk gazetesinin editörlerini yargılaması adına İstanbul'da olağandışı bir mahkemenin- İstiklal Mahkemeleri- yürütülmesi için görevlendirmiştir. Fakat bu basımlar kanuna aykırı olmadığından editörleri beraat etmiştir. Diğer taraftan, Türk Baro Başkanı Lütfü Bey de halifeye görevini terk etmemesi konusunda ısrarda bulunulan açık bir mektubu yayımladığından dolayı yargılanmış ve beş yıllık hapis cezası almıştır. Bu mahkûmiyet, halifenin, Cumhuriyet'e hoşnutsuzluk duyanlar tarafından desteklendiği düşüncesini körüklemiştir. Mustafa Kemal, ülkesinin küllerinden doğuşunun, elzem olduğunu düşündüğü ilerleme şekilleriyle aynı doğrultuda olmayan dar bir inanışın felç eden etkisinden kurtulmadan gerçekleşemeyeceğini bilecek kadar özgür düşünceli olmuş veya yalnızca kendi hırslarına engel teşkil eden bu kurumu bastırmak istemiştir. Böylece daha fazla vakit kaybetmeden son safhaya gelinmiştir. Mustafa Kemal yanlısı basın, Halifelik ve hâlâ Türkiye'de yaşamaya devam eden Osmanlı hanedanı üyelerine karşı alelacele bir kampanya başlatmıştır. Başkanlık adresi, TBMM'de bütçe görüşmeleri sırasında bizzat Mustafa Kemal tarafından verilmiş ve yalnızca genel politikaların ifade edilmesiyle sınırlı olsa da milleti nelerin beklediğinin habercisi olmuştur. Mustafa Kemal'in partisi olan çoğunluktaki parti, halifeyi ve halifeliği kaldırmayı büyük bir çoğunlukla kabul etmiş, 3 Mart tarihinde aynı karar, yalnızca iki üye karşı çıkmaya cesaret edebilmiş olsa da uzun tartışmalardan sonra ezici çoğunluğu arkasına alarak TBMM'den geçmiştir. Ertesi gün, Ankara ve İstanbul emniyet müdürlerinin eşliğinde Türk Dışişleri Bakanlığı temsilcileri, Halife Abdülmecid'i ziyaret etmiş; önce, görevinden alındığına dair okunacak bildiriyi dinlemesi adına tahtına çıkması söylenmiş ve daha sonra da tahtından inmesi ve ülkeyi derhal terk etmesi emredilmiştir. Aynı gece, Halife Abdülmecid, oğlu ve Osmanlı hanedanının diğer mensupları özel bir trenle Avrupa sınırlarını geçmiş ve .bütün mülklerine el konulmuştur

Kel Ali ve İstiklal Mahkemelerinin diğer görevlileri

Halifenin görevinden alınması ve Halifelik makamının kaldırılmasının ardından bir dizi önemli tedbir daha alınmıştır; görev alanının yalnızca dini konularla sınırlı olduğu şeyhülislam Kabine'den çıkarılmış, Evkaf ve Şeriye Vekaletleri'ne ait mülkler devletin hizmetine geçirilmiş, dinî yargının yerini Adalet Bakanlığı tarafından temsil edilen sivil otorite almış, millî eğitimi Eğitim Bakanlığı'nın yetkisine vermek için dinî okullar ortadan kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Müslüman Saltanat ve Halifeliğin kanun ve gelenekleri tamamen birbirinden ayrılmıştır. Bu durumun sürüp sürmeyeceğini tahmin etmek o an için erken olmuş; fakat o ana dek de Türkiye'de herhangi bir protesto gerçekleşmemiştir. Ayrıca, Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Yunanlara karşı yapılan savaşlarda Türk Milliyetçiliği'nin yaygınlaşmasının İslam'ın emirlerine duyulan sadakati azalttığına ve Mustafa Kemal ile destekçilerinin, herhangi bir direnişle karşılaşmış olsalardı bu dinî ve siyasî devrimi gerçekleştirmeye cesaret edemeyeceğine inanan pek çok insan .olmuştur

Türkiye dışındaki Müslüman ülkelerde, Ankara hükümetinin gerçekleştirmiş olduğu bu yenilikler, ayaklanmalara yol açmıştır. Halifeliğin kaldırılmasıyla ilgili haber, Kızılay'ı temsil eden bir Türk heyetinin, Hintli Halifelik Komitesi'ne, Hintli Müslümanların Türklere kurtuluş mücadelelerinde vermiş oldukları destek için minnettarlıklarını sundukları gün Delhi'ye ulaşmış ve bu heyet kahraman Türk halkının ve İslamî liderinin habercisi ve halifenin Hintli halka ettiği duaların taşıyıcısı olarak karşılanmıştır. Tam da bu talihsiz anda Halifeliğin kaldırılmasıyla ilgili sürpriz haberler Hindistan'a ulaşmıştır. Ümitsizlik içinde yazılmış, Mustafa Kemal'e yaptığı şeyleri tekrar düşünmesi hususunda ısrar eden ve kararın

yürürlüğe konmadan önce İslam dünyasının Müslüman üyeleri arasında bir görüşme yapılması gerektiğini bildiren telgraflar Ankara'ya gönderilmiştir. Ankara ise cevaben, TBMM'de alınan kararların içeriğini telgrafla çekmiş ve Meclis'te yapılmış olan bir açıklamayla, Halifeliğin kaldırılmasının yalnızca iç mesele olduğunu ve Türkiye'nin bunu gerçekleştirmesine Müslüman veya gayrimüslim hiçbir yabancı ülkenin karışamayacağını bildirmiştir. Arabistan'da Kral Hüseyin halifelik makamını kabul etmeye hazır olduğunu bildirmiştir. Mısır'da Kral Fuat da bu makamın bir adayı olmuştur. Fakat dindar Arap Müslümanların genel kanısı beklemekten yana olmuş ve nihayetinde Kahire'de Müslüman el-Ezher Üniversitesi'nin başında bulunanlar, gelecek yıl bu konunun genel bir meclis içinde görüşülmesi için bütün Müslüman ülkelerinin heyetlerine davetiye göndermiştir. Toplansa bile böyle bir meclisin karar birliğine varıp varamayacağı o an için belirsiz olmuş, ayrıca hem dinî hem de siyasî açıdan her zaman İstanbul'dan ayrı olmuş Emevî halifelerinin yanı sıra, farklı ülkelerde kendini halife ilan eden kişilere rastlamak da olası görünmüştür. Hem böyle bir durumda, Araplarla Hintliler arasından bir körfez geçtiği için Hintliler, kendilerine yakın olmasından dolayı Afgan kralını .destekleyecektir

On sekiz ay önce Mudanya'da, İslamî bir zafer kazanmış olan savaşçı Türkiye'nin yeniden doğması ve bunun Batı egemenliğine karşı Müslümanların isyanlarına öncülük eden Rus Bolşevik kuvvetleriyle birlik içinde gerçekleştirilmiş olması, dünyanın pek de istikrarlı olmayan barış halinin Lozan'daki nihai teslimiyetle kurtarılması gerektiğine dair edilmiş olan tehditlerin bir belirtisi olarak görünmüştür. Fakat on sekiz ay sonra durum tamamen değişmiştir. Lozan, Türkiye ile Sovyet yönetimi altında dahi çarların Doğu'ya yayılma politikasından tamamen vazgeçmemiş olan Rusya arasındaki eski düşmanlıkları körüklemiş ve bu durum pek de şaşırtıcı olmamıştır. Fakat Türkiye'nin, İslam'ın kılıcından vazgeçmesi gerekmiş ve böylece halifelik de saltanatın yaşadığı hazin sonu yaşamıştır. Türk topraklarının yedi yüzyıl boyunca sultanı ve dört yüzyıldan fazla zamandır da halifelik unvanıyla birlikte sultanı olan hükümdarların sonuncusu sürgüne gönderilmiştir. Yeni Türk Devleti, İslamiyet'in etkisinden sıyrılarak laik cumhuriyet olmuştur. İslam'ın aşılması güç surlarının ardında kazandığından daha fazla itibar kazanan yeni Türk

Devleti’ne karşı diğer devletlerin tutumlarını da geçmiş yıllarda olduğu gibi Müslümanlara duyulan hisler değil kendi yaptıkları belirleyecektir. Türkiye’nin nüfusu ilk defa neredeyse yalnızca Türklerden oluştuğu için Türkler, kendi evlerinin efendisi olmuştur. Fakat on yıldan fazla bir zamandır süren savaşların zorluklarından bıkmış ve doğuştan gelen hastalıkların zararlarından zayıf düşmüş olan nüfus toplamda ancak 8.000.000 kişi kalmıştır. Bazıları nüfusun 6.000.000’den biraz daha fazla olacağını tahmin etmiştir. Ülke topraklarının büyük bir çoğunluğu harap edilmiş ve en büyük ticaret şehri olan İzmir’in yıkımdan önceki haline dönmesi de çok uzun bir zaman almıştır. İstihbarat ve eğitimle, hükümetin en küçük köyünden en büyük şehrine kadar ülke içindeki ticareti tekele almasına rağmen Türk ihracatının incir, üzüm ve zeytin gibi en önemli ürünlerini elde etmek için gerekli olan süreçleri uygulayan Rum ve Ermeni topluluklarının bulunmayışı Türkiye’nin temel ekonomik faaliyetleri sekteye uğramıştır. Diğer devletlerle sağlanan barış Lozan Antlaşması çerçevesinde sürdürülmüş; fakat Türkiye’nin maddî zenginliklerinin yeniden canlanması için gerekli olan ilişkiler sağlanamamıştır. Bu ilişkilerin sağlamlaştırılması da ancak, yeni Türk hükümdarlarının din farklılıklarından vazgeçtikleri gibi milliyet ayrımlarından da vazgeçmesiyle sağlanabileceği düşünülmüştür. Türk insanı cesur ve yeteneklidir ve kazanmış oldukları zafer Türk insanının psikolojik olarak da değiştiğini gösterdiği için önünde daha iyi bir gelecek vardır. Ülkenin coğrafî konumu ve insanlarının savaşçı özellikleri sayesinde Orta Doğu’nun en önemli unsurlarından biri olmuş fakat ülke bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalarını oluşturan Balkan devletlerinden daha büyük .bir önem arz etmemiştir

Bu kitap, Osmanlı sultanlarının güçlü elleriyle Araplardan alıp, bazen yalnızca güzel görünmesi, bazen de güçlerini daha korkutucu kılması adına unvanlarına ekledikleri, artık ellerini çektikleri bu unvanın, tekrar bu yüce dinin önderi olabilecek konumdaki, vaktiyle fikrî ve ruhanî esnekliğe sahip olmuş olan Şam, Bağdat ve Cordova’daki (Kurtuba) Arap Halifeliği’ne .geçmesi ümidiyle sonlandırılabilir

Dizin

A

B

C

Ç

D

E

F

G

H

I

İ

J

K

M

N

Ö

P

R

S

Ş

U

Ü

V

W

Y

Z